

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ŞEYH-İ MECZÛB DİVANİ (METİN-İNCELEME)

Mesut ARSLAN
15940305

Danışman
Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ

Diyarbakır 2021

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ŞEYH-İ MECZÛB DİVANI (METİN-İNCELEME)

Mesut ARSLAN
15940305

Danışman
Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ

Diyarbakır 2021

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Şeyh-i Meczûb Divanı (Metin-İnceleme)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

19/02/2021

Mesut ARSLAN

ÖN SÖZ

Hazırladığımız bu doktora tezinin konusu Şeyh-i Meczûb (Şeyh-i Meczûb, K. Şêxê Meczûb) namıyla maruf XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın başında yaşamış Cizreli mutasavvıf şair Muhammed Sa'îd'in klasik tarzda yazdığı şiirleri içeren Kürtçe divanının Latin harfleriyle neşri ve incelenmesidir. Şairin hayatı, sûfî ve edebî kişiliği, ayrıca divanının şekil ve içerik yönünden tahkiki de çalışma konumuz kapsamındadır. Bu konuyu çalışmamızın amacı Şeyh-i Meczûb'un hayatını ve eserlerini aydınlığa çıkarmak, araştırmacı ve okurlara sunmak, ayrıca şairin Kürt edebiyatı içindeki yerini tespit etmektir. Bu konuyu seçmemizde en belirgin etken bu önemli ve hacimli divanın henüz Latin harflerine aktarılmamış olması ve akademik çalışmalara konu olmamasıdır. Böylece Kürt edebiyatı tarihinde yeterince yer bulamamış olan Şeyh-i Meczûb Divanı'nın hak ettiği yeri bulması başlıca gayelerimizdendir.

Klasik Kürt edebiyatı kısaca Kürtlerin İslâmiyeti kabulünden sonra İslâm dini, Arapça, Farsça unsurlar ve ortak İran kültürü etkisi altında kendi özgünlüğü içinde meydana getirdikleri Kürtçe yazılı edebiyat olarak tanımlanabilir. Bu edebiyat, asırlarca kendi mecrasında ve tarihî dinamikleri içinde şairler yetiştirmiş, çok ve çeşitli eserler vermiş, Kürt dili ve kültürünün yaşayan ve yaşatan bir unsuru olmuştur. Bu edebiyatın yükselmesi veya gerilemesi döneminin tarihî şartlarından; dinî, ekonomik, sosyal ve siyasal etmenlerden bağımsız düşünülemez. Kütüphanelerin yağmalandığı, her şeyin altüst olduğu Moğol istilasını döneminde bu edebiyatın güçlü eserler vermesini ya da o dönemde üretilen eserlerin bugüne ulaşmasını beklemek güçtür. Bunun haricinde de bu çalışma özelinde söyleyecek olursak Cizre şehri defalarca kuşatılmış, istila ve talan edilmiştir. Bu durumlarda çoğu zaman ateşe verilen şehirlerde en çok zarar görenlerin başında kitaplar ve kütüphaneler gelmiştir. Bu nedenle günümüze ulaşan Kürtçe eserlerin ancak

felaketlerden arta kalanlar olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Ayrıca günümüze ulaşabilenlerin de henüz hepsinin tespit edilmediğini, kayda geçmediğini, neşredilmediğini, akademik çalışmalara konu olmadığını belirtmek gerekir.

Zor zamanlarda kültürel ve edebî sahada görülen çoraklığa karşın Osmanlı-Kürt ittifakının gerçekleştiği XVI. yüzyılın başından itibaren göreceli istikrar ve statüleri resmiyete kavuşan, perçinlenen Kürt mirliklerinin (Ar. emîr, çoğulu ümerâ) de himayesi ile Kürt edebiyatı büyük bir gelişim göstermiştir. Melayê Cizîrî, Feqiyê Teyran, Sebûrî mahlaslı Mîr ‘Imaduddîn, Ehmedê Xanî, Wedaî, Şêx Ehmedê Feqîr ve daha pek çok edip bu mirlikler döneminde yetişmiştir. Bilhassa Melayê Cizîrî, bildiğimiz kadarıyla biricik eseri olan divanıyla Kürt şiirini zirveye çıkarmış, Kürtçe tasavvuf ve gazel geleneğinde kurucu isimlerden olmuştur. O, aynı zamanda Cizre’de bir edebiyat mahfili meydana getirmiştir. Ondan sonraki Kürt şairlerinin pek çoğu Mela’dan etkilenmiştir. Divanını neşrettiğimiz Şeyh-i Meczûb da onlardan biridir.

Klasik Kürt edebiyatı yazılı Kürtçe’nin en eski eserlerini barındırır. Buna rağmen hakkında yeterince çalışma yapılmamış, akademik bilgi üretilmemiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kürt mirliklerinin tasfiyesi, XX. yüzyılda ise medreselerin işlevini yitirmesi, statüsüz kalması, dönüşmesi, yeni alfabe, yeni eğitim sistemi, göç olgusu, yasaklar, yok olan elyazmaları, ölen ve yeri doldurulamayan ulema, şair ve daha pek çok sebepten dolayı Kürtlerin gelenekle olan organik bağı koptuğu için bugün bilinen klasik Kürt edebiyatının buzdağının görünen kısmı olduğunu ifade edebiliriz. Araştırmalar neticesinde yeni şair ve eserlerinin ortaya çıkarılması bir yana kaynaklarda adı geçen ama bugün nüshası bulunmayan pek çok Kürtçe eser vardır. Bunların bulunması ve kayıt altına alınması sistemli bir tarama gerektiriyor: Medrese mollalarının şahsî kütüphaneleri ile Türkiye ve dünyadaki tarihî kütüphanelerin taranması, Jaba, Nikitin gibi şarkiyatçıların koleksiyonlarının tasnifi ve Abdulreşîb Yûsuf gibi bütün ömrünü derlemeciliğe adanmış isimlerin kişisel arşivlerinin dijitalleştirilmesi ile yeni eserlerin bulunması kaçınılmazdır. Bu tezin gayesi de henüz Latin harflerine aktarılmamış olan Şeyh-i Meczûb Divanı’nı eldeki iki yazma nüshayı da kullanarak neşredip inceleyerek Kürtçe’nin gölgede kalmış yazılı edebiyatına katkı sunmaktır.

Bu zor süreçte bana güvenen ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ'ye, tezin her aşamasında bilgisine başvurduğum Prof. Dr. Abdurrahman ADAK'a, divanın yazma nüshalarını temin etmeme yardımcı olan Dr. Osman ASLANOĞLU ve Tahsin İbrahim DOSKİ'ye, ayrıca okuma ve eleştirileri ile tezi olgunlaştıran Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ, Doç. Dr. Hayreddin KIZIL, Doç. Dr. Hayrullah ACAR, Dr. Hacı ÖNEN, Dr. Ahmet KIRKAN ve Semih GEZER'e teşekkürü borç bilirim.

Kişisel görüşmelerimizde Cizre ve Şeyh-i Meczûb hakkındaki şifahî bilgilerini ve ellerindeki materyallerin fotoğraflarını benimle paylaşan Dr. Mesut TÜZÜN, Abdülkadir BİNGÖL, Mehmet Selim DİNDAR ve Edip ATAÇ'a da ayrıca teşekkür ederim.

Mesut ARSLAN

Diyarbakır, 2021

ÖZET

Şeyh-i Meczûb, gerçek adıyla Muhammed Sa'îd, Osmanlı'nın son döneminde yaşamış ve klasik tarzda Kürtçe şiirler yazmış Cizreli sûfî bir şairdir. Bu tez çalışmasının ana konusu da onun Kürtçe divanının ilk kez Latin harfleriyle neşri ve incelenmesidir. Çalışmanın birinci bölümünde Şeyh-i Meczûb'un hayatı, eserleri ve sûfîliği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümün konusu Şeyh-i Meczûb'un edebî kişiliğidir: Şairliği, dili, etkilendiği ve etkilediği şairler, divanının şekil yönünden incelenmesi, edebî sanatlar bu bölümün konu başlıkları arasındadır. Çalışmanın üçüncü bölümü divanın içerik yönünden incelenmesi yani tahlili üzerinedir. Bu bölümde Şeyh-i Meczûb Divanı'nda klasik Doğu şiiri geleneğinin izlerini aradık. Kullanılan belli başlı mazmunları, telmihleri, özel isimleri açıklayarak divanın anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalıştık. Çalışmamızın dördüncü ve son bölümü divan metninin neşridir. Bu bölümde şairin bütün Kürtçe şiirleri eldeki yazma nüshalar taranarak transkripsiyonlu Latin alfabesine aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Şeyh-i Meczûb, Muhammed Sa'îd, Kürtçe, Cizre, Tasavvuf.

ABSTRACT

Sheikh-i Majzub, real name Mohammed Saeed, is a Sufi poet from Jazire who has lived during the last ages Ottoman Empire and has written Kurdish classical poems. The main theme of this research is the publishing of his divan in Latin letters for the first time, and an analysis of it. The first part focuses on Majzub's life, his work and his Sufism. The second part is on Sheikh-i Majzub's literary character: His poetry, his style, poets who had inspired him and those who have been inspired by him, a formal examination of his divan, and literary arts. Third part presents an examination of the content of his poetry, considering the traces of classical Eastern poetic tradition on Majzub's divan. Metaphoric statements, references and private names are explained to facilitate the comprehensibility of his divan. The fourth and the final part presents the publication of the text of the divan. All of Majzub's Kurdish poems have been transcribed into Latin alphabet.

Keywords

Sheikh-i Majzub, Mohammed Saeed, Kurdish, Jazire, Sufism.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ	I
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO LİSTESİ	XIV
ŞEKİL LİSTESİ	XV
KISALTMALAR	XVI
GİRİŞ	1
1. TEZİN KONUSU VE ÇERÇEVESİ	1
2. TEZİN AMACI	2
3. BAŞLICA KAYNAKLAR VE METODOLOJİ.....	2
4. CİZRE ŞEHRİ VE YAZILI KÜRT EDEBİYATI.....	4
5. ŞEYH-İ MECZÛB DÖNEMİNDE CİZRE	10

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH-İ MECZÛB'UN HAYATI, ESERLERİ VE SÛFİLİĞİ

1.1. DOĞUMU	12
1.2. AİLESİ VE EĞİTİMİ.....	12
1.3. ESERLERİ	16
1.3.1. Divanı.....	17
1.3.2. Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân	17
1.4. SÛFİLİĞİ.....	18
1.4.1. Hâlidîlik ve Mevlana Hâlid	18
1.4.2. Şeyh-i Meczûb'un Mürşidine İntisabı.....	21
1.4.3. Halk İnanışlarına Göre Kerametleri	23
1.5. ÖLÜMÜ	24

İKİNCİ BÖLÜM
ŞEYH-İ MECZÛB'UN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1. DİLİ	30
2.1.1. Arapça Unsurlar	31
2.1.2. Farsça Unsurlar	32
2.1.3. Türkçe Unsurlar	34
2.2. KULLANDIĞI MAHLASLAR.....	36
2.3. ETKİLENDİĞİ VE ETKİLEDİĞİ ŞAİRLER.....	38
2.4. DİVAN'IN İNCELENMESİ	47
2.4.1. Divanın Hacmi ve Tertibi.....	47
2.4.2. Vezin ve Kafiye.....	48
2.4.3. Nazım Şekilleri.....	53
2.4.3.1. Gazel	53
2.4.3.2. Kaside.....	55
2.4.3.3. Mesnevi	56
2.4.3.4. Rübai	56
2.4.3.5. Tesdîs	57
2.4.3.6. Taştîr	57
2.4.3.7. Mısra-ı Âzâde.....	58
2.4.3.8. Tercî-i Bend	58
2.4.4. Edebî Türler	59
2.4.4.1. Tevhîd	59
2.4.4.2. Münâcât.....	59
2.4.4.3. Naat	60
2.4.4.4. Medhiye	60
2.4.4.5. Fahriye	60
2.4.4.6. Sâkinâme	61
2.4.5. Edebî Sanatlar	62
2.4.5.1. Cinas.....	62
2.4.5.2. Hüsn-i ta'lîl	62
2.4.5.3. İktibas	63
2.4.5.4. İstiare.....	65

2.4.5.5. İstifham	66
2.4.5.6. Mecaz-ı Mürsel	66
2.4.5.7. Mübalağa.....	66
2.4.5.8. Mülemma	67
2.4.5.9. Nida	67
2.4.5.10. Tecrîd	68
2.4.5.11. Tekrir.....	68
2.4.5.12. Telmih	68
2.4.5.13. Tenasüb	69
2.4.5.14. Teşbih.....	69
2.4.5.15. Teşhis ve İntak	70
2.4.5.16. Tevriye	70
2.4.5.17. Tezad/Tıbak.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİVANIN TAHLİLİ

3.1. DİNÎ UNSURLAR.....	71
3.1.1. Allah.....	71
3.1.2. Peygamberler.....	73
3.1.2.1. Âdem	74
3.1.2.2. Nûh.....	74
3.1.2.3. İbrahim	75
3.1.2.4. Yakup	75
3.1.2.5. Yusuf.....	75
3.1.2.6. Eyüp	76
3.1.2.7. Musa.....	77
3.1.2.8. Süleyman.....	78
3.1.2.9. İsa	79
3.1.2.10. Muhammed	80
3.1.3. Kutsal Kitaplarda Adı Geçen Şahıslar	83
3.1.3.1. Âsaf	83
3.1.3.2. Âzer.....	83
3.1.3.3. Belkıs	84

3.1.3.4. Hızır	84
3.1.3.5. Lokman	85
3.1.3.6. Meryem / Meryem-i ‘Azrâ	85
3.1.3.7. Sâmîrî	86
3.1.4. Dört Halife	87
3.1.4.1. Ebûbekir	87
3.1.4.2. Ömer.....	88
3.1.4.3. Osman	88
3.1.4.4. Ali.....	88
3.1.5. Sahabe	89
3.1.5.1. Hâlid bin Velîd.....	89
3.1.5.2. Sa’d bin Ebû Vakkas.....	90
3.1.5.3. Selmân-ı Fârisî	90
3.1.6. Kutsal Kitaplar	91
3.1.6.1. Kur’ân/Furkan	91
3.1.7. Kutsal Kitaplarda Zikredilen Varlıklar	92
3.1.7.1. Azâzîl	92
3.1.7.2. Azrâîl.....	92
3.1.7.3. Cebrâîl	93
3.1.7.4. Hârût.....	94
3.1.7.5. Hûrî	94
3.1.7.6. Rıdvân	95
3.1.8. Dinî ve Tasavvufî Kavramlar.....	95
3.1.8.1. Aşk, Sevgili ve Âşık.....	96
3.1.8.2. Mürşid	101
3.1.8.3. Mey/Şarab/Hamr	103
3.1.8.4. Pîr-i Muğân ve Muğbeçe.....	107
3.1.8.5. Afyon ve Berş	108
3.1.8.6. Gönül/Kalp/Dil.....	108
3.1.8.7. Kalûbelâ/Bezm-i Elest	110
3.1.8.8. Seher.....	111
3.1.8.9. Küntü Kenz	112

3.1.8.10. Hüsn ü Cemal.....	113
3.1.8.11. Hû/Ho.....	114
3.1.8.12. Hırka.....	115
3.1.8.13. Lâhût ve Nâsût	116
3.1.8.14. Kevser	117
3.1.8.15. Hikmetü'l-‘ayn	117
3.1.8.16. Enelhak.....	118
3.1.8.17. ‘Ayne'l-yakin ve Hakka'l-yakin	119
3.1.9. Mutasavvıflar	120
3.1.9.1. Abdülkadir Geylanî.....	120
3.1.9.2. Bâyezîd-i Bistâmî.....	120
3.1.9.3. Cüneyd-i Bağdâdî	121
3.1.9.4. Hallâc-ı Mansûr.....	121
3.1.9.5. Ma‘rûf-i Kerhî.....	122
3.1.9.6. Şeyh-i Sen‘ân	123
3.1.10. İbadet Yerleri ve Kutsal Bölgeler	123
3.1.10.1. Kilise, Havra, Mescid.....	123
3.1.10.2. Harem-i Şerif.....	126
3.1.10.3. Beytü'l-kudüs/Beytü'l-makdis	127
3.2. TARİHÎ VE MİTOLOJİK ŞAHSİYETLER	128
3.2.1. Behmen ve Behram	128
3.2.2. Cem/Cemşîd.....	128
3.2.3. Cengizhan.....	129
3.2.4. Efrâsiyâb	129
3.2.5. Felâtûn/Eflâtûn	130
3.2.6. Gîv ve Peşeng.....	131
3.2.7. İskender	131
3.2.8. Kayser ve Kısra	132
3.2.9. Mahmud ile Ayaz	133
3.2.10. Mani	133
3.2.11. Mîr Şeref/Hân Şeref	134
3.2.12. Mîr Zeyn/Zeyneddin	135

3.2.13. Mor Efrem.....	137
3.2.14. Rüstem	137
3.2.15. Timurleng.....	137
3.2.16. Meşhur Âşıklar.....	138
3.2.16.1. Ferhad ile Şirin.....	138
3.2.16.2. Leylâ ile Mecnûn.....	139
3.2.16.3. Mem û Zîn.....	140
3.2.16.4. Perviz/Hüsrev	142
3.2.16.5. Vâmık ile Azrâ	143
3.2.16.6. Yusuf ile Züleyha.....	144
3.3. YER, ULUS VE COĞRAFYA ADLARI	145
3.3.1. Yer Adları.....	145
3.3.1.1. Bedehşân	145
3.3.1.2. Bohtan	146
3.3.1.3. Çin.....	146
3.3.1.4. Hewraman	147
3.3.1.5. Hoten.....	147
3.3.1.6. Hurmâl	148
3.3.1.7. Kerbelâ.....	148
3.3.1.8. Mısır	149
3.3.1.9. Musul	150
3.3.1.10. Necd	150
3.3.1.11. San‘â/ San‘ân	150
3.3.1.12. Şiraz	151
3.3.1.13. Tavîle.....	151
3.3.1.14. Tebrîz	151
3.3.2. Ulus Adları.....	152
3.3.2.1. Arap.....	152
3.3.2.2. Fars	153
3.3.2.3. Habeş.....	154
3.3.2.4. Kürt	154
3.3.2.5. Türk.....	155

3.3.3. Dağlar ve Nehirler.....	156
3.3.3.1. Kafdağı.....	156
3.3.3.2. Tûr-ı Sînâ ve Koh-i Nûr	157
3.3.3.3. Nîl ve Fırat	158
3.4. KOZMİK UNSURLAR/ASTRONOMİ	159
3.4.1. Felek Sistemi	159
3.4.2. Akrep.....	161
3.4.3. Cedî	161
3.4.4. Hamel	161
3.4.5. Husûf.....	162
3.4.6. Merîh	163
3.4.7. Mîzan	163
3.4.8. Müşterî	164
3.4.9. Süreyya.....	164
3.4.10. Şems ve Kamer	165
3.4.11. ‘Utarid	166
3.4.12. Zühre	167
3.5. SAVAŞ ALETLERİ	167
3.5.1. Ok ve Yay	167
3.5.2. Kılıç.....	168
3.5.3. Mızrak	168
3.5.4. Teber	168
3.5.5. Şeşper	169
3.5.6. Top ve Tüfek.....	170
3.5.7. Çevgân	171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN NEŞRİ

4.1. NÜSHALARIN TANITIMI	172
4.1.1. A Nüshası.....	173
4.1.2. B Nüshası	176
4.2. METİN NEŞRİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR	177
4.3. DİVAN METNİ	180

SONUÇ.....	628
KAYNAKÇA	631
EKLER.....	648

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Şeyh-i Meczûb Divanı'nda Vezinler	49
Tablo 2: Şeyh-i Meczûb Divanı'ndaki Şiirlerin Listesi	662

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Şeyh-i Meczûb Divanı’nda Nazım Şekilleri ----- 59

KISALTMALAR

<i>akt.</i>	Aktaran
<i>Ar.</i>	Arapça
<i>bknz.</i>	Bakınız
<i>c.</i>	Cilt
<i>Çev.</i>	Çeviren
<i>DİA</i>	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
<i>F.</i>	Farsça
<i>H.</i>	Hicrî takvim
<i>Haz.</i>	Hazırlayan
<i>Hız.</i>	Hazret-i
<i>K.</i>	Kürtçe
<i>M.</i>	Miladî takvim
<i>M.Ö.</i>	Milattan önce
<i>ö.</i>	Ölüm Tarihi
<i>R.</i>	Rûmî takvim
<i>s.</i>	Sayfa(lar) / Sayfa Sayısı
<i>S.</i>	Sayı
<i>T.</i>	Türkçe
<i>ve diğ.</i>	Ve diğerleri

GİRİŞ

1. TEZİN KONUSU VE ÇERÇEVESİ

Bu doktora tezinin konusu Şeyh-i Meczûb adıyla ünlenen XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın başında yaşamış Cizreli mutasavvıf şair Muhammed Sa'îd'in Kürtçe divanının metin neşri ve incelenmesidir. Tezin merkezinde şairin klasik Doğu edebiyatı geleneği içinde yazdığı şiirleri içeren divanı vardır. Tezin çerçevesi de dönem-eser-şair bağlamında şairin hayatı, edebî kişiliği, divanının şekil yönünden incelenmesi, divan içeriğinin tahlili ve son olarak divan metninin eldeki iki yazma nüshaya dayanarak transkripsiyonlu Latin alfabesine aktarımı şeklinde oluşturuldu.

Çalışmanın birinci bölümünde Şeyh-i Meczûb'un doğumu ve kimlik bilgileri, ailesi, eğitimi, sûfilîğe girişi, mürşidi ve eserleri üzerinde durulmuştur. Özellikle hayatı hakkında çok sınırlı olan bilgileri pekiştirmek için torunlarına ulaşılmış ve sözlü tarih çalışması da yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Şeyh-i Meczûb'un edebî kişiliğini meydana getiren unsurlar ele alınmıştır. Bu bağlamda dili, kullandığı mahlaslar, divanının şekil yönünden incelenmesi, etkilendiği ve etkilediği şairler bu bölümün başlıkları arasındadır. Şeyh-i Meczûb'un yetiştiği edebî atmosfer içinde etkilendiği, üstadı gördüğü, nazireler yazdığı Melayê Cizîrî'nin (Mollâ/Şeyh Aḥmed el-Cezerî, ö. 1640?) ruhu bu çalışmanın her bölümüne sirayet etmiştir. Yine öğrencisi ve etkilediği şairlerden Seyid Qedrî Haşimî (Seyyid Kadrî Hâşimî, ö. 1961) de bu bölümün kaynakları arasındadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü divanın içerik yönünden tahlili üzerinedir. Bu bölümde Şeyh-i Meczûb Divanı'nda divan şiiri geleneğinin izlerini aradık. Kullanılan mazmunları, telmihleri açıklayarak divanın anlaşılmasını kolaylaştırmaya

çalıştık. Bu bölüm aynı zamanda ansiklopedik divan şiiri sözlüklerine, tasavvuf terimleri lügatlerine zengin bir malzeme sunmaktadır. Divan oldukça hacimli, metin şerhi açısından da oldukça çeşitli ve zengindir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü Şeyh-i Meczûb Divanı'nın metin neşridir. Şairin bütün Kürtçe şiirleri transkripsiyonlu Latin alfabesine aktarılmış, vezinleri tespit edilmiş, yazma nüshalarda kaçınıcı şiir olduğu dipnotta belirtilmiştir.

2. TEZİN AMACI

Tezimizin amacı Şeyh-i Meczûb'un hayatını, edebî kişiliğini ve en önemlisi de divanını aydınlığa çıkarmak, araştırmacı ve okurlara sunmak, ayrıca şairin Kürt edebiyatı içindeki yerini tespit etmektir. Bu konuyu seçmemizde en önemli etken bu hacimli divanın henüz Latin harflerine aktarılmamış olmasıdır. Şeyh-i Meczûb Divanı Latin harfleriyle neşredilmediği gibi Kürt edebiyatı tarihi çalışmalarında da hak ettiği yeri bulamamıştır. Şimdiye kadar hazırlanmış en kapsamlı Kürt edebiyatı tarihi çalışması olan Marif Xeznedar'ın yedi ciltlik *Mêjûy Edebî Kurdî* çalışmasında (Hewlêr, 2001-2006) Şeyh-i Meczûb başlığı yoktur. Yine Sadiq Behaedîn Amêdî (1998, Stockholm), Abdulreqîb Yûsuf (1988, Uppsala) ve Qenatê Kurdo'nun (1992, Ankara) edebiyat tarihi çalışmalarında da Şeyh-i Meczûb'un bahsi geçmemektedir. Tezimizin başlıca amacı da bu eksikliği gidermek, Şeyh-i Meczûb'un Kürt edebiyatı tarihi içindeki yerini tespit etmektir.

3. BAŞLICA KAYNAKLAR VE METODOLOJİ

Şeyh-i Meczûb'un hayatı ve divanı hakkındaki kaynakları yazılı ve sözlü kaynaklar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Ulaşabildiğimiz en eski yazılı kaynak 29 Aralık 1983 tarihinde Bağdat'ta çıkan *Hawkarî* gazetesinin 718. sayısında yayımlanan Kürtçe kısa bir yazıdır. Yazarı Mela Xelefê Bafeyî¹ olan bu yazıyı düzenleyip gazetede yayımlanmasını sağlayan da Abdulreqîb Yûsuf'tur. Bafeyî, Cizre'de topladığı folklor numunelerini, tarihî yapıların kitabe kopyalarını, mezar taşı yazılarını mektupla Irak'a, Yûsuf'a yollamaktaydı. İki araştırmacı arasında bu

---

¹ Şırnak'ın Hezex (T. İdil)'in Bafe (T. Sulak) köyünden Ramazan oğlu Halef Yıldırım, emekli imam, ö. 1993. Hayatı için bkz. (Bingöl, 2020: 28-29).

şekilde bir bilgi ve kaynak alışverişi vardı. Şeyh-i Meczûb Divanı'nın elimizdeki en eski ve hacimli yazma nüshasını (çalışmamızda A Nüshası olarak adlandırdık) Cizre'de bulan da Bafeyî'dir. Bafeyî, yazmanın başına bir şey gelmesinden korkar ve 01.03.1979 tarihli Arapça bir mektupla onu Yûsuf'a yollar. 1983 yılında *Hawkarî* gazetesinde çıkan bu yazı da ikilinin ortak çalışmasının ürünüdür. Yûsuf, yazının sonuna eklediği notta, bu yazıdaki bilgileri kendisinin sorması üzerine Bafeyî'nin Cizre'de araştırdığını, topladığı malumatı parça parça kendisine ulaştırdığını, dolayısıyla yazının onun emeği olduğunu ve bu nedenle de onun adıyla yayımlanmasını uygun gördüğünü belirtir (Bafeyî, 1983: 7).²

Şeyh-i Meczûb'un hayatı, sûfiliği, mürşidi ve kerametleri hakkında en detaylı bilgileri veren kişi Seyid Qedrî'nin müridi Süleyman Kaya'dır (ö. 2005). Şeyh-i Meczûb'un kayıp olan *Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân* adlı Arapça eserini bulup *İhsan Yolu* adıyla Türkçe'ye tercüme eden Kaya, bu çalışmasını ilkin 1973 yılında daha sonra 1996 yılında bastırmıştır. 1996 yılındaki basımda ayrıca Seyid Qedrî'nin Kürtçe divanı da (Divan-ı İrfan) yer almaktadır. Mürşidi Seyid Qedrî'ye ve onun hocası Şeyh-i Meczûb'a büyük bir hürmet ve muhabbet besleyen Kaya, hem eserlerini neşretmiş hem de onlar hakkında topladığı rivayetleri ve anekdotları yazıya geçirmiştir.

Şeyh-i Meczûb'un Kürt edebiyatındaki yeri hakkında ilk tespiti yapan Abdurrahman Adak'tır. Adak, şairi Mirlikler sonrası Kürt edebiyatında Hâlidîlik dönemi şairleri arasında saymıştır. Gerçekten de şair, Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Şah Muhammed Ali Hüsameddin et-Tavilî'ye (bundan sonra Şah Hüsameddin, ö. 1939) intisap etmiş ve divanının nerdeyse tamamını onu övmeye ayırmıştır. Şeyh-i Meczûb Divanı'nı yazmadan matbuaya geçiren ve onu Arap harfleri ile neşreden ilk kişi de Tahsin İbrahim Doskî'dir (Duhok 2014).

Şeyh-i Meczûb'un hayatı hakkında yaptığımız sözlü tarih çalışmasında en önemli kaynağımız öz torunu, halen Cizre'de yaşayan, Ziraat Bankası'ndan emekli Mehmet Selim Dilan'dır. Dilan, dedesine ait özel eşyaların fotoğraflarını da bizimle

---

² Bu çalışma sürecinde Abdulreşîb Yûsuf'a e-posta ve telefonla yoluyla ulaşma ve bu bilgileri teyit etme imkânı bulduk. Yûsuf, şu anda zengin arşivini dijitalleştirme ve kişisel websitesine yüklemekle meşgul. Websitesi için bkz. <https://abdulraqib.net/>, Erişim Tarihi: 20.11.2020.

paylaştı, bunları tezimizin ekler kısmına koyduk. Yine Cizreli şair ve araştırmacı Abdülkadir Bingöl ile Cizre tarihi üzerine iki ciltlik kitap yazan Dr. Mesut Tüzün de sorularımıza içtenlikle cevap verdiler.

Metodolojik olarak öncelikle Cizre şehrinin kadimliği, medrese geleneği ve Yazılı Kürt edebiyatının gelişmesindeki rolü üzerinde durduk. Bu konuda Tuncel ve Özeydın'ın *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'nde (DİA) yazdığı Cizre maddesi, İbn Battûta (2004) ve Evliya Çelebi (2010) seyahatnameleri ile Ergün'ün (2012) hazırladığı şehir ve edebiyat ilişkisi bağlamında Cizre konulu yüksek lisansı ile Yaşın'ın (1983; 2011) monografileri başlıca kaynaklarımız oldu. Cizre'den çıkan büyük şair Melayê Cizîrî ekolünü ele aldıktan sonra şairimiz Şeyh-i Meczûb'un bu gelenek içindeki yerini ve Kürt edebiyatı içindeki özgünlüğünü tespit etmeye çalıştık. Bunun için başta Mela, Şeyh-i Meczûb ve Seyid Qedrî divanları olmak üzere klasik Kürt edebiyatı eserlerini karşılaştırmalı edebiyat çerçevesinde okuyup inceledik.

Şeyh-i Meczûb Divanı'nı içerik yönünden tahlil ederken ele alınacak konu başlıkları ve alt maddelerin tespitinde Aslanoğlu (2018), Acar (2016) ve Sönmez'in (2018) çalışmaları bize yol gösterdi. Maddelerin açıklamasında ise yine DİA'da uzman kişilerce hazırlanan maddeler ile Pala'nın (2002) ve Onay'ın (2019) Divan edebiyatı sözlükleri başlıca kaynaklarımız oldu.

4. CİZRE ŞEHİRİ VE YAZILI KÜRT EDEBİYATI

Şeyh-i Meczûb'un doğup büyüdüğü Dicle'nin kenarındaki Cizre şehri, gerek İslâm'dan önce gerekse de İslâmî Ortaçağ'da ve Osmanlı döneminde önemli bir ticaret ve kültür merkezi olmuştur (Tuncel ve Özeydın, 1993: 37-39). Ayrıca Cizre'de Şark medreseleri diye adlandırılan kadim bir medrese geleneği vardır. Şark medreselerinin kökeni Selçuklu Nizâmiye medreselerine kadar gitmektedir. Nizâmülmülk'ün (ö. 485/1092) XI. yüzyılda Bağdat başta olmak üzere çeşitli şehirlerde yaptırdığı bu medreselerden biri Cezîre-i İbn Ömer yani bugünkü Cizre'de kurulmuştur (Özeydın, 2007: 190). Nizâmiye medreseleri gibi Şark medreseleri de Eş'arî ve Şâfiî çizgide tedrisatlarını devam ettirmişlerdir. XVII. yüzyıldan sonra batıdaki Osmanlı medreselerinde kelam ve felsefe dersleri kaldırıldığı halde Şark medreselerinde bu dersler okutulmaya devam ediyordu (Erdemci, 2013: 689). Bu

yönüyle bu medreselerin bulundukları yerin ruhuna ve gereklerine uygun olarak müfredatının kısmen de olsa özgülneşebildiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda İslâmî ilimlerin kaynak dili Arapça olduğu halde Şark medreselerinde Kürtçe'nin de eğitim dili olduğunu, Kürt diliyle yazılmış ilmî ve edebî eserlerin de okutulduğunu belirtmek gerekir. Sönmez'e göre Kürt medreselerinin eğitim dili Kürtçe idi, okutulan eser Arapça da olsa dersin anlatımı ve eserin yorumlanması Kürt dili ile idi (2020: 60-61).³

İstilalar ve el değiştirmeler ile Cizre zaman zaman harabe olmuş, eski günlerini aratır olmuştur. XIV. yüzyılda Cizre'yi ziyaret eden seyyah İbn Battûta (ö. 1368-69), şehirden çok güzel, gösterişli ve şirin diye bahseder. Şehrin büyük bir bölümü harap olmasına rağmen zengin bir çarşısı, gayet sanatkârane, taştan inşa edilmiş eski bir mabedi vardır. Taştan surları olan şehrin ahalisi yabancılara, gezginlere, misafirlere iyi muamele eden erdemli insanlardan meydana gelmektedir. Seyyah, şehirde ayrıca Nuh peygamberin gemisinin indiği Cudi dağına gördüğünü belirtir (İbn Battûta, I, 2004: 336-337; Altıntaş, 2019: 28).

XVI. yüzyılda Kürt mirlerinin Osmanlı hâkimiyetini kabul etmesi ile beraber görece sakin ve istilalardan uzak, istikrarlı bir döneme girildiği söylenebilir. Bu siyasî huzur ortamının kültür hayatını da canlandıracağını tahmin etmek zor değildir. Abdulreşîd Yûsuf, "Neden Kürtçe'nin Kurmancî lehçesi Soranî lehçesinden önce yazılı edebiyata geçti ve Kürt şair ve bilginleri arasında ulusal dilde eser verme bilinci gelişti" sorusunu tartışırken sebeplerden biri olarak da Osmanlı tabiiyetindeki bölgelerdeki birliği, gelişmeleri, buralardaki istikrarlı bölgesel iktidarın düşünce ve edebiyat alanında getirdiği olgunlaşmayı da sayar (1988: 10-11). Bu anlamda klasik Kürt edebiyatının en büyük şairi Melayê Cizîrî'nin XVI-XVII. yüzyılda Cizre'de yetişmiş olması, Cizre mirlerinin inşa ettirdiği Medresa Sor'da⁴ müderrislik yapması

---

³ Bu medreselerde okutulan Arapça ve Kürtçe eserlerin detaylı bir listesi için bkz. (Zinar, 1993: 63-100).

⁴ Bu medresenin tarihi ve mimarisi için bkz. (Tuncer, 1973) ve (Açıkyıldız Şengül, 2014).

ve Kürtçe'nin Kurmancî lehçesinde ilk mürettep divanı vücuda getirmesi tesadüf değil; şehir, edebiyat ve patronaj bağlamında tarihsel bir olgudur.⁵

Evliya Çelebi (ö. 1684?), Nuh tufanından sonra geminin Cudi/Cude dağına oturmasını ve sonrasında ilk şehir olarak Cizre'nin kuruluşunu, defalarca el değiştirmesini, viran ve mamur oluşunu, Cizre Hânı'nın Sultan I. Selim ile ittifakını detaylı olarak anlatır (2010: 718-726). Evliya, gördüğü Cizre şehrinden de övgüyle bahseder: Binlerce üzüm bağları ve cennet bahçelerinden söz eder (2010: 732). Şehir içinde beş medrese ve pek çok tekke vardır. Medreselerin başında kırmızı tuğla ile inşa edilmiş kârgir Mîr Abdâlî medresesini anar. Bu büyük vakıf medreselerinin yanı sıra sayıları 240'ı bulan mahalle mescitlerinin hepsinde hasbî/gönüllü küçük medreseler de vardır “zira bu Cizre şehrinde ilim isteklisi Kürt âlimleri fazlasıyla vardır” (2010: 729). Evliya, “Cizre halkının dili fasih ve belîğ Kürtçe'dir” dedikten sonra Dicle Nehri üzerinde yolculuk ve taşımacılık yapan kelekçilerin söylediği Kürtçe bir semaîyi nakleder (2010: 732-733). Bu, Kürt folklorunun kayıt altına alınmış en eski numunelerinden biridir, hatta belki de ilkidir (Bruniessen, 1985: 20-21). Yine Evliya, Cizre'den Aştı ve Hasankeyf taraflarına yapacağı yolculuk sırasında Cizre Hânı'nın yanlarına “üç bayrak seçkin tûfengli Kürt yiğitleri” yoldaş verdiğini yazar (2010: 735). Bu durum Cizre Hânı'nın gücünü ve bölgedeki iktidarını göstermesi bakımından önemlidir. Cizre, Evliya'nın zamanında hükümet statüsündedir ve Diyarbakir Eyaleti içindeki en büyük hükümettir (2010: 725).

Ali Emîrî Efendi (ö. 1924), Diyarbakırlı ulema ve eşrafın hayatını anlattığı *Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid* adlı eserinde o dönem Diyarbakır'ın bir kazası olan Cizre hakkında da tarihî bilgiler verdikten sonra Melayê Cizîrî hakkında şunları yazar (2014: 28):

Cizreli bir de bir Mollâ Ahmed-i Kürdî vardır ki Melâ-yı Cizrî diye ma'rûftur. Hicret-i seniyyenin elf-i kâmil hudûdu ashâbındandır. Muhayyelât-ı 'acîbe ve mazâmîn-i garîbeyi hâvî Kürdce bir dîvân tertîb ve Mollâ mahlasını şi'rinde isti'mâl ederek Ekrâd arasında pek ziyâde iştihâr etmiştir.

---

⁵ Cizre özelinde şehir, edebiyat ve patronaj ilişkisi için bkz. (Ergün, 2012: 65-84). Başta İsmail Ebû'l-iz, İbnü'l-esîr kardeşler olmak üzere Cizre'de yetişen ve iz bırakan âlim ve müelliflerin biyografileri için bkz. (Yaşın, 2011: 413-528).

Ali Emîrî, hikâyesinin Cizre’de geçmiş olması bağlamında *Mem û Zîn*’den ve şairi Ehmedê Xanî’nin (Ahmed-i Hânî, ö. 1707) diğer eserlerinden de bahseder (2014: 28). Ali Emîrî’nin de vurguladığı üzere Melayê Cizîrî divanıyla Kürtler arasında büyük bir şöhret sahibidir.⁶ O, Doğu şiirinde Kürtçe’ye özel bir yer açmıştır. Bu minvalde Mela, kendisinden daha avantajlı konumda bulunan Fars şiirini, Şiraz şairlerini geriden takip etmemiş aksine onları aşmaya cehdetmiştir (Cizîrî, 2012: 56):

Ger lu’lu’ê mensûrî ji nezmê tu dixwazî

Wer şî’rê Melê bîn te bi Şîrazi çî hacet

Borges, “Bir dilden büyük bir şair geçtiyse o dil artık aynı dil değildir.” der (Barnstone, 2017: 211). Mela, Kürtçe’yi dönüştürmüştür. Döneminde ve sonrasında yaşayıp ondan etkilenmeyen, şiirinden ve hayal dünyasından feyz almayan şair çok azdır. Mela ile aynı dönemde yaşadığı, hatta Cizre’ye gelerek karşılıklı şiir söylediği, müşaare ettiği rivayet edilen Feqiyê Teyran (Fağîh-i Tayrân, ö. 1631-32) onu şöyle selamlar (Sadînî, 2014: 163):

Selama min heqîrî sedefek tivê tê kin

Îro di Cezîrê heqq e li **Melê** kin

Ku ji derba tîrê derman heye lê kin

Yine Mela ile müşaare etmiş Sebûrî mahlaslı şair Mir İmadüddin de onu üstad sayar (Cizîrî, 2011: 486):

Di baxê lefz û me‘nayê suxen min serwî azad e

Ji îmla û ji îşayê me lewhê dil numa sade

Ji husnê rewneqek dayê ku **Şeyx Ehmed me ustad e**

XVII. yüzyılın son çeyreğinde eserler veren Ehmedê Xanî de bir süre Cizre’de yaşamış ve şaheseri *Mem û Zîn*’i de burada kaleme almıştır. Konusu Cizre’de geçen, Mem ile Zîn adlı iki gencin aşkını anlatan mesnevide şair, Cizre

---

⁶ Melayê Cizîrî Divanı şimdiye kadar pek çok kez Arap elifbasıyla neşredilmiş, Latin harflerine aktarılmış, Türkçe’ye tercüme edilmiş ve şerh edilmiştir. Biz bu çalışmamızda divanının Osmanlı döneminde İstanbul’da yapılan ilk baskısını (el-Cezerî, 1338), iki farklı yayınevinden çıkmış Latin harfli ve Türkçe tercümeli neşrini (Cizîrî, 2011) ve (Cizîrî, 2012); bir de aslı Arapça olup Kürtçe’ye tercüme edilmiş şerhini (Cizîrî, 2018) kullandık.

bölgesinin kültürel özelliklerini de eserine yansıtmıştır (Özervarlı, 1997: 31-32). Xanî, Melayê Cizîrî, Elî Herîrî ve Feqiyê Teyran'dan etkilendiğini bu eserinde bizzat beyan etmiştir:

Bîna ve riha Melê Cizîrî

Pê hey bikira Elî Herîrî

Keyfek we bida Feqîhê Teyran

Hetta bi ebed bimayî heyran (Xanî, 1968: 62)

Cizreli olduğu hatta bizzat Melayê Cizîrî'nin talebesi olduğu iddia edilen ancak öyle değilse bile Mela'dan etkilenererek Kürtçe şiirler yazdığı günümüze ulaşan şiirlerinden açıkça anlaşılan şahsiyetlerden biri de XVII. yüzyıl şairi Remezanê Cizîrî'dir. Remezanê Cizîrî, Mela'nın "Ey nesîmê sibehê ma di mecala seherê" ile başlayan gazeline nazire yazmış ve bu naziresi çeşitli elyazmalarında günümüze ulaşmıştır (Ergün, 2012: 130; Adak, 2015: 260-261). Bu nazire Mela'nın R. 1338/H. 1340/M. 1922 yılında İstanbul'da basılan divanında (Arslan, 2014: 124) "Remezan û Şêx Ehmed" başlığı altında yer almıştır:

Qewî sohtîme fîrqa ewê ahû beşerê

Kefte pişt perdê û setrê nema êdî biderê

Kes nihîn qet di dinê da bikitin vê hunerê

Biçitin xef bigehit bal ewê derguherê

Ey nesîmê sibehê ma di mecala seherê

Şed selaman bighînî ji me wê leb şekerê (el-Cezerî, 1338: 80)⁷

Klasik Kürt şiiri içinde Melayê Cizîrî ekolünü XIX. yüzyılın ilk yarısında sürdüren diğer bir şair de Eruhlu Şêx Ehmedê Feqîr'dir (Şeyh Aḥmed-i Faḳîr, ö. 1832'den sonra). 1811 yılında Bağdatlı Şeyh Abdullah'tan Kadîrî sûfilik icazeti alan, divanını 1822 yılında tamamlayan Şêx Ehmed, Mela'nın dört şiirine tahmis yazmıştır (Acar, 2016: 48-51):

---

⁷ Şiirin tamamını Latin harfleriyle okumak için bkz. (Adak, 2019: 479-482).

Neqşê te ye ku bo me li ser lewhê şefeq da

Remz û nuqet û xal û nişanên di sebeq da

Elmas û cewahir ji me'adin te remeq da

Ismê te ye mektûb di dîwanê qedem da

Herfek qelemê 'ilmê ismî bi teqwîmê reqem da (Acar, 2016: 563)

II. Mahmud ile başlayıp Tanzimat Fermanı ile daha da hızlanan Osmanlı merkezîleşme sürecinin son halkalarından biri Cizre'de Bedirhan Bey hâkimiyetine son verilmesidir. Osmanlı ordusuna direnen Bedirhan Bey'i ikna etmek için Diyarbakır valisi bölgedeki Nakşibendî şeyhlerine bir mektup yazmış, kendisinin de Tarikat-ı Halidiye-i Nakşibendî'nin müritlerinden olduğunu belirterek şeyhlerden Bedirhan Bey'i ikna etmelerini rica etmiştir. İlgili şeyhler de Bedirhan Bey'e padişaha itaat etmesini, aksi halde müritleri ile beraber kendisinden ayrılacaklarını belirtmişlerdir (Doğan, 2010: 154-155). Van Eyaleti'nden Han Abdal'ın Bedirhan Bey'den değil Osmanlı Devleti'nden taraf olması, Bedirhan Bey'in ailesinden olan İzzeddin Şîr'in Musul valisine sığınarak devlete itaat etmesi ve diğer belli başlı Kürt beylerinin de desteklerini çekmesi (Doğan, 2010: 167-176) Bedirhan Bey'i ve müttefiki Han Mahmud'u yalnız bırakmıştır. Nihayetinde Osmanlı ordusu Cizre'ye girmiş, önce Dergül'e oradan da ailesi ve az bir kuvvetle Orak Kalesi'ne sığınan Bedirhan Bey de kalenin kuşatılması ve saldırılar üzerine 29 Haziran 1847'de teslim olmuş ve ailesi ile beraber sürgüne gönderilmiştir (Doğan, 2010: 181-182). Böylece H. 738/M. 1337-1338 yılında İzzeddîn el-Buhtî'nin Cizre'yi ele geçirmesiyle başlayan Azîzan hanedanı yönetimindeki Cizre Buhtî Beyliği sona ermiştir (Baluken, 2010: 117).

Cizre Buhtî Beyliği'nin yıkılması ile Cizre de Osmanlı idarî teşkilatı içinde normal bir kaza haline gelmiştir. Bundan sonra Cizre'de Tanzimat uygulamaları devreye sokulmuş (Doğan, 2010: 191-197); şehrin idarî ve askerî açıdan merkezîleştiği, eğitim açısından ise modernleştiği, ilk resmî okulların kurulduğu görülmüştür (Yıldız, 2007: 99).

5. ŞEYH-İ MECZÛB DÖNEMİNDE CİZRE

Yazılı bir edebî eserin meydana gelmesi için onu ortaya çıkaracak şartların olgunlaşması icap eder: Şehirleşme, gelenek, yazı dili, eğitim kurumları/medreseler, talebe yetiştirecek ulema, o kurumları finanse edecek patronaj ve vakıf sistemi, zengin kütüphaneler, müellifi teşvik edecek, maddî olarak destekleyecek, eser verdiğinde taltif edecek hâmilik sistemi, üretilen esere değer verip revaç gösterip müellifini onore edecek entellektüel birikim, eserlerin tartılmasını, tartışılmasını, yayılmasını sağlayacak edebî mahfiller, çoğaltılmasını sağlayacak istinsah/hattatlık sistemi vs. Melayê Cizîrî'den Şeyh-i Meczûb'a, Seyid Qedrî'ye asırlarca klasik Kürt edebiyatı geleneği içinde yüzlerce eser üretildiyse Cizre'de bu şartların hepsinin olduğunu söyleyebiliriz.

Melayê Cizîrî'den başlayarak günümüze kadar Cizre'de süren ve birbirini besleyen bir ilim, tasavvuf, şehir ve edebiyat geleneği vardır. Bu geleneğin ve bir bütün olarak Cizre'nin siyasî, edebî ve toplumsal hayatında en zor dönemlerden biri XIX ve XX. yüzyıllardır. Bu dönem, imparatorluğun batı sınırı Balkanlar'da olduğu kadar, doğu ve güney sınırlarında da zor ve çalkantılı geçmektedir: Yönetim biçiminin değiştiği, geleneğin bozulduğu ama yeni düzenin de yürürlüğe konmadığı, etnik ve dinî çatışmaların arttığı kaotik bir zamandır. Bu yüzyılda Kürt mirlikleri tasfiye edildiği için klasik şiiri besleyen saray/iktidar/hâmi olgusunun ortadan kalktığını, bu nedenle de şiirin tekke ve medreselere çekildiğini görürüz. Bu durum şiirde tasavvufî öğelerin artmasına, sûfî söyleyişin ve şeyh/mürşid merkezli edebiyatın gelişmesine yol açacaktır (Adak, 2017: 59). Bütün bu olumsuz şartlarda da Cizre hala Kürt şairleri için bir cazibe merkezi ve imrenilen bir yerdir. Diyarbakır'ın Çınar kazasına bağlı Aktepe köyünden Şeyh Hesîb (ö. 1947) köyünün Cizre ve Şiraz gibi olması için dua eder (Axtepî, 2009: 190):

Hesbiya ez can û dil her dem bibêje ev du'a

Ya Îlahî Aqtepa me Cezre û Şîrazi ke

Şeyh Hesîb'in yaşadığı yerin itibarının artmasını isterken Cizre ve Şiraz şehirlerini birlikte anması tesadüf değildir. Bilindiği gibi Şiraz şehri başta Sa'dî (ö. 1292) ve Hâfız (ö. 1390?) olmak üzere seçkin Fars şairlerinin doğduğu ve yetiştiği

bir yerdir. Yukarıda örnek verdiğimiz üzere Melayê Cizîrî de şiirde kendisine geçilecek rakip olarak burayı daha doğrusu burada yetişen şairleri seçmiştir. Şêx Hesîb, Aktepe'nin de bu rekabete katılmasını, Kürtçe şiir geleneğinde yeni bir edebî mahfil olmasını dilemektedir. Doğrusu Aktepe, Şeyh Hesîb'in dedesi Şeyh Hasan-ı Nûranî'den (ö. 1863) bu yana bir ilim, tasavvuf ve Kürtçe edebiyat merkezidir (Adak, 2017: 62).

Şeyh-i Meczûb, Cizre'de bu karmaşık ortamın ve değişim sürecinin içine doğmuştur. Amcası Mele Beşir'in yanında iyi bir eğitim aldıktan sonra gördüğü rüya üzerine müşşidini bulmuş ve tasavvuf yoluna girmiştir. Şah Hüsameddin'in halifesi olarak Cizre'de irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Taşkınlık yapan eşkıyayı terbiye etmeye çalışmış, içki müptelasına nasihat etmiştir (Şeyh-i Meczûb, 1996: 135-136).

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH-İ MECZÛB'UN HAYATI, ESERLERİ VE SÛFİLİĞİ

1.1. DOĞUMU

Şeyh-i Meczûb, Bafeyî'ye göre H. 1290/M. 1873-1874 yılında Cizre'de doğmuştur (1983: 3). Yaşın'a göre doğumu R. 1288-1289'dur ki bu da 1872-1873 yıllarına tekabül eder (1983: 155; 2011: 502). Kaya, 1289 yılını verir ama bunun hicrî mi, rûmî mi olduğunu belirtmez (Şeyh-i Meczûb, 1996: 128). Asıl adı Muhammed Sa'îd, lakabı Seyfüddin'dir. Şah Hüsameddin'in halifesi olduğundan şeyh unvanı almıştır. Allah aşkı ile cezbeye tutulup Cizre sokaklarında elinde kaması at üstünde kasideler okuyarak dolaştığı (Şeyh-i Meczûb, 1996: 132) ve vaktinin çoğunu itikâf ve halvette geçirip bir defasında tam bir yıl halvette kaldığı için (Bafeyî, 1983: 3) halk arasında Şeyh-i Meczûb, vefatından sonra da Şeyh Sa'îd-i Merhûm diye anılmıştır. Tez çalışmamızda B Nüshası olarak adlandırdığımız 1961 yılında istinsah edilmiş elyazmasının serlevhasında da şairin adı şu şekilde geçmektedir: “eş-Şeyh Muhammed Sa'îd el-Cezeriyy el-mulaqqab bi Seyfüddîn.”

1.2. AİLESİ VE EĞİTİMİ

Şeyh-i Meczûb'un babası Hüseyin Mazlum Efendi, annesi Halime hanımdır ve seyyid ailesindendir. Muhammed Sa'îd'in ailesi Cizre'nin köklü ailelerindir. Babası Hüseyin Mazlum Efendi bir süre belediye reisliği yapmıştır.⁸ Dedesi Hecî Eliyê Cangîr (T. Cihangir Ağanın oğlu Hacı Ali) ise Bağdat, Musul, Halep ve İstanbul arasında iş yapan büyük bir tüccar idi (Şeyh-i Meczûb, 1996: 129). Hecî

---

⁸ *Salnâme-i Vilâyet-i Diyârbekir*'de yaptığımız tarama neticesinde 1873-1907 tarihleri arasındaki Cizre belediye reisleri arasında Hüseyin Mazlum ismine rastlamadık. Reisliği çok kısa sürmüş ve bu nedenle kayıtlara geçmemiş olabilir. Bknz. *Diyarbakır Salnâmeleri I-V*. 1999. Haz. Ahmet Zeki İzgöer. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

Eli'nin zenginliği ve cömertliği Cizre'de meşhur idi; Cizre'ye ilk kez gaz lambası ve madeni sobayı getiren de odur (Yaşın, 1983: 155; Yaşın, 2011: 502-503). Hecî Eli'nin kendisine ait Arapça ve Fransızca madeni bir mühür yaptırması da bunu doğrular niteliktedir (bknz. EK-14). Dr. Mesut Tüzün'e göre bu zengin ailenin gücünü kaybetmesinin sebebi Cizre'deki bir kolera salgınında 23 ferdi bir den kaybetmiş olmasıdır (kişisel görüşme, 17.10.2020). Gerçekten de XIX. yüzyılda Cizre'de defalarca kolera salgını yaşanmıştır (bknz. Altan, 2019).

Şeyh-i Meczûb, eseri *Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân*'ın mukaddimesinde kendisinden “Şafii mezhep Eş'âriyûl-Akîde, Nakşibendî Hâlidî Tarikatının Şeyhi Osman Sirâcuddin torunu Şâh Muhammed Ali Hisâmüddîn meşrebinden fakir ve kusurlu kul; Cizreli Hüseyin mazlum oğlu Şeyh-i Meczûb Ebû Osman Muhammed Saîd Seyfuddin” diye bahseder (Şeyh-i Meczûb, 1996: 1, orijinal imlâ). Buradan kendisinin Sünnî fıkıh mezhebinin Şâfiî ve kelâm mezhebinin Eş'arî olduğunu ayrıca “Ebû Osman” ibaresinden kendisinin Osman isminde bir oğlu olduğunu öğreniyoruz. Oysa Doskî, Şeyh-i Meczûb'un oğlu yoktu, sadece bir kızı vardı, der (2014: 6).

Şeyh-i Meczûb'un öz torunu Mehmet Selim Dilan (kişisel görüşme, 05.10.2020) ve Cizreli şair ve araştırmacı Abdülkadir Bingöl'den (kişisel görüşme, 04.10.2020) aldığımız malumata göre Şeyh-i Meczûb, Cizre'nin zengin ailelerinden Ahmed Zerî'nin kızı Meryem Hanımla evlenmiştir. Ahmed Zerî aynı zamanda Şeyh-i Meczûb'un dayısıdır. Bu evlilikten Rizqiya (Rızkiye), Ummîxan (Ümmihan) ve Muhammed Osman adında üç çocuk dünyaya gelmiştir. Bunlardan tek oğlu Muhammed Osman 7 yaşında iken vefat etmiştir. Buna göre şairin künyesinde geçen “Ebû Osman” çocuk yaşta ölen oğlu Muhammed Osman'dır. Meryem Hanım, Cumhuriyet döneminde “Tüzün” soyadını almıştır. Meryem Tüzün ve kızı Rızkiye Dilan (Mehmet Selim Dilan'ın annesi), 1962 ya da 1963 yılında altı ay arayla vefat etmiştir. Şeyh-i Meczûb'un iki torunu (Mehmet Selim Dilan ve Abdülbaki Dilan) bugün Cizre ilçe merkezinde yaşamaktadır. Onların da pek çok torunu vardır. Şeyh-i Meczûb'a ait kama, yolculuğa çıktığında içine yemek koyduğu keşkül (K. keşkula

seferê) ve üzerinde Allah'ın isimleri ve dualar işlemeli şifa taşı (K. piyana avê) adı geçen torunlarının yanındadır.⁹

Acar, Şeyh-i Meczûb'un Şeyh Hayatî, Şeyh İsmail ve Ahmed Zêrîn isimli üç erkek kardeşi vardı, der (2012: 292) ancak Mehmet Selim Dilan'ın verdiği malumata göre Ahmed Zerî, Şeyh-i Meczûb'un kardeşi değil kayınpederidir. Süleyman Kaya da kaleme aldığı Şeyh-i Meczûb'un kısa hâl tercümesinde "Ahmet Zeri"den "şeyhin yakın akrabalarından biri" diye bahseder (Şeyh-i Meczûb, 1996: 137). Abdülkadir Bingöl'ün verdiği malumata göre de Şeyh İsmail -ki kendisi Bingöl'ün anne tarafından dedesidir- Şeyh-i Meczûb'un kardeşi değil kayınbiraderidir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Ahmed Zerî, Şeyh-i Meczûb'un hem dayısı hem de kayınpederidir zira şeyh, dayısının kızı Meryem ile evlenmiştir. Ahmed Zerî'nin oğlu Şeyh İsmail de Şeyh-i Meczûb'un hem dayısının oğlu, hem kayınbiraderi hem de halifesi olarak ölümünden sonra bir süre postnişinlik yapmıştır (Bingöl, 2020: 630).

Hem Mehmet Selim Dilan hem de Dr. Mesut Tüzün, Şeyh-i Meczûb'un ve ailesinin Cizre'nin yerlisi olduğunu ve Cizre'de şehirli halkın kendini aşiret kimliği ile tanımlamadığını teyit ettiler. Buna göre Şeyh-i Meczûb herhangi bir aşirete mensup değildir. Şeyh-i Meczûb'un ilmiye sınıfından şehirli ve eşraf bir aileye mensup olduğunu görüyoruz bilhassa amcası Muhammed Beşîr'in Cizre'de meşhur bir âlim olduğunu belirtmek gerekir: Miran aşiret reisi Mustafa Paşa ile Cizre belediye reisi Abdülaziz Efendi arasındaki ihtilafın giderilmesi konulu 6 Cemaziyelahir 1315/2 Kasım 1897 tarihli bir Osmanlı arşiv belgesinde adı "ulemâ-yı Cizre Muhammed Beşîr" olarak geçmektedir (BOA, DH.TMIK.M.. 42-35; Altan, 2018: 6). Melayê Cizîrî Divanı'nı Arapça şerh eden¹⁰ Mela Ebdusselamê Cizîrî de (Molla Abdusselam Naci, ö. 1952) ilmî icazetini Şeyh-i Meczûb'un amcası Molla Muhammed Beşîr'den (Bafeyî, 1983: 3; Baz, 2012: 252) ve Şeyh Seyda'dan almıştır (Cizîrî, 2018: 20).

---

⁹ Mehmet Selim Dilan, şeyhten kalan bu üç eşyanın da fotoğraflarını gönderdi. Biz de bunları çalışmamızın ekler kısmına koyduk, bkznz. EK-11.

¹⁰ Bu şerh neşredilmiştir, bkznz. Ebdusselam el-Cezerî. 2004. *Şerhu Dîwani's-Şeyxi'l-Cezerî*. Haz. Tehsîn İbrahim Doskî. Duhok: Spîrêz. Bu şerh Kürtçe'ye de tercüme edilmiştir, bkznz. Mela Ebdusselamê Cizîrî. 2018. *Şerha Dîwana Melayê Cizîrî*. Haz. Tehsîn İbrahim Doskî. Çev. Jan Dost. İstanbul: Dara.

Muhammed Beşir Efendi -eğer bir isim benzerliği yoksa-¹¹ 1898-1905 yılları arasında Cizre Rüşdiye Mektebi'nde muallim vekilliği de yapmıştır (Yıldız, 2007: 149). Bu uzak bir ihtimal değildir zira rüşdiyelerin sayısının arttığı bu dönemde bilhassa taşra mekteplerinde Darümuallimîn'den mezun öğretmen bulmak oldukça zordur. Bu nedenle bu mekteplerde yerel âlimlere de görev verildiğini görüyoruz. Örneğin Kürt edebiyatında Seydayê Licî olarak anılan Liceli Muhammed Hadî (ö. 1911-1912) de 1880-1886 yılları arasında Lice Rüşdiyesi'nde muallimlik yapmıştır (Ergin, 2012: 328).

Şeyh-i Meczûb'un döneminin büyük âlim, imam ve hatibi olan amcası Muhammed Beşir'in yanında iyi bir dinî ve edebî eğitim aldığı söyleyebiliriz (Yaşın, 1983: 155; Yaşın, 2011: 503). Kürtçe'den başka Arapça ve Farsça da şiirler yazmış olması, şiirlerindeki ve sohbetlerindeki derinlik de bunu ispatlar niteliktedir. Şeyh-i Meczûb, iyi eğitim aldığı gibi değerli talebeler de yetiştirmiştir. Melayê Cizîrî Divanı'nı Arapça, Farsça ve Türkçe şerh eden¹², Kürtçe kasideler yazan Mela Ebdurehîmê Westanî (Molla Abdurrahim Yaşın, ö. 1956) onlardan biridir. Cihan Harbi'nde Van'dan göç etmek zorunda kalan Westanî, Cizre'de Şeyh-i Meczûb'un ve Mela Ebdusselamê Cizîrî'nin yanında ders okumuştur. Şeyh-i Meczûb "Abdurrahim ailemizdendir" diyerek onu kardeşinin kızlarından birisiyle ve onun ölümü üzerine de diğer bir yeğeni ile evlendirerek ailesine dâhil etmiştir (Yaşın, 1983: 149; Yaşın, 2011: 514). Divan sahibi Seyid Qedrî Haşimî de Şeyh-i Meczûb'dan manevî ilimleri tahsil etmiş, sohbetlerine devam etmiş ve böylece tasavvuf yoluna girmiştir (Haşimî, 2016: 14; Özdirek, 2012: 229). Yaşın, Seyid Qedrî'nin Şeyh-i Meczûb'tan hat dersleri de aldığını belirtir (1983: 156; 2011: 504).

---

¹¹ *Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye*'nin orijinal nüshaları üzerinde yaptığımız taramaya göre isim salnâmenin birinci (1316/1898, s. 1050), ikinci (1317/1899, s. 1196), üçüncü (1318/1900, s. 1334) ve dördüncü (1319/1901, s. 606) basımlarında "Muallim vekili Beşir Efendi" olarak yazılı iken, altıncı (1321/1903, s. 504) basımda "Muallim-i evvel vekili Muhammed Beşir Efendi" şeklinde yazılmıştır. Buna göre okulda Muhammed Beşir Efendi'den başka öğrencilere güzel yazı dersi veren bir hat muallimi (Seyfeddîn Efendi) bir de hademe görevlidir. Talebe sayısı da 23 ila 26 arasında değişmektedir. Sadece dördüncü basımda talebe sayısı 49 olarak gösterilmiştir. Salnâmelerin dijital kopyası için bkz. <http://isamveri.org/salname>, Erişim Tarihi: 15.01.2021.

¹² Bu şerh henüz neşredilmemiştir. Yazma nüshası üzerinde yapılan inceleme ve varak örnekleri için bkz. (Doskî, 2015: 32-45).

Şeyh-i Meczûb'un geleneksel/dinî eğitiminin yanı sıra Osmanlı resmî mekteplerinde de okuyup okuduğuna dair elimizde bir belge yok. Bunun çok düşük bir ihtimal olduğu kanaatindeyiz çünkü öncelikle Şeyh-i Meczûb'un çocukluk dönemine denk gelen yıllarda Cizre'de bu tarz mektepler henüz açılmamıştı. Cizre'de ilk rüşdiye mektebi R. 1304/M. 1888-1889 yılında faaliyete geçmiştir (Yıldız, 2007: 148). Rüşdiyeden daha alt seviyede olan ibtidaî mektep ise Cizre'de ancak 1901 yılında kayıtlara geçmiştir (Yıldız, 2007: 99). Kayıtlarda Cizre'nin Mîraliyan mahallesinde bir sıbyan mektebi de olduğu görülüyorsa da bunun hangi yılda faaliyete geçtiği belli değildir. Cizre'nin komşu kazaları Midyat ve Nusaybin'de modernize edilmiş ilk sıbyan mekteplerinin 1889-1894 yılları arasında açıldığı göz önünde bulundurulursa Cizre'de de bu tarz ilk sıbyan mekteplerinin bu tarihlerde açıldığı söylenebilir (Yıldız, 2007: 101).

Bize Şeyh-i Meczûb'un Türkçe eğitim veren resmî bir mektepte okumadığını düşündürten diğer bir sebep de divanında Türkçe unsurların birkaç kelimeden öteye geçmemiş olmasıdır. Bu kelimeler de kendisinden önceki şairlerin şiirlerinde geçen kelimelerdir. Bu nedenle Şeyh-i Meczûb'un Türkçe bilmediğini dolayısıyla resmî bir eğitim almadığını söyleyebiliriz. Nitekim Şeyh-i Meczûb'dan sonra doğmuş olan ve Cumhuriyet döneminde de yaşamış olan Cizreli Şeyh Seyda da (Şeyh Muhammed Saîd Seydâ, 1890-1968) günlük hayatında anadili Kürtçe'yi konuşur, Türkçesi çok zayıf olduğu için tercümandan yardım alırdı (Elmalı, 2019: 30). Oysa Hemîdî mahlaslı Mela Mehmûd'dan Ehmedê Xanî'ye, Cumhuriyet dönemi klasik edebiyat şairlerinden Mela 'Ebdulfettahê Hezroyî'ye (ö. 1975) kadar pek çok Kürt şairi yazdıkları mülemma tarzı şiirlerde Türkçe'yi de kullanmış ve bu dili bildiklerini belli etmişlerdir (Doskî ve Ertekin, 2019: 52; Timurtaş, 2020: 13-19).

1.3. ESERLERİ

Şeyh-i Meczûb'un günümüze ulaşan iki eseri vardır. Bunlardan biri çalışmamızın asıl konusu olan divanı diğeri ise sohbetlerinden oluşan *Muhtasarî's-Sülûk*'tur.

1.3.1. Divanı

Şeyh-i Meczûb'un klasik tarzda yazdığı Kürtçe, Arapça ve Farsça şiirlerini ihtiva eden yegâne edebî eseridir. İki yazma nüsha ile günümüze ulaşmış ancak hiç Latin harflerine aktarılmamıştır. Divanın şekil ve içerik yönünden detaylı incelemesi çalışmamızın ilgili kısımlarında yapılmıştır.

1.3.2. Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân

Eserin tam adı *Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân fî Beyâni'l-Vusûl ilâ Meliki'l-Mülûk ve Tarikati'l-Hâcegân*'dır. Mukaddime ve 18 fasıldan oluşan Arapça bir eserdir. Bu kitap Şeyh-i Meczûb'un tasavvufun incelikleri, mürid-mürşid ilişkisi, zikir adabı ve tarikat uluları hakkındaki sohbetlerini içerir. Bu anlamda Şeyh-i Meczûb, mürşidinden aldığı halifelik yetkisi ile hem onu temsil etmiş hem de kendisi sâlikleri irşad etmeye, merak ettikleri soruları cevaplamaya gayret etmiştir. Bu eserin yegâne yazma nüshasını Hasan Ağa adında zengin biri şeyhin bir akrabasından satın alıp şeyhin türbesine vakfedilmek üzere yine aynı akrabaya teslim eder. Uzun zaman kayıp olan bu eser Süleyman Kaya tarafından bulunup *İhsan Yolu* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (Şeyh-i Meczûb, 1996: 137-138).

Şeyh, bu eseri mürşidi Şah Hüsameddin'in "tarikâtımızda ne acayip incilerin ve en yüksek kazancın mevcut olduğunu mürid ve muhiplere yumuşak bir lisânla bildir" emrine binaen r. 1328/m. 1912 yılında telif etmiştir (Şeyh-i Meczûb, 1996: 4). Şeyhe göre ayet, hadis ve terimler zâhirî içtihat ve bâtinî içtihat olmak üzere iki şekilde yorumlanabilir. Zâhirî içtihat hicretten 300 yıl sonra kapandığı halde tasavvuf ehline has olan bâtinî içtihat kapısı Hz. Mehdi'ye kadar devam edecektir. Bâtınî içtihadı da ancak nefsinin beşerî ahlâkından kurtulmuş, ârif-i billah olan, Muhyiddin İbn Arabî/İbnü'l-Arabî (ö. 1240) ve hâcegân kutupları gibi zatlar yapabilir. Şeyh-i Meczûb, kendini bu ulu zatlarla kıyas etmez ancak rabbinin bir nimeti olarak kendisinin de bâtinî içtihat âriflerinden olduğunu beyan eder (Şeyh-i Meczûb, 1996: 1-2).

1.4. SÛFÎLİĞİ

Şeyh-i Meczûb, Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Şah Hüsameddin'e intisap etmek için en az iki defa Halepçe'ye bağlı Tavîle (K. Tewîle) köyündeki tekkesini ziyaret etmiş ondan manevî eğitim aldıktan sonra da şeyhi onu halife tayin etmiştir (Şeyh-i Meczûb, 1996: 130-133). Bu nedenle bu bölümde kısaca Hâlidîlik ve kurucusu Mevlana Hâlid hakkında bilgi verdikten sonra mürşidi olan Şah Hüsameddin'den ve ona intisabından bahsedeceğiz.

1.4.1. Hâlidîlik ve Mevlana Hâlid

Bahâeddin Nakşibend'e (ö. 1389) nisbet edilen Nakşibendiyye, İslâm dünyasında en yaygın tarikatlardan biridir. Başlangıçta anavatanı Orta Asya olan Buhara merkezli tarikat, önce Farsça konuşulan İran ve Hindistan bölgelerine zamanla pek çok kola ayrılarak çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Algar, 2006: 342-343). Nakşibendiyye tarikatının Hâlidîyye/Hâlidîlik kolunun kurucu şeyhi Mevlana Hâlid-i Şehrezorî (K. Mewlana Xalidê Şehrezorî) ya da Türkçe kaynaklarda yaygın kullanılan adıyla Hâlid el-Bağdadî (ö. 1827), Hindistanlı Şeyh Abdullah ed-Dihlevî'den (ö. 1824) aldığı icazet sonrasında 1226/1811 yılından itibaren Süleymaniye ve Bağdat'ta tarikatını yaymaya başlar. Ancak muhipleri ve müritleri artınca diğer tarikat şeyhleri arasında çekememezlik başlar. Hatta Şeyh Maruf-i Berzencî onu tekfir eden bir risale kaleme alarak kendisi gibi düşünen bazı kimselere de tasdik ettirip Bağdat valisi Said Paşa'ya gönderir. Bağdat valisi buna itibar etmeyip Mevlana Hâlid'i himaye eder. Bu tekfir risalesine karşı reddiyeler yazdırır. Mevlana Hâlid, baskılar üzerine Süleymaniye'den ayrılp 1228/1813 yılında ikinci kez Bağdat'a gelerek İhsaniyye Medresesi'ne yerleşir. Bu medreseyi onun için Bağdat valisi Said Paşa tamir ettirmiştir. Mevlana Hâlid daha sonra tekrar Süleymaniye'ye geldi ve orada kendisine bir zaviye inşa edildi. Said Paşa'nın himayesiyle Mevlana Hâlid'in irşad halkası genişledi; birçok âlim ona intisab etti. Ayrıca Mekke, Medine, Kudüs, Halep, Bağdat, Basra, Kerkük, Erbil, İmadiye, Cezire, Anadolu, Hindistan, Afganistan, Dağıstan, Maverâünnehir, Mısır, Amman ve Mağrib'e de irşadı yayıldı. Süleymaniye'deki irşad faaliyetlerinden sonra üçüncü defa Bağdat'a dönen Mevlana Hâlid, Bağdat valisi Davud Paşa'nın zamanına kadar

orada ikamet etti. Daha sonra paşanın valiliği döneminde Şam'a gitti ve 1827'de burada vefat etti (Algar, 1997: 283-385; Özсарay, 2018: 351-352).

Mevlana Hâlid mutasavvıf olmasının yanında bunu tamamlayan bir unsur olarak aynı zamanda şairdir. Arapça, Farsça ve Kürtçe şiirlerini hâvi divanı 1844 yılında İstanbul'da Osmanlı Devleti'nin resmî basımevi olan Matbaa-i Amire'de basılmıştır. Bu aynı zamanda Osmanlı sınırları içinde basılan ilk Kürtçe kitaptır (Arslan, 2014: 69).

Hem Mevlana Hâlid'in yaşadığı dönemde hem de sonrasında Hâlidîliğin Osmanlı idaresi ile olumlu ilişkileri olmuştur. Örneğin Bağdat valisi Davud Paşa İstanbul'a gönderdiği 25 Muharrem 1236/2 Kasım 1820 tarihli tahriratta "İranlıların Kürdistan tarafını ifsad edememesi için Mevlana Hâlid'in taltif edilmesini" teklif etmiştir. Bağdat valisinin bu teklifi sadrazam tarafından da uygun görülerek padişaha arz edilmiştir (Özсарay, 2018: 353). Mevlana Hâlid sağlığında halifesi Muhammed Sâlih Efendi'yi, ardından Abdülvehhâb es-Sûsî'yi ve son olarak Abdülfettah el-Akrî'yi İstanbul'a göndermiştir. El-Akrî (ö. 1864), İstanbul Üsküdar'da kurduğu dergâhta tarikatı yaymaya başlamış ve burada vefat etmiştir (Koçyiğit, 2016: 27). Bilhassa Sultan Abdülmecid zamanında saray ile tarikat arasındaki iyi ilişkiler daha da gelişmiştir; zira sultanın hocası ve Ordu-yı Hassa sorumlusu Şehrî Hâfız Efendi Hâlidî'dir. Mevlana Hâlid Divanı bu dönemde basılmış, ayrıca Mevlana Hâlid'in Şam'daki mezarı üzerine türbe yapılarak ziyarete gelenlerin kalması için bir de zaviye inşa edilmiştir (Kılıç, 2006: 105-106).

Hâlidîliğin ortaya çıkışı, Osmanlı Devleti'nde ıslahat ve tanzimat hareketlerinin yapıldığı bir döneme rastlar. İstanbul'da faaliyet gösteren Hâlidîler bu hareketlere karşı ilgisiz kalmadılar. Devlet ve siyaset adamlarıyla sıkı ilişkiler kurarak yönetim üzerinde etkili olmaya çalıştılar. Genel olarak Jön Türkler'e karşı II. Abdülhamid'i desteklediler (Uludağ, 1997: 298-299). Şeyh-i Meczûb'un müşidi Şah Hüsameddin de Cihan Harbi'nde Osmanlı namına yararlılıklar göstermiş, Dâhiliye Nezareti de Musul valisinden mücâhedât ve hizmetlerine binaen kendisine teveccüh

ve teshîlât gösterilmesini istemiştir.¹³ Şeyh-i Meczûb'un yaşadığı dönem başta Cizre olmak üzere bölgedeki yarı-otonom beylerin ve mirlerin tasfiyesi ile şeyh ve mollaların yeni roller üstlendiği ve karizmatik dinî otoriteler olarak ortaya çıktığı döneme denk gelir (Pekasil, 2012: 142). Bu dönemin yaygın ve öne çıkan tarikatlarından biri de Hâlidîlik'tir. Merkezî otorite ile iyi ilişkiler kuran tarikat temsilcileri geniş bir coğrafyaya yayılma imkânı bulmuştur.

Şeyh-i Meczûb'un Şah Hüsameddin'e intisabı aşağıda anlatılacağı üzere aniden ve bir rüya neticesinde gerçekleşmiştir ancak döneminde Cizre ve çevresinde başka tarikatların temsilcileri olduğu gibi Nakşibendî-Hâlidî tekkeleri de vardı. Bunlardan birisi de Cizre'deki Basret dergâhı idi. Bu dergâhın kurucusu Şeyh Hâlid-i Cezerî (ö. 1839), Mevlana Hâlid'in son halifelerinden biridir. Cizre'nin köklü ailelerinden birine mensup olan Hâlid-i Cezerî, medrese Cizre'deki Medresa Sor'da tamamladıktan sonra Mevlana Hâlid'in yanında manevî eğitimine başlamış, sülûkunu tamamladıktan sonra da Mevlana Hâlid'in halifesi olarak merkezi Cizre olan Bohtan bölgesinin irşadı ile görevlendirilmiştir. Şeyh Hâlid-i Cezerî, bir süre sonra Gabar dağındaki Basret köyünde dergâhını kurmuş ve böylece ders verme ve irşad işlerini burada devam ettirmiştir (Cûdî, 2009: 30-31; Baz, 2013: 140). Şeyh Hâlid-i Cezerî'nin halifesi ve Basret dergâhı postnişini Şeyh Sâlih-i Sıpkî'den (ö. 1852) icazet alıp Diyarbakır'ın Çınar ilçesine bağlı Aktepe köyünde kendi dergâhını kuran Şeyh Hasan-ı Nûranî'nin oğulları ve torunları Kürt diliyle dinî ve edebî pek çok eser yazmış, klasik Kürt edebiyatında Hâlidîlik ekolünün önemli temsilcilerinden olmuşlardır (Adak, 2017: 62-63). Şeyh-i Meczûb'un yaşadığı dönemde ise Şeyh Ömer Zengânî (ö. 1889-1990) ve oğlu Şeyh Hüseyin Basretî (ö. 1914) Basret dergâhının postnişini idiler (Baz, 2013: 150, 155) ancak bildiğimiz kadarıyla Şeyh-i Meczûb bu dergâha intisap etmemiştir. O, mürşidini Halepçe'ye bağlı Tavîle köyündeki Şah Hüsameddin dergâhında bulmuş ve bu dergâhın Kürt edebiyatına kazandırdığı şairlerden biri olmuştur.¹⁴

¹³ “Merhûm Ömer Nâcî ile birlikde mücâhedât ve hıdemât-ı fedâkârânede bulunduğu anlaşılan Tavîle meşâyihından Şeyh Hüsâmeddin Efendi hakkında teveccühât ve teshîlât gösterilmesi”. BOA. DH. ŞFR. 72-20. H. 21.03.1335/M. 15.01.1917.

¹⁴ Tavîle dergâhına intisap eden diğer Kürt şairleri için bkz. (Cûdî, 2009: 30; Adak, 2017: 63).

1.4.2. Şeyh-i Meczûb'un Mürşidine İntisabı

Meczûb, bilindik manası ile cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş hatta halk arasındaki kullanımı ile aklını yitirmiş, deli anlamındadır. Sözlükte “kendine çekmek, yaklaştırmak” anlamındaki cezb (cezbe) kökünden türeyen meczûb, tasavvufta bir daha kendine gelmemek üzere Allah'ın âniden kendine çektiği, dost edindiği ve dâima huzurunda bulundurduğu velîleri tanımlamak için kullanılmıştır (Uludağ, 2003: 285). Burada meczûbları diğer sûfilerden ayıran özellik ilâhî aşkın, coşkun ve kerametlerin “âniden” gelişmesidir. Dolayısıyla meczûbluk mertebesi kişinin isteği ve gayreti ile elde edilemez; ancak Allah'ın bir lütfu olarak nasip sahibini bulur. Nitekim *Kur'ân* “Allah, ona dilediğini seçer” der (Şûrâ 42/13).¹⁵

Meczûb-i sâlikler, tasavvuf yolunun delileri, Allah tarafından sevilenlerin (mahbûb) içinden çıkmakta, hem nefsânî hem kalbî duyguların etkisinden kurtulabilmektedirler; dolayısıyla şeyhlik makamında en yüksek dereceye sahip olurlar (Öngören, 2010: 50).

“Sûfiyye, dinî hayat konusunda akıldan önce kalbe rol vermek istemiştir” (Topaloğlu, 1989: 477). Tasavvuf felsefesinde kişi Allah'ı ilim ile değil irfan ile, akıl ile değil gönül ile, kâl ‘söz, laf’ ile değil hâl ile bulur. Fuzûlî'nin “Işık imiş her ne var âlemde / ‘İlm bir kıl ü kâl imiş ancak” mukatta‘âtında (1958: 485) vurguladığı gibi, okumak, ilim tahsil etmek bir kenarda, aşk bir yandadır. Melayê Cizîrî bu minvalde “kime aşkın bir zerresi isabet etmiştir de aklını başından almamıştır” diye sorar (Cizîrî, 2011: 350):

Zerreyek ‘işqê giha kî û ji ‘eqlê xwe nebîr

Kullu men sade-fehu dahîyet’ul-‘işqi helek

Bu manada meczûb olmak diğer sûfilerin yıllarca çile çekerek, arayarak bulmaya çalıştıkları hakikatin bezm-i Elest'te saki elinden içilen bir helal bade ile bulunmasıdır diyebiliriz. Melayê Cizîrî'nin şu beyti bu duruma işaret eder (Cizîrî, 2011: 94):

---

¹⁵ Bu çalışmanın tamamında *Kur'ân* ayetlerinin Türkçe meâli için şu kaynağa başvurulmuştur: *Kur'ân-ı Kerim Meâli*. (2011). Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Haz). (12.Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Min dî sehergaha Elest camek ji kewser dost di dest

Jê da Melê lew maye mest hetta heyatê serxweş în

Cizreli Muhammed Sa'îd'in tasavvuf yoluna girmesi, "Şeyh-i Meczûb"a dönüşmesi yani "ilk hâl" tam olarak âniden ve rüya yolu ile olmuştur. Kıssaya göre (Şeyh-i Meczûb, 1996: 130-133) evliyalar meclisinde Hz. Muhammed, Sa'îd'i Şah Hüsameddin'e havale eder. Şah da ona rüyasında "gel beni bul" der. Bundan sonra Sa'îd'in Tavîle'ye varma mücadelesi başlar. Evden kaçır, yakalanır, eve kapatılır. Ailesi olanlara, bu hâline bir anlam veremez ta ki Şeyh Osman Siracüddin'in halifesi Şeyh Mustafa Seblağî Cizre'ye gelene kadar. Sa'îd'in ailesi ile görüşen şeyh, ailesine onun delirmediğini söyler ve Tavîle'deki şeyhine gitmesi için ailesinden müsaade ister. Ailesi izin verir ve Sa'îd Dicle nehri üzerinde kelek vasıtası ile Musul'a, oradan da Süleymaniye'ye gider. Burada onu Şeyh Osman Siracüddin'in başka bir halifesi Mehmed Emin-i Hâl karşılar ve Tavîle'ye gönderir. On dört gün şeyhinin karşısına çıkmayı bekleyen Sa'îd, onu görünce düşüp bayılır. Şeyhi onu tekkeye kabul eder ve üç aylık manevî bir eğitimden sonra halife tayin ederek Cizre'ye gönderir.

Muhammed Sa'îd, Cizre'ye döndüğünde tam bir meczûbtur. Cizre sokaklarında, çarşılarında kasideler okuyarak dolaşmakta, ardına milleti takmakta, elinde kaması ile insan meclislerine dalmaktadır. Bu durum amcası Molla Muhammed Beşir'i endişelendirmekte ancak elinden bir şey gelmemektedir. Şeyh-i Meczûb'un bu hâli üç yıl sürer. Üç yılın sonunda tekrar Tavîle'ye, mürşidinin yanına gider. Burada bir süre kalır ve Cizre'ye döner. Artık durulmuştur, yatağını bulan bir akarsu gibi sakindir. Şiirleri ve sohbetleri ile irşada devam eder, kalan vaktinin çoğunu hücrelerinde halvet ve itikâf ile geçirir. Hatta bir keresinde tam bir yıl halvette kaldığından ismi halk arasında "Meczûb"a çıkmıştır (Bafeyî, 1983: 3). Bu çirkin bir yakıştırma değildir zira o da divanında kendisinden meczûb diye bahseder. Ayrıca meczûbların tasavvuf yolunda özel bir konuma sahip olduğunu ve bu cezbe halinin ilâhî bir ikram olduğunu da belirtmiştik.

Şeyh-i Meczûb, bir beytinde iki yıldır şeyhinden uzak olduğunu, onu çok özlediğini belirtir ancak yüzü kararasıca hane yüzünden ya da ailesine karşı olan sorumluluklarından dolayı gidememekten şikâyetçidir:

Sur‘et li min bûne du sal vê hicretê dil bûye mal

Rûreş bibin xane w di mal dîsa ketim hicra Husam

108/14

Şeyh-i Meczûb, Tavîle’ye ilk gidişinde yaklaşık üç ay tekkede kalmış ve neticesinde Osman Sirâceddin et-Tavîlî’nin torunu Şah Hüsameddin’den halifelik almış ve böylece Cizre’de irşad vazifesine başlamıştır. Vekil, yerine geçecek olan anlamına gelen halife tasavvufî bir kavram olarak mürşidin müritleri arasında irşad için mânen ehliyet verdiği ve artık şeyhi adına irşad vazifesi görüp ölümünden sonra yerine geçebilecek kişi demektir (Uludağ, 1997: 299; Ayverdi, 2011: 462). Sûfilik icazeti ve halifelikle beraber şeyh unvanı da alan kişi artık kendisi de halifelik verebilir. Şeyh-i Meczûb’un da Şam’da Şeyh Reşid, Diyarbakır’da ise Şeyh İsmail¹⁶ adında halifeleri vardı (Şeyh-i Meczûb, 1996: 133). Yazılı kaynaklardan hakkında detaylı bilgi sahibi olduğumuz tek halifesi ise Meydinli Molla Emin’dir. Molla Emin, Cizre’de başı açık, meczûb bir şeyhin ortaya çıktığını duymuş ve içinden “böyle şeyh mi olur” kabilinden bir his geçmiştir. Bir gün zikir esnasında Şeyh Salih-i Sipkî (ö. 1852) kuş sûretinde ona yaklaşıp ve “neden Şeyh Muhammed Sa’îd hakkında kötü düşündün” diye sorar. Bağışlanması için de gidip kendisinden af dilemesini yoksa büyük bir belaya uğrayacağını söyler. Meydinli Molla Emin, Cizre’ye gelip Şeyh-i Meczûb’u bulur ve halifesi olur. Öyle ki vefat ettiğinde şeyhin cenazesini o yıkar (Şeyh-i Meczûb, 1996: 134).

1.4.3. Halk İnanışlarına Göre Kerametleri

Klasik Kürt edebiyatı şairlerinin çoğu molla, şeyh, fakih gibi dinî unvanlara sahiptir. Bunun sebebi çoğunun medreseden mollalık icazetli ya da bir tarikatın mensubu ve hatta şeyhi olmasıdır. Bu nedenle halk arasında evliya ve Allah dostu ‘qencê Xwedê’ olarak tanınırlar ve mezarları birer ziyaretgâhtır. H. 1316/M. 1898 tarihli Bitlis vilayet salnâmesinde Feqiyê Teyran’ın mezarının pazartesi ve cuma günleri her taraftan gelen halk tarafından ziyaret edildiği kaydedilir (Adak, 2015: 234-235). Şeyh-i Meczûb da kerametleri olduğuna inanılan şahıslardan, Cizre’deki mezarı da halk tarafından ziyaret edilen mekânlardandır. Halk inancına göre

---

¹⁶ Şeyh İsmail, Şeyh-i Meczûb’un aynı zamanda dayısının oğlu ve kayınbiraderidir de. Şeyh-i Meczûb’un vefatından sonra bir süre dergâhında postnişinlik yapmıştır (Bingöl, 2020: 630).

kerametlerinden biri geleceği görmesi diğeri de her akşam Cafer-i Sadık ve Abdülkadir Geylani ile cihada gitmesidir. Her akşamın dönüşünde elbiseleri kan içinde kalırmış (Kardaş, 2010: 393). Süleyman Kaya da Şeyh-i Meczûb'u görenlerin ya da Cizre'de yaşayanların ağzından ona ait pek çok keramet nakleder ve kendisinin de şeyhi rüyasında gördüğünü ekler (Şeyh-i Meczûb, 1996: 134-139).

1.5. ÖLÜMÜ

Şeyh-i Meczûb'un ölüm yılı hakkında farklı görüşler vardır. Tüzün, 1913'te vefat ettiğini belirtirken (2014: 452); Yaşın, R. 1331/M. 1916 yılını verir (1983: 156; 2011: 503). Süleyman Kaya da 1331 tarihini verir ama bunun hicrî mi, rûmî mi olduğunu belirtmez (Şeyh-i Meczûb, 1996: 128). Doskî, 1914 ve 1916 şeklinde iki rivayetin olduğunu belirtip 1914 yılını kabul eder (2014: 5-6). Acar'a (2012: 292) ve Bingöl'e (2020: 630) göre Şeyh-i Meczûb'un doğum yılı M. 1873 ve ölüm yılı R. 1331/M. 1916'dır. Şeyh-i Meczûb'a ait olduğu iddia edilen bir fotoğrafın altında da doğum ve ölüm yılı milâdî olarak 1874-1915 şeklinde yazılıdır.¹⁷ Cizre Müftülüğünün astığı tabelaya göre Şeyh Said-i Merhum Camii'nin yapılış yılının da 1915 olduğunu hatırlatmak gerekir (bknz. EK-12).

Eldeki verilere göre şeyhin 1915'den önce ölmüş olması mümkün değildir. Yukarıda da izah ettiğimiz üzere şeyhin talebelerinden Mela Ebdurehîmê Westanî, Birinci Dünya Savaşı'nda Rus ordusunun saldırısı üzerine 1915'te Van/Güroymak'tan Cizre'ye göç etmiş, bir süre şeyhin yanında ders okumuş, Şeyh-i Meczûb'un vefatı üzerine de eğitimine Şeyh Seyda'nın yanında devam etmiştir (Yaşın, 1983: 148-149; Yaşın, 2011: 514). Şeyh-i Meczûb'un R. 1331 yılının hangi ayında öldüğünü bilmediğimiz için tam yılını tespit etmek güçtür. Dolayısıyla 1915-1916 yılı iddialar arasında en makulü görünmektedir.

---

¹⁷ Bu fotoğrafa Cizreli Edip Ataç vasıtasıyla ulaştık, bkznz. EK-13. Fotoğrafın aslını ve orijinalliğini sorduğumuz şeyhin torunu Mehmet Selim Dilan şu bilgileri verdi: “Bu sureti bize Hacı Ali (Abdülillah) Sapan verdi. Kendisi de bunu Tavîle'den yani şeyhin mürşidi Şah Hüsameddin'in köyünden getirmiş. Biz de evimize astık, dostlarımıza dağıttık ama sonradan Abdülkadir Bingöl'ün de uyarısı ile bu fotoğrafın şeyhe ait olmadığını, yüz yıl öncesine de ait olamayacağını fark ettik. Buna rağmen Cizre'de yayıldı. Biz de hatıra olarak evimizde asıyoruz (Kişisel görüşme, 15.11.2020).

Şeyh-i Meczûb'un mezarı Cizre'nin tarihî Dağkapı Mahallesinde Bayırağa Sokak numara 7'de kendi adıyla anılan Şeyh Said-i Merhum Camii'ndeki hücrede yüksek bir sandukada yer almaktadır. Abdülkadir Bingöl (kişisel görüşme, 04.10.2020) ve Dr. Mesut Tüzün'e (kişisel görüşme, 17.10.2020) göre camiyi yaptıran kişi sokağa da ismini veren Bayır Ağa (K. Beyr Axa)'dır. Caminin giriş kapısının hemen sağında küçük bir hazire yer almaktadır. Bu hazirede şeyhin aile efradının mezarları vardır. Örneğin Şeyh-i Meczûb'un kardeşi Şeyh Hayatî burada yatmaktadır (Dr. Mesut Tüzün ile kişisel görüşme, 17.10.2020). Şeyhin tarihî mezar taşında “El-Fatiha Haze'l-kabr el-merhûm el-mağfûr ve meczûb ... Eş-Şeyh Muhammed Sa'îd Seyfuddîn...” yazılıdır (Tüzün, 2014: 508).¹⁸

Şeyh-i Meczûb'un ölümünden sonra yerine kardeşi Şeyh Hayatî geçmiştir (Şeyh-i Meczûb, 1996: 386). O da abisi gibi Şah Hüsameddin'in halifelerindendir (Kaplan, 2012: 254). Abdülkadir Bingöl, kendisinin anne tarafından dedesi, Şeyh-i Meczûb'un da hem dayısının oğlu hem kayınbiraderi olan Şeyh İsmail'in de Şeyh-i Meczûb'un halifesi olarak bir süre postnişinlik yaptığını ama sonrasında bırakıp ticarete atıldığını belirtir (04.10.2020 tarihli görüşme; Bingöl, 2020: 630).

---

¹⁸ Türbenin girişinde duvara gömülü halde duran bu tarihî mezar taşı, yeşile boyandığı ve zamanla karardığı için tam olarak okunamamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEYH-İ MECZÛB'UN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Şeyh-i Meczûb'un şairliği ve coşkuyla şiir söyleyişi meczûb bir sûfi oluşundan sonradır. Şairliğinin, gazelhanlığının, mısra ve beyitlerinin kaynağı şeyhi Şah Hüsameddin'e olan muhabbetidir ve onlar gönlünün kanından kopmuştur:

Ev meşri' û beytên Se'îd der muh̄beta şahê mecîd

J'xûna dilê wî bûn be'îd dad û meded ebrû di qer 61/14

Bi ilhama şirîn gun̄can diçim îro li meyxanan

Ji pîrê xod 'Elî bîme gezelxwanî li bo yaran 141/7

Garip Sa'îd, eğer şairse, şairlik iddiası varsa bülbülün kırmızı gülü övdüğü gibi bütün övgülerini şahının yani mürşidinin canına sunmalıdır:

Da'im hebin em bilbilî medhê bikîn ber şorgulê

Şa'ir hebî Se'dê gerîb medhê bikit ber canê şah 169/12

Bu garip şiirler şahın ihsanı olarak Elest bezminde Sa'îd'e verilmiştir. Böylece o, sevgilinin aşkından ağzında şeker gezdiren bir tuti kuşuna dönmüştür:

Şekker geran îro Se'îd der 'îşqê yara pur mecîd

Şi'rê gerîb mewhûbê şah weqtê Elest û enzelîn 123/14

Sevgili karşısında aciz ve şaşkın kalan âşığı ancak şiirin fesahat ve belâgatı ifade edebilirdi:

Ji 'ecz û heyreta yarê feşahet bû di şi'rê da

Bigo sihrê ji bêhoşî ji geybê yar mego sirran 130/6

Âşığa şiirde ilham veren beşerî anlamda peri yüzlü sevgili, manevî anlamda ise mürşididir:

Feşahet da Şehê Hewran kete reqşê di bîrê an

Dixwim îro çi heyret z'an ji zulfê Şahê Ş[î]rînan 130/10

Şairlik, şiir söyleme bir tür sarhoşluk hâlidir ve kaynağını meyden, hamrdan alır. Ancak Şeyh-i Meczûb'un içtiği hamr-ı helâl'dir ve şiirlerinin kaynağı da Celal ismi ile Allah'ın bezm-i Elest'te sunduğu hamr'dır:

Ev mêweya **xemra helal** destûr dide l'xemra helal

Şi'rên Se'îd j'xemra Celal her bo ji 'işqa pur em în 150/9

Tasavvufta bir tarikata girmiş olan, belli bir yol tutup ilerleyen sûfiye sâlik denir (Ayverdi, 2011: 1054). Şeyh-i Meczûb, sâliklere seslenerek mürşid olmaksızın yol alınamayacağı, mürşitsiz yolun bulunamayacağı konusunda onları uyarır:

Bayê muxalif bê perr in da'im emanet salika

Bê mürşid û bê nûrê 'eyn rahê nezan ey salika 15/1

Şeyh-i Meczûb, bu görüşünü sohbetlerinden oluşan *Muhtasarî's-Sülûk ve'l-İhsân* adlı eserinde de dile getirir ve sâliklere Hak yoluna gitmek için “sünnete ârif ve esrâr-ı tarikata sâhip şeyhe nefsinin teslim etmelerini” tavsiye eder (Şeyh-i Meczûb, 1996: 6). Nitekim bu eserin ikinci faslı “Tarîkata Girilmeden Sünnetlerde Kemâle Erişilemeyeceği” üzerinedir (1996: 16-21) Şair, aynı eserinin başka bir yerinde de kendisini “Şeyhinden çok aşağı, Nakşibendî, Kadirî, Kübrevî, Sühreverdî, Çeştî sâdâtları köpeklerinin tırnakları altındaki toprak olan Cizreli Hüseyin Mazlum oğlu Muhammed Said” (1996: 22) diye tanıtarak bütün tarikat şeyhlerine saygısını belirtmiştir.

Şeyh-i Meczûb Divanı'nın büyük kısmı şeyhinin övgüsü hakkındadır. Şair, şiirlerinde defalarca Şah Hüsameddin'in perveri, peyrevi, bendesi ve duacısı olduğunu belirtmiştir. Divanda şeyhi “Şah, Şah 'Elî, Şah Hüsam, Hewrem, Hewremî, Şehê Xurmal, Şahê Şah, Şahê 'Uşmanî, Şehê Kurdan, Şahê Şîrînan” gibi pek çok farklı isimle anılmaktadır:

‘Umrê Hewrem her diraz bit ya Se‘îd

Rûh û canim her fida bit bê gelet 81/18

Şair, şeyhini Hz. Ali’ye de benzetmektedir. Kerrâr, Haydar-ı Kerrâr Hz. Ali ile özdeşleşmiş isimlerdir:

Şebaḥu'l-xeyri ya Ḥusam yeqîn îro tu yî Kerrar

Reqîb û dêwê pur şerrar bidî tîra ji xwe w saqî 204/6

Yine Rûhu'l-kudûs yani Cebrâil melek de şeyhin teşbih edildiği kudsî varlıklardandır:

Rûhu'l-qudus ew şêxê ma Şahê ‘Elî ew pîrê ma

Kasa meyê ew rûzê ma mest in ji şehkasa meyê 208/12

Ayrılık ateşinden gönlü yanan şair mürşidinden medet ister:

Biya wer mey tu ‘Uşman î ji rûyê şahê ‘Ednan î

Me dil sûze ji hicranî **meded ya şahê ‘Uşmanî** 180/1

Şeyh-i Meczûb yaşadığı devirde belli ki coşkun ve meczûb hâl ve hareketleri nedeniyle eleştirilmiş ve hatta kınanmıştır. Aşağıdaki beyitler Şeyh-i Meczûb’un kendisine yöneltilen kınama ve eleştirilere bir cevap niteliğindedir. O hemşehrileri Bohtîlere seslenerek hata ve pişmanlık içinde olmadığını, hâlinin alınyazısı olduğunu belirtir:

Ġelt û poşmanî nexwim ey Bohtiyar

Sernuwiştîm rinde ye her ney gelet 81/12

Bu kınama ve isminin kötülenmesi bahsinde başka şiirlerde de yine hemşehrilerine seslenir. Buna göre Sa‘îd’in durumu ezelden tayin edilmiştir, Ali Kerrâr gibi olan mürşidi Şah Hüsameddin yürü dedikten sonra bu hâli def etmek mümkün değildir:

Bednam nekin ey Bohtiyar j’roja ezel em Se‘diyan

Qadir li ser def‘ê niye ger bê ‘Elî Kerrar bimeş 71/13

Ayrıca o, kendisini ta'n eden zâhidlerin, ham sofuların lafına da kulak asmaz çünkü onun müftüsü, mürşidi hatasız Şahê Hewrem'dir:

Qewlê zahid her nekim ey serxweşan

Muftîm Hewrem biye her bê gelet 81/15

Şeyh-i Meczûb, sûfî bir şair olarak aynı zamanda bir nasihat edici, öğüt vericidir: Pend, nasihat demektir (Nâcî, 1308: 195). Klasik Doğu edebiyatlarında müellifler pendnâme ya da nasihatnâme denilen müstakil öğüt ve hikmet eserleri yazabildikleri gibi eserlerinin içine bu tarz beyitler ya da cümleler de serpiştirebilmektedir. Örneğin Ehmedê Xanî'nin çocuklar için kaleme aldığı *Nûbehera Biçûkan*'ın her bir bölümü bir pend beyti ile başlar (Xanî, 1986: 9):

Heta tu dewr û dersan nekî tekrar û mesrûf

Di dunyayê tu nabî ne meşhûr û ne me'rûf

Şeyh-i Meczûb da divanında dinî ve ahlâkî mesajlar vermiştir. Elbette bu mesajlar sûfî bakış açısını da yansıtmaktadır. Dünyadan geçip doğruluk ve saflığa ulaşmak gibi:

Dil bişo tu ji cihanê ku bibî şidq û şefa'ê

Bi şefa hemrehê erbabi dil û ehli şefa be 158/18

Sabır acı da olsa güzel bir meyvesi vardır. Şeyh-i Meczûb'a göre aşkta da bu böyledir:

Şebr telx e îro Se'îd gerçî heye meywek mecîd

Şeyda di bilbil her tu yî miñnetkeş î n vê tu bikî 186/2

Sabır meyve dolu bir ağaca benzeten şair, simsiyah bir ayrılık içinde olsa da sevgileye kavuşmayı dilemektedir:

Dara şebûrê pur ber e ustad xeber daye j'me re

Gerçî Se'îd hicret reş e lêkin dihe weşla hebîb 23/11

Sabrın yanı sıra tavsiye ettiği diğer bir meziyet de tevekkül ve nasibe razı olmaktır. Şeyh-i Meczûb’a göre bizim tercihlerimiz tesirsizdir, nasip Allahtandır; bu yüzden şikâyet etmemelidir:

Bes e teqdîr ji cem Barî çira lewmê dîkin şûfî

Huwe'l-fe‘alu la texter neşîbê min li meyxanê 207/13

2.1. DİLİ

Şeyh-i Meczûb, şiirlerini Kürtçe’nin Kurmancî lehçesi ile yazmıştır. Bu lehçenin pek çok ağzı vardır (Khalid, 2019: 10). Şair, bunlardan doğup büyüdüğü Cizre’nin de dâhil olduğu Bohtan bölgesinde (Streck, 1979: 773) konuşulan Bohtî ağzıyla şiirler yazmıştır. Nitekim şiirlerinde de kendisinden “Bohtanlı Sa‘îd” diye söz etmektedir:

Mey nexwarî **Se‘dê Bohtanî** gelet

Em neçûyîn bo Tewîlanê gelet 81/1

Şeyh-i Meczûb’un üstadı Melayê Cizîrî de şiirinde kendisinden “Bohtî Molla” diye bahsetmektedir (Cizîrî, 2018: 297):

Tu j'**Melê Bohtî** bipirs esrarê ‘îşqê hel dîkit

Vê mu‘emmayê çi zanin sed mela û muste‘îd

Konusu Cizre’de geçen *Mem û Zîn*’in şairi Ehmedê Xanî de eserinde bu ağzı kullanmış ve bunu bizzat dile getirmiştir:

Bohtî û Mihemmedî û Silîvî

Hin le‘l û hinek ji zêr û zîvî (Xanî, 1968: 460)

Şairin standart Kürtçe’deki “niha” yerine “niho” demesi Bohtî ağzını yansıtan bir kullanımdır:

Wekû Ferhad bi bazû bûm **niho** bûme çu Mecnûnî

Heya bînahiya Se‘dî were îro çu mah û meh 160/2

Şeyh-i Meczûb, Kürtçe bêje/bibêje fiil çekimlerini kısaltarak “bê” ya da “bibê” şeklinde kullanmıştır. Aynı şekilde “bavêje” fiil çekimini de “bavê” şeklinde kısaltmıştır:

Bê tu ey leb şekker î ya beşer î her di kenîşt

Neqşê elmas î **bibê** ya beşer î horî sirişt 220/1

Şair, daha ziyade Hakkâri Kürtçesinden aşına olduğumuz “dikî, bikî, biçî, divêt, têtê” fiil çekimlerini de kullanmıştır:

Ehya dikî van murdeyan can û cesed b'yek gemzeyan

Ger murdeyê şedsaleyan **dê heyî bikî** b'yek camê ra 10/13

Bu kullanımlar Hakkârili olmadıkları hâlde Melayê Cizîrî ve Şêx Muşerref şiirinde de görülmektedir (Sönmez, 2020: 68). Cizreli Abdülkadir Bingöl bugün Cizre Kürtçesinde bu kullanımın kalmadığını, bunun yerine “dikê, bikê” fiil çekiminin kullanıldığını belirtti (kişisel görüşme, 04.10.2020). Şeyh-i Meczûb bunları da kullanmıştır:

Ehya dikê qelbê medî ew jî heyata sermedî

Min dî ji wê yek sermedî ser bî ji bada camê ra 10/14

Şeyh-i Meczûb’un dili duru ve akıcı bir Kürtçe olduğu hâlde döneminin, aldığı eğitimin ve klasik şiirin söz varlığının etkisiyle Arapça ve Farsça’nın etkisinde de kalmıştır. Şair, Kürtçe şiirlerinin arasına Arapça ve Farsça kalıpları, zaman zaman da Türkçe kelimeleri ustalıkla yerleştirmiştir. Bir dilde yazılmış şiirde farklı dil unsurlarını kullanma sebebi -eğer mülemma değilse- çoğu zaman vezin kaygısıdır. Aruz veznine uygun söz söylemek için şair, bildiği tüm dillerden ve dilin imkânlarından istifade etmektedir. Şeyh-i Meczûb da divanında üç farklı dilde şiirler yazmış ayrıca Kürtçe şiirlerinde Arapça, Farsça ve Türkçe unsurlara da yer vermiştir. Aşağıda bunları da inceleyeceğiz.

2.1.1. Arapça Unsurlar

Birden çok dil bilmek ve bunlarla şiir yazabilmek şairin itibarını arttıran unsurlardandır. Şair, şiirlerinde bu dil bilgisini göstermek ve bununla iftihar etmek

isteyebilir. Nitekim *Selîmnâme* şairi Şükri-i Bitlisî (ö. 1531?) kemâlinin sıfatlarından bahsederken altı dilde gazel yazabildiğini de iftiharla söyleyerek ne kadar büyük bir şair olduğunu vurgulamaktadır (Bitlisî, 1995: 388; Adak, 2015 a: 75). Bunun yanında büyük şairler farklı dillerde divan tertip edecek kadar da hünerli olabilirler: Fuzûlî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç tane divanı vardır (Akün, 1994: 399).

Şeyh-i Meczûb müstakil Arapça şiirler yazmıştır ve bu onun Arapça'ya vâkıf olduğunu gösterir. Nitekim diğer eseri *Muhtasari's-Sülûk* da tamamen Arapça'dır. Bunun yanında Kürtçe şiirlerinde *Kur'ân* ve hadisten alıntı pek çok Arapça ifade kullanmıştır. Bunları edebî sanatların iktibas alt başlığında detaylı olarak inceleyeceğiz. Kürtçe şiirlerde iktibas olmayıp şairin vezin icabı ya da şiirdeki hünerini göstermek için kullandığı Arapça ibareler de vardır. Bunları divan neşrimizde italik olarak gösterdik:

Lewla'l-hewa ya Muştefa hel kane 'aşıq Muştefa

'Eyni tera 'eyne's-şefa hel min mezîd min şewqima 20/10

Ruxsar ji xalan bûye rav rav rav hene çun mewcê av

Fî hubbiki zabe'l-fu 'ad saqî were miskê weşîn 117/9

Nezer da min ji mir'atê çi pur dîtim ji tecellatê

Huwe'l-meşhûdu we'l-me 'bûdu fî kulli'l-huwiyyatî 244/1

Dîsa **Ġeramî** serxweş e dem dem **Se'îd** û meykeş e

Qed galenî sukre'l-hewa qetle'l-fu 'ad û fî'l-hicir 52/13

2.1.2. Farsça Unsurlar

Şeyh-i Meczûb müstakil Farsça şiirler yazmıştır. Bu onun Farsça'yı şiir yazacak derecede bildiğini ve bu zengin literatürden istifade edebildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bunun yanında Kürtçe şiirlerinde de zaman zaman Farsça

kalıplar kullanmıştır. En sık rastladığımız örnek Kürtçe ayrılma hâl eki olan “ji” yerine Farsça “ez”i kullanmasıdır:

Şûndê dixwim bo zahidî rindê xerabatê em in

Nayê m kenîşt û **dêrê to** nînin guzar **ez** zulfê yar 48/6

Şair, aynı beyitte “dêrê te” yerine “dêrê to” diyerek Farsça iyelik tamlamasını tercih etmiştir. Başka beyitlerde de Kürtçe şahıs ve iyelik zamirleri yerine Farsçalarını tercih etmiştir:

Wek Cuneydî **ma tecellaya te dî**

Her çi dîdem bê şebîh û bê gelet 81/2

Lem‘eyek j’husna şepalê pur revand hoşê delal

Serxweşê bada helalî ev **Se‘îdê ma** hebû 178/3

Şair, “me tecellaya te dî” derken Farsça birinci çoğul şahıs zamiri olan “ma”yı tercih etmiştir. Yine “bizim Sa‘îd” derken de Kürtçe “me” zamirini değil Farsça “ma” formunu tercih etmiştir. Şairin bu tasarrufunun sebebi vezin kaygısıdır; “me” kısa hece iken “ma” uzun hecedir.

Şeyh-i Meczûb sadece gramatik olarak değil edebî anlamda da Farsça unsurları kullanmış ve pek çok beytinde Hâfız’dan alıntı yapmıştır:

Feşahet bû di şî‘rê da *ki ‘îşq asan* dihat ewwel

Ki pes efyûn gerî saqî disûzit qelb di ca[na]nan 155/42

Bu beyitteki italik kısım Hâfız-ı Şîrazî’nin meşhur “Ela ya eyyuhe's-sâkî” gazelinden alınmadır. Yine bu gazelle ilintili pek çok Farsça unsur divanda yer almaktadır:

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke’sen we nawilha

Te bîbê min du zulfê to ez im serxweş li dildaran 151/12

Herdem dixwand merheb selam *guftem pezîr ya eyyuha*

Cam bî şedef weqtê selam cam bî ‘eqîq weqtê bi meş 70/10

Şeyh-i Meczûb’un iktibas yaptığı diğer bir Farsça eser de Mevlana’nın *Mesnevî*’sidir. Bu eserin ilk kelimesi olan “Bişnew” ile:

Li min *bişnew* hebîbê min tu mexmûr î di ‘îşqê da

Kesê negrî yekî yarê hewadar im ji Hewramî 187/5

2.1.3. Türkçe Unsurlar

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda Türkçe’nin etkisi kelime kullanımı ile sınırlı kalmıştır. Aşağıda kelimeler incelendiğinde fark edilecektir ki bu Türkçe kelimeler Mela Divanı’nda ya da başka Kürt şairlerinin şiirlerinde geçmektedir. Dolayısıyla Şeyh-i Meczûb’un bu kelimeleri Türkçe bilgisi ile değil Mela etkisiyle veya okuduğu diğer Kürt şairlerinin etkisiyle kullandığını söyleyebiliriz. Şair, şiirlerinde sewaş-savaş, yeğma-yağma, tuğra, îlan-yılan gibi bazı Türkçe kelimeleri kullanmıştır:

Sewaş û fitne û cengê te bir îro ji vî canî

Te şahid da ji vî bağî bibî sazî li wan bağan 155/6

Eqdes qebes nûra rû ye **yeğma** kirîn b'cama mey e

Yeğma dikey b'gemz û sirre tavê dilî hubba qebes 66/4

Yağma kelimesi Mela Divanı’nda de geçmektedir (Cizîrî, 2012: 114). Sevgilinin siyah saçları yılan gibi dolanarak servi ağacına dolanan sarmaşık çiçeği gibi boyunu, endamını sarar:

Îlan li bejnê bûn fitil ez kuştîyê birhê keman

‘Aşîq dixwe xûna ceger çehr e zere alam dîlan 214/1

Îlan-yılan kelimesi ile beraber yol ve eslan-aslan gibi bazı Türkçe kelimeler Melayê Bateyî Divanı’nda da geçer (Adak, 2015 a: 88).

Tuğra cebînî zerkeşî zulfên mu‘enber pur weşî

Le‘l û leban ser da weşîn hem şems û hem bedra ye rux 38/17

Üstteki beyitte şair, sevgilinin alnını (cebîn) altın işlemeli bir tuğraya benzetmektedir. Bilindiği üzere tuğra, padişahın imzası mahiyetinde emir ve fermanların altına çekilen bir çeşit mühür ve özel şekildir (Pala, 2002: 473). Sultana ait olması hasebiyle diğer mühürlere farklı, sanatlı ve kudretlidir. Diğer bir beyitte de şair, sevgilinin ağzını küçük ve kapalı olması hasebiyle Arap elifbasındaki mim harfine, dudaklarını şeker yiyen kırmızı la‘l taşına benzetirken dişlerini de beyazlığı ve parlaklığı ile sedef tuğraya benzetmektedir:

Ya mîm û ya **tuğra sedef** ya le‘lê şekker xwari în

Ya cebheta guft û kenî ya nêrgiza bû-hestit în 153/7

Klasik şiirde sevgilinin alnı çoğunlukla Ay’a benzetilir. İlk beyitteki tuğra benzetmesi de bunu destekler mahiyettedir. Zira Ay, bazen inci, gümüş ve sedef gibi beyaz bir parlaklığa sahipken bazen de altın işlemeli gibi sarıdır. Aşağıdaki beyitte Ni‘met mahlaslı Osmanlı şairi de ayın altın sürmeli tuğra çekmesinden bahsediyor (Alkan, 2011: 265):

Yine tecdîd idüp menşûr-ı sâli münşi-i takdîr

Meh n'ola çeküp tuğrâ-yı garrâ-yı zer-endûda

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda örneği yok ama sevgilinin kaşları da tuğraya benzetilir (Kânûnî, 2016: 598):

‘Âlemi maḥkûm iden her dem berât-ı ḥüsnidür

Kim muṭî‘ olmaz **çekilmiş kaşları tuğrâyı gör**

Burada geçen muṭî‘ olmak, itaat etmek, yine tuğranın hükümlerlik sembolü olmasına atıftır. Sultanın tuğrasını taşıyan emr û fermana itaat edilir. Şair için sultan sevgilidir, âşık için sevgili sultandır.

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda geçen diğer bir Türkçe kelime ve kalıp da “eslan-aslan” ve “beglerân”dır. Şair, beg/bey kelimesine önce Türkçe çokluk ekini sonra da Kürtçe çokluk ekini getirerek aslında gramatik bir hata yapmıştır. Sadece “begân” da

diyebilirdi elbette ancak burada da Farsça unsurlarda olduğu gibi vezin kaygısı onu bu kullanıma itmiştir:

Rinda emîr û **begleran eslan** ew e beyz û seran

Zulf esmer in xalê siyah subhan ji Xellaqê şuma

Ger rind û mîr û **begler** im **eslanê** bağê ‘enber im

Her şohtiyê vê dilber im subhan ji qedda yari ma 14/13-14

İlk beyitte geçen beyz/beyze ve seran (sere+an) tuğra ile ilgili iki kavramdır (Mermer, 2000: 89). Bunlar beyitte geçen emir ve begler ile de tenasüp sanatı oluştururlar. Buna göre sevgilinin bembeyaz parlak yüzü üzerine dökülen esmer zülüfler ve siyah benler bir hükümdar tuğrasını andırmaktadır. Bu beytin benzeri “eslan”, “begler” ve “begleran” ifadeleri ile beraber Mela Divanı’nda da vardır (Cizîrî, 2012: 172).

2.2. KULLANDIĞI MAHLASLAR

Mahlas kısaca klasik Doğu edebiyatlarında şairlerin manzum eserlerinde kullandığı, onlarla özdeşleşen ve imza niteliği taşıyan edebî isimlerdir. Şair, gerçek ismini mahlas olarak kullanabildiği gibi farklı mahlaslar da tercih edebilir (Adak, 2018: 12-13). Tespit edebildiğimiz kadarıyla Şeyh-i Meczûb, şiirlerinde yedi farklı mahlas kullanmıştır: Se‘îd, Se‘dî, Se‘d, Ğeramî, Seyfedîn, Seyfî ve Meczûb. Bunlardan en çok kullandığı, aynı zamanda gerçek ismi olan Se‘îd’tir: Şair, 246 şiirin 190’ında Se‘îd mahlasını kullanmıştır:

Şebnem ji xalan bûne rav ‘enber li zulfan bûne av

Îro **Se‘îd** j ‘işqa şepal hat û digot canê şuma 14/19

Şair bu mahlasını 51 defa “Se‘dî” şeklinde de kullanmıştır. Her iki durumda da mahlasın anlamı değişmemektedir ancak bu kullanım tercihi aruz vezniyle ilgilidir. Zira “Se‘îd” bir kısa bir uzun heceden oluşurken “Se‘dî” iki uzun heceden oluşmaktadır. Bu da şaire şiir meydanında alan açmaktadır:

Dilo çendî tu bêrehm î te kuşt **Se‘dî** di ‘işqê da

Evînê rûyê mehbûban ceger şohtin di ‘îşqê da 4/1

Geleneksel olarak mahlaslar şiirin son beyitlerinde kullanıldığı hâlde yukarıdaki beyitte de görüldüğü üzere Şeyh-i Meczûb daha ilk beyitte mahlasını vermiştir. Bu durumun örnekleri Mela Divanı’nda da vardır (Cizîrî, 2012: 88, 100, 114, 134). Mela ile Şeyh-i Meczûb arasında mahlas konusundaki diğer bir ortaklık da şairin mahlasını redif olarak kullanmasıdır. Mela, Kürt edebiyatında bu tarzı ilk deneyen şairdir (Adak, 2018: 36) ve Şeyh-i Meczûb da ona nazire yazmıştır:

Îro ji derba xencerê lazim bi êşan î **Mela**

Teşbîhê zulfa dilberê zanim perîşan î **Mela** (Cizîrî, 2018: 614)

Îro ji derba firqetê zanim perîşan î **Se‘îd**

Mecrûhê hicra dilberê lewma perîşan î **Se‘îd** 42/1

Şeyh-i Meczûb yine vezin kaygısı ile “Se‘îd” olan mahlasını dokuz şiirde “Se‘d” olarak kullanmıştır:

Gerçî ez im **Se‘dê** zelîl lêkin kîrim yarek cemîl

Lew pur bibin munkir ji min piştîm şepal yarek cemîl 102/14

Şairin daha az kullandığı bir mahlası da aşk ve sevgi anlamlarına gelen Ğeramî’dir. Şair, toplam 39 şiirde bu mahlası tercih etmiştir. Ğeramî’yi şairin yardımcı mahlası olarak nitelemek yanlış olmaz çünkü şair, bu 39 şiirin yalnızca birinde (27/1) bu mahlası tek başına kullanmıştır:

Di riya dostî **Ğeramî** me vexwar camê şerab

Lew seher mest û xirab î me ji dil bûye kebab 27/1

Şair, lakabı olan Seyfedîn’i üç şiirinde; onun diğer bir formu olan Seyfî’yi de iki şiirinde mahlas olarak tercih etmiştir:

Şohtî dil î ey **Seyfedîn** der şewq û ‘îşqa horî’în

‘Îşqê kirîn jar û hezîn ey can were dîsa şîrîn 225/1

Ji ‘işqê nazika şengan nema hoş im şubihgahan

Qesem Barî eya **Seyfi** tu yî rindê xerabatê 244/55

Şairin çok çok az kullandığı bir mahlas da halk arasında unvanı hâline gelmiş olan Meczûb’dur. Şair, üç şiirinde “Meczûb”u mahlas olarak kullanmıştır:

Bi ganî go nihan xwace biya ‘aşiq bi meyxane

Ji lutfê qutbê ‘Uşmanî ez im **Meczûbê** rehmanî 180/10

Meczûb ez im her gah û gah lew her ez im fîgan û ah

Terha şepal b’tac û kulah *qum ya Se’id* vê şubhigah 167/4

Şair, bazen iki mahlasını birden aynı şiirde hatta aynı beyitte kullanmıştır. Yedi şiirde ise üç mahlasını birden kullanmıştır. Buna karşılık on şiirde hiç mahlas kullanmamıştır.

2.3. ETKİLENDİĞİ VE ETKİLEDİĞİ ŞAİRLER

Şeyh-i Meczûb’un baştan sona, her yönüyle etkilendiği şair Melayê Cizîrî’dir. Şeyh-i Meczûb Divanı, besmelenin ardından Mela’nın “Newaya mutribê çengê”¹⁹ ile başlayan murabba’ına nazire ile başlar:

Newaya mutribê ‘işqê li min xwende def û nayê

Ji fezla xwe were saqî bişurbê mey şubihgahê 1/1

Mela ile Şeyh-i Meczûb’un işlediği ortak konulardan biri Şeyh-i Sen’ân’dır: Şeyh-i Sen’ân, Ferîdüddin Attar’ın (ö. 1221) *Mantıku’t-Tayr*’ında geçen hikâyeye göre yüzlerce müridi olan, onca yıllık ibadet sonucu âli bir makama ulaşan bir şeyhtir. Şeyh, bir Hristiyan kıza âşık olur ve her şeyi bırakır. Âşık olduğu kızın dinine geçip zünnar bağlar, şarap içip domuzlara çobanlık yapar. Müritleri bu süreçte

¹⁹ Bu murabba’ın başlangıcı bazı yazmalarda “Newaya mutrib û çengê” şeklindedir, bkz. (Cizîrî, 2012: 228, 236). Mela Divanı’nı Arapça şerh eden Cizreli Abdusselam Naci’nin 23 Şa’ban 1324/12 Ekim 1906 tarihinde istinsah ettiği ve şu an İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde (Farsça Yazmalar koleksiyonu, No. 40) kayıtlı yazma nüsha ise besmeleden sonra “Newaya mutribê çengê” ile başlıyor. Şeyh-i Meczûb da Mela’nın “mutribê çengê” ifadesine nazire olarak “mutribê ‘işqê” demiştir.

onu bırakıp terk eder ama encam şeyhi haklı çıkarır. Böylece şair, aşkı her şeyin üstünde tutar ve her şey gibi onun da ilâhî takdir olduğunun altını çizer (Attar, 2019: 83-108). Mela da şeyhin tarafını tutar; o şarabı yanlışlıkla içmemiş, Ermenistan'a, o Hristiyan kızının memleketine de yanlışlıkla gitmemiştir. Şeyh, Musa peygamberin Tûr-ı Sina'da Allah'ın tecellisini görmesi gibi, sevdiğinin yüzünde bu tecelliyi görmüştür:

Mey nenoşî Şeyxê Sen'anê gelet

Ew neçû nav Ermenistanê gelet

Mislê Mûsa wî tecellaya te dî

Ê tu dî kanî xeta hanê gelet (Cizîrî, 2011: 86)

Şeyh-i Meczûb, Şeyh-i Sen'an'ın yerine kendisini koyar ve Mela'nın bu şiirine nazire yazar. Buna göre Bohtanlı Sa'id, Tavîle'ye yani mürşidinin köyüne yanlışlıkla gitmemiştir. O, Cüneyd-i Bağdadî (ö. 909) gibi Allah'ın tecellisini görmüştür, gördükleri benzersiz ve hatasızdır:

Mey nexwarî Se'dê Bohtanî gelet

Em neçûyin bo Tewîlanê gelet

Wek Cüneydî ma tecellaya te dî

Her çi dîdem bê şebîh û bê gelet 81/1-2

Şeyh-i Sen'an bağlamında Şeyh-i Meczûb'un etkilendiği diğer bir Kürt şairi de Feqiyê Teyran'dır (ö. 1631-1632) çünkü Kürt edebiyatında ilk kez Feqiyê Teyran müstakil bir manzume olarak Şeyh-i Sen'an kıssasını kaleme almıştır:

Şeyxek hebû Sen'aniyan

Çûbû meqamê ewliyan

Serdarê pênsed sofîyan

Daîm di zîkr û ta'etê (Sadînî, 2014: 245)

Şen‘a li wê şeyxek hebû ew ‘aşiqê yarê hebû

Remza evîn lew şu‘le bû dêr û kenîşt rûyê butan 154/5

Şeyh-i Meczûb ve Feqî arasındaki diğer bir ortak nokta da namaz ve oruç gibi zâhirî ibadetlere bakışlarıdır: Feqiyê Teyran, “Îro ji dest husna hebîb” ile başlayan şiirinde, âb-ı hayat ile sarhoş olduğunu, raks ve sema meclisinde kendinden geçtiğini, isminin deliler defterine yazıldığını, namaz ve oruç gibi zâhirî ibadetleri unuttuğunu belirtir (Sadînî, 2014: 136). Şeyh-i Meczûb’a göre de namaz ve oruç sevgiliye kavuşmaktır:

Mabeynê du şedğan rewze û beha’ e

Weşla te hebîbî şewmî we şelatî 246/2

Şeyh-i Meczûb ile Mela divanlarındaki diğer bir ortak unsur da Hallâc-ı Mansûr’dur. İkisi de aşkta Hallâc’ı üstat bilmiş, “Enelhak” söylemiyle gönüllerini Mansûra benzetmiştir:

Hostayê ‘işqê dil hevot ser ta qedem hindî disot

Remza **Enelheq** her digot bawer bikin **Mensûr e dil** (Cizîrî, 2012: 126)

Tenha ne **Menşûr** hew dixwand remza *Enelheqq* her dixwand

Rindê xerabatê dixwand lewma yeqîn **Menşûr e dil** 98/12

Şeyh-i Meczûb’un nazire yazdığı diğer bir Mela şiiri de “feleka etles” ile başlayan kasidesidir. Bu şiir Mela’nın tasavvufî terimleri yoğun olarak kullandığı, sûfî hâletini ifade ettiği bir kasidedir:

Feleka etles û sergeşte di cama me hubab e

Me di dil da heye narek ku hemî ‘işq û şerab e 158/1

Şeyh-i Meczûb, Mela’nın “şeb û rûz” redifli şiirini de aynı vezin ve redifle yeniden yazmıştır:

Ji evîn û ji hewayê dixurim xûnê ‘eqîq

Were canim were xanim şeb û rûz 63/9

Mela ile adeta özleşmiş olan “şebaḥu'l-xeyr” ifadesi de Şeyh-i Meczûb Divanı’nda defalarca kullanılır:

Şebaḥu'l-xeyri ya saqî were bînahiya Se‘dî

Heya bînahiya rindî veke bendê ji vî rindî 186/1

Şeyh-i Meczûb sadece üslup olarak değil sûfî kimliği ile de Mela’dan çok etkilenmiştir ve pek çok ortak yönleri vardır: Melayê Cizîrî’nin etkilendiği tasavvuf ekollerinin başında İşrakîlik gelmektedir (Doru, 2016: 37-42). Şehâbeddin es-Sühreverdî’nin (ö. 1191) kurduğu bu mistik ekolde bilgi kaynağı keşif, sezgi ve ilhamdır. Yine doğu, doğuş, tecelli, nûr ve aydınlanma da bu ekolün önemli mefhumlarından (Kaya, 2001: 435). Mela, ilham ve işrak kavramlarını birlikte kullanır:

Me **bi işraqê** sualek ji lebê xunçe guşa kir

Go bi îlhamê me zanî di suala te cewab e (Cizîrî, 2012: 156)

Bu beyte çok yakın bir söyleyiş, üstelik aynı vezinle Şeyh-i Meczûb Divanı’nda da vardır. Buna göre sırların ve suallerin madeni Hewramanlı mürşittedir. Âşık ondan yüz menzil uzakta da olsa, onun dudakları gonca gibi kapalı da olsa işrakî gibi sırlar âşığa açılmaktadır:

Ji leb günçan kuşadar im **çu işraqî** bi şed menzil

Su’al û me‘denê esrar ji zulfê Tirkê Hewramî 187/14

Sevgilinin âşık ile ilhamla konuşması mümkündür; bunun için ağız, dil ve dudağa gerek yoktur:

J’weqtê Elest ew yar di mest **b’ilham digo ey Se‘dî mest**

Em bo te ne mexmûr û mest hetta ebed wê serxweş in 148/13

Şeyh-i Meczûb, Melayê Cizîrî’nin terkiib-i bend nazım şeklinde yazdığı “Gulê Baxê Îremê Bohtan im” şiirine de (Cizîrî, 2011: 196) nazire yazmıştır:

‘Aşiqê şîwe’ê nazik û şahan im

Badexorê Cemşîd û Tirkan im

Te‘alellah ji yarê çî şî‘r-dan im

Bendeê Cemşîd û Şehê Kurdan im

Pîşe û şun‘ im badexorê yaran im 212/1

Şeyh-i Meczûb’un nazire yazdığı diğer bir Mela şiiri de “reqs” redifli gazelidir:

Serwa sehîqed xemmilî lew kemmilî şahane reqs

Der suhbetê kir kamilî dê bêd û ret mestane reqs (Cizîrî, 2012: 104)

Bejna cuwan xweş xurrem î lew geyyirî selwane reqs

Mest im ji wê lew cemmilî hem zuhre ye şa[ha]ne reqs 80/1

Şeyh-i Meczûb, Mela’nın “feryad ji destê firqetê” gazeline de “feryad ji derdê firqetê” şeklinde nazire yazmıştır:

Vê firqetê ebter kirîn **feryad ji destê firqetê**

Jar û zeîf û zer kirîn feryad ji destê firqet (Cizîrî, 2012: 176)

Dil ateş e îro Se‘îd **feryad ji derdê firqetê**

Vê firqetê dil kir kerî feryad ji derdê firqetê 243/1

Şeyh-i Meczûb’un etkisi altında kaldığı diğer bir şair de Mevlâna Celaleddin-i Rûmî (ö. 1273), bilhassa da onun *Mesnevî-i Ma‘nevî* adlı eseridir. Şeyh-i Meczûb, *Mesnevî*’nin ilk kelimesi olan “Bîşnew/Dinle”yi alıntılamıştır:

Li min *bîşnew* hebîbê min tu mexmûr î di ‘îşqê da

Kesê negrî yekî yarê hewadar im ji Hewramî 187/5

Şairin Mevlâna’nın etkisinde kaldığı diğer bir unsur da yine “bîşnew” ile bağlantılı olarak ney enstrümanıdır. Mevlâna *Mesnevî*’nin ilk 18 beytinde neyin hikâyesini, onun ayrılıklardan, koparıldığı sazlığın yani anayurdunun hasretinden şikâyet edişini anlatır. Neyin sesi inleyen bir âşık gibidir, bu yüzden bu kadar acıklı ve melûdûr (Mevlânâ, 2015: 33). Ney, “insân-ı kâminden müste‘âr ve kinâyedir”

(İpek, 2015: 555). Şeyh-i Meczûb da âşığın hâllerini anlamak için neyin sözünü anlamak gerektiğini belirtmekte, sevgilinin hicranından ney gibi inlediğini söylemektedir:

Ger fehm dikî **qewlê neyê** bo çî dikîn hûrmet meyê

Der çar mezehba fetwe ye şuhbet bi bada rû şuma 14/9

Ji hubbê yar çu Ferhad im **ji hicranê çu nayan im**

Ji efğanan çu goyan im dikim feryad ji hicranim 106/1

Kakul reşa pur nuqte lê rûha min î j'Qalûbelê

Nalî ji ber nay û neyê derkev ji burca sunbulîn 131/10

Mevlâna'daki bu ney sembolizminin aynısı *Mem û Zîn*'de de vardır. Xanî, şaheserinin sonunda kalemle sohbet eder. Kamış kalem ona ney gibi sazlıktan, yurdundan, arkadaşlarından koparılışını, sessizliğini, böğrünün deşilmesini ve inlemelerini anlatır (Xanî, 1968: 484).

Şeyh-i Meczûb'un Xanî'nin de etkisinde kaldığını gösteren en önemli unsur Mem ile Zîn'in aşkına ve hikâyedeki Mîr Zeyn karakterine telmih yapmasıdır:

Êsîr kîrim wek zift û qîr ez kuştîyê rûyê emîr

Tîmûrileng ev **Zîn** e Mîr her **Mem** ez im tu bûyî **Zîn** 114/8

Hicra ji **Zîna Mîri Zeyn** derket [ji] hedd û pur hezîn

Ulûf bîna ey hûrî'în carek bibe vê fîrq û hicr 52/8

Lillah ji hicra kakulê cerg û dilim bûne enîn

Xûn hate dil çun rûyê **Zîn** em 'aşîqê rûyê şîrîn 215/4

Şeyh-i Meczûb'un etkisinde kaldığı ve divanında defalarca alıntılacağı şairlerden diğeri İran'ın ünlü gazel şairi Hâfız-ı Şîrazî'dir. Şeyh-i Meczûb Divanı, Hâfız Divanı'nın başlangıç gazeline nazire olarak yazılan bir tesdîs ile başlar:

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

Ki 'eşq asan nemûd ewwel welî oftadi moşkilha

[Saki, döndür kadehi, herkese sun, bana da ver, çünkü aşk, önce kolay göründü ama sonradan çok müşküller meydana geldi] (Şîrazî, 1992:1).

Newaya muṭribê 'işqê li min xwende def û nayê

Ji fezla xwe were saqî bişurbê mey şubihgahê

Heyat yara ji vî dil ra meya baqî ji dildara

Li min zêde evê 'ezrê bidit badê ji rû w zulfê

Heyata min ruyê yarê binoşim mey ji ruxsarê

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

1/1

Şeyh-i Meczûb, bunun dışında da şiirlerinde pek çok kez bu gazeli iktibas etmiştir:

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

Ṭebîbê min du zulfê to ez im serxweş li dildaran 151/12

Feşahet bû di şî'rê da *ki 'işq asan* dihat ewwel

Ki pes efyûn gerî saqî disûzit qelb di ca[na]nan 155/42

Melayê Cizîrî de bu gazele nazire yazmıştır (Cizîrî, 2012: 228). Mela ile Hâfız divanlarında ve şiir anlayışlarında bundan başka da pek çok ortak nokta vardır (Sönmez, 2015: 140-146). Şeyh-i Meczûb'un Hâfız ile olan edebî etkileşiminde yine Mela'nın köprü görevi gördüğünü belirtebiliriz. Şeyh-i Meczûb, klasik edebiyat geleneği içinde Mela'nın takipçisi olduğu gibi onun ardındaki zengin bir mirasın da hem varisi hem de aktarıcısı olmuştur.

Şeyh-i Meczûb'un etkisinde kaldığı, şiirine nazire yazdığı şairlerden biri de Mutasavvıf Arap şairi İbnü'l-Fâriz'dır (ö. 1235). Şiirlerinde ilâhî aşkı dile getiren, Arap edebiyatında tasavvufî şiirin en güzel örneklerini veren İbnü'l-Fâriz'ın Kaside-i Tâ'iyyesi meşhurdur. Asıl adı "Nazmü's-sülûk" olan ve nefsin aşk yolunda geçirdiği merhaleleri ve şairin manevî yolculuğunu, ruhsal yükselişini anlatan bu uzun şiir tasavvufun temel metinlerinden biri olarak pek çok şairi etkilemiştir (Uludağ, 2000: 41; Saraç, 2003: 451). Şeyh-i Meczûb da bu Arapça kasideye Kürtçe bir nazire yazmıştır²⁰:

Ji 'işqa van perî rûyan me seyran kir bi lahûtî

Feterqî zumretu'l- 'uşşaqi aratî we alatî 238/1

Şair, İbnü'l-Fâriz'ın diğer bir kasidesi olan Kaside-i Hamriyye'den de etkilenmiş ve onun ilk beytine çok yakın bir beyit söylemiştir. Bu beyitte İbnü'l-Fâriz, sarhoşluklarının sebebinin şarap olmadığını, kendilerinin daha üzüm bile yaratılmadan ilâhî zikirle sarhoş olduğunu vurgulamıştır: "Daha üzüm yaratılmadan evvel sevgilinin zikriyle içki içerek sarhoş olduk." (Saraç, 2003: 456):

Hê hê nebû 'erş û sema em serxweşê zulfê mila

Ev asiman gunbed nebû em 'aşîqê şahê butan 154/7

Şeyh-i Meczûb'un yine İbnü'l-Fâriz'ın etkisiyle kaleme aldığı uzun bir sâkinâmesi de vardır:

Biya saqî ji gulzaran qedeş pur ke ji wan xemran

Ji bada zulfê dildaran bide rindê li der bezman 151/1

Şeyh-i Meczûb'un etkilediği en büyük şair, aynı zamanda manevî talebesi olan Seyid Qedrî Haşimî'dir. Seyid Qedrî Cizrelidir ve Şah Hüsameddin'e intisab etmiş, onun Cizre'de görevlendirdiği halifelerinden olmuştur. Böylece Şeyh-i Meczûb ile hemşehri, aynı tarikata mensup ve aynı şeyhin mürididirler. Seyid Qedrî, zâhirî ilimler eğitimini tamamladıktan sonra Şeyh-i Meczûb'dan manevî ilimleri tahsil etmiş, sohbetlerine devam etmiş ve tasavvuf yoluna girmiştir (Haşimî, 2016:

---

²⁰ A Nüshası'nda yer alan bu şiirin başlığında "Haza Ta'iyye" ibaresi vardır.

14; Özdirek, 2012: 229). Şeyh-i Meczûb, Seyid Qedrî'yi özel manevî terbiyesine almıştır ancak Şeyh vefat ettiğinde Seyid Qedrî on dokuz yaşlarındadır (Şeyh-i Meczûb, 1996: 386). Bütün bu şerait içinde Seyid Qedrî'nin Şeyh-i Meczûb'dan etkilenmesi kaçınılmazdır. Seyid Qedrî, Şeyh-i Meczûb'un ve piri Şah Ali'nin kölesi olduğunu beyan eder (Haşimî, 2016: 28):

Koleyê Se'd û 'Elî me, dîlîdakar û celî me

Ez li dêmê muşterî me, kewkeba seyarê me

Seyid Qedrî Divanı'nı Latin harfleriyle neşredip Türkçe'ye de tercüme eden Süleyman Kaya, bu beytin ilk kelimesini “kole” değil “tule” şeklinde okumuştur ki tule/tûle Kürtçe “cılız köpek” anlamındadır. Nitekim Kaya, beyti de Türkçe'ye şu şekilde tercüme etmiştir:

Fedakâr köpeğim, Saîd ve Ali Yâra

Güneş yüze dönerim müşteriym tam (Şeyh-i Meczûb, 1996: 193-194)

Her iki durumda da şair, halifesi olduğu mürşidine ve bu yola girmesine vesile olan üstadına bağlılığını edebî bir şekilde ifade etmiştir. Mürşidine bağlılık konusunda buna benzer bir ifadeyi Şeyh-i Meczûb da kullanmıştır:

Ta key hebî ya Hewremî sergeşte bîn b'derdê dilî

Badê werîn j'husna temam **em tûle yîn bo padişah** 169/14

Şeyh-i Meczûb ile Seyid Qedrî'nin şiirleri hem şekil hem de içerik yönünden çokça benzeşir. İkisi de mürşitlerine medhiyeler yazmıştır. Divanlarının merkezinde mürşitleri vardır:

Îro gezenfer ew Husam daye Se'id yek kas û cam

Cama Cemî ev taş û cam îro şeba feryadires 67/10

Şah'im Husam bedrek 'ezîm, îhya dîkit 'ezmê remîm

Ber şefeqê xweş dicelîm, tu mestê Subhan î 'Elî (Haşimî, 2016: 167)

Her ikisi de zâhidleri kızdıracak cesurca ifadelerle aşkı yüceltmıştır. Örneğin her ikisi de sevgilinin yüzünü Firdevs cennetine değişmeyeceklerini açıkça belirtirler:

Zulf û ‘ızara yari ma her bo min e Firdews û şam

Firdews me navê ey Hûsam cuz girtina zulf û ‘izar 48/7

Nehin em muntezirê cennet û firdevs û eden

Me ji rûyê te didît cennet û firdevs û liqa (Haşimî, 2016: 33)

Her ikisi de Kadiriyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf Abdülkadir Geylanî’den medet ister:

Dil û cergim bi awaz im bi awazê ney û saz im

Dibê sazan dil û cergim **meded ya Ğewşê Geylanî** 180/4

Enîsê can li Bexda ye, li min Qedrî çi sewda ye

Hezîn xakê binê pa ye, **meded ya Xewsê Geylanî** (Haşimî, 2016: 180).

Şiirde ikisinin de üstadı Melayê Cizîrî’dir. Seyid Qedrî de Şeyh-i Meczûb gibi Mela’nın şiirlerine nazireler yazmıştır (Haşimî, 2016: 15-16). Yalnız, Şeyh-i Meczûb Divanı’nın daha hacimli olduğunu, dolayısıyla kendisinin kısa ömrüne rağmen daha üretken bir şair olduğunu belirtmek gerekir: Seyid Qedrî Divanı’nın son neşrinde 80 Kürtçe şiir varken (Haşimî, 2016), Şeyh-i Meczûb Divanı’nda bu sayı 246’dır.

2.4. DİVAN’IN İNCELENMESİ

2.4.1. Divanın Hacmi ve Tertibi

Bildiğimiz kadarıyla Şeyh-i Meczûb Divanı, Osmanlı döneminde yazılan Kürtçe divanlar arasında 246 şiir, 3060 beyit, 73 bend ve bir mısra-i âzâde ile en hacimli olanıdır. Şairin en çok etkilendiği Melayê Cizîrî Divanı’nda -Hartmann tarafından neşredilen yazma nüshaya göre- 95 şiir vardır (Cizîrî, 2012); diğer

nüshalar da eklendiğinde divanın toplam hacmi 121 şiire kadar çıkmaktadır (Cizîrî, 2018). Yine Şêx Ehmedê Feqîr Divanı'nda 156 (Acar, 2016), Şêx Muşerref Divanı'nda (Sönmez, 2018) 78 Kürtçe şiir yer almaktadır. Buna dayanarak Şeyh-i Meczûb'un klasik Kürt edebiyatının en velûd şairlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Şeyh-i Meczûb Divanı'nın elde iki yazma nüshası vardır ve bunların hacmi ve tertibi birbirinden farklıdır: A nüshası, eski ve daha hacimli olan nüsha, toplam 213 sayfadır. Tahkikimize göre bu nüshada toplam 245 şiir vardır. Bunların 3'ü Farsça, 5'i Arapça geriye kalan 237 adedi Kürtçe'nin Kurmancî lehçesi ile dir. Zahriye sayfası olmadan besmele ile başlayan bu nüshada önce gazel ve kaside formundaki şiirler kafiyelerinin elifba sırasına göre sıralanmış ardından diğ er şiirler yazılmıştır ancak divan baştan sona nazım şekillerine göre tasnif ve tertip edilmemiştir, dağınıktır. Divanda Elif (ل) harfinden Ye (ع) harfine kadar her kafiye den şiir mevcuttur. Bu yönüyle bu nüshanın müretteb bir divan olduğunu söyleyebiliriz ancak müretteb bir divandan beklenen kasideler divanın başında yer alır kuralı (Saraç, 2019: 24) bu nüshada yoktur; nazım şekillerinin sırası karışık ve dağınıktır. B nüshası daha kısa ve yeni tarihlidir. Bu nüshada 182 sayfa içinde toplam 82 şiir vardır. Bunların 4'ü Arapça, geriye kalan 78 adedi Kürtçe'nin Kurmancî lehçesi ile dir. Şiirlerin sıralanmasında yine kafiyelerinin elifba sırası gözetilmiştir.

2.4.2. Vezin ve Kafiye

Şeyh-i Meczûb Divanı'ndaki şiirlerin tamamı klasik edebiyatın gereği olarak aruz vezni ile yazılmıştır. Aruz, Arap edebiyatında doğmuş ve bütün müslüman milletlerin edebiyatlarına yayılmış bir nazım sistemidir (Saraç, 2019: 202; Adak, 2015: 367). Halk edebiyatından farklı olarak bu ölçüde önemli olan sadece hecelerin sayısı değil uzunluk ve kısalık durumudur. Bu uzun ve kısa heceler belli bir ölçü ile tekrarlanarak şiire ahenk katmakta, bu da dinleyenlere müzikal bir zevk vermektedir. Şiir meclislerinde ezberden şiir söylemek, özellikle gazelleri müzik enstrümanları eşliğinde terennüm etmek klasik edebiyatın ruhunda vardır. Öğrencilere kolay ezberleme, akılda kalma şansı verdiği için sadece edebî eserler değil dinî ve didaktik eserler de aruz vezniyle ve manzum olarak kaleme alınmıştır. Ehmedê Xanî'nin

Nûbihara Biçûkan'ı, Mela Huseynê Bateyî'nin *Mewlûda Kurmancî*'si, Mela Xelîlê Sêrtî'nin *Nehcu'l-enam*'ı, Feqe Reşîd'in *Sirru'l-mehşer*'i hep bu şekildedir.

Aruz vezni bahirlere, bahirler de kendi içinde vezin kalıplarına ayrılır. Şeyh-i Meczûb, sırasıyla en çok Recez, Hezec, Remel ve Münserih bahirlerini kullanmıştır. Şeyh-i Meczûb'un en çok kullandığı bahir Recez'dir. Divanda Recez bahrinin dört Müstef'ilün'den oluşan sahih kalıbı ile yazılmış tam 149 şiir vardır ki bu da divan hacminin % 60'ına tekabül eder. Şeyh-i Meczûb'un en çok kullandığı ikinci kalıp 57 şiirle Hezec bahrinden dört Mefâ'ilün; üçüncü kalıp ise 10 şiirle Münserih bahrinin "Müstef'ilün fe'ûlün müstef'ilün fe'ûlün" kalıbıdır. Bu bahirler ve kalıplar başta Melayê Cizîrî olmak üzere klasik Kürt şairlerinin en çok kullandığı aruz vezinleridir. Örneğin Mela da 118 şiirde 17 ile en çok Recez bahrinin dört Müstef'ilün kalıbını kullanmıştır (Adak, 2017 a: 46). Bu anlamda Şeyh-i Meczûb içerik ve üslupta olduğu gibi aheng unsurlarında da Mela'nın takipçisidir. Şeyh-i Meczûb, divanında 4 bahirden toplam 19 farklı kalıp kullanmıştır:

Tablo 1: Şeyh-i Meczûb Divanı'nda Vezinler

Bahir	No.	Kalıp	Sayı	Toplam
Recez	1	Mustef'ilun mustef'ilun mustef'ilun mustef'ilun	149	149
Hezec	1	Mefa'ilun mefa'ilun mefa'ilun mefa'ilun	57	65
	2	Mef'ûlu mefa'ilun fe'ûlun	3	
	3	Mefa'ilun mefa'ilun mefa'ilun mefa'ilun fe'ûlun	1	
	4	Mefa'ilun mefa'ilun fe'ûlun	1	
	5	Mef'ûlu mefa'îlu mefa'îlu fe'ûlun	1	
	6	Mef'ûlu fe'ûlun mef'ûlu fe'ûlun	1	
	7	Mef'ûlu fe'ûlun mef'ûlu fe'ûlun mef'ûlu fe'ûlun mef'ûlu fe'ûlun	1	
Remel	1	Fe'ilatun fe'ilatun fe'ilatun fe'ilun	6	22
	2	Fa'ilatun fa'ilatun fa'ilatun fa'ilun	5	
	3	Fa'ilatun fa'ilatun fa'ilun	3	
	4	Fe'ilatun fe'ilatun fe'ilun	3	
	5	Fa'ilatun fa'ilatun fa'ilatun fa'ilatun	1	
	6	Fe'ilatun fe'ilatun fe'ilatun fe'ilatun	1	
	7	Fa'ilatun fe'ilatun fe'ilun	1	
	8	Fa'ilatun fe'ilatun fe'ûlun	1	
	10	Fa'ilatun fe'ilatun fe'ilatun fe'ûl	1	

Münsarih	1	Mustef'îlun fe'ûlun mustef'îlun fe'ûlun	10	10
4 Bahir	19 Kalıp		246 Şiir	

Divanda ilgi çekici olan bir durum şiirlerde bazen bir ya da iki beyitte farklı kalıbın kullanılmış olmasıdır. Örneğin “Îro ji yara pur cema” ile başlayan şiirde (174/1) bu kısım iki Müstef'îlun'den oluştuğu hâlde beytin ve şiirin devamı dört Mefa'îlun kalıbıyladır. Bu bir kusur mu yoksa başlı başına bir ahenk unsuru mu karar vermek güç ancak benzer durumun başka divanlarda da -meselâ Muhibbî mahlaslı Kânûnî Sultan Süleyman'ın divanında (Kânûnî, 2016: 52)- görüldüğünü belirtmek gerekir.

Müellif nüshası olmayan, şairinin dünya gözüyle görüp onaylamadığı yazma nüshalarda müstensihin bilmezliği ya da dikkatsizliği neticesinde yanlış yazımlar olabilir ve bunlar şiirin veznini bozabilir. Burada bütün suçu yazmana yüklemek de haksızlık olur. Şairin kendisi de sözü ölçülü söyleyememiş, vezne uyduramamış olabilir. Bunun neticesinde imale (kısa hecenin uzun okunması) ve zihaf (uzun hecenin kısa okunması) dediğimiz aruz kusurları ortaya çıkar. Aşağıdaki beytin ilk mısrasında zihaf, ikinci mısrasında ise imale kusuru vardır:

Nûra rûya / ‘eyne'l-yeqîn / xala ji mis/ kê reş weşîn

Lê ke ji nû / nûra evîn / kakul reşa / wer ke çevî 225/2

Aşağıdaki beyitte de işaretlenmiş tef'ilede imale kusuru vardır:

Kuştin ewê / çend ‘aşiq e / wek min Ğera / mî Wamiq e

Îro Se'îd / çend naîq e / **ji badeya** / cama zucac 34/9

Şair için kusur sayılan diğer bir durum da sözü vezne uydurmak için kelimelerin yapısını değiştirmektir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde “Ğelet” “Ğelt”e, ikincisinde “mezheba” “mezehba”ya, üçüncüsünde ise “zuhre” “zeher”e, dördüncüsünde “ceger” “cegr”e dönüşmüş; imlâ, vezne feda edilmiştir:

Ğelt û poşmanî nexwim ey Bohtiyan

Sernuwiştîm rinde ye her ney ğelet 81/12

Ger fehm dikî qewlê neyê bo çî dikîn hûrmet meyê

Der çar **mezehba** fetwe ye şuhbet bi bada rû şuma 14/9

Zehher-rû bûn mey û saqî wekû xawer çî xweş hatin

Goyînê min çî xweş qaf e çî xweş guvtin li ba caman 151/42

Vê firqetê dil he[r]rişand yekser ji dil ateş rijand

Cegr û dil[an] w[ê] kêr gehand ehsen ji husna dêm durê 201/4

Şair yine vezne uydurmak için Kürtçe iyelik ekini de farklı şekillerde kullanmıştır: Müstefîlün vezninde “der qebzê Lest” (125/13) derken Mefa‘ilün de “ji qebza Lest” (155/11) demiştir. Bunun haricinde beyitlerde ölçüyü bozan fazla hece hatta heceler de görülebilmektedir. Aşağıdaki beyitlerde işaretlenmiş olan ibareler tamamen fazlalıktır:

Ji gulaba / serê zulfa / te zekatê / bide îro / **me feqîran**

Ku cemala / te ye kamil / di kemala / xwe nişab e 158/16

Em bûyin na / rê cehîmê / ji firaqê / me nema / **şehr û sukûn**

Te cihan şoh / te ji hicrê / digirim ah / û bi gah 166/3

Vezinle beraber klasik edebiyatın olmazsa olmaz şartı olan kafiye, kısaca mısra sonlarındaki ses tekrarı olarak tanımlanabilir. Kafiyeyle ilintili bir de redif vardır. Redif de kafiye den sonra tekrarlanan seslerdir. Redif bir ek olabileceği gibi bir sözcük ya da söz öbeği de olabilir. Redif olan sözcük ve eklerin aynı anlam ve işlevde olması gerekir. Vezin gibi kafiye ve redif de şiirin ahenk unsurlarıdır; şiire müzikalite katarlar (Saraç, 2019: 257, 260; Adak, 2015: 395).

Kafiye özünde bir ses tekrarıdır ve tekrarlanan harfe “revî” denir. Sözlük anlamı deve yükünün bağlandığı ip olan revî, yükün iple bağlanması gibi beyit ve bendleri yani mısraları tekrarlanmak suretiyle birbirine bağlar. Revî harfinin durumuna göre kafiye ikiye ayrılır (Saraç, 2019: 265, 272; Adak, 2015: 397-398):

A. Mücerred: Yalnız revî harfinin bulunduğu kafiye'dir.

Bide canê jî meyxañê şîbak û pencer û rewzen

Jî butxañê bide xañê bî tar û keş lî derdê min 111/1

B. Mürekkeb: bu kafiye türü kendi içinde üçe ayrılır.

1. Mürdef: Bu kafiye türünde revî harfinden önce ridf harfî gelir. Ridf, revî harfinden önceki harekesiz harfe denir. Uzun a, i ve u, yani Arap elifbası ile sakîñ elif, vâv ve yâ sesleri ridftir (Saraç, 2019: 270).

Di riya dostî Ğeramî me vexwar camê şerab

Lew şehîr mest û xirab îñ me jî dil bûye kebab 27/1

Îro jî nû mexmûr e dil mexmûrê xemra bêgeşîñ

Rakîr jî dil nar û enîñ şehzadeya ğem jê revîñ 150/1

2. Mukayyed: Bu kafiye türünde revî harfinden önce kayd harfî gelir. Kayd, reviden önce bulunan ridf dışındaki harflere denir (Saraç, 2019: 271).

Îro reqîb dil kîr kerî ketme zemîna Kerbela

Em teşne îñ j'hicra şepal abê heyat zulfa mila

...

Wê surşîrîñ da min evîñ lew da'ima cergim hela 223/1

Mısra sonlarındaki -bela, -mila ve -hela'da "a" sesi revî harfî iken "l" sesi kayd harfidir. Kafiye'nin cinsi de mukayyed kafiye'dir.

3. Müesses: Bu kafiye türünde revî harfinden önce te'sîs harfî gelir. Te'sîs, revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elif harfidir. Te'sîs ile revî arasındaki harfe de "dahîl" denir (Saraç, 2019: 270).

Jî îşaret bî şefawet / didirim neĝme'ê çeng

Me jî dîwanê se'adet / dixurim bade' û beng 95/1

Yukarıdaki beyitte hem mısra sonunda hem de ortasında kafiye vardır. Sondaki kafiyenin türü mukayyed; orta kafiyenin türü ise müessesdir. Buna göre “t” harfi revî, “a” harfi te’sîs, “w” ve “d” harfleri ise dahîldir.

2.4.3. Nazım Şekilleri

2.4.3.1. Gazel

Gazelin kelime anlamı aşktan bahsetmek, kadınlarla aşk üzerine konuşmak demektir. Nazım şekli olarak ise beyitlerden oluşan ve kafiye örgüsü (aa ba ca...) olan şiirlere denir. İki mısrası kafiyeli olan ilk beyte matla‘, ondan sonra gelen beyte hüsn-i matla‘; son beyte makta‘, ondan önceki beyte de hüsn-i makta‘ denir. Şairin mahlasını belirttiği beyte tahallüs beyti denir. Geleneksel olarak mahlas son beyitte kullanılır ancak bunun istisnaları da çoktur. Şairin mahlasından sonra birini övmek için birkaç beyit daha eklediği gazellere müzeyyel, o fazla beyitlere de zeyl denir. Gazelllerin beyit sayısı 5 ila 15 arasında değişmektedir. 15 beyitten uzun olanlarına mutavvel denir. Gazelin ana konusu aşk ve sevgilidir. Bu ikisi ile bağlantılı olarak şarap ve doğadan da söz edilir. Bunun yanında tasavvuf konulu sûfiyane gazeller de vardır (Saraç, 2019: 47-48).

Her ne kadar kendisinden evvel Eliyê Herîrî’nin birkaç gazeli günümüze ulaştıysa da klasik Kürt edebiyatının Kurmancî lehçesinde gazelin kurucusu Melayê Cizîrî sayılır. Mela Divanı’ndaki 118 şiirden 105’i gazeldir (Adak, 2019: 172-173). Şeyh-i Meczûb’un da en çok kullandığı nazım şekli gazeldir: Şair, 246 şiirinin 211’ini gazel nazım şekliyle kaleme almıştır. Bu da divanın yaklaşık % 85’ine tekabül etmektedir. Şairin gazellerinde dilber, hüsn, firkat, saki, mey, pîr-i mugan, muğbeçe çokça işlenir ancak bunlar sûfiyane gazellerdir ve kastedilen mürşididir:

Îro ji dil ateş rîja van dilbera firqet kira

Firqet dihat teşbîhê av ateş li dil ey dêm dura 11/1

Dîsa ji derba firqetê dil bû birîn j'zulfê şuma

Şeşber ji nû ateş didan dil bû hezîn j'hicra şuma 13/1

Dîsa dixwazit qelb û dil ھusna şirına rû zucac

Saқi bide qelbê di kul nûra zelal j'cama zucac 35/1

Aruzun eşit iki kısma ayrılan cüzleriyle yazılan ve ve matla beytinden sonra dörtlük formuna çevrildiğinde de kafiye düzeni bozulmayan gazellere musammat denir (Saraç, 2019: 48, 62). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bu tür gazele örnekler vardır:

Îro şeba rakir '**işab** / ew dêm zerî rakir **niqab** /

Şewqa ruxa dil kir **kebab** / dêm meş'el û ebrû di qer 61/4

Weqtê rebî' ez bûm **gerîb** / bilbil dixûnit ey **hebîb** /

Ney ba me bî Luqman **tebîb** / 'aşiq li fırqê cane dan 145/2

Gazel beyitleri arasında farklı dilde mısralar veya beyitler bulunan gazellere mülemma gazel denir. Mülemma gazeller en az iki dilde yazılır ve bu sayı artabilir (Saraç, 2019: 49: Adak, 2019: 205). Şeyh-i Meczûb, gazellerinden Kürtçe ve Arapça'yı beraber kullandığı gibi Farsça unsurlara da yer vermiştir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde ilk mısra Kürtçe ikinci mısra Arapça iken ikinci beyitte her mısranın yarısı Arapça yarısı Kürtçe'dir:

Ji 'işqa van perî rûyan me seyran kir bi lahûtî

Feterqî zumretu'l- 'uşşaqi aratî we alatî 238/1

Fezû 'işqem wezû wecdem ez im îro qewî rind im

Fesillim saqiya necdem ez im serxoş li mehbûban 142/11

Bütün beyitleri aynı kafiyede olan gazellere müselsel denir. Şeyh-i Meczûb Divanı'nda 4 adet gazel-i müselsel vardır (No. 175, 215, 216, 218). Gazellerin ana konusu aşk ve dilber olduğu hâlde medhiye ve naat türünde gazeller de vardır. Aşağıdaki gazel-i müselsel buna örnektir:

Şahidê bağê risalet Medenî

Serwi qed şahidê qudsî Medenî

Bilbilê bağê heqîqet Medenî

Ṭûṭî xûde şeker her Medenî 218/1-2

Şiirde tekrarlanan “Medenî” redifi Hz. Muhammed’in sıfatlarından biridir. Nitekim Fuzûlî de gazel şeklinde yazdığı bir naatta bu ifadeyi kullanmıştır:

Seyyid-i Ebtahi vü ümmi vü Mekkî vü zekî

Hâşimî vü **Medenî** vü Kureşî vü ‘Arabî (Fuzûlî, 1958: 403)

2.4.3.2. Kaside

Kast etmek, bir şeye yönelmek anlamına gelen kaside, nazım şekli olarak ilk beyti kendi içinde sonraki beyitler de ilk beyitle kafiyeli olan (aa ba ca...), en az 15 beyitten oluşan aynı vezinle yazılmış şiirlere denir. Bu adı almasının sebebi çoğunlukla belli bir kimseye ve bir maksat için yazılmış olmasıdır. Uzunluğu 31 ila 99 beyit arasında değişmektedir. Nevrûzdan tahta çıkışa, naattan medhiyeye kadar pek çok konuda kaside yazılabilir. Kasidenin nasib, girizgâh, medhiyye, tegazzül, fahriyye ve dua gibi bölümlerden oluşan geniş bir kompozisyonu varsa da her kasidede bu bölümlerin tümü bulunmayabilir. Bunlara kaside-i mahdûd denir. Kasideler divanın başında yer alır (Saraç, 2019: 22-24; Adak, 2019: 112-113).

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda 8 adet kaside tespit ettik (No. 19, 45, 62, 81, 151, 153, 155, 244). Bunların hepsi mahdûd kasidelerdir. Bunlardan üçü naat (No. 19, 45, 153) diğerleri sâkinâme türünde tasavvufî şiirler ve mürşidine medhiyedir. Şiirlerin numarasından anlaşıldığı üzere Şeyh-i Meczûb Divanı’nda kasideler başta yer almamış, diğer şiirlerin arasına dağılmıştır:

Şed merheba ya Muştefa gorî bibim xal û xeta

Canım fida zulfa du ta bavêj niqab j'xal û xeta 19/1

Ismê yar min diye mektûb di lewhê bê ‘inad

Lê ji nûr pur şevqe bû eswedê jê kir ‘inad 45/1

Aruzun eşit iki kısma ayrılan cüzleriyle yazılan ve matla beytinden sonra dörtlük formuna çevrildiğinde de kafiye düzeni bozulmayan kasidelere musammat denir (Saraç, 2019: 24, 45). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bu tür kasideye örnek vardır:

Hatî şehir **dilaram** / zulfê siyah rijand **cam**

Lê dil ji wê kirî **kam** / zulf bû siyah beden nûr 62/2

2.4.3.3. Mesnevi

Mesnevi, kelime olarak ikili, ikişer ikişer anlamına gelir. Nazım şekli olarak gazel ve kaside gibi beyit nazım birimi ile yazılan mesnevinin onlardan farkı her beytin kendi içinde kafiye olması yani beyitlerin kafiye örgüsünün birbirinden bağımsız olmasıdır. Bu durum şairin işini kolaylaştırmaktadır. Şairler, binlerce beyitlik aşk hikâyelerini, hikemi tarzda tahkiyeli eserleri, dinî ve didaktik eserleri mesnevi şeklinde kaleme almışlardır. Bu tarz uzun mesneviler divanlardan ayrı, müstakil eserlerdir. Buna karşın divanlarda 30 beyte kadar kısa mesnevi şeklinde şiirler de görülür (Saraç, 2019: 79-80; Adak, 2019: 245-246).

Kürt edebiyatında *Mem û Zîn* aşk mesnevilerine, *Rewdnaim* dinî mesnevilere, *Nûbihara Biçûkan* da mesnevi nazım şekli ile yazılmış didaktik, eğitsel manzumelere örnek gösterilebilir (Adak, 2015: 453). Şeyh-i Meczûb müstakil bir eser olarak mesnevi yazmamıştır ancak divanında 5 adet kısa mesnevi vardır (No. 233, 234, 235, 236, 237):

Dilo her seyrê dildarê li bagê wehdeta mutleq

Bixor badê ji wê yarê seraser wehdete mutleq

Li wî bagî dikîn seyran bide mutrib def û sazan

Ji şurbê mey ceger borî Se'îd mest e ji dildaran 233/1-2

2.4.3.4. Rûbai

Dörtlü anlamına gelen rûbai, özel vezinlerle yazılan dört mısralık nazım şeklinin de adıdır. Bütün mısraları kafiye olan rûbailere musarra ya da terane denir (Saraç, 2019: 93). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda yer alan tek rûbai de bu şekildedir:

Te‘alî saqiya ber xîz ke derd e ke’siye'l-meknûn

Feḥemdellahi ya Se‘dî we innî şa‘irun Mecnûn

Biya wer mey eya saqî di bezma gewhera meknûn

Tewessel bi'l-ḥebîb şa‘ir we innî saḥirun Mecnûn

152/1

2.4.3.5. Tesdîs

Bir gazelin her beytinin önüne dört mısra eklenerek altılı bend yapılmasına tesdîs denir (Saraç, 2019: 140; Adak, 2019: 478) ancak Şeyh-i Meczûb, Hâfız’ın “Ela eyyuhe's-saki” gazelinin ilk mısrasına beş mısra ekleyerek altıya tamamlanmıştır. Şair aynı zamanda bu şiirinde Mela’nın “Newaya mutribê çengê” şiirine de (Cizîrî, 2012: 228) nazire yapmıştır:

Newaya mutribê ‘îşqê li min xwende def û nayê

Ji fezla xwe were saqî bişurbê mey şubihgahê

Heyat yara ji vî dil ra meya baqî ji dildara

Li min zêde evê ‘ezrê bidit badê ji rû w zulfê

Heyata min ruyê yarê binoşim mey ji ruxsarê

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke’sen we nawilha

1/1

2.4.3.6. Taştîr

Sözlük anlamı bir şeyi ortadan ikiye ayırmak olan taştîr, nazım şekli olarak bir gazelin beyitleri arasına iki, üç veya daha fazla mısra eklenerek yapılır (Saraç, 2019: 173; Adak, 2019: 495). Şeyh-i Meczûb, Mela’nın “Feleka etles” şiirinin her beytinin arasına dört mısra ekleyerek tesdîs-i mutarref oluşturmuştur:

Feleka etles û sergeşte di cama me hubab e

Me di dil da heye narek ku hemî ‘îşq û şerab e

Me ji zulfên di siyeh reştir e ṭali‘ me şepalê

Ku sehergeh tu meşî bêt û biret bağê gula be

‘Eyni ‘îşqîn û şebê alî ku di cama me gulab e

2.4.3.7. Mısra-ı Âzâde

Mısra-ı âzâde, Diğer şiirlerden kopuk, tek mısralık, genelde berceste kabilinden zihinde kalıcı unutulmaz söyleyişe sahip şiirlerdir (Akün, 1994: 403). Klasik Kürt edebiyatında âzâde örneği çok azdır. Mevcut örnekler de beyit iken ilk mısrası unutulup tek başına darbimesele dönüşmüş olanlardır (Adak, 2019: 597). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bir tane mısra-ı âzâde vardır:

Destê lewwam bişikest der min û to 219/1

2.4.3.8. Tercî-i Bend

Bend nazım birimiyle yazılan ve aynı vezindeki bendleri tekrarlanan vasıta beyitleriyle birbirine bağlanan nazım şekline tercî-i bend denir. Tercî-i bendlerin bend sayısı, bendlerin de mısra sayısı değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak her biri 8-20 mısralık olmak üzere 5-7 bend sayısından oluşurlar. Bu nazım şekli ile yazılmış müstakil eserler de vardır (İpekten, 1997: 119; Adak, 2019: 514-515).

Şeyh-i Meczûb Divanı'nda 18 adet tercî-i bend vardır. Divandaki tercî-i bendlerin en uzununu sekiz bendden oluşmaktadır. Tercî-i bendlerin en az üç bendden oluşması kaidesine (Saraç, 2019: 189) rağmen şairin yarıda bıraktığı ya da müstensihinin eksik bıraktığı tek bendlik tercî-i bendler de divanda yer almaktadır:

Şebaħu'l-xeyri go **Se'dî** were xanê di camê da

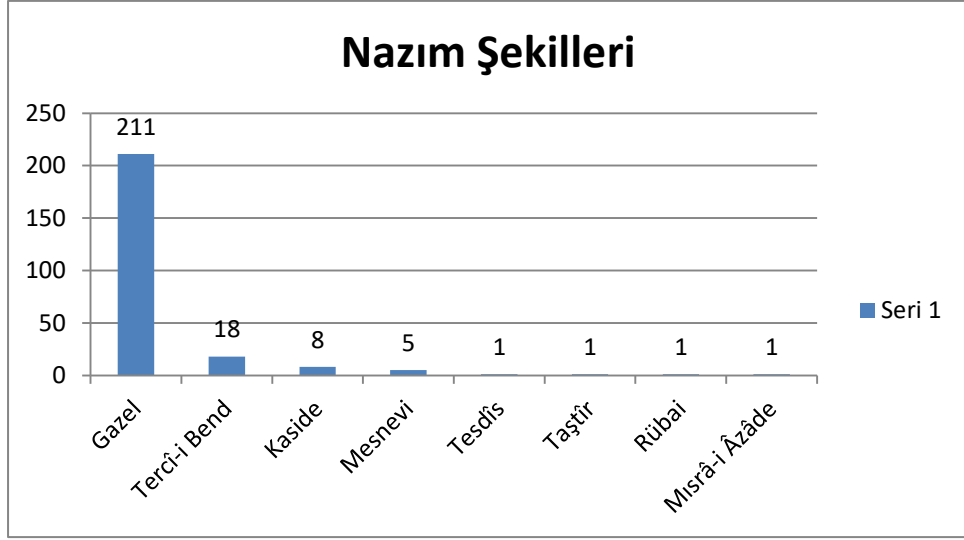
Niye ھا lim ji hicrê to bike reh mê di salê da

Ji rûyê esmerê rêke 'ebîr û 'enber û ezfer [da]

Du zulfê xwe bide ber ba bila bînit di camê da

Şebaħu'l-xeyri cananim ez ê dînim ji 'îşqê to

Were xanim ji îhsanê ez ê çûme ji şewqê to 224/1

Şekil 1: Şeyh-i Meczûb Divanı'nda Nazım Şekilleri

2.4.4. Edebî Türler

2.4.4.1. Tevhîd

Sözlük anlamı “bir şeyin tek olduğuna hükmetmek ve bunu böyle bilmek” olan tevhîd, İslâmî kavram olarak Allah’ın varlığını ve birliğini kabul etmek, zatını tüm tasvir, hayal ve vehimlerden soyutmaktır. Klasik edebiyatta bu konuda yazılan şiirlere de yine tevhîd denir (Karagöz ve diğ., 2015: 657-658; Adak, 2019: 149):

Waḥid û enzelî ew e celle celaluh bigo

Ewwel û axirî ew e celle celaluh bigo 175/9

Ne mewhûm û ne me‘dûm e ne mewlûd û ne me‘dûd e

Ne la eyn e we la ‘eyn e belê waḥid çi me‘bûd e 227/1

2.4.4.2. Münâcât

Sözlük anlamı “gizlice konuşmak, fısıldaşmak” olan münâcât, tasavvufta, kulun rabbine yalvarması, yakarması, ondan dilemesi, onu övmesi ve bağlılığını bildirmesidir. Klasik edebiyatta Allah’ın af ve mağfiretini dilemeyi konu alan şiirlere de yine münâcât denir (Karagöz ve diğ., 2015: 495; Adak, 2019: 153).

Ya rebb dilim bûye ceres hey hey ez im mîrê ‘eses

Dîsa Se‘îd nakî ‘ebes **rehmê bikî** j ‘eyne’l-yeqîn 131/16

2.4.4.3. Naat

Naat ya da na’t, klasik edebiyatta özellikle Hz. Muhammed için yazılan övgü şiirleridir (Adak, 2019: 154). Şeyh-i Meczûb, şiirlerinin arasına peygamberi öven beyitler serpiştirdiği gibi baştan sona onu öven şiirler de (No. 19, 20, 45, 131, 153, 218) yazmıştır:

Şed merheba ya Muştefa ya meyweya bara Celal

Ya melhemê geybesti î n ya Se‘diyê neqşîsti î n 153/12

Çîn girtine zulfa du ta *rûhî fîdake* **Muştefa**

Lew xef bibî j'rûhê bela dê can bibî miñnetkeşîn 131/12

2.4.4.4. Medhiye

Medh, kısaca övgü ve övme; medhiye ise övgü şiiridir (Ayverdi, 2011: 786). Şairler bilhassa kasidelerde ya da mesnevinin bir bölümünde devrin hükümdarını, bir devlet adamını ya da mürşidini övmek için bu tür şiirler yazarlar (Adak, 2019: 135). Şeyh-i Meczûb’un en çok övdüğü ve aslında baştan sona divanın merkezinde yer alan kişi mürşidi Şah Hüsameddin’dir. Divan’daki şiirlerin büyük çoğunluğu ona medhiyedir:

Biska ji mawerdê weşand **Şahê Husam** her bûye qend

Mest im ji leb şahê di xend awir didan mujgê şedef 87/7

Vê dilberê da min evîn bazû ji qarûr û zucac

‘Enber selam **Şahê Husam** şeb tarî ye kanê sirac 216/5

2.4.4.5. Fahriye

Fahr, kısaca övünmek anlamına gelmektedir (Nâcî, 1308: 559). Klasik edebiyatta şairin kendisini övdüğü, hünelerini ve âşıklık iddiasını yücelttiği şiir bölümlerine de fahriye denir (Adak, 2015: 419; Ayverdi, 2011: 367):

Ke xod xwanî niye pêşim **cihangîr im di ‘îşqê da**

Ji gêmzê ‘ezrew û Hewrem dixwim badê di camê da 2/12

Di ‘îşqê da çi **serdar im** wekû Belqîs **bilind şan im**

Suleyman her ez im îro di ‘îşqê yari subhânî 180/6

2.4.4.6. Sâkinâme

Bu nazım türünde gerçek veya mecazî anlamıyla şarap anlatılır. “Hamriyyat-İçki şiiri” de denilen bu türde şarap şiirin merkezindedir (Adak, 2019: 300). Tasavvufî anlamıyla içkiyi ele alan ve sonraki şairleri bu konuda derinden etkileyen kişi Arap şairi İbnü'l-Fâriz ve özellikle de Kaside-i Tâ’iyye ve Kaside-i Hamriyyesidir (Uludağ, 2000: 41-42; Saraç, 2003: 449). Şeyh-i Meczûb da İbnü'l-Fâriz’ın Tâ’iyyesine nazire yazmıştır.

Ji ‘îşqa van perî rûyan me seyran kir bi lahûtî

Feterqî zumretu'l- ‘uşşaqi aratî we alatî 238/1

Şeyh-i Meczûb’un bundan daha uzun ve kapsamlı bir sâkinâmesi daha vardır. Bahar mevsimi, gül bahçeleri, içki sunan güzeller, mutrib, mûsikî, meyhanenin piri muğan ve onun yardımcısı muğ-beççe/ muğan-beççe bu şiirin ana temasıdır:

Biya saqî ji gulzaran qedeş pur ke ji wan xemran

Ji bada zulfê dildaran bide rindê li der bezman 151/1

Gazellerinde olduğu gibi bu kasidesinde de merkezde mürşidi Hewremanlı Şah Hüsameddin vardır ve bahsi geçen meyhane alegorisi onun dergâhından başkası değildir:

Bide saqî du tellê mey ke dildarî biye yar im

Şehê Hewrem ew e meyxur didit bade ji pur xûban 151/14

2.4.5. Edebî Sanatlar

2.4.5.1. Cinas

Cinas, yazılış veya söyleyişleri aynı ya da benzer ama anlamları farklı kelimelerin bir arada kullanılması sanatıdır. Lafzî ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır. Yazılışları aynı manaları farklı kelimeler bir arada kullanılırsa lafzî, aynı kelime iki farklı anlamıyla kullanılırsa manevî cinas olur (Külekçi, 2016: 261-262):

‘Aşiq bi zulfê bûne **dîn** me‘şûq bi husnê bûne mîr

Îro tenê min dîte **dên** lewma Suleyman î Se‘îd 49/18

Beyitte koyu yaptığımız dîn ‘deli’ ile dên ‘sima, yüz’ sözcükleri arasında lafzî cinas vardır. Bu kelimeler Latin harfleriyle farklı yazılışa sahiplerse de Arap harfli Kürtçe’de yazılışları aynıdır: (دين). Şair, yine bu kelimeleri kullanarak başka bir şiirde de cinas sanatı yapmıştır:

Her dema **dênê** bibînîm xweş ez im **sekran û dînê**

Ez tenê **mexmûr û dîn** im wê ji ber ‘îşq û evînê 206/1

2.4.5.2. Hüsn-i ta’lil

Hüsn-i ta’lil, bir olayı gerçek nedenden daha güzel bir nedene yorma, edebî hüner için onu gerçek olmayan bir sebebe bağlama sanatıdır (Külekçi, 2016: 140). Aşağıdaki beyitte şair, Ay tutulmasının sebebini Leyla gibi olan sevgilisinin kendisinden gizlenmiş olmasına yorarak hüsn-i ta’lil yapmıştır. İkinci mısra da ise şair Güneş ve Ay’ın dönüşümünü sergeşte/baş dönmesi ve sarhoşluk hâline benzeterek bunun da sevgilinin simasından uzak olması nedeniyle gönülden ettiği ah û figanlardan kaynaklandığını söyler:

Qemer hate xusûf yara çikû mexf e li min Leyla

Çi sergeşte meh û mihrî ji efğanê me dil dêmê 190/10

Aşağıdaki beyitte de yine Ay tutulması sevgilinin güneş gibi yüzünün meşale gibi parlamasına yorulmuştur:

Me dî ‘eksa ruwê saqî di cama zerkeş û tarî

Wekû şemsê dida meş‘el xusûf girte qemer yaran 151/41

2.4.5.3. İktibas

İktibas, alıntı yapma sanatıdır. Şair ve müellifin eserinde ayet ve hadis alıntılanmasına iktibas denir (Külekçi, 2016: 120). Klasik Kürt şiirinin dinî kaynaklarının başında *Kur‘ân* ve hadis gelmektedir (Adak, 2015: 37-38). *Kur‘ân* ayetlerinden ve hadislerden yapılan alıntılar hem şiire derinlik katmakta hem de şairin dinî bilgisini göstermektedir. Aşağıdaki beyitlerde önce Şeyh-i Meczûb’un *Kur‘ân*’dan yaptığı alıntıları inceleyeceğiz. Bunlardan ilki “hel min mezîd/daha var mı?” ifadesidir (Kâf 50/30):

Rabe were hîrî weşê xalê di qer miskê weşê

Hel min mezîd min şewqihum subhân ji hûsna qameta 19/9

Şair, “hûsnu'l-me‘ab/varılacak güzel yer” tabirini de alıntılanmıştır (Âl-i İmran 3/14):

Herçî bixwit yek cam şerab dê dil bibit *hûsnu'l-me‘ab*

Lew mest kirim zulfa gulab can bî fida zulfa çelek 96/8

Allah’tan başkasına güvenenlerin durumunun örümceğin ördüğü o dayanaksız, çürük ağa benzetildiği Ankebut suresinden (29/41) de alıntı yapan şair, “beytu'l-‘enkebût/örümceğin evi” ifadesinin orijinalini değil Kürtçe meâlini kullanmıştır:

Neke seyran di vî bağî neke behram di vê xanê

Ji **xana ‘enkebût** derkev bibîn îro tu mir‘atê 238/9

Şeyh-i Meczûb’un en çok alıntı yaptığı surelerin başında Necm suresi gelmektedir. Bunun sebebi bu suredeki yaklaşma ve iki yay ucu gibi ifadelerin tasavvufî ve işârî tefsirlerde Mi‘rac hadisesine atıf olarak yorumlanması olabilir (*Kur‘an Yolu*, 2007: V/161). Şair bu sureden qabe qewseyn/iki yay aralığı (53/9), Cennetu'l-me‘wa/Me‘vâ cenneti (53/15), ma zağel-beşer/ Göz (gördüğünden) şaşmadı (53/17) ayetlerini alıntılanmıştır:

Ji remza ebruwan bîme kî qurbê *qabe qewseyna*

Ji wê rojê ez im mexmûr ez im ‘aşiq li zulf û xwe 174/10

Ya Ke‘be û Beytu'l-qudus ya *Cennetu'l-me‘wasti* în

Ya zuhre rû şahim bela ya tercumanê rû şedef 89/2

Ketim benda şîrîn gunçan ki *ma zağe'l-beşer* dîtîm

Du zulfê şehleyî bînim li bağê şahê şahanan 155/59

Şeyh-i Meczûb’un alıntıladdığı diğêr bir ayet parçası da “kûn”dür. Arapça “ol” emir kipine karşılık gelen bu ifade çeşitli ayetlerde geçmektedir (örn. Bakara 2/117). Allah bir şeyin olmasını dilerse “kûn” der ve oluverir. Bu ifade dinî-tasavvufî bir terime de dönüşmüştür (Pala, 2002: 294). Şair, Allah’ın kûn emrinden haberdardır:

Ne تنها min qurab kêşin ji emrê *kun* xeberdar in

Ji rojê Lest şêrab noşin dikim bazî bi leb xenden 146/2

Şairin iktibas ettiğı diğêr bir ayet Mâ‘ide suresinin 114. ayetidir. Sureye ismini veren “mâ‘ide” kelimesi sofrâ demektir. Hz. İsa, Allah’tan kendilerine bir sofrâ indirmesini, Allah’ın kendilerini rızıklandırmasını ve bunun hem şimdiki inananlara hem de sonraki nesillere bir bayram ve mucize olmasını diler (Mâ‘ide 5/114):

Butxan e dil ey yari mest karê me bî her butperest

Le‘la meyê çun *ma‘ide est* girtim li ser şahek di yar 57/5

Îro me dî yek *ma‘ide* tê da hebî eţwarê ‘îşq

Mada ji ‘îşqê her me girt lewma Se‘îd sekranê ‘îşq 93/1

Hz. Muhammed’in Mekkelilerin mucize istemesi üzerine eliyle işaret ederek Ay’ı ikiye ayırması ve sonra tekrar işaret ederek birleştirmesi, kısaca “şakke'l-kamer/ay yarıldı” hadisesi de (Kamer 54/1; *Kur'an Yolu*, 2007: V/179) divanda çokça geçer:

Maha felek kirye kerî *şeqqe'l-qemer* b'remza zerî

Remzek nihan da min perî lew serxweş im j'hubba mehê 199/9

Ay'ın ikiye yarılması gibi sevgili de Sa'îd'in gönlünü ikiye ayırmıştır:

Xûna qemer têtin ji dil şehzadeê mey rihte dil

Şeqqe'l-qemer teşbîhê dil lewma Se'îd ez şohtime 162/5

Hiz. Muhammed övülürken onun bütün yaratılmışlardan üstün derecede olduğunu, Allah'ın her şeyi onun hatırı için yarattığını belirten “Lewlake lewlake lema xeletu'l-eflake/(Ya Muhammed!) Sen olmasaydın, sen olmasaydın, ben âlemleri yaratmazdım” şeklindeki hadîs-i kudsîye (el-‘Aclûnî, 1351: II/164, Hadis No. 2122; İnci, 2020: 12) atıf yapılır. Şeyh-i Meczûb’a göre sema, arş ve en önemlisi Ayete'l-Kürsî’ye de adını veren Allah'ın bütün gökleri ve yeri kuşatan “Kürsî”si (Bakara 2/255) onun hatırı için peyda olmuştur:

Bi heqqê an hebîb zanî ki *lewlahu lema* peyda

Sema û ‘erş û an kursî tu mehbûb î li cem yaran 155/29

Me'neya *lewla* dizanî pur vekir erz û sema

Her tenê Baqî hebû lew [her] dema baqî dibû 178/11

Şeyh-i Meczûb'un iktibas ettiği diğer bir hadis-i kudsî de kısaca “Küntü kenz” denilen ve Allah'ın “Bilinmeyen gizli bir hazineydim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım” hadisidir (el-‘Aclûnî, 1351: II/132, Hadis No. 2016; İnci, 2020: 11-12):

Cama Cemî bo min biyar hetta ebed badê biyar

Lew *kuntu kenza* ya xefî derdim *huwe heqqe'l-yeqîn* 125/14

2.4.5.4. İstiare

Özünde yine teşbih olan ama müşebbeh yani benzetilen tarafı açıkça zikredilmeyip sadece müşebbehünbih (kendisine benzetilen) tarafı geçen örnekler istiare kabul edilir. Sözün istiare olabilmesi için o sözün gerçek anlamı dışında

kullanılması, sözün gerçek anlamda kullanılmasının imkânsız olması ve benzetme amacı taşıması gerekir (Külekçi, 2016: 54-55). Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin adını anmadan ondan “peri” diye söz ederek ve dudağını la’l taşına benzeterek iki istiare birden yapmıştır:

Şeker dibar ji **le’lê** o *celle celaluh* bigo

Zulfê biweş tu **ey perî** *celle celaluh* bigo 175/14

2.4.5.5. İstifham

İstifham, soru sorma sanatıdır. Şairler aslında cevabını bildikleri bir konuyu soru formuna sokarak sanat yaparlar (Külekçi, 2016: 120):

Gelo saqî bi xêr bêtin binoşim mey ji destê wî

Li min rewşen nebin dîde di nava şem‘ê weşlê da 9/11

Kengî bibarî ey nesîm rakî niqaba min hebîb

Weş kî ji rûyê esmeran reyhan û miskê min hebîb 23/1

2.4.5.6. Mecaz-ı Mürsel

Teşbih ve istiare sanatlarının aksine, bir sözün benzetme amacı gütmenden onunla bağlantılı başka bir söz yerine kullanılması sanatıdır. Bahsi geçen bağlantı parça-bütün, azlık-çokluk, iç-dış vs. olabilir (Külekçi, 2016: 22):

Kevte ‘ekis ji Leyla der **camê Cem** nihanî

Da’im hebit çu mîran dewlet ji şahê Hewran 134/8

Burada Camê Cem’den maksat Cem’in kadehi değil kadehin içinde bulunan ve Cem’in mucidi olduğuna inanılan şaraptır (Yıldız, 2020: 36). Burada iki kavram arasında iç-dış bağlantısı vardır. Leyla gibi olan sevgilinin yüzü şaraba aksetmiştir; su içerken nehirde yansıyan yüzünü görüp kendine âşık olan Narkissos gibi.

2.4.5.7. Mübalağa

Mübalağa, abartma sanatıdır. Bir şeyi, bir duyguyu veya olayı olduğundan büyük veya küçük göstermektir (Külekçi, 2016: 148). Kürtçe’de sed ‘yüz’ ve hezar

‘bin’ mübalağa için, bir durumu vurgulamak ve abartmak için kullanılır. Şeyh-i Meczûb da bu kalıbı kullanmıştır:

Me dî canan bi hezar rengî fikir seyran bi eṭrafê

Bi hezar eṭraf me dî yarim ‘ecîb im ez ji heyratê 238/8

Şed bar selam ya Muştefa ber qameta xal û xeta

Gorî bibim zulfa du ta subḥan ji qedd û qameta 228/3

2.4.5.8. Mûlemma

Mûlemma, bir şiirin mısralarını ya da mısraların bir kısmını değişik dillerde yazma sanatıdır (Külekçi, 2016: 215). Şeyh-i Meczûb iki dilli beyitlerinde ilk mısraları Kürtçe ikinci mısraları Arapça yazmıştır:

Nezer da min ji mir’atê çî pur dîtim ji tecellatê

Huwe'l-meşhûdu we'l-me'bûdu fî kulli'l-huwiyyatî 244/1

Bunların yanında yarısı Arapça yarısı Kürtçe mısralar da divanda yer almaktadır:

Fezû ‘işqem wezû wecdem ez im îro qewî rind im

Fesillim saqiya necdem ez im serxoş li mehbûban 142/11

2.4.5.9. Nida

Nida, sesleniş sanatıdır. Genellikle ey, hey, yâ, eyâ, vay, eyvah gibi edatlarla yapılır (Külekçi, 2016: 161):

Were banî **eya cana** ji ‘eyn û rewzen û burca

Seherghan di hev wer tēm ji hicra nazika rinda 2/6

Wey bilbilê beṭṭayê feşahet key dihed balê belâget

Ey tûtiyê xweş go key dihed şekker û abet 31/4

2.4.5.10. Tecrîd

Bir şairin kendini başka bir kişi yerine koymasına, başkasına sesleniyormuş gibi kendisine hitap etmesine tecrîd sanatı denir (Külekçi, 2016: 183):

Hikmetê Dawer bigoş *celle celaluh* bigo

Çengê biqut **eya Se'îd** *celle celaluh* bigo 175/3

Ji 'îşqê nazika şengan nema hoş im şubihgahan

Qesem Barî **eya Seyfî** tu yî rindê xerabatê 244/55

2.4.5.11. Tekrir

Tekrir, tekrar sanatıdır. Anlamı kuvvetlendirmek için aynı sözcüğü ya da söz öbeğini birkaç kez tekrar etmektir (Külekçi, 2016: 187):

Co co rewan xûna 'eqîq derdê li min yara heqîq

Dêm xawer e cebhet 'eqîq şehbaz û yar rihtin gulab 26/8

Medhûşê çeşmê pur siyah xûnê dixwit her **gah û gah**

Şubhê Se'îd min xware ah her bo ji hicra lale zar 49/5

2.4.5.12. Telmih

Telmih, hatırlatma, işaret etme sanatıdır. Telmih, herkesçe bilinen bir olaya, ünlü bir kişiye, meşhur hikâye ve efsanelere, peygamber kıssalarına ya da ayet ve hadislere işaret ederek onu bir iki sözcükle hatırlatmaktır (Külekçi, 2016: 195). Aşağıdaki beyitte Şeyh-i Meczûb, “narê Xelîl” ifadesi ile *Kur'ân*'da geçen (Enbiyâ 21/69) İbrahim peygamberin ateşe atılması ama yanmaması hadisesine telmih yapmıştır:

Ey ba werîn weşla hebîb da sar bibit **narê Xelîl**

Narê ji 'îşqa pur celîl derman ji weşla neyşeker 53/6

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Muhammed'in en büyük mucizelerinden sayılan parmağıyla Ay'ı ikiye yarması/şakke'l-kamer (Kamer 54/1) olayına telmih yapılmıştır:

Mahê te kir şeqq û kerî xawer kete xesf û çûyî

Em jî şebîhê xawerî carek nedî zendê 'eqîq 92/9

2.4.5.13. Tenasüb

Tenasüb, birbirine yakıştırma sanatıdır. Aralarında ilgi bulunan, birbirine uyan, münasip kelime, terim ve deyimleri aralarında zıtlık olmadan bir araya getirmektir. (Külekçi, 2016: 221). Aşağıdaki beyitte şair Yusuf peygamber kıssasına ait üç kelimeyi bir arada kullanarak tenasüb sanatı yapmıştır:

Li min **Yûsif** biye mexfî **Zuleyxa** bûm li vê **Mişrê**

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê 190/11

2.4.5.14. Teşbih

Teşbih, benzetme demektir. Teşbih sanatı ise sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik yönünden zayıf olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir. Teşbihi meydana getiren unsurlar benzetilen (müşebbeh), kendisine benzetilen (müşebbehünbih), benzetme yönü (vech-i şebeh) ve benzetme edatıdır (Külekçi, 2016: 32-34). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bu sanata pek çok örnek vardır:

Nihan bûme di camê da ji ber narê di 'îşqê da

Esîrê 'îşqê Leylê me **wekû baran dibarim ez** 64/2

Benzetilen (müşebbeh): ez/ben; kendisine benzetilen (müşebbehünbih): baran/yağmur; benzeme yönü: barîn/yağmak; benzetme edatı: wekû

Dîsa suwar bî **nûcuwan** şubhê gezenfer her me dîd

Teşbîhê tayê nêrgizan xemlî ji xemla rojê 'îd 40/1

Benzetilen (müşebbeh): nûcuwan/sevgili; kendisine benzetilen (müşebbehünbih): tayê nêrgizan/nergis dalı; benzeme yönü: xeml/süslenmek; benzetme edatı: teşbîhê.

2.4.5.15. Teşhis ve İntak

İnsan olmayan varlıkları, hayvanları ve eşyayı insana benzetmeye, onlara insanî özellikler vermeye teşhis; onları konuşturmaya ise intak denir (Külekçi, 2016: 136). Aşağıdaki beyitte şair hüdhdü kuşunu bir ulak/haberci olarak tasavvur ederek teşhis, onun kendisine cevap verdiğini belirterek intak yapmıştır. Ayrıca hüdhdü kuşu ile Süleyman peygamber kıssasına telmih yapmıştır:

Se'îd rêkir ji yarê ra di 'îşqê da telef bûdeş

Cewab da min ew hudhudî heqîqî 'îşqî dilsûzeş 68/1

2.4.5.16. Tevriye

Tevriye, birden fazla anlama sahip kelimelerin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını da çağrıştırmaya sanatıdır (Külekçi, 2016: 94):

Le'la Bedexşan her me dî wek **nêrgiza yekta** me dî

Qamet zumurrud her me dî şox û şepala neyşeker 60/3

Beyitte geçen yekta kelimesinin ilk akla gelen anlamı “biricik, yegâne” iken uzak anlamı “tek dal, tek tel”dir.

2.4.5.17. Tezad/Tıbak

Tıbak, zıtlık sanatıdır. Anlamca birbirine zıt olan iki duygu, düşünce ve hayalin bir arada söylenmesidir (Külekçi, 2016: 83). Şeyh-i Meczûb aşağıda “şeb û rûz” kelimelerini bir arada kullanarak tezad sanatı yapmıştır:

Melhemî derdê birînim were xoş

Çeşmê bed kor şevd er **şeb û rûz** 63/3

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN TAHLİLİ

Bu bölümde Şeyh-i Meczûb Divanı'nı içerik yönünden incelemeye ve tahlil etmeye gayret edeceğiz. Klasik edebiyatta kullanılan belli başlı kalıplar, mazmunlar, telmihler ve özel isimlerin incelenmesi üzerinden divanın daha anlaşılır olmasını sağlamak ve şairin genel bir poetikasını ortaya koymak bu bölümün başlıca amacıdır.

3.1. DİNÎ UNSURLAR

Sözlüklerde ceza/mükâfat, âdet/durum, itaat/isyan, hesap, takva ve benzeri pek çok anlam verilen din kelimesi (Karagöz ve diğ., 2015: 122), kavram olarak “insanları (kendi irade ve arzularıyla dini kabul eden akıl sahiplerini), hayırlı olan işlere sevkeden, onlara saadet yollarını gösteren, peygamberlerin vahiy yoluyla Allah'tan alıp tebliğ ettikleri ilâhî kanun” olarak tanımlanır (Akseki, 2014: 13).

Din olgusu Doğu edebiyatlarının içine güçlü bir şekilde nüfuz etmiştir. Klasik Kürt edebiyatının da fikrî kaynaklarının başında İslâmî unsurlar gelmektedir (Adak, 2015: 36). Başlı başına dini konu alan mevlid, tevhid, naat, münacaat, miraçname gibi edebî türler olduğu gibi dindışı edebiyatta da yine dinin etkileri görülebilir. Aşağıda Şeyh-i Meczûb Divanı'ndaki dinî unsurları ele alacağız.

3.1.1. Allah

Allah, kâinatı yaratan ve idare eden en yüce varlıktır. Varlığı ve birliği ile aşikâr (zahirî) ancak görülmesi ve tam anlamıyla bilinmesi konusunda gizli (batinî)dir. O, daima var olan, başlangıcı ve sonu olmayandır. Tektir, parçalara bölünmez. Herkes ona muhtaçtır, o ise kimseye ihtiyaç duymaz. Azamet, kerem, şan ve şeref sahibi en yüce hükümandır. Zatının ve sıfatlarının mahiyeti tam olarak

anlaşılamayacak kadar uludur. Büyüklüğünü çeşitli şekillerde izhar eder, gösterir (Topaloğlu, 1989: 484).

Şeyh-i Meczûb “celle celaluh bigo” redifli şiirinde Allah’ın sıfatlarını anarak onu çokça zikretmekte, her an her yerde “celle celaluh” diyerek onu anmalarını herkese salık vermektedir:

Wahîd û enzelî ew e celle celaluh bigo

Ewwel û axirî ew e celle celaluh bigo 175/9

Yukarıdaki beyitte geçen “enzelî” kavramı üzerinde durmak gerekir. Enzel ya da ‘enzel kelimesi Êzidî Kürtlerin sözlüğünde “kadim, ezeli, hep var olan” anlamındadır (Meso, 2019: 36, 154) ve dualarında bu anlamıyla “Ya Rebî, ji enzel da her tu yî Qedîmî” şeklinde defalarca geçmektedir (Meso, 2018: 6). Kelime aynı anlamla ama ‘ezelî formuyla Kurdo’nun Kürtçe-Rusça sözlüğünde de geçmektedir (1960: 252). Omerkhali’ye göre de enzel, Êzidîlerde ezoterik bir zamanı ifade eder (2017: 25). Şeyh-i Meczûb da bu kelimeyi benzer anlamlarla defalarca kullanmıştır:

Şahî ji roja enzelî rihte dilî nûra dilî

Herdem ji hûsnê serxweş î lew da’ima mesrûr e dil 99/11

Aşağıdaki beyitlerde de şair, Allah’ın sıfatlarını ve doğmak, doğurmak, sayılmak, yok olmak gibi münezzeh olduğu durumları peşpeşe sıralamaktadır:

Ne mewhûm û ne me’dûm e ne mewlûd û ne me’dûd e

Ne la eyn e we la ‘eyn e belê wahîd çi me’bûd e

Ne terkîb û ne tewlîd e ne işneyn û ne mecmû‘ e

Ne miqyas û ne meşgûl e belê meşhûd û mehbûb e 227/1-2

Allah, en yüce varlık ve mevcûd-ı mutlak olarak inananların adına yemin ettikleri tek varlıktır (Boynukalın, 2013: 417). Âşıklar, iddialarını güçlendirmek için yemin etme yoluna başvururlar:

Qesem Barî eya saqî ez im medhûş ji ‘işqê to

Li tûlê xwe bipirs îro me ‘unşûr bû li meyxanan 151/16

Her dil bi ‘işqê zinde bî dê dil ji wî pur bade bî

Şûndê bi Xaliq em dibê pejmurde bîn der muhbetê 245/10

Allah’ın sadece *Kur’ân*’da zikredilen yüzden fazla ilâhî ismi vardır. Bunlardan doksan dokuzu esmâ-i-hüsna (en güzel isimler) olarak adlandırılıp daha çok kullanılmış ve hadislerle nakledilmiştir (Karagöz ve diğ., 2015: 151-152). Yukarıdaki “Barî” ve “Xaliq” isimleri de bunlardandır. Şeyh-i Meczûb bu isimlerden başka Kürtçe “Xuda/Xudê” ve “Îzid” ismini de kullanmıştır:

Te‘alellah ji wan çeşman şebîhê ahûyê dîtîm

Ji wê husna **Xuda** da te meke mehrûm evî rindî 185/10

Bered îro li meyxane bigîr yarê ji butxanê

Ji **Îzid** ra bike medhê *we entum min ricalullah* 156/4

Îzid ya da diğer ismiyle Ahura Mazda, Zerdüştlerin hayır ilâhının ismi iken (Pala, 2002: 505) İranlıların Müslümanlaşmasından sonra anlam genişlemesine uğramış ve Allah için de kullanılmaya başlanmıştır (Ayverdi, 2011: 592). Bu ismi Osmanlı şairleri de kullanmıştır: Fuzûlî, Allah’tan “Îzid-i Cebbâr” diye söz eder (1958: 67):

Şahîfe-i çemene yazdı hâme-i sebze

Haş-i delâ’il-i işbât-i **Îzid-i Cebbâr**

3.1.2. Peygamberler

Klasik Doğu edebiyatının önemli kaynaklarından biri de peygamberler tarihi, kıssaları ve mucizeleridir. Farsça “haber getiren” anlamına gelen peygamber, dinî kavram olarak ise Allah’ın insanlara rehberlik etmesi için görevlendirdiği özel kişilere denir (Karagöz ve diğ., 2015: 538). Her peygamberin onunla özdeşleşen, öne çıkan özellikleri vardır ve şairler bunları anarak ya da işaret ederek şiirlerine renk ve derinlik katmaktadır. Aşağıda Şeyh-i Meczûb Divanı’nda geçen peygamber isimleri

incelenecektir. Elbette her peygambere eşit atıf yapılmadığı gibi her mucizesi de anılmamıştır. Örneğin Âdem ve İbrahim peygamberlerin adı tek beyitte geçerken İsa ve Süleyman peygamberler defalarca anılmıştır. Yine Hz. Muhammed de son peygamber olması hasebiyle adına müstakil şiirler yazılmıştır.

3.1.2.1. Âdem

Hz. Âdem, *Kur'ân*'da ismi geçen peygamberlerdendir. Aynı zamanda ilk insan ve ilk peygamberdir. Klasik edebiyatta en çok meleklerin kendisine secde etmesi buna karşın şeytanın kibre kapılıp ona secde etmemesi ve bunun neticesinde tard edilmesi yani kovulması gibi konularda ona telmihde bulunulur (Bakara 2/34-36; Pala, 2002: 5). Şeyh-i Meczûb, şeytanı Âdem'e secde ettirme konusunda iddialıdır. Kendisinin en güçlü kozu da sevgilisinin güzelliğidir. Buna göre eğer o kovulmuş (me'rûd) ve pis (pelîd) şeytan, sevgilinin güzelliğinden bir şule görmüş olsaydı ezel vakti zillet içinde Âdem'e secde ederdi:

Şu'lek ji ruxsarê cemîl ger dîtiba me'rûd pelîd

Secde dibir weqtê ezel her bo ji **Adem** pur zelîl 102/3

3.1.2.2. Nûh

Hz. Nûh, *Kur'ân*'da (Ahzab 33/7) Hz. Muhammed, İbrahim, Musa ve İsa ile beraber ü'l'l-'azm 'azim, sabır ve irade sahibi' (Karagöz ve diğ., 2015: 668) peygamberlerden sayılmaktadır. Nûh peygamberin en belirgin özelliği uzun ömrü ve tufan felaketidir. Bir rivayete göre peygamberler içinde en uzun ömürlüsü Nûh'tur; kendisine 350 yaşında vahiy gelmiş, 950 yıl kavmini imana davetle geçirmiş, dolayısıyla 1300 yıl yaşamıştır (Harman, 2007: 226). Şairler, ömürlerinin Nûh peygamberin ömrü kadar uzun olmadığını belirterek sabırsızlıklarını ve bir an önce sevgiliye kavuşma arzularını vurgulamaktadır:

Di 'işqê de şebir nîne **me 'umrê Nûhî pur nîne**

Heta kengî bikîn şîne nebî gewşim şîrîn rind e 159/15

3.1.2.3. İbrahim

Klasik edebiyatta İbrahim peygamber putları kırması, oğlu İsmail ile ilgili rüyası, onu kurban etmek istemesi, gökten inen koç, Kâbe’yi inşa etmesi, “dost” anlamındaki lakabı Halil (Nisâ 4/125; Karagöz ve diğ., 2015: 226), Nemrut tarafından ateşe atılması ve Allah’ın o ateşi bir gül bahçesine çevirmesi hadiseleri ile anılır. Bilhassa “İbrahim” ve “ateş” çoğu zaman birlikte kullanılır zira ateşin gülistana dönüşmesi ve onu yakmaması Hz. İbrahim’in en büyük mucizelerindendir (Aslanoğlu, 2018: 60). Şeyh-i Meczûb’a göre sevgiliye kavuşmak yani vuslat öylesine tatlı bir duygu, onu getiren rüzgâr da öylesine serindir ki İbrahim’in atıldığı ateşi bile soğutabilir:

Ey ba werîn weşla hebîb da sar bibit **narê Xelîl**

Narê ji ‘işqa pur celîl derman ji weşla neyşeker 53/6

3.1.2.4. Yakup

Sabır ve hüznün denilince akla gelen ilk isimlerden biri Yakup peygamberdir. Oğlu Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılan ve kendisine öldü denilen Hz. Yakup, bu ayrılık acısına karşı sabırlı davranmış, Allah’a isyan etmemiş, beytül-ahzen/külbe-i ahzâna yani “gam ve hüznler evi”ne dönüştürdüğü evinde ağlamaktan gözleri kör olmuştur (Onay, 2019: 190). Yıllar sonra ise Mısır’a aziz olan Yusuf peygamber ona gömleğini gönderir. Oğlunun kokusunu alan, gömleği yüzüne süren Yakup’un gözleri açılır (Harman, 2013: 277). Mısır’a giden, oğluna kavuşan ve gözleri açılan Yakup peygamber ahir ömründe şad olur. Onun gibi sabırla hüzn mahzeninde bekleyen âşık da sonunda sevgiliyi gül bahçesinde görmeyi umar:

Ji şebr û **mexzenê ehzan** me dî yarim di gulzaran

Şebir xoş e bi perwerdan me girt pîrek ji meyxanan 130/8

3.1.2.5. Yusuf

Yusuf peygamberin kıssası *Kur’ân*’da adını taşıyan surede “ahsenü’l-kasâs” yani “kıssaların en güzeli” diye anılır ve anlatılır (Yûsuf 12/3). Gördüğü rüya, abilerinin kıskançlığı, kuyuya atılması, kanlı gömleği, köle olarak satılması,

Züleyha'nın yasak aşk davetini reddetmesi, arkadan yırtılan gömleği, iftiraya uğrayıp zindana atılması, rüya tefsir etmesi, zindandan çıkıp Mısır'a aziz olması, babası Yakup'un gözlerini açan gömleği ve hayatına dair daha pek çok imge onu Doğu mesnevilerinin müstakil bir konusu hâline getirmiştir (Pala, 2002: 496-497). Yusuf peygamberin onunla özdeşleşen en önemli özelliği yüzünün güzelliğidir. Bu nedenle şair sevgilisinin salınışını bağçede dolaşan tavus kuşuna, güzelliğini de Yusuf peygambere benzetir:

Çi tawus bû li vî bağı **wekû Yûsif** bi zîba'î

Qeşeb poş î gulî şor î te şotan dil bi re'na'î 226/2

Aşkından dönmemek, sevgilisini hiçbir şeye değişmemek âşığın iddialarındandır. Şeyh-i Meczûb'a göre Yusuf'u kim sattıysa o aşta kâfir olmuştur:

Ji zulfê ra tewaf kerdem nedim yarê bi Firdewsê

Kesî Yûsif firûxt yara ew e kafir di 'işqê da 8/11

Yusuf û Züleyha kıssasının geçtiği yer olan Mısır ülkesi de divanda anılmaktadır. Şair, kendisini Mısır'da aşkına karşılık bulamamış Züleyha'ya benzetmektedir:

Li min **Yûsif** biye mexfî **Zuleyxa** bûm li vê **Mişrê**

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê 190/11

Yakup peygamberin kaybettiği oğlu Yusuf'un kokusunu araması gibi, sonunda ondan gelen gömleğin kokusu ile gözlerinin açılması ve çilesinin dolması gibi, âşık da Mısırlı Yusuf'un kokusunun peşinden harâbâta gitmektedir:

Me dî **Yûsif** xeraman bû li min dîde çi rewşen bû

Li bûya Yûsifê Mişrî diçim îro l'xerabatê 244/58

3.1.2.6. Eyüp

Hz. Eyüp, *Kur'ân*'da ismi geçen peygamberlerden biridir. Hem *Ahd-i Atık*'te hem de *Kur'ân*'da kendisinden övgüyle bahsedilir. Allah ondan “sabırlı bir kul” diye bahseder (Sâd 38/41-44). Başına pek çok musibet gelmiş; evlatları ölmüş, serveti

talan olmuş ve en son vücudunu saran pis bir hastalığa düşer olmuş ancak tüm bunlara sabretmiştir (Harman, 1995: 16-17). Eyüp peygamber klasik edebiyata da bu sabrı ile konu olmuştur. Şeyh-i Meczûb, sakiye seslenip sevgiliye kavuşmayı dilerken acele etmekte ve “ben Eyüp gibi sabırlı değilim” demektedir:

Îro li min dereng e saqî were çu Hewrem

Şebrê Eyyûb me nîne şîrîn bide me rinda 6/6

3.1.3.7. Musa

Hiz. Musa, Ben-i İsrâil kavmine gönderilmiş, kendisine kutsal kitap *Tevrat* verilmiş peygamberdir (Harman, 2006: 207). Klasik edebiyata konu olan başlıca mucizesi *Kur’ân*’da da geçen (Kasas 28/29-30) Tûr-ı Sînâ/Sina dağında Allah ile - daha doğrusu onun tecellesi/yansıması ile- buluşması ve konuşmasıdır. Bu buluşmada Allah, önce yanan bir ağaç olarak tecelli eder ve Musa’ya seslenir. Şeyh-i Meczûb buna telmihte bulunarak “aşkın ağacı şimşek gibi parlayınca yani alev alınca, âşığın dağlarında sevgili görünür ve sabah akşam orada tecelli eder”, der:

Ku cuznê ‘işqê lami’ didit **li Tûrê ma hebîb lê didit**

Bi rûz û şeb tecella didit dikim hawar ji leb xenden

146/8

Musa peygamber kıssasında geçen yanan ağaçtan ses gelmesi nâr-ı kelîm/dile gelen ateş kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu arada “İslâmî gelenekte Hiz. Mûsâ’ya “kelîmullah” denildiğini” de unutmamak gerekir çünkü Allah onunla aracı olmaksızın konuşmuştur (Harman, 2006: 212; Pala, 2002: 278):

Îro mecaz ew qeñter e **narê kelîm** l’nava dil e

Dil bû pelek j’remza me ye der muhbetê em salika

15/9

Hadisenin Sina dağında geçmesi nedeniyle bu kalıp “dile gelen dağ” şeklinde de kullanılmıştır:

Reqşîm ji ber çeng û defê sûza meyê wek qerqefê

Tûrê kelîm ew qerqefê tîz e evîn xumxan e reqş

80/5

Hız. Musa'nın büyük mucizelerinden biri de *Kur'ân*'da da geçen (A'râf 7/108; Kasas 28/32) "yed-i beyzâ"dır. "Beyaz el" anlamına gelen bu kavram, Musa peygamberin bir mucize isteyen Firavun'a karşı göğsüne soktuğu elini beyaz olarak çıkarması ve ışık içinde parlayan o elidir:

Minnet j'me re mehbûb ew e **beyza yed e** bala sirr e

‘İsa sirr e Belqîs rux e dîsa were zulfê weşîn 126/8

Muhataplarının inanması için mucizeler gösteren peygamberler çoğunlukla sihirbaz olmakla suçlanmıştır. Musa peygamber de bu töhmetle karşılaşmış ve Firavun'un sihirbazları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Musa, asasını yere attığında bu yılanı dönüşüp diğer sihirbazların yılanlarını yemiştir. Bunun üzerine Firavun'un sihirbazları iman etmiş ve Musa'nın ve Harun'un rabbine secde etmiştir (A'râf 7/115-122). Şeyh-i Meczûb'a göre Musa'nın bu mucizelerini gösteren Leyla gibi olan sevgilisidir ve pek çok sihirbazlar onun peri gibi parlayan tacı önünde secde etmiştir:

Li min Leyla ew e **Mûsa yedê beyza** perî taceş

Gelek sehhar birin secde ji bo Leyla li ber taceş 211/4

3.1.2.8. Süleyman

Klasik edebiyatta Süleyman peygamber, özellikle karınca, hüdhüd kuşu ve Sebe ülkesinin melikesi/kraliçesi Belkıs ile birlikte anılır. Hız. Süleyman sadece peygamber değil aynı zamanda hükümdardır ve bu yönüyle iktidar, güç ve tahtın sembolüdür. Sadece o değil Belkıs da aynı şekilde taht ve tac sahibi âlişan bir karakterdir. Şairler aşktaki müktedirliklerinden bahsederken kendilerini Süleyman ve Belkıs'a benzetirler:

Di 'işqê da çi serdar im **wekû Belqîs** bilind şan im

Suleyman her ez im îro di 'işqê yari subhanî 180/6

Kur'ân'da Neml suresinde detaylı anlatılan Süleyman peygamber kıssasında hüdhüd kuşunun rolü ulak/postacı olmasıdır. Sebe ülkesinin varlığından kuşların ve bütün hayvanların dilinden anlayan Hız. Süleyman'ı haberdar eden hüdhüd, akabinde

onun teslim olmaları, itaat etmeleri yönündeki mektubunu da Sebe melikesi Belkıs'a ulaştırır (Harman ve Kurnaz, 1998: 461-462). Şairimiz de yârine aşk yolunda telef olduğunu bildirir ve hüdhüd kendisine cevap verir “hakiki aşk gönül yakıcıdır”:

Se'îd rêkir ji yarê ra di 'îşqê da telef bûdeş

Cewab da min ew hudhudî heqîqî 'îşqi dilsûzeş 68/1

Süleyman peygamberin mektubu ulaştıktan sonra Belkıs, ülkesinin ileri gelenlerini toplayıp ne yapması gerektiği konusunda onlara danışır. Toplananlar, savaşıma hazır olduklarını belirtip “te'murîn” yani “emir senindir” derler (Neml 27/33) ancak Belkıs, ülkesinin ve insanların savaşta perişan olmasını göze almaz ve Süleyman peygamberle uzlaşma yoluna gider (Neml 27/33-34). Şeyh-i Meczûb da *Kur'ân*'da geçen bu ifadeyi sevgilisi için kullanır ve ona “aşkının yolunda emrin nedir?” diye sorar:

Maşa teqûlî ey şîrîn derdê li min dêmê zerîn

Fî hubbikum ma te'murîn ey can were hâlim bibîn 215/5

Gücün simgesi Hz. Süleyman ise aczin sembolü de karıncadır. Şair sâkiden yani aslında mürşidinden kendisine Süleyman peygamberin karıncaya baktığı gibi merhametle bakmasını diler:

Nezer pur ke eya saqî **bi Suleymanî binêr morî**

Nezer kerden bi an morî ne nuşanî [buwed yaran] 151/28

3.1.2.9. İsa

Hız. İsa, *Kur'ân*'da ismi defalarca geçen ve kendisine kutsal kitap olarak *İncil* verilen peygamberdir. İsa peygamberin en büyük mucizesi hastaları iyi etmesi, âmâların gözünü açması ve nefesi ile ölüleri diriltmesidir (Harman, 2000: 465, 469). Bu yüzden şairler sevgilinin nefesini Hız. İsa'nın nefesine benzetirler. Bu nefes onlara can bahşedecek, yaralarını iyi edecek ve kör gözleri açacaktır:

Çend yek hebin pur cerh hebin dê xweş bikit bihnek ji wê

Dê xoş dikit çeşmê di kor 'Îsa ye sîrr ew surşîrîn 120/13

Ev dilbera ‘Îsa nefes qelb û ceger kirye ceres

Îro ez im tev da hewes der muh̄beta duxter şehî 198/6

Hz. İsa’nın lakabı “Mesîh” ve “Mesîhâ” olduğu gibi ona tâbi olanlara da “Mesîhî” denir (Ayverdi, 2011: 805). İsa peygamberin ölüleri diriltmesi, hastaları meshederek/sıvazlayarak iyileştirmesi mucizesi onun bir “sırr”a vâkıf olduğunu gösterir. Sevgili ya da mürşid de âşğın gönlünü diriltmesi hasebiyle bu “sırr”a mâliktir. Burada İbn Arabî’nin “aşk bir sırdır” sözünü de hatırlamak gerekir (2017: 30):

Şebaḥu'l-xeyri ya xanim **Mesîḥa yî ji bo ‘aşiq**

Bide dîdar di camê da dizanim tu pur î fa’iq 224/4

Li ser textî çu Belqîs e **ji sirra ve çu ‘Îsa ye**

Ji perwaz û ji siḥra ve çu ‘eyyar e siḥirdareş 68/11

Sevgili bir yandan gamzeleri ve sırları ile âşğî katlederken öte yandan âşğâ görünmesi “dên” ile de İsa Mesih gibi “muhyî” yani hayat verendir:

Qetlê dikit b'gemz û sirê ew **bî Mesîḥ muhyî dênê**

Xal eswedê gerden purê biskên siyah lê bûne xal 103/18

3.1.2.10. Muhammed

Hz. Muhammed (ö. 632), peygamberlerin sonuncusudur (Fayda, 2005: 408). İslâm dünyasında Hz. Muhammed etrafında büyük bir sanat evreni oluşmuştur. Edebiyat da bu estetik dünyasının bir parçasıdır. Onun doğumunu anlatan mevlidler, miraca çıkışını konu edinen miraçnameler, hayatını anlatan siyer, onu öven naat ve kasideler, hem şeklini ve sûretini hem de ahlâk ve karakterini anlatan hilye/hemâiller klasik edebiyatın önemli bir kısmını meydana getirir. Hz. Muhammed, Şeyh-i Meczûb Divanı’nda da pek çok kez anıldığı gibi ona özel şiirler de divanda yer almaktadır:

Şed merḥeba ya Muşṭefa ya meyweya bara Celal

Ya melhemî geybesti î n ya **Se‘diyê** neqşîsti î n 153/12

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda “Muhammed” ismi doğrudan hiç geçmez, onun yerine daha çok diğer bir ismi olan “Mustafa” ile anılır:

Şed merheba ya Muştefa gorî bibim xal û xeta

Canim fida zulfa du ta bavêj niqab j'xal û xeta 19/1

Hiz. Muhammed, şiirlerde diğer adları olan Ahmed ve Mahmud ile de anılmaktadır. Yine “Allah’ın sevgilisi” anlamında Habîb ve Habîbullah da onu anlatır:

Bixûnî xweş eya rindî wekî bazî li van bağan

Bi heqqê **Ehmed** û **Mehmûd** qetîl î tu ji mehbûban 155/28

Şeyh-i Meczûb’un Hiz. Muhammed için kullandığı diğer bir isim de Şahê ‘Ednanî’dir: Arapların Adnân ve Kahtân diye iki büyük atası olduğuna, dolayısıyla Adnânî ve Kahtânî olarak iki kola ayrıldığına inanılır. Hiz. Muhammed’in bizzat kendisi tarafından kabul edilen soy kütüğüne göre büyük atası Adnân’dır, dolayısıyla kendisi de Adnânî’dir (Fayda, 2005: 408):

Teqeddem **Şahê ‘Ednanî** ji kax û qeşrê nûranî

Se‘îd şohte ji hicranê **meded ya Şahê ‘Ednanî**

Di ‘îşqê da dibêm îro rumûzê ‘îşq û gerdûnê

Meded ya Şahê ‘Uşmanî te ez kuştim bi hicranê 205/1-2

İkinci beyitte geçen Şahê ‘Uşmanî de şairin mürşidi Şah Hüsameddin’dir. Zira Şah Hüsameddin’in büyük dedesi Şeyh Osman Siraceddin et-Tavîlî’dir. Şeyh Osman (ö. 1866), Hâlidîliğin kurucusu Mevlana Hâlid’in talebesi ve halifesi; Biyâre tekkesinin postişinidir (Kavak, 2015: 261). Hiz. Muhammed için “Şahê ‘Ednanî” tabirini Seyid Qedrî de kullanıyor (Haşimî, 2016: 112):

Tu nûra erşê Rehman î, resûlê cinn û insan î

Şefafê rûhê qelban î, **meded ya Şahê ‘Ednanî**

Müctebâ (seçilmiş) ve murtazâ (beğenilmiş) da Hz. Muhammed için kullanılan sıfatlardandır:

Gorî bibim **ya mucteba** mexmûr kırım çeşmên siya

Em dûr kırım ji rû û riya *rûhî fîdake murteza* 228/4

Hz. Muhammed için kullanılan diğer bir sıfat da “Medenî”dir. Şeyh-i Meczûb da “Medenî” redifli şiirinde onu övmüştür:

Şahidê bagê risalet Medenî

Serwi qed şahidê qudsî Medenî

Bilbilê bagê heqîqet Medenî

Tûtî xûde şeker her Medenî 218/1-2

Şairler, sevgilinin güzellik unsurlarını Arap elifbasındaki harflere benzettikleri gibi yine bu harflerle kelime oyunları yaparak şiirdeki ustalıklarını ve zekâlarını da öne çıkarırlar. Şeyh-i Meczûb bu hurûfî oyunlardan birini Hz. Muhammed’in ismi için yapmıştır. Aşağıdaki beytin ikinci mısrasında geçen mîm (م), ha (ح), mîmeyn (çifte mîm, şeddeli), dalek muqewwes (kavisli bir dal, و) harfleri birleşince çıkan isim “Muḥemmed”:

Min dî li bedrê katibî lê kir nuqet j'xal ‘enberî

Mîm ha û mîmeyn ya Se‘îd **dalek muqewwes** zerkeşî 234/5

Şairler bazen sadece mîm harfini de Hz. Muhammed’in remzi olarak kullanırlar. Mela’ya göre mîm yani Hz. Muhammed, teklik güneşinin ‘şemsa ehed’ doğuşu ve başlangıcıdır (Alkış, 2014: 129). Şeyh-i Meczûb’a göre de Haydar yani Hz. Ali, Cemşid ve Hâlid bin Velid hep onun şulesinden ortaya çıkmıştır.

Me‘neya mîmê bizane pur bizan şidq û şefa

Heyder û Cemşid û Xalid ew ji şu‘la wî hebû 178/8

3.1.3. Kutsal Kitaplarda Adı Geçen Şahıslar

3.1.3.1. Âsaf

Âsaf, Süleyman peygamberle beraber anılan bir kişidir. İslâmî kaynaklara göre Âsaf, Süleyman peygamberin çok güvendiği, kâtibi ve veziri ayrıca ism-i a‘zamı bilen, duası makbul, keramet sahibi biridir (Harman, 1991: 455):

Ev dilbera Belqîs şifet teşbîhê **Aşif** pur dirext

Textê Suleyman hate rext rûxtek we da [e]w nîki bext 29/4

Süleyman’ın tahtı ile telmih yapılan ve *Kur’ân*’da da geçen olay şöyledir: Süleyman peygamber hüdhüd vasıtasıyla yolladığı mektupta Sebelilerin teslim olmalarını istedi ve çevresindekilere, “Bana teslim olarak gelmelerinden önce hanginiz onun (Sebe melikesinin) tahtını bana getirir?” dedi. Cinlerden bir ifrit, “Sen yerinden kalkmadan önce ben onu sana getiririm” dedi. Kendisinde kitaptan ilim bulunan zat ise, “Sen gözünü açıp kapayınca kadar ben onu sana getirebilirim” dedi” (Neml 27/38-40). Müfessir ve tarihçilere göre “kendisinde kitaptan ilim bulunan bu zat” Âsaf’tır (Harman, 1991: 455):

Textê emîr û begleran **Aşif** li ser şahim ‘eyan

Belqîs li cem canim li can can bî fida zulfa şîrîn 140/12

3.1.3.2. Âzer

Âzer, İbrahim peygamberin babasının lakabıdır. Bu, yaptığı putlardan birinin ismi idi, bu münasebetle kendisine lakap olmuştur çünkü Âzer put yapıp satardı (Onay, 2019: 78). Âzer’in ismi *Kur’ân*’da bir defa geçer (En‘âm 6/74). Bunun dışında da başka yerlerde kendisinden bahsedilir. Oğlu İbrahim peygamber onu ve kavmini putları bırakmaları konusunda uyardıysa da başarılı olamamıştır. Babasının affı için dua etmiş ama onun “Allah düşmanı” olduğu belli olunca ondan uzaklaşmıştır (Tevbe 9/114; Kolbaş, 2016: 132). Klasik şiirde âşıklar sevgililerinin kusursuz güzelliğini heykele/puta/saneme benzetirler. Âzer de bu bağlamda anılır:

Leyla ve Hewrem dane mey **Azer** ez im ew bûn şenem

Pîşê me bî ‘îşqa butan em kuştîyê cewra reqîb 24/10

Bazen şair, Âzer'in adını vermeden kendini onun yerine koymakta ve ezel vaktinde, Elest bezminde sanem/put yapan bir tıraş/yontucu olduğunu belirtmektedir:

Weqtê sehergaha Elest **ez bûm tıraş ew bûn şenem**

Hingî me xwar bada di mest lew da'ima şeyda dil în 123/15

3.1.3.3. Belkıs

İsmi *Kur'ân*'da (Neml 27/29) Süleyman peygamber kıssası içinde geçen Sebe ülkesinin melikesidir. Şairin sevgilisi öylesine kudretlidir ki Saba melikesi Belkıs'ı haraca bağlar. Bu anlamda sevgili Süleyman peygamber gibi kudretlidir çünkü Sebe ülkesini ve melikesi Belkıs'ı barış yoluyla itaat altına alan Süleyman peygamberdir (Neml 27/33-34). Sevgili sadece onu değil, ihtişamıyla meşhur tavus kuşunu ve eski İran tarihinde korkunç bir savaşçı olması ile meşhur Efrâsiyâb'ı da (Yazıcı, 1994: 478) haraca bağlamış, kendine tâbi kılmıştır. Bütün bunların yanında âşığın o hükümdara sunabileceği yegâne haraç tatlı ruhudur:

Tenha ne **Belqıs** da xerac hem tawusî da xerc û bac

Efrasiyab anî rewac xercê me bî rûhê şîrîn 140/13

3.1.3.4. Hızır

Hz. Hızır, veli mi yoksa peygamber mi olduğu konusunda tartışma olan ilâhî bilgi ve hikmet sahibi bir kişidir. *Kur'ân*'da geçen ve Hz. Musa ile olan bir genç arasında geçen kıssadaki gencin Hızır olduğu düşünülür (Kehf 18/59-81). Halk arasında âb-ı hayattan içtiği bu nedenle kıyamete kadar yaşayıp darda kalan insanlara yardım edeceğine inanılır (Çelebi, 1998: 406; Pala, 2002: 216). Şeyh-i Meczûb'a göre Hızır, seher vakti âşığı âb-ı hayata götürür ki kendisi de “meynoşê se'adet” yani saadet meyinin içicisidir:

Seherê têtê **Xîzir** em dibirin **çesmê heyat**

Xîzrê meynoşê se'adet em didî roj û şeva 16/12

Hızır, aynı zamanda âşıklara yol gösteren bir rehberdir:

Xîzrê rehî rehber j'me re xummar kirim j'zulfê şehê

Meyxane yim ey saqiyem cam cam bidin j'rûyê qemer 46/14

3.1.3.5. Lokman

Hz. Lokman, *Kur'an*'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğüdür (Lokmân 31/12; Harman, 2003: 205). Lokman'ın en bilinen özelliği hekimliği/tabipliğidir. Bu yüzden halk arasında Lokman Hekim diye anılır. Şeyh-i Meczûb “tabîb” sıfatını tercih eder:

Weqtê rebî' ez bûm gerîb bilbil dixûnit ey hebîb

Ney ba me bî **Luqman tebîb** 'aşiq li firqê cane dan 145/2

3.1.3.6. Meryem / Meryem-i 'Azrâ

Hz. Meryem, İsa peygamberin annesi, klasik şiirde önemli bir figürdür. Meryem Ana'nın lakabı “Azrâ/‘Ezra”dır. Lugat-ı Nâcî'ye göre ‘azrâ Arapça “kız oğlan kız” demektir ve sözlükte bu kelimenin örnek kullanımı olarak “Meryem-i ‘Azrâ” kalıbı verilmiştir (1308: 534). Hem İslâm hem de Hristiyanlık kaynakları Meryem Ana'nın oğlu İsa'yı bir mucize olarak bakire haliyle dünyaya getirdiğini kabul ederler (Harman, 2000: 470). Kendisine azrâ denilmesinin sebebi de budur. Saflığın ve bekâretin sembolü olarak âşıklar sevgililerini Meryem'e benzetirler ve onu azrâ sıfatı ile anarlar:

‘Ezra û Meryem her ew e husna ruxa tev muhbet e

Şox û şepala esmer e gerden durr e bazû ji ‘ac 34/7

Meryem, aynı zamanda insanüstü bir varlık, bir peridir:

Meryem perî ga'ib ji dil yek gemzeyek daye di dil

Birhên keman wê dane mil dil daye min ber pencera 10/19

‘Aşiq-kuj in b'sihr û sirrê Sîna ji wê zanî sirrê

‘Ezra û Meryem ew perî der ‘işqê wê reqşîm kulan 122/13

İmlâ ve ahenk yakınlığı nedeniyle ‘azrâ ile ‘izâr (yanak) kelimeleri çoğunlukla birlikte kullanılır (Pala, 2002: 60). Sevgili, gül yanaklıdır:

Bağê di yar kû lalezar ‘Ezra tu yî ey gul ‘izar

‘Ezra wu Meryem ew buhar ey padişahê lalezar 47/6

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda ‘azrâ sıfatının yanında yine ondan türetilmiş olan ‘ezrû/‘ezruwê/‘ezrewî de çokça geçer. Azrâ gibi, azrâya mensup anlamlarına gelen bu sıfat yine sevgili için ve aşklarının saflığını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır:

Ruxsarê yara ‘ezruwê teşbihê şem‘ û xawerê

Birhên di wê her mawerê şebnem kete ber zend û rux 38/6

‘Azrâ, aynı zamanda Vâmık û Azrâ aşk hikâyesinin kadın kahramanıdır. Şair kendisini Vâmık’a benzetirken dolaylı olarak sevgilisini de Azrâ’ya benzetmiş olur:

Îro Se‘îd xweş ‘aşiq e her wek Ğeramî **Wamiq** e

Der ‘işqê yar çend naîq e ahên me çûne ber sema 20/11

3.1.3.7. Sâmirî

Kur’ân’da anlatılan Musa peygamber kıssasında ismi geçen bir de Sâmirî vardır (Tâ Hâ 20/88, 95-96). Hz. Musa’nın Tûr-ı Sînâ’ya Allah’la konuşmak için çekildiği bir zamanda Sâmirî büyü ve sihirle altın bir buzağı yaparak İsrailoğulları’nı dinden çıkarır ve onları altın buzağıya tapmaya sevk eder (Salihoğlu, 2009: 78). Şeyh-i Meczûb’a göre Sâmirî’nin sihir yapmasına gerek yoktur çünkü sevgilinin zülûfleri sevdalılar için yeterince sihirlidir:

Me dî sehhar di Tûrê da digo **Samir** nekî sihrê

Kî hewce sihrekê nîne bikî sewda tu wê zulfê 203/11

Bu kullanımın aynısı Mela’da da vardır. O da sevgilinin saçlarının büyüünün Sâmirî’ye gerek bırakmadığını söyler (Cizîrî, 2012: 100):

Hewce sihra **Samirî** nînin ku zulfên reş biket

Çeşmê benda dilrubayan kakula ‘eyyari bes

3.1.4. Dört Halife

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra İslâm ümmetinin dinî ve siyasî liderliğini üstlenen ilk dört halife olan Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali dönemine dinî literatürde Hulefâ-yı Râşidîn devri denir ki Hiz. Muhammed'in ölümü (632) ile başlayıp Hiz. Ali'nin suikaste uğradığı 661 yılında sona erer. Edebiyatta ise onlara çehâr/çar-yâr, çehâr yâr-ı güzîn, çehâr-dost ve çehâr-emîn denir. Bu kişiler aynı zamanda İslâm'ı ilk kabul eden, yayılmasında en ağır bedelleri ödeyen ve son olarak yaşarken cennetle müjdelenenler arasındadır (Fayda, 1998: 324-325; Pala, 2002: 109). Bu nedenle klasik edebiyatta onlar için övgü şiirleri yazılmış, mesnevilerin bir bölümü onların övgüsüne ayrılmış ve hatta *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn* adıyla onlar için müstakil eserler telif edilmiştir. Örneğin Xanî (1968: 42), *Mem û Zîn*'de dört halifeyi bir beyitle anar:

Bûbekr û 'Umer çi xweş qerîn in

'Usman û 'Elî eceb guzîn in

Şeyh-i Meczûb da bir beyitte dört halifenin isimlerini sıralar. Onlardan, eshâb-ı kiramdan, meşihat denizi şeyhi Şah Hüsameddin'den feyz ve medet ister:

Feyz û meded îro kirîn j'feyyaz û hem qudsî kirîn

Hem çar muqerreb hemleta *rûhu'l-nebiyyin* wer kirîn

Bûbekr û Farûqu'l-feşîl hem **Hefş û Nûran** û **'Elî**

Behru'l-meşîxet ya Hûsam hem *cumletu'l-eşhab* kirîn 127/5-6

3.1.4.1. Ebûbekir

Hiz. Ebûbekir (ö. 634), Hulefâ-yı Râşidîn'in ve İslâm halifelerinin birincisidir. Hiz. Muhammed'e ilk inananlardan, en zor zamanlarında yanında olan ve servetini bu uğurda harcayan sahabelerdendir. Hicret esnasında mağarada Peygamberin yanındadır ve "Üzülme, Allah bizimledir" (et-Tevbe 9/40) ayeti onun için nazil olmuştur. Yine bu mağara hadisesi yüzünden edebiyatta kendisine "yâr-ı gâr (mağara dostu) denilmiştir (Fayda, 1994: 101-102). Hiz. Ebûbekir'in en çok öne çıkan özelliği

doğruluğu ve sadakatidir, bu nedenle kendisine Sıddık denilmiştir. Şeyh-i Meczûb da aşk davasında onun gibi olmak istemektedir:

Eger de‘way **Ebûbekrî** bikim sa’ig di şewqê da

Se‘îd da‘im tecella ye di nav wê nûr û şewqê da 21/1

3.1.4.2. Ömer

Ebûbekir, ölmeden evvel yerine Hz. Ömer’i (ö. 644) tayin etmiş böylece kendisi İslâm’ın ikinci halifesi olmuştur. Hz. Ömer’in künyesi Ebû Hafs, lakabı ise “Hak ile bâtılı birbirinden ayıran” anlamındaki “Fârûk”tur (Fayda, 2007: 46). Şeyh-i Meczûb onu bu iki isimle anmıştır:

Bûbekr û **Farûqu'l-feşîl** hem **Hefş** û Nûran û ‘Elî

Behru'l-meşîxet ya Hûsam hem *cumletu'l-eşhab* kirîn 127/6

3.1.4.3. Osman

Hz. Osman (ö. 656), Hz. Muhammed’in damadı ve İsam’ın üçüncü halifesidir. Hz. Muhammed’in kızı Rukiyye ile onun ölümünden sonra ise diğer kızı Ümmü Külsûm ile evlendiği için “iki nur” sahibi anlamında Nûreyn ya da Zü'n-nûreyn lakabıyla meşhur olmuştur (Yiğit, 2007: 443). Şeyh-i Meczûb da onu “Nûran” diye anmıştır:

Bûbekr û Farûqu'l-feşîl hem Hefş û **Nûran** û ‘Elî

Behru'l-meşîxet ya Hûsam hem *cumletu'l-eşhab* kirîn 127/6

3.1.4.4. Ali

Hz. Ali (ö. 661), Hz. Muhammed’in damadı, İslâm’ın dördüncü ve Hulefâ-yı Râşidîn devrinin son halifesidir (Fıglalı, 1989: 371). Mürşidi Şah Ali Hüsameddin’in adaşı olması hasebiyle Şeyh-i Meczûb, dört halife içinde en çok Hz. Ali’yi anmıştır. Çoğu zaman şeyhini Hz. Ali’ye benzetmiştir:

Şebaħu'l-xeyri ya Hûsam yeqîn îro tu yî **Kerrar**

Reqîb û dêwê pur şerrar bidî tîra j'xwe û saqî 204/6

Kerrâr, harpte geri çekilip tekrar saldıran, döne döne, defalarca hücum eden demektir. Haydar-ı Kerrâr ‘döne döne saldıran arslan’ Hz. Ali’nin lakabıdır (Ayverdi, 2011: 658):

Me‘neya mîmê bizane pur bizan şîdq û şefa

Heyder û Cemşîd û Xalid ew jî şu‘la wî hebû 178/8

Şeyh-i Meczûb, mürşidinin bineğini de yine Mısır hükümdarı Mukavkıs’ın Hz. Muhammed’e hediye ettiği, onun da Hz. Ali’ye bağışladığı (Yardım, 1994: 20) Düdü/Düdü’e benzetir:

Muhtetkeş î n j'vê firqetê em bêhiş î n j'vê hicretê

Ev şehsuwar **Dundul** suwar şubhê di wî nînin tu yar 57/7

Heybeti, savaşçılığı ve cesareti nedeniyle Hz. Ali için gazanfer ‘aslan’ tabiri de kullanılır:

Dîsa werîn bûya ‘ebîr zulfa girah bo min weşîn

Derket gezenfer ew ‘Elî saqî werîn rûyê qemer 46/5

3.1.5. Sahabe

Sözlükte dost ve arkadaş anlamına gelen sahabî kelimesinin çoğulu sahabe veya ashaptır. Sahabe, dinî kavram olarak ise Hz. Muhammed’i görüp ona inanan, sohbetinde bulunan ve Müslüman olarak ölen kimseler için kullanılmıştır. *Kur’ân*’ın ve Hz. Muhammed’in onlar için kullandığı güzel ifadeler, İslâm’ın yayılmasında gösterdikleri gayretler nedeniyle sahabe Müslümanlar tarafından hayırla yâd edilmiştir (Karagöz ve diğ., 2015: 570). Sahabe içinde öne çıkan isimler bazı özellikleri ile edebiyata da konu olmuşlardır. Aşağıda bunları inceleyeceğiz.

3.1.5.1. Hâlid bin Velîd

Hâlid bin Velîd (ö. 642), Hz. Muhammed’in seyfullah ‘Allah’ın kılıcı’ unvanı verdiği, bilhassa süvariliği ile öne çıkan savaşçı ve kumandan bir sahabedir (Fayda, 1997: 289). Klasik şiirde de bu yönleri ile öne çıkmaktadır. Şeyh-i Meczûb, mürşidi Şah Hüsameddin’i süvariliği ile Hâlid bin Velid ve Hz. Ali’ye benzetir:

Îro siwar bî Tirkê ma **wek Xalid û şêrê ‘Elî**

‘Enber weşand j'zulf û gulî şahê mubarek ya ‘Elî 197/1

Me‘neya mîmê bizane pur bizan şidq û şefa

Heyder û Cemşid û **Xalid** ew ji şu‘la wî hebû 178/8

3.1.5.2. Sa‘d bin Ebû Vakkas

Sa‘d bin Ebû Vakkas (ö. 675), aşere-i mübeşşereden yani hayattayken cennetle müjdelenen sahabeden bir kumandandır. Bilhassa okçuluğu ve cesareti ile önplana çıkar. Bedir savaşında büyük yararlılık göstermiş, Hz. Muhammed’in bütün savaşlarına katılmış ve yanından hiç ayrılmamıştır (Hatiboğlu, 2008: 372). Bütün bu cesaretine ve savaşçılığına rağmen şairin sevgilisi öyle güçlü ve kudretli bir padişaktır ki Sa‘d bin Ebû Vakkas ve Moğol hükümdarı Cengiz ondan hazer eder, çekinir; fermanı karşısında titrerler:

Se‘dê Weqaş jê kir hezer Cengîz dixwar xûn û hezer

Tîr dane çeng j'burca qemer em ‘aşiqê yara bi ken 138/6

Hat padişahê neyşeker ferman dehen ber şa w wekar

Jê kir xecil **Se‘dê Weqqaş** durrdaneya gerdên buhar 47/1

3.1.5.3. Selmân-ı Fârisî

Selmân-ı Fârisî (ö. 656?), İslâmiyet’i kabul eden İran asıllı ilk sahabedir. Mecûsî bir aileye mensup olduğu halde dinî arayışa yönelip Hristiyan olarak Şam, Musul, Nusaybin taraflarında seyahet ettikten sonra Arabistan’a geçmiş, Medine’de peygamberi görüp Müslüman olmuştur. Kendisinin Fatiha suresini Farsça’ya tercüme ettiği ve Hz. Muhammed’in buna karşı çıkmadığı rivayet edilir (Hatiboğlu, 2009: 442). Kendisine Selmân-ı Pak da denilmekte ve berberlerin piri sayılmaktadır (Onay, 2019: 365).

Şeyh-i Meczûb, mürşidini medhederken onunla beraber Selmân-ı Fârisî’nin de adını anmaktadır çünkü Selman, önde gelen bir sahabe olduğu gibi silsile-i

Nakşibendiyye’de²¹ Hz. Muhammed ve Hz. Ebûbekir’den sonra üçüncü sıradadır (Yılmaz, 2014: 35):

Selman ji Fursê yarê ma **Hewrem** biye hem pîrê ma

Leyla ji ‘Amir şahê ma qismet me bî kasa meyê 208/7

Selmân-i Fârisî’nin ismi bir sûfî kavramına da dönüşmüştür. Buna göre eskiden sûfiler dilenmeye “selman etmek”, dilenmeye çıkmaya “selmana çıkmak” derlerdi. Bu tabir Selmân-ı Fârisî’nin Hz. Ali’nin emriyle dilendiğine dair aslı olmayan bir rivayetten ortaya çıkmıştır. Sûfiler, abdal dervişler, keşkûl-i fukara denilen derin kabı boynuna asıp ilâhiler okuyarak yola düşer dilenirler çünkü dilenmeyi nefsin aşağılanması ve terbiye edilmesi için bir vasıta olarak görürler (Şirin, 2012: 32). Şeyh-i Meczûb, aşağıdaki beyitte Selman ismini bu anlamıyla şeh ve vezirle tezat oluşturacak şekilde kullanmıştır:

Bi vî rengî dixwim bade bi bangê ney Se‘îd sağ e

Qedeş şaf e ji weqtê **şeh wezîrê ‘ezrew û Selman** 141/5

Şeyh-i Meczûb’un dilendiğine dair elimizde bir bilgi yoktur ancak kendisinden tekke işi bir keşkûl kalmıştır. Torunu Mehmet Selim Dilan, dedesinin yolculuklara bu keşküle azık doldurarak çıktığını belirterek fotoğrafını bizimle paylaştı (bkz. EK-11).

3.1.6. Kutsal Kitaplar

3.1.6.1. Kur’ân/Furkan

Kur’ân, dört semavi din içinde Hz. Muhammed’e indirilen son kutsal kitaptır. Doğru ve yanlış birbiriinden ayırt etmesi nedeniyle ona Furkan ismi de verilir. *Kur’ân*, Allah’ın kelam sıfatından kaynaklandığı için üzerine edilen yemin geçerli sayılmıştır (Boynukalın, 2013: 417). Âşıklar, aşklarının doğruluğunu onun üzerine yemin ederek ispatlamaya çalışırlar:

²¹ Silsile, tarikat şeyhlerinin Hz. Muhammed’e kadar uzanan üstatlar zincirine denir ve manevî bir şecere, soykütüğü sayılabilir. Bu silsilede Ehl-i Beyt’ten biri varsa silsiletü’z-zeheb ‘altın silsile’ diye adlandırılır. Bilhassa Nakşibendîlerde hatm-i hâcegân ismiyle silsiledeki şeyhlerin sayılıp yâd edilmesi geleneği vardır (Yılmaz, 2014: 7-9).

Şehê yaran **bi Qur'anê** tu yî 'ezra **bi Furqanê**

Mekûj rindî ji hicranê esîrê 'îşqê Hewramî 189/10

Sevgilinin dağ selvisi 'ar'ara benzeyen boyu ile siyah ve kıvrımlı saçları da *Kur'an*'ı daha doğrusu *Kur'an* harflerini çağrıştırmaktadır:

Tac û lefan cezbe dîxwînd qed 'er'erê **Qur'an** dîxwînd

Zeqna xunav 'enber weşand textê şehî bextê se'îd 39/19

Bu çağrışımın sebebi sevgilinin boyunun elif harfi gibi ince ve uzun olmasıdır:

Rûyê sipî zendê semîn **qamet elif** dêm 'enber î

Îro Se'îd meynoş tu yî j'vê nêrgîza şehla û 'ac 34/8

3.1.7. Kutsal Kitaplarda Zikredilen Varlıklar

3.1.7.1. Azâzîl

Azâzîl, İslâmî literatürde şeytan veya iblisin bir diğer adı olup *Kur'an* ve hadislerde geçmemekte, Yahûdî ve Hristiyan kaynaklarında geçmektedir (Karagöz ve diğ., 2015: 47). İblisin en bilinen özelliği Allah'ın emrine uymayıp Hz. Âdem'e secde etmemesi; böylece âsi olarak Allah katından recmedilmesi yani kovulmasıdır (A'râf 7/11-13). Azâzîl, Âdem peygambere secde etmedi ancak Şeyh-i Meczûb'e göre eğer onun sevgilisini görseydi ona secde ederdi, hem de meyhanede:

Kî Rûh û 'Ezre'îl îro hemî medhûş ji 'îşqê ew

'Ezazîlî bidîta ew dibir secde di meyxanê 207/10

3.1.7.2. Azrâîl

Azrâîl, dört büyük melekten biri olup görevi insanların canını almaktır. *Kur'an*'da melekü'l-mevt "ölüm meleği" olarak anılır (Karagöz ve diğ., 2015: 50). Kürtçe'de de Azrâîl'e "melkemot>melek-i mevt" ya da "rihistîn" yani "ruh alıcı" denir. Ölümün korkutuculuğu nedeniyle Azrâîl, halk arasında ve edebiyatta korkutucu ve dehşet verici olarak kodlanmıştır. Şairimize göre Rûhu'l-kudûs ve Azrâîl, sevgilinin aşkından dehşete düşerlerdi:

Kî Rûh û ‘Ezre’îl îro hemî medhûş ji ‘îşqê ew

‘Ezazîlî bidîta ew dibir secde di meyxanê 207/10

Sevgili aynı zamanda Azrâil gibi kanatlara da sahiptir:

Nigar û Tirk û mehbûbim çu ‘Ezra’îl bi perwaz e

Şebîhê Leyl û Şîrîn e duşed mestûr kirin rindî 185/8

3.1.7.3. Cebrâil

Cebrâil, dört büyük melekten biri olup Allah’tan aldığı emirleri peygamberlere ulaştıran melektir. *Kur’ân*’da Cibrîl, Rûhu'l-kudûs, Rûhu'l-emîn, Ruh ve Rasûl isimleri ile anılmaktadır (Karagöz ve diğ., 2015: 85). Görevinden dolayı peygamberlerle en fazla ilişkisi ve diyalogu olan melektir denilebilir. Örneğin İbrahim peygambere oğlunu kurban etmesi emredildiğinde onun yerine ona bir kurbanlık getiren meleğin (Sâffât 37/107) Cebrâil olduğuna inanılır. Şeyh-i Meczûb da buna telmihle sevgilinin perçemine kurban olmak istemektedir:

Billah bibî ew ya feta ev tu derî ya enwerî

Rûhu'l-qudus ev surr-perî qurban bibim biska du ta 19/15

Hiz. Muhammed’e ilk vahiy geldiğinde şok geçirmiş, eve gelip “beni örtün” demiştir. Bunun üzerine Cebrâil ona “Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk da uyar” (Müddessir 74/1-2) emrini vahyetmiştir. Bundan ötürü klasik edebiyatta Cebrâil, örtüleri kaldıran; edebî yorumla sevgilinin yüzündeki nikabı, peçeyi kaldıran ilâhî güç, kudret eli, kudsî şahit olarak anılmıştır. Melayê Cizîrî bunu şöyle yorumlar:

Destê Cibrîli hilavêti ji bejna te niqabê

Bi yeqîn Qaf e li rojê were der sîne niqab e (Cizîrî, 2018: 536)

Şeyh-i Meczûb da buna yakın bir söyleyiş geliştirmiştir:

Cibrîl ji wê rakir niqab nûrîn dikir bi[s]k û j'gulab

Tûba wu qedda ew me’ab hem ins û cinn û canwer î 113/10

3.1.7.4. Hârût

Hârût ve Mârût, *Kur'ân*'da bir defa isimleri beraberce anılan (Bakara 2/102), günah olduğu hâlde Babil bölgesinde insanlara sihir yapmayı öğrettikleri için cezalandırılan iki melektir. Farklı kaynaklar kıssayı farklı aktarsa da genelde ceza olarak bir kuyuda kıyamete kadar baş aşağı asılma cezası aldıkları anlatılır (Kolbaş, 2016: 229-230):

Harût bi me ra bêt sekret j'me ra hat

Saqî li kuca bêt Kewşer j'me ra hat 221/1

Harût bi me ra bê teqdîr j'Xuda tê

Merheb ji belaya bo min j'qeza tê 222/1

Şairler, sevgilinin çene çukurunu (çâh-ı zekan) bazen Hârût ile Mârût'un asıldığı kuyuya bazen de Yusuf peygamberin atıldığı kuyuya benzetir (Pala, 2002: 502): Onların orada esir kalması gibi âşık da sevgilinin çene çukurunda hapsolmuştur:

Çaha zeqen ez bend kirim bendim ji roja enzelê

Ey ba nesîm j'roja Belê dîsa tu yî mehrûm ji wî 192/4

3.1.7.5. Hûrî

Kur'ân'da dört ayette (Duhân 44/54, Tûr 52/20, Rahmân 55/72, Vâkı'a 56/22) doğrudan ismi geçen, cennet ehline vaat edilen iri siyah gözlü güzellerdir. Şairler, sevgililerini hûriye benzetirler:

Ev **padişahê horiyan** ferman dide ber horî'în

Lew saqiyan sağer geran muṭrib bide l'saza evîn 215/10

Horî ji burcê derkete 'aşiq ji şewqê sekret e

Hat û digo xweş şerbet e ḥusna ḥebîba muḥbet e 225/6

3.1.7.6. Rıdvân

Rıdvân, cennet kapılarında bekçilik yapan, cennet ehlini selamla karşılayan, onlara hizmet eden meleklerin başı olduğu halde (Karagöz ve diğ., 2015: 552), Şeyh-i Meczûb Divanı'nda cennet bahçesi anlamında kullanılmıştır. Şair, rıdvan ismini daima “gayb” sıfatı ile beraber kullanmış ve mürşidini bu gayb bahçesinin bülbülü (hâtîf, andelîb) ya da o bağda/bahçede yetişen bir çiçek olarak nitelemiştir:

Vî hatîfê **ridwanê geyb** dil begçeya esrarê geyb

Cama Cemî enwar ji geyb lew min Ğeramî çûye geyb 26/13

Ya çiçeka bagê şîrîn da d'begçeya **ridwanê geyb**

Ya esmera mujgan perî ya gewhera beþha şedef 89/9

Şairin “beydayê geyb/gayb sahrası” kalıbını da aynı minvalde kullandığını belirtmek gerekir:

Ya tûtiyê şekker şiken ya **bilbilê beydayê geyb**

Mehpareya şemsa felek ya dilbera mujgan şedef 89/7

3.1.8. Dinî ve Tasavvufî Kavramlar

Klasik edebiyata felsefî ve lâhûtî bir derinlik katan unsurlardan biri de tasavvuftur. Klasik Kürt edebiyatında daha XV-XVI. yüzyılda Melayê Cizîrî ve Şêx Şemseddînê Exlatî ile başlatılabilecek köklü bir tasavvuf geleneği vardır. Bu geleneğin XIX ve XX. yüzyıldaki en aktif damarının Nakşibendî-Hâlidî kolu olduğu söylenebilir. Bu dönemde Kürt mirlerinin finanse ettiği medreselerin (K. medreseye mîran) yerini Hâlidî tekke ve medreseleri almış, buradan yetişenler de bu ekolün mensubu olmuş ya da etkisinde kalmıştır. Adak, 1826-1923 yılları arasını klasik Kürt edebiyatında “Hâlidîlik Çağı” olarak adlandırır ve bu ekol içinde Kürtçe eser vermiş yirmiye yakın şairin ismini zikreder (2017: 59-64). Bunlardan biri de bu divanın sahibi Şeyh-i Meczûb'dur. Aşağıda belli başlı tasavvuf öğelerinin Şeyh-i Meczûb Divanı'ndaki yansımalarını inceleyeceğiz.

3.1.8.1. Aşk, Sevgili ve Âşık

İbn Arabî'ye göre aşk bir sırdır (2017: 30). Şeyh-i Meczûb da aşkını bir sır olarak yaşamaktadır. Bu aşk hâlinin şerhi, izahı mümkün değildir:

Şerhê halî çi bibêjim çi nebêjim me negot

Qelb û dil bûne ceîm û fikirim nal û bi ah 166/4

Şeyh-i Meczûb divanında bahsedilen, tasvir edilen sevgili/dilber/güzel her yönüyle beşerî aşka işaret ederken son beyitlerde geçen ima ve tabirler şiirin yönünü mürşide, peygambere ve ilâhî aşka çevirmektedir. Şiirlerinde sevgiliyi en güzel tarif ve tavsif eden şairlerden Melayê Cizîrî'de de bu durum karşımıza çıkar. O, mecazî/beşerî aşkı ilâhî aşka ulaşmada bir aşama ve vasıta olarak görmekte, mecaz olmadan hakikatin görülemeyeceğine inanmaktadır (Cizîrî, 2012: 90):

Lami'a husn û cemalê dê ji 'ilmê bête 'eyn

'İşqi da jê hilbitin kî dî heqîqet bêmecaz

Bu anlayış ve yukarıdaki beytin aynısı Şeyh-i Meczûb'da da vardır. Buna göre Elest bezminde içilen gül renkli meydır hakiki olan, diğerleri bu hakikatin sırlarını açıklayan mecazlardır:

Remza heqîqet bû mecaz **kes dî heqîqet la-mecaz**

Ellah di ber qala Elest da min meya gulgûn 'eyan 149/13

İbn Arabî (ö. 1240), “ben sevginin sevgilisiyim” der, “sevginin gayesi kavuşmaktır insanda, bir teni bir tenle, bir canı bir canla. Oysa Rahmân'la kavuşma gayesi ebedîliğe ermektir” (2017: 22). Bu cinsiyetten âzâde, kendi nefsi de dâhil bütün varlığı Allah'tan kopmuş bir parça olarak gören ve tekrar onda yok olup onunla bir olmayı arzulayan vahdet-i vücûd nazariyesi XIII-XIV. yüzyıldan beri tasavvuf edebiyatının merkezinde yer alır. Şeyh-i Meczûb da *Muhtasarü's-Sülûk ve'l-İhsân* adlı eserinde İbn Arabî'yi ârif-i billah sayar (1996: 2) ve pek çok yerde ona atıf yapar. Şeyh-i Ekber denilen İbn Arabî'nin görüşleri fakihler/fıkıh âlimleri tarafından da tartışılmış, tekkeler ve sûfiler hakkında farklı fetvalar verilmiştir. Osmanlı padişahlarının bu görüşe ılımlı yaklaşım kendilerinin de bu tarz şiirler yazdıkları

bilindiği halde örneğin Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Yunus Emre'ye atfedilen “Cennet cennet dedikleri / Bir ev ile birkaç hûrî / İsteyene ver sen anı / Bana seni gerek seni” sözlerini küfr-i sarîh ‘apaçık küfür’ olarak nitelemiş ve bu şekilde raks ve devrân eden tayfanın men edilmesinin hâkim ve valiler üzerine vacip olduğunu belirtmiştir (Bilkan, 2017: 45-47). Fakihler ve sûfiler ya da medrese ve tekkeler arasındaki bu tezat ve tartışma yüzyıllarca devam etmiş, fakihlerin fetvalarına karşı sûfiler de şiirlerinde zâhid/softa tipini karikatürize edip eleştirerek karşılık vermiştir.

Şeyh-i Meczûb’a göre aşk ve sevda ateşine düşen emniyet ve selametten uzaktır. Aşk ve selamet kardeş olamazlar, çünkü aşkın kendisi ateştir:

Narê evîn û ‘ışqehê dûr e ji wê emn û selam

‘İşq û selam nabin bira **‘ışq ateş e** ey gul ‘izar 50/7

Bu ateş su ile söndürülemeyecek bir ateştir, dermanı yârin vuslatıdır ancak:

‘İşqa ji rûyê dilberan tîrê evîn û esmeran

Ma sar dibit b'abê zenan derman ji wê weşla di yar 50/8

Yukarıdaki beyitte geçen “zenan” kelimesi manayı farklı yerlere çekmesi nedeniyle oldukça önemlidir. Eğer bu, Farsça’da kadınlar anlamına gelen “zenan” ise, şairin bahsettiği aşkın kadınlarla, kadınların vereceği suyla sönmeyeceği anlamı çıkar ki bu da bahsi geçen aşkın beşerî olmadığı tezini güçlendirir. Eğer vurmak anlamındaki “zedan” fiilinden türemiş “zenan” ise o zaman da bu ateşin su vurmakla, su dökmekle söndürülemeyeceği belirtilmiş olur ki beytin devamında da dermanın vuslatta olduğu belirtilmiştir.

Aşk, zor ve zahmetlidir ancak en zoru ayrılık yani firkat ve hicrandır. Âşıklar, gece gündüz, aylar ve yıllar boyu bu zahmeti çekerler; vuslat muhaldir:

‘İşqa gulê çend zehmet e herdem dixwim ez firqete

Firqet ji yaran zehmet e rûz û şebê firqetkeş in 133/7

Şeyh-i Meczûb Divanı’nda aşk tamamen ilâhîdir. Aşk, mey, mahub, meyhane, meygede, puthane, sanem, nâr, gül ve bûlbûlden kastedilen şeyhi, mürşidi

ve tekkesidir. Bu durum Kürtçe Hâlidî edebiyat ekolünün²² önemli özelliklerindendir. Bu dönem beşerî aşkın şiirde gerilediği, yerini şeyh, mürşid, tekke ve tarikat övgüsüne bıraktığı bir ekoldür. Şeyh-i Meczûb da mısra ve beyitlerinin kaynağı olarak çoğunlukla şah/şeh diye hitap ettiği mürşidinin aşkını gösterir; onların yüreğinin kanından türediğini ekler:

Ev meşri' û beytên Se'îd der muhbeta şahê mecîd

J'xûna dilê wî bûn be'îd dad û meded ebrû di qer 61/14

Kendisine açıkça “meczûb” denilen şair, kendisinin bilinçsiz biri olmadığını, aksine “hoşimend” yani akıllı ve şuurlu biri olduğunu ama Zîn gibi olan sevgilinin sevdasından aklını yitirdiğini vurgular:

Hubb û evîna şorgulê birye 'eqil j'vî bilbilî

Hoşê Se'îdê hoşimend avêt evîna 'işqê Zîn 125/3

Şairler, mey/şarab örneğindeki gibi aşk ve sevgili üzerine de bazen Sünnî tedrisat ve tarikat disiplininin dışına çıkarak melamî tarzda, zâhidleri kızdıracak şiirler söylemektedir. Örneğin Şeyh-i Meczûb sevgilinin zülûflerinin kendileri için Firdevs derecesinde olduğunu ve Firdevs cennetini istemediğini ifade eder:

Zulf û 'îzara yari ma her bo min e Firdews û şam

Firdews me navêt ey Hûsam cuz girtina zulf û 'îzar 48/7

Âşıkların bayramı ve haccı da elbette avamınki gibi olmayacaktır. Halk için bayram yeni elbiseler ve lezzetli yemekler iken rindler için en büyük bayram sevgilinin ince zülûfleridir. Hac, Kâbe, Hacerülesved, sa'y, tavaf ve daha pek çok dinî sembol âşık için yardım, sevgiliden ibarettir:

'Îda 'ewaman libs û xûr 'îda me rindan zulfê hûr

Hecca 'ewaman Ke'be ye 'umra me ye yarek Se'îd 39/13

Âşıkların en büyük arzusu sevgilinin yüzünü görmektir. Bu çok zor hatta muhaldır. Belki senede bir ya da iki kez o da bayram münasebeti ile gerçekleşebilir

²² Klasik Kürt edebiyatında Hâlidîlik ekolü için bkz. (Adak, 2017: 59-60).

bu arzu. O dahi kesin değildir çünkü sevgilinin yüzünde nikab/peçe vardır.²³ Ayrıca sevgili nazlıdır, yüzünü asla herkese göstermez. Bu durumda âşığın imdadına sabâ rüzgârı yetişir. Sabahları esen bu ılık rüzgâr sevgilinin peçesini kaldırır, âşık da sevgilinin yüzünü görerek mesrûr olur; özellikle de yanağının şavkı âşığın yüreğini kebab eyler:

Îro **şeba** rakir ‘ışab ew dêm zerî **rakir niqab**

Şewqa ruxa dil kir kebab dêm meş‘el û ebrû di qer 61/4

Âşık, sevgilinin yüzünü görmek için bazen rüzgârdan bazen de Cebrâîl melekten o peçeyi kadırmasını ister. Ayrıca sevgili saçlarına ve peçesine misk gibi hoş kokular sürer (Serdaroğlu, 2006: 101, 150); böylece rüzgâr vurup sallandıkça misk kokusu havaya yayılır. Şeyh-i Meczûb, misk dışında gül, anber, ‘abîr, ezfer ve yasemin gibi diğer güzel kokuları da sevgilisi için kullanmaktadır:

Hicab û perdeya bavê nesîm lêda di wê gavê

Li xalên ‘enberî bavê ‘**ebîr û ‘enberan** rê da 2/19

Sevgilinin cemâli ve güzelliği, olgun, ölçülü, tam ve kararındadır. Miskin ve fakir âşıklar, onun güzelliğinden kendilerine zekât vermesini umarlar. Zira sevgilinin güzelliği nisab miktarında yani zekât ölçüsündedir. Üstelik onun güzelliğinin ölçüğü yine kendi güzelliğidir. “Gülü gül ile tartarlar” mısraına binaen, sevgilinin güzelliği yine onunla ölçülebilir:

Ji gulaba serê zulfa te **zekatê bide îro me feqîran**

Ku cemala te ye kamil di kemala xwe nişab e 158/16

Sevgilinin boyu posu dağ selvisi ‘ar‘ara benzetilir ve âşık gözünün nuru sevgilisinden merhamet bekler; senede bir gün olsun yüzünü görmeyi diler:

Bide carek di salê da tu dîdarê di weşlê da

Eya bînahiya Se‘dî **bike rehîmê li min ‘er‘er** 54/5

---

²³ İmparatoriçe de dâhil bütün kadınların dışarı çıkarken yüzünü peçeyle örtmesi âdeti Bizanslılarda vardı. Bu gelenek Osmanlılarda da vardı, hatta bazı erkekler de dışarıda yüzünü örtüyordu, bkz. (Serdaroğlu, 2006: 101).

Şairler çoğu kez sevgilinin güzellik unsurlarını Arap elifbasındaki harflere benzetir. Örneğin “elif, yukarıdan aşağıya çekilen bir çizgi olduğundan boya, cim, dâl ve râ, şekilleri bakımından kıvrırcık saç ve hançere; sin harfi diş ve mim harfi ufak ve kapalı olması nedeniyle ağza benzetilmiştir” (Şeyh Galib, 2011: 348-349). Şeyh-i Meczûb da sevgilinin boyunu, posunu, endamını elif harfine, düzgün/uzun selvi ağacına, gül dalına, yasemin ve nergize ayrıca cennetteki tûbâ ağacına benzetir:

Nêrgiz qed î bû ‘enber î kakul ji miska ezfer î

Bejna di wê selwa sehî xemrî hejand her weqt û gah 170/7

Cîbrîl ji wê rakir niqab nûrîn dikir bi[s]k û j'gulab

Tûba wu qedda ew me'ab hem ins û cinn û canwer î 113/10

Sevgilinin yürüşü ise nazlı ve edalıdır, rüzgâr gibidir. Bu salınarak yürüyüş tarzı şiirde “xeram”, “xerram” ya da “xiraman” sıfatı ile ifade edilir:

Yara ji balayê xeram teşbîhê tayê ‘er‘eran

Teşbîhê ba xerram debî der nûr û şewqê cami da 5/13

Sevgili her yönüyle incedir, asla kaba ve pejmürde değildir. Boyu posu ince, gerdanı ince, kaşları ve zülüfleri incedir. Şeyh-i Meczûb Divanı’nda tasvir edilen güzel de çoğunlukla böyledir ancak bu geleneğe aykırı olarak şair bazen sevgiliyi “semîn” cüsseli, iriyarı, şişman olarak da nitelemiştir:

Ev dilbera **semn û semîn** daye dilî ah û enîn

Nalan ji me qetên ‘eded çend yek ji husna dilberan 129/4

Süvariliği, okçuluğu ve kandökücülüğü ile sevgili Türk’e, Hâlid bin Velid’e, Hz. Ali’ye benzetilir:

Îro siwar bî Tirkê ma wek Xalid û şêrê ‘Elî

‘Enber weşand j'zulf û gulî şahê mubarek ya ‘Elî 197/1

Sevgili, gülüşü ile dahi can alıcıdır. La’l taşı gibi kırmızı dudakları ile güldüğünde Firdevsî’nin *Şahnâme*’sinde geçen İran destan kahramanlarından

Behmen'i bile öldürebilir. İslâm kumandanı Sa'd b. Ebû Vakkâs ile Cengizhan dahi ondan hazer eder, çekinirler:

Tîr dan ji qewsê mal zirav cebhet enî girtin xunav

Tîr dan ji zulfê pur belav **Behmen** dikuşt b'le'lê bi ken

Se'dê Weqaş jê kir hezer **Cengîz** dixwar xûn û hezer

Tîr dane çeng j'burca qemer em 'aşiqê yara bi ken 138/5-6

Klasik şiirdeki aşk asla göz göze gelememektir. Çünkü sevgili ve âşık denk değildir: Sevgili şahtır, padişahtır, sultan ve hükümdardır; kudretli, kan dökücü bir komutandır ya da şeyhtir, mürşittir, gavsdır. Mela'nın "Hate der ji burcê wek qemer" dediği gibi sevgili burçlardadır: Bir kalenin, sarayın hatta göğün burcundadır. Bu nedenle âşık ona hep aşağıdan bakar. Velew ki aynı statüde olsalar bile, örneğin Necd çölünde Amirân kabilesinden Leyla ve Kays gibi, yine âşık ile maşuk arasında bir efendi-bende ilişkisi vardır. Bu âşığın sevgiliyi yüceltmesi ve nefsinden geçmesidir. Sevgilinin âşığa göz ucuyla, lakayd bakması bile bir lütuftur çünkü talibi çoktur: Sultanın emrindekiler çoktur, şeyhin müridi çoktur, komutanın askerleri çoktur, elbette güzel birinin tâlibi de çoktur. İşte klasik şiirde âşık kendisi dışındaki tâliplere rakip ya da ağyâr 'öteki' der ve onlara ölesiye düşmandır (Pala, 2002: 387). Sevgilinin talibi sayılamayacak kadar çoktur ama içlerinde aşk sarhoşu ve rind olan yalnızca şairdir. Şair bu iddiası ile öne çıkar ve kendisini ispatlamaya çalışır:

Yarê gulê nayên 'eded lê ez tenê xummar û rind

Tenha ne ez yarê gulê miñnetkeş in j'ışqa gulê 194/10

3.1.8.2. Mürşid

Mürşid, rüşd 'olgunluk' kökünden irşad eden, olgunlaştıran, kemâle erdiren kişidir; Kehf suresi 17. ayette "doğru yolu gösteren rehber" mânasındadır. Buna göre mürşid "tâliplere doğru yolu gösteren ve onları irşad eden kimse" demektir (Öngören, 2010: 50).

Tasavvuf geleneğinde mürid ve mürşid ilişkisi çokça tartışılmıştır. Kabul edilen yaygın kanaat “mürşitsiz yola çıkılmaz” şeklindedir. Hâlidiliğin kurucusu Mevlana Hâlid de bu kanaattedir ve tasavvufî eğitimin medrese eğitimi gibi kitap ve kalemle değil maneviyatla ve gönülle olacağını savunmaktadır (Kavak, 2019: 10) Müridin mürşidine mutlak bağlılık ve itaati icap eder. Öyleki yan yana olmasalar bile râbîta denilen, modern anlamda telepati denilebilecek bir yöntemle manevî olarak birbirlerine bağlanmaları ve bu bağın hiç kopmaması esastır. Şeyh-i Meczûb da sâliklere, manevî yolun yolcularına seslenerek onları mürşid olmaksızın yol alınamayacağı, mürşitsiz yolun bulunamayacağı konusunda uyarır:

Bayê muxalif bê perr in da'im emanet salika

Bê mürşid û bê nûrê 'eyn rahê nezan ey salika 15/1

Seyid Qedrî de bu konuda Şeyh-i Meczûb'la aynı görüştedir. Ona göre de mürid, mürşidin emri ile çekişme içinde olmamalı, bütün gönlünü onun avuçlarına bırakmalıdır ki Allah isminin nuruyla onu parlatsın:

Qet meke ba emrê mürşid ra cedel

Da nebin gumrahê dîn û zikrê dil

Wer bi kullî dil bi teslîmî kefê şahân bide

Da ku seyqel kit bi nûrê ismê zatê bê efel (Haşimî, 2016: 92)

Mürşid, yolun inceliklerini bilen bir kılavuz, rehber ve bir öğretmendir. Vahdet-i vücud fikrinin işlendiği Attar'ın *Mantıku't Tayr* eserinde hüdhdü kuşu, mürşid-i kâmilî temsil eder. Kuşlar (sâlikler) şayet hüdhdüğün rehberliğinde olmasaydı Simurg'a (tanrıya) ulaşamazdı. Onun rehberliğine rağmen birçoğu yolda telef olup gittiler (Uçan Eke, 2017: 218-220).

Şair, mürşidine de Peygambere de bir sevgili gibi hitap eder ve onları öyle tasvir eder. Çoğu zaman gazel diye nitelendirdiğimiz, şairin dilber ve şarap için yazdığını düşündüğümüz şiirler dahi sonlara doğru mürşide yönelmekte, rindâne değil sûfiyâne bir aşka ve medhiye türüne evrilmiştir. Kürtçe Hâlidî edebiyatın belirgin özelliği olarak şiirin merkezinde mürşid vardır. Şair, mürşidine çoğu zaman

şeh/şah diye hitap etmekte kendisini onun kölesi olarak göstermektedir. Âşık bir kalıptan ibarettir, onun ruhu mürşittir:

Kolê şehî îro ez im rûh jî ew e qalib ez im

Tenha ji qalib ez heme lew da'ima firr daye dil 99/14

Bütün sevgililer gibi mürşidin de sevenleri, yani aslında âşığın rakipleri zerre miktarınca çoktur ancak onlar içinde en fedakârı elbette şairdir:

Rindê şehî wek zerreyan lê ez tenê canim fidê

Canê min î rûhê min î lew da'ima nîran e dil 99/15

3.1.8.3. Mey/Şarab/Hamr

Klasik şiirde en çok kullanılan öğelerden biri meydır. Öyleki bu öğe etrafında “hamriyye” ve “sâkinâme” adıyla özel nazım türleri meydana gelmiştir ki Şeyh-i Meczûb Divanı’nda da sâkinâmeler vardır. Şairlerin bu öğeyi gerçek mi yoksa mecazî anlamda mı kullandığı tartışması hâlâ devam etmektedir. Mutasavvıf Arap şairi ve Kaside-i Hamriyye’nin müellifi İbnü'l-Fârız, adeta bu tartışmaya bir cevap vermek istemiş ve şu beyti söylemiştir:

Şeribnâ ala zikri'l-habîbi mudâmeten

Sekirnâ bihâ min kabli en yuhlaka'l-keremu

“Daha üzüm yaratılmadan evvel sevgilinin zikriyle içki içerek sarhoş olduk.” (Saraç, 2003: 456).

Bu beyit tasavvuf edebiyatındaki mey imajını derinden etkilemiştir. Beyitte vurgulandığı üzere âşıklar, henüz üzüm bile yaratılmadan evvel devamlı sevgiliyi anarak, ismini zikrederek sarhoş olmuşlardır. Dolayısıyla bu, gelip geçici, sıradan bir sarhoşluk değildir. İbnü'l-Fârız’ın yukarıdaki beytine çok benzer bir ifade ve yaklaşım Şeyh-i Meczûb’da da vardır. Daha henüz arş, sema ve künbet gibi olan gökyüzü yaratılmadan şair, sevgilinin zülûflerinin sarhoşu ve put gibi olan sevgilinin âşığı idi:

Hê hê nebû ‘erş û sema em serxweşê zulfê mila

Ev asiman gunbed nebû em ‘aşiqê şahê butan 154/7

Şeyh-i Meczûb, İbnü'l-Fârız'ın Kaside-i Tâ'iyyesine de Kürtçe bir nazire yazmıştır ve şiirin merkezinde yine mey vardır:

Ji meyxanê me xwar bade teqeddes yar ji nuqşanî

Te ‘alellah huwe'l-baqî dinoşim mey bi nasûtî

Me yarek dî **di meyxanê** li tûrê ma munacat da

Munacat da bi dengê hû me dî saqî di mir'atê 238/3-4

Şair her seherde mest ve sarhoş olduklarını ancak mey ve beng içmediklerini bunun sevgilinin akik taşı gibi kırmızı dudaklarından kaynaklandığını belirtir:

Her seher mest û xirab in me ji le‘lên di ‘eqîq

Lê hema mest û xumar in **me nexwarî mey û beng** 97/15

Tasavvufî bakış açısında mey, alkol olarak değil mest edici ve kökeni ilâhî bir cevher olarak işlenir. Bunun fetvasını da bizzat mürşid vermiştir:

Bi fetwayê dixwim badê me fetwa da Şehê Xurmal

Ku fetwa da ji çim Şafi‘ me dil rind e di ‘işqê da 8/6

Meyfiroştan alınan kâsenin helâl olduğu kadim kavillerin fetvasıyla helal kılınmıştır. Şair, meyın helâl mi haram mı olduğu tartışmasına farklı bir açıdan yaklaşp müftüye “bu bizim içtiğimiz vakıf ekmeğinden daha saf ve temizdir” der. Bilindiği üzere İslâm dünyasında başta cami ve medreseler olmak üzere imaretlerin devamlılığı için vakıflar kurulmakta ve buraların mesârifî vakıf malları ve gelirleri yoluyla temin edilmektedir. Şair, vakıf ekmeğine, bir anlamda kulların mihnetine minnet etmeyeceğini belirtmektedir:

Wer meyfiroş camê bide meyze ev e qelbê me ye

Qewlê qedîm da fetwe ye der negmeya çenga şuma

Bo çî dikîn şurba meye hürmet xebîş û pur neye

Eşfatir e j'nanê weqif muftî bi ma şahê şuma 14/7-8

Bu edebiyatta mey bizatihî aşkın sembolüdür ve âşık, aşk meyhanesinde onu yudumlamaktadır:

Werin meyxaneyê 'îşqê binoşin mey ji ferfûrê

Li wê duxter Se'îdê ma didit bade ji ferfûrê 203/1

Âşığın içtiği zaten "helâl hamr"dır:

Rastî ji zahid ra şepal **dê em xurîn xemra helal**

Ey ba şeba hilne w vemal zulfa ji ser dêmê şuma 14/15

Bu hamr, hilesiz 'bêgeşîn' ve saftır. Bu yüzden sarhoşluğu geçici değil daimidir:

Îro ji 'îşqa şorgulê dîsa ez im mexmûr e dil

Mexmûrê **xemra bêgeşîn** lew da'ima sekran e dil 98/1

Câm-ı Cem, yani mey kadehi seher vakti helâl olmuştur. O kadehi sunan da Şirin gibi olan sevgilidir:

Me seher bûye helal cama Cemî da me Şirîn

Hemdê bêhedd dibihim bo te Şirîn roj û şeva 16/11

Mey, tasavvufta ve klasik şiirde öylesine önemli bir unsurdur ki Şeyh-i Meczûb'a göre sâlikin yani yolcunun aşk-ı yâra da ihtiyacı yoktur; onun elinde mey kadehi oldukça o yolundadır. Zira âşık daha Elest bezminden sarhoştur ve feleğin düzene konulduğu o zamandan beri âşıktır. Burada kastedilen yâr beşerî aşkın sembolü, mey ise ilâhî aşkın sembolü olmalıdır:

Salik di 'îşqê ez dibêm **hewce niye der 'îşqê yar**

Cama meyê der destê ma ser da'ima çim salika

Ber şubhê Lest ez bûme mest min dî dimest cama di dest

Çerxa felek nuhte durist em jî di 'îşqa salika 15/4-5

Mey imajı ile beraber kullanılması kaçınılmaz olan mekân da meyhâne veya meykede'dir. Her ikisi de gerçek anlamıyla içki içilen yer, tasavvufî manasıyla ise tekkedir. Şair bazen sadece bir beyitle ve sinematografik bir anlatımla karanlık ve izbe bir meyhanede bade içip kadehte sevgilisinin yüzünü gören bir âşığı gözümüzün önüne getirmektedir:

Ji meyxanê Se'îd girte cihek țarî dixwit bade

Di camê da dibînîm meh rûyê yarê du çeşmaneş 68/8

Bu şiirde Hewremî ve Hewreman gibi şairin şeyhine, mürşidine atıf yapan ifadeler olmasa çok rahat bir şekilde bu şiirin beşerî aşkı anlatan, hatta meyhanede şarap dağıtan saki güzeline yazılmış bir medhiye olduğunu söyleyebilirdik. Şair, klasik şiirin dünyevî ve uhrevî aşk arasındaki o pek silik çizgide gidip gelmesini çok iyi kullanmış, şiir okuruna farklı ve çeşitli hayallar kurdurmayı başarmıştır.

Şarap, şiirlerde genellikle kadeh, meyhane ve harabat ile beraber geçer. Ayrıca pîr-i muğân, muğbeççe ve sâkî, devamlı değinilen öğelerdendir. Harabat, meyhâne, meykede, humhâne aşkın dergâhıdır. “Pîr-i muğân” (meyhaneci), “muğbeççe” (meyhaneci çırağı) ve “sâkî” ise bu dergâhta Tanrı'ya ulaşmak isteyen bir dervişe yani rinde yol gösteren mürşidi temsil ederler (akt. Aslanoğlu, 2018: 280):

Mexmûrê xemra dilber în **rindê xerabatê** em în

Rindê Hûsam îro em în lewma yeqîn me'zûr e dil 98/14

Devrin ve değişen sosyal hayatın klasik şiire etkisiyle Şeyh-i Meczûb Divanı'nda içecek olarak meyın yanında artık çay da yer almaktadır. Şeyh-i Meczûb'u görenler onun çay içtiğini hatta Hz. Muhammed'in suyu üç yudumda içme sünnetine binaen onun da çayı üç yudumda içtiğini belirtirler (Şeyh-i Meczûb, 1996: 133). Çay, mey gibi köklü bir tasavvuf sembolü değildir ancak şairimiz de çaydan alelaide bir içecek gibi bahsetmemiştir. Çay, sohbet, meclis, mürşid ve aşk bağlamında yani tasavvufî anlamlar yüklenerek kullanılmıştır:

Şuħbet bi çay û mey divêt remza evîn her min divêt

Şuħbet bi çay û cam divêt ez perwerê şahê şuma 13/9

3.1.8.4. Pîr-i Muğân ve Muğbeçe

İran’da halk İslâmiyetten evvel ateşi kutsal sayardı. Mecusî dini denilen bu inanışın ulularına muğ denilirdi. Dinî törenler muğlar tarafından yönetilirdi. İslâm dininin yayılmasıyla da muğ kelimesi “meyhaneci” anlamıyla yerleşti. Pîr-i muğân ise en yaşlı din ulusu anlamında meyhaneciye ad oldu. Meyhanenin gediklisine de bu adın verildiği olmuştur. Muğ-beçe/beççe (muğun çocuğu, genç muğ) kelimesi ise meyhaneci çırağı veya sâkinin yerine kullanılmaya başlandı. Muğ veya muğân tasavvufta tarikatın ulusu, mürşid yerine kullanılmıştır (Pala, 2002: 342). İranlı Molla Abdurrahman Câmî’nin (ö. 1492) şiirlerini Osmanlıca şerh eden Seyyid Mehmed Tevfik (ö. 1858) kısa ve net olarak “Pîr-i muğân mürşid-i kâminden kinâyedir” der (İpek, 2015: 555).

Wekû **pîrê muğân** da min meya le‘lê ji xumxanê

Du zulfê **muğbeçe** dîtîm li wî ‘aşîq Se‘îd im ez 64/5

Şeyh-i Meczûb kendini Pîr-i Mey’in beççesi, çırağı olarak anmaktadır:

Îro bi xef hat û perî Rûhu'l-qudus mey da dilî

Pîrê muğân her bû zerî **ez beççê pîrê meyê** 208/14

Mela “muxbeçeyên meyfiroş” der (Cizîrî, 2012: 33), onlar sema eder gibi şarap kadehini döndürürken beng ü badeye müptela olanlar da onların etrafında toplanırlar Bu alegorik olarak bir zikir halkasıdır aslında, halkanın ortasında duran, zikri yöneten de mürşittir. Şair, muğbeçenin yüzüne âşıktır ve ondan bir kâse istemektedir. Bu anlamda muğbeçe aynı zamanda sevgili, âşık olunan dilberdir de:

Wer muğbeçe kasê bide em ‘aşîqê rûyê te ne

Me'dvê perî ya surperî şuhbet bi çay û rû şuma 13/7

Şeyh-i Meczûb, bu literatüre yeni kelimeler eklemiş, Pîr-i muğân için “bapîrê meyê” ve peder; muğbeçe için de “qemer-beççe” tabirini kullanmıştır:

Şeraba sorxi pir noşim ji **bapîrê meyê** xorde

Şubîh hatin **qemer-beççe peder** got me *biya rinda* 3/4

3.1.8.5. Afyon ve Bers

Klasik şiirde insanı mest ve sarhoş eden keyif verici maddeler, eski tabirle mükeyyifât, meyden ibaret değildir. Doğrudan doğruya uyuşturucu olan beng, afyon ve yine keten yaprağında üretilen afyon olan bers macunu da şiirlerde geçer (Pala, 2002: 78). Bunlardan başka keyif verici maddeler de şiirin konusu olmuştur (Onay, 2019: 258). Sâkî, âşığa meyin yanı sıra afyon da sunar. Âşığa bu mey ve afyonu sunan, aklını başından alan sâkî, onun mürşidinden başkası değildir:

Ji Tirka Hewremî xwarim **mey û efyûn** di ‘işqê da

Di ‘işqê da şehim yara ji Leyl û Pîrê Hewramî 187/4

Önceleri aşk, fasih şiirlerde anlatılan kolay bir şey gibi görünüyordu âşığa, ama sâkî ona afyon verip aklını başından alınca kalbi ve canı yanmaya başlar:

Feşahet bû di şî‘rê da *ki ‘îşq asan* dihat ewwel

Ki pes **efyûn** gerî saqî disûzit qelb û ca[na]nan 155/42

Şairi bers macunu gibi uyuşturan şey gonca gibi taze sevgilinin peri suretidir:

Ya gûnçeya **bersê** perî ya dilbera Se‘dî cuwan

Ya sahîra zulf û pelek ya hatifê mercan şedef 89/11

Afyonlu macuna tiryak dendiği gibi müptelasına da tiryaki denir. Oysa gerçekte tiryak bir çeşit panzehirin ismidir (Onay, 2019: 410):

Bide saqî meyê baqî **di ‘îşqê ma tu tiryaq î**

Me go **Se‘dî** tu mercana meded ya seyfi rebbanî 180/5

Te‘alellah bi xêr hatî **di ‘îşqê ma tu tiryaq î**

Hêbîb hate li vî bağî şebahû'l-xeyri ya saqî 204/7

3.1.8.6. Gönül/Kalp/Dil

Kudsî bir hadiste Allah “Ne arş, ne de kürsî beni sığdırır; fakat mü’min kulumun kalbi beni sığdırır” der (el-‘Aclûnî, 1351: II/195, Hadis No. 2256). İbn

Arabî de buna atfen “Tanrı yücedir, hiç kimse O’nu içeremez ama biz O’nu kalbimize sığdırırız” der (2017: 23). Bu yüzden kalp maddî olduğu gibi manevî olarak da vücudun, varlığın merkezidir. *Kur’ân*’da (Hac 22/26) Kâbe için İbrahim peygambere verilen “Evimi tertemiz tut” emrini sûfiler kalp ve gönül temizliği olarak yorumlarlar (Kâşânî, 2010: 113-114).

Klasik şiiri derinden etkilemiş olan İranlı şair Molla Câmi, “En büyük hac gönül almaktır ve bir gönül bin Kâbe’den iyidir çünkü Kâbe, Azer’in oğlu İbrahim Halil’in yaptığı bir binadır, kalp ise Celil olan Allah’ın nazargâhıdır” der (İpek, 2015: 409). Benzer sözler ve bakış açısı diğer mutasavvıf şairlerde de görülür. Tasavvuf ehli kalbi/gönlü Kâbe’ye benzettiği gibi onu kırmanın da Kâbe’ye yıkmak kadar hatta belki ondan da büyük bir günah olduğunu tartışmıştır (Bknz. Yılmaz, 2014 a).

Şeyh-i Meczûb’a göre gönül, “Enelhak” ve “Enellah” çağrısının yankılandığı yerdir. Bu yüzden hem Kâbe hem de Allah’ın tecelli ettiği Sina dağı kadar yücedir:

Bangê *Enellah* daye dil **lew Ke‘be û hem Tûr e dil**

Beytu'l-qudus her bûye dil ustadê ‘ışqim ew ‘ezîz 65/22

Gönlün benzetildiği diğer bir dağ da Hz. Muhammed’e ilk vahyin geldiği Mekke’deki koh-i Nûr ya da cebel-i Nûr’dur (Karagöz ve diğ., 2015: 83):

Min dil ji camê nûr e **wek kohê Nûr û Tûr e**

Hey hey me dil bi nûr e j'vê badeya beden nûr 62/28

Âşığın gönlü bazen Nil nehri gibi coşkun, bazen süt gibi durgundur. Ayrıca o nurla dolu gönül, kuş gibi öter, şakır:

Gih çu Nîl in gih çu şîr in **her dema min dil fiğan**

Gih çu mîr in gih feqîr in dil tejî j'nûra siwad

Dil me ‘erş û cismê ferş û lew seher min ah û ah

Murgê dil wê xoş dixûnit dil tejî ji nûra siwad 45/13-14

3.1.8.7. Kalûbelâ/Bezm-i Elest

Âşığın sarhoşluğu Kalûbelâ'dan gelir. Şeyh-i Meczûb bir beytinde “biz âşıklar, put gibi güzellerin şahı olan sevgilinin omuzlarına dökülen zülüflerin sarhoşu iken ne arş û sema ne de gök kubbe vardı” der:

Hê hê nebû ‘erş û sema em serxweşê zulfê mila

Ev asiman gunbed nebû em ‘aşiqê şahê butan 154/7

Kalûbelâ, “Evet dediler” anlamına gelir. *Kur’ân*’da anlatılan (A’râf 7/172) bu olaya göre Allah’ın “Elestu bi-Rabbikum/Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna insanların ruhları “Belâ/Evet” diyerek Allah’a kulluk için söz vermişlerdir (Karagöz ve diğ., 2015: 71-72). Bu olayın yaşandığı Elest bezmi, en eski zaman, ilk meclis ve sevgili ile ilk buluşmadır. Şairler sevgililerine Elest bezminde âşık olduklarını ve aşklarının o zamandan beridir devam ettiğini söylerler (Pala, 2002: 81) ancak firkat ve hicran yani ayrılık onları sevgiliden ayırmıştır:

Şoxa ji tayê çiçekê şewqê didit j'gul çiçekê

‘Îşq daye min **j'Qalûbelê** mani‘ biye ev firq û hicr 51/4

Şairler aynı zamanda sarhoşluk, mahmurluk, sekrânlık gibi hâllerin yeni değil bezm-i Elest’te, meclis-i ezelde, divan-ı Hakk’da, Kalûbelâ’da kendilerine geldiğini belirterek bu hâlin maddî değil manevî ve hatta ilâhî ve lâhûtî olduğuna işaret ederler. Bu aynı zamanda onları günahkârlık ve zındıklık ile suçlayan, ta’n eden, kınayan, taşıyan zâhid ve kaba sofı takımına ve yine bu hâlden onları cezalandırmak isteyen hâkim ve kadılara bir cevap niteliğindedir:

Mey hate dil **j'roja ezel** Leyla hebî mehbûbi min

Cam Cem di dest weqtê Elest yek kas xurim j'husna hebîb 24/7

Şair, Elest bezmi için “qebzê Lest/qebza Lest” kavramını da kullanmıştır (125/13, 155/9) zira o meclis tüm ruhların kabz edildiği, teslim alındığı meclistir. Yine bu tabirle bağlantılı “qebîlê Lest” diyerek kendisindeki bu âşıklık hâllerinin Elest bezminden bile önce bulunduğunu belirtir:

Çi xweş erzan kire muṭrib dimû‘ê ‘aşiqê yaran

Bi xûnxwarî dikim bazî **ji qeblê Lestê erwaḥan** 155/20

“Kabe Kavseyn”, Hz. Muhammed’in mucizelerinden Mirac’a çıkışına ve burada çeşitli merhaleleri geçerek sonunda Allah’a “bir yayın iki ucu” kadar yaklaşmasına telmihtir. Bu ifade Kur’ân’da (Necm 53/9) geçmektedir. Bu kavramı Şeyh-i Meczûb da kullanır. Buna göre sevgilinin kaşlarını yayın iki ucu gibi gördüğünden beri sarhoş ve âşıktır ona. Bu da bezm-i Elest’e, Kalûbela’ya atıftır:

Ji remza ebruwan bîme kî qurbê **qabe qewseyna**

Ji wê rojê ez im mexmûr ez im ‘aşiq li zulf û xwe 174/10

3.1.8.8. Seher

Seher, sabah vakti, tan yerinin ağarmasından öncedir (Pala, 2002: 409). Bu, günün en feyizli, bereketli ve dingin vaktidir. Dervişler, seher vaktinde uyanık olmaya ve bu demi zikirle geçirmeye çalışırlar çünkü sadece insanın değil, başta bülbül olmak üzere tüm canlıların kendi lisanlarıyla Allah’ı andığı bir vakittir bu. Seher, Hızır’ın, meyin, sevgilinin vaktidir ayrıca:

Seḥergahan dinoşim mey ji ruxsarê perî rûyan

Ji terka perde zer bîme şebîhê ‘aşiqê Mecnûn 1/3

Seher vaktinin bağlantılı olduğu diğer bir tasavvufî öge de bezm-i Elest yani Kalûbelâ hadisesidir. Seher vakti gerçekleşen o ezeli mecliste âşık, sevgilinin elinden bir bade içmiştir ve o gün bugündür aşk sarhoşu, mest ü mahmurdur:

Weqtê seḥergaha ezel yek cam ji noşîş bo me da

Yara leṭîfa bê mişal serxweş kirim b'yek cami da 5/10

Seher, âriflerin vaktidir; âriflerin meyhanede sevgilinin xal/hâl/benine secde ettiği vakittir. Kim “secde etme” derse aşkta mezhepsizdir zira sevgilinin yüzündeki ben kesretin ‘çokluğun’ içindeki vahdeti ‘birliği’ temsil eder (akt. Öz, 2019: 71).

Seḥer ‘arif di meyxañê dibir secde ji xalê ra

Kesê bêjî nebe secde niye mezheb di ‘îşqê da 8/9

3.1.8.9. Küntü Kenz

Küntü kenz kelime anlamı olarak Arapça “bir hazine idim” demektir. Tasavvufî kavram olarak ise “kenz-i mahfî” de denilen (Aydın, 2002: 258) Allah’ın “Bilinmeyen gizli bir hazineydim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinatı) yarattım” hadis-i kudsîsine atıftır (el-‘Aclûnî, 1351: II/132, Hadis No. 2016; İnci, 2020: 11-12). Buna göre ezeli olan, varlığının başlangıcı olmayan Allah tekti, sadece o vardı ve o, hep vardı. Sonra Allah bilinmek istedi. Zâtını bilsinler, ansınlar, kulluk ve ibadet etsinler diye yeri, göğü ve içindekileri yarattı. En önce Nûr-ı Muhammedî’yi, sonra bezm-i Elest’te ruhları, sonra insanın şeklini ve vücudunu yarattı. O şekle nefesinden ruh üfleyip can verdi, Âdem’i yarattı. Böylece insan, Allah’ın yeryüzündeki gölgesi ve halifesi oldu:

... *ila Lewla ew* talibê husna xwe bû

Kuntu kenzen xefyeten ew da’ima ew xef hebû 178/9

Yukarıdaki beyitte *Lewla* ibaresi ile de kâinatın Hz. Muhammed’in hatırı için yaratıldığını belirten hadis-i kudsîye (el-‘Aclûnî, 1351: II/164, Hadis No. 2122; İnci, 2020: 12) atıf yapılmaktadır. Önceleri bütün hüsn ‘güzellik’ Allah’ın zâtında idi. Allah da kendi zâtına âşık ve hayran idi. O, gizli bir hazine gibi saklıydı:

Lewmê nekin ey bezmê yar **Heqq ‘aşiqê zatê xwe bû**

Zatê qedîm ew şu‘le bû lew meş‘el e rûyê butan

Zatê qedîm der-ane bû ew **‘aşiqê husna xwe bû**

Çêkir hebîb der-ane bû lew sîrr kete rûyê butan 154/8-9

Yine bu anlayışa göre Allah en önce Nûr-ı Muhammedî’yi yaratmıştır. Ezelde yalnız Bâki olan Allah vardı, başka hiçbir şey yoktu. O, bilinmek istedi ve habibi Hz. Muhammed’in hatırı için yeri, göğü ve içindekileri yarattı:

Ha ila Lewla nebû dê em ji kû peyda dibû

Bilbilê bağê cemalê ew tenê lewma hebû 178/7

Me‘neya *lewla* dizanî pur vekir erz û sema

Her tenê Baqî hebû lew [her] dema baqî dibû 178/11

Hakk, zâtının âşığı idi, sadece o ve onun güzellik kıvılcımı vardı. Sonra “habib”i yani sevgiliyi yarattı. Böylece Hakk’ın güzellik kıvılcımı o sır, put gibi güzel sevgilinin meşale gibi parlayan yüzüne geçti. Âşıkların sevgilinin yüzüne bu kadar meftûn olması, yârin yüzündeki peçeyi kaldırması için sabahları esen o sabâ rüzgârına bu kadar ricacı olması bundandır. Ezelden var olan diğer bir şey de aşkın parıltısıdır:

Hê ji ber roja ezel lami‘a ‘îşqê hebû

Heqq ji zâtê lemyezel ew ‘aşiqê zâtê xwe bû 178/1

3.1.8.10. Hüsn ü Cemal

Hüsn ve cemâl, madalyonun iki yüzü gibi güzelliğin iki yönüdür. Bunlar ezelde birdiler ve Allah’ın zâtında saklıydılar. Sonra Allah bilinmek istedi, yeri, göğü ve içindikileri yarattı. İşte o zaman hüsnü yani zâtının güzelliğinin bir parçasını yarattıklarına verdi. O hüsn yarattıklarının yüzünde, vechinde, sûretinde parladı ve âşığın ayna gibi olan gönlünde tecelli etti, yansıdı:

Hüsn û cemal zatek hebûn lê hikmet e lew feşle bûn

Lê bû nihan pur nale bûn husna qedîm rûyê butan 154/10

Allah’tan gelen o kadim hüsn, put gibi güzel olan sevgilinin yüzündedir artık. Şeyh-i Sen‘an’ın Hristiyan kızının yüzünde görüp vurulduğu hüsn oydu, yüzünde parlayan o ezeli nurdu. Zevalsiz hüsnün sahibi olan Allah, aşktan bir mum da ehl-i dilin gönlünde yakmıştır. Bunun üzerine o gönül öylesine genişlemiştir ki dokuz kat feleğin tüm seyyare ve burçları âşığın gönlüne sığmıştır. Bu da “Ne arş, ne de kürsî beni sığdırır; fakat mü’min kulumun kalbi beni sığdırır” hadis-i kudsîsine (el-‘Aclûnî, 1351: II/195, Hadis No. 2256) atıftır:

Zâtê ji husna layezal yek mûm ji ‘îşqê da dila

Find û şemala şahida avêt dilê ehlê dilan

Eflak û burcê neh felek hatin ketin qelb û dilan

Îro Se‘îd meyxwar ji wan j’roja ezel em meyxweran 154/14-15

Hüsn ve hubb yani güzellik ve muhabbet de kadim ve Allah’ın zâtındandırlar. Allah onu da yarattıklarından esirgemedi, âşıklara ve sevgililere bahşetti. Sevgilinin yüzüne hüsnü verirken âşığın gönlüne de hubbu yani sevgiyi ve muhabbeti koydu:

Hüsn û hubb zâtê qedîm in lê ji hev bûn imtiyaz

Hubb kete nava dila bî ew kete zulfê dibû 178/4

Buna benzer bir beyit Mela Divanı’nda da vardır:

Husn û hub zatekê qedîm in lê cuda bûn ew ji yek

Lê niha ismê hudûsê lê hukum tefsîle bû (Cizîrî, 2012: 165)

3.1.8.11. Hû/Ho

Hû, kelime anlamı olarak “O”dur, yani bildiğimiz üçüncü tekil şahıs zamiri. Arapça’da “hüve/huwe” şeklinde de kullanılır. *Kur’ân*’da bu zamir defalarca Allah’ı işaret ettiği için tasavvufta hû, Allah anlamındadır (Karagöz ve diğ., 2015: 262). Bu “O”ndan başka ilâh yoktur” anlamındaki “Lâ ilâhe illâ hû”daki hû’dur. Tarihî mezar taşlarının en başında yazan “hüve'l-baki” ibaresi de buradan gelir, baki olan “O”dur. “İbni Arabî’ye göre hû, hiçbir varlığın müşahede edemeyeceği Allah’ın mutlak gayb ve sır olan zâtına işaret eder ki bu da hadiste ifade edilen ihsan makamının karşılığıdır” (Türer, 1998: 260). Dervişler hû çeker, bu onların zikridir; dostu anma, imdada çağırma ibadetidir, seher vakti Hızır ile beraber:

Seherê Xizir digo hû û huwan bigo

Hû û huwan me go *celle celaluh* bigo 175/13

Âşığın hay hûları cihanı yakar, zira onun da canı yanmaktadır:

Ji meyhanê were şahî ji bamê ‘erş were camê

Cihan şohtim ji hû w hayê kirim canî dil û sûzeş 68/15

Âşık ilk hû’yu ezel vakti bezm-i Elest’te duymuştur, o gün bugündür mest ve sarhoştur:

Bangê hûyê ez kirme mest weqtê sehergaha Elest

Lewma em în mexmûr û mest lew waşilê nûra pureş 70/13

Allah'ın varlığının başlangıcı yoktur. Dolayısıyla onu tanımlamak için kullanılan ya da onunla özdeşleştirilen hiçbir tanım ve ibare aslında onu ifade edemez. Tasavvuf ehli, vahdetin ve ezeliyetin bu üst derecesini ifade etmek için “hû bilâ hû/O’nsuz O” kavramını kullanmış ve hû kavramının kendisini de ortadan kaldırmışlardır. Çünkü “Onu Onunla bildim diyenler, iki ayrı ilah var kabul etmektedir. Dolayısıyla Onsuz O lafzında yegâne ve mutlak olan bir Tanrı söz konusudur” (Tatçı, 2009: 24). Daha hû kavramı yokken, “he” ve “vâv” harfleri icat edilmemişken, hatta hû sesi âlemde hiç yankılanmamışken, ses ve nefes yokken “O” vardı:

Bila hûyan dikim tesbîh ne şubhê şeyx bi tesbîhan

Bi abê çebrê Leylayê hemî tûr im di mir’atê 244/26

Âşığın tesbihatı şeyhlerinki gibi değildir. Allah'ı anmak için onun tesbihe ihtiyacı yoktur. Âşık başka beyitlerde belirttiği üzere o bin taneli tesbihi bir fincan şaraba (244/45) ve sevgilinin bir öpücüğüne (244/51) satmıştır. Burada vahdet ve ezeliyet derecesini yükselten durum onun hû kavramını da ortadan kaldırmasıdır. Allah'ı anmak için ne tesbihe ne de hû'ya gerek vardır. O zaten Tûr-ı Sina'da tecelli ettiği gibi, âşığın sevgilinin yüzüyle cilalanmış saf ayna gibi temiz ve parlak olan gönlündedir.

Dil da’ima her nûr e lê ‘ışqa hebîbî daye lê

Bangê huwiyyat daye lê lew da’ima şeyda ye dil 98/13

3.1.8.12. Hırka

Hırka, “daha çok tarikat mensuplarının giydiği yakasız, kollu veya kolsuz olabilen bir üst giysisidir” (Öztoprak, 2010: 131). Tasavvuf yoluna girip dünyadan el etek çeken kişi eski kıyafetlerini çıkarıp hırka giyer; böylece yeni bir başlangıç yapardı. Ne var ki her hırka giyen samimi değildir. Kimileri riya, gösteriş ve menfaat için hırka giyerler. Şairler de bunları eleştirirler (Öztoprak, 2010: 132). Şeyh-i Meczûb kendi hırkası ile riya hırkası giyenleri karşılaştır ve “bizim beyaz hırkamız

meyhanede sevgilinin la'1 taşı gibi kırmızı meyi ile kirlenmiştir, riya hırkası giyenlerinkine ise şek 'şüphe' badesi bulaşmıştır ve bunu meyhanede yıkamak bize Elest bezminde farz oldu" der:

Şûşt û şowik der meykedê ferz bî li me j'weqtê Elest

Xîrqê riya alûde ger alûdeê bada şekî²⁴

Alûde bî **xîrqê beyaz** b'le'la meyê der meykedê

Alûdeê husna yekê lew meyxur in j'selwanekê 191/2-3

3.1.8.13. Lâhût ve Nâsût

Lâhût, insanın ilâhî ve manevî yönünü; nâsût ise insanın beşerî, maddî ve cismanî yönünü ifade eden tasavvuf terimleridir. Hallâc-ı Mansur'a göre insan Allah'ın ezelde kendisinden çıkardığı bir sûrettir; Allah gizli olan güzelliğini ve sırrını onda göstermiştir. Bu sûretin nâsût ve lâhût olmak üzere iki yönü vardır ve bu iki âlem ayırt edilemeyecek şekilde birbiriyle içiçe geçmiştir (Uludağ, 2006: 431). Feqiyê Teyran'a göre de insanın nâsûtunda mutlak bir lâhût vardır (Sadîni, 2014: 194). Şeyh-i Meczûb'a manevî âlemde mey kâsesini sunan dilber de şirin bir lâhûttur:

Ya rebb ji husna dilberê zulfê di wê b'remz û sirrê

Da destê min kasa meyê ev nûriya lahût şîrîn 150/6

Lâhûtiyan, ilâhî âleme mensup varlıklar ve melekler için de kullanılır (Ayverdi, 2011: 733):

Lahût bi perwaz hat digot remza huwiyyat her digot

Ma-dame husna ey emîn xalî nebî j'bada şîrîn 150/7

Şeyh-i Meczûb sevgilinin peçesinin açılmasını hem lâhûtî hem de nâsûtî yönüyle arzular. İlâhî yönüyle sevgilinin yüzündeki o Hakk'ın nurunu, insanî yönüyle ise sevgilisinin yüzünü görecektir:

Lahût û nasût her digot bavêj niqab ey ba hewes

²⁴ Bu beytin benzeri Mela Divanı'nda da vardır, bkz. (Cizîrî, 2011: 326; Cizîrî, 2012: 106).

Bay û hubûba dilbera îro şeba anî ‘eyan 149/9

3.1.8.14. Kevser

Kur’ân’ın en kısa suresine ismini veren (Kevser 108/1) ve cennette Hz. Muhammed’e mahsus olan havuzun ismidir (Karagöz ve diğ., 2015: 245). Diğer dinî kavramlar gibi şair bunu da sevgili ile özdeşleştirir:

Şox û şepala Kewşerê ruxsar pur e wek şorgulê

Cebhet durr e gerden perî saqî werîn le‘la şîrîn 137/9

Özelde Kevser suyu, genelde ise bir bütün olarak cennet, istenen, arzulanan bir yerdir. Zâhid ve softalar bunun için ibadet ederler. Diğer sûfler gibi Şeyh-i Meczûb da bu düşünceye karşı çıkar. Ona göre Kevser isteniyorsa yâre yoldaş olmak gerekir:

Eger Kewşer dixwazî tu bibe hemrah ji bo yaran

Kî bextê şahê ‘uşşaqan biye mes‘ûd li zulfa ez 64/9

3.1.8.15. Hikmetü'l-‘ayn

Hikmetü'l-‘ayn, Necmüddîn el-Kâtibî’nin (ö. 1277) Arapça kaleme aldığı muhtasar ama pek zor bir felsefî metindir. Kâtibî bu eseri metafizik (el-ilmü'l-ilâhî) ve doğa bilimi (el-ilmü't-tabîî) olmak üzere iki bölüm hâlinde kaleme almıştır. İbn Sînâ (ö. 1037) ve Fahreddin Râzî (ö. 1210) etkisinde kalan müellif eserinin metafizik kısmında varlık ve yokluk, birlik ve çokluk, varlığın mahiyeti ve imkânları, Zorunlu Varlığın isbatı gibi ontolojik konuları ele almıştır. Eser, ağır bir metin olduğu için el-Kâtibî’nin öğrencileri başta olmak üzere defalarca şerh edilmiş, medreselerde ders kitabı olarak okunmuş (Arıcı, 2014: 332-333) ve Türkçe’ye de *Varlık Hikmeti* adıyla tercüme edilmiştir (el-Kâtibî, 2016).

Şeyh-i Meczûb sâkinâme türünde kaleme aldığı şiirinde varlığın hikmetini, remz ve sırlarını sâki eliyle sevgilinin kirpiklerinde ve zülûflerinde aramaktadır. Kirpik ve zülûfler kesreti yani varlığın çokluğunu sembolize eder (Öz, 2019: 72, 74), oysa sûfinin gayesi kesretin içinde vahdete ulaşmaktır:

Weşîn saqî ji mujganan rumûzê *Hikmetu'l-‘eynê*

Ku hel kim me‘neyên asê j'rumûzê zulfê dildaran 151/9

Aynı şekilde Melayê Cizîrî de bu esere atıf yaparak varlığın hikmetini sevgilinin sad harfî gibi olan gözlerinin üzerinde nun harfî gibi olan kaşlarında aramaktadır (Cizîrî, 2012: 190):

Binê “nûn”ên li ser “sad”an ku katib goşe lê badan

Seraser Qaf ta Qaf e rumûza Hikmeti'l-‘eynê

Beyitte geçen nun ve sad harfleri birleştirildiğinde “nas” kelimesi çıkar ki İslâm ilimlerinde Allah’ın ve Hz. Muhammed’in sözünü ifade eder (Apaydın, 2006: 391). Böylece sevgilinin kaşları ve gözleri Allah’ın varlığının ve kudretinin nasları/delilleri hâline gelir. Nitekim beyitte geçen “katib/yazıcı” da bu güzellikleri nakşeden ilâhî kudret olarak Allah’ı temsil eder (Öz, 2019: 214).

3.1.8.16. Enelhak

Kelime anlamı “Ben hakkım” ya da “Haktan başkası değilim” anlamına gelen Enelhak (Ene'l-Hakk) terkibi, mutasavvıf Hallâc-ı Mansûr’un (ö. 922) ilâhlık iddia ettiği gerekçesiyle öldürülmesine sebep olan meşhur sözüdür. Diyar diyar gezen, coşkun vaazlarla İslâm’ı yayan, çevresine kalabalık bir mürid kitlesi toplayan Hallâc, Abbasi Halifeliğinin merkezi Bağdat’ta dinî ve siyasî çevreleri rahatsız etmiş ve göz hapsinde tutulmuştur. Akabinde vezirin ısrarı ve baskısıyla tekrar yargılanmış ve bütün itirazlara rağmen idama mahkûm edilmiştir. Halifenin de onayıyla feci şekilde idam edilmiş, kesik başı halka teşhir edilmiştir. Sonraki Abbâsî devlet adamları hatalarını anlayıp idam edildiği yerde dua etmişlerdir. Böylece nâmı halk arasında daha da yayılmış, efsaneleşmiş, meşhur “Enelhak” sözü de ilâhî aşkın, vahdet-i vücud nazariyesinin sembolü, remzi hâline gelmiştir (Uludağ, 1997: 377-378):

Teşbihê Menşûr her me got remza **Enelheqq** der dila

Zulfê but û rû esmeran seh dane wan der Kerbela 223/1

Şeyh-i Meczûb bu kavramı “Enellâh” şeklinde de kullanır:

Ev saqiye nûrîn beden sirr dane dil j'le‘lê di qend

Mey hate dil j'cama şehî remza **Enellah** hat ji geyb

Remza **Enellah** hate dil subhān ji zulfê ser du mil

Leyla ve Hewrem bûne dil bangê huwiyyat da ji geyb 25/2-3

3.1.8.17. ‘Ayne'l-yakin ve Hakka'l-yakin

Yakin (yakīn), “bilmek, bir şeyi tam ve doğru bilmek, kesin ve sağlam bilgi” anlamında Arapça bir sözcüktür (Ayverdi, 2011: 1328). Kürtçe’de inanmak, emin olmak anlamlarında da kullanılır (Chyet, 2003: 680). Tasavvufa göre bilmenin çeşitli yolları, dereceleri vardır. ‘Ayne'l-yakin, duyu organlarıyla ve gözlem yoluyla elde edilen bilgidir. Bu kavram *Kur’ân*’da da (Tekâsür 102/5) geçer. İbrahim peygamber, Allah’ın ölüleri nasıl dirilttiğini ‘ayne'l-yakin görmek istemiştir, böylece kalbi mutmain olacaktır (Bakara 2/260; Karagöz ve diğ., 2015: 46). Şeyh-i Meczûb da ‘ayne'l-yakin Allah’ın rahmetini dilemektedir:

Ya rebb dilim bûye ceres hey hey ez im mîrê ‘eses

Dîsa Se‘îd nakî ‘ebes rehîmê bikî j ‘**eyne'l-yeqîn** 131/16

Şair, bu kavramı bazen ‘ayne'l-‘ayân şeklinde de kullanır. Bu da gözle görülen, apaçık ortada olan demektir:

Yarê ji hûsnê şorgul tîr dane min çu mîran

‘**Eyne'l-‘eyan** dixwazim cana **yeqîn** bibexşan 134/2

Hakka'l-yakin ise yaşayarak, maruz kalarak öğrenme şeklinde bilmenin en yüksek derecesidir. Çünkü bu bilmede hem kalbî sezgi, hem gözlem hem de yaşamışlık vardır. Bu bilgiye sahip olanlara marifet ehli ya da ârif denir (Karagöz ve diğ., 2015: 219): Şeyh-i Meczûb aşkın hâllerini, tavırlarını hakka'l-yakin bilir:

Etwar û ehwâlê evîn ma ez dibêm **heqqe'l-yeqîn**

Hem nay û def em meyxur în lew madihê bejna şîrîn 125/6

3.1.9. Mutasavvıflar

3.1.9.1. Abdülkadir Geylanî

Zor zamanlarda, başı dara düşünce din ve tarikat ulularından imdat ve medet istemek, onların adıyla yemin etmek din âlimlerince Allah’a şirk koşmak olarak yorumlanmışsa da (Boynukalın, 2013: 417) hem tasavvuf ve tarikat geleneği içinde hem de halk arasında oldukça yaygındır. Şeyh-i Meczûb da aşk ve hicran acısından gönlünün ve ciğerinin ney gibi inlediği zamanlarda Kadiriyye tarikatının kurucusu, gavs-ı azam, mutasavvıf Abdülkadir Geylanî’den (ö. 1165-1166) medet ister:

Dil û cergim bi awaz im bi awazê ney û saz im

Dibê sazan dil û cergim **meded ya Ğewşê Geylanî** 180/4

Aynı söyleyiş tarzı Seyyid Qadrî Divanı’nda da vardır. Hazîn mahlaslı şair, türbesi Bağdat’ta olan Gavs-ı Geylanî’yi can dostu olarak nitelemekte ve ayağının altındaki toz olduğunu belirtmektedir:

Enîsê can li Bexda ye, li min Qedrî çi sewda ye

Hezîn xakê binê pa ye, meded ya Xewsê Geylanî (Haşimî, 2016: 180).

Şeyh-i Meczûb sadece Geylanî’yi değil tasavvufta ricâlullah²⁵ denilen tüm erenleri de üstün tutar, onları da metheder:

Bered îro li meyxane bigîr yarê ji butxanê

Ji Îzid ra bike medhê *we entum min ricalullah* 156/4

3.1.9.2. Bâyezîd-i Bistâmî

Gerçek adı Tayfûr olan Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 848?), ilk büyük mutasavvıflardandır. Kendisine ya da Cüneyd-i Bağdâdî’ye atfedilen “Cübbemin içindeki Allah’tan başkası değildir” sözü ile ilâhî aşk ve vahdet-i vücûd nazariyesinin temelini oluşturmuştur. Hallâc-ı Mansûr bunu “enelhak” sözüyle pekiştirmiştir. Bâyezîd-i Bistâmî bir aşk sûfîsidir, şatriyyeleri, coşkun hâli ve menkıbeleri ile başta

---

²⁵ Ricâlullah: Kim oldukları yalnız Allah tarafından bilinen mânevî kuvvet ve kudret sâhibi evliyâ, ricâl-i gayb, hak erenler (Ayverdi, 2011: 1027).

Hallâc, Attâr, Câmî, İbn Arabî, İbnü'l-Fârız ve Mevlânâ olmak üzere büyük mutasavvıfları etkilemiştir (Uludağ, 1992: 239-240).

Subhankêş în rindê Husam wek **Bayezîd** bihter xeram

Mecrûr kirîn hubb û geram 'eyne'l- 'eyan avêhte dil 104/11

3.1.9.3. Cüneyd-i Bağdâdî

Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 909), ilk devir sûfiliğinin en güçlü temsilcilerinden olan meşhur bir mutasavvıftır. Kendisi Ma'rûf-ı Kerhî'nin talebesi olan Iraklı ilk sûfilerden Serî es-Sakatî'nin yeğeni ve mürididir (Ateş, 1993: 119). Şeyh-i Meczûb, divanında Cüneyd-i Bağdâdî'yi de anmaktadır. Buna göre Cizreli Sa'îd'in bu meczûb halleri, Cüneyd gibi, elbette ondan evvel Tûr-ı Sînâ'da Musa peygamber gibi Allah'ın tecellisini görmesinden kaynaklanmaktadır:

Wek **Cuneydî** ma tecellaya te dî

Her çî dîdem bê şebîh û bê gelet 81/2

3.1.9.4. Hallâc-ı Mansûr

Dervişler, bilhassa da melamî dervişler, fikirleri, zikirleri, inançları ve yaşam tarzları nedeniyle kınanır ve taşlanırlar. Halk içre dindarlık taslayıp riyakârca övülmektense aykırı olmak ve kınanmak bu geleneğin esaslarındandır. Bu aykırı hâllerin başında vahdet-i vücud nazariyesi ve enelhak makamları gelir. Bu geleneğin en büyük temsilcilerinden ve sembol isimlerinden biri bu uğurda canını feda eden Hallâc-ı Mansûr'dur. İbn Arabî, *İlahî Aşk* kitabında “O giysinin içinde vaktiyle Hallâc'ın dediği var” diyerek Hallâc'ı anar (2017: 23): “Giysinin içinde” tabiriyle Cüneyd-i Bağdâdî'ye ya da Bâyezîd-i Bistâmî'ye atfedilen “Cübbemin içindeki Allah'tan başkası değildir” sözüne atıf yapılmıştır. Buna göre zarf değişse de mazrûf aynıdır, isimler ve şekiller farklı olsa da gönüldeki aynıdır. Mansûr ve daha pek çok büyük mutasavvıf Bistâmî'nin başlattığı bu tasavvufi cereyana bağlı kalmıştır (Uludağ, 1992: 240). Mansûr, “enelhak” demiş ancak bunu anlamaktan yoksun ulema ve devlet adamları onu katletmiş, o ise yolundan dönmemiştir. Harabat rindi de sürekli bu zikri ettiğinden gönlünü Mansûr'a benzetir:

Tenha ne **Menşûr** hew dixwand remza *Enelheqq* her dixwand

Rindê xerabatê dixwand lewma yeqîn **Menşûr e dil**

98/12

Şeyh-i Meczûb'daki âşıklık hâllerini, sırları herkes anlayamaz, o sırta vakıf olamaz. Ancak Hüsrev, Felatun ve Hallac gibi aşkın, hikmetin zirvesine çıkmış olanlar ona yoldaşlık edebilir:

Ya rebb çi bî hatî li min **Xusrew Felaţûn** yari min

Nagrit 'eqil der 'îşqê min **Hellac** tenê rakir sirreş 76/12

3.1.9.5. Ma'rûf-i Kerhî

Bağdat'ta doğan Ma'rûf-ı Kerhî (ö. 815-16), ilk mutasavvıflardan, yaşayışı ve görüşleri ile tasavvuf ekolünü şekillendiren, ilahî aşk nazariyesini ilk dile getiren isimlerdendir. Müslüman olmayan bir ailede doğan Ma'rûf, ailesinin dinini kabul etmeyip evden kaçır ve meşakkatli yolculukların neticesinde Müslüman olarak yıllar sonra doğduğu yere geri döner. Bir vaazdan etkilenip bütün malından ve efendisi İmam Ali er-Rızâ'nın hizmeti dışında bütün dünya meşkalelerinden yüz çevirip Allah'a yönelir, zaviyesinde talebeler yetiştirir. Ma'rûf, yaşadığı devirde halk tarafından çok sevilmiş, duası kabul edildiğine inanıldığı için sağlığında zaviyesi, ölümünden sonra da aynı yere kurulan türbesi ziyaretgâh olmuştur (Öngören, 2003: 67-68). Ma'rûf-ı Kerhî'nin talebeleri arasından da büyük mutasavvıflar yetişmiştir. Bunlardan en önde geleni Serî es-Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî'nin dayısı ve şeyhidir (Ateş, 1993: 119).

Ma'rûf-ı Kerhî'nin ismi Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bir defa geçmektedir. Aynı şiirde Şirin ile aşkı dillere destan olan Perviz'e "Fars'tan gelsin aşkın hâllerini benden dinlesin" diye seslenen şair, Ma'rûf'a da "Kerh'ten gelsin yolun tehlikelerini anlatayım" demektedir:

'Arif di weqtî serxoş în **Me'rûf ji Kerxê** bêt bila

Xetrê rehê da ez bibêm em serxweşê rûyê şedef 90/7

Beyitte bahsi geçen reh/yol, aşk, tasavvuf ve hidayet yoludur. Kısaca hayatını aktardığımız Ma'rûf-ı Kerhî, bu yolun zorluklarını, tehlikelerini en iyi bilen

isimlerden biridir. Ancak şair mübalağa sanatı ile ona ders verebilecek olgunlukta olduğunu vurgulamaktadır. Ona bu güveni veren sevgilinin sedef gibi beyaz ve parlak yüzünün verdiği sarhoşluk hâlidir. Bu, üzüm suyundan gelen bayağı bir sarhoşluk değildir, aşk ve gönül sarhoşluğudur. Klasik Kürt şairlerinden Remezanê Kurdikî “Dersê Aristo diden serxoş û sekranê ‘ışq” der (Adak, 2015 a: 85). Şair, bu mısradan aşktan mest ve sarhoş olanların aslında Aristo felsefesini ders olarak verebilecek bir ferasete sahip olduklarını vurgulamaktadır.

3.1.9.6. Şeyh-i Sen‘ân

Şeyh-i Sen‘ân, gerçek adıyla Abdürrezzak bin Hüman, ünlü bir âlim ve muhaddis idi. Hicrî 126 yılında doğup 211’de vefat etmiştir. Ferîdüddin Attar’ın *Mantıku't-Tayr* adlı eserinde geçen hikâyeye göre yüzlerce müridi olan bir şeyhtir. Şeyh, bir Hristiyan kıza âşık olur ve her şeyi bırakır. Âşık olduğu kızın dinine geçip zünnar bağlar, şarap içip domuzlara çobanlık yapar. Müritleri bu süreçte onu bırakıp terk eder ama hikâyenin sonunda Şeyh-i Sen‘ân haklı çıkar. Böylece şair, aşkı her şeyin üstünde tutar ve her şey gibi onun da kaza ve kader defterinde yazılı olduğunu vurgular (Onay, 2019: 394-395):

Şen‘a li wê şeyxek hebû ew ‘aşiqê yarê hebû

Remza evîn lew şu‘le bû dêr û kenîşt rûyê butan 154/5

Kürt edebiyatında ilk kez Feqiyê Teyran müstakil bir manzume olarak Şeyh-i Sen‘ân kıssasını kaleme almıştır (Sadînî, 2014: 239-336). Xanî de *Mem û Zîn*’de onu anar (1968: 28):

Şêxê weku pênce hec bijarî

Dîn kir te ji bo keça kufarî

3.1.10. İbadet Yerleri ve Kutsal Bölgeler

3.1.10.1. Kilise, Havra, Mescid

İbadethaneler, inananların dua ve ibadetlerini yaptıkları özel mekânlardır ve bütün inançlarda saygı duyulan, kutsal sayılan yerlerdir. Farklı dinlerin farklı ibadet yerleri vardır: İslâm’da cami/mescid (K. mizgeft), Hristiyanlık’ta kilise (K. dêr),

Musevilik'te havra (K. kenîşt) ve Êzîdîlik'te Laleş gibi. Klasik şiirde rindler ve âşıklar için hepsi aynıdır; hiçbirine gitmezler. Onların kendilerini sevgiliye en yakın hissettikleri yer harâbât, meykede yani meyhanedir:

Şûndê dixwim bo zahidî rindê xerabatê em in

Nayêm **kenîşt û dêrê to** nînin guzar ez zulfi yar 48/6

Şair, kendisine sürekli öğüt veren ancak özünde ikiyezlü bir riyakâr olan ham sofî zâhide (Pala, 2002: 501; Onay, 2019: 437-438) “ben harabat rindiyim, ne havraya ne de kiliseye giderim, çünkü orada sevgilinin örükleri yok” demektedir. Âşığın mescide (çoğulu mesâcid) karşı tavrı da farklı değildir:

Butxan e dil îro Se'îd Ke'be j'me re hûsna mecîd

Dêr û mesacid her me dîd der secdegeh ez bûm reqaş 79/5

Gönül ehlinin kiblesi, kıyam ve secdesi sevgildir:

Şewişîm ez ji fîraq û ji hicûdê

Qibleta ehlê dilan ew di qiyam û di sucûdê 232/1

Âşığın gittiği tek ibadethane bütgede yani puthanedir. Çünkü orada put/sanem gibi güzeller vardır. Âşığın gönlü de puthanedir. Âşık orada segâh makamındaki mûsikî eşliğinde kendinden geçmiş halde raks û sema etmektedir:

Saqî were der şuhbetê weqtê şehî têtin sema

Vêra ez im der **butgedê** mutrib bide sêgah weha 10/8

Şair, Şeyh-i Senan'ı hatırlatarak onun sevgilinin yüzünde aşkın sırrını gördüğünü ve kendisi için kilise ve havranın o put gibi güzel olan sevgilinin yüzü olduğunu belirtir:

Şen'a li wê şeyxek hebû ew 'aşîqê yarê hebû

Remza evîn lew şu'le bû **dêr û kenîşt** rûyê butan 154/5

İbadet mekânlarına karşı bu tavrı Melayê Cizîrî de de görürüz: Sevgilinin mihrab gibi olan kaşlarını gördükten sonra âşık, artık ne havraya ne de kiliseye gitmek ister (Cizîrî, 2012: 100):

Dil geşt w'ez ji **dêrê** naçim **keniştêyê** qet

Mihrab wê bi min ra wer da biçîne **Laleş**

Mela, geleneksel ibadet yerlerine alternatif olan mekânlara Laleş'i de ekler. Çünkü tıpkı meyhane ve puthane gibi Êzîdîlerin kutsal mekânı Laleş de zâhidler ve softalar tarafından günahın, şirkin ve küfrün merkezi sayılmaktadır. Mela ve diğer şairler bu tarz beyitleri ile tam olarak bu kesimin damarına basmakta, “mescitte, kilisede, havrada sizin gibi riyakârca ibadet edeceğimize put gibi güzellerin olduğu, saf şarabın verildiği meyhanede -alegorik olarak tekkede- hakikati ararız” demektedir. Fuzûlî'nin Farsça kaleme aldığı *Rind û Zâhid* eseri, bu bakış açısını, tasavvuf ve klasik şiirdeki mey/meyhane alegorisini anlatması bakımından önemlidir (2012: 12-18).

“Îro ji dest husna hebîb” ile başlayan şiirine göre Feqiyê Teyran, âb-ı hayat ile sarhoş olmuş, raks ve sema meclisinde kendinden geçmiş; ismi deliler defterine yazılmıştır. Bu yüzden namaz ve oruç gibi zâhirî ibadetleri unutmuştur (Sadinî, 2014: 136). Feqî, burada İslâmî bilgisi ile edebî bir espri yapmaktadır. Zira ismi deliler defterine yazılan yani akıl sağlığı yerinde olmayan birinin zaten namaz ve oruç yükümlülüğü yoktur. Şair böylece kadı efendinin, şeyhülislâmın şiirine yönelteceği küfür ve zındıklık ithamlarını savuşturmak için kendisine açık bir kapı bırakmıştır. Nitekim bizzat Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin Yunus Emre'nin “Cennet cennet dedikleri” şiiri hakkında küfr-i sarîh ‘apaçık küfür’ fetvası vardır (Bilkan, 2017: 45-47). Feqî'ninkine benzer bir bakış açısı Şeyh-i Meczûb'da da vardır. Onun için de namaz ve oruç sevgililerin sevgisi ve sevgiliye kavuşmaktır:

Mabeynê du şedğan rewze û beha' e

Weşla te hebîbî şewmî we şelatî 246/2

Şewm î we şelat î hubba di hebîban

Nalani qulûban *naru'l-heseratî* 246/7

3.1.10.2. Harem-i Şerif

Harem, kelime olarak yasaklanmış, korunmuş, dokunulmaz olan, yasak bölge anlamındadır. İslâmî terim olarak ise harem, Mekke ve Medine şehirleri için kullanılır. Bu bölgelere harem denmesinin sebebi, zararlılar dışındaki canlılarının öldürülmesi ve bitki örtüsüne zarar verilmesinin haram kılınmış olmasındandır. Mekke haremının merkezinde Mescid-i Haram vardır. Mescid-i Haram'ın merkezinde ise Müslümanların kiblesi, yani namaz kılarken yüzünü döndükleri, ziyaretlerinde tavaf ettikleri Kâbe/Beytullah vardır. Burası Müslümanların hac ve umre ibadetlerini yaptığı kutsal bölgedir. Medine şehri ise hicretten sonra harem sayılmıştır. Mekke ve Medine haremlerini birlikte ifade etmek için “haremeyn” ismi kullanılmıştır (Karagöz ve diğ., 2015: 231-232; Ögüt, 1997: 127-128).

Âşıklar sevgililerini Kâbe gibi görürler, yönleri hep ona dönüktür. Âşığın kiblesi, Kâbe'si, Haceru'l-esved'i sevgilidir:

Qible w 'ibaret her ew e **Ke'be** w **hec**er her min ew e

Butxan e dil ey surperî roja we'îd çîn nezdê wan 121/16

Müslümanlar Kâbe'ye “Beytullah” derler, yani mecazî olarak “Allah'ın evi” (Karagöz ve diğ., 2015: 70) ve orayı görmek, tavaf etmek dilerler. Âşıklar için ise bu derecede kutsal olan tek ev sevgilinin hanesidir. Şirin gibi olan sevgilinin aziz hanesini gördükten sonra hacca gitme, hacı olma gereği duymazlar:

Xana Şirîn min dî 'ezîz **hac**et **niye bim hac**ıyan

Bendê dil im meyxane yim der butkedê wek gogoran

...

Mihrabê ma birhê şirîn **minber** j'me re ber lef ewan

Ke'be û Hecer Leyla şepal **Beytu'l-qu**duş rûyê ewan 214/1

Şairler, bütün ibadet yerlerini ve kutsal mekânları sevgili ile özdeşleştirmişlerdir. Böylece aşk ve sevgili onlar için bir ibadet hâline gelmiştir:

Ke'be tu yî **Eswed** tu yî **se'y û tewaf** dîsa tu yî

Beytu'l-qudus goya tu yî **hecca** me bî nûra mecîd 39/14

Yukarıdaki beyitlerde vurgulanan Kâbe, Esved ve Hacer (Haceru'l-esved/Siyah taş), sa'y ve tavaf Müslümanların hac ibadetiyle ilgili kavramlardır. Haceru'l-esved, Kâbe'nin duvarında yer alan ve cennetten geldiği rivayet edilen kutsal bir taştır (Karagöz ve diğ., 2015: 210). Sa'y, hac ve umre ibadetlerinde Safâ ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmeyi (Karagöz ve diğ., 2015: 565), tavaf ise yine hac ve umre ibadetlerinde Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmeyi (Karagöz ve diğ., 2015: 633) ifade eder. Mihrab imamın namaz kıldırıldığı, minber ise hutbe okuduğu yerdir ama onlar şair için sevgilinin tatlı kaşları ve lüleleridir.

3.1.10.3. Beytü'l-kudüs/Beytü'l-makdis

Beytü'l-kudüs ya da Beytü'l-makdis, Müslümanların Kâbe'den önce bir süre kible kabul ettiği el-Aksa Mescidi'dir. Tarihî Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksâ'nın çevresinin bereketlendirildiği *Kur'ân*'da geçer (İsrâ 17/1). Bu nedenle burası Mekke ve Medine gibi özel hükmü olmasa da manevî bir merkez sayılmış ve bir süre sonra harem olarak anılarak haremeyn 'İslâm'ın kutsal bölgeleri' kavramına dâhil edilmiştir (Öğüt, 1997: 128). Bilhassa Kudüs için "Haremeyn'in üçüncüsü" tabiri de kullanılmıştır (Buzpınar ve Küçükaşçı, 1997: 153).

Şeyh-i Meczûb'a göre "Enelhak" çağrısının yankılandığı yer de, Kâbe, Tûr-ı Sîna ve Beytü'l-kudüs de gönüldür:

Bangê *Enellah* daye dil lew **Ke'be** û hem **Tûr** e dil

Beytu'l-qudus her bûye dil ustadê 'ışqim ew 'ezîz 65/22

Sevgilinin şeker dudakları ve kâküllerinin kıvrımlı uçları âşığın Kâbe ve Beytü'l-kudüs'te tavaf yapmasına izin vermemektedir:

Ke'be û **Beytu'l-qudus** herdu tefaw in te nehişt

Bê tu ya leb şekker î ya teber î ey serê qışt 220/1

3.2. TARİHÎ VE MİTOLOJİK ŞAHSİYETLER

3.2.1. Behmen ve Behram

Behmen ve Behram, her ikisi de İran mitolojisinde cesaretin ve savaşçılığın simgesidir (Onay, 2019: 30). Ancak sevgilinin ok gibi olan bakışları Behmen'i çekindirmiş Behram'ı ise korkudan öldürmüştür:

Behmen ji tîran kir hezêr **Behram** te kuşt b'xewf û hezêr

Şed Xusrewan lerzin ji ber em kuştîyê rûyê şedef 87/12

Buna yakın başka beyitlerde de yine Behram Gûr'un ve Behmen'in sevgiliden hazer ettiği, çekindiği, karşısında titrediği vurgulanır:

Mihnetkeş im her gah û gah ateşxur in ey mehweşin

Ew nêrgîza bi lûtf û hesîn **Behmen ji wê hezr û hezîn** 116/14

Lerze ji wê Behramê Gûr Efrem biye beşret ji kor

Îro Se'îd der 'îşqê hêr lew serxweş im j'Qalûbelîn 116/15

3.2.2. Cem/Cemşîd

Cem ya da Cemşîd, efsaneye göre şarabın mucidi, güneş yılını kabul edip Nevruz gününü başlatan Pîşdâdiyan hanedanından kudretli bir İran hükümdarıdır (Onay, 2019: 104; Pala, 2002: 96-97). Bu yüzden şairler ve âşıklar onu hep iyilikle anarlar. Câm-ı Cem ya da câm-ı cihannümâ yani Cem'in şarap kadehi klasik şiirde başlı başına bir imajdır (Onay, 2019: 102; Pala, 2002: 93). Şeyh-i Meczûb, ona göre şahların şahı olan mürşidine dua ederken Cem misali hep var olmasını, aşktan hâli olmamasını diler:

Mişlî Cemî her tu hebî pur setwet û cama zerîn

Xalî nebî tu j'muhtetê mihtet nebî ya Şahi Şah 169/11

Cem'in şarap kadehi aynı zamanda içinde aşkın hâllerinin ve sevgilinin yüzünün aksettiği bir çeşit ayna gibidir. Bu anlamda İskender'in cihanı gösteren (cihannümâ) aynasına benzer (Onay, 2019: 75-76; Pala, 2002: 58):

Der **ayinê** dîtîm şehim der **camê Cem** dîtîm mehim

Meş‘el ji wê bûye çîram ez perwerê sultânê ‘îşq 93/7

3.2.3. Cengizhan

Cengizhan (ö. 1227), Moğol İmparatorluğunun kurucusudur. Ortadoğu’yu istila etmiş, Bağdat başta olmak üzere pek çok şehri viran etmiştir. Klasik edebiyatta zulüm, talan ve kandökücülüğün sembolüdür (Cizîrî, 2011: 508; Onay, 2019: 106). Benzer hasletler sevgilide de bulunduğundan çoğu zaman âşık onu Cengizhan’a benzettir:

Kuştin Şeref ba Lengi şer durrdaneya gerden şedef

Kakul reşa her dane şer **Çengîz** tu yî ey neyşeker 60/9

Çenber dihat l'**Çengîzi** da derbîn ji şîra pur dida

Berqa ji zulfa bû dida Belqîs ruwe ew surşîrîn 120/5

3.2.4. Efrâsiyâb

Efrâsiyâb, eski İran tarihinde korkunç bir savaşçı, büyük bir kumandan olarak geçer. Yıkıcılığı, suları ve nehirleri kurutması, kıtlığa ve kuraklığa sebep olması ile meşhûrdur (Yazıcı, 1994: 478). Gücü ve kudretiyle şairin sevgilisi, Efrâsiyâb’ı bile haraca bağlamış, kendine tâbi kılmıştır. Âşık da ona haraç olarak ruhunu vermeye hazırdır:

Tenha ne Belqîs da xerac hem şawusî da xerc û bac

Efrasiyab anî rewac xercê me bî rûhê şîrîn 140/13

Ya şurreya zerkeş çîrağ tîr dane min şubhê Helac

Şed Rustem û **Efrasiyab** kuştin ewan nadin ‘ilac 216/8

3.2.5. Felâtûn/Eflâtûn

Gerçek adı Aristoklis olan ama Platon ismiyle tanınan (ö. M.Ö. 347), Sokrates'in öğrencisi ve Atina'daki Akademiya'nın kurucusu filozoftur. Klasik şiirde akıl ve zekâ timsalidir (Onay, 2019: 150). Arapça'da p sesi olmadığı için yabancı dillerden alınan kelimelerde bu ses b veya f sesine dönüşür, Ptolemaios>Batlamyus, Pers/Parth>Fars gibi (Erdem, 1991: 355). Böylece Platon'un adı da Doğu edebiyatlarında Felâtûn/Eflâtûn olarak yayılmıştır. Felâtûn'un en büyük özelliği bilgisi ve yüksek dehasıdır. Bu yüzden şair, mürşidini Felâtûn'a benzetmekte bir beis görmez:

Felaṭûn hate Hewramê ji medhê o çî sekran im

Heya 'ezrû were banî ji xwe bade bide canim 106/5

Şubhê Suleyman b'setwet e hemçûn **Felaṭûn** b'serwet e

'Îsa ewî ew heyy kete Cibrîl niqab her ker dikî 186/12

Mela Ehmedê Heyderî (ö. 1937) ise Eflâtûn'u bir tabip gibi tasvir etmekte ve onun derin bir acı ve hastalık hâli olan aşka iyi gelen bir merhem sürdüğünü belirtmektedir:

Merhem ji destê **Eflaṭûn** hîna giha êşa derûn

Dîsan ji nû tîkrarî bûn cism û heyatê min cedîd (Beyter, 2013: 119-120)

Şeyh-i Meczûb ise onun sihir yönünü vurgulamakta ve sevgilinin cadı gözleri, esrarlı gamzeleri ve ok gibi kirpikleri ile âşığın gönlünü Felatun gibi büyülediğini belirtmektedir:

Mujgîn pur in çav cadû in 'îşqê didin b'gemz û sîrr in

Sîhrê dîkin tîr ebrû in şubhê **Felaṭûn** bo dila 17/6

Klasik edebiyat şairleri, Platon ile Diyojen'i karıştırmışlardır (Onay, 2019: 151). Buna göre Büyük İskender'e "gölge etme başka ihsan istemem" diyen, bütün medeniyet aygıtlarını ve geleneği redderek bir fiçı veya küpün içinde, bir köpek gibi serazad ve minnetsiz yaşamayı tercih eden filozofu Platon zannetmişlerdir. Oysa o

Sinoplu Diyojen’dir; kendisi Kinizm/Kelbiye ekolünün öncülerindendir (Onay, 2019: 139). Aynı galat-ı meşhuru Şeyh-i Meczûb da yapmıştır:

Cama Cemî şemmek ji wê **xumma Felaţûn** j'sihrê wê

Ey ba bide zulfek ji wê bendê bibe bîne Şîrîn 120/11

Diyojen’i, kimseye minnet etmemesi, istifçiliği reddetmesi, bir küpün içinde yaşaması, toplumun geleneksel ahlâk söylemine kulak asmaması, hakikati arayıp korkusuzca hakikati söylemesi ile melâmî dervişlerine benzetebiliriz. Nitekim melâmîler de “(Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar.” (Mâide 5/54) ayetine dayanarak halkın dediğine kulak asmazlar (Arifoğlu, 2019: 129-130). Nakşibendî tarikatında da melâmetî tavır önemli bir yer tutar ancak Hâlidî kolunda bu tavır azalmış, âdâb ve erkâna, usûl ve şekle daha fazla önem verilmiştir. Buna karşın Hâlidîler içinde melâmî meşrepte şeyhler de vardır (Uludağ, 1997: 298) ve Şeyh-i Meczûb’un da bunlardan biri olduğu söylenebilir.

3.2.6. Gîv ve Peşeng

İkisi de *Şahnâme* kahramanlarındadır. Gîv, Rüstem’in damadı (Pala, 2002: 179); Peşeng de Efrasiyab’ın babasıdır (Onay, 2019: 33). Seher vakti âşık çan ve çingirak sesi gibi inilerken Hüsrev, Gîv ve Peşeng gibi muktedir savaşçılar da sevgilinin darbelerinden inlemektedir:

Lê ji ‘işqê ku dinalim seherê şubhê durenk

Her ji derbê te dinalîn **Xusrew û Gîw û Peşeng** 97/11

3.2.7. İskender

Klasik edebiyatta *Kur’ân*’da adı geçen İskender-i Zülkarneyn ile Makedonyalı Büyük İskender birbirine karışmış ve efsanevî hayatları üzerine pek çok hayal kurulmuştur (Pala, 2002: 250-251) Öncelikle İskender büyük bir fatih olarak gücün ve iktidarın sembolüdür. Ancak o sadece bir savaşçı değil aynı zamanda bilgili biridir. Buna rağmen Şeyh-i Meczûb’a göre sevgiliyi vasfetmeye, vasıflarını saymaya ne bizim ne de onun gücü yeter:

Teqrîrê cama zerkeşîn nakit wefa halim yeqîn

Weşfê şepala surşirîn nayêt ji me w **İskender** în 113/8

Mela da bir kasidesinden övdüğü kişinin İskender ve Çin hükümdarları/fağfûrları gibi muktedir olmasını diler (Cizîrî, 2012: 182):

Ma Cizîrê şubhê darê textê heft iqlîm bit

Da bi hukm û seltenet Eskender û Fexfûri bî

İskender'i güçlü kılan, ona insanüstü özellikler veren unsur aynasıdır. Âlemnüma, cihanbîn ya da cihannümâ denilen bu ayna her şeyi göstermektedir (Pala, 2002: 58). Her şeyi saf ayna gibi gösteren bir şey daha vardır: Câm-ı Cem. Şiirlerde çoğu kez bu ikisi bir arada kullanılır ve âşıklar ikisinde de sevgiliyi görürler:

Camek me girt j'fezla di yar me'şûq di wê her bû xuya

Cama hemî nakit 'edîl **ayna Sikender** camê 'îşq

Der **ayinê** dîtim şehim der **camê Cem** dîtim mehim

Meş'el ji wê bûye çiram ez perwerê sultânê 'îşq 93/6-7

3.2.8. Kayser ve Kistrâ

Kayser, Roma imparatorlarının, sonrasında ise Alman krallarının kullandığı “Caesar” unvanının Doğu dillerindeki kullanımıdır. Kistrâ ise Nûşirevan'ın lakabı olup sonrasında Arapların Sâsânî hükümdarları için kullandıkları genel bir unvana dönüşmüştür (Onay, 2019: 32; Avcı, 2002: 71). Klasik şiirde her ikisi de gücün ve kudretin sembolüdür. Şeyh-i Meczûb'a göre sevgilisi öyle kudretlidir ki yüz pehlivan tahtının önünde dizilir, Fars meliki ile beraber Kayser ve Kistrâ'yı öldürür, Kistrâ karşısında korkudan titrer ve o tüm âlemi haraca bağlar:

Kuşte **melîkê Farisan** ba **Qeyşer û Kistrâ** û an

Top û çeper şed pehlewan bestin li dor yara 'ezîz

Şed pehlewan ber textê wî **Kistrâ** dilerzî j'xewfê wî

Xerc û xerac da 'alemê kolê li ber şahê 'ezîz 65/6-7

3.2.9. Mahmud ile Ayaz

Ayaz, Gazneli Mahmud'un nedimi, güzelliği ve sadakati ile meşhur kölesidir. Sultanın güvenini ve dostluğunu kazanıp vezirliğe kadar yükselmiştir. Sultan Mahmud ile aralarındaki sevgi ve muhabbet tıpkı Leylâ ile Mecnûn hikâyesi gibi klasik şiire konu olmuştur. Sultan Mahmud, kendisinden evvel vefat eten Ayaz'ın türbesini kiblesi bilmiş, ölümünden sonra da onun yolunu gözlemiştir (Onay, 2019: 283). Mahmud ile Ayaz'ın muhabbeti Mela Divanı'nda da geçer:

Husn û hub bê yekdu nabin dê biken şah û geda

Nûri nadet şu'leya **Mehmûdî** bê şem'a **Eyaz** (Cizîrî, 2012: 92)

Mela, Ayaz'ın mumu olmazsa Mahmud'un şulesi ışık vermez diyerek güzellik ve sevginin birbirinden ayrılamayacağını, âşık ile maşukun şah û geda/sultan ve köle gibi birbirini tamamladığını belirtir. Mahmud ile Ayaz'ın dostluğu güzellik ve muhabbetin sembolüdür (Cizîrî, 2012: 136):

Ger husn û mehebbet li seraperdeyê can bin

Geh şah û geda geh bi xwe **Mehmûd û Eyaz** in

Şeyh-i Meczûb da sevgilisi ile Ayaz'ın güzelliğini mukayese yoluna gider ve elbette sevgilisini üstün tutar:

Te'alellah ji husna duxtera 'ezrî ji balayê xeram hatî

Ji husna wê Eyaz ber xwar ji 'işqê wê ez im mestan 110/9

3.2.10. Mani

Maniheizm dininin kurucusu ve nakkaş Mani'nin (ö. 276) ismi çok sık Çin ile beraber beraber kullanılır çünkü "Çin ülkesi, Mani dininin yaygın olduğu bir yerdir. Mani'nin bir nakkaş, kitabının çok güzel resimlerle süslü olması ilgileri nedeniyle divan şiirinde güzel yüz, Çin'e benzetilir" (Büyükkarcı Yılmaz, 2014: 17). Şeyh-i Meczûb kendi nakışlarını Mani ile kıyaslamakta ve kendisinininkileri üstün tutmaktadır çünkü o şehla bakışlı şahın talebesidir:

Wer **Manî** û neqşê bibîn neqşê Se'îdê min bibîn

Ger 'aql î xûb î zehîr wer binger û neqşê di reş

Çîn û nigareş em hene em perwê şahê şehle ne

Hem serxweş în îro Se'îd der bendê zulfa miskê reş 77/8-9

3.2.11. Mîr Şeref/Hân Şeref

Cizre Bohtî Beyliği tarihinde üç Mîr Şeref vardır. Bunlardan sosyal ve siyasal tarih anlamında en önemlisi Cizre'yi Akkoyunlular'dan geri alıp (1508) beyliği yeniden kuran, bunun şerefine Medresa Sor (el-Medresetü'l-Hamrâ) ve çevresini inşa ettiren Emîr II. Şeref'dir (Tuncel ve Özaydın, 1993: 38). *Şerefnâme*, Hân Abdal oğlu Emîr II. Şeref'den uzun uzun ve övgüyle bahseder. Onun Akkoyunlular'dan sonra Şah İsmail-i Safevî'nin ordusunun akınlarını da püskürttüğünü belirtir (Şerefhan, 1990: 144-146; Bedlîsî, 2014: 186-187).

Cizre, jeopolitik konumu, ticarî önemi ve mamurluğu ile dikkat çekmiş ve sürekli olarak Moğol, Timur, Akkoyunlu ve Safevi saldırılarına uğramıştır. Şehrin yerlisi Bohtîler egemenliklerini korumak için onlara karşı savaşmak durumunda kalmıştır. Mîr Şeref beyliği adeta yeniden kurmuş ve mimari açıdan de kenti bayındır hale getirmiştir. Bu anlamda yiğitliği ve savaşçılığı ön plandadır. Şeyh-i Meczûb Divanı'nda Mîr Şeref isminin Timurleng ve Cengiz ile beraber, savaş ve kandökücülük bağlamında kullanılması şehrin bu istila ve savaş tarihine de atıftır:

Çenber ji xalan kir çeper awir ji tîrên **Mîr Şeref**

Tîr dane min wek Xan Şeref ew tûtiya xwarî şeker

Kuştin Şeref ba Lengi şer durrdaneyê gerden şedef

Kakul reşê her dane şer Çengîz tu yî ey neyşeker 60/8-9

Bu beyitlerin benzerini çok önceden Melayê Cizîrî de söylemiştir (Cizîrî, 2011: 338):

Sef sef me dîn Hindî û Zeng Cengîzi hat Teymûrileng

Xef wan reşandin dil xedeng teşbîhê tîrên **Xan Şeref**

Sevgilinin güzellik unsurları, özellikle de gamzeleri tarihin en kand k c  komutanlarına benzetilirken H n  eref’in hep ok ulukla anılması ordusunun bu yönde geliştiğini ve bu özelliği ile önplana çıktığını gösterir. H n  eref’in okları imajı Melay  Batey ’nin yeni tespit edilen bir şiirinde de geçmektedir: “Hat   t r hav te min **teşb h  t ra Xan  eref**” (Sad n , 2019: 42).

M r  eref ile aynı bağlamda ve benzer imajlarla -ok ve yay- anılan bir de “M r ‘Umer” vardır. * eref n me*’de bu isimle anılan farklı bölgelerin yöneticisi Kürt mirleri vardır ancak  eyh-i Mecz b’un kastı onlardan hangisidir yoksa bu M r  eref’in diğer bir ismi midir bunu tespit edemedik:

Zulfa diraz b ye çeper çenber dihat wek **M r ‘Umer**

Qews  hilal rihtin teber em şu bet  ew b  li ken 138/4

 emz  ji  ehv n mesti pur **t z in şeb h  t r ‘Umer**

Derd  ev na p şezer her t  ji dest feryadires 67/3

3.2.12. M r Zeyn/Zeyneddin

Gerçek adı Abdullah bin Abdullah, lakabı Zeyneddin, yaygın adı Abdal Bey’dir. H. 833/M. 1429-1430 yılında Cizre Boht  Beyliği’nin emiri oldu. Döneminde yaşanan büyük bir aşk onun bütün siyas  tarihinin önüne geçti: Kız kardeşi Z n ile Divan k tibinin oğlu Mem arasında yaşanan aşk 854/1450 yılında bir trajediyle sonuçlandı.  nce Mem zindanda öldü, ardından da Z n canına kıyarak öldü. Bu iki  şık, Abdal Bey tarafından 840/1437 yılında yaptırılmış olan Abdaliyye Medresesi’nin bitişiğinde yan yana defnedildiler. Onların bu hazin aşk öyküsünü Ehmed  Xan  H. 1105/ M. 1693-1694 yılında *Mem   Z n* adlı mesnevisinde Kürtçe kaleme aldı. Xan , M r Zeyneddin’den geçmişte yaşamış ve idarecilikte üstün bir makama erişmiş, birçok milletin kendisine boyun eğip itaat ettiği, payitahtı Cizre olan ve mutlu bir bahta sahip, yüce makam sahibi diye bahseder (Xan , 1968: 80-85; Baluken, 2010:124; Yaşın, 2011: 167).

Mem ile Z n’in aşkında ve Xan ’nin eserinde en dramatik sahnelerden biri iki  şığın M r Zeyn’in bahçesinde başbaşa kalabilmesidir zira  şıklar için başbaşa

kalmak muhaldır, hep istenen ama çok az olandır: Av mevsimi başlamış, Mîr ile beraber bütün Cizre halkı ava ve seyrana gitmiştir. Kendilerini dünyaya kapatmış olan Mem ve Zîn'den başka şehirde kimse kalmamıştır. İki âşık bu hayalet şehrin sokaklarında dolaşırken karşılaşır ve Mîr'in bağında hasret giderir. Saatlerin nasıl geçtiğini bilemezler, zira akşam olmuş, Mîr ve ahali şehre dönmüştür. İki âşık kaçmaya fırsat bulamazlar. Mîr, maiyetiyle birlikte bağa gelmektedir. Zîn, Mem'in abasının altına saklanır. Bu hâlde bütün maiyetin ortasında kalakalmışlardır. Yakalanmaları sonları olacaktır. Mem'in candostu Tacdin, Mem'deki garipliği fark eder, abanın altından Zîn'in örüklerini görür ve durumun vahametini anlar. Tacdin evine koşar, eşi Siti'ye çocukları ve ziynet eşyalarını almasını söyler, ardından da evini kendi eliyle yakar. Yangın bütün şehrin dikkatini çeker, Mîr ve maiyeti de dâhil herkes o yöne koşar. Bu hengâmede Mem ile Zîn de oradan kaçır ve yakalanmaktan kurtulur (Xanî, 1968: 282-313). İşte Şeyh-i Meczûb bütün bu olayı iki beyte sığdırmıştır:

Min dî li bağê Mîri Zeyn ew nêrgiza şehla û mest

Çeşmê ewê awir diriht hemçûn hebîbê pur di mest 30/1

Zîna li bağê mîrekan şad û xurem wek bilbilan

Nagah me dî mîrza ye Zîn rakir ji dîl hoşê şîrîn 124/4

Xanî, *Mem û Zîn*'de Mîr'in has bahçesini öve öve bitiremez (1968: 278-281).

Şeyh-i Meczûb da orayı aşk ve muhabbetin gül bahçesi, cennetin gayb bahçesi olarak tasvir eder:

Dîna şîrîna **Mîri Zeyn** gul begçeya hubb û evîn

Da d'begçeya riqwanê geyb Tebrîz ez im kanê Şîrîn 114/9

Bağê di mîran bû weşen dê bêt xeram ew ser weşen

Yara kerîm mişlî weşen der **bağê Zîne** bûye meş 73/2

Were saqî di **bağê Mîr** bireqşim ez li cem **Zînê**

Meya baqî eya saqî bike kasa çehê yaran

151/7

Bafeyî'nin aktardığına göre beyitte geçen “bağê mîrekan/bağê Mîr/ bağê di mîran” Cizre mirlerinin sarayı olan Birca Belek'in avlusunda yer almakta ve bugün de halk arasında “bağê mîra” ya da “rezê mîra” olarak anılmaktadır (1983: 7).

3.2.13. Mor Efrem

Sevgili sadece yiğit, savaşçı ve kandökücü değildir. O aynı zamanda bilgi ve hikmet sahibidir. Şeyh-i Meczûb bu anlamda onu Süryani şair ve azizi Nusaybinli Mor Efrem (ö. 373) ile karşılaştırır ve kararını verir: Sevgilisinin karşısında Mor Efrem'in basireti kör olur:

Lerze ji wê Behramê Gûr **Efrem biye beşret ji kor**

Îro Se'îd der 'îşqê hor lew serxweş im j'Qalûbelîn 116/15

Mor Efrem, Süryani edebiyatında Abkari ‘üstün zekâya sahip olan şairler’ sınıfına giren yegâne kişidir ve yaklaşık oniki bin kasidesi vardır (Akyüz, 2012: 15-17).

3.2.14. Rüstem

Zal oğlu Rüstem, ismi *Şâhnâme*'de çokça geçen, pehlivanlığıyla meşhur İranlı efsanevî kahramandır (Onay, 2019: 33). Sevgili, zülüflerinden dökülen oklarla yüz Rüstem ile Efrâsiyâb'ı öldürüp ilaçsız bırakır; yiğitlikleri ve pehlivanlıkları sevgilinin karşısında kâr etmez:

Ya turreya zerkeş çirağ tîr dane min şubhê **Helac**

Şed **Rustem û Efrasiyab** kuştin ewan nadin 'ilac 216/8

3.2.15. Timurleng

Timur (ö. 1405), Timurlu hânedanının kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Anadolu, Kafkasya, İran, Hindistan ve Çin'e kadar çok geniş bir coğrafyaya seferler düzenledi. Kendisine aksak ve leng denmesinin sebebi savaşta kolundan ve bacağından sakatlanmış olmasıdır (Aka, 2012: 173-174). Cengiz gibi o da klasik

şiiirde kandökücülüğün sembolüdür. Sevgili, aşığa cevır etmede ve cefa çekirtirmede Timur ile yarışır hatta onu geçer:

Êsîr kırım wek zift û qîr ez kuştîyê rûyê emîr

Tîmûrileng ev Zîn e Mîr her Mem ez im tu bûyî Zîn 114/8

Ev baziyê bê qeyd û dam dakevte nêv rindê xeram

Kuştin du şed **Tîmûrileng** lê ez tenê miñnetkeş î 137/14

3.2.16. Meşhur Âşıklar

Şairler, sevgililerini Doğu edebiyatlarının bütün büyük aşk hikâyelerinin kadınlarına (Zîn, Şirin, Leylâ, Azrâ, Züleyha vs) kendilerini de o hikâyelerdeki erkek kahramanlara (Mem, Ferhad, Hüsrev, Mecnûn, Vâmık, Yusuf vs) benzetirler. Hatta kendilerini ve sevgililerini bu destanlaşmış hikâyelerden üstün göstererek aşklarının büyüklüğünü vurgularlar:

Canê Se‘îd neqda te bit rûhê ‘ezîz nextê te bit

Şed Xusrew û Şîrîn bibit şedqa serê zulfa zerîn 113/11

Aşağıda bu meşhur âşıkların Şeyh-i Meczûb Divanı’ndaki yansımalarını inceleyeceğiz.

3.2.16.1. Ferhad ile Şirin

Ferhad ile Şirin, hem klasik edebiyatta mesnevi türünde hem de sözlü edebiyatta halk hikâyelerinde işlenmiş bir aşk macerasıdır. Hikâye Nizâmî-i Gencevî’nin (ö. 1214?) Farsça nazmettiği *Hüsrev û Şîrîn*’den ortaya çıkmış ve zamanla bağımsız bir hikâye olarak klasik aşk mesnevilerine konu olmuştur (Albayrak, 1995: 388). Âşıklar kendilerini Ferhad’a benzettikleri gibi sevgililerini de Şirin’e benzetirler:

Esîrê rûyê şoxê me **wekû Ferhad** di çolê me

Çu Mecnûnî di kerbê me di benda rûyê Leylê da 21/3

Benda **Şirîna Farisî** rabî ji destê Şah ‘Elî

Neqş û nigar çekir Se‘îd Rûhu'l-qudus feyzê kirîn 127/4

Şairin yukarıdaki beyitte Şirin ile “neqş û nigar” kavramlarını birlikte kullanması tesadüf değildir. Çünkü hikâyeye göre Ferhad, nakkaş Behzad’ın oğludur ve babası ile birlikte Şirin için inşa edilen köşkün nakış işlerini yapmaktadır. Birbirlerini görüp âşık olmaları da bu vesile ile olur (Albayrak, 1995: 388).

3.2.16.2. Leylâ ile Mecnûn

Leylâ ile Mecnûn, Kays isimli şairin Leylâ için söylediği şiirlerin etrafında şekillenen bir Arap halk hikâyesidir. Benî ‘Amir kabilesinden Leylâ ve ona âşık olup Mecnûn (cin çarpmış, deli) adını alan Kays’ın ailesi Hicaz bölgesinin Necd mıntıkasında çadırdaki yaşamaktadır. Asıl anlatıda deve yavrularını ya da kuzuları otlatırken karşılaşp âşık olan ve aşkları dillere destan olan çift yazılı metinlerde -örneğin Fuzûlî’de- mektepte tanışmaktadır. Sevdığı kıza kavuşamayan Kays, Mecnûn olup çöllere düşer. Leylâ’nın öldüğünü duyunca da mezarı başında o da can verir (Levend, 1959: 1-4; Adak, 2014: 100-101). Birbirine kavuşamayan âşıkların efsanevi hikâyesi Kürt, Türk, Arap, Fars ve Urdu edebiyatlarında mesnevi olarak defalarca kaleme alınmıştır. Hikâyenin sözlü hâli ile yazıya geçirilmiş hâli arasında farklar olduğu gibi şairlerin konuyu ele alış biçimleri ve olay örgüsü arasında da ayrımlar olabilmektedir. Örneğin Nizâmî’nin Farsça kaleme aldığı mesnevide olaylar Mecnûn’un ölümüyle sona ererken Fuzûlî iki âşığı cennette buluşturup mezarlarının türbeye dönüştüğünü söyler (Pala, 2013: 162).

Hikâyenin önemli bir unsuru Leylâ’nın devesidir. Nâka/nâka aslında dişi deve demektir (Xanî, 1968: 540; Nâcî, 1308: 885) ancak klasik şiirde özellikle Leylâ’nın devesi olarak geçer:

Nâka Leylî mahmilin çekmiş beyâban seyrine

Eyle Mecnûn’ı bu hâletden haber-dâr ey ceres (Fuzûlî, 1958: 249)

Leylâ ile Mecnûn mesnevisi, Kürtçe’nin Kurmancî lehçesi ile ilk defa Sewadî mahlaslı Harisê Bedlîsî tarafından XVIII. yüzyılda yazılmıştır. Kürtçe’nin bütün lehçeleri göz önünde bulundurulduğunda ise klasik edebiyat çerçevesinde biri nesir

diğerleri manzum olmak üzere 13 farklı şair ve yazar tarafından Leyla ile Mecnûn hikâyesi kaleme alınmıştır (Adak, 2014: 112).

Şeyh-i Meczûb, aşkından çöllere düşen Mecnûn'un devrinin geçtiğini belirtir ve şimdiki zaman Mecnûn'u olarak kendisini işaret eder:

Ji hicra wê nema xwabe ji firqa wê nema xorde

Ela yara guzer Mecnûn di weqtê da Se'îd Mecnûn 135/9

Leylâ, cinsiyetten âzâde olarak sevilenin/maşukun/mahbubun timsalidir. Dolayısıyla şair, mürşidini de Leylâ ile özdeşleştirebilmektedir:

Eya Se'îd bixor badê **ji Leyla û ji Hewramî**

Fiğan cana ji ber hicrê me dil nar e ji Hewramî 189/1

Şêxê cuwan j'vê 'alemê girt û cuwan ba duxterê

Leyla ve Hewrem bûne yar ez 'aşiqê mehbûbekê 191/9

Leyla, bir çöl bölgesinde çadırdan yaşamaktadır. Onun çadırdan çıkışı göğün burcunda bir yıldızın doğması gibidir:

Şem'a dilan bûbû nihan Se'îd ji hicrê meţle' e

Leyla ji xeymê derkete kewkeb ji burcê meţle' e 229/3

Leyla, Necd bölgesi ahalisindendir:

Were saqî tu tiryaq î di gulzara meya baqî

Ji ehlê Necdê mehbûb î li bağê wî ez im heyran 142/9

3.2.16.3. Mem û Zîn

Mem û Zîn, Cizre mîri Abdal Bey'in kız kardeşi Zîn ile Divan kâtibinin oğlu Mem arasında XV. yüzyılda yaşanan ve trajediyle sonuçlanan bir aşk hikâyesidir. Halk arasında anlatılagelen bu hikâyeyi Ehmedê Xanî H. 1105/ M. 1693-1694

yılında *Mem û Zîn* adlı mesnevisi ile yazıya geçirir. Xanî, eserini Bohtan efsanelerinden derlediğini bizzat söyler (1968: 458):

Hindek ji fesaneyêd-i Bohtan

Hindek di behane hin di buhtan

Xanî, edebî eserinde anlatının sonunu değiştirmiş, eklediği karakterlerle hikâyeyi zenginleştirdiği gibi ona Fuzûlî'nin *Leyla ile Mecnûn* mesnevisinde olduğu gibi ilâhî aşkı yücelten tasavvufî bir son yazmıştır. Buna Xanî'nin eserinde hikâyenin sonunda Mîr Zeyn, âşıkların evlenmesine müsaade eder. Zîn, Mem'i zindandan çıkarmaya gider ama o artık aşkın başka bir boyutuna geçmiştir. Mîr Zeyn'in hükmü artık onu bağlamaz çünkü o mîr-i mîrân 'mirlerin miri' olan Allah'a yönelmiştir. Bu şekilde Yusuf peygamber gibi atıldığı zindanı bir medreseye çevirerek nefsini terbiye etmiş; beşerî aşktan ilâhî aşka yükselmiştir (Xanî, 1968: 409-415). Yine hikâyenin gerçeğinde Mem zindanda öldükten sonra Zîn canına kıyarken (Baluken, 2010: 124) Xanî'nin mesnevisinde bir düğün alayını andıran Mem'in cenaze töreninin sonunda onun mezarına sarılarak son nefesini verir (Xanî, 1968: 436). Fuzûlî'nin *Leyla ile Mecnûn* mesnevisinde olduğu Mem ile Zîn cennette kavuşurlar. Dünyada iken fitne çıkarıp onların kavuşmasına mani olan Bekir (Beko) de cennetteki köşklерinin kapıcısı olarak saadetlerine ortak olur. Xanî bu durumu Beko'nun ağzından açıklar: Beko görünürde onlara kötülük yapmış ama aşklarının derecesinin yükselmesini sağlayarak, onların cennette bu makama erişmesine vesile olarak özünde iyilik yapmıştır (Xanî, 1968: 449-457).

Mem û Zîn hikâyesi Xanî tarafından müstakil bir eser olarak yazılmadan evvel de Kürt edebiyatında Melayê Cizîrî tarafından anılmıştır (Cizîrî, 2018: 626):

Mûyekî ez ji te nadim bi du sed Zîn û Şîrînan

Çi dibit ger tu hesêb kî me bi Ferhad û Memê

Xanî'nin *Mem û Zîn*'i İlk kez 1919'da devrin Kürt aydınlarının gayreti ile İstanbul'da müstakil bir kitap olarak Necm-i İstikbâl Matbaası'nda basılır. Aynı edisyon 1947'de Halep'te ikinci defa basılır. Bu ilk basımın kapağında şairi şöyle anılır: "Sertacê edîbê Kurdan, serkahniya 'ilm û 'irfan û medarê iftixara hemiyan Ehmedê Xanî'" (Serfiraz, 2015: 151-152). Xanî bu eserinde yalnızca bir aşk hikâyesi

anlatmaz: Sınır boylarında bitmek bilmeyen Osmanlı-Safevi çekişmesini, bu iki büyük gücün arasında kalarak savaşlarla tarumar olan Kürtlerin durumunu çarpıcı bir şekilde dile getirir. Bu nedenle *Mem û Zîn* zamanla bir aşk mesnevisinden öte bir millî destan hâlini almıştır. *Mem û Zîn*'den başka *Nûbihara Biçûkan* adlı manzum sözlüğü ve *Eqîda İmanê* isimli manzum akidenâmesi ile Ehmêdê Xanî pek çok edebî türde öncü bir isimdir (Serfiraz, 2015: 79-83).

Mem û Zîn hikâyesi Kürtlerin sadece edebiyatlarına değil halk inanışlarına da sirayet etmiştir. Mem ile Zîn'in Abdaliyye Medresesi'ndeki türbesi kavuşamayan âşıkların ziyaretgâhı olduğu gibi, Cizreli kadınlar da perşembe günleri acıları tazeymiş gibi türbe başında ağlamaktadır (Kardaş, 2010: 391). Yine Cizre'nin şehirli kadınları bugün de elbiselerinin üstüne kara çarşaf giymekte bunun sebebi de bu dünyada kavuşamayan Mem ile Zîn'in yası olarak yorumlanmaktadır (Reş, 2013: 35). Cizre'nin sosyal hayatında görülen bu giyim tarzı "qerepoşa" ifadesi ile Şeyh-i Meczûb Divanı'na da yansımıştır:

Ji 'ecz û heyretê hoş çû di gulzarê tebabî çûn

Qerepoşa hilîn yara ji geyrî tu niye şahan 130/6

Şeyh-i Meczûb, sevgilinin güzelliğini Zîn'e benzetirken kendini de Mem ilan ediyor:

'Eynî 'ebîr û 'enberan bazî kirin ba şorgulan

Lê hatine **Zîn** û Şîrîn **Mem** tê ez im yara 'ezîz 65/4

Ji butxanê me dît buttek **şebîhê Zîn bi husnê ve**

Kemberbest im li ber zanû ji 'işqê rû gezelxwan im 106/3

3.2.16.4. Perviz/Hüsrev

Perviz, Sasani İmparatoru Nuşirevan'ın torunu II. Hüsrev'in (ö. 628) lakabı olup üstün ve galip anlamlarına gelir. Otuz sekiz yıllık hükümdarlığında büyük siyasi olaylar yaşayan, Kudüs'ü alan Hüsrev'in hayatının şairleri asıl ilgilendiren bölümü Şîrin ile olan aşk hikâyesidir. Ferhad'ın da dâhil olduğu bu üçlü aşk hikâyesi üzerine Türk ve Fars edebiyatlarında pek çok mesnevi yazılmıştır (Pala, 2002: 332-234).

Kürt edebiyatında ise ilk *Hüsrev û Şirin* mesnevisi Qanay Qubadî'ye (ö. 1778) aittir ve Goranî lehçesi ile yazılmıştır (Adak, 2015: 153).

Hüsrev, muzaffer bir imparator olabilir ama Şeyh-i Meczûb'un sevgilisinin hükümranlığı karşısında onun da bir hükmü yoktur:

Behmen ji tîran kir hezer Behram te kuşt b'xewf û hezer

Şed Xusrewan lerzin ji ber em kuştîyê rûyê şedef 87/12

Guh nede yarê hudûşan tu bigêrr camê şerabe

Şed hezar bende kirin Keyxusrew û şahê 'ucabe 158/7

Sevgilisi ondan daha kudretli bir hükümdar olduğu gibi şairin kendisi de âşıklık davasında Perviz'e ders verecek derecede üstündür:

Perwîz ji Fursê her were bişnew ji min eþwarê 'îşq

Çeşma evîn min qam dida lew da'ima dil bû esef 90/6

3.2.16.5. Vâmık ile Azrâ

Konusunu Helenistik dönemde yazılmış (I. yüzyıl) *Mètiokhos kai Parthenopè* adlı Yunanca mensur bir aşk romanından, adını ise başkahramanlarından alan Doğu edebiyatlarına ait bir aşk hikâyesidir. Azrâ (delinmemiş inci, bâkire) Parthenopè, Vâmık (âşık) ise Mètiokhos kelimesinin Arapçasıdır. Doğu edebiyatları içinde eldeki en eski nüshası XI. yüzyıla aittir ve Farsça'dır. Bu aşk hikâyesinin diğerlerinden farkı mutlu sonla bitmesi yani âşıkların kavuşmasıdır (Tokmak, 2012: 503). Xanî, Mem ile Zîn'i tanıtırken onları meşhur âşıklara benzetir ki aralarında Vâmık ile Azrâ da vardır (Xanî, 1968: 98):

Yek Qeysê zeman e, yêk-i Leyla

Yek Wamiqê 'esr e, yêk-i 'Ezra

Şeyh-i Meczûb da kendisini Vâmık'a dolayısıyla sevgilisini de Azrâ'ya benzetir:

Geh gah gahî 'aşîq im lewma di weqtî **Wamiq** im

Her dem ji ‘îşqê **Wamiq** im pur jê didêrê rind û mest 30/9

Îro Gêramî ‘aşiq e wek min Se‘îd û **Wamiq** e

Der ‘îşqê yar xoş naîq e wî dil ji ‘îşqê bû qebes 66/11

3.2.16.6. Yusuf ile Züleyha

Züleyha ya da Zeliha, Yusuf peygamber kıssası bağlamında *Kur‘ân*’da ismi doğrudan zikredilmeyip Yusuf’u birkaç dirheme satın alıp evine getiren “Mısırlı kişinin hanımı” olarak anılmaktadır (Yûsuf 12/21). Yusuf olgunluk çağına erişince Züleyha ona gönlünü kaptırır ancak Yusuf, Allah’a sığınır ve efendisi olan adama ihanet etmez (Yûsuf 12/23). Züleyha, ona iftira edip zindana attırır. Yusuf, zindanda rüya tabiriyle meşhur olup gelecekteki kıtlığı haber verince zindandan çıkarılıp idareci yapılır. Züleyha ise artık güzelliğini ve şöhretini kaybetmiştir. Kıtlık atlatılır, Yusuf kardeşlerini affeder, babası Yakup’a gömleğini yollayıp ağlamaktan kör olan gözlerini açtırır ve yanına aldırır. Züleyha da kıssanın sonunda eski güzelliğine kavuşur ve Yusuf peygamberin eşi olur (Pala, 2002: 503; Onay, 2019: 434-436). Böylece Vâmık ile Azrâ gibi Yusuf ile Züleyha’nın aşkı da mutlu sonla biter.

Kur‘ân’da (Yûsuf 12/3) ahsenü’l-kasâs ‘kıssaların en güzeli’ diye anılan Yusuf peygamberin hayatı, özellikle de Yusuf ile Züleyha’nın aşkı Doğu mesnevilerine de konu olmuştur. Kürt edebiyatında ilk *Yûsif û Zelîxa* mesnevisi Selîmî tarafından 1754 yılında yazılmıştır (Adak, 2015: 284-285). Müstakil mesneviler haricinde şiirlerde de bu aşka çokça telmih yapılır. Şeyh-i Meczûb, sevgiliyi -aşağıdaki beyitte Şehê ‘Ednan yani Hz. Muhammed- güzelliği hasebiyle Yusuf’a benzettiği gibi kendisini de ona âşık olan Züleyha’ya benzetmektedir:

Zuleyxa bû Se‘îdê ma we Yûsif bû Şehê ‘Ednan

Du duxter bûn wekû selwa geran Leyla di ferfûrê 203/4

Li min **Yûsif** biye mexfî **Zuleyxa** bûm li vê Mişrê

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê 190/11

Bazen de şairler kendilerini zindana atılmış Yusuf'a benzetip Züleyha gibi olan sevgililerinden hâllerini sormasını beklerler. Mela Ehmedê Heyderî Divanî'nda bunun güzel bir örneği vardır (Beyter, 2013: 150):

Wekî Yûsuf di nêv Mişrê di hebsê dest û pabend im

Zuleyxaya zeman eşlen nekir pîrsek jî bêhaldaş

3.3. YER, ULUS VE COĞRAFYA ADLARI

Klasik edebiyatta bazı şehirler, ülkeler ve hatta topluluk isimleri belli özellikleri ile meşhur olmuş ve şiirlerde bu şekilde kullanılmıştır. Bunların bilinmesi bu edebiyatın anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir.

3.3.1. Yer Adları

3.3.1.1. Bedehşân

Bugün Afganistan'ın bir vilayetidir. Klasik şiirde hep kırmızı renkli la'1 taşıyla beraber anılır çünkü bu taşın bu bölgeden çıkarıldığına inanılır (Yeniterzi, 2010: 308). Rengi nedeniyle çoğunlukla sevgilinin dudağı ve şarap la'1 taşına benzetilir (Ayverdi, 2011: 734):

Le'la Bedexşan her me dî wek nêrgîza yekta me dî

Qamet zumurrud her me dî şox û şepala neyşeker 60/3

Beyazlığı nedeniyle sevgilisinin dişlerini inciye 'dürr' benzeten şair ağzını da incilerin saklandığı istiridye ve sedef kutusuna benzetir. Sevgilinin dudağı la'1 taşı gibi kırmızı olduğu gibi ondan dökülen sözler de şarap gibi mest edicidir:

Le'lan jî durrdana birêj şubhê di Leyla 'Amiran

'Îşqa di Leyla pêt û dû **le'la Bedexşan** her weşîn 132/7

Hâfız'ın sevgilisinin beni için Semerkand ile Buhara'yı feda etmesi gibi (Şirazî, 1992: 8) Ehmedê Xanî de yârinin la'1 taşı gibi kırmızı dudaklarından mey içebilmek için Bedahşân ile Buhara kentlerini bağışlamaya hazırdır (2014: 145):

Jî **le'lê** di yarê emin mey vexwara

Bi dil min dibexşî **Bedexşan** û Buxara

3.3.1.2. Bohtan

Bohtan çayı, Dicle nehrinin kollarından biri olan ve suladığı bölgeye ismini veren bir akarsuyudur. Bu bölge genel olarak Cizre, Erüh ve Şırnak'ı içine alır ancak halk arasındaki kullanımı daha geniş bir alanı kapsar (Streck, 1979: 773). Alman şarkiyat âlimi Martin Hartmann (ö. 1918), Bohtan bölgesinin topografyası ve tarihi hakkında iki cilt kitap yazmıştır (Berlin, 1896-1897). Aynı Hartmann Melayê Cizîrî Divanı'nın yazma nüshasını da bir önsözle beraber tıpkıbasım/fotolitografya olarak neşretmiştir (Berlin, 1904). Şairimiz Şeyh-i Meczûb Bohtanlıdır:

Mey nexwarî **Se'dê Bohtanî** gelet

Em neçûyin bo Têwîlanê gelet 81/1

Bohtan bölgesine mensup insanlara Bohtî/Buhtî denilmektedir. Bu isim bazen “Hı - خ” harfî ile Buxtî şeklinde de yazılır, *Şerefnâme* ve Süryanî kaynaklarında bu şekildedir (Streck, 1979: 773). Şeyh-i Meczûb, bu ismin çoğul formu Bohtiyan şeklinde hemşehrilerine seslenir:

Gelt û poşmanî nexwim ey **Bohtiyan**

Sernuwiştîm rinde ye her ney gelet 81/12

3.3.1.3. Çin

Çin, Şeyh-i Meczûb Divanı'nda uzaklığın, ulaşılmaz yerlerin sembolüdür. Sevgilinin güzelliğinden bir zerre kadehe ya da fanusa konulsa bütün cihan nurlanır, avazları Çin'e kadar gider:

Ger şemmeyek j'husna te bî bêxîn di cama sukretê

Dê kîn cihan pur nûri bî awaz herin **ta Çînê Çîn** 120/9

Çoğu zaman Çin ülkesi ile sevgilinin saçlarının kıvrım kıvrım olması anlamındaki “çîn çîn” tevriyeli olarak kullanılır. Yine ressamlığı, yaptığı nakş û nigar ile ünlü aynı zamanda Maniheizm'in kurucusu Mani de Çin ile beraber anılır:

Wer **Manî** û neqşê bibîn neqşê Se'idê min bibîn

Ger ‘aqil î xûb î zehîr wer binger û neqşê di reş

Çîn û nigareş em hene em perwê şahê şehle ne

Hem serxweş îro Se‘îd der bendê zulfa miskê reş 77/8-9

Çin hükümdarlarına “fağfûr” denildiği gibi Çin porselenlerine de bu isim verilir (Yeniterzi, 2010: 310). Her iki durumda da fağfûr, saltanat, güç ve zenginlik anlamındadır ve değerlidir. Gönlü Tûr-ı Sina gibi en yüksek mertebelere çıkaran Şeyh-i Meczûb, onu fağfûra da benzetir:

Îro ji hûsna dêm durê minnet ku min her Tûr e dil

Fağfûr e dil îro Se‘îd lew da’ima mesrûr e dil 99/1

3.3.1.4. Hewraman

Hewreman, çoğunluğu İran’ın Merivan kentinde kalan bir kısmı ise Halepçe vilayetini de kapsayan tarihî ve dağlık bir bölgedir. Burası Kürtçe’nin Goranî lehçesi ve Yarsan inancının merkezidir (Vali, 2012: 57). Şeyh-i Meczûb Divanı’nda bu bölge, müşîdinin doğup büyüdüğü ve irşad faaliyetlerini yürüttüğü bölge olması bağlamında defalarca kullanılmıştır. Şah Hüsameddin’in ömrünü geçirdiği Tavîle köyü, Hurmâl bölgesi Halepçe’nin; Halepçe de Hewraman bölgesinin bir parçasıdır. Bu yüzden şair onu Pîrê Hewramî, Şahê Hewrem, Hewremî, Şehê Hewran vs. diye anmaktadır. Aşağıdaki beyitte müşîdine “Hewrem ülkesinin ayı” demektedir:

Maha welatê Hewrem pakîze hat ji mêran

Rakir ji dil emanîm êxiste cam çu ‘ezrê 179/7

Hêbîba Hewreman bêtin fîdadar im dil û sîne

Li ser çeşman vemalînim ni‘al û mehsik û sîne 231/1

3.3.1.5. Hoten

Çin’de bir ildir. Klasik edebiyatta misk/müşg, benefşe ve sünbül ile beraber kullanılır (Yeniterzi, 2010: 313). Misk, kokusu ile bir güzellik unsurudur. Ayrıca

siyah rengi nedeniyle sevgilinin saç, kaş, beni vs. misk ile beraber anılır (Pala, 2002: 337). Şeyh-i Meczûb şiirlerinde çok defa rûzgârdan ricacı olur, esip sevgilinin kâküllerinin misk kokusunu getirmesi için:

Ey ba biyar j'wê kakulê **bûya Xeten** ew ya gulê

Pur bade kîn j'nûra meyê kasa siyah ey neyşeker 56/5

Aşağıdaki beyitten misk kokusunun sevgilinin yalnız saçlarından değil ruhsâr yani yanaklarından da geldiğini anlıyoruz. Sevgili yanaklarına miskten küçük bir ben yapmayı ihmal etmemiştir:

Du zulfê eswedî pur ke ji çeşmê reş 'ebîr pur ke

Ji ruxsarê Xeten rêke ew e îro li derdê min 111/4

3.3.1.6. Hurmâl

Hurmâl (Kürtçesi Xurmal), bugün Halepçe'de bir bölgenin ve o bölgenin merkezi olan şehrin ismidir. Şeyh-i Meczûb'un mürşidi bu bölgede doğup büyümüş, irşad faaliyetlerini de çoğunlukla bu bölgede yapmıştır. Bu nedenle şair, çoğu zaman onu Şahê Xurmalî ya da Şehê Xurmal diye anmaktadır:

Ji lutfê **Şahê Xurmalî** kî pîrê 'aşiqan ez bûm

Qedeş şaf e ji weqtê Lest fidayê can me can ebrû 177/15

3.3.1.7. Kerbelâ

Irak'ta, Bağdat'ın yüz kilometre güneybatısında bir yerleşim yeridir. Burayı İslâm tarihinde önemli ve kutsal kılan hadise 680 yılında Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali'nin küçük oğlu İmam Hüseyin ve beraberindekilerin kendisini Dımaşk'ta halife ilan eden Yezîd bin Muâviye'nin ordusu tarafından burada şehit edilmiş olmaları ve cenazelerinin de buraya defnedilmiş olmasıdır (Öz, 2002: 271). Klasik şiirde Kerbelâ, acının, susuzluğun, çölde kızgın güneş altında gölgesiz sıcaklığın ve şehadetin yeridir:

Bigufta muṭribê çengê **şehîdê Kerbelayê** 'işq

Ġefûr û hem qetîl kerdem ki 'aşiq talibê yaran 155/25

Şeyh-i Meczûb'dan çok önce Ehmedê Xanî de “Teşneê cama wisal im çûn şehîdê Kerbela” mısraıyla kendisini aşk yolunda Kerbelâ şehitlerine benzetmiştir (Xanî, 2014: 185). Kerbelâ anılınca orada çekilen susuzluğu vurgulamak için teşne ‘susamış’ kelimesi ve yine su ile ilgili unsurlar özellikle kullanılır. Kerbelâ’da çekilen diğer bir azap da kızgın güneş altında bir serin gölge bulunamamasıdır. Şeyh-i Meczûb’a göre esmer yüzlü, put gibi güzellerin zülüfleri âşığa Kerbelâ’da gölge olur:

Îro reqîb dil kir kerî ketme zemîna **Kerbela**

Em **teşne** î n j'hicra şepal **abê heyat** zulfa mila

...

Teşbîhê Menşûr her me got remza Enelheqq der dila

Zulfê but û rû esmeran seh dane wan der **Kerbela** 223/1

3.3.1.8. Mısır

Mısır, Kuzey Afrika’da Akdeniz’e kıyısı olan ve Nil nehri havzasında yer alan kadim ülkenin ismidir. Klasik şiirde çoğunlukla Yusuf û Züleyha kıssasının geçtiği yer olarak anılmaktadır (Pala, 2002: 347):

Li min Yûsif biye mexfî Zuleyxa bûm li vê **Mişrê**

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê 190/11

Me dî Yûsif xeraman bû li min dîde çi rewşen bû

Li bûya **Yûsifê Mişrî** diçim îro l'xerabatê 244/58

Yukarıdaki beyitte de görüldüğü üzere Yusuf peygambere Mısırî/Mısırlı da denilmektedir. Şairler bazen onu adıyla değil de bu unvanıyla anmaktadır. Şeyh-i Meczûb’a göre Mısırî, şairin sevgilisi olan o kudretli padişahın yüzünü görünce bedeni hasta, gönlü zayıf olur; onun karşısında tüm güzelliği solar:

Hat padişahê pur supah bazû ji ‘ac qamet elîf

Mişrî ku dî rûyê di wî ten xeste bî dil bî ze‘îf 234/2

Bu beyitteki Mısrî isminin aynı zamanda Mısır'da üretilen bir kılıç cinsi olduğunu (Pala, 2002: 327) ve şairin bunu tevriyeli kullandığını da gözden kaçırmamak gerekir.

3.3.1.9. Musul

Cizre gibi Dicle nehri kenarında kurulmuş olan tarihî Musul şehri, Şeyh-i Meczûb Divanı'nda bir defa geçmektedir. Buna göre put gibi güzel olan sevgilinin meczupları, aşkından deli olan Musul'un kumları adedince çoktur ama içlerinde gönlü şeyda olanı şairdir:

Meczûbê husna wê butê teşbîh **rimala Mûşilê**

Lê ez tenê şeyda dil în gencê Se'îd husna butan 129/10

3.3.1.10. Necd

Necd, Hicaz'ın doğusunda yer alan çölün ve dağın ismidir. Klasik şiirde bu bölgenin önemi Leyla ile Mecnûn hikâyesinde olayların burada geçmesindendir. Benî 'Amir kabilesinden Leyla ve ona âşık olup Mecnûn adını alan Kays'ın ailesi Necd bölgesinde çadırdaki yaşamaktadır. Folklorik anlatıda deve yavrularını otlatırken karşılaşp âşık olan çift yazılı metinlerde ise okulda tanışmaktadır (Levend, 1959: 1-2). Şeyh-i Meczûb da sevgilisi sâkiyi Necd ehlinden bir mahbup olarak vasıflandırarak Leyla ile Mecnûn hikâyesine atıf yapar:

Were saqî tu tiryâq î di gulzara meya baqî

Ji ehlê Necdê mehbûb î li bağê wî ez im heyran 142/9

3.3.1.11. San'â/ San'ân

Yemen'in başkenti ve Arap yarımadasının eski yerleşim merkezlerinden biridir (Bilge, 2009: 88). Klasik şiirde Şeyh-i San'ânî vasıtasıyla sıkça anılır:

Şen'a li wê şeyxek hebû ew 'aşiqê yarê hebû

Remza evîn lew şu'le bû dêr û kenişt rûyê butan 154/5

3.3.1.12. Şiraz

İran'ın güneyinde yer alan büyük bir şehirdir. Sa'dî ve Hâfız gibi büyük şairler bu şehirde dünyaya gelmiştir. Şiraz, bahçeleri, gülleri ve bülbülleri ile meşhurdur (Yeniterzi, 2010: 327). Şeyh-i Meczûb Divanı'nda Şiraz'ın ismi bir defa geçer. Şair, bunu hat 'güzel yazı' ile beraber kullanmıştır. Bu da bu şehrin hat sanatkârları ile de öne çıktığını gösterir. Mela da sevgilinin kaşlarını iki nûn harfine benzettiği bir beytinde reyhânî ile Şiraz'ı beraber kullanmıştır (Cizîrî, 2011: 356) zira hatt-ı reyhânî diye bir dîvanî yazı çeşidi vardır (Ayverdi, 2011: 480):

Ya xetî ya **Şîrazi** în ya bade ya hemrestî în

Ya silsila nûra il[a]h ya nergisê ahûstî în 153/10

3.3.1.13. Tavîle

Tavîle (K. Tewîle), Halepçe'nin bir köyüdür. Şeyh-i Meczûb'un mürşidi Şah Hüsameddin bu köyde doğmuş ve yaşamış, uzun yıllar bu köydeki tekkede irşad vazifesi görmüştür. Şeyh-i Meczûb, rüyasında gördükten sonra Cizre'den uzun bir yolculukla bu köye varmış ve ona intisab ederek müridi, ardından da halifesi olmuştur. Şeyh-i Meczûb bir şiirinde bu köye yanlışlıkla gitmediğini, her şeyin takdir olduğunu, bu sürecin de Elest bezminde başladığını belirtir:

Mey nexwarî Se'dê Bohtanî gelet

Em neçûyin bo **Tewîlanê** gelet 81/1

3.3.1.14. Tebrîz

Uzun yıllar Safevilerin başkenti olan Tebrîz'in isminin Farsça teb 'ateş' ve rîz 'akıtan, dökken' sözcüklerinin birleşmesinden geldiği rivayet edilir. Bunun hikâyesi ise 791'de Abbasi halifesi Harun Reşid'in ateşli hastalığa yakalanan eşinin Tebrîz'deki kaplıcalara girip burada iyileşmesidir. Yani ateşli hastalığı burada iyileştiğinden buranın adı Teb-rîz 'ateş dökken' olmuştur (Aydoğmuşoğlu, 2007: 11). Şeyh-i Meczûb da şiirlerinde şehrin ismini bu şekilde kullanmıştır:

Ferhad ez im Se'dê gerîb Şîrîn biye ev 'ezrewî

Tebrîz weş im ey şahê min Şîrîn li min bûye perreş

69/5

Şair, Tebrîz ismini çoğu zaman Ferhad ile Şirin/Hüsrev ile Şirin aşk hikâyesi bağlamında kullanmaktadır:

Mişlî ‘Elî setwet hebî wek Xusrewî hîkmet hebî

Şîrîn tu bî Tebrîz ez im kilka me da medhê di Şah 169/13

Tebrîz şehriyle ilgili önemli bir şahsiyet de Mevlana Celâleddin-i Rûmî’nin yoldaşı Şems-i Tebrîzî’dir (ö. 1247?). Şair, âşıklık ve rindlik de kendisini ona benzetir:

Ji ‘îşqa nazika derdan ketim çaha ji narê da

Ji hicra wê ez ê Mecnûn **çu Tebrîzî ez im rindî** 185/5

3.3.2. Ulus Adları

3.3.2.1. Arap

Araplar, Arap yarımadasından çıkıp yayılmış olan Sâmî bir kavimdir. Dilleri Arapça, Hâmî-Sâmî dil ailesinin Sâmî kolundan olup Asya ve Afrika’da birçok halk tarafından konuşulmaktadır. Arapça, *Kur’ân* nedeniyle bütün Müslüman milletlerin ibadet dili hâline de gelmiştir (Ayverdi, 2011: 63).

Şeyh-i Meczûb, bazen yârinden “Arap” ve “Arap Şahı” diye söz etmiştir. Bunun sebebi ten rengi siyahî olan, koyu esmer insanlara da Arap denilmesi (Ayverdi, 2011: 63) olabilir. Bilindiği üzere klasik edebiyatta sevgili çoğunlukla esmerdir:

Bend rakirin j'yara **‘Ereb** bend û niqab goşe qeşeb

Ebrû reş in ew rûz û şeb her daye wê lêvê qedeş 37/12

Şairin Arap ve rimbaz ‘mızrak ustası” kelimelerini bir arada kullanması bu milletin savaşçılıkta o yönde geliştiğini ya da en azından klasik şiirde bu yönlerinin öne çıktığını gösterir:

Rimbaz e şahê dilberan dîsa werîn ser defteran

Xûn dilbirî çendî kiran dil birye min **Şahê ‘Ereb** 22/25

Ya hatifê ridwanê geyb ya le'lê şekker ew mizac

Ya Tirk û **rimbazê 'Ereb** ya dilbera nûr û sirac 216/2

Yukarıdaki beytin benzerini yüzyıllar öncesinden Mela da söylemiştir (Cizîrî, 2012: 102):

Rustem û Cemşîd û Xalid Hemze yan Şêrê 'Elî

Aferîn ya şehsuwarê Tirk û **rimbazê 'Ereb**

3.3.2.2. Fars

Fars, Pars/Pers isminin Arapça telaffuzudur (Erdem, 1991: 355). İsim Türkçe ve Kürtçe'ye de bu şekilde geçmiştir. Genel olarak İran'da yaşayan Hind-Avrupa dil ailesine mensup bir dil konuşan halktır (Yazıcı ve Öztürk, 2000: 413):

Zulfa Şirîna Farisî tata ji nûr û 'enberî

Tata şebîhê 'er'erî lu'lu' şîfet şebnem dixwast 32/4

Çeng û defê perde dirand awaz gihan hetta şehan

Şi'ra me çû ta Farisan dîsa şenem bû mehweşîn 128/11

Şeyh-i Meczûb, Fars ülkesi anlamında "Furs" ismini de kullanmıştır:

Perwîz ji **Fursê** her were *bişnew* ji min eţwarê 'işq

Çeşma evîn min qam dîda lew da'ima dil bû esef 90/6

Tarihî kaynaklarda ve halk arasında İran ülkesine ve halkına "Acem" de denir:

Zulmet ji firaqê Tîmûr ji **'Ecem** hat

İhraq li fu'adan *yemmu'l-herakatî* 246/8

Fâris, kelimesinin Arapça "atlı, süvari" anlamı da vardır (Ayverdi, 2011: 369). Şeyh-i Meczûb sevgilisini bu şekilde de övmüştür:

Ya Farisa şekker zeban ya saqiye sağır geran

Ya hatifê ridwanê geyb ya şamiya gerden şedef 89/13

3.3.2.3. Habeş

Habeşler, Afrika'nın doğusu ve Yemen'in karşı kıyısındaki -bugünkü adı Etiyopya olan- Habeşistan bölgesinin halkıdır. Bu bölge insanları siyahî, eski tabirle zengî/zencidir. Bu nedenle gecenin rengi, sevgilinin benî, bazen de saçları siyah olması yönüyle Habeş'e benzetilir (Pala, 2002: 190). Şeyh-i Meczûb sevgilisinin siyah benini Habeş'e benzetmiştir:

Werdê weşê **xal Hebeşê** xwezya li burca ew şîrîn

Derkev ji burcê ya şehê em kuştîyê behra evîn 215/3

3.3.2.4. Kürt

Kürt (orijinali Kürd, Ar. çoğulu Ekrâd), Hint-Avrupa dil ailesinin İran bölümüne ait bir dil konuşan halkın ismidir. Kürtçe farklı lehçelere sahip olup her lehçe kendi özel ve tarihî şartları içinde sözlü ve yazılı edebiyatlar meydana getirmiştir (bkz. Adak, 2019 a: 131-138). Kürt memleketlerinde 11 yıl seyahat ettiğini belirten Evliya Çelebi (2010: 706), Kürtlerin XVII. yüzyılda yaşadığı coğrafyayı, Kürt mirlerinin Osmanlı ile yaptığı ittifakı ve varlıklarının Osmanlı için önemini seyahatnâmesinin çeşitli yerlerinde uzun uzun anlatır. Ayrıca Kürt diline dair çok değerli bilgiler verip kökenine dair bazı efsaneleri, hazırladığı küçük bir lugatı ve Remezanê Kurdikî'nin dilinden enfes bir Kürtçe gazeli de aktarır (2010: 110-113, 711-713). Kürt olmayan bir Osmanlı şairinin divanında ise Kürtçe'ye ilk kez Gelibolulu Âlî (ö. 1600) de rastlıyoruz. Şair, 10 dilde mısralar yazdığı kasidesinde Kürtçe bir mısraya da yer vermiştir (Âlî, 2018: 374; Adak, 2015 a: 83-84).

Kürt ismi klasik şiirde çoğu zaman Hz. Muhammed'e tâbi olanlar, Müslüman unsurlar bağlamında kullanılır. Bunun en eski örneklerinden biri Dede Ömer Rûşenî'ye (ö. 1487) aittir:

Türk ü **Kürd** ü 'Acem ü Hindî bilür bunı ki sen

Hâşimîsün 'Arabîsün Medenîsün Kureşî (Şenarslan, 2020: 538)

Kürt isminin bu bağlamda kullanılması Ehmedê Xanî’de de vardır:

Hindî selewat in hemî

Li **Resûlê** me yê ummî

Ku bûne peyrewê di wî

‘Ereb û ‘Ecem û **Kurmanc**²⁶ û Romî (Xanî, 1986: 7)

Bunun dışında *Selîmnâme* şairi Şükri-i Bitlisî Kürt olduğunu ve anadili Kürtçe de dâhil altı dilde gazel söyleyebildiğini ifiharla belirtir (Bitlîsî, 1995: 388; Adak, 2015 a: 75). Ehmedê Xanî de *Mem û Zîn* mesnevisinin beşinci bölümünü Kürtlerin kahramanlık ve cömertlik faziletlerinin övgüsüne ayırmıştır (1968: 52-59). Sonraki bölümde ise bu şaheserini neden daha muteber olan dillerde değil de kenarda kalmış ama özünde inci gibi olan Kürt dili ile yazdığını izah eder (1968: 60-67). Şeyh-i Meczûb Divanı’nda ise Kürt(ler) ismi sadece bir defa geçmektedir. Şair, müşidi Şah Hüsameddin’i medhederken ondan Şehê Kurdan ‘Kürtlerin Şahı’ diye bahsetmekte kendisinin de onun bendesi ‘kölesi’ olduğunu vurgulamaktadır:

Bendeê Cemşîd û **Şehê Kurdan** im

Pîşe û şun‘ im badexorê yaran im 212/1

3.3.2.5. Türk

Klasik şiirde Türk isminin sevgili/mahbûb anlamında kullanılması geleneği Hâfız-ı Şirazî’ye kadar gider. Hâfız, övdüğü Şirazlı Türk’ün Hindli gibi siyah olan beni için Semerkand ile Buhara’yı feda etmeye hazırdır (Şirazî, 1992: 8):

Eger ân **Türk-i Şirâzî** be-dest âred dil-i mǎ-rǎ

Be-ḥāl-i Hindüyeş baḥşem Semerḳand u Buḥārā-rǎ

Hâfız Divanı’nı Osmanlıca tercüme ve şerh eden Sûdî-i Bosnevî (ö. 1599-1600), bu beyti açıklarken şu bilgiyi verir: “Türk aşl lûgatde Tatar şınıfına dirler.

²⁶ Kurmanc, Kürtleri oluşturan en kalabalık grubun adı olduğu için zamanla teşmil etmiş ve bütün Kürtler için kullanılmıştır. Xanî de *Mem û Zîn*’de Kurd, Kurmanc ve Ekrad isimlerini birlikte ve birbirinin yerine kullanmıştır (1968: 56, 58).

Bunlar zālīm ve bī-raḥm ve ḥūnī olduklarından şu‘arā-yı Acem, maḥbūbları bunlara teşbīh idüp Türk dirler” (Bosnevî, 2020: 340). Bu imaj sonraki İran şairlerini de etkilemiş ve Fars şiirinde çokça kullanılmıştır (Taş, 2019: 264-266). Buna benzer kullanımlar Mela’da da vardır (Cizîrî: 2012: 98, 114). Sevgilinin âşığın gönlünü talan etmesi bahsinde Xanî de onu Tatarlara benzettir (2014: 185). Şeyh-i Meczûb Divanı’nda Türk ismi Hâfız’daki gibi güzel ve sevgili anlamıyla geçer. Hâfız’ın Şirazlı Türk’ü varsa Şeyh-i Meczûb’un da Hewremli/Hewremanlı Türk’ü vardır ve bu kişi mürşidi Şah Hüsameddin’den başkası değildir. Divanın genelinde de cinsiyet gözetilmeden sevgili olarak bahsedilen, medhedilen kişi mürşid ya da peygamberdir:

Tirkê Hewrem hate banî her digot

Tu ji ceger nîne gelet nîne gelet 81/4

Ji **Tirka Hewreman** bînim mey û bade di her weqtan

Purî meqşûd kete caman leîfa nazika rûxeş 68/6

Çi **Tirkek** şaf û pur nûr e cihan tûr e di dil xane

Kerem lûfêş niha nîne gerîb kir te ji wî rewşen 111/13

3.3.3. Dağlar ve Nehirler

3.3.3.1. Kafdağı

Dünyayı kapladığına inanılan yüksek efsanevî dağdır. Kimilerine göre mitolojik ve mistik bir dağdır, gerçekte yoktur; kimine göre İran’daki Elburz dağıdır (Onay, 2019: 58; Cizîrî, 2011: 508). Kafdağı, Şeyh-i Meczûb Divanı’nda uzaklığın ve ulaşılmazlığın sembolüdür:

Hilne w bibe ta **Qafe Qaf** çerxa bideyn çun bayê şam

Perwaz herin ta **Qafe Qaf** cam jî meyê hem eîles in 113/4

Îro li min bayê nesîm ba xwe birîn ta **Qafe Qaf**

Şubhê Şirîn bûbû şirîn ‘alem ji cinnan hate taf 85/1

Çoğunlukla bu dağla beraber anılan bir de anka kuşu vardır. Kafdağı, efsanevî anka kuşunun yuvasıdır. Anka kuşuna sîmurg ve zümrüdüanka da denir (Onay, 2019: 58). Şeyh-i Meczûb anka kuşu ile tuzak ‘dam’ ve av ‘şikar’ kelimelerini birlikte kullanır çünkü bu efsanevî kuş, çok yüksekten uçtuğu için tuzağa düşürülemez ve asla av olmaz. Sevgilinin kıvrım kıvrım zülüfleri de âşığa tuzaktır, gönlünü avlar, gönül oraya takılır kalır:

Dama Se‘îd **‘enqa** dixwast dama zerîn qeţ jê negirt

‘Enqa şikara kes nebî bazgeşte dam negrit ji wî 192/9

Kafdağı’nın yeşil zebercet taşından olduğuna inanılır. Tasavvufta bu dağ mürşid-i kâmilin yani sevgilinin vücududur (Pala, 2002: 261). Şeyh-i Meczûb, Kafdağının zebercet taşını onunla aynı renk olan zümürüd/zümrüt taşına tahvil etmiş ve yükseliğine binaen sevgilinin boyunu zümrüde -asında zümrütten olan Kafdağı’na- benzetmiştir:

Tırka ji **bejnê** bû xeram weqtê seher ba weqtê şam

Meşha li bağê serw û dam **qamet zumurrud** neyşeker 60/5

3.3.3.2. Tûr-ı Sînâ ve Koh-i Nûr

Sina Yarımadası’nın güneyinde yer alan Sina dağı, Musa peygamber kıssası bağlamında adı *Kur’ân*’da geçen (Kasas 28/29), bir sureye adını veren (Tûr 52) hatta kutsal bir yer olarak Allah’ın üzerine yemin ettiği (Tîn 95/2) bir yerdir. Musa peygambere ilk vahiy bu dağda inmiş, Allah burada yanan bir ağaçta tecelli ederek onunla konuşmuştur (Kasas 28/29-30). Kıssa, Eymen vadisinde geçer. Allah’ın tecelli ettiği yanan ağaç da bu mübarek yerdeki vadinin sağ tarafında kalmaktadır (Kasas 28/30). Eymen, yumn kökünden uğur, uğurlu olmak anlamına gelir (Ayverdi, 2011: 363). Hem kelime anlamı, hem de tarihi nedeniyle âşığın sevgiliyi gördüğü, sevgilinin güzelliğinin tecellisine mazhar olduğu yer Eymen vadisi ve Sina dağına benzetilir:

Mestî ji qala muhbetê **Tûr** in şebîhê **Eymenê**

Meşgûf li mihra neynikê şohtin ji hicra esmerîn 125/7

Yüksekliği ve yüceliğine binaen şairler gönlü, göğüs kafesini de tûr-ı Sînâ'da Musa'nın gördüğü o şavka benzetirler. Allah, kıssadaki gibi âşığın gönlünde tecelli eder:

Ya rebb qefes çi nûr e mişkatê şewqê **Ṭûr** e

Şuhbet bi **Mûsa** nûr e dil **Ṭûr** e min beden nûr 62/31

Şeyh-i Meczûb Divanı'nda geçen diğer bir dağ ismi de Hz. Muhammed'e ilk vahyin geldiği Mekke'deki Nûr dağıdır. Vahiyden önce dağın ismi Hira idi. Hz. Muhammed peygamber olmadan evvel buraya gelip inzivaya çekilir, tefekkür ederdi (Karagöz ve diğ., 2015: 83). Nûr (Ar. çoğulu Envâr), aynı zamanda aydınlık, manevî ışık anlamına da gelmekte ve *Kur'ân*'da defalarca geçmektedir. Alev ve ateş anlamına gelen nâr da nûr ile aynı köktendir (Karagöz ve diğ., 2015: 529-530). Şair, nurdan bir cam şişe gibi olan gönlünü Tûr-i Sînâ ve koh-i Nûr'a benzetir:

Min dil ji camê nûr e **wek kohê Nûr û Ṭûr** e

Hey hey me dil bi nûr e j'vê badeya beden nûr 62/28

Şîrîn me dî teşbîhê **Ṭûr** bangê *Enellah* j'kohê **Nûr**

Cam cam dida j'nûra di cûr 'ezrû ve Hewrem ser li text 29/10

3.3.3.3. Nil ve Fırat

Mısır ülkesinin hayat, feyz ve bereket kaynağı Nil nehridir. Ülkeyi baştanbaşa geçen dünyanın bu en uzun nehri Akdeniz'e dökülür (Pala, 2002: 372). Fırat ise Erzurum ve Ağrı'dan doğan Karasu ve Murat kollarının birleşmesiyle büyüyen, Irak'ta Dicle nehri ile birleşerek Şattûlarap'ı meydana getirerek Basra Körfezi'ne dökülen büyük bir nehirdir (Tuncel, 1996: 31-32). *Kur'ân*'da üç âyette geçen furât kelimesi “içene ferahlık veren tatlı su” anlamındadır ve hadislerde Nil ve Fırat'ın cennet nehirleri olduğu belirtilmiştir. Tevrat'a göre Âdem ile Havvâ'nın içinde yaşadığı bahçe Dicle ile Fırat arasındaki bölgede kurulmuştur. *Ahd-i Atîk*'te Fırat, arz-ı mev'ûdun doğu sınırı olarak gösterilmektedir. Dünya üzerindeki en eski ve büyük medeniyetler Dicle ve Fırat arasındaki vadilerde kurulmuştur (Uzun, 1996: 33). Şeyh-i Meczûb aşktaki coşkunluğu nedeniyle kendisini Nil ve Fırat nehirlerine,

gönlündeki aşk ateşini ise tûr-ı Sina'ya benzetir. Aşığın gönlünde taşan deniz ummana 'engin okyanuslara' benzer:

Gih çu **Nîl** in gih **Furat** in lew me dil ateşê **Tûrê**

Lew di dilda behrek heye ew ji 'ummanî gelet 81/39

Benzer şekilde Melayê Cizîrî de Nil, Fırat ve Dicle nehirlerini bir arada kullanır (Cizîrî, 2012: 102):

Feyza me şubhê **Nîl** e em **Dicle** û **Firat** în

Ger şêx e wer îmam e vê ra ye min keşakeş

3.4. KOZMİK UNSURLAR/ASTRONOMİ

Astronomi içinde burçlar ve felekler önemli yer tutar. Burç (çoğulu burûc ve ebrâc), Güneşin bir yılda takip ettiği düşünülen yörüngenin içlerinden geçtiği belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızından her birine verilen isimdir (Demirci, 1992: 421). Buna göre dokuz kat felek (çoğulu eflâk), iç içe dönen gök kubbeleri, kâinatın merkezi olan Dünya'yı kuşatmıştır. Bu dokuz felekten ilk yedisine "Seb'a-i seyyare" adı verilir ve bu yedi felekte yedi gezegen yer alır. Sekizinci felekte sabit yıldızlar yani burçlar bulunur. Bu gezegen ve burçlar, dünya işleri ve insan hayatı üzerinde etkilidirler. Her gezegenin tabiatı farklıdır, kimi uğurlu kimi uğursuzdur. İlm-i Nücûm 'Yıldız ilmi' ile uğraşanlar insanın doğum günü ve saati üzerinden onun hayatı ve geleceği hakkında bilgiler keşfetmeye çalışırlar (İpekten, 1973:159).

3.4.1. Felek Sistemi

Batlamyus'tan gelen eski astronomi anlayışına göre felek, dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden meydana gelmiştir (Kurnaz, 1995: 306). Felek sisteminde Güneş'in sultan diğer seyyarelerin 'gezegenlerin' de onun maiyeti olduğu tasavvur edilir. Gezegenler Dünya'ya yakınlıklarına göre şöyle sıralanır. Birinci felekte Ay (Kamer, mâh), orta uğurludur ve sultanın veziridir. İkinci felekte Utarit (Debîr, Merkür), bazen uğurlu bazen uğursuzdur ve sultanın kâtibidir. Üçüncü felekte Zühre (Nahîd, Venüs, Çobanyıldızı), küçük uğurludur ve sultanın çalgıcısı ve rakkasesidir. Dördüncü felekte Güneş (Şems, Mihr, Hurşîd, Hâver) yıldızların sultanıdır. Beşinci felekte Merih (Mirrih, Mars), küçük uğursuzluktur, sultanın seraskeridir. Altıncı

felekte Müşteri (Bercîs, Hürmüz, Jüpiter), büyük uğurdur, sultanının kadısıdır. Yedinci felekte Zuhal (Keyvan), büyük uğursuzluktur, sultanın hazinedarıdır. Sekizinci felekte sabit yıldızlar yani burçlar vardır. Hamel (Koç), Sevr (boğa), Cevza (İkizler), Seretan (Harçeng, Yengeç), Esed (Arslan), Mîzan (Terazi), Akreb, Kavs (Yay), Cedî (Oğlak), Sünbüle (Başak), Delvi (Kova), Hût (Balık). Dokuzuncu ve son felek katmanı boşluktur. “Atlas” adı verilen bu dokuzuncu feleğe “Arş, arş-ı a‘lâ, arş-ı a‘zam, arş-ı ilâhî” de denir. Ayete'l-kürsi’de geçen Allah’ın kürsüsü buradadır. Böylece bütün kâinatı kuşatmıştır (İpekten, 1973:159-160).

Felek sistemi içinde her burcun, seyyarenin, yıldızın bir karakteristiği vardır. Şairler bunları kullanarak şiirlerine derinlik ve bazen de mübalağa katarlar. Felek sistemi içindeki hareketlerin insan hayatını ve talihini etkilediği, başına gelen şeylerin müsebbibi olduğuna inanılır. Şairler, felekten, feleğin çarkından, devranından şikâyetçidirler; onu kendilerine düşman bilirler:

Ahên Se‘îd kirne gelek **wî teyy dîkin her neh felek**

Lewma Ğeramî bû helek j'van gêmze û remz esmera 17/14

Neh felek ya da Osmanlıca telaffuzla “nüh felek”, dokuz gök demektir. “Eski astronomiye göre gökler dokuzdur; her gök öbürünü kaplar. Âlemin merkezindeyse yeryüzü vardır” (Şeyh Galib, 2011: 331). Feleğin bu durumuna karşı şairin elinden tutan mürşididir:

Guftar hebîn esrar melek hetta me teyy kir neh felek

Ev **Hewremê** teb‘et melek **destê me girt** şor kir qedeğ 37/9

Felek, sürekli dönmesi ve insanın başına getirdikleri ile onu hırpalaması nedeniyle değirmene benzetilir. Xanî’ye göre felek, değirmen gibi sürekli dönüş ve değişim halindedir (1968: 466). O değirmenin taneleri insanlardır. Buna göre insan, feleğin değirmeninde, değirmen taşları arasında ufalanıp toz haline gelen bir tahıl tanesi gibidir.

Burçların, gezegenlerin ve diğer kozmik unsurların Şeyh-i Meczûb Divanı’ndaki yansımalarını aşağıda inceleyeceğiz.

3.4.2. Akrep

Sekizinci felekte yer alan sabit yıldızlar yani burçlardan yedincisidir (İpekten, 1973: 160). Genellikle sevgilinin saçları siyah ve kıvrımlı olması hasebiyle akrebe benzetilir. Akrep gibi olan saçın sevgilinin Ay gibi olan yüzünü örtmesi âşıkların hoşuna gitmez, nitekim akrep burcu uğursuz sayılır ve Ay, akrep burcuna girdiğinde sefere çıkılması tavsiye edilmez (Özer, 2015: 96):

Ev hōriya gebgeb perî **derket ji burca ‘eqrebê**

Husna ruxa bû leb lebî *maza teqûlî yari ma* 20/3

Tîr dan ji **burca ‘eqrebê** xwezya li nûra gebgebê

Derket ji burcê kewkebê ey can bigo *ma te ‘murîn* 125/18

Gerçek anlamıyla da akrep zehirli ve öldürücü bir hayvan olduğu için âşıklar ayrılık acısını ona benzetirler:

Firqet ji yaran niqmet e ni‘met li min her zehmet e

Zehmet ji hicr û firqet e **wek ‘eqreb û marê di reş** 73/12

3.4.3. Cedî

Cedî yani oğlak burcu, Güneş sisteminin on iki burcundan onuncusudur. Sekizinci felekte ve gezegenlerin üzerindedir (İpekten, 1973: 160). Bu nedenle şairler avaz ve nalelerinin cedîye ulaştığını hatta onu geçtiğini belirterek mübalağa yaparlar:

Nalê me borîn ya hebîb **j'burca cedî** geştin reqîb

Şohtin ji ber ahên hedîd çerxa felek her şubhegah 170/4

3.4.4. Hamel

Hamel yani koç burcu, yıldızların gökyüzünde koç şekline benzetilmesinden dolayı bu adı almıştır. 21 Mart ile 20 Nisan tarihleri arasında koç burcunun etkisinin sürdüğüne inanılır. Güneş, 21 Mart'ta yani ilkbaharın başlangıcıyla ilk burç olan koç burcuna girmektedir. Dolayısıyla koç burcu ilkbahar burcudur ve Nevruz'un

başlangıcıdır. Bu nedenle şairler coşkulu ve hayattan kâm alıcıdır (Yıldırım, 2015: 345). Şeyh-i Meczûb da güneşin hamel burcuna girdiği bu bahar zamanında sâzendelere ‘çalgıcılara’ seslenerek def çalmalarını, kendilerini coşturmalarını istemektedir:

Muṭrib were weqte ‘eşir roj hatiye **burca hemel**

Lêde defê bo serxweşî saqî weşîn miska reşîn 119/8

Şairin bu beyti bir Nevrûz tasviri olarak da okunabilir. Ehmedê Xanî, hikâyesi Cizre’de geçen *Mem û Zîn* mesnevisinde Nevrûz’u coşkuyla anlatır ve o gün kimsenin evlerde kalmadığını belirtir (1968: 100-105). Benzer şekilde Evliya Çelebi de Amediye şehrini anlatırken bu şehir halkının Nevrûz-ı sultanî olunca genç yaşlı hep beraber kırlara, mesireye çıktığını, bilgin ve şairlerinin şiirler okuduğunu aktarır (2010: 713).

3.4.5. Husûf

Husûf, Ay tutulması demektir (Onay, 2019: 191). En eski topluluklardan beri özel bir durum olarak Güneş ve Ay tutulması hakkında mitolojik, dinî ve sosyal yorumlar yapılagelmiştir. Şairler de bu kozmik olayı edebî söyleyiş için kullanmıştır. Şeyh-i Meczûb, Güneş’e benzettiği sâkinin yüzü altın işlemeli kadehte meşale gibi parladığında diğer sevgililerin Ay tutulmasına uğramışçasına karanlıkta kaldığını söyler:

Me dî ‘eksa ruwê saqî di cama zerkeş û tarî

Wekû şemsê dida meş‘el **xusûf girte qemer yaran** 151/41

Aşağıdaki beyitte de şair, Ay tutulmasının sebebinin Leyla gibi olan sevgilisinin kendisinden gizlenmiş olmasına bağlamaktadır. İkinci mısradan ise şair Güneş ve Ay’ın dönüşümünü sergeşte/baş dönmesi ve sarhoşluk hâline benzeterек bunun da sevgilinin yüzünü görememesi nedeniyle gönülden ettiği ah û figanlardan kaynaklandığını söyler:

Qemer hate xusûf yara çikû mexf e li min Leyla

Çi sergeşte meh û mihri ji efğanê me dil dêmê 190/10

Dünya'nın Ay ile Güneş arasına girerek Ay'ın ışını kestiği, dolayısıyla Güneş'in Ay'ı görmesini engellediği bu hadiseyi şair kendi duruma benzetmekte ve kendisinin de sevgilinin akik taşı gibi parlak bileklerini göremediğinden yakınmaktadır:

Mahê te kir şeqq û kerî **xawer kete xesf û çûyî**

Em jî şebîhê xawerî carek nedî zendê 'eqîq 92/9

3.4.6. Merîh

Mars, kızıl gezegen. Merîh, nahs-ı asgar (küçük uğursuzluk) olarak kabul edilir (Pala, 2002: 336). Harbe ve fenâlığa alâmettir (Onay, 2019: 433). Şeyh-i Meczûb, sevgiliden ayrı olmasını Merîh'in kindarlığına ve alçaklığına bağlar:

Merîxa dîn ji min kîn e kirim mexfî ji mehbûbê

Wekî meşlûbiyan kirme di nava bend û hebsê da 9/12

Eya saqî biya wer mey **merîx îro qewî dîn e**

Meger bade bibit îro xemê gerdûn [ji egyaran] 151/27

Merîh'in yerinden oynaması dahi talih üzerinde etkilidir:

Heya saqî li min ava heyîv û bedr û şuhbet yar

Merîx borî ji cayê xwe me tîlî' bû ji dildaran 151/13

3.4.7. Mîzan

Mîzan burcu, adalet ve eğlenceyi temsil eder. Kamer/Ay, mîzan burcuna girdiğinde bu burç sahiplerinde aşkın ve sohbetin arttığına inanılır (Özer, 2015: 13). Şeyh-i Meczûb, bu hâlini hicrana, sevgiliden ayrı olmasına yormaktadır:

Qemer hate li mîzanan ji ber hicra te canan

Ji awazim kete naqe di nava gul qemer dêmê 190/7

Bu beyitte teraziden kastedilen ayrıca sevgilinin kaşlarıdır. Sevgilinin kaşları terazinin iki kefesi gibi ölçülüdür. Ay, terazi burcuna girer gibi gelip ikisinin

ortasında parlamaktadır. Beytin ikinci mısrasında geçen naqe/nâka beyazlığı sebebiyle tespîh yapılan deniz fili hayvanının dişleridir (Ayverdi, 2011: 909). Parlaklığı sebebiyle çoğu zaman sevgilinin yanağı, yüzü, gerdanı fildişine benzetilir. Beyitte geçen “dêm” kelimesi de Kürtçe yanak ve yüz anlamındadır (Chyet, 2003: 148). Naqe ayrıca bir yıldız ismidir. Beyte göre âşığın avazından, feryadından adeta yıldızlar dökülmüş ve bunlardan biri sevgilinin ay gibi parlak gül yanağına düşmüştür.

Sevgilinin kaşlarının yay gibi olması bağlamında yay ve terazi burcu da birlikte kullanılır:

Li min Yûsif biye mexfî Zuleyxa bûm li vê Mişrê

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê

190/11

3.4.8. Müşterî

Altıncı felekte yer alan Müşteri sa‘d-ı ekber yani büyük uğurdur; Güneş sultanının kadısı bazen de hatibi olarak tasvir edilir (Onay, 2019: 307). Bu uğurundan ve iyi özelliklerinden ötürü şairler sevgililerini ona benzetirler:

Derket ji **burca muşterî** teşbîhê tayê ‘er‘erê

Noşî ji rûyê surperî weşfê ‘eqîq der cami da

5/11

Müşterî yıldızı, kelime anlamına binaen alışveriş işlerinde satın alıcı olarak da gösterilir fakat bu müşteri öylesine bir metanın değil, sevgilinin tâlibidir. Âşık sevgiliye tâliptir ancak onun “müşterisi” de çoktur. Bunun üzerine âşık, bu aşk pazarında canını sermaye yapar:

Ew bî li **burca muşterî** qed ‘er‘erî dêm zuherî

Dîtim li wê pur muşterî min can ji ‘işqê tabi da

5/12

3.4.9. Süreyya

Türkçe’de “Ülker”, Farsça’da “Pervîn” olarak adlandırılan, yedi yıldızdan oluşan yıldız kümesinin ismidir. Çoğunlukla ipe dizilmiş yedi inciden oluşan bir gerdanlığa benzetilir (Pala, 2002: 429). Süreyya ismi Şeyh-i Meczûb Divanı’nda üç defa geçer. Şairin bunu her defasında “direqsînîm” fiil çekimi ile beraber

kullandığını, bu yıldız kümesini raks û sema eden bir toplulağa benzettiğini görüyoruz:

Ji ‘işqa nazika ‘ezrê direqşînim **sureyyana**[n]

Kete reqşê zuhadê xişk ji awazê di Se‘dî da 3/8

3.4.10. Şems ve Kamer

Batlamyus’a göre felek sistemi dünyayı soğan zarı gibi çevreleyen iç içe dokuz katmandan meydana gelmiştir (Kurnaz, 1995: 306). Bu sistemin merkezinde Güneş vardır. Yeryüzündeki hükümdarlık ve devlet idaresi gibi gökyüzünde de Güneş’in hükümlanlığı vardır: Güneş sultan diğer gezegenler de onun maiyetidir. Güneş’in veziri ise Ay’dır. Sevgili, özellikle de yüzü bu yüzden en çok Güneş’e ve Ay’a benzetilir:

Heyîv û şems e ew dîsa dil û ceger ji wê îsa

Ne vî rengî ku Belqîsa me xûn xware di ‘işqê da 9/15

Ya tûtiyê şekker şiken ya bilbilê beydayê geyb

Mehpareya şemsa felek ya dilbera mujgan şedef 89/7

Şair, benzetmeleri daima açıktan ve doğrudan yapmaz. Bunu daha üstü örtük ve sanatlı bir şekilde yapmayı da deneyebilir. Güneş imgesi için buna örnek “yara mecer” ya da “şahê mecerr” sıfatıdır. Mecerr ya da mecerre, samanyolu yıldız kümesi, eski adıyla kehkeşândır (Nâcî, 1308: 718). Bu büyük ve parlak yıldız kümesinin şahı da Güneş’tir. Şair böylece dolaylı olarak sevgilisini yine Güneş’e benzetir:

Minnet me dî **yara mecerr** xerram dibî weqtê seher

Lê ket nişab weqtê seher minnet ez im nûra şeha 10/11

Benzer bir kullanım Mela Divanı’nda da vardır:

Min dî seher **şahê Mecerr** lebsê di ber mexmûri bû

Ew dêmzerî surmuşterî ya reb perî ya hûri bû (Cizîrî, 2012: 166)

Yukarıdaki beyitte kaynak gösterdiğimiz Osman Tunç çevirisi de dâhil bazı Mela Divanı neşirlerinde samanyolu anlamındaki mecerr ile Macar/Macaristan birbirine karıştırılmış ve terkip “Macar şahı” olarak tercüme edilmiştir. Şair elbette sevgilisini hem Güneş’e hem de güç ve kudret sahibi bir Macar şahına benzetmiş olabilir ancak bütün mısralar beraber okunduğunda mecerr isminin daima güneşin doğuş vakti olan seher ile beraber kullanıldığı, şahın üzerindeki lebs/libas/elbisenin de mahmûrî (şarap rengi) ya da “sor û zer” olduğu görülecektir. Bu da tam anlamıyla Güneş’in doğuş anındaki renk cümbüşüdür. Âşıklar için sevgilinin ortaya çıkması, görünmesi Güneş’in doğuşu gibi renkli ve heyecan vericidir.

3.4.11. ‘Utarid

‘Utarid, Güneş’e en yakın olan gezegendir. İkinci felekte yer alır. Feleğin kâtibidir. Bu nedenle debîr-i çarh veya debîr-i felek olarak da adlandırılır. Yazarların piri, hitâbet, belâgat ve sanatkârların sembolüdür. Özelliği hile ve yalancılıktır (Pala, 2002: 479). Şairler, klasik edebiyatın bir geleneği olarak felekten şikâyetçidir; Xanî, “Kîna felekê ebed qedîm e”, der (1968: 334). Feleğin kâtibi olan ‘utarid de bu şikâyetlerden payını alır. Tacdîn ve Sîti’nin evlendiği o coşkulu günde “Xettatê felek ji dest qelem ket” der, Xanî (1968: 180) çünkü o feleğin hattatı âşıklar için hiç hayırlı şeyler yazmaz. Şeyh-i Meczûb, feleğin kâtibini sarhoşa benzetir. Sarhoş biri düzgün yazı yazamayacağı için başlarına bu musibetler gelmektedir, yoksa alınyazılarındaki bu bahtsızlığın başka bir izahı olamaz. Ayrıca kâtibin sarhoşluğu da yine aşktandır:

Debîrê ma bûye serxweş ji ber ‘işqa şîrîn gunça

Ji ‘îşqê Şîrîn û Leyla nema hoşim li ser wa ez 64/8

Ev felek û **debîrim serxweş** j'me ra hat

Hâşa di hewayê bel medh j'me ra hat 221/1

Ji vî hâlê segî berde **‘utarid hat li mîzanê**

Dilim xûn e ji hicranê bike lutfê eya xanê 224/5

3.4.12. Zühre

Diğer adıyla nâhid, çobanyıldızı; Yunan mitolojisinde aşk ve müzik tanrıçası Venüs. Sa'd-ı asgar yani küçük uğurdur. Felek sisteminde sultan olan Güneş'in sazendesidir; şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır (Pala, 2002: 507-508).

Bejna cuwan xweş xurrem î lew geyyirî selwane reqş

Mest im ji wê lew cemmilî **hem zuhre ye şa[ha]ne reqş** 80/1

Şeyh-i Meczûb, sâkinin/sevgilinin yüzünü ve yanağını bazen de sevgilisinin endamını zühre yıldızına benzetir:

Lale 'izara 'ezruwî reqqaş kirim wek muşterî

Zuhre rux e sîma ber e taca serî le'î we surx 38/12

Şêrîn qeda qamet elîf husna rûya husna letîf

Zuhre ye ew bejna şerîf bûyê ji miska reş weşîn 120/3

3.5. SAVAŞ ALETLERİ

3.5.1. Ok ve Yay

Klasik edebiyatta sevgili, hemen hep âşığa cevreden, onun canını yakan, kanını döken, hem nazıyla hem tavırlarıyla âşığa çile çektiren bir konumdadır. Durum böyle olunca şairler çektikleri acıları anlatırken pek çok kesici ve delici alet, ateşli ve ateşsiz silah ismi zikretmektedir. En çok kullanılan teşbihle başlarsak sevgilinin gamzeleri 'yan bakışları' ok (K. tîr, xedeng) gibidir ve âşığı kan revan içinde bırakır:

Ev xemriyê tayê herîr bihn kir ji wî vî rindê dîn

Çeşmê di reş serxweş û mest **tîr awir e ew padişah** 170/8

Sevgilinin kaşlarının okları öyledir ki iki yüz Timur'u öldürmüştür:

Tîrên ji birhên goşezar kuştin duşed Tîmûrê reş

Şed Mîr Şeref kuştin bi perr em wek helac ber ç[î]zi beş 73/1

Sevgilinin bakışları ve kirpikleri ok gibiyse onları çeken yay (keman) da kaşlarıdır:

Şox û şepala neyşeker **kêşan kemanê birhê qer**

Avête dil tîr û teber Şox û xiyalê rûz û şeb 28/4

3.5.2. Kılıç

Çoğu zaman güle benzetilen sevgilinin dikenleri kılıç (K. şîr) ve ok gibidir. Gül, bunları ona âşık olan bülbülün üzerine yağdırmaktadır:

Xarên gulê nayên hîsab mîhnet ji wê nayê hîsab

Xarên gulê hem şîr û tîr tîran dirêjît bilbilî 196/2

Kılıç yerine kullanılan başka bir isim de “tîğ”dir. Şair, Cemşîd’in kılıcı ile şehit olmuştur:

‘Etîqê ‘îşqê şîrîn im **şehîdê tîğê Cemşîd im**

Di ‘îşqê da ez ê mîr im ji ‘îşqê zulf û ferfûrî 203/14

3.5.3. Mızrak

Mızrak (K. rim), “Ucunda sivri bir demir bulunan, uzun saplı eski bir savaş âleti”dir (Ayverdi, 2011: 821). Sevgili, bakışları ve onu tamamlayan kaş ve kirpikleri ile âşığın gönlüne ok ve mızrak ile saldırmakta bir kez olsun kavuşmayı bahşetmemektedir:

Yara cuwan ez şohtime **avête dil tîr û rim e**

Rûh hate der xweş kuştîme carek neda weşlek Se‘îd 39/8

Dilberlerin şahı sevgili, “rimbaz” yani mızrak ustasıdır:

Rimbaz e şahê dilberan dîsa werîn ser defteran

Xûn dilbirî çendî kiran dil birye min Şahê ‘Ereb 22/25

3.5.4. Teber

Teber, uzun bir bastona geçirilmiş ince bir balta türüdür. Savaşlarda kullanıldığı gibi abdâl dervişler de dağlarda bununla odun keser, kendilerini vahşi

hayvanlardan korurdu (Onay, 2019: 27). Sevgilinin yay kaşlarından ok ve teber dökülür, buna rağmen âşık korkup çekinmez çünkü feleğin çarkından başı dönmüş, sedef gibi parlak yüzün âşığı olmuştur:

Şox û şepala neyşeker **kêşan kemanê birhê qer**

Avête dil **tîr û teber** şox û xiyalê rûz û şeb 28/4

Hêjî Se'îd nakey hezer j'wê nazika **b'tîr û teber**

Çerxa felek sergeşte wî em 'aşıqê rûyê şedef 87/13

3.5.5. Şeşper

Şiirde kullanılan başka bir silah da per 'kanatlı' denilen ve 'altı kanatlı' anlamında şeşper türü de bulunan bir çeşit gürz ve topuzdur (Ayverdi, 2011: 1167):

Îro şepal min dî seher xerram dihat j'burca qemer

Şeşperr li dest qerqef li ser lew şohtiyê zulfa reş în 118/12

Şair bu savaş aletini bazen "şeşber" olarak da telaffuz etmiştir. Ayrılık darbesi şeşber gibi ateşler saçmaktadır, âşığın gönlü sevgilinin hicranı ile yaralı ve mahzundur:

Dîsa ji derba firqetê dil bû birîn j'zulfê şuma

Şeşber ji nû ateş didan dil bû hezîn j'hicra şuma 13/1

Şair bazen şeşperi bir kılıç türü olarak görmektedir. Şekil ve kullanım amaçlarının benzerliği buna sebep olmuş olabilir. Buna göre kara sihre benzeyen sevgilinin saçları Sa'îd'in kalbini bıçaklamaktadır. Bu sihrin kılıcı şeşperdir, ondan çıkan çıkan kıvılcımlar ateş gibidir:

Sihra siyah pur ker kire qelbê Se'îd ta pa w ser e

Şîrê ji sihrê şeşperr e meş'el ji wê şubhê di nar 50/3

Şair, genel savaş aletlerinin yanında bıçak (K. kêr), şiş (K. bist), pençe, vahşi hayvan tırnağı (K. kulab) gibi her türlü kesici aleti de çektiği acıyı ifade etmek için kullanmaktadır:

Tê da birin **bist û kulab** dem dem didan **penç û gûrab**

Can jî bija ew dil xirab herdem ji hicr û firqetêş 73/11

Şeyh-i Meczûb'a göre sevgiliye savaş sanatını talim eden Kerrâr lakaplı İmam Ali'dir. Kullandığı “finûn”, Arapça “fenn” kelimesinin çoğuludur ve “bilim” anlamına geldiği gibi Kürtçe'de “oyun ve hile” anlamına da gelir. Buna göre sevgili harbin hilelerini, inceliklerini Hz. Ali'den öğrenmiş ve bir gaflet anında kılıç, şesşper ve okla hücumla geçerek âşığı esir almıştır:

Di gēflet da bi ser hatî bi **şîr û şesşper û tîran**

Meger Kerrar tu te'lim da finûnê herbê êsîran 226/3

3.5.6. Top ve Tüfek

Şair, acısını anlatmak için sadece geleneksel silahları değil tifeng/tüfek gibi ateşli silahları da şiirinde kullanmıştır:

Vegerîne îro celebê hatiye newbet ji 'Ecem

Lê ku peyweste bi hevra tu bidî **tîr û tifeng** 97/5

Tüfekli süvariler de aynı şekilde şiire konu olmuştur:

Şah şîrînî dihena bûye xeramî bi seher

Fetehe's-şerq û beynenî bi **siwarê bi tifeng** 97/7

Şairin şiirinde kullandığı diğer bir ateşli silah da toptur:

Kuşte melîkê Farisan ba Qeyşer û Kisra û an

Top û çeper şed pehlewani bestin li dor yara 'ezîz 65/6

Beyitte geçen “çeper” kelimesini Mela “hedef” anlamında kullanmıştır. Âşığın sinesi okların hedefi olmaktadır (Cizîrî, 2012: 64):

Tîri sed tene ceger **sîne li ber bûye çeper**

Ji dil û cergê kul û sîneyê ker-ker meke behs

3.5.7. Çevgân

Şair, silahlar, kesici ve delici aletlerden başka yine savaşla ilgili olan, erkeklerin binicilik ve atıcılık yeteneklerinin gelişmesini amaçlayan; atik, çevik ve idmanlı bir şekilde daima savaşa hazır olmaları için oynanan “çevgân” oyununu da anar. Başı eğri bir sopa ‘çevgân’ ya da ‘kaşo’ ve bir top ‘goy’ ile oynanan ve bugünkü polo sporunun atası sayılan bu oyunda at sırtında iki takım ellerindeki sopalar ile topu hedefe ulaştırmaya çalışırlar (Pala, 2002: 111-112). Şeyh-i Meczûb uçlarının kıvrımlı olması nedeniyle sevgilinin zülûflerini çevgâna benzetir:

Di benda **zulfê çewganî** me cewlan kir di meyxanê

Li dor zulfê perî mest in belê şad im di ‘îşqê da 8/3

Bahsi geçen oyunda her iki takımdan da darbeler yiyen, bir o yana bir bu yana sürüklenen, dilsiz ve hâline teslim goy da âşığın sembolüdür:

Şeb û rojan çi xûnxwar im li ber cengê çi amanc im

Wekû goyan dibazanim ji derba nazika rinde 159/7

Bu oyunun bir parçası olan “kaşo/kaşû” da âşığı darbeleyen kesici ve delici aletlerdendir:

Hostayê ‘îşqa dilberan dil daye min ber **kaşuwan**

Vî sîne tê da agiran remza huwiyyat her ‘eyan 149/7

Melayê Cizîrî de bu iki kavramı bir arada kullanmış ve övdüğü kişiye hitaben “çevgân oyunundaki top gibi sana kayıtsız itaat etmeyen, hizmetine girmeyen, çevgân sopasının önünde paramparça olsun” demiştir (Cizîrî, 2012: 64).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN NEŞRİ

4.1. NÜSHALARIN TANITIMI

Şeyh-i Meczûb Divanı'nın elimizde iki yazma nüshası mevcuttur. Bunları A Nüshası ve B Nüshası olarak adlandırdık. Bunların dijital kopyalarını bir CD içinde Dr. Osman Aslanoğlu'ndan teslim aldım. Yazmaların dijital kopyasını temin eden Duhoklu araştırmacı Tahsin İbrahim Doskî'dir. Doskî de bu yazmalara Cizreli inşaat mühendisi Hacı Ali (Abdulillah) Sapan (ö. 27.09.2020) vasıtası ile ulaşmıştır. Aktardığına göre bu yazmalar Hacı Ali'nin babası Hacı Abdülkadir Sapan'ın kütüphanesinde bulunuyordu (Doskî, 2014: 8). İkisi de mutasavvıf olan Hacı Ali ve Hacı Abdülkadir, Seyid Qedrî dergâhının müntesipleridir. Hacı Abdülkadir, Seyid Qedrî'nin oğlu ve ölümünden sonra dergâhın postnişini olan Şeyh Muhammed Nesim'in halifesi idi (Mehmet Selim Dilan ile kişisel görüşme, 15.11.2020).

A Nüshası dediğimiz Şeyh-i Meczûb Divanı'nın en eski yazmasını 1979'da Bafeyî'nin Cizre'den Abdulreqîb Yûsuf'a yolladığını aşağıda detaylı olarak açıklayacağız. Peki, bu nüsha Cizre'ye tekrar nasıl döndü de Sapan ailesinin kitaplığına girdi ve Doskî onlardan kopyasını aldı? Cevap: O nüsha Cizre'ye hiç dönmedi. Kişisel görüşmemizde Şeyh-i Meczûb'un torunu Mehmet Selim Dilan, Süleymaniye'de yaşayan Yûsuf'a ulaştıklarını, kendisinden dedesinin bu emanetini istediklerini ama kendisinin vermediğini açıkça belirtti (kişisel görüşme, 15.11.2020). Telefon ve e-posta ile ulaştığımız Yûsuf da yazmanın orijinalinin kendisinde olduğunu teyit etti ve adını şimdi hatırlamadığı bir kişi vasıtasıyla dijital kopyasını Cizre'ye yolladığını belirtti. Bu bilgiyi Mehmet Selim Dilan da teyit etti ve ellerinde sadece bir CD içinde divanın kopyası olduğunu söyledi. İşte

Süleymaniye'den Cizre'ye gelen, oradan tekrar Duhok'a Doskî'ye giden, Doskî'den de bana gelen kopya Yûsuf'un çektiği o dijital kopyadan başkası değildi.

Aşağıda her iki nüshayı ayrı ayrı tanıtmaya çalışacağız.

4.1.1. A Nüshası

Şeyh-i Meczûb Divanı'nın elimizdeki iki yazma nüshasının eski ve hacimli olanıdır. Bu nüsha toplam 213 sayfadır. Her sayfada 13 satır vardır. Tahkikimize göre bu nüshada toplam 245 şiir vardır. Bunların 3'ü Farsça, 5'i Arapça geriye kalan 237 adedi Kürtçe'nin Kurmancî lehçesi ile yazılmıştır. Zahriye sayfası olmadan besmele ile başlayan bu nüshada önce gazel ve kaside formundaki şiirler kafiyelerinin elifba sırasına göre sıralanmıştır. Onların tamamlanmasından sonra kısa mesnevi, tercî-i bend gibi diğer nazım şeklindeki şiirler başlar ancak bu ayırım kesin ve keskin değildir. Örneğin tercî-i bendlerin arasında, özellikle son sayfalarda tekrar gazel ya da kaside karşımıza çıkabilmektedir. Çizgisiz beyaz-sarı bir kâğıt üzerine kırmızı mürekkeple çerçeve çizilmiş ve bu çerçeve içine siyah mürekkeple, güzel bir ta'lik hatla şiirler yazılmıştır. Bafeyî, bu ta'lik hattın Fars tarzı olduğunu belirtip müşdidinin de Hewremanlı olmasından yola çıkarak Şeyh-i Meczûb'un bir süre İran'da eğitim almış olabileceğini belirtir (1983: 3). Nitekim hem Bafeyî hem de Yûsif birbirlerine yazdıkları Arapça mektuplarda bu yazmanın müellif hattı olabileceğini belirtmiştir.

Bu nüshadaki Arapça şiirler kırmızı mürekkeple harekelendirildiği halde Kürtçe ve Farsça şiirlerde hareke kullanılmamıştır. Kürtçe şiirlerin içinde geçen Arapça ibareler de yine harekelendirilmiştir. Bazı sayfalarında çerçevenin dışında yani derkenârda notlar ve fazla beyitler yazılmıştır.

Bu nüshanın temmet kaydı yoktur; herhangi bir yerinde ne bir hattat ismi ne de istinsah tarihi vardır. Bu elyazması Cizre'de Mela Xelefê Bafeyî'de idi.²⁷ Bafeyî, yazmanın başına bir şey gelmesinden korkar ve 1979'da Arapça bir mektupla onu Irak'a, araştırmacı Abdulreşîd Yûsuf'a yollar. Bildiğimiz kadarıyla Yûsuf bu divanı

---

²⁷ Şeyh-i Meczûb'un torunu Mehmet Selim Dilan'a göre Bafeyî'ye bu yazmayı teslim eden kişi "Hacı Ali Değer" adında Cizreli biridir (kişisel görüşme, 05.10.2020).

neşredemez ancak Bafeyî'nin Şeyh-i Meczûb'un hayatı üzerine yazdığı Kürtçe kısa bir makalenin Bağdat'ta çıkan *Hawkarî* gazetesinde yayımlanmasına önayak olur (Bafeyî, 1983: 3). Ayrıca nüshanın başında Yûsuf'un da Arapça kısa bir mektubu vardır. Bu nüshanın 92. sayfasının kenarına 21/8/1995 tarihiyle düştüğü Kürtçe notta Yûsuf, bu Şeyh Sa'îd-i Cizîrî Divanı'nı kendisine Cizre'den merhum Mela Xelefê Bafeyî'nin yolladığını, nüshalarının pek az olduğunu ve şimdiye kadar basılmadığını belirtir.

Bafeyî ile Yûsuf arasında Şeyh-i Meczûb Divanı hakkındaki yazışmalar 1979'dan sonra da devam etmiştir. Bafeyî, 12.05.1980 tarihli mektubunda yakın zamanda Seydayê Findikî²⁸ vasıtası ile Cizreli hattat Hacı Muhammed Selim (ö. 1947) eliyle istinsah edilmiş R. 1329/M. 1913-1914 tarihli bir Melayê Cizîrî Divanı bulunduğunu yazar. Bu yazma divanın içinde Şeyh-i Meczûb'un Mela'nın "Îro Mela serapa" ile başlayan şiirine yazdığı bir tesdîs²⁹ de yer almaktadır. Yazmada Mela'ya ait mısralar kırmızı mürekkeple yazılırken Şeyh-i Meczûb'a ait mısralar siyah mürekkeple yazılmıştır. Bafeyî, bunu fotokopi ederek mektupla Abdulreşîb Yûsuf'a yollar ancak mürekkepler farklı renkte olduğu için kopya çok kötü çıkar.³⁰

Bu anekdot bize önemli doneler veriyor. Öncelikle Şeyh-i Meczûb daha yaşarken tanınan, şiirleri çoğaltılan hatta Mela Divanı'nın yazma nüshalarına eklenen bir şairdir. İkincisi, bahsi geçen tesdîs nazım şeklindeki şiir eldeki divan yazmalarında mevcut değildir. Dolayısıyla Şeyh-i Meczûb Divanı bizim neşrettiğimizden daha hacimlidir diyebiliriz. Bahsi geçen yazma divanın bulunması ile eksik şiir veya şiirler tamamlanacaktır.³¹ Üçüncüsü, hattat Hacı Muhammed

---

²⁸ Seydayê Findikî'den kasıt Seyid Eliyê Findikî (ö. 1967) ya da onun oğlu Cizre müftülerinden Abdurrahman Erzen (ö. 1984) olabilir. Mektubun yazıldığı tarihte hayatta olması hasebiyle ikinci isim daha makul görünüyor.

²⁹ Tesdîs: Bir gazelin her beytinin önüne dört mısra eklenerek yapılan altılı nazım şeklidir (Saraç, 2019: 140).

³⁰ Bahsi geçen mektubun Abdulreşîb Yûsuf'un arşivinde yer alan dijital kopyası için bkz. <https://drive.google.com/drive/folders/1j1qGSd1P15DwV0q163bck22ISvhl1MTC>, Erişim Tarihi: 22.11.2020.

³¹ Özervarlı, DîA'ya yazdığı "Molla Cezerî" maddesinde bu yazmanın ilk varağını görsel olarak kullanmıştır. Yazıda görselin kaynağı "Ali Goral özel kitaplığı" olarak belirtilmiştir (Özervarlı, 2005: 242). Bahsi geçen Mehmet Ali Goral, Hacı Selim Goral'ın torunudur. Kendisine telefonla ulaştık, dedesinin Mela Divanı dışında bir de *Mem û Zîn* istinsah ettiğini ancak bunların kendisinde

Selim, Şeyh-i Meczûb Divanı'nın da müstensihî olabilir. Çünkü A Nüshası dediğimiz bu yazmanın 153. şiiri Şeyh-i Meczûb'un Mela'nın "Feleka etles" şiirine yazdığı bir tesdîstir ve müstensih Mela'ya ait mısraları kırmızı mürekkeple yazarken Şeyh-i Meczûb'a ait mısraları siyah mürekkeple yazmıştır. Tıpkı yukarıda bahsedilen kayıp "Îro Mela serapa" ile başlayan şiirine yazılan tesdîs gibi. Cumhuriyet döneminde Goral soyadı alan, asıl mesleği kuyumculuk olduğu için Cizre'de "Hacı Selîmê Zêrînger" olarak tanınan, bir süre ailesi ile Şam'a yerleşen ama Cizre'ye geri dönen Hacı Muhammed Selim'in hat sanatını Şeyh-i Meczûb'un amcası Muhammed Beşîr'den öğrendiğini de belirtmek gerekir (Yaşın, 1983: 162; Yaşın, 2011: 522). Molla Abdülkerim Özervarlı, Hacı Muhammed Selim'in yanında *Nûbihara Biçûkan* ile *Mem û Zîn*'i okumuş; Seyid Eliyê Findikî'nin oğlu Cizre müftülerinden Abdurrahman Erzen (ö. 1984) de ondan hat dersi almıştır (Özdirek, 2012: 235). *Cerîdetu'l-'Irâk* gazetesinin 10.02.1987 tarihinde yayımlanan sayısında Iraklı Hattatlar Cemiyeti mensubu Ahmed Sa'îd Ahmed tarafından Hacı Muhammed Selim'in Arapça biyografisi fotoğrafı ile beraber neşredilmiştir. Yazının başlığı şu şekildedir: Nevabîgu'l-Kurd fî Xettu'l-'Erebî: el-Hac Selîm el-Cezerî eş-Şa'îg [Arap Hattının Kürt Dâhileri: Kuyumcu Cizreli Hacı Selim].³²

A Nüshasının yüzüncü sayfasının kenarında bir de "vakıf kaydı" vardır. Vakıf kaydı, yazma veya basma bir kitabın özel mülkiyetten çıkarılıp herkesin kullanabilmesini sağlamak amacıyla konulan kayıttır. İslâm dünyasında eski dönemlerden beri cami, medrese, dergâh ve genel kütüphanelere kitaplar vakfedilir ve bunlara ayrı ayrı kayıt konulurdu (Bilgin, 2011: 412). Bu nüshadaki vakıf kaydı Arapça bir ibaredir: Qed weqefe Muḥemmed Xelîl Ḥuseyn Efendî haze'd-Dîwan 'aman [Muhammed Halil Hüseyin Efendi bu divanı umum halk için vakfetti].

---

olmadığını belirtti. Yine bu yazmayı bulmak için M. Said Erzen ve Prof. Dr. Sait Özervarlı'ya da ulaştık ancak nüshayı bulamadık. Özervarlı, sorumuza cevaben yazdığı e-postada bu nüshayı babası merhum Abdülhakim Özervarlı aracılığıyla bulunduğunu ve sadece kapağı ile ilk varlığının çekilmesine müsaade ettiklerini belirtti (02.12.2020).

³² Yaptığımız görüşmede Abdulreşîb Yûsuf, biyografi yazarına bu bilgileri kendisinin verdiğini belirtmiştir. Gazete küpürünün Abdulreşîb Yûsuf'un arşivinde yer alan dijital kopyası için bkz.

https://photos.google.com/share/AF1QipOMLI_qXxHnW0dFFdHVC8Izy2EPsaAopOGj3ZakI7ta0PscxHYfU1WreL57gAxE2w/photo/AF1QipPyQVWcltnK5gczTesDHXYp60i65Ipfdl3c5dnv?key=aVJGbjRNRWZrNXhpVE5TWmY4TkRKLVFvemtCX193, Erişim Tarihi: 28.11.2020.

Muhammed Halil, Hüseyin Efendi'nin oğlu Şeyh-i Meczûb'un öz kardeşidir (bknz. EK-8).

Bafeyî ile Yûsif'un yazdığı Arapça mektuplara göre bu nüsha bizzat şair tarafından kaleme alınmış yani müellif nüshası olabilir. Bu ihtimal onun değerini arttırmaktadır ancak kanaatimizce bu doğru değildir. Zira derkenardaki bazı ibarelerin yanına “Hı - خ” harfi konmuştur ki bu hattatın düştüğü notlara işaret eder. Dolayısıyla bu nüsha müellif tarafından değil bir hattat tarafından çoğaltılmıştır. Ayrıca nüshada pek çok yazım yanlışı, vezin kusurları, beyitlerde eksik veya fazla kelimeler, farklı hatla yazılmış sayfalar olduğunu da belirtmek gerekir. Dolayısıyla nüsha müellif tarafından yazılmadığı gibi onun tasdikinden de geçmiş gibi görünmüyor. Yazmanın temmet kaydının olmaması bu konudaki bilgilerimizi sınırlıyor. Kürtçe şiirlerin harekesiz olması, sayfa kenarlarının kararmış, mürekkebinin dağılmış ve silinmiş olması da okumayı oldukça güçleştiren bir durumdur. Buna rağmen tam ve mürettep olduğu ve diğer nüshadan da eski olduğu için bu nüshayı “A Nüshası” olarak adlandırdık ve çalışmamızda onu esas aldık.

4.1.2. B Nüshası

Bu ikinci nüsha daha kısa ve yenidir. İlk iki sayfasında basitçe süslenmiş hâlde şu başlık atılmıştır: **Haza Dîwan eş-Şeyx Muḥemmed Se‘îd el-Cezeriyy el-Muleqqeb bi Seyfuddîn quddise sirruh Bismillahirreḥmanirreḥîm Ya Şah Ḥusamuddîn**. Bu nüshada 182 sayfa içinde toplam 82 şiir vardır. Bunların 4’ü Arapça, geriye kalan 78 adedi Kürtçe’nin Kurmancî lehçesi ileler. Şiirler çizgili ve kareli yeni bir defter üzerine harekeli olarak nesih hatla yazılmıştır. Her sayfada 11 satır yazılıdır. Yazmanın sonunda Kürtçe bir temmet kaydı bulunmaktadır:

Bi emrê Xuda temam bû nivîsandina Dîwan eş-Şêx Miḥemed Se‘îd el-Meczûb el- Cezerî ji bo teb‘kirina li ser destê mehrûmê zewqê dunya es-Seyyid Miḥemed Nesîm Nîşan el-Haşimî hefezellehu min kulli'l-afat we'l-beliyyat amîn bi cah seyyidi'l- murselîn we subḥane rebbike rebbi'l-‘izzeti ‘emma yeşîfûn we selamun ‘ele'l-murselîn we'l-ḥemdulillahi rebbi'l-‘alemîn fi sene 1381.

H. 1381, M. 1961 yılına tekabül etmektedir. Yine ibareden açıkça anlaşıldığı üzere bu nüsha Hâşimî ailesine mensup Seyyid Muhammed Nesim tarafından tab‘ edilmek yani matbaada basılmak niyetiyle istinsah edilmiştir. Seyyid Muhammed Nesim (ö. 1972), Seyid Qedrî’nin altı oğlundan ikincisidir. Abisi Seyyid Mahsum babasından evvel ölünce Seyid Qedrî’nin vefatından sonra dergâhın postnişini olmuştur (Acar, 2012: 292). Seyyid Muhammed Nesim, babasının ölümünden evvel köy öğretmenliği yapıyordu. Babasının vasiyeti üzerine öğretmenliği bırakıp dergâha dönmüştür. Ölümünden sonra Cizre’de Hz. Nuh Camii’ndeki türbede babasının yanına defnedilmiştir (M. Nesim Doru ile kişisel görüşme, 08.11.2020).

Bildiğimiz kadarıyla Türkiye’de bu nüsha ya da başka bir nüshadan Şeyh-i Meczûb Divanı basılmamış, divanın inceleme ve tahliline dair bir çalışma da yapılmamıştır. Şeyh-i Meczûb’a ait şiirler ilk kez Duhok’ta Arap harfleri ile basılmıştır (Dorskî, 2014).

4.2. METİN NEŞRİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

Divan metnini hazırlarken kullandığımız yöntem şu oldu: Yukarıda izah ettiğimiz gerekçelerle esas metnimiz Bafeyî nüshası da diyebileceğimiz A nüshasıdır. B nüshası yani yeni olan, A nüshasının üçte biri kadardır. Dolayısıyla A nüshasındaki her şiir B nüshasında yoktur. Buna karşın B nüshasında olup A nüshasında olmayan dokuz adet şiir de tespit ettik. Bunları da kafiyelerinin elifba sırasına göre divan metnimize yerleştirdik. Ortak şiirlerde B nüshasında olup A nüshasında olmayan fazla beyitleri de yine divan metnimize aldık. Ortak şiirlerdeki bu fazla beyitleri çoğunlukla asıl nüshadaki şiirlerin en sonuna ekledik. Böylece asıl metnin kompozisyonunu bozmamaya özen gösterdik ve bu beyitlerin hangileri olduğunu da dipnotta belirttik. Ortak şiirlerde karşımıza şöyle bir problem çıktı: Benzeşen beyitlerin ikinci mısraları çoğunlukla birbirini hiç tutmuyordu. Bu durumda bunları ayrı bir beyit olarak mı ele almak lazımdı yoksa nüsha farkı olarak dipnotta mı göstermek doğru olurdu? Biz bu durumda ilk mısraya baktık. İlk mısralar büyük oranda benzeşiyorsa nüsha farkı gösterdik, yok o da birbirini tutmuyorsa o zaman farklı bir beyit olarak divan metnine ekledik.

Metin neşri örneklerinde nüshaların birbirinden bu kadar farklılaşması nadir bir durumdur. Doğrusu bu iki yazma nüshası arasında bazen o kadar çok farklılık vardı ki eski olanı Şeyh-i Meczûb'un büyük divanı, yeni olanı ise küçük divanı ya da asıl divanın müstensih tarafından çıkarılmış özeti şeklinde birbirinden ayrı bile ele alınabilirdi. Bu elbette elimizde müellif nüshasının olmamasından ve müstensihlerin hatalarından ya da bilinçli müdahalelerinden kaynaklanıyordu. Bilinçli müdahale diyoruz çünkü bazı farklılıklarda bu kendini açıkça gösteriyordu. Örneğin A nüshasında “Saqî biyar ... bo min biyar” şeklindeki mısra Seyyid Muhammed Nesim tarafından çoğaltılan ve daha yeni olan B nüshasında “Saqî werîn... bo min werîn” şeklindedir. “Biyar” ve “werîn” anlam olarak aynı “getir” ancak ilki Farsça ikincisi Kürtçe iki fiil çekimidir. Burada müstensihnin vezni bozmayacak şekilde metinde bir sadeleştirmeye/Kürtçeleştirmeye gittiğini görüyoruz. Müstensih bunu okurları düşünerek, Kürtçe okurların şiirleri daha rahat anlaması için yapmış olabilir.

Divan neşrine ait diğer hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Her şiire bir sayı verildi ve yanına konulan (*) işareti ile o şiirin hangi nüshada kaçınıcı şiir ve hangi sayfa aralığında olduğu dipnotta belirtildi. Her iki yazma nüsha da varak değil sayfa bazında numaralandığı için biz de dipnotlarda sayfa numaralarını verdik. Örneğin 2 numaralı şiirin dipnotunda şu ibare vardır: “A: 2, s. 2-3. B: 7, s. 13-15. 17. ve sonraki beyitler, A nüshasında yoktur.” Bunun anlamı bu şiir A Nüshası'nda ikinci, B Nüshası'nda ise yedinci şiir demektir. Ayrıca şiir, A Nüshası'nda 2-3, B Nüshası'nda ise 13-15 sayfa aralığında yer almaktadır. İki yazmada da ortak olan şiirlerin bazı beyitleri A Nüshası'nda yer almamaktadır. Bu şiir örneğinde 17. beyit ve sonrası B Nüshası'nda varken A Nüshası'nda yoktur. Ortak şiirlerdeki bu fazla beyitleri de divan neşrimize bu şekilde eklemiş oluyoruz.

- Ortak şiirlerin nüsha farkları numarasız dipnotlarla sayfa altında gösterildi. Buna göre önce beyit numarası, sonra hangi mısrada yer aldığı (a veya b olarak) gösterildikten sonra farklı olan ibare ve karşısına diğer nüshadaki varyantı yazıldı. Farklı varyantın sonuna A veya B yazılarak hangi nüsha olduğu belirtildi. Örneğin “2a nema: nemam B”. Buna göre 2. beytin ilk mısrasında yer alan “nema” kelimesi B Nüshası'nda “nemam” şeklindedir.

- Mısralar veya beyitler arasındaki farklılık çok fazla ise o zaman o mısra ve beytin muadilini tam olarak dipnotta gösterdik. Örneğin “2b Ji sermestî me dil bende di nava koh û tûrê da B”. Buna göre 2. beytin ikinci mısrası B Nüshası’nda tamamen farklıdır ve bu şekildedir.

- Şiirlerdeki Arapça ve Farsça ibareleri italik yaptık.

- Derkenârda yazılan beyitleri de metne ekledik ve bunların hangisi olduğunu dipnotta belirttik.

- Metin tamiri bağlamında metne yapılan eklemeleri köşeli parantez [ ] içinde gösterdik.

- Okunamayan ifadeleri (...) şeklinde gösterdik.

- Şairin mahlasını kalın yaptık.

- “Ve” bağlacını vezin uyumuna göre bazen “û” bazen “we” bazen de sadece “w” şeklinde okuduk.

- Rabb, sırr, dürr, hubb vb. sonu şeddeli kelimeleri vezin uyumuna göre bazen şeddeli bazen de şeddesiz okuduk.

- Metinde neşrinde kullandığımız transkripsiyon işaretleri şu şekildedir:

Transkripsiyon İşaretleri

ء	:	'
ث	:	Ṭ ṭ
ح	:	H h
خ	:	X x
ذ	:	Z z
ص	:	Ṣ ṣ
ض	:	Ẓ ẓ / Ḍ ḍ

ط : T t

ظ : Z z

ع : ‘

غ : Ġ ġ

ڦ : V v

ق : Q q

و : W w

4.3. DÎVAN METNÎ

Bismillahirreḥmanirreḥîm

1*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Newaya muṭribê ‘îşqê li min xwende def û nayê
Ji fezla xwe were saqî bişurbê mey şubiḡgahê
Ḥeyat yara ji vî dil ra meya baqî ji dildara
Li min zêde evê ‘ezrê bidit badê ji rû w zulfê
Ḥeyata min ruyê yarê binoşim mey ji ruxsarê
Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

Ji ber ‘îşqê bi çolanim di xûnê da pirî bînim
Ji qutbê Hewremî zanim ezê mecnûn li bo yaran
Bi vî rengî ġezelxwan î meger j'cama cihanbîn î

---

* A: 1, s. 1-2.

Ji Tirka Hewremî girtim seher Sîna çû seheran
... ... mestim seher badexurê cam im
Ke 'îşq asan nimûd ewwel welî uftade muşkilha

J'teref tacê li min hate cihanbînek ji dildarî
Sehergahan dinoşim mey ji ruxsarê perî rûyan
Ji terka perde zer bîme şebîhê 'aşiqê Mecnûn
Ew e Leyla li ba rindî bi bednamî şefeq **Se'dî**
Ji husna esmerê dîn im muselsel xet di wê ...
Zi tabê ce'dê muşkîneş çi xûn uftade der dilha

Ji vê mezre' çi iqrar e bi dengê ney sirr û raz e
Şikeste lengerê gerdûn niye binyad li der mezre'
Ji efyûnî meger perwaz li rê peyda nihan amed
Çi efyûn bî li min peyda nema iqrar di 'îşqê da
Evîn û 'îşqê dildaran nebî mexfî şeb û rûzan
Ceres feryadi mîdared ke berbendîdi mehmilha

5. ... ... me kir riswa ji teqdîr ... ...
Bi bednamî me kir bala ji 'îşqa Tirk û dildaran
Li der teqdîr ev e inşâ di defter da nebî tegyîr
Di îşqê de niye perwa ji riswayî li cem yaran
Bi deng û mudbirê perwaz ji fezlê Şahê Hewramî
Nihan key maned an razî k'ez û sazendi mehfîlha

Ji payê xwe meke lengî ji destê xwe meke kotah

Bigîr yara ji şîr xûden ki dildarî ew e pîşah
 Ji gerdûnê meke Behram bigîr camê ji Cemşîdî
 Ji dildara bibî serma şikeste mulki Xusrew ah
 Ji Leylayê dinoşim mey ji Şîrînê dixwûnim ey
Meta ma telqe men tehwa de 'i'd-dunya we ehmilha

2*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Şukurdar im ji yari xwe kirim zabit di 'îşqê da
 Di yumna da heye 'ezrû di Hewrem ... da
 Ji 'îşqa nazika Hewrem dixwim badê di şasê da
 Ji zulfa 'ezruwê'd şêrîn ketim çahêk di 'îşqê da

Ji terka 'ezruwê xwandim eya êsîr di badê da
 Şukurdar im ji yari xwe kirim êsîr di 'îşqê da

Ji zulfê 'enberê weş ke di nav cama me serxoşî
 Te'alellah ji van yaran leîf û nazik û rinda

* A: 2, s. 2-3.

B: 7, s. 13-15.

17. ve sonraki beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Şukurdar im ji vê yarê kirim sultân di cezbê da

Me dil meczûbê 'îşqê ye b'kemenda zulf û xalê da B

3 Ji terka 'ezrewî zanî veme êsîr ji vî xanî

Esîr im b'lerze û 'anî ji hicra rûyê d'xalê da B

7a di nav cama: di se'dê da (derkenar yani sayfanın kenarında yazılmıştır, yanına da hattâtî işaret eden “Hı - خ” harfî konulmuş).

4 Ji zulfa 'enberê rêke gulab û 'etreyâ vêke

Niqaba rû were jê ke Ğeramî dil di kerbê da B

5. J'terefê keç kulah rêke şîrîna Tirkê Xurmali

Şurağa 'enber û ezfer ez im îro di hicrê da

Were banî eya cana ji 'eyn û rewzen û burca

Sehergahan di hev wer tîm ji hicra nazika rinda

Seher xwazim ji lutfê to bibim hemrah ji boyî to

Li min mesned tu yî îro tu yî îro di dewrê da

Ji mehda hilm û e'zarê vekir rûyim di riswê da

Li min riswa de xweş anî ketim hubba şîrîn bend[a]

Şîrîna Farisî kirme di dama esmer û gûnça

We se'yê min di deh sala ji hev rakir di şerqê da

10. Ji nazik esmera gûnçe me kir riswa cihanê da

Ez im riswa ji ehlê baban li bo rûyê şîrîn xenda

Di defter da ev e qismet bi bednamî bixûnin min

Ji zuhd û xodperest rest im şukurdar im di vîrê da

Ke xod xwanî niye pêşim cihangîr im di 'îşqê da

Ji gîmzê 'ezruw û Hewrem dixwim badê di camê da

Li min mezre' niye derde ji geyrî şewq û dildara

Niye hîşim ji cergê xwe dixwim xûnê di 'îşqê da

Hebîba esmera Hewrem ‘ezîz girtim di camê da
Çi dildana ‘ezîz girtim ji lutf û surperî xenda

15. Sehergahan bi dem anî me kir muhbet li ber yaran
Te‘alellah çi durrdan in bi perwaz in di eşlî da

Ji neqrê xod me şuhbet kir di bezma ‘ezruw û Hewrem
Li der şuhbet dixwim bade ji lutfê şahê şewqê da

Kemenda ‘ezruwê dîsa li dil da nûr e pur îsa
Ve Hewrem şahê Belqîsa kişandî dil di ‘îşqê da

Du ker bûne dil û sîne were dîsa bitîbîne
Bi van xalan biîsîne ceger hûr bû di derbê da

Hicab û perdeya bavê nesîm lêda di wê gavê
Li xalên ‘enberî bavê ‘ebîr û ‘enberan rê da

20. Lebê le‘lî bi min xende rijandin jê şeker qende
Se‘îdê min biye rind e di nava şehr û şehre da

3*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Çi meynoş im di weqtê xwe şukurdar im ku yarê da
Şukurxwaz im şeb û rûzan ez im medhûş di 'îşqê da

Ji bêhoşî nema xorde ji mexmûrî nema çalak

Li meyxanê çî meynoş im ji nav rindan me awaz da

Ji meyxanê çî xweş girtim kenar û koş û rewzanek

Şubihgahan ji hoş çûme ji ber şurba di camê da

Şeraba sorxî pir noşim ji bapîrê meyê xorde

Şubih hatin qemer-beççe peder got me *biya rinda*³³

5. Qemer-beççe kezî şor in kulah şah in ela yara
Çî pîrek meyfiroş dîtîm meya şafî bi **Se'dî** da

Te'alallah çî bi çan in meyê noş in bi noşa noş

Meyê noşîn bi awazan qemer-beççan nihan goş da

* A: 3, s. 3-4. B: 5, s. 9-11.

4, 7 ve 9. beyitler, A nüshasında yoktur.

1b Şukurxwaz im ji vî bextî ez im medhûşê 'îşqê da B

2a nema: nemam B; nema çalak: nemam xwande B

2b Ji sermestî me dil bende di nava koh û tûrê da B

3 Ji meyxanê me girt menzil li wê goşê me kir me'zil

Şubihgahan wekû bilbil me kir nalan di firqê da B

4 Şeraba sorxî pur noşim ji 'îşqa nazika coşim

Me qelb û dil neqapoşim Ğiramî nû bi bendê da B

³³ F. Were ey rind.

5 Me meh-rûyek çî xoş dîtî di destê wê qedeş dîtî

Me şed esrar ji wê dîtî meya şafî bi Se'dî da B

Bi awazê ney û çengê meyê noşîn ji pir xoşî
Reqîş da min evê ‘er‘er ji ‘îşqa wê me sêgah da

Ji ‘îşqa nazika ‘ezrê direqşînim sureyyana[n]
Kete reqşê zuhadê xişk ji awazê di **Se‘dî** da

Ji pîrê meyfiroş xwandim me ku esrarê meyxwaran
Çi pîrê wî de te‘lîm da ji wê dersê nihan pur da

10. Li kû ya meyfiroş dîtîm hîyadê şurbê her gahan
Ji sermestan e‘bûm riswa ji riswa’î me awaz da

4*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Dilo çendî tu bêrehm î te kuşt **Se‘dî** di ‘îşqê da
Evînê rûyê mehbûban ceger şohtin di ‘îşqê da

Evînê zulfê dildaran biye atêş di cergê da

-
- 6 Te‘alellah ji wê horî me da camek ji ferfûrî
Me dil da şu‘leya tûrî ceger şuhte di gavê da B
7 Bi awazê ney û çengê ketim reqşê çu xerçengê
Me dil daye bi yek şengê verihte mey di kasê da B
8 Ji ‘îşqa nazika ezrî me dil maye bi vî derdî
Dixûnim ez ji vî derdî giham ‘erşê di xîtwê da B
9 Ji pîrê meyfiroş xan im me ku esrarê ‘inwan im
Seranser mest û xoşxan im di ‘îşqa rûyê şahî da B
10 Li kû ya meyfiroş dîtîm Se‘îdê xo wekû dîtîm
Be riswayî ‘eceb dîtîm di xûn da we di ‘îşqê da B

* A: 4, s. 4-5.

B: 4, s. 7-9.

Mirinxwaz im ecel nîne hebîbxwaz im niye peyda

Hebîba şox û şengolê kebed kun kir di hicrê da

Eya hicrê bibî rû-reş te ez kirme di qeydê da

Evê qeydê dida ateş ser û payim dişotînî

Heya dildar bike rehîmê yekî carek di weşlê da

5. Biye dozex evînê to biye ateş hecîrê to

Eger bînim cemalê to çi ye şaha di eşlê da

Eşîl eşî î tu ey şoxê çi ye ikram li balê to

‘Ereb ikram tu yî naz î keremdar î di eşlê da

Kerîm î şeng û şengol î li ser textê bî ikram î

Kerem an est bidî weşlê bikuj hicrê di çahê da

Di ‘işqê da çu Mecnûn im di nezmê da nezimgîr im

Di halê da perîgîr im şebîhê to di gîrbê de

2b niye: nebî B

3a Hebîba: Hebîb û B

4a ser û payim dişotînî: ser û pa jî dişotîne B

4b yekî: li me B

5a hecîrê to: li hicrê to B

6 Eşîl e eşlê vê şoxê dîkit ikram jî wê rûxê

Tu rake bendê vê rûxê esîr im ez di hicrê da B

7 Kirîme şeng û şengolê dîkim bazî li vê holê

Revandin dil evê golê di ‘işqa rûyê şoxê da B

8 Di ‘işqê Qeyse Mecnûn im di halê Şeyxê Meczûb im

Di fikrê pîrê meglûb im welê dil çû ye sukrê da B

Di benda zulfê Perwîz im di behrê da gezelxwan im
Ez im ‘ebdal di bendê da esîr bûme di qeydê de

10. Esîrê zulfê Leyla me di benda rûyê şoxê me
Esîr bûme di gerbê da şebîhê teyrê damê da

Ketim dama şîrîn gunçan xelas nînim muhal e ew
Çu gunçê bû me bişkome ji ‘îşqê nazika rinda

Ji ‘îşqê nazika bîme wekî tûtî şekerxwarî
Ezel da min evî halet şukurxwaz im ku Barî da

5*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- -- / --- -- / --- -- / --- --

1. Minnet bi min da saqiya camek ji şafa nabi da
*Meylî ileyha ya **Se‘îd** min qebli xelqî yari da*

Yara şepala ‘er‘erî tillî ji mawerd û ‘eqîq

---

9 Di benda zulfê Perwîz im çi Tebrîz mest u xûnrîz im

Di cezbê Şemsê Tebrîz im me dil avête cezbê da B

10a di benda rûyê: bi benda rû wê B

10b gerbê: ulfê

11 Ketim dama şîrîn le‘lan Ğiramî ez li van xalan

Me dil xoş bûye wê nalan di benda zulfê nazê da B

12 Di ‘îşqê nazika bîme xumar û mest û dîn bîme

Ezel da mestê xoş bîme şukurxwaz im ku yarê da B

* A: 5, s. 5-6.

B: 8, s. 15-17.

12, 16, 17 ve 18. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a şafa: cama B

1b Hey hey dinoşîn lezzetê j'wê şerbeta pur tabi da B

2a ‘er‘erî: leb ‘eqîq B; mawerd û ‘eqîq: mawerdê ‘ebîq B

Camek ji ba xod bo me da ew jî ji xemra şafi da

Xemra zelal da min şîrîn tîzeh şebîhê dozexîn

Dozex li nav û cergê da minnet dixwim lew yari da

Yara ji 'eynê kewkeban xemrê li ser dêmê geran

Her tayekî tabek dida mexmûr bûyin ku cur'e da

5. Cur'ek me xwar ez destê yar sergeşte în îro delal

Sergeşte în hetta ebed ez bûyi zulf û çeşmê da

Kakil kirin bendê belav 'aşîq ketin wê damê da

Dama ji rengê sosinê dem dem kirim vê gerbê da

Hey hey dinoşim vê meyê weqtê bigîrin zulfê yar

Dem dem dixwim şafa zelal weqtê dibînî camê da

Zulfa ji 'enber reşhe da şebhê bi şebh rewneq dida

Reşhe xuyan her cami da hey hey digîrin camê da

Hey hey dixûnî bejnê yar hetta bibînî cami da

2b Jê daye min camek rehîq ew jî ji xemra tabi da B

3 Xemra zelal da min ji hal nayit beyan lew şerhê qal

Derdê dilî ew bisk û xal vê haletê pur tabi da B

4 Yara şebîhê kewkebê derdê dilê min gebgebê

Qed 'er'erê le'l û lebê ka cameya pur tabi da B

6 Kakil kirin hûr hûr belav ava te ji şebnem xunav

Dil kir kerî çendî belav evê remzê pur tabi da B

7 Hey hey dinoşin vê me'ê lewma seher nîm hey he'ê

Şukrê Xudê min hey he'ê j'vê badeya pur tabi da B

Cama şedef ew yari da weqtê Elest berqê dida

10. Weqtê sehgaha ezel yek cam ji noşîş bo me da
Yara leîfa bê mişal serxweş kirim b'yek cami da

Derket ji burca muşterî teşbîhê tayê 'er'êrê
Noşî ji rûyê surperî weşfê 'eqîq der cami da

Ew bî li burca muşterî qed 'er'êrî dêm zuherî
Dîtîm li wê pur muşterî min can ji 'îşqê tabî da

Yara ji balayê xeram teşbîhê tayê 'er'êran
Teşbîhê ba xerram dibî der nûr û şewqê cami da

Bağê di wî lê çiçek in her çiçekê nûrek didan
Nûra ji bejnê çiçekan şubhê meyê ez camê da

15. Serxoş kirîn zulfê di yar bend daye dil zulfê di yar
Benda di zulfan bû bihar wek çiçekê bişko dida

Ruxsar gul î bû 'enber î bisk û girê zulfa şeh î
Ker kir kebed selwa seh î weqtê ketîn vê bendê da

Der şuhbetê da şerbetê kişam zemîna sukretê

---

10 Weqtê ezel min meypurest lewma ez im her rend û mest
Bêje Ğeramî putpurest kanî şeraba tabî da B
15 Ruxsar gul e bû 'enber e reş kakilê dil kir ker e
Min dil Se'îd şed pencere j'vê weşleta dil tabî da B

Dîtim şîfatê qudretê j'vê şerbeta pur tabi da

Şubha Elest ez kirme mest j'wê cameya dostê di dest

Da dest **Se'îdê** min di mest ew jî ji 'îşqa tabi da

Lew mestime narê ji min beyhoş kirim naçê ji min

'Îşqa gedar tavête min terka şeraba nabi da

6*

Mustefî ilun / fe'ûlun / mustefî ilun / fe'ûlun

Munserih — — — / — — — / — — — / — — —

1. Bayê nesîm ji yara rakir niqab û bû da
Hewrem birîn sema'ê hişyar û mest û rinda
Ellah ji tayê 'er' er da min qedeş ji 'ezrû
'Ezrû li min diyar e saqî kirîn çu rinda
Saqî biya ji burcan pur kin qedeş ji yaran
Serxoş biçîn sema'ê Hewrem kirim çu rinda
Şed perridîn ji badê bade me noş ji yarê
Saqî li min heyat e şîrîn kirîn çu rinda
5. Şîrîn tu yî me Ferhad Leyla ew e me Mecnûn

---

* A: 6, s. 6-7.

4a perridîn: perritîn, agir pêketin, şewitîn; T. yanıp tutuşmak.

Hewrem li min çi şah e serxoş kirîn li qenda

Îro li min dereng e saqî were çu Hewrem

Şebrê Eyyûb me nîne şîrîn bide me rinda

Gerçî şebir şîrîn e pê ra heye çi te‘cîl

‘Umrê *diraz*³⁴ me nîne bade bide me rinda

Zahid ji min here paş serxoş ez im ji yara

Cama Cemî me girte Behram niye **Se‘îda**

Mezre‘ li min heşad e das hate nav ji yara

Xurma li ber nexîl e payim çu leng di xenda

10. Mezre‘ heşad e das e ‘umrê diraz fena ye
Badexur im ji mezre‘ das nagirit ji rinda

Tirka ji rûyi mezre‘ mey daye min ji enzel

Qismet li min şuraş e saqî kirîn reqis da

Hewrem şebîhi nergîz sağer dihe ji sosin

Sosin dihate bağan şîrîn neket di dam da

Damek me girt li ‘enqa dam hate çîn ji ‘enqa

Dama şebîhi zerkeş girte j'murad û şeyda

---

³⁴ F. dirêj; T. uzun.

Şeyyad li bağê nêrgiz em jî li bağê nêrgiz
Nêrgiz kulah e îhram lewra ketin di dam da

15. Şeyyadê bağê şîrîn ez dam di dama şîrîn
Şîrîn kirivte damê nêrgiz şîrîn e qenda

7*

Mef'ûlu / fe'ûlun / mef'ûlu / fe'ûlun / mef'ûlu / fe'ûlun / mef'ûlu / fe'ûlun

Hezec -- · / · -- / -- · / · -- / -- · / · -- / -- · / · --

1. Gewherê 'îşq çun zîbeq e yara çendî me di xef kir fir daye sema da
Fir da ji me yara çendî me di xef kir şehde ji me yara awazi me rinda
Çendî me nihan kir 'îşq û evînîm xweş ji me yara awazê newa da
Awaz me nihan kir dil hate bi awaz ev şûreti 'îşq ewwel ku şefeq da
'Îşqa we şîrînan hem abi 'uyûnan hatin ji me yara b'enwa' û bi eţwar
Enwa' ji hewayî çun çiçekê enwa' bergîre bi enwa' û b'anan û bi enda
Anayi hewayê zêde li me xoş bî dem dem me nihan kir rakir ji me awaz
Awazi evînê eţwarê gerîb in xef hate ji çengê perde di newa da
5. Çenga me şepalê mûyek di zirav bî saqî li me hat disûst çenga hate figanan
Dem dem me guhorî awazê 'iraqî vê şoxa 'iraqî mey daye **Se'îda**

---

* A: 7, s. 7-8.

Ev şox û şepala di 'iraqî leb surxî şerabî ji hewayî

Perwazi evînê fir daye bi eṭwar eṭwar ji me hatin çî neqda

Axir li me hatî itmami newaya riswa di evînê der hîkmeti yara

Hey hey tu dibûsî ruxsarê şepalan û kes serxoş e çun tu lew hate di kes da

8*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji çehrê duxtera zerpoş ez im mexmûr di 'îşqê da

Ji xemra rû **Se'îd** mest e me dîl ker bû di 'îşqê da

Du zulfê şîrina duxter me dî 'enber weşand îro

Ji bûya wê me cam mest e me dîl xan e di 'îşqê da

Di benda zulfê çewganî me cewlan kir di meyxanê

Li dor zulfê perî mest in belê şad im di 'îşqê da

Me dîl mexmûrê cananê were saqî ji meyxanê

Were saqî ji butxanê me dîl hinda di 'îşqê da

5. Ji derbê 'îşqê mestan im wekû Ferhad bi çolan im

* A: 8, s. 8. B: 6, s. 11-13.

8. beyit, A nüshasında yoktur.

2a 'enber weşand îro: meş'el wekû exter B

2b Ji bûya wê me dî ebter Ğeramî şuhte hicrê da B

3 Di benda zulfê çûkanî me çolan kir bi destanî

Şehî dî çûme meyxanê di benda zulê yarê da B

4b Were saqî ji butxanê: Werîn funcan ji xumxanê B

Ku muṭrib ku bidit sazê bibim reqqaş di ‘îşqê da

Bi fetwayê dixwim badê me fetwa da Şehê Xurmal

Ku fetwa da ji çim Şafi‘ me dil rind e di ‘îşqê da

Bi fetwayê ney û çengê dibêm îro li meyxanê

Li ser qewlê Şehê mestan dibim secde di ‘îşqê da

Bi dengê nay û vê çengê me dil avête vê çengê

Nexware min mey û bengê direqşim ez di ‘îşqê da

Seher ‘arif di meyxanê dibir secde ji xalê ra

Kesê bêjî nebe secde niye mezheb di ‘îşqê da

10. Seher ‘arif weḡû beste bi bada rû webir secde

Be eşkî xod nemaz kerde me dil tûr e di ‘îşqê da

Ji zulfê ra ʔewaf kerdem nedim yarê bi Firdewsê

Kesê Yûsif *fîrûxt*³⁵ yara ew e kafir di ‘îşqê da

Şukurdar im ji vê yarê nihan daye mey û nayê

5b Ku muṭrib go gezelxan im direqşim ez serayê da B

6 Bi fetwa şahê meyxaran ji dest naz û we dildaran

Dinoşim mey bi van karan ceger hûr bî di ‘îşqê da B

9a dibir secde ji xalê ra: nehan kêşa ji xumxanê B

9b Duşed kase çu funcanê ji hoş çûye de vê rê da B

10 Seher Wamiq weḡû beste ji hoş û ‘aqilê reste

Di sukrê da nemaz kerde sucûdên wî belê rê da B

³⁵ F. firot; T. sattî, satan.

11 Ji zulfê ra ʔewaf dame ji enwaran me dil kam e

Kesê Yûsif firotî wî dikin kafir di ‘îşqê da B

Şeker barî ji le'lê wê me can sûze di 'îşqê da

9*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Li min murşid di 'îşqê da hewalet kir di badê da

Se'îdî yarê Leylayê nihan xef bû di şewqê da

Ji 'eksa rûyê Cemşîdî me dî Leyla di keşfê da

Qeran kû bûn du zulfê ew wiha zar im di bendê da

*Di benda zulfê çewgan im şebaḥu'l-xeyri ya xanim*³⁶

Şebaḥu'l-xeyri Leyla min ez im medhûş di 'îşqê da

Ji 'eksa zulfê Cemşîdî me dî saqî şerab anî

Qedeḥ pur bî ji vê badê kirim serxoş di 'îşqê da

5. Heyîva rûyê Cemşîdî li min xef bû di camê da

Li 'eksa rû ez im 'aşîq ceger şohtim di hicrê da

12 Şukurdar im ji vê yarê dixûnit min bes e Barî
Seḥergahan bi vî karî dixûnit min serayê da B

* A: 9, s. 9. B: 9, s. 17-18.

15, 16 ve 17. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a Li min murşid: Me j'murşidî B

1b Se'îd çûye li meyhanê qedeḥ noşî di 'îşqê da B

2 Ji 'eksa rûyê me rûyê me bedrek xo muqabil dî

Qeran bûbûn ewî ebrû yeqîn min dî di keşfê da B

³⁶ Bu mısra Mela Divanî'ndan, bknz. (Cizîrî, 2012: 202).

3 Di benda zulf û xalê me seḥergahan ji hoş bûme

Ji bêhoşî ezî çûme bedest efşan di reqşê da B

Dihî kevte nihan yarê bixorê badê [ji] vê zulfê

Heya zahid biçî dîde li nava qehr û zecrê da

Me tali‘ bû ji vî bextî ez im Aşif li vî textî

Dirextê Tûr me bî rextî me dî Belqîs di keşfê da

Di keşfê da ‘eyan bînim ruwê Belqîs bi Hudhud ve

Xeberdar e ji Belqîsê di nava nûr û şewqê da

Gelo carek bibînim ez çiragê weşletê rabit

Firaqê rû nebin rewşen bisûzim ez di şem‘ê da

10. Firaqê rû bibin rûreş kirim êsîr di hicrê da

Li min wînda şehê xûban disûzim ez di hicrê da

Gelo saqî bi xêr bêtin binoşim mey ji destê wî

Li min rewşen nebin dîde di nava şem‘ê weşlê da

Merîxa dîn ji min kîn e kirim mexfî ji mehbûbê

Wekî meşlûbiyan kirme di nava bend û hebsê da

Zemîna dîn bi kîn hate ji mehbûb dîr kirim îro

Wekî findê disûzim ez di nava hicr û bu‘dê da

Direqşim ez ji serxoşî revand ‘eqlî ewî hoşî

---

8 Di keşfê da çî xoşbîn im evê Belqîsa Suleymanî
Xeber da min me go ‘Îsa te dil heyî bî di ‘îşqê da B

Ev e bedra neqapoşî çî xoş govend di reqşê da

15. Heyîv û şems e ew dîsa dil û ceger ji wê îsa

Ne vî rengî ku Belqîsa me xûn xware di 'îşqê da

Me dil heyy bî ji wê horî **Ġeramî** dil te wek tûrê

Se'îd tûr î eger nûr î tu riswa yî di 'îşqê da

10*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- -- / --- -- / --- -- / --- --

1. Saqî ji rengê mahê nû hey hey didî ħubba şeha

Ĥubba ji biska surperî rihtin dilî ji destê şeha

Ĥubba di Leylê er xorîn ger tê biçît canê Şîrîn

Teşbîhê Ferhad her em î n gemzê di wan tîrê şeha

Bilbil li wî bağî dixwend medhê şepala leb ji qend

Dem dem dikîn medhê bi xend mexmûr e dil j'nûra şeha

Tirka ji dil xûnrîz kirim medhûşê 'îşqa enwer im

---

* **A: 10, s. 9-10.**   **B: 10, s. 19-21.**

13, 14, 19, 20 ve 21. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a didî ħubba şeha: didît min camê ra   B

1b Rû enwerê we mehperî da destê min pur camê ra B

2 Rû enwerê dê em hebin wer tê biçît canê tejîn

Ferhad ez im kanî Şîrîn da çim ziyaret payî ra   B

3a Bilbil li wî: Vî bilbilî B

3b Dem dem rijandî xende qend leb per leb e min xami ra   B

4 Tirkê ji dil xûnrîj kirim lewma li çolan gêr kirim

Ger bê ceger ba sîne dil medhê dikeyn ber şehnişa

5. Pêşim ji dil er butperest mehbûb li min şa nebit
Şehbazi şahê tûtiyan mey rihte dil j'va 'er'era

Her şeb dikim feryadîres Hewrem tenê destê me purs
Destgîr li min ev şahibaz lewma me girt rû esmera

Ey bavike er gîsuwan teşbîhê çengê tawusan
Da yar bibî wek şahibaz rabe were ya Hewrema

Saqî were der şuhbetê weqtê şehî têtin sema
Vêra ez im der butgedê muṭrib bide sêgah weha

Pîrê 'ezîz mey daye dil j'weqtê ezel hetta ecel
Hey hey em în mexmûrê dil hetta rûhem derkev bila

10. Minnet me dî Leyla me dî rû bî qemer ebrû keman
Husna di wê dagirte cam saqî *biyar*³⁷ le'la meya

Pur sîne'ê min dagîrîm xûzîya bira min camê ra B
5 Bîşe ji dil er meypurest der buğçeya roja Elest
Şehbazê dil perwaz dixwest saqî bide min camê ra B
6a Hewrem tenê destê me purs: Şehbazê Hewrem destîres B
6b Ew bû li min feryadî res da destê min pur camî ra B
7 Bayê nesîm j'wan gîsuwan teşbîhê naza Hewreman
Rake niqab j'wan ebruwan da miskê bête camê ra B
8 Saqî were vê şuhbetê miskê birêje j'vê xetê
Vêra birêje rehmê xalî nebin em j'camê ra B
³⁷ F. bide.
10 Minnet me dîtin ebruwan qewsê di wan da bêguman
Sergeşt e dil heyranî man ka saqiyê van camê ra B

Minnet me dî yara mecerr xerram dibî weqtê seher
Lê ket nişab weqtê seher minnet ez im nûra şeha

Min yar heye beyza ye yed tûrek me dî hetta ebed
Imkan niye ixbar meded ew surperî ‘Îsa beha

Ehya dîkit van murdeyan can û cesed b'yek gemzeyan
Ger murdeyê şedsaleyan dê heyî bîkî b'yek camê ra

Ehya dîkê qelbê medî ew jî heyata sermedî
Min dî jî wê yek sermedî ser bî jî bada camê ra

15. Şu‘lek jî rux bo min meşam ‘eksek jî wê kevte di cam
Zerkeş dibî qelb û mudam bîska diraz tîrê Huma

Zulfa diraz kirye belav toq gîbî gîrtî xunav
Innî gerîbun ya Husam isna ‘ bina ma meyleba

Ber gerdenê bûbû belav xal û xetê şebnem li nav
Aba heyat xef çû me nav Leyla hebî mexmûr hema

Îro **Se‘îd** çû şuhbetê şemsa di nîva hezretê
Selva cuwan dam xelwetê em ‘aşîqê weşla şeha

11a yara: şahê B; xerram dibî: xerrami hat B

11b Qamet elif zulfên di qer xûzya bida min camê ra B

12 Hat yari min beyza yed e ‘Îsa dem e yan zêde ye

‘Îsa ku rakit murde ye ew murdê heyî bi camê ra B

Meryem perî ga'ib ji dil yek gemzeyek daye di dil
Birhên keman wê dane mil dil daye min ber pence ra

20. Pence kişandin dil **Se'îd** dûrederaz û pur be'îd
Bînî ji dil weşlek cedîd em ma şerab û camê ra

Camek ji nûra sermedî da dest **Ġeramî** x[we] didî
Îro **Se'îd** çendî didî remza rijandî camê ra

11*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji dil ateş rija van dilbera firqet kira
Firqet dihat teşbîhê av ateş li dil ey dêm dura

Ev lewliyên şengol û şeng eswed pur in 'ezra rux in
Ruxsar şebîhê kewkeb in gerden pur in ev dilbera

Gerden dirêj in dêm dur in wek tawusan b'zulf û per in
Wek tûtiyan şekkerxur in hudhud zeban û dêm dura

Ey ba yemîn benda hilîn poşa revîn j'dêmê zerîn
Poşî didin çiçek zerîn damê li va tayê durra

---

* A: 11, s. 11.

5. Yara ji rengê şorgulê maye di burca sunbulê
Benda rûya cama Cemî saqî tu yî sîm û zera

Lutfê bike ya Hewremî bendê bibe j' rûyê zerî
Biska belav ke l'ber ruxî zulfa herîr nû enwera

Şu'lek ji ruxsarê ewî bêxe di camê ey şehî
Cam sade ye j' hicra di wî bilbil tu yî l'bağ û dera

Xumma Felaţûn bîne ba yek şemme'ê bîne bi ma
Perwane im bo yari ma perwaz ji min ew bayê ma

Ev dilber î n rengîn û zer poşî zer in 'enber kemer
Bilbil li wan bayê şeba ey ba biyar weqtê xuya

10. Weqtê ketin reqş û sema şemmek ji wan bîne w biya
Lew sohtime j' hicra ewa ey ba biya çengî bi ma

Tirka şîrîn û pur nigar şubhê Şîrîn b' neqş û nigar
Xal û xetên Tirka nigar pur kir belav b' şubh û sema

Mader şedef bû ew şîrîn perda rûya Cibrîl hilan
Avête dil miskê gulan hewza ji Kewşer bo me ma

Turra Suleyman hew te da husna Şîrîn şemmek te da
Turra zera ber rûyi da şubhê herîr çû bî sema

Ez bûyi tûrra çîne çîn ey ba şeba hilne werîn
Rake ji wî miska reşîn biska girah bîne bi ma

15. Ketme di dama zulfikan ledğexur im ez ebruwan
Rake nesîm benda perran Bohta ‘eceb negrin ji ma

Ez bûya ce‘da çîn **Se‘îd** dûr û diraz û pur be‘îd
Yaqûtuha sor û cedîd hicretkeş im ey şahê ma

12*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Saqî weşîn der cami ma biska mu‘enber yari ma
Derkev ji bagê çiçekan dêmê mehî bîne bi ma

‘Eksa ruxê mehweş perî bîne muqabil wek şehî
Zulfa mu‘enber pur girê weş ke ji wê miskî bi ma

Zendê sipî şor şor tilî pur kî li vî bîne belî
Zeqna ji sihrê pur weşî sehhar bibî wek canê ma

Cihanek mey wê daye min destê me girt û birye min

* A: 12, s. 11-12. B: 12, s. 24-25.

4 ve 7. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a weşîn der cami ma: werîn ew kami ma B

1b Rake niqaba yari ma lê mehweş e ew canê ma B

2 ‘Eksa ruxê te meh perî dîtîm di cama enwerî

Zulf ‘enberî ker bî kerî xûzya bida min canî ma B

Hişyar dimest diçûne min xoş raher e ev canî ma

5. Cama meyê pur kin ji rux şed merhelan pê seyr bikîn
Seyrek biçîn ber asiman rehber j' me re er şahê ma

Vî rehberî sihrek heye çun 'Îseyî pervaz heye
Min beççe im bû w sî³⁸ heye sihrek me girt ez babê ma

Lew mawer e le' l û leb e derdê **Se'îd** ew gebgeb e
Min dî **Ġeramî** leb leb e gunçe diha yî canê ma

Wê dilberê herdem dixwand sebrê bikin canê peder
Çend şefqet e weqtê dixwand guft û digot ey canê ma

Çendî dikim te' dîl li wî behr û beran her bihtir e
Illa Xuda daned **Se'îd** lûfta şehî ber canê ma

10. Teşbîhê tûtî her digot *is'ad me'î*³⁹ ber asiman
Hafîz Xuda bî ey cuwan rûhê min û ew canê ma

Rûhê min û nûra min [û] her bî feda canê min û
Dê kîn feda rûhê min û her bo ji xalê yarê ma

Nûra di 'alem da j'te ye canê min û canê te ye

6a çun 'Îsiyî pervaz heye: wek 'Îsewî nefsek dibî B

³⁸ Bû w sî: bû û sî, bêhn û sih. Vezin gereği böyle okunmuştur.

6b Em çûn sema bê perde bî çend şefqet e ev canî ma B

³⁹ Ar. Bi min re were.

Cama meyê j'cama te ye ev remzeyek kevtê bi ma

Rûz î ji bo xelqan tu dî ev nukteya mesrûr me dî
Min dî ji wî sirr-weş me dî destê min û destê Xuda

Her çî me gotî her we ye nûnek muxalîf tê neye
*Haza'n-nuṭiq*⁴⁰ nîne j'hewa munkir bir û ez yarê ma

15. Der menṭiqim nîne xîlaf her çî me gotî bê xîlaf
Der defterim cuz mey ne xam medḥê dikîn ber yarê ma
- Leb gunçeyan jêkve fişan şed merḥeba şahê butan
Şeyda li te ev **Se'diyan** 'eksa rûya bîne bi ma
- Defter biye alûde mey wek şahîbiş mexmûrê mey
Minnet ji yarê ya **Se'îd** alûde'ê bada şuma

13*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa ji derba firqetê dil bû birîn j'zulfê şuma
Şeşber ji nû ateş didan dil bû ḥezîn j'hicra şuma

⁴⁰ Ar. Ev gotin/beyan; T. Bu nutuk, hitap.

* **A: 13, s. 13.** **B: 16, s. 32-34.**

4, 5, 6 ve 15. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a derba: cerna A; j'zulfê şuma: ey yari ma B

1b Vê firqetê dil kir ḥezîn naêt qirar ey yari ma B

Dil reft û çû ey surşirîn kengî bidî remza evîn
Xatîr dibî ey horî'în can ber leb e j'işqa şuma

Rux tiste'ê bagê gulê me j'hicretê dil pir ji tê
Co co rewan xûn û rewan *maza teqûl*⁴¹ şahê şuma

Ka saqiye gerden ji 'ac da gêrr bikî cama zucac
Da bête dil dîsa mîzac rûh ber leb e ey canê ma

5. Rûh û rewan wî hate der ji hicreta biskên di qer
Hem bedr e rû zulfên di zer ez kuştîyê vê yari ma

Kuştîne em lê her seher wê dane dil tîr û teber
Bisk mawer e dê bête der dil bû kebab ey yari ma

Wer muğbeçe kasê bide em 'aşîqê rûyê te ne
Me'dvê perî ya surperî şuhbet bi çay û rû şuma

Îro ji nû vî şahidî mey rêhte [wê] kasa rûhî
Hoş çû ji remza surperî tîm şuhbeta şahê şuma

Şuhbet bi çay û mey divêt remza evîn her min divêt
Şuhbet bi çay û cam divêt ez perwerê şahê şuma

2a kengî bidî remza evîn: ta kengî bê dîsa evîn B

2b Derkev ji burcê hûrî'în rûh hate der ey yari ma B

3 Rûh teşne'ê bagê gulê me'j şohbetê çûm hicretê

Dil da zemîna zulmetê ev renga halê yari ma B

⁴¹ Ar. Tu çi dibêjî?

7b Me'dvê: Me divê.

10. Rûh û rewanê min cuwan ez kuştîyê weşla cuwan
Ya ser bidîn ya weşlê can Ferhad ez im Şîrîn şuma
- Şuḥbet bi zulf û xal divêt cama mureşşe‘ min divêt
Şahid bi mestî ma divêt ez şohtiyê ḥusna şuma
- Şuḥbet bi yar û mey divê saqî bi çeng û ney divê
‘Aşiq ji xala ew divê îro **Se‘îd** tûlê şuma
- ‘Eynî turî min fedlekum*⁴² cama meyê *min hebbekum*⁴³
Weşlet divê *fî ‘işqekum*⁴⁴ subḥan ji ḥusna bo şuma
- Eṭwari ‘işqa dilberan rindê şerab û esmeran
Nakit wefa ḥalim ‘eyan canê min û canê şuma

15. Eṭwar û halê meyperest dê kî bikit îro durust
Pur dûru bû rû lê dibest miḥnet keşînim yari ma
- Rencîde kir miskîn feqîr Teymûr û dêwê pur heqîr
Dêwê minafiq pur xebîş rencîde kir weldê şuma

12a cama: camek B

12b Şahid: Saqî B; ma: dil B; ez şohtiyê ḥusna şuma: dil mecmera vê yari ma B

13a saqî: muṭrib B

13b Îro Se‘îd pur mey divê lê tûlê tu ey yari ma B

⁴² Ar. Min bibîne ji kerema xwe.

⁴³ Ar. Ji hezkirina te.

⁴⁴ Ar. Ji evîna te.

15a meyperest: Bu kelime B nüshasında çoğu zaman “meypurest” şeklinde harekelendirilmiştir.

17a miskîn feqîr: min dil birîn B; heqîr: le‘în B.

Nûra cemala lemyezel kevte dilî j'weqtê ezel
Reşk û hesed zahid xelet em 'aşiqê şahê şuma

14*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji nû pur ateş im ez şohtiyê şewqa şuma

Şîşê fîraq û şohtinê dê em xorîn j'îşqa şuma

Se'dî li şahî 'aşiq e Ferhad di 'îşqa muğbeçe

Bûya ji zulfa muğbeçe tîr dane ma j'hicra şuma

Îro ji dengê hatifan sirr hatine nava dilan

Der mezhebê van serxweşan secde fereh bû bo şuma

Dîsa dikim teb'î cuwan weşla hebîb û Yûsifan

Pîrahenê Yûsif nihan anî j'me re şahê şuma

5. Noşîn meyê b'remza qudis hellal dikîn şurba meyê

---

18 Nûra cemala lemyezel dil kirye mest j'roja ezel
Lew min Ğeramî der mezel kêşa şeraba yari ma B

* A: 14, s. 13-14. B: 14, s. 28-30.

14, 16 ve 18. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a ez şohtiyê şewqa şuma: dil şohtiyê vê yari ma B

1b dê em xorîn j'îşqa şuma: wê tîn ji destê yari ma B

2a muğbeçe: Wamiq e B

2b Lewma di 'îşqê naîq e şuhtîn dilî bê yari ma B

3b hatifan: tîgan B; sirr: serî B

3b bû bo şuma: bo yari ma B

4b anî j'me re şahê şuma: dê rêkî wer ev yari ma B

Der şer' û dîn û mezhebê bade xuş e j' rûyê şuma

Îro seher 'arif girift tewbe bi ma' û bade'ê

Dîsa tîhûr û tîhîr e der mezhebê pîrê şuma

Wer meyfiros camê bide meyze ev e qelbê me ye

Qewlê qedîm da fetwe ye der negmeya çenga şuma

Bo çî dikîn şurba meye hûrmet xebîs û pur neye

Eşfatir e j' nanê weqîf muftî bi ma şahê şuma

Ger fehîm dikî qewlê neyê bo çî dikîn hûrmet meyê

Der çar mezehba fetwe ye şuhbet bi bada rû şuma

10. Ya rebb 'eceb j' maha felek zulfê di xwe kirne helek

Mehpare bû şemsa felek canê min û canê şuma

Carek nihan got û şîrîn medhê bikin der nêrgizîn

Hikmet ji cama zerkeşîn destê min û destê şuma

Ya rebb ji husna 'ezruwî mey hatiye rûh û serî

---

5 Noşîn lebê remza me'ê wê kit helel şurba me'ê

Der şer' û dîn û rû me'ê lew mey xorîn ji vê yari ma B

6b pîrê şuma: vê yari ma B

7 Wer meyfiros badê werîn şuhtî dilîn bê badeyîn

Qewlê qedîm dê wergirîn der nezre ta vê yari ma B

10 Ya rebb 'eceb j' maha felek zulf kirne ker bisk û helek

Mehpare bû lew dil melek der muhbeta vê yari ma B

12 Ya rebb ji husna 'ezrewî mey hate fîncana surî

Avêt niqaba çenperî lew sohtime ey yari ma B

Murşid di ‘işqê ew perî rûh ber leb e ji hicra şuma

Rinda emîr û begleran eslan ew e beyz û seran

Zulf esmer in xalê siyah subhan ji Xellaqê şuma

Ger rind û mîr û begler im eslanê bagê ‘enber im

Her şohtiyê vê dilber im subhan ji qedda yari ma

15. Rastî ji zahid ra şepal dê em xurîn xemra helal
Ey ba şeba hilne w vemal zulfa ji ser dêmê şuma

Rastî **Ġeramî** ‘aşiq e wek min **Se‘îdî** Wamiq e
Remza dibî we naîq e lew mest e ew j’vê yari ma

Qamet bi mişlî ‘er‘erê mest im ji husna dêm durê

Mest im ji leb xendê şehî em ‘aşiqê bejna şuma

Şah daye min camek durust lewma ji hoşî ney durust

Lê qetreyek j’bada Elest tê wer kir û vê yari ma

Şebnem ji xalan bûne rav ‘enber li zulfan bûne av

Îro **Se‘îd** j’işqa şepal hat û digot canê şuma

16a eslan: Yazmada “erlan” şeklinde yazılmıştır.

17 Mestîn ji ‘işqa vê butê lewma didêrin sukretê

Mest im ji vê xal û xetê xûzya bida min yari ma B

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Bayê muxalif bê perr in da'im emanet salika
Bê murşid û bê nûrê 'eyn rahê nezan ey salika

Murşid di 'îşqê ez kirim hewwal di bada xum 'eqîq
Saqî bi nûra bade'ê serxoş kirîn em salika

Ger badexûr pirsin ji min ez bê xeber teqdîr çi kim
Şed kîlk û nûkim ey 'ezîz şemmek nebê ey salika

Salik di 'îşqê ez dibêm hewce niye der 'îşqê yar
Cama meyê der destê ma ser da'ima çim salika

5. Ber şubhê Lest ez bûme mest min dî dimest cama di dest
Çerxa felek nuhte durist em jî di 'îşqa salika

Salik di 'îşqê bê perr in lê ez tenê j'weqtê ezel

---

* A: 15, s. 14-15.

B: 3, s. 5-7.

1b rahê nezan ey salika: rahê nezanin salika B

2 Ev perî 'îşqê leb 'eqîq da destê min cama 'eqîq

Saqî ji le'lên şor 'eqîq serxoş kirîne salika B

3a badexûr: badenoş B; kim: kin B

3b Şed kulk û xame naderîn şemmek ji 'îşqê salika B

4a der 'îşqê yar: ku ez bib[ê]m B

4b Cama di destê min bibêm ew jî ji pîrê salika B

5a dimest cama di dest: sehergaha Elest B

5b Camek ji 'îşqê dost di dest j[ê] da Ğeramî salika B

6 Salik di 'îşqê bê per in der weqti Lest min qest kirin

Van dilberan min dil birin mest in ji cama salika B

Meynoş kirim şahê dimest murşid ez im ey salika

Lami' ji 'îşqim her hebû j'weqtê ezel baqî hebû

Hubb û evîn min pur hebû şêxê cuwan em salika

Lami' ji 'îşqim pur hebû weqtê felek me'dûm dibû

Em salikê rahê heqîq sirr ma mecaz ez salika

Îro mecaz ew qenîer e narê kelîm l'nava dil e

Dil bû pelek j'remza me ye der muhbetê em salika

10. Seyr û sulûka weşletê qet kes diye bê muhbetê

Keşfa şifata wê butê bê hubb nebî ey salika

Salik binoş cama meyê em 'aşiqê nûra meyê

Dîtim meşa'ib j'vê meyê şubhê şebê zab salika

Sa'et ji 'îşqê yek meh in tîrê evîn dil da nehin

Murşid di 'îşqê in **Se'îd** der muhbetê ew salika

7a ji 'îşqim her: di 'îşqa min B

7b şêxê cuwan: şeyx û ciwanê B

8 Ev lem'eya 'îşqê hebû weqtê felek me'dum hebû

Derdê heqîqet vê re bû reşte mecaz e salika B

9 'Îşqa mecaz û qenîer e narê kelîm dil ker kir e

Lew sîneyek min pur sir e derdê me dûr e salika B

10 Seyr û silûka weşletê kes dî vexût vê muhbetê

Keşfa şifate qudretê serwet ji 'îşqê salika B

11 Salik dinoşin heyheyê vê cameya nûra me'ê

Min sîne sor û der me'ê derdê keşînim salika B

12 Sa'et di 'îşqê yek meh in tîr û teber dil da xev in

Şewtê kebed tîk sîne'in dîsa Se'îd e salika B

16*

Fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilun

Remel · · - - / · · - - / · · - - / · · -

1. Ne tenê sîne bi ker hat me ji ber derb û cefa

Tîr xweş bar û rewan in dibihin xûnê lefa

Me meded bo me ji Rûhu'l-qudus în

Hem heqîqet meded û nûr û lefa

Teberan tene ceger me ji zulifê di şîrîn

Me hedef kirye ceger em bi gerîbî bi cefa

Me ji zulfê di siyeh reştir e tîlî me şîrîn

Ku sehergeh bi meşî bêt û biret remzi lefa

5. Me ji zulfê di siyeh hem dibihim remz û siran

Nameya derd û gem bo me neşîb hem bi cefa

Perdeya dêmê şîrînê tu hilîn badi şeba

Da li min xef bibitin şefeqa mihr û meha

Tu biro badê şeba gulguleyê dil tu medar

Da reqîban negirin toz û gubarê di lefa

Saqî saqî beraqî dirijand bade beraq

---

* A: 16, s. 15-16.

Me ji nû serxweş e dildar û dihî tîri lefa

Xûbî⁴⁵ û naz û husn bi te hatin çi ‘ecîb

Şefeqa roj û mehê bûye siyah û nema

10. Ê tivê⁴⁶ bade binoş were hemrah bi me ra be

Şerbeta dêmê gulê bo te şife leyl û şeva

Me seher bûye helal cama Cemî da me Şîrîn

Hemdê bêhedd dibihim bo te Şîrîn roj û şeva

Seherê tête Xîzir em dibirin çeşmê heyat

Xîzrê meynoşê se‘adet em didî roj û şeva

Şahê şîrîn dihenan û ez kirim bo ‘îşqê esîr

Lew seher bo me celab û hem beyaz û bi newa

Em ji ‘unşur geriha rindê şerab û bi figan

Lew du‘alî me **Se‘îda** me rewan bûye cefa

17*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — — — / — — — — / — — — — / — — — —

1. Dîsa li min ateş rîja her bo ji hicra va dila

⁴⁵ F. xweşî, rindî, delalî.

⁴⁶ K. divê, divêtin.

* A: 17, s. 16-17. B: 15, s. 30-31.

13, 14 ve 15. beyitler, A nüshasında yoktur.

Va dilbera mey rihte dil ateş didana nav dila

Ateş didan j'hicr û newa teşbîhê xarê gunçeya

Gunçe leban rûne xunav surx bazû in j'xûna dila

Rîştin ji min bazû ji 'ac b'xûna dilî nadin mizac

Gemzê di wan keyber-weş in hicr û newa dane dila

Vê hicretê xeyme vedan ber qelb û cergê serxweşan

Serxweş ketîn xumxaneyan ateş giha nava dila

5. Vê hicretê ez puxtime yekser ji dil xûn rîştîme

Bê qelb û dil pur hiştîme din gemzeyan nava dila

Mujgîn pur in çav cadû in 'îşqê didin b'gemz û sirr in

Sihrê dîkin tîr ebrû in şubhê Felaţûn bo dila

Her yek ji wan sihrê dîkin b'goş ebrû û bendê lefan

Yekser kirîn van lûleyan bê 'eqî û hoşê bê dila

Perde zer in helqe reş in dam tê hene çendî reş in

Zulfê di xwe çîn çîn kirin tavin⁴⁷ dila nûra dila

---

1 Dîsa ji nû pur ateş im sohtî ji hicra esmera
Hicretkeş in rûz û şebê der fîrqeta van esmera B

3 Reştîne min bazû ji 'ac vê dilbera gerden ji 'ac
Birne ji dil şebr û mizac ahîn ji destê esmera B

5 Van esmera ez kuştîme yekser ji dil xûn rîştîme
Bê qelb û dil ez hiştîme şed ah ji destê esmera B

⁴⁷ K. tavin: diavêjin.

Goya felek gerdan ewan teşbîhê goya kodekan

Sergeşte în j'îşqa ewan remz hatiye nava dila

10. Çeşm ahû in re'na muj in 'aşiq-kuj in b'şîr û perr in
B'zulf û lefa xûn rîz kirin ateş kete nava dila

Mestîn ji bada zulfikan hemçû **Se'îd** mestî nedan

Çendî dikin sihrê bi wan 'erş û sema hatin dila

Dêm esmera reş 'enbera kirne niqab û exzera

Bayê şeba rake j'me ra perda li rû wê esmera

Hilne seher van çenbera da bête jê misk ezfera

Şebrek nema j'hicra pera tîr dane dil van esmera

Ahên **Se'îd** kirne gelek wî teyy dikin her neh felek

Lewma **Ġeramî** bû helek j'van gemze û remz esmera

18*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — — / — — — / — — — / — — —

1. Ez kû me rind û meyxur im derdîkeş em der camê ra
Kî dê hesêb kim 'alemê der menzerê min çeşmê ra

---

* B: 1, s. 1-3.

1a rind: B nüshasında genelde “rend” şeklinde harekelendirilmiştir.

Yek cam bû me kêşa der ezel mest im ji wê ta heşrê ra

Dilber ku bînim carekê dê jê bixwazim camê ra

Min j[ê] bixwazim ev murad ew b[ê] hicab min ev murad

Min ser li rê da daniye yan dê biçit yan weşlê ra

Min rê ji ‘îşqê xoş bire lew meyxur im min camê ra

Risw kirîne ‘alem e her wek **Ġeramî Se‘di** ra

5. Min dil kire der ‘îşqê yar lew rinde ye ev qelbê min

Her çî bivêtin zendegî *la-budd*⁴⁸ binoşit camê ra

Ev dil me murde heyy kire ew jî ji ‘îşqa şehper e

Min şuhreta şofi nevê cezba derew d'rengê w[î] ra

Zahid kî şuhret da qebûl ‘Îsa me rindan mîkuned

Bû karesaz û hîlesaz îjmare subhe dani ra

Salûs û pur mek[k]ar e ew van baz û le‘ban mîkuned

Min bû suruşt ev bade ‘îşq lew min gezel kir karî ra

Der menzerê xode bînyan karem nekare erçimend

Herkes ji xakê bî suruşt min bade bî wan zuhdi ra

⁴⁸ Ar. teqez, béguman, divê; T. şüphesiz, elzem.

6d Cezba: cezbe, “z - ذ” harfî ile yazılması gerektiği halde müstensih çoğu zaman “z - ز” ile yazmıştır.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Şed merheba ya Muştefa gorî bibim xal û xeta

Canim fida zulfa du ta bavêj niqab j'xal û xeta

Mehpare'ê bavêj hicab dil mecmera zulfa gulab

Wê çenberê kirme kebab em kuştîyê rûyê feta

Vê şahidê dil kir kebab îro şeba bo min hinar

Bûya gula mec'ûd gulab şed merheba ber tu feta

Îro feta hat û xeram subhân ji bejna pur tamam

Le'lê di wî da qendi Şam çiçek kirin ber qameta

5. Şox qametê rû hâmetê kengî bidî xal û xetê

Şûnd bo te ye şîrîn butê mexzê bikim şewqa buta

Raza evîn û 'işqehê nakit wefa kilka meyê

* A: 23, s. 22. B: 13, s. 25-28.

16. beyit, A nüshasında yoktur.

1a "xet" kelimesi "ت - ط" harfi ile yazılması gerektiği halde bazen burada olduğu gibi "ت - ت" ile de yazılmıştır.

1b Can bî fida zulfên du ta rake niqab j'xal û xeta B

2a bavêj: rake B; mecmera: şohtiye B

2b rûyê feta: zulfên du ta B

3 Vê şahidê dil kir kebab d[î]sa şeba bîne gulab

J'wê ce'deya 'enber gulab şed merheba şahê feta B

4 Îro şepal hat û xeram qed 'er'era bedra tamam

Da destê min ew kas û cam hind işnefi eya feta B

5a rû hâmetê: dêm qudretê B

5b mexzê bikim: dê xef bikim B

Şukrê Xudê em meyxurê em dîn bibîn l'rûyê buta

Bo min were bagê gulan da ez bidim zulfa w ruxan

Jê rîz bikim dama dilan pîşê **Se'îd** 'îşqa buta

Şûndê dixwim bo zahidî ez 'abidê rûyê zerî

Ma ez tenê riswa heme riswa li van xal û xeta

Rabe were horî weşê xalê di qer miskê weşê

Hel min mezîd min şewqihum subhan ji husna qameta

10. Mexmûr qeba yara şepal dîtîm li tu yek dal û xat

Co co rijan alam û hal xwezya ji burcê derketa

Hat der ji burca sinbilê mizraq rijan ber vî dilî

Ey dil bigo halê dilî belkî werê şox qameta

Vê qametê buryand kebed husna ruxa nûra şemed

Pençe birin hetta ebed tîrê şeha şox qameta

6a kilka meyê: min xamehê B

6b Şukrê Xudê min heyhe'ê dî meğremîn j'rûyê buta B

7 Dîsa were bagê gulan xoş bû bike reş kakulan

Hûr hûr bike wan gîsuwan pîşî bibî 'îşqa buta B

8b Ma min tinê riswa kirî j'vê badeya rûyê buta B

9 *Hel min mezîd* ebrû reşê subhan ji dêm û qameta

10 Mexmûr qeba dêm enwerê kuştîm bi qewsê ezferê

Co co rewan eşk û girî xûzya ji burcê derketa B

11 Hat der ji burca sinbilê mizraq kişande vî dilî

Ey dil bigo halê dilî kuştîne em xal û xeta B

12 Pur vê xetê buryand kebed remzek rijand j'nûra Şemed

Pence birin hetta ebed van tîrê hicra va buta B

Qewsê hilal dil jê revand vê dilberê ‘aşiq teband
Derba li nêva dil pijand xwezya ji perdê derketa

Ma xef dibî remza meyê wek zîbeq e nûra meyê
Çend xef bikim fewrek ku tê ma xef dibî şewqa buta

15. Billah bibî ew ya feta ev tu derî ya enwerî
Rûhu'l-qudus ev surperî qurban bibim biska du ta

Şed merheba ya Muştefa derdê **Ġeramî** kî wefa
Rakî niqab j' biska du ta şohtî dilîn j' xal û xeta

20*

Mustefî ilun / mustefî ilun / mustefî ilun / mustefî ilun

Recez — . . . — / — . . . — / — . . . — / — . . . —

1. Mestan binoşan rindê ma serxoş li zulfan canê ma
Yehkî ‘uqûda kewkeba ev gebgeba dildarê ma

Xwezya li toqa gebgebe bo min bida roj û şebê
Kakul reşa şubhê şebê rûh l'ber leb e ey canî ma

Ev horiya gebgeb perî derket ji burca ‘eqrebê
Husna ruxa bû leb lebî *maza teqûlî yari ma*⁴⁹

14 Ma xef dibî cama me'ê û zîbeq e nûra me'ê
Çend xef kirim raza me'ê perde kişand şewqa buta B

* A: 24, s. 23. B: 2, s. 3-5.

11. beyit, A nûshasında yoktur.

3a ‘eqrebê A: muşterî B

Vê name'ê dê bidme dest belkî bibê ey butperest

*Hel bi'l-hewa*⁵⁰ ey rindê mest rûh bî fîda ey canê ma

5. Dil mecmerê zulfa gulê em 'aşiqê bûya gulê

Ya rebb çi ye bejna gulê can bû 'elîl der 'îşqê ma

Wê kakilê zîber weşand vê gebgebê 'enber weşand⁵¹

Meş kewkebê remzek rijand *fî hubbikum*⁵² riswa bi ma

Wer meyxur î îro **Se'îd** cewrê bixwe reştir hedîd

*Lewla'l-hewa ya Seyfidîn ma ecre'd-dumû 'e 'eyni ma*⁵³

*Lewla'l-hewa ya mutlîfî ma kane 'aşiq muşlîfî*⁵⁴

Cana bi kû ya *munşîfî* inşaf ji sûza qelbi ma

Şuḥbet me girt b'Leyla cuwan wan saqiyan saḡer geran

Şuḥbet bi Leylê min ḡeban ez kuştîyê Leyla xwe ma

---

⁴⁹ Ar. Tu çi dibêjî yara me?

3b ruxa bû leb lebî: rûya bû zuherî B

4a bidme dest: ez bidem dest B; butperest: putpurest B

⁵⁰ Ar. Hez dikî?

4b ey: ev B

5a zulfa gulê: zulf û gulê B; bûya: bûka B

5b bejna gulê: ev şorgulê B

6a Wê kakilê 'enber weşand vê gebgebê zîber weşand B

⁵² Ar. Di hezkirina te de.

⁵³ Ar. Hezkirin nebûya çi dikir ji hêstiran çavê me ya Seyfidîn?

8a *ma kane 'aşiq muşlîfî: ma kane 'aşiq mutlîfî* B

⁵⁴ Ar. Hezkirin nebûya ey telefkar! Çênedibû aşiq wek min.

9a geran: gerand B

9b ḡeban: ḡeband B

10. *Lewla'l-hewa ya Muştefa hel kane 'aşıq Muştefa*
*'Eyni tera 'eyne's-şefa hel min mezîd min şewqima*⁵⁵

Îro **Se'îd** xweş 'aşıq e her wek **Ġeramî** Wamiq e
 Der 'ışqê yar çend naîq e ahên me çûne ber sema

21*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Eger de'way Ebûbekrî bikim sa'ig di şewqê da
Se'îd da'im tecella ye di nav wê nûr û şewqê da

Bide saqî meyê baqî li 'ışqê ma tu tîryaq î
 Bi van zulfê te badayî esîr bûme di şewqê da

Esîrê rûyê şoxê me wekû Ferhad di çolê me
 Çu Mecnûnî di kerbê me di benda rûyê Leylê da

Şebaḥu'l-xeyri Leyla min şeb û rojan bi efgan im

⁵⁵ Ar. Ma zêdetir nîne ji şewqa me. Hel min mezîd: Sûreya Qaf/Ayeta 30î.

10b 'Eyni tera 'eyne's-şefa: 'Eyni'l-tera 'eyni şefa B

* **A: 26, s. 24. B: 11, s. 22-24.**

5b çu perwanê: seḥergahan

8b Ji dengê saz û tenbûran: Dinalit ev çi nayane B

9a Leyla ji wê burcê: saqî ji meyxañê B

9b Were bîne min ji fincanê meya le'lê di kasê da B

12b 'Elî dar im: Elî hestem B

1a de'way Ebûbekrî: de'wayê Tebrîzî B; nav wê: nava B

2a li 'ışqê: di 'ışqê B

2b şewqê da: 'ışqê da B

3b Çu Mecnûnî di kerbê me: Belê Mecnûn û Xusro me B

4a Leyla min: cana min B

Were canim bi awaz im di nava hier û firqê da

5. Gelo îro çi siltan im di 'îşqa van perî rûyan

Di hev wer tim çu perwanê ji ber narê di 'îşqê da

Di 'îşqê da çi çawûş im şebîhê rindê 'Uşman î

Yeqîn ez Aşif im îro ji ber şewqa di weşlê da

Dişozim ez ji hicranê şebîhê find û perwanê

Bike rehîmê tu Hewramî bike rehîmê di hicrê da

Ez im perwan li van yaran disûzem ez ji 'inwanê

Ji dengê saz û tenbûran direqsim ez di vê rê da

Were Leyla ji wê burcê disûzim ez di vê rê da

Bi van zulfê te hûnayî ez im meczûb di weqtê da

10. Ji lewmê saqiya bûme çi riswayî di 'îşqê da

Ne tenha ez hewadar im li rûyê şengê şewqê da

4b Were canim bi awaz im: Şeter mexmûrî awaz im B

5a Di 'îşqa van perî rûyan me dil bûye wekû nayan B

5b çu perwanê: sehergahan B

6 Di 'îşqê da çi 'umman î di cezbê da bi mewcan î

Yeqîn ez Aşif im şanî ji ber enwari weşlê da B

7 Me dil şote ji 'inwanê şebîhê find û perwanê

Bike rehîmê tu şahan î di nava sûz û hicrê da B

8 Me dil îro çi perwan e disûzed dem ji 'inwan e

Dinalit ev çi nayan e disûzed can di vê rê da B

9 Were saqî ji meyhanê me dil xûn e ji hicranê

Were bine min ji funcanê meya le'lê di kasê da B

Di benda rûyi re‘nayî geram îro bi riswayî
‘Elamet bûme erzanî di nava ‘îşq û şewqê da

Ji firqa Şahê Hewramî dixûnin min bi bednamî
Bi bednamî şehir bûme ‘Elî darim di vê rê da

Qafiya B - ب

22*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Saqî hilîn perda rûya perda reşa zerrîn qeşeb
Şu‘la rûya da em bibîn carek hilîn perda qeşeb

Perda semîn er goşe zer ruxsar ji wê ew bû qemer
Derda diçînim her şerer saqî bibe perda qeşeb

Perda qeşeb helqe sih in benda rûya şed sosin in
Ew bejn û bala sosin in zulfê siyah bû rûz û şeb

Rûz û şeban nakîn qerar ey ba hilîn benda qemer

---

11 Di benda yari zîba’î du zulfên reş çî re‘na’î
‘Elamet bo me erzanî me riswa da cihanê da B
12 Ji ferqa yari Hewramî dixûnin min bi bendê da
‘Geramî tu bi nîk namî ‘Elî hestem di vê rê da B
* A: 18, s. 17-18. B: 20, s. 37-40.
23, 24 ve 25. beyitler, A nüshasında yoktur.
1 Saqî hilîn benda rûya j’vî şahidê Şahê ‘Ereb
Da zulfê to rîkit şerab dad û meded Şahê ‘Ereb B
2 Perda rûya her goşe zer ruxsar e jê îro qemer
Vê kakilê girtin du ker şed ah û ah Şahê ‘Ereb B
3 Me j’kakula reş kakilî zerrîn kemer dava dilî
Ew bejn û bal derdê dilî şohtîn dilî Şahê ‘Ereb B

Benda li me her hicret e saqî hilîn benda qeşeb

5. Nar û şuhub ker kir kebed îro şuhub nûra şemed
Miḥnet berîn *eyne'l-meded* yara hilîn benda qeşeb

Benda qeşeb b'zulf û per e lef jî ji rengê 'enber e
'Enber reş e xemrî ker e derdê li min benda qeşeb

Derdê ji rûyê esmeran her tê ji destê enweran
Ey ba hilîn zulf û lefan benda li ser rûyê qeşeb

Lef jî ji tayê 'er'erî bala dibî wek nêrgizî
Xerram dibî j'nûr û sirê xurrem j'me re her rûz û şeb

Rûz û şeban mexmûr û mest ka nêrgiza şehla û mest
Şehla perî gîso girê ker ke lefan her rûz û şeb

10. Ker ke şepalê nazikê benda li ruxsarê mehê
Ruxsar perî gerden durrê weş ke 'ebîrê rûz û şeb

Şev tariyan çîn ke lefan eşlan û cotê zulfikan

---

4 Roj û şeban nayêt qîrar der hicreta şahê medar
Îro Se'îd kanê qerar şed merheba Şahê 'Ereb B
5 Hicra te ye ker kir kebed bavêj niqaba serwî qed
Camek werîn j'bada şemed ez kuştîyê Şahê 'Ereb B
7 Derdê ji rûyê esmeran wê tê ji destê enweran
Ey ba bibe bendî kiran da bête der Şahê 'Ereb B
9 Roj û şeban mexmûr û mest ew nêrgiza şerbet di dest
Da dest Geramî meypurest ew ser ruyê Şahê 'Ereb B
10 Ker kir şepal biska di qer jê dawêşîn miska di qer
Dil j'hicretê wê hate ker xûzya li min Şahê 'Ereb B

Eşlan û cotê şehiyan şe[h] ke ewan her rûz û şeb

Şeh ke du tayê ‘enberî misk û gulabê lê weşî

Reşîn li ser dêmê perî bavêj niqab her rûz û şeb

Bûya gulab û mawerêtêtin ji nêv biska ewê

Zeqna xunav lê hate rav şubhê gulê her rûz û şeb

Roj û şebê xordem bela soxê bibe dûd û bela

Dûdê ji narê pur bela zehmet dihe her rûz û şeb

15. Şoxa şebîhê nêrgizê kuştim bi zulf û enwerê

Çîn ke ji wê wer mawerê miskê weşîn her rûz û şeb

Çîn çîn kirin zulfê wêran avête dil hem xenceran

Xencer di dest xummar û mest tavê dilî her rûz û şeb

Xencer kişand vê esmerê ker kir kebed vê dilberê

Keyber pur in le‘l û durrê hêjî diçin her rûz û şeb

Hey hey didit min xenceran şubhê belayê asiman

Êşa ewan keftin dilan neşter xurê her rûz û şeb

Gemzek rijand ba neşteran neşter birin ba keyberan

Êşa di wan bûne ‘eyan mehcûr ez im her rûz û şeb

---

11 Şeh ke du tayê ‘enberî lê ke zubad û ezferî
Dil bendê yara esmerî derdê dilî Şahê ‘Ereb B

20. Da'im ez im hicretkeş im lew da'ima miḥnetkeş im
'İşqa ğedar pur pê xweş im firqetkeş im her rûz û şeb

'İşq û evîna dilberan narê kelîm û dojeḥan
Narê firaqa dêm duran şohtin kebed her rûz û şeb

Îro **Se'îd** j'hicra cedîd rûz û şebê da'im weḥîd
Nûra cemala ew mecîd kevte dilî her rûz û şeb

Sa'et li min têk bûne sal dil bendê yara pur şepal
Miḥnetkeş in bê qîl û qal *eyne'l-meded* Şahê 'Ereb

Kuşîne em vê dilberê dîsa şeba da çenberê
'Enber weşandî turre rê daye dilî Şahê 'Ereb

25. Rimbaz e şahê dilberan dîsa werîn ser defteran
Xûn dilbirî çendî kiran dil birye min Şahê 'Ereb

23*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Kengî bibarî ey nesîm rakî niqaba min ḥebîb
Weş kî ji rûyê esmeran reyḥan û miskê min ḥebîb

* A: 19, s. 18-19. B: 22, s. 42-43.
12, 13 ve 14. beyitler, A nüshasında yoktur.
1 Dîsa şeba bo min hilîn perde w niqaba min ḥebîb

Ta key bibîn xûnxwari can dil jî dixut narê er in
Dil bû kerî ji hicra mehan ey ba hilîn benda hebîb

Benda li ser rûyê perî şor û zere wek xawerî
J'weqtê ezel em 'aşiq în rûh û rewanê min hebîb

Saqî li min xwande ecel 'aşiq tu yî j'weqtê ezel
Hetta ebed mexmûr tu bel zabiş li 'îşqa min hebîb

5. Weqtê sehergaha ezel tu bî muhibb em bûn hebîb
Hey hey binoş bada hebîb meczûb em în j'nûra hebîb

Şeyda û mecnûn dê hebî bi coş û surûr dê tu hebî
Rencûr mebe hicret hebî em bo te ne 'aşiq hebîb

Subhan ji Xellaqê şepal çend rehmî e ba 'aşiqî
Guft û digot ya 'aşiqî şî'rê bigo bo min hebîb

Medhê bixûn hetta ebed der muhibeta yara şemed
Remzek nihan got û meded saqî biye rûh û hebîb

Deh roj e em bûne gerîb reyhan û miskê min hebîb B
3 Bû 'enberê rû xawerê derkev ji burca exterê
Da ez bibînim ê perî rûh û rewanê min hebîb B
4 Saqî seher xwend û surek got 'aşiqê rûyê pirek
Badê binoş tu her gelek ji badeya rûyê hebîb B
6 Şeyda û meczûb pur bibe bi coş û serwer her bibe
'Aşiq Ğeramî her bibe der şuhbeta yara hebîb B

Hey hey bixûn wer mey bixor ey ‘aşiqê nûr û bixûr
Dîsa j'me re reyhan bipor subhan ji husna vî hebîb

10. Der xelwetê bo min heye nezdîktir e j'canê min e
Cab da j'me re j'le'le durr e şebrê bike rûh û hebîb

Dara şebûrê pur ber e ustad xeber daye j'me re
Gerçî **Se'îd** hicret reş e lêkin dihe weşla hebîb

Kî jê didêrim vê surrê min şeh kirî b'qelb û sirrê
Zanim ji wê çendan surê mestim ji remza min hebîb

Mestim ji wê guvt û sirrê mey rêhte wê kasa sirrê
Can bî fidayê çenberê ez şuhtiyê nûra hebîb

Şohtim ji leb xend şekkerê dêm enwerê selwa sehê
Xecl î ji ber mehr û mehê kî kî tebîb û kî hebîb

24*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — — — / — — — — / — — — — / — — — —

1. Weqtê xerîf se'd hat evîn tûtî dixûnit ya hebîb
Er rêz bike j'zulfa 'ebîr cana tu yî rûh û hebîb

10b Cab: cewab, bersiv; T. cevap.

11 Şebrê birî şîrîn û dar axir ji vî 'îşqa gedar
Destê Se'îd tu jî midar beyanî weşla wê hebîb B

* **A: 20, s. 19-20.** **B: 23, s. 43-45.**
15, 16, 17 ve 18. beyitler, A nüshasında yoktur.

Rûh û rewanê min cuwan ez qalib im rûhim cuwan

Tenha ne ez qalib cesed ev nûcuwan rûh û hebîb

Weqtê xerîf gul da evîn er ez xurim 'îşqa şîrîn

Da'im dixwim 'îşq û evîn yara cuwan rûh û hebîb

Saqî cuwan yarim cuwan j'geyrî me jî nîne cuwan

Subhân ji Xellaqê gulan da'im xurîn weşla hebîb

5. Badexur în ey saqiyan pur kin qedeh j'gulgûne şaf

Da cam bibî camê zucac derdê li min weşla hebîb

Hubba şehî çun zîbeq e zulfên şîrîn neqd û durr e

Leyla **Se'îd** dêm gewher e ez talibê weşla hebîb

Mey hate dil j'roja ezel Leyla hebî mehbûbi min

Cam Cem di dest weqtê Elest yek kas xurim j'husna hebîb

Kerbê ceger Leyla şepal saqî bide bada zelal

Serxoş bike 'aşîq melal ew kuştiyê weşla hebîb

-
- 1 Dîsa Se'îd dil da evîn hubb û evîna min hebîb
Ez goriya zulfên 'ebîr şed ah û ah ji hicra hebîb B
- 2 Rûh û rewanê min cuwan qed 'er'erê selwa cuwan
Tenha ne ez şiklek 'eyan rûh û rewanê min hebîb B
- 3 Weqtê seher dil da evîn Hubb û evîna surşîrîn
Çendî xwe bê digirt şîrîn Rûh bî fidayê min hebîb B
- 7 Mey hate dil ji roja Elest Leyla hebîba min di dest
Camek di dest e weqtê mest yek kaseyek da min hebîb B

Bada ji 'îşqa lûleyan nabî xefî rûz û şeban
Çûn zîbeq e 'îşqa ewan saqî werîn bada hebîb

10. Leyla ve Hewrem dane mey Azer ez im ew bûn şenem
Pîşê me bî 'îşqa butan em kuştîyê cewra reqîb

J'fezla cuwan dêw tûle ye destgîr li min ev Hewrem e
Şubhê segan dêw tûle ye mehcûr em în j'weşla hebîb

Hicretkeş im j'yara şepal çend hicret e lêk weşlet e
Hicra hebîb xweş weşlet e xûn bû ceger j'hicra hebîb

Xûn daye dil der cergê min her bû ji hicra yari min
Leyla ji rû pur daye min ey ba biyar bada hebîb

Ey nûcuwan rabe were xûn hate dil der hicrete
Hicretkeş im der gurbete firqet li min weşla hebîb

15. Şêrîn nebî ew gewher e bê cism e nûr û 'enber e
Lew dil ji me kir şed ker e xwezîya li min weşla hebîb

Weşla dî rûh û neqdê wî can û cesed ew textê wî
Textê Suleyman textê wî mehpeyker e ew min hebîb

Nayit qerar min rûz û şeb der muhîbeta wê le'lê leb
Xende ji van gunce du leb derdê dilê min ew hebîb

Îro Ğeramî serxweş e der bezmê yarê bêhuş e
Destar û destan pur weş e ew jî ji 'îşqa min hebîb

25*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro şehî sirr dane dil qelb û ceger hatif ji ğeyb
Perwaz j'me bir neh felek kevtin di dil esrar ji ğeyb
Ev saqiyê nûrîn beden sirr dane dil j'le'lê di qend
Mey hate dil j'cama şehî remza *Enellah* hat ji ğeyb
Remza *Enellah* hate dil subhan ji zulfê ser du mil
Leyla ve Hewrem bûne dil bangê huwiyyat da ji ğeyb
Leyla ve Hewrem bûne şef mey rihtine j'cama şedef
Ayna Sikender ev şedef îro em îin hatif ji ğeyb
5. 'Er'er dihat xerram û şaf da min meya gulgûne şaf
Zulfê şepal mû mû bi şaf esrar dihat ez sirri ğeyb

* A: 21, s. 20-21.

B: 24, s. 45-47.

13. beyit, A nüshasında yoktur.

1 Saqî ku wê sirr dane min qelb û ceger wê çûne ğeyb
Perwaz me bir ber neh felek lew dil me bilbil bağê ğeyb B
2 Ew saqiyê nûrîn cesed mey rêhte dil j'lêvê qend
Şehbaz e dil avêt kemend remza *Enellah* da ji ğeyb B
3 Dengê *Enellah* hate dil esrarê heqq dakevte dil
Ezrû fe Hewrem birne dil bangê huwiyyat da ji ğeyb B
4 Wan dilberan dil kir hedef mey rêhtiye j'cama şedef
Îna Sikender dil şedef esrarê hatif bû ji ğeyb B

Esrar ji cama zerkeşî hatin ji destê vî şehî

Subhan ji xellaqê perî ihsan kire camek ji geyb

Îro cuwan bûye şepal derdê li min xemra helal

Teşbihê bilbil pel bi pel mişnetkeş im ez şahê geyb

Ev şahidê gerden bilûr çûn sunbulê ebrû di cûr

Weşhand ji le'lan bû û nûr ez perwerê sultanê geyb

Sultanê geybim kir hedef her bû ji le'lê wek şedef

Qelb û ceger cama şedef der camê ma nuqtek ji geyb

10. Ellah di ber Qalubela mey rihtiye tîsa sirrê

Hetta ebed sekran e dil îro **Se'îd** hatif ji geyb

Ellah di ber qebza ezel daye dilî 'îşqa ecel

Leyla hebîb xweş bû emel cenga me da ev şahê geyb

---

5 Qed 'er'erê xerram û şaf da min meya gulgûn û şaf

Lew dil Se'îd îro te şaf j'vê rehmeta esrarê geyb B

6 Esrarê cama enwerî hatin ji bada ehmerî

Pîrê muğan qed 'er'erî da min meya sultanê geyb B

7 Ev nûcuwan qamet şepal rêhte dilî xemra helal

Şuhbet me kir j'sihra helal fitwa we da sultanê geyb B

8 Ev şahidê gerden bilûr biskên li ser çehvan de hûr

Da cameyek j'bada tîhur ez perwerê sultanê geyb B

9 Sultanê geybê kir hedef leşker kişandi[n] şef bi şef

Ev qelb û dil danîn bi xef der goşeya Rîdwanê geyb B

10 Ellah di ber Qalûbelê mey rêhte dil çendan welê

Hetta ebed sukran e lê lewma Se'îd 'arif ji geyb B

11a daye dilî 'îşqa ecel: Avîhte dil 'îşq û xebel B

11b cenga me da ev şahê geyb: em 'aşiqê me'sûqê geyb B

Sekranê Leyla Hewrem im mexmûr kirim ber şubh û dem
Noş noş dixwim j'bejna xurem weqtê Bela hate ji geyb

Vî hatifê ridwanê geyb dil begçeya esrarê geyb
Cama Cemî enwar ji geyb lew min **Ġeramî** çûye geyb

26*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- . - / -- . - / -- . - / -- . -

1. Îro ji 'işqa şorgulê her bûye min sîne kebab
Bawer nehin yara gulab derdê li min can kir kebab
Hubba cuwan ez kuştîme yekser ji dil xûn riştîme
Sîne li min pur kuştîme can bî fida zulfa gulab

Sîne li ber derban hedef ey hudhudê minqar şedef
Kengî tu bî cama şedef bo min bidî bûya gulab

Vê dilberê xûn daye dil şehzadeê sirr rihte dil
Kengî tu yî nava di dil bo min bidî şoxa gulab

12a kirim ber şubh û dem: ji cama 'enber em B

12b Meczûbê destê qudret em lew dil serayê 'işqê geyb B

13a begçeya: Yazmada "buğçeya" şeklinde yazılmıştır.

* A: 22, s. 21. B: 25, s. 47-49.

1a her: dil B; sîne: şubhê B

1b Bawer nehin yara gulab: Dil mecmerê zulfa gulab B

2a cuwan ez: cuwanê B

2b Bê 'eql û bê hoş hiştîme dil bûye min şubhê rubab B

3b Leşker me dîtin şef bi şef wê dane dil pençe kulab B

4a xûn: tîr B; sirr rihte: wê daye B

5. Vê nazikê kir sîne ker ez bûm nexoş j'hicra di qer
Ya rebb ez im meqtûlê 'îşq xûnim biye zulfa gulab

Şox û şepala leb ji xend ez qeyd kirim zulfa ji qend
Dil birye wê b'le'lê di xend ez kuştîme dil bû kebab

Wer meyze ke ya 'ezruwî amanc li ber tîrê perî
Xûn daye kef j'hicra zerî dil bû kerî sîne kebab

Co co rewan xûna 'eqîq derdê li min yara heqîq
Dêm xawer e cebhet 'eqîq şehbaz û yar rihtin gulab

Hey hey dinoşim leb bi leb cama meyê j'le'l û du leb
Em badexûr her teşne leb vî enwerî dil kir kebab

10. Der şubhê Lest ez bûme mest *tekbîr zedem ber çîzi hest*
Mecnûn şifet **Se'dî** di mest can û kebed têkda kebab

4b Bend û kemend wê daye dil figane dil şubhê şebab B
6 Şoxa şepala leb ji qend êsîr kirim bend û kemend
Kêşaye wê şîmşîrê gemd leb teşne me behra serab B
8 Co co rewan alam û mal nakevte me şerh û bi qal
'Îşq û evîna pur şepal nayêt gotin bi şed kitab B
9a dinoşim: dinoşîn B; cama meyê: cama şedef B
9b Xûzya Ğeramî mey ji leb da bête dil bûya gulab B
10 Der şubheya roja Elest camek me kêşa j'günçe best
Ber masîwa tekbîrî best dîsa Se'îdî dil kebab B

Fe‘ilatun (Fa‘ilatun) / fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel · · — — / · · — — / · · — — / · · —

1. Di riya dostî **Ġeramî** me vexwar camê şerab
Lew seher mest û xirab î n me ji dil bûye kebab

Mest û hişyar me rindan kulaha lew bûne belav
Lê ji sûz û eleman bûne nikar û çi kebab

Şerbeta le‘l û leban çendî şefa û çi heyat
Lew bi min abi heyat û we ji dil husn û me‘ab

Bide îro xetê xalan we ji ‘enber bike xoş
Bide ber rindeşê badî tu du zulfê ji gulab

5. Dil ji ber hicr û firaqê diderit çeng û newayê
Her dema bêt û cuwan e ku ji ber perde hicab

Dil di deryayê şerabê diderit mewc û ‘ucac
Lê ne wek hicr û firaqê diderit xar û kulab

Heceru'l-eswed e xalê ku seher tê me tewaf[ê]
Her bi zemzem didinê ‘enber û ezfer e gulab

* B: 19, s. 36-37.

6b kulab: Yazmada “gulab” şeklinde yazılmıştır.

7b ezfer: Yazmada “ezferd” şeklinde yazılmıştır. Hoş koku anlamına gelen “ezfer” Osmanlıca lugatlarda peltek z (ذ) ile yazıldığı hâlde incelediğimiz yazma nüshalarda “zı - ز” ile yazılmıştır.

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa ji dil nû bû evîn wê hat xiyalê rûz û şeb
Hubb û evîna dilberê avêt xiyalê rûz û şeb

Rûz û şeban mişnetkeş im şotî dilê hicrankeş im
Hicra hebîbê pur xweş im lew min xiyalê rûz û şeb

Dînê xiyalê kir qerar nayêt 'eyan min jê xumar
Ew dilbera çeşmên xumar ew min xiyalê rûz û şeb

Şox û şepala neyşeker kêşan kemanê birhê qer
Avête dil tîr û teber şox û xiyalê rûz û şeb

5. Çîn çîn kirin zulfên siyah 'alem li min kirbû siyah
Da j'dil biçê jeng û siyah ev min xiyalê rûz û şeb

Ev dilbera xummar û mest wê hat xeram badepurest
Da destê min hoş çû ji mest nayêm xiyalê rûz û şeb

Kêşaye dil yek xencere rûh hate der ber xencere
Lew dil ji min şed pencere fikra xiyalê rûz û şeb

Îro **Se'îd** j'hicra hebîb destê xo da destê tebîb

---

* B: 21, s. 40-42.

Got û ğeram î tu ħebîb da'im xiyalê rûz û şeb

Ev 'illet e j'hicra ħebîb ney 'illeta zecr û tēbîb

Bêçare jî her çi tēbîb yar e xiyalê rûz û şeb

10. Çare jî vî derdî **Se'îd** ev weh̄deta mutleq weh̄îd
Lew pur kesan j[ê] pur be'îd mayî xiyalê rûz û şeb

Qafiya T - ت

29*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Minnet ji bext û her ji text dîsa me dî ew nîki bext
Durrane bî meş'el şifet bejna perî rabî ji text

Textê di şahî pur xelek şems û felek ew rû melek

Hat esmera gerden melek guft û digot ey nîki bext

Rû esmeran hatin sema çun kahinan çûne sema

Vê 'ezruwê birme sema bê 'eql û hoş û bê dirext

Ev dilbera Belqîs şifet teşbîhê Aşif pur dirext

---

* A: 28, s. 26. B: 26, s. 49-51.

15. beyît, A nûshasında yoktur.

1a bext û her: bextê pur B

1b bejna perî rabî ji text: Belqîs e rû şahî li text

2 Textê şepalê pur helek şemsa felek [e]w rû melek

Îro keman zulf bû xelek guvt û we go ey nîki bext B

3a çun kahinan çûne sema: Wek kahena wê çûn sema B

3b bê 'eql û hoş û bê dirext: em 'eqlu ew bî li text A

Textê Suleyman hate rext rûxtek we da [e]w nîki bext

5. Îro dirext pur dane perr şor şor dikir ez belg û perr

‘Îdim ew e ew bî li text herdem dihat came dirext

Canê gerîb rûhê gerîb minnet ez im der menzereş

Rakir ji ‘alem bed ji bext bextek me dî j’sahê li text

Tirka ji ‘enber came reng şu‘le dida der cami beng

Cama me bî her hefti reng tali‘ me bî şêrîn li text

‘Ezrû ve Hewrem⁵⁶ bûne yar saqî biye xweş şem‘ û nar

Bezma ku Hewrem bête yar saqî dibî hemçû dirext

Bezma ku ‘ezrû bête yar Hewrem dibî murşid çu yar

Saqî şurah da min ji yar Hewrem digo ya se‘de bext

10. Şîrîn me dî teşbîhê Tûr bangê *Enellah* j’kohê Nûr

Cam cam dida j’nûra di cûr ‘ezrû ve Hewrem ser li text

Textê şehî pur hat gulî ber çiçekê k’hukmê gulê

---

5 Îro ji text ew nîki bext şeyqel kirin cam û dirext

Min ‘îd e lê ew bî li text Hecca me bî ew nîki bext B

7 Terkê ji ‘enber came reng hûr hûr kirin zulf û pelek

Cama me da pur renga reng j’eksa ruxê şêrîn ji text B

⁵⁶ Derkenar: li ser “ve Hewrem”, “ve Şîrîn” hatiye nivîsîn li balê jî herfa “x - خ” ku nîşaneyê xettat e.

8 ‘Ezrû ve Şîrîn bûne yar saqî kişandî şem‘ û nar

Bezma ku Hewrem bête yar dê cam herê ber ‘erşê text B

9 Bezma ku ‘Ezrû bîne cam Hewrem bibî murşid li can

Xoş bête nûr der kas û cam lewma Ğeramî nîki bext B

10b Wê hatiye cama belûr lewma me dil her nîki bext B

Derket ji minqar me mest mîmek mudewwer ber dirext

Çîçek sipî min ber dixwand ber şorgulê Hewrem dixwand

Guftem peder ey şahê xend tebdîl kire her du dirext

Lêkin hebî terkê ji wî ‘alem hemî tevda nedî

Ya rebb bide bextê **Se‘îd** bade bixwim j'her sî dirext

Ev dilber î n reyhan diweş j'weqtê ezel j'lîfkê diweş

Der meclisê ez bû[m] tiraş şenna‘ bûyin l'her du dirext

15. Çend remzeyek gotin **Se‘îd** ji wehdeta mutleq Mecîd

Bi mujdeya şahê Wehîd ev guvt û go çende me xest

30*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Min dî li bagê Mîri Zeyn ew nêrgiza şehla û mest

Çeşmê ewê awir diriht hemçûn hebîbê pur di mest

Awir dihatin j'mujjeyan teşbîhê tîrê begleran

Kakul reşa remz dan nihan şubhê Şîrîna çem di mest

---

14 Vê dilbera pur bûyê xoş j'weqtê ezel ez çûme xoş

Da dest Se‘îd camek we xoş lewma me meyxan bûye bext B

* **A: 29, s. 27.** **B: 27, s. 51-53.**

6'dan 10'a kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Îro me dî li bagê gulên ew nêrgiza şehla û mest

Heybet ji çeşman pur diriht ez kuşiyê çeşmê di mest B

2 Awir didan min rast û çep min dil revandî rast û çep

Kakul reşa bûne xelek tata digot ey çengî leng
Tayê ji wan çendî çeleng xurrem dibîn wek şeng û mest

Mest bîm ji re‘na kakulan kevtin dilî gezmê di wan
Ebrû hilal bûne keman awir dida wek mîrê mest

5. Tîrê ji birhan goşereş meşha li bağî her bi meş
Xemrî û gîso pur di reş îro **Se‘îd** serxoş û mest

Tîrek ji zulfên ‘enberî avêhte dil xûn tê purî
Ez şohiyê wê çenberê lew mest e dil şubha Elest

Hey hey dinoşîn bade’ê lew ‘îşqibazî heyhe’ê
Kîkî dinalîn heyhe’ê hetta ebed sukran û mest

Sukran Se‘îdî dilberê ji badeya vê çenberê
Hetta ebed wê meyxwerê der meygêde serxoş û mest

Geh gah gahî ‘aşîq im lewma di weqtî Wamiq im
Her dem ji ‘îşqê Wamiq im pur jê didêrê rind û mest

-
- Van ebruwan dan rast û çep tîr û teber çendî durust B
3 Kakul kirin hûr hûr gelek rêhtin ji wan tîr û xedeng
Ev mu‘cize dîtîm gelek lew dil me bûye pur di mest B
4 Mest im ji husna kakulan zulfên di qer ser da milan
Heyret we mame min hila kuştîm ewê çendan bi qest B
5 Tîrek ji birhên goşe reş avêhte min min çûye heş
Meşha Se‘îd bê ‘eqî û xweş lew min Ğeramî maye mest B

10. Ellah ji 'îşqa sermedî kêşa **Se'îd** b'gemzek we dî
Şîrînî û 'îşqek we dî hetta ebed serxoş û mest

31*

Mef'ûlu / mefa'îlu / mefa'îlu / fe'ûlun

Hezec — — · / · — — · / · — — · / · — —

1. Ey şahidê qudsî key vekit bend û niqabet
Cuz şahidê Xurmal key guşt helqê niqabet

Wey şahidê qudsî key vekit bendê es[î]ran

Cuz Şahê Husamî key bidî bûyê 'îzaret

Ellah ji çi derdî weh dikalim weh dinalim

Leb gunçe nihanin ji hicab û ji firaqet

Wey bilbilê beḥayê feşaḥet key dihed balê belaḡet

Ey tûṭiyê xweş go key dihed şekker û abet

5. Wey şahidê ḡusnê key dihed ḡusn û leṭafet
Dil bend û esîr im ji firaqet û ji hicabet

Ev 'îşqê **Se'îdan** gerha sûz û 'ecîb est

Dil kevtê hicabê ji firaq û ji hicabet

---

* A: 30, s. 27.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa ez im l'bagê gulê Mecnûn şifet mexmûr û mest
Mecnûnê husna şorgul în dem dem bidim mexmûr û mest

Dem dem dibîn sekran û mest îro **Se'îd** her butperest

Butta şepala memleket derket ji burcê her di mest

Ahû şifet şengol û şeng derket ji burca pur xelek

Hubb daye dil j'nîvê çelek meşha seher îro di mest

Zulfa Şirîna Farisî tata ji nûr û 'enberî

Tata şebîhê 'er'erî lu'lu' şifet şebnem dixwast

5. Şebnem li wê her rûz û şeb gîso mu'enber bû qeşeb

Ebrû reşan sihrek direht îro em în er butperest

Bit esmerê nûr û surê gerden ji mawerd û durrê

Qîşt 'er'erê dama sirrê mexmûr û mest em butperest

* **A: 31, s. 27-28.** **B: 28, s. 53-55.**

9 ve 10. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a gulê: gulan B; mexmûr: sekran B

1b Sekranê 'işqa wehdet im bê gah û gah mexmûr û mes

2a her butperest: lew bit perest B

2b Butta: Ew bû B; her di mest: camê dest B

3a burca pur xelek: burcê rû melek B

3b Avêhte dil remz û surek meşha xiram çendî di mest B

4 Remza Şirîna Farisî bê hûş kire qelb û serî

Bayê şeba da çenberî lu'lu' şifet şengol û mest B

5 Ew neyşeker meşha seher zulfên mu'enber kir du ker

Dêm esmerê remz û surê da min seher cama di dest B

Hıbb hate dil j'zulfa çeleng ez bend kirim j'xalê helek
Mest kir ewî ev meyperest şubh û seher min dî di mest

Ew dilbera reng esmerî xal û xeşan lê enwerî
Guft û digot ey rindê xest lew da'ima ez mame mest

Ga ga hû dimînim heyretê hingî diçîne hezretî
Şubh û seher çûm hezretî lew gah û gah rencûr û mest

10. Derket ji burc û penceran lew daye dil ber xenceran
Rûh hat û kam û xenceran awir rijandî meyperest

33*

Mustefî ilun / fe'ûlun / mustefî ilun / fe'ûlun

Munserih — — — / — — — / — — — / — — —

1. 'Er'er heja ji bejnê ji zulf û şax û qamet

Da me evîn û muhbet cana nede tu firqet

Çeşmek me dî sehergah mexmûr kirim ji nûrê

Ey can mede newayê hem hicr û hem firaqet

6b Kêşaye xencer xencerê wê dil revand û can di dest B

7 Kuşt û Ğeramî 'aşiq e da bendeyek pur waşiq e

Avêht kemenda Wamiq e şubh û seher xeram û mest B

8 Xeram ketê ji xal û xetê sohtî dil in ji vê şerbetê

Kişam zemîna hicretê dad û meded ji hicra me qest B

* A: 32, s. 28. B: 29, s. 55-56.

7. beyit, A nüshasında yoktur.

1 'Er'er xiram û qamet dil binde jê bi ulfet

Da me evîn û muhbet wê kuşte bi furqet B

Narê newayi yara derket ji çahê Haret

Xarê neway û hicrê mehbûb nede ji rûyet

Saqî werîn ji yara cama wişali weşlet

Dîsa werîn ji zulfê bihnek ji bagê weşlet

5. Hubba ji rûyi saqî derket ji hedd û gayet

Ey ba biyar ji weşlê sohtî dil î n ji firqet

‘Îşqa ji rûyê şaha **Se‘dî** kirim xecalet

Riswayi ‘îşq û rindê تنها ne ez ‘elamet

Îro **Se‘îd** ji derdan nayêt sikûn û temkîn

Dîsa **Ġeramî** nar e riswayê bagê rûyet

Qafiya C - ċ

34*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez ---/---/---/---

1. Îro tu bê ‘umr û mizac bê şahid û cama zucac

---

2 Yarek me dî sehergah mexmûr kirim Ġeramî

Nayêt qîrar me îro kuştîm ji derdê furqet B

3 Narê fîraq û hicret derket ji cahê Hawert

Xar in ji rahê firqet dil dane min bi zehmet B

4 Saqî werin ji rûyet cama şerabê weşlet

Xûn xware dil ji hicret kevtim zemîna zulmet B

5b ba biyar ji weşlê: bayê bûyê rehetmet B

* A: 33, s. 28-29.

B: 31, s. 57-59.

9. beyit, A nüshasında yoktur.

Ney şahid û saġer zucac zanim te nînin yek ‘ilac

Ev şahidê Belqîsî rû zulfê di xwe rihtin [j]i bû

Zulfên ji ‘enber xal û bû ‘alem didet bac û xerac

Xerc û xerac rûh bî rewan der muh̄beta şahê butan

Dêmê zerîn ‘enber weşîn gerden ji qar û rû zucac

Bazû ji mawerd û bixûr bûya lefan nûra di cûr

Çeşmê siyah b'gemr û sihûr nûra rûya surc û sirac

5. Ev şahidê gerden bilûr lê bûn reqîş şem‘ û bixûr

Horî dihatin xweş bi pûr ey şahidê gerden ji ‘ac

Gerden zirava yasemîn lê bûn şelîb lev ‘enberîn

Sosin qed e rû şorgulîn lê hat seher bay û ‘ecac

‘Ezra û Meryem her ew e husna ruxa tev muh̄bet e

Şox û şepala esmer e gerden durr e bazû ji ‘ac

1b Bê çeng û saz û camê ‘ac zanim ne nînin yek ‘ilac B

2 Ev şahidê Belqîsî rû zulfên di hûr wê dane rû

Pur jê rijandin misk li rû ‘alem didet bac û xerac B

3 Xerc û xeracê jê rewan bo digera saġir geran

Wê esmerê bir min rewan dîsa dixwazit min xerac B

4a nûra: miska B

4b Çeşmên siyah bir min sihûr ruxsar e wê şubhê sirac B

5 Ruxsar di rû gerden bilûr lê bûne reqş xalê di cûr

Hor û perî wê hate dor dil jî ji ‘îşqê bû serac B

6 Dil bûye ker ji hicra di qer wê dane min tîr û teber

Cerg û kebed wê bûne ker lê hat seher bayê ‘ucac B

7 ‘Ezra rux e xal ‘enber e ew rû melek wê kir helek

Pur ‘aşiq û çendî gelek wê gote min kanî xerac B

Rûyê sipî zendê semîn qamet elîf dêm ‘enber î

Îro **Se‘îd** meynoş tu yî j'vê nêrgiza şehla û ‘ac

Kuştin ewê çend ‘aşiq e wek min **Ġeramî** Wamiq e

Îro **Se‘îd** çend naîtiq e ji badeya cama zucac

35*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez – – . – / – – . – / – – . – / – – . –

1. Dîsa dixwazit qelb û dil ھusna şîrîna rû zucac

Saqî bide qelbê di kul nûra zelal j'cama zucac

Saqî ruxeş wek mahê nû bazû ji qar û rû bi bû

Le‘lên di wê şekker dîgo her jê dibê hûre zucac

Şewqa ruxa şems û qemer ebrû li min kirne çeper

Çenber belav b'tîr û di şer dane dilî bada zucac

Nûra rûya xecî ji ber cama zerîn her goşe reş

Cama Cemî kirye fikir ez le‘l û ruxsareş ji ‘ac

5. Bazû ji mercana zirav ebrû kewan sîr-ab û av

Selwa sehî qamet zirav nûra di çeşman bû sirac

---

* A: 34, s. 29.

Nûra sipêde perde zer perda rûya her goşe zer
Ey ba hilîn benda kemer da dîl bibî cama zucac

Da ez bibînîm çeşmê reş zulfên di qer miskê biweş
Îro **Se'îd** wer mey binoş saqî biyar cama zucac

36*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ez im rindê Hûsam saqî tu yî bazû ji 'ac
Ebrû ji mercan û zucac saqî biyar cama ji 'ac
Cama şedef bo min biyar ta ez vexwim 'îşqa di yar
Hûsna ruxa bûbû bihar ey ba bide derd û 'ilac

Derdê li min rûyek xunav bigrin 'îzarê hûr xunav
Bisko bi xûn j[ê] hûr xunav ez perwerê noşê zucac

Rûyê zerîn bû yasemîn yara **Se'îd** bû enwerîn
Gerden zirav e wek zucac saqî bide derd û mizac

* A: 35, s. 29-30.

B: 32, s. 59-60.

10'dan 13'e kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Îro me dîl xoş bî mizac ka saqiyê gerden ji 'ac

Da xoş bikî derd û 'ilac j'vê badeya cama zucac B

2 Cama şedef bo min werîn da ez vexûm 'îşq û evîn

Lê nû biye remza evîn lew dîl dixwazit yek 'ilac B

3a hûr xunav: Yazmada "hûr me av" ya da "horme av" şeklinde yazılmış ancak aynı mısra 83/3'de şöyle: Derdê li min rûyek xunav bigrin 'îzarê hûr xunav.

3 Derdê dilê min şerbet e da xoş bidêrim qudret e

Da ez herim wê hezret e xûzîya li min cama zucac B

5. Derd û mizac bo min ev e rûyek durrê bû mawerî
Bû ‘enberî gerden perî ker kir ceger nîne ‘ilac

Şoxa şepala xweş xeram bilbil dixûnit ya Hûsam
Hate bihar gul bû xeram ez kuştiyê şoxek ji ‘ac

Şoxa zirav lê hate rav girtim bi davek wek xunav
Dava durê mûyê zirav helqe bi helqe hem sirac

Girtî xunav le‘lê şefaf noşek ji wan le‘lê şefaf
Şurbek mudam tê de xunav ger em xurîn û bit mizac

Noşîn lebê guft û sirrî mujgan ji mawerd û perî
Derket ji burcan wek gulê saqî biyar cama ji ‘ac

10. Hezret be şahê qudretê dê xweş bidêrim şuhbetê
Her çî bikêşit şerbetê j'vê badeya cama zucac

Derdê wişala hezretî têtin ji noşa şerbetê
Dê em bigrîne şerbetê j'vê badeya cama zucac

Îro **Ġeramî** xweş binal j'vê badeya zulfê şepal
Derdê dilî nayit bi qal dê bê ‘ilac j'cama zucac

Derdê **Se‘îd** birye qerar rûz û şeban dê kit hewar

---

6 Şoxa şepala xoş xeram qed ‘er‘era bedra temam
Der şuhbetê ba kas û cam badê werîn j'cama zucac B

Kî kî dinalit bêqerar saqî werîn derd û ‘ilac

Qafiya H - Ç

37*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Ellah di ber şubha Elest da dest min û yara qedeḥ
Hey hey dinoşim leb bi leb vî Hewremî pur kir qedeḥ

Saqî li min reng esmer e zulf ‘enber e gerden per e
Qamet elîf gerden zer e saqî werîn pur kin qedeḥ

Vê dilberê perwaz hene rakir ji dil nar û sirr e
Wek şahiran da min sirr e tevda mey e her î n qedeḥ

Ca’iz l’me noş j’destê di wê ew esmera j’nû[r] û durê
Ya rebb ez im şeyda li wê derdê li min şafa qedeḥ

5. Şaf e qedeḥ j’weqtê ezel tê da heye ‘işqa ecel
Hûr hûr digo ber tayê gul saqî were pur kin qedeḥ

Ey ba were bîne meyê ruxsar ji wê bêxe di wê

* A: 36, s. 30-31.

B: 33, s. 60-62.

18’den 21’e kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Ellah di ber şubha Elest da destê min cam û qedeḥ
Hê hê werin mey û purest j’wê badeya cam û qedeḥ B
2 Saqî ji wîra esmer e zulf enber e gerden pur e
Qamet elîf b’gemz û sur e gêraye wê cam û qedeḥ B
3 Vê dilberê sihrek kire avêhte dil nar û sur e
Çend mu‘cize ani vere lew daye min cam û qedeḥ B

Bejna elîf bîne ji wê dêm ‘enberî hate qedeḥ

Dêm ‘enberê sosin perê benda rûya j'tayê gulê

Teşbîhê semnî bû ji wê bûs kir ji min minqar qedeḥ

Bûsek me kir ber payê yar lewra me bir ber ‘erşê yar

Bûs kir ewê mîma bihar guft û digot noşe qedeḥ

Guftar hebîn esrar melek hetta me teyy kir neh felek

Ev Hewremê teb‘et melek destê me girt şor kir qedeḥ

10. Berr û behîr j'cam û qedeḥ şor kir li min rîş û qedeḥ

Teşbîhê bayî ev qedeḥ teyy kir j'me re beḥa qedeḥ

Tirka ji ‘eynê her digot remza huwiyyat her digot

Minnet ez im her min digot minqar şedef şor şor qedeḥ

Bend rakirin j'yara ‘Ereb bend û niqab goşe qeşeb

Ebrû reş in ew rûz û şeb her daye wê lêvê qedeḥ

Îro qedeḥ xweş bî ‘eqîq rind û sipî rû bî ‘eqîq

Remzek nihan got û şefîq ‘ezrû biye yara qedeḥ

Îro ‘umir borî **Se‘îd** der muḥbeta nûra mecîd

---

7 Dêm ‘enberê zulf û girê min sîne kirye şed kirî
Avêhte dil sihr û sirê lew destê min cam û qedeḥ B

8 Min bûse da ber payê yar lew me bire ber ‘erşê yar
Şed cam dinoşim barebar derdî kuştim j'cam û qedeḥ B

Ey ba nesîm kanî we'îd zulfê bide nava qedeḥ

15. Bade biyar ya Hewremî ḥetta ebed em serxweşî
Minnet tu yî beḥra mey î dîsa were pur kin qedeḥ

Minnet li me ya 'aşıqî meynoş tu yî j'vê naṭiqî
Ellah di ber qebza ezel mexmûr kirîn dagrit qedeḥ

Dagrit qedeḥ j'nûra evîn nîşan ji wî rûyê şîrîn
'Ezrû ve Hewrem her kirîn 'aşıq bi xwe min dan qedeḥ

Hê hê didêrîn serxoşî derbendê rûyê mehweşî
Saqî du zulfek dawêşî da destê min cam û qedeḥ

Wê da qedeḥ j'weqtê ezel avêhte dil 'îşq û xebel
Lew serxoşî hey hey ji dil ji badeya cam û qedeḥ

20. Derdîkeş em der 'îşqê yar kîkah didêrim barebar
Sed nale wû ah û hewar nale ji vê cam û qedeḥ

Dîsa **Ġeramî** nale kir der meşrebê **Se'dî** me kir
Ev beḥr û ber xoş urre kir der badeya cam û qedeḥ

14a nûra: şahê B

14b zulfê bide nava qedeḥ: sohtî dil î j'cam û qedeḥ B

Qafiya X - Ğ

38*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. ‘İşqa şepala bê mişal qelb û ceger kirye pilox
Qelb û ceger wê bûne xûn sîne pelek meş‘el pilox

Îro li min nû bî hecir çendî kirim yekser pilox
Dûdê dilî bû xûn û zox yekser pelim dil da di zox

Zoxa jî hicra dilbera telxe w reş e rûl û mişal
Hicret li min dil jî vemaal em ateş îna ta pa û rux

Ruxsar jî me ‘eyn şorgul e çendî di dil da ateş e
Hecr û newa her ateş e hicret kete vî beşn û rux

5. Van lûliyan birne şebir çendî dikim nayê şebir
Telxe şebir ya ‘ezruwê umêd ew e bûsîn du rux

Ruxsarê yara ‘ezruwê teşbîhê şem‘ û xawerê
Birhên di wê her mawerê şebnem kete ber zend û rux

Şebnem kire lef ‘enberî xalê siya gerr dan li rux

* A: 37, s. 31-32. B: 35, s. 63-65.

1, 16, 17 ve 18. beyitler, A nüshasında yoktur.

5 Van lewliyan bûne şebir rûz û şeban nayê şebir
Vê ‘ezruwê da min hicir lew sîne dil bûne pilox B

6 Ruxsarê yara ‘ezruwê ew bû şebîhê xawerê
Gîso girêdan jî xawerê şebnem rîja ber zulf û rox B

Taca serî j'sîm û zerî zulfê bide ya bedre rux

Sîm û zerî girte du zulf gîso w lefan bûne di xef
Kakul reşa kirne şedef dînê tu yî wek şems e rux

Dêna nedî şubhê di wê subhî ji Xellaqê şehê
Tu 'er'êr î rû xawer î le'lê di wê pur bûne surx

10. Surx û lebê durdî weşê guftar şebîhê kewkebê
Şebnem li ser dêmê gulî bazî kirin ba zuhre rux
Bazî kirin van kewkeban ber gerdena şahê butan
Xaka riya van dilberan bîne li ser dêm û du rux

Lale 'îzara 'ezruwî reqqas kirim wek muşterî
Zuhre rux e sîma ber e taca serî le'lî we surx

Rehmê bike ya dilberê qetlê meke der hicretê
Carek were kasa meyê rewşen bike b'zulf û du rux

Le'la Bedexşan her ew e Şîrîn û Leyla her ew e
Tebrîz û şeh îro **Se'îd** derdê me bî husna li rux

---

7 'Enber rijandî dilberê xalên siyah kirne girê
Taca serî j'sîm û zerê xûzî li min ruxsar û rox B

9 Keskî nedêre şubhê wî subhî ji Xellaqê şehî
Qed 'er'era selwa sehî leb bû 'eqîq û mahê rox B

11b bîne li ser dêm û du rux: sîne Se'îd ber dêm û rox B

12 Lale 'ûzara 'ezrewî meşha li burca muşterî
Got û Ğeramî meyxur î bo te didêrim dêm û rox B

15. Ey saqiyê sîmîn û zer lillah were ‘enber kemer
Ruhnî bike kasa di reş b'le‘la meyê hem b'zulf û rux

Wê muhbetê dil herîşand şîşê di şor tê da tewand
Lê hicretê sîne revand qelb û ceger wê bîne rox

Tuğra cebînî zerkeşî zulfên mu‘enber pur weşî
Le‘l û leban ser da weşîn hem şems û hem bedra ye rox

Le‘l û lebê toq gebgebê reftarê şubhê kewkebê
Derket ji burca ‘eqrebê bû mawer e ew şahê rox

Qafiya D - د

39*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro l'me da bêhnek şîrîn bêhna gulê bû ya **Se‘îd**

Bêhna evîna çem şîrîn têtin ji bo me ya **Se‘îd**

Bêhna şepala nazikê derket ji burca muşterî

Têtin ji nav bagê gulan bêhna şepala pur **Se‘îd**

---

14 Le‘la bedexşan ew perî Şîrîn û leyla sur perî

Kî kî bi naz û kî derî kuştim bi nûra dêm û rox B

15 Ev saqiyê zerrîn kemer berda dilî tîr û teber

Kêşa li min birhên di qer kuştim bi zulfa dêm û rox B

* A: 38, s. 32-33.

B: 36, s. 65-68.

1b çem: çend B

2a nazikê: ‘er‘erî B; burca muşterî: bergên ‘enberî B

Şahê şepal û lûliyan îro seher bûbû ‘eyan

Gerden şebîhê ‘er‘eran xerram dibê li bagê **Se‘îd**

Xe[r]ram kirin zulf û pelek ahû şifet çenber helek

Gîso kirin hûr hûr gelek her tu gulam î ya **Se‘îd**

5. Rûz û şeban nalan dikîn ba tûle‘ê koha şîrîn

Nalan ji awazên hezîn sohtin dilî zahid **Se‘îd**

Awaz ji me enwa‘ têtin şoxê nekir rehmk l'birîn

Nazê bibe agûşî dîn sohtî dilê îro **Se‘îd**

Ger em bipêçîn ya ‘ebîr destê d'xwe û zulfa herîr

Dê em hebîn ‘*ela herîr*⁵⁷ pur we‘de û textê **Se‘îd**

Yara cuwan ez sohtime avête dil tîr û rim e

Rûh hate der xweş kuştime carek neda weşlek **Se‘îd**

Şoxa şepala ‘ezruwê çeşmê siyah û nergisî

Birhên di qer zer-ab kirî ger tu hebim her ‘îd e ‘îd

2b Medhûş e dil îro perî j'bêhna şepala pur se‘îd B

3b ‘er‘eran: lu‘lu‘an B

5a tûle‘ê: tu lebê B

7a Ger em biçîn ya ‘enberî destê di xo d'zulfa herîr B

⁵⁷ Ar. li ser hewrîşimê/îpekê.

7b ‘ela herîr: ‘eliyê herîr b

8a sohtime: kuştime B

9a û nergisî: bû ‘enberê B

9b Qamet elif qed ‘er‘erê ev min bes e Se‘d û Se‘îd B

10. ‘Îda me ‘aşîq ew perî rû esmera gerden durrî
Qamet elîf selwa sehê bejn û ji mercan ey berîd

Carek were qamet elîf saq ‘enberê gerden xefîf
‘Aşîq dixwazit ey leîf destûr j'me re yari mecîd

Ger tu bidî pêçî lefan zulfa du ta bigrîn heman
Berde ji wê xal û xeşan derkev ji burcê yewmê ‘îd

‘Îda ‘ewaman libs û xûr ‘îda me rindan zulfê hûr
Hecca ‘ewaman Ke‘be ye ‘umra me ye yarek **Se‘îd**

Ke‘be tu yî Eswed tu yî se‘y û tewaf dîsa tu yî
Beytu'l-qudus goya tu yî hecca me bî nûra mecîd
15. Zulfit biye her Ke‘be ye cebhet biye xumxane ye
Rûyet meţaf û xane ye şerrif ‘eleyna⁵⁸ ya **Se‘îd**

Zehra we şemsa xawerî gerr dan li ser dêmê perî
Tac û kulah meş‘el gurrê teşbîhê rojî yewmê ‘îd

12a pêçî: pinçî B

12b Bîrhên ji wan xal û lefan xûzya li min dîsa Se‘îd B

13b ‘umra me ye: hecca me bî B

⁵⁸ Ar. Kerem bikin, rûmet bidine me.

15 Zulfa te ye xumxane ye rûyê te bî butxane ye

Cebhet me tewaf û Ke‘be ye şerrif ‘eleyna ya Se‘îd B

16a gerr dan: gerden B; perî: zerî

16b Tugre w gulab û enwerî rûhê fida ke ya Se‘îd B

B'xal û xeşê rû kewkebê 'enber weşê toq gebgebê
Zulfê mu'enber lewlebê rengîn bike j'nûra mecîd

Enwer bike zulf û perran mehweş bike dêm û ruxan
Cebhe w enî wer ke 'eyan sohtî dilîn yara we'îd

Tac û lefan cezbeke dixwand qed 'er'erê Qur'an dixwand
Zeqna xunav 'enber weşand textê şehî bextê **Se'îd**

20. Textê perî bextê zerî me'd xergeha burca surê
Cama Cemî mey da sirrî dîdar ruxê nişane 'îd

40*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa suwar bî nûcuwan şubhê gezenfer her me dîd
Teşbîhê tayê nêrgizan xemlî ji xemla rojê 'îd

Xemlî ji berg û çiçekan dêmê zerî girt gîsuwan
Xal 'enberan girtî 'eyan şox û şepala pur we'îd

17a 'enber weşê: le'l û lebê B
17b Zulfâ mu'enber bîn lebê haza hebîbî ya Se'îd B
18a perra: xetan B; ruxan: leban B
18b Dîsa Ğeramî bû 'eyan min mişlî hinda ya Se'îd B
20a burca: cama B
20b Cama: J'cama B; dîdar ruxê: dîdarê rû B
* **A: 39, s. 33-34. B: 37, s. 68-70.**
2a çiçekan: bijguwan B
2b Xal 'enberan girtî 'eyan: Tugra nişan bû zer feşan B

Bext û tewali‘ bo te bî efser kulah da‘im hebî

Tac û kulaha selţenet her bo te bî *yewmu‘l-we‘îd*⁵⁹

Mislê Cemî cama zerîn mey tê hebî ey nûrê ‘în

Innî gerîbun hûri‘în ey mûfiyê we‘d û we‘îd

5. Saqî biyar er xweş biyar cama şedef bo min biyar

Da dil bibînit xweş di yar saqî tu yî nûra **Se‘îd**

Yara ji nûra lemyezel mey rihtiye çendî b‘ecel

Xemlî ji xemla der ezel daye dilî hicra cedîd

Minnet ez im meqtûlê yar meqtûlê şahê pur bihar

Weşlê bide j‘zulfê bihar dad û meded j‘tîrên hedîd

Minnet ez im mexmûrê yar mexmûrê xemra şah û yar

Cama zerîn bo min biyar dad û meded şed ah cedîd

Zulfa du ta wek ‘enberî teşbîhê tayê ‘er‘erî

Sunbul ji nûra enwerî ebrû-reşa em jê be‘îd

3a efser kulah: ev ser gula B

⁵⁹ Ar. roja hatî we‘dkirin ango roja qiyamet û mehşerê.

3b Cama Cemî pur bade bî destûr hebî yewmu‘l-we‘îd B

4a nûrê ‘în: nûrê ‘eyn; roniya çavan; T. göz nuru.

5a biyar: werîn B

5b Da dil bibînit xweş di yar: Vê dilberê dîsa werîn B

6a b‘ecel: ecel B

6b Avêhte dil ‘îşqa ezel dê serxoşîn yewmu‘l-we‘îd B

7a şahê pur bihar: ‘îşqa şexsuwar B

7b Min bû diyet ev zulfê yar der cennet û yewmu‘l-we‘îd B

10. Şubhê heyîva ezîha em jê dixwin sihr û surûr
 Hem xemr û badê bi fetwa fetwa ev e qewlê cedîd
- Qewlê cedîd fetwa dihe qewlê qedîm teqwa kire
 P[î]rî muğan ew meyxur e lew meyxur im j'zulfê **Se'îd**
- Em meyxurê xemra helal b'qewlê emîn fetwa celal
 Bağê e'lê nûra celal em 'aşiqê nûra mecîd

41*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji remza nûcuwan em bûn şebîhê nabadîd
 Teşbîhê zerrê hûri bîn da'im ez im her nabadîd
- Remzê cuwan çun neşteran teşbîhê tîrê asiman
 Ğemzê di wî baîin şewand teşbîhê pola û hedîd
- Ğemzê mujan dil kir kerî mujgê di wî mujgê perî
 Ebrû ji tayê sosinê bejna şîrîn mahek me dîd
- Bejna ji balayê xeram weqtê seher têtin xeram
 Ğemza didî j'qend û şam lewma ez im îro şehîd

12b Bağê e'lê: Bağê ez lê.

* A: 40, s. 34-35.

1b da'im: Yazmada "da'ima" şeklinde yazılmıştır.

5. Bejna cuwan da merheba ber tu Husam şed merheba
Minnet ez im mexmûrê yar şed merheba rindê şehîd

Minnet em în medhûşê yar medhûşê xemra bêgeşîn
Em serxweşê vê nêrgiz în yara şepal ez kir şehîd

Medhûşê bûya nêrgizî remz û sira dil kir kerî
Dil bû kerî j'remza zerî ey can were nûra **Se'îd**

Xalî nebî tu j'vê meyê wek sağêr û cama Cemî
Ey ba bide kasa meyê hetta bibîn bo te şehîd

Herdem ez im bo nabadîd şubhê hilala nû cedîd
Herdem ji mihra esmera şubhê û seher tîm nabadîd

42*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji derba firqetê zanim perîşan î Se'îd
Mecrûhê hicra dilberê lewma perîşan î Se'îd

Mecrûhê qewsê purweş im şohtî dilê hicrankeş im

---

* A: 41, s. 35-36. B: 38, s. 70-73.

21. beyit, A nüshasında yoktur.

1a derba: cerna B

2a şohtî dilê hicrankeş im: şohtî di hicranê keş im B

Hicra tu kî pur pê xweş im lewma tu rûhan î Se'îd

Rûh bî fida bo dilberê şûndê dixwim b'zulf û perrê

Rûhî ji 'îşqa dilberê lewma tu nûran î Se'îd

Nûra cemala lemyezel mecrûhê kirim j'roja ezel

Vê dilberê zulf kirne bel lewma tu meyxan î Se'îd

5. Kalan û qalib her ez im nûrek mucerred bê leş im

Şubhê perengê ateş im lewma tu sekran î Se'îd

Îro ji hicrê dojah im wek asiya bayî weş im

Dîsa ji yarê ez xweş im lewma tu şahan î Se'îd

Sekran û meynoş her ez im sekranê Lata enwer im

Narek muqebbes purweş im lewma tu xaqan î Se'îd

Tu b'xwe bizan vê rê nezin⁶⁰ bê murşid û bê nûrê 'eyn

Şed zahidan kevtin ji geyn lewma tu sulţan î Se'îd

Seţwet bi muhbet bo te hat çendî ji 'îşqa enwerî

Dilber ji rengê şorgulê lewma tu canan î Se'îd

4b bel: pel B; meyxan î: sekran î B

5b sekran î: meyxan î B

⁶⁰ Ne-nêzin, nêzik nînin.

8a Tu b'xwe bizan vê rê nezin: Bi xo bizan vê nûrê zeyn B

10. Canim fida bo dilberê bo min rijand behra meyê
Dîsa dinoşim hey heyê lewma ne insan î Se'îd

Ellah ji ber Qalûbelê bo min hinart tîsa meyê
Wer meyze ke îro şehî lewma tu butxan î Se'îd

Zanim ji kilk û xameyê her tu dibî remza meyê
Her sîneê bêşû w meyê meşhûrê nadan î Se'îd

Min ji seher j'yara keleş girt û girift û em bi meş
Mey hate fincana şedef lewma tu coşan î Se'îd

Mensûc dikim neqşê belîğ ber şahidê esmer bedî'
Min dî li wê şed xal medîd lewma tu 'Uşman î Se'îd

15. B'ilham bibî ya fetweyê her tu dinoşî vê meyê
Şeb ta seher j'sûza meyê da'im bi kalan î Se'îd

Me'sûq bi husnê bûne yar 'aşiq bi zulfê bûne har
Co co rewan nabin hewar lewma tu nalan î Se'îd

10b ne insan î: tu insan î B

11a ji ber: di ber B

12a ji kilk û: gelek wek B

12b şûw: şû B; meşhûrê nadan î: meşhûr Suleyman î B

13a seher j'yara: hicra yara B

13b coşan: şojan B

14b: medîd: medî B; 'Uşman î: 'umman î B

15b Da'im: Yazmada "da'ima" şeklinde yazılmıştır.

16b nabin: hatin B

Wer saqiyo bo min bibê bo çî nedî kasa meyê
Şohtî dil î n ji hicra meyê lewma tu hewlan î Se'îd

'Aşiq bi zulfê bûne dîn me'şûq bi husnê bûne mîr
Îro tenê min dîte dên lewma Suleyman î Se'îd

Nûra cemala şahidî kevtê di cama zerkeşî
Min dî xeram wek 'er'erî lewma tu gerdan î Se'îd

20. Lat û butan dê em hebîn hetta bi roja axerîn
Ustad li min ev surşirîn lewma tu 'umman î Se'îd
Îro **Ġeramî** bêhiş e wek min **Se'îdî** serxweş e
Bazî dîkit destan weş e lewma tu şîran î Se'îd

43*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa ji bejna 'er'erî xûnê dixwim wek **Se'dê** be[n]d
Der şubh û şama enzelî yarê dida min noşê qend

17a Bibê: bibêje.

19a kevtê: keftî B

20a hetta bi: şohtî be B

20b 'umman î: 'Uşman î B

* **A: 42, s. 36. B: 39, s. 74-75.**

8, 9 ve 10. beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Îro ji 'işqa 'er'erê dîsa ez im serxoş û bend

Der şubh û şam inzalê yar her dem dida min noşê qend B

Qenda ji tayê ‘enberî mest kir hebîbê meyxurî
Lew da’ima dil bû kerî der bendê zulfa qendi rind

Zulfa diraza ‘er‘erî kirye çeper wek çenberî
Biska şepala sosinî mestîn wekî xummar û rind

Ew nêrgiza sîmîn beden qendê dirêjit guft û ken
Zulfa ‘ebîra ezferî şekker lebayê germ û serd

5. Weşşand ji qedda yasemîn çeşmê di mest serxweş kirîn
Ew ahuwa re‘na û dîn xûnê dirêjit ta ebed

Çeşm ahuwê ebrû reşê gerden ji miska ezferê
Şîrê di dest çityane wê ker kir ceger da‘im kebed

Tîrê ji birhan gemze qend danî min û yara di xend
Lerzîm ji ber ta pa û ser tirsîm ji wê hetta ebed

Rind e **Ġeramî** naîq e der ‘îşqê yar çend ‘aşîq e
Wek min **Se‘îdî** Wamiq e hetta ebed serxoş û rind

Ew ahuwa re‘na û dîn Ferhad ez im ew bû Şîrîn
Gorî dikim şîrê nûrîn şam û seher bêhoşê rind

---

3 Qed ‘er‘era dêm enwerê hûr hûr kire wek çenberê
Mestîn ji şebaya perê lew her ez im serxoşê qend B

4 Ew nêrgiza esmîn beden qendê dirêj ji guvt û ken
Guvtar derê rû ezferî bêhoş kire meynoşê rend B

6 Cem ahuyê misk û kuyê qed ‘er‘erê selwa sehê
Şîrê di dest çityane wê avêhte min serxweşê rend B

10. Camek ji bada enwerî avêhte qelbê meyxorî
Meczûb kire j'pa wû serî hetta ebed serxoşê rind

44*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Saqî biyar cama şedef şoxê li min baîin kewand
Şoxê li min baîin dişot her ro li min mêlak kewand
Her ro li min xûn kir ceger qelbê **Se'îd** xûn lê qemer
Qelb û ceger têk bûn şerer nazê li min dunya hejand
Ew nazika pur naz û şox zilfê di wê dil kir pilox
Biskên siyah da xûn û zox yekcar li min baîin bijand
Zulfên siyah têk 'enberî xalê di qer têk ezferî
Bûya lefa bû mawerî şoxa şepal baîin şewand
5. Şoxa delal ez qeyd kirim da'im ji dil xûnrêj kirim

---

* A: 43, s. 37. B: 40, s. 75-77.

9. beyit, A nûshasında yoktur.

1a şoxê li me: vê furqetê B

1b Vê 'îşqehê mêlak dişot her du li min baîin kewand B

2 Her dem li min xûn kir ceger sîne me dil xûn lê qemer

Qelb û ceger b'tîr û teber nazê li min baîin hejand B

3a zilfê: hicrê B

3b Min sîne dil lê xûn û zox yekcar li min baîin pijand B.

4a têk 'enberî: û 'enberî B

4b şoxa şepal baîin şewand: 'îşqê li min baîin gerand B

Kakul reşa ez şaş kırım her roj li baþın xeşand

Ez bendê zulfa 'enberê gîso û lefa mû da dilî

Çenber belav kir ber serî her dem li dil xar lê diçand

Xarê gulê wek şekerî ez bilbilê miñnetkeşî

Miñnetkeş im tehlîkeş im xarê gulê her min hewand

Xarê gulê dil herişand bûya gulê her ez teband

'Îşqa dilî 'aşîq kujand hubba di wî her ez tepand

'Îşqa şepal dil herişand lewma **Se'îd** şehra tewand

Ker kir ceger xwê lê reşand xaran li min baþın şewand

45*

Fa'îlatun / fa'îlatun / fa'îlatun / fa'îlun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ismê yar min diye mektûb di lewhê bê 'inad

Lê ji nûr pur şevqe bû eswedê jê kir 'inad

---

5 'Îşqa gedar ez bend kırım da'im ji dil xûnrîz kırım

Yekser ji hoşî ez kırım biryande dil baþın xezand B

6 Ez bendê zulfa 'enberê çîn çîn kırım wê esmerê

Ber ebruwê werdê zerê derdan li min baþın weşand B

7 Weş[ş]and ji le'lên şekerî pur remz û gemz û pur surê

Miñnetkeş im tehlîkeş im derdan li min baþın çevand b

8 Xarên gulê sîne xirand 'îşqa gulê 'aşîq teband

Lewma Ğeramî mey kişand çîqa şehî baþın teband b

* B: 41, s. 77-84.

1b şevqe: Yazmada "şuvqe" şeklinde yazılmıştır. K. şewq, ronî, ronahî; T. şavk, misal "ayın şavkî". Müstensih, "vav - و" yerine "ve - و" harfini kullanmıştır.

Min di bagê surşirînan dî 'ecêb resmek gerîb
Şefheya lewhe muhîte min diye ji nûra siwad

Wer dilo daçîn serî ew perî peyker ku tîn
Hin gulab û netrik in ew min perî j'nûra siwad

Min di bagê neynikan dîtîm du mîr û begleran
Lê ketim bagê buharê surperî ji nûra siwad

5.   Sagîr û camê dixwazim ez ji zatê zu'l-celal
          Lezzet û terb û xweşî dîtîm ji nûra pur siwad
- Muṭribê terb û sirûrê her ji bagê pur cemal
          Melhemê derdê Se'îdan ew şepal ji nûra siwad

Min li ser lewhe ku dîtîm 'er'êr û nêrgîz xeram
Sosinê go tu hebîbim ev tu yî ji nûra siwad

Ew di burcê dûr hebûn lale w şîqaqê pur şevêq

...   .

Em ji bagê serxweşan çûne di bagê sur şîrîn
We çî wala gewherî gîso hebûn ji nûra siwad

10.   Dî di 'îşqê şîrê şor in mîr demê destûridar
          Baziyê şemşam di destim ef'iyê ji nûra siwad

Serxweşê ‘îşqa celal im bilbilê bagê cemal

Selb dibî nûra Xudayî ji munkirî gêra ‘inad

Walida şah Muştefa yim ey **Ġeramî** xoş bibî

Merd e mîrî pur geyûr in munkiran gêra ‘inad

Gih çu Nîl in gih çu şîr in her dema min dil fîgan

Gih çu mîr in gih feqîr in dil tejî j'nûra siwad

Dil me ‘erş û cismê ferş û lew seher min ah û ah

Murgê dil wê xoş dixûnit dil tejî ji nûra siwad

15. Her seher dî çûne ‘erşê dil ji vê ‘îşqa û wudad

Behra ‘îşqê nalenal e dî ji ber nûra siwad

Dil ji ber mewcan didêrit nale wû her dem fîgan

Dil bi şerqê wek bi gerbê jê dizêt nûra siwad

Murgê dil j'nûra hebîb e lew diçit ‘erşê hebîb

Ba hebîbê guvt û go ye lew me dil ji nûra siwad

Guvt û go çendî me gotin lê ji remza dil me got

Lê ji hebîb hate gotin tu bigo ji nûra siwad

18a guvt û go: guftûgo, hevpeyvîn, ligel hev axaftin; T. konuşmak, söyleşmek; F. goften.

Guvt û go çendî bebêjim derdê ‘îşqê ez dibêjim
Ney ji bo xelqê dibêjim serxoş im ji nûra siwad

Xoş dikim ahan nihanî dî ji ber derdî zemanî
Pur kire ji xelqê nedanî xelqê wan tevra ‘înad

Nagirin yek qetre nûrê dê ji vê ‘îşqa çu tûrê
De‘wê têtin weşlê horî ew ji ‘îşqê ra ‘înad

20. Kesk û şoran dê dipoşin qelb û dil nayên xuroş in
Ġafil îin der xabê xoş in ‘aşiqan ra pur ‘înad

Dil ji kevr in teb‘ê xar in rûyê sor in ev xusar
Salik û murşid pur leb in ew nizanin pur ‘înad

‘Abid in bê behre nûr in lê tejî gillê di hûrin
Muħbeta dunya dixwarin çend rûyê wî pur ‘înad

Gewheran çendan dibêjim lê çi feyde ez bebêjim
Malê dunya ez nedêrim ger çi pîr im dil wudad

Zahid îin dunya li balê çendî ra’ic çûye balê
Destê dunya bûye malê ew qebûl û ra çi dad

20a dipoşin: Yazmada “diboşin” şeklinde yazılmıştır. Poşîden: F. giymek, giyinmek.

21a teb‘ê: Yazmada “şeb‘ê” şeklinde yazılmıştır.

25. Zêr û mal ger çi nedêrim der riya ‘îşqê didêrim
Mest û şehbayê didêrim em **Se‘îdê** dil wudad

Serxoşî min cam di destî çûm ziyaret pay û destî
Lê seher directî ... ew şepal ji nûra siwad

Dadi min j'destê zemanê ez kirim êsîr li xanî
Min kire defter nihanî dê bibim ji nûra siwad

Dê bidim destê te canî hakim û sultanê can î
Belkî bêjit ev tu can î ev çi reng ji nûra siwad

Min bes e yek herfe anî van leb û le‘lan deranî
Tûle yim ser l'asitanê zulf û xal ji nûra siwad

30. Ez ji halê xo dibêjim ney ji zahid ra dibêjim
Tu ji min guvtar nebêjim min ji cam ji nûra siwad

Cam neşîb im pur bi ‘eyb im min suruşt cam bû neşîb im
Rahê ‘îşqê pur neşîb im min ji kas ji nûra siwad

Her kesî purestî nîne hin ji zahid hin ji ‘îşqê
Hin bi cam e hin be subhe fûre dil ji nûra siwad

Ey kesê inkar e ew ne kar e belkî bar e ew
Karê Iblîs da ji kare negrit ew ji nûra siwad

Murde rahê heqq nezanî ew li bin 'erşê nihanî

Kes ji wan keskî nedanî lê ji ber nûra siwad

35. Me re în de badexwar in da'ima meczûbê hal in

Ew ji 'îşqê pur kemal in şafî yîn ji nûra siwad

Der beyanker û 'inadê axirî nakî muzadê

Şerbeta rûyê 'inadê muhîm e ji nûra siwad

Dê 'inad semmek qetîl e bo kesê inkar fe'îl e

Şûr û naqûrê dixûnin em rical û dil widad

Qafiya R -ﺝ

46*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez --- -- / --- -- / --- -- / --- --

1. Îro ji rengê saqiyem mey hate fincana qemer

Yara cuwan bûbû qemer dê bît şehim er rû qemer

Dê bît şehê qamet elîf libsê di ber libsê leîf

Camê di wî bûne nezîf badê werîn ji rûyê qemer

Bade bidî j'rûyê şîrîn da se'd bibî rindê şîrîn

Rindê du mîr û begleran derket ji meyxana qemer

---

* A: 44, s. 37-38.

Dê bît şepal gerden şedef mey rêz bikî ji cama şedef
Îro cuwan bûbû şedef mey xware min ji rûyê qemer

5. Dîsa werîn bûya ‘ebîr zulfa girah bo min weşîn
Derket gezenfer ew ‘Elî saqî werîn rûyê qemer

Dîsa ji newmê daye yar bûya ‘ebîr jê hate xwar
Mey rihte fîncana zucac kevte di camê rû qemer

Mey hate fîncana ‘eqîq eşkim rîja xûn bû ‘eqîq
Mêlak li min bûye nehf yar hate cam gerden qemer

Eşka dixwim wek şor ‘eqîq cergim biye hemçû ‘eqîq
Eşkim nehat xûn hate xwar tu j'nû were ebrû qemer

Saqî bide bada şîrîn muṭrib bide sazek birîn
Derdê li min ḥubb û evîn hemrah bibim saqî qemer

10. Yara ji hicra sur şîrîn xûn rihtiye xar û xesîn
Saqî bide werîn cama zerîn derdê li min rûyê qemer

Ḥubba şehî xûn rihte dil kerbê ceger ba sîne dil
Dil bû birîn j‘îşqa ezel saqî were hemçû qemer

Dê bit şîrîn îro **Se‘îd** reş kakulê wek rûzê ‘îd

Rehmê bike ya perwê 'îd weqtê ku bên gerden qemer

Weqtê ku bê şîrîn sema dê mest bibim îro şeha

Şeh bû zerî j'zulfê perî em serxweşê rûyê qemer

Xîzrê rehî rehber j'me re xummar kirim j'zulfê şehê

Meyxane yim ey saqiyem cam cam bidin j'rûyê qemer

47*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Hat padişahê neyşeker ferman dehen ber şa w wekar

Jê kir xecil Se'dê Weqqaş durrdaneya gerden buhar

Durrdaneya gerden elîf libsê di ber libsek şerîf

Her da Se'îd rehben leîf ew padişahê gul 'îzar

Şahê necîb û pur hebîb gemzê di wî nûra şerîf

Gemzê di wan nûra leîf şoxa şepala nûbihar

Nû bû buhar nêrgiz xeram hem sosina ser ab xeram

Mey xordeyem j'nûra di şam ey ba werîn mujde ji yar

* A: 45, s. 38.

B: 45, s. 96-99.

B nüshasında bu ve bundan sonraki şiir (A: 46) bir şiir olarak istinsah edilmiştir. 7 ve 8. Beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Hat padişahê neyşeker fermanê ebrû ji wekar

J[ê] lerze bî Se'dê Weqqaş durdaneya ebrû buhar B

2b Her da Se'îd rehben leîf: Wê da Se'îd bûyek leîf B

3 Gulzar e rux surr û leîf mujganê dan gemzê şerîf

Çehvên siyah j'nûra leîf şoxa şepala nûbihar B

5. Yara ھebîb zulfa çelîp çenber hejand bûbû şelîb
Bejna semen em lê ھebîb bilbil dixwand der bağê yar

Bağê di yar kû lalezar ‘Ezra tu yî ey gul ‘îzar
‘Ezra û Meryem ew buhar ey padişahê lalezar

Dav dane min j' biskê siyah mey rêhte ji çeşmê siyah
Lew dil me gah û na ah derbendê rûyê lalezar

Mihnetkeş im roj û şeban xew nagirîn roj û şeban
Beydar e dil min ew ھeban ey padişahê gul ‘îzar

48*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji ھubba şahê min minnet ez im mexmûrê yar
Yara leţîf qamet elîf ew neyşeker gerden buhar

Gerden ji xalan bûye şam weqtê seher ew bû xeram
Xurrem ji bo te her eman dê bêt şepala gul ‘îzar

---

4 Nû bû buhar nêgiz xeram le'î û leban da qend û şam

Qed 'er'er û bedra tamam ka saqiyê min gul 'îzar B

6 Bağê te yarê bû buhar pur tê hene 'işqa gedar

Lew min Se'îd dil bûye gar mihnetkeş im ji hicrê yar B

* A: 46, s. 38-39.

Bu şiir, B nüshasında önceki şiirin (A: 45) parçası olarak istinsah edilmiştir, s. 97-99. 12. beyit, A nüshasında yoktur.

1a ھubba: 'işqa B

1b Ew ser leţîf qamet elîf lê dil me jê mexmûr û nar B

Gulzar biye wechê di yar çenber ji mawerdê buhar

Dê bêt şepal gulzarê raz ayna Sikender zulfê yar

Minnet ez im meynoşê şam der meşrebê Şahê Husam

Saqî biyar erçeng û cam da ez bibim sekranê yar

5. Sekran û meynoşê ez im rindê xerabatê ez im

Zahid ber û mexmûr ez im şurba meyê ew min çu kar

Şûndê dixwim bo zahidî rindê xerabatê em in

Nayêm kenişt û dêrê to nînin guzar ez zulfê yar

Zulf û 'îzara yari ma her bo min e Firdews û şam

Firdews me navêt ey Husam cuz girtina zulf û 'îzar⁶¹

Derdê li min nînin qerar bê şurbê mey bê zulfê yar

Hicra ji zulfan ew buhar der bendê şox em bû[n] sukar

---

2 Gerden ji xalan bû berîq destê sipî zendê 'eqîq
Mey rêhte dil j'cama 'eqîq lew dil me bû rencûrê yar B

3 Ew bejn û bala gul 'îzar dêm esmerê gerden buhar
Wê hate der ji gulzarê nar lew dil me jî feğfûrê yar B

4a şam: cam B

4b Saqî werîn vê kas û cam da dil bibî meskûrê yar B

5b Miñnetkeşê yarê ez im ji bade'ê nîne çu kar B

6a rindê: zendê B; em in: me dî B

6b Der şubhê Lest camek me dî nakim guzar zulfê di yar

7a her bo min e Firdews û şam: her cennet e bo derdê me B

7b Firis me navêt cayê me bê dilbera gulzarê zar B

8a bê şurbê mey bê zulfê yar: şurba meyê ew zulfê yar B

8b Her gav li min ah û hewar der 'îşqê yar dil bû sukar B

Şoxa şepala meyxurî nayêt qerar bê meyxurî

Hicra ‘îzara rû-siyah canê me de hicra ‘îzar

10. Hicra ji rûyê esmeran nîm dojah e nîm dozex e
Fırqet li min ‘eyn ateş e ya rebb bibe hicra gedar

Se‘dî ji hicrê nar û dû ya rebb bibe înar nar û dû

Fırqet here xana di xû ya rebb mede fırqa gedar

Îro Se‘îd hicret kişand derdê li wî dil herişand

Cerg û ceger têk herifand dil şohtiye hicra gedar

49*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — — — / — — — — / — — — — / — — — —

1. Dîsa biyar bayê nesîm zulfa siyah çîn ke û biyar
Da em bibîn sekranê yar em noş bikîn bûya di yar
- Weqtê seher rabe û biyar ji tac û kulah wer mey biyar
Leb leb bixûn j'zulf û ‘îzar lala diraz çeşmê di yar

---

9 Şox û şepala neyşeker ebrû keman biskên di qer

K[ê]şa ji wan tîr û teber endaze da ew zulfê yar B

10a nîm dojah e nîm dozex e: wek zû rexê çendî giran B

10b Vê fırqetê dil da kiran ya rebb ‘eceb hicra gedar B

11 Dil min Ğeramî b'ahê nû ya rebb bibe vî narê dûd

Min sîne dil pur nar û dû ya rebb nede fırqa gedar B

* A: 47, s. 39-40.

B: 46, s. 100-101.

1 Dîsa nesîm bavê niqab j'wê esmera gulzarê zar

Da dil bibînit zulfê yar lê meş‘el e ew zulfê yar B

2 Weqtê seher rabe w bibar j'wê ‘enbera gulzarê nar

Leb leb binoşîn j'rûyê yar pur kas û camî bari bar B

Ahû weş e ew ‘ezruwê poşa li rux misk ezferî

Da’im li ser bazî kirî şems û qemer ber zulfê yar

Subhan ji husna wê butê teşbîhê çiçek pur xetê

Pur muhbet e j’vê qametê ‘aşıq ji wê medhûş û har

5. Medhûşê çeşmê pur siyah xûnê dixwit her gah û gah

Şubhê **Se’îd** min xware ah her bo ji hicra lale zar

Saqî biyar rabe were zulfa herîr tevde durr e

Jê weş bike remz û sirr e cam cam bide j’destê di yar

Der sekretê bînin ‘îzar çeşmê belek sosin buhar

Zeqna sihir dam sihr û har leb leb ji cama lalezar

Leb leb bibîn j[ê] û surûr derga siya aba teşhûr

Wer binger û çendî di hûr sirra bixûn j’zulfê di yar

Carek were bayê nesîm weqtê seher bo ‘endelîb

Bûya kulaha ‘ezruwê der muhbeta yara buhar

3a poşa li rux: dêm esmerê B

3b bazî kirî: bavê girî B; zulfê: rûyê B

5 Medhûş dil in j’çehvên siyah xûnê dirêjin gahi gah

Şubhê Se’îd min ahi ah derbendê hicra lalezar B

8 Leb leb dinoşin j’le’lê nûr van kaseya xemra teşhûr

Îro Geramî xoş bixûr vê muhbetê j’zulfa di yar B

9 Carek were bayê nesîm j’van bisk û bûyê pur nesîm

Ew ‘ezruwê xoş da nesîm der kaseya rend û xumar B

10. Ber gerdenê bigrîn lefê medhê bixûn bo vê lefê
Xûnê bixwin her j'vê lefê derdê li min bigrin *se yar*⁶²

Ellah ji vî derdî dixwim xûna 'eqîq xara dixwim
Xar û xesa j'hecrê dixwim ey ba şeba yarê biyar

Îro **Se'îd** çû butkedê dîsa şenem sağer gerand
Da em bibîn sekran û har kanê şeba zulfa di yar

50*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa ji tûrra sosinê bîne sefîh û dil bi nar
Narê ji 'îşqa sosinê teşbîhê şîşê şor ji nar

Şohtim bi zulfa pur belav tayên ji wê sîr-ab û av
Zeqna seher pur şewq û tav girtim bi sihrê şubhê nar

Sihra siyah pur ker kire qelbê Se'îd ta pa w ser e
Şîrê ji sihrê şeşperr e meş'el ji wê şubhê di nar

⁶² F. sê dost; T. üç arkadaş.

11 Ellah ji vî derdî dixûm çendan gulab û xar dixûm

Min sîne dil xûnê dixûm ez kuştîyê vê zulfê yar B

12 Îro Se'îd çû butkedê pur dimînîm der meykedê

Pur secde da bo yek butê lê ew sukar û pur xumar B

* **A: 48, s. 40-41.**

B: 47, s. 101-104.

1b Narê ji 'îşqa şorgulê kirne xumar û dil bi nar B

2a siyah: lefa B; tayên ji wê sîr-ab û av: her tayekî şerab û av B

2b tav: tav B; girtim: şohtim B

3a ta pa w ser e: j'pay û ser e B

3b ji wê: dida B

Ruxsarê yar şem‘a geş e biska siyah hem meş‘el e

Êsîr kirim şubhê min e lala dilê j‘îşqa di yar

5. ‘Îşqê tu nîne her xelaş ya dosti bît ya rûhi bît

Rûh bî fida bo bûyi bit ez kuştîyê şewqa gedar

Narê ji ‘îşqa şorgulê narê kelîm û dogehê

Çaha zeqen bû dozexê ‘îşqê bixor j'zulfa di yar

Narê evîn û ‘îşqehê dûr e ji wê emn û selam

‘Îşq û selam nabin bira ‘îşq ateş e ey gul ‘îzar

‘Îşqa ji rûyê dilberan tîrê evîn û esmeran

Ma sar dibit b'abê zenan derman ji wê weşla di yar

Saqî bibe destgîr û yar belkî vexwim weşla di yar

Şeb ta seher min kir hewar ez şohtîyê weşla di yar

10. Yara ji tayê ‘er‘erî ew esmer e wek sosinê

4a hem meş‘el e: her serxweş e B

4b şubhê min e: wek serxweş e B

5 J‘îşqê tu nînin muxlîşe ya dostê to ya rûh bere

Rûh bî fida min behriye şohtî dil in j‘îşqa gedar B

6a dogehê: Babilê B

6b Şohtî dil in lê her welê ‘îşqa gedar da dil bi nar B

7a ‘îşqehê: ‘îşqê yar B; emn û selam: weşla di yar B

7b ‘Îşq û selamet nabî yar şohtî kebed dil jî bi nar B

8a tîrê evîn û: tîra evîna B

8b zenan: rewan B; derman ji wê: dermanê wê B

9a destgîr: destûr B; belkî vexwim: da dil vexût B

Gerden ji qarûra reş e ruxsarê wê gulzar û nar

Bağê gulan û ‘er‘eran daye xunava çiçekan

Ebrû siyah bûne keman tîr rihtine b'remz û bi nar

Zeqna şepala nêrgizî şebnem dixwar rûz û şebê

Xerram dibî wek şekerî şîrîn biye lale ‘îzar

Ew nêrgiza l'bagê Irem daye **Se‘îd** şîr û du rim

Şewqa ruxa da ‘alemê ‘alem biye gulzar û nar

‘Alem ji wê bûne qerar lê ez tenê nakim qerar

Pelk û perik nehtin qerar ez kevtime çahêk ji nar

15. Ey ba şeba weşlê biyar şohtim ji hicra gul ‘îzar

‘Ezra û Meryem ew buhar Sîna û ‘Îsa gul ‘îzar

---

10 Ev dilbera qed ‘er‘erê rû esmerê dêm enwerê

Bû mawerê gîso girê ruxsarê wê gulzar û nar B

11 Da min meya şedx û gedar lewma dîkin ah û hewar

Ebrû keman da min mişar der destê wê meş‘el ji nar B

12 Le‘l û lebê toq gebgebê xer[r]am dibî rûz û şebê

Meşha seher meş kewkebê şîrîn qed e lew lalezar B

13 Ew nêrgiza l'bagê irem dabû Ğeramî şîr û rem

Şewqa rûya ber bû erem ‘alem ji wê gulzar û nar B

14a nakim: nabim B

14b Lew min seher kirye hewar dad û meded da gul ‘îzar B

15 Ey yarê min weşlê bibar dil şohtiye j‘îşqa gedar

‘Îsa we Meryem dil bi nar Sîna we ‘Îsa jê vekar B

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Şoxa şîrîna b'gemz û sirr rihte dilî 'îşq û sihir
Sihra dikir ew bo evîn ker kir kebed vê firq û hicr

Hicra siyah şohtî cesed em 'aşiqê nûra şemed
Hicrê tu key *eyne'l-meded* yara bibe vê firq û hicr

Hicrê kırım bend û esîr esîr ez im îro **Se'îd**
Xwezya nedîta min hecir şoxê mede er firq û hicr

Şoxa ji tayê çiçekê şewqê didit j'gul çiçekê
'Îşq daye min j'Qalûbelê mani' biye ev firq û hicr

5. Da'im dinoşim le'lê mey er ez xurim cama di mey
Qed zabe rûhî ya şîrîn her tu didî er firq û hicr

Şîrînî û guft û derî gemzê te ne b'sihîr û sirrî
Qed tabe lî weşlen di yar ez bîm esîr der firq û hicr

* A: 49, s. 41-42.

B: 48, s. 104-106.

15. beyit, A nüshasında yoktur.

1a rihte dilî 'îşq û sihir: avêhte dil firq û hicir B

1b Sihra dikir ew bû evîn: Der 'îşqê da min sihir B

2a şemed: ehed B

2b Hicret li dil eyne'l-meded dad û meded j'vê firq û hicr B

3a esîr ez im îro Se'îd: lew dil me bû şubhê nedîr B

3b Xûzya bidîta min emîr heyran e dil j'vê firq û hicr B

5 Da'im dinoşîn le'lê mey ji kaseya yek niyê mey

Qed zabe qelbî hicreten min bend e dil j'vê firq û hicr B

6b *Qed tare qelbî sukreten* min rend e dil j'vê firq û hicr B

Ew dilbera zerrîn kulah sîmîn beden ‘enber kemer

‘Enber ji zeqnê her biweş ey ba bibe vê firq û hicr

Bayê şebîhê zulfê yar xwastim ewî her şubh û şam

Perwaz ji wî ber ‘erşê yar saqî bibe j'vê firq û hicr

Ew saqiyê sîmîni saq zerrîn beden her guft û ken

Le‘la dirêjit b'xende ken carek bibe vê firq û hicr

10. Ev saqiyê gerden zirav rihte dilî cur‘a xunav

Mey jî ji cama qendi av da em nexwin vê firq û hicr

Da em bigîrîn zulfê yar hetta bixûnîn medhê yar

Rûyê ji ‘enber bû nehar kakul reşa da min hicir

Dil murgê zulfê yari ma ‘alem reş e ber çeşmê ma

*Men zaqe hicren ya **Se‘îd** qed zellehu dûdi'l-hicir*

Zillet birîn sal û mehan der bendê zulfê esmeran

Ûllil esîren ya cuwan der cergê min er firq û hicr

---

7 Ew dilbera zêrîn kulah sîmen beden dêm şubhê mah

‘Enber weşand j'biskê siyah min bend e dil j'vê firq û hicr B

9 Ev saqiyê sîmenî saq da destê min kasa beraq

Dil bûye [min] meş‘el beraq min kenz e dil j'vê firq û hicr B

11b Em jê hebin mest û xumar min geşt e dil j'vê firq û hicr B

12a Dil murgê ‘işqa yarekê bû bendê dava zulfekê B

12b *dûdi'l-hicir: naru'l-hicir* B

13a *Zillet birîn*: Mihnetkeş in B; *zulfê esmeran*: zulfa rû-mehan B

13b *Ûllil quyûdî fî'l-hewa innî esîren fî'lhicir* B

Sa'et ji hicrê yek meh in rû-reş bibin gahê hicir

El-hicru zillun ya Se'îd ya rebb bibe vê firq û hicr

15. Heyranê dêmê enweşî ez gîsuya miskê weşî

Xwezya bida min baweşî sergeşt e dil j'vê firq û hicr

52*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa ji hicra dilberê nalan dikîn der firq û hicr

Hicra siyah ew mal xirab ketme di dama firq û hicr

Hicrê tu key ba min hebî ez şohtiyê rûyê gulê

Bergê gulê girtin şerab ker kir ceger vê firq û hicr

Bergê gulê lê bûn belav şubhê şîrîna pur belav

Pora belav sîr-ab û av pora gulê dam firq û hicr

Pora şîrîn û esmeran bûne belav wek çiçekan

Wek 'er'eran şox û ter in her daye dil her firq û hicr

14 Sa'et ji hicrê yek meh e lewra Ğeramî bê şeh e
Innî reeytu fî'l-hewa nare'l-fîraq û el-hicir B

* A: 50, s. 42-43. B: 49, s. 106-108.

13. beyit, A nüshasında yoktur.

1 Dîsa ji hicra dilberê *zuqtu'l-merar û el-ğeder*
Min zaqe dare'l-xulletî qed nalehu naru'l-hicir B

2 Hicrê heta kengî hebê ez şohtiyê vê gebgebê
Zuqtu'l-fîraq û el-hewa qed nalenî naru'l-hicir B

3a belav: xunav B

3b *Zabe'l-fu'ad muhneten min nalenî naru'l-hicir* B

5. Daye dilî hubb û evîn qismet ev e ey surşîrîn
 Der defterê em dîn bibîn lê ez girtim vê firq û hicr
- Dem dem dikalim b'çeng û ney der firqeta ustadê ney
 Saqî bide vî beng û ney lê ez kirim j'vê firq û hicr
- Hicra ji wan nar û şereh meş'el ji an nava dil e
 Pêhta dilî ah û duwe şohtî dilîn der firq û hicr
- Hicra ji Zîna Mîri Zeyn derket [ji] hedd û pur hezîn
Ulûf bina ey hûri'în carek bibe vê firq û hicr
- Yara şepala perde zer helqe bi helqe goşe perr
 Carek hilîn benda li ser ez kuştîyê vê firq û hicr
10. Carek hilîn poş û setar hetta bibîn sekran û har
 Belkî big[î]rîn zulfê yar subhan ji sûza firq û hicr
- Carek bide vê weşletê mişnetkeş î n j'vê furqetê
 Hicra ji wan ... 'aşîq-kuj e der firq û hicr

6a der: ji B; ustadê ney: ustadê mey B

6b *Niltu'l-belaya xulletî zabe'l-fu'ad fî'l-hicir* B

8 Hicret keşînim rûz û şeb bo esmera şîrîn û leb

Ulûf tebaya xulletî qed zellenî naru'l-hicir B

9a goşe perr: daye ber B

9b *Rûhî fidake xulletî zuqtu'l-merare fî'l-hicir* B

10 Carek hilîn poş û sitan hetta bigîrîn destê yar

Min nalenî ya xulletî kase's-şerabe fî'l-hicir B

11 Carek bide min weşletê mişnetkeş im ji furqetê

Meylî ileykum ey cuwan min qebli yewme'l-niş'eti

Qed zabe rûhî hîrqeten dil bû kerî j'vê fîrîq û hicir

Dîsa **Ġeramî** serxweş e dem dem **Se'îd** û meykeş e

Qed galenî sukre'l-hewa qetle'l-fu'ad û fî'l-hicir

53*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- -- / --- -- / --- -- / --- --

1. Şoxa ji balayê xeram bend dane dil ta pa û ser
Serxoş kirim b'gemz û sihir nînin qerar wek zulfê ker

Zulfa du ta ya şehleyî mest bîm ji toqa gebgebê
Gebgeb pur î mujgan durr î biska siyah kirne du ker

Biska siyah re'na ye qend xûnê dirêjit ta ebed
Mîrî Şeref lerze ji yed Ferhad keş e ew neyşeker

Ferhadî kuşt wek çengi Leng ew nêrgiza şeyda çeleng
Çeşmê di reş b'gemzê belek xerram dibî wek neyşeker

Fî hubbikum zuqtu'l-bela tare'l-fu'ad û fî'l-hicir B

12b *Innî muhibbun 'aşiqun qed zellenî naru'l-hicir* B

* **A: 51, s. 43.** **B: 50, s. 108-110.**

7, 10 ve 12. beyitler, A nüshasında yoktur.

1b Bend kir bi narê furqetê nayê qerar wek zulfê ker B

2 Zulfa du ta ya şehli mest kir ji bo yara kakulî

Gebgeb li bejna kakulê biskên siyah wê kirne ker B

3a Biska siyah dil daye bend tîra dirêjit ta ebed B

4 Ferhad dikuşt û çeng li nik ew nêrgiza şeyda û şeng

5. Zulfa ji balayê çeleng helqe bi helqe kir helek
Rûyê gulê bo ma nemek bilbil ez im xurdim şeker

Ey ba werîn weşla hebîb da sar bibit narê Xelîl
Narê ji 'îşqa pur celîl derman ji weşla neyşeker

Ma sar dibit narê Xelîl dil da biye narê celîl
Ey saqiyê dostê Xelîl ka cameya qend û şeker

Weşla gulê tevde durr e saqî bide cama mey e
Saqî gulê reng bade ye bazû ji 'enber bû şeker

Şekker di nêv lêvane wê sekret di nêv çeşmane wê
Meş'el di nêv zulfane wê wek saqiyê wek neyşeker

10. Mey da **Se'îd** j'lêvane wê remzek ji zulfan daye wê
Min dil **Ġeramî** birye wê derdê dilê wî neyşeker

Da ez binoşim mey bi coş weqtê seher ku em xemûş
Çenga dilî da bête hoş dîsa were ey lebşeker

Noşîn lebê meş kewkebê xwezya bida min gebgebê

Çehvên siyah mey da gelek mest im ji bejna neyşeker B
5 Mest im ji zulfa pur helek helqe bi helqe kir gelek
Ker kir ceger dayê nemek ez kuştîyê vê neyşeker B
6 Ey ba hilîn perda zêrîn da sar bibit narê Xelîl
'Îşqa gedar j'narê Xelîl dermanê dil ey neyşeker B
9b wek saqiyê wek neyşeker: gerden elif û neyşeker B

Wek cameyê leb ber lebê min ah û ah dil jê du ker

54*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Çi xweş xwandim durrî sufte li bejna şîrina 'er'er
Çi bejneke şeng û şengol e du zulfê wê wekî 'enber

Ji wê zulfê bide bûyê ji wê bejnê bide nayê

Çi bejneke neyşeker rind e xemîrê wê biye 'enber

Xemîrê ezferê rake bide ber bawêşîn jêke

Ji wê qendê hebîb rêke ji birhên xwe bide 'enber

Şepala şenga 'ezriya li ser textî çu Belqîsa

Hikimdar e ji bo Kisra mekuş 'aşiq eya 'er'er

5. Bide carek di salê da tu dîdarê di weşlê da
Eya bînahiya **Se'dî** bike rehîmê li min 'er'er

* A: 52, s. 43-44. B: 51, s. 110-112.

12. beyit, A nüshasında yoktur.

1a durrî sufte: durust e B

1b du zulfê wê wekî: ji wan zulfa rijnd B

2a nayê: hûyê B

2b Li derdê min bide nayê xemrî xoş e bide 'enber B

3 Xemrî û ezferê weş ke zûbad û 'enberê jê ke

Ji leb le'lan şeker rê ke tu gîsoyan bide 'enber B

4 Şepal û şeng û 'ezra yî li ser textî çu 'Îsa yî

Hukumdar e li Kesra yî tu van xalan bide 'enber B

5a weşlê: hicrê B

5b Eya bînahiya çehvan tu vê zulfê bide 'enber B

Eger bînim cebînê to ew e sersal ji bo ‘aşiq
Du zulfê esmerîn lê de zebad û ezfer û ‘enber

Tu zulfa pur girah weş ke tu beng û ezferê weş ke
Ji wê bengê qewî rê ke heta sağ in dile ‘enber

Ji wê bengê bike goşim bibî rewşen ji wê camim
Biteysîne ji wê tamim ji wê zulfê bide ‘enber

Ji husna rux bike camê ji bûy zulfê werîn camê
Ji çeşmê reş birêj remzê ji mujganên wekî ‘enber

10. Çi mujgan in siyah reng in li ser çeşman xiyam danin
Li hêzê mujgê cananî dibarin jê ‘ebîr ‘enber

Nihan kuştin duşed Ferhad neman asar li der binyad
Tu pur ihsan û xwey mî‘ad mekuş ‘aşiq siyah kember

Te pur kuştin gelek ‘aşiq **Ġeramî** tu çi pur naîtiq
‘Ecîb im ez ji vî Wamiq siyeh xalan bide ‘enber

Ji mehbûban tu şîrîn î ji meczûban emê dînî

6a Eger bînim hebîba xo we ser sal e di salê da B

6b esmerîn: şehleyî B

7 Ji zulfan dagire weş ke gulab û ezferê lê ke

J'siyeh çehvan gelek rê ke dixwazim ezfer û ‘enber B

9 Ji ‘işqa xo bike camê meya nûrîn ji wê kalê

Li derdê dil ew e kamê tu wan balan bide ‘enber B

13a emê: Se‘îd B

Ji van rindan emê zanîn ku mexmûr în l'şehê 'er'er

55*

Mustefîlun / fe'ûlun / mustefîlun / fe'ûlun

Munserih -- · -- / · -- / -- · -- / · --

1. Ferraşê zulfê 'er'er neqqaşê rûyê 'er'er
Da min evîn ji 'er'er xerram kirîn çu 'er'er

'Er'er heyv û roj e mexmûr kirîn ji benge
Çenber ji bûyê reng e ew neyşeker çu 'er'er

Xûn rêz kire ji 'aşiq birhên şebîhê lala
Tîran didit ji goşan teşbîhê tayê 'er'er

Em dane ji husnê hicret fîrret kişand **Se'îdan**
Derdê li min wişal e qismet me bî firaqê 'er'er

56**

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Carek werîn bayê nesîm şemmek ji zulfa neyşeker
Qamet elîf gerden xefîf xam û xeram ew neyşeker

Derkev ji burcê pur şepal bend û niqab dane li mal

13b Ne şîrîn hate şîrînî sehergahan bide 'enber B

* A: 53, s. 44.

** A: 54, s. 44-45.

Zulfa girah dîsa vemaî çeşmê siyah b'qend û şeker

Tirka ji rengê şorgulê dêm esmer e zerrîn gulê

Tac û kulah sîm û zerê 'ezra ye rux ew neyşeker

Benda li ser dêm û di per ey ba hilîn weqtê seher

Jê weş bike miska qemer ağıuş bike me û neyşeker

5. Ey ba biyar j'wê kakulê bûya Xeten ew ya gulê

Pur bade kîn j'nûra meyê kasa siyah ey neyşeker

Saqî were pur bade ke fîncan û cama zer bike

Mey xware min j'cama şeke munkir be û gul zuhd û şer

Muṭrib biya bîne bi xwe ra çeng û defê saqî b'xwe ra

Cama di dest zer şu'le ra ruxsar û gerden bû qemer

Serxweş bibîn j'awazê çeng da em bibîn serxoşî beng

Zulfê big[î]rîn ya **Se'îd** pêçîn du dest ber neyşeker

Lillah were ey nûcuwan destim bigîr ba şah û yar

Pur mey bike van kasikan dîsa were ey neyşeker

10. Dunya ji munkir pur bibê yara cuwan du şame bê

Em jî bixwin le'la meyê dê ew hebin pur kor û xer

Er bo Xudê ey saqiyan derkev ji burcê wek şehan
Vê hicretê kir dağ nihan dağ lê hene ji xûna qemer

Yekser kirîn vê firqetê şubhê cinûnê muhbetê
Sergeşte în şubhê butê carek nehat ew neyşeker

Sergeşte bîn ey surşirîn ji 'îşqa di Leyla û Şirîn
Nageh me dî hat Hewremî rihte dilî j'bejna şeker

Mey rihte dil j'cama şedef kêşan bi leb surxê şedef
Çeşmê şebîhê hem şedef mey rihte dil j'zulfê şeker

15. Nêrgiz ji balayê surê zulfên siyah pur kenkilê
Destê sipî şor kir gulê bejneq hebî wek neyşeker

57*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Cana biya der camê ma zulfê siyah ker ke w biyar
Ellah li min şekker buhar yara cuwan Hewrem biyar

Bîne w bibe zulfa şuma xerram bibî der bağê ma
Ew neyşeker hat û xuya ey ba yemîn dîsa biyar

Ey ba şeba şubh û seher rak perdeya dêmê qemer

---

* A: 55, s. 45-46.

Ebrû keman bigrin **Se'îd** lale 'îzar dîsa biyar

Hem saqi yin hem dilber in mey rihtine j'husna ruxen

Mey pîşe in meyxane in butxan e dil camê biyar

5. Butxan e dil ey yari mest karê me bî her butperest
Le'la meyê çun *ma'ide est*⁶³ girtim li ser şahek di yar

Ya rebb neke bilbil 'ebes der camê ma cana bimeş

Van lûliyan da min ceres der sagerî îro du yar

Muhibetkeş in j'vê firqetê em bêhiş in j'vê hicretê

Ev şehsiwar Dundul siwar şubhê di wî nînin tu yar

Ellah ji ber qebza ezel da min qedeş j'rûyê butan

Durdî xurîn hetta ebed der camê ma şaha biyar

58*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Ey şahidê gerden bilûr ebrû ji mawerd û bixûr
Luţfê bike b'gemz û surûr carek werîn rûyê bilûr

Zulfa bilûr bû 'enber e xemrî ji mawerda reş e

⁶³ Ma'ide: Ar. sofrâ, Kur'ân'ın 5. suresinin ismi; est: F. dır/dir bildirme eki.

* **A: 56, s. 46.** **B: 52, s. 112-113.**

1b Zulf kakulan girtin di hûr ez gîsuyê yar wê bilûr B

Şeh ke tu gîso w kakul e tayek ji wan wer ke zûhûr

Er gîsuwan ‘enber bike tayên ‘işabê zer bike

Qewsê di birhan reş bike ey şahibê werdê di cûr

Saqî werîn cama şedef da cam bibî cama şedef

Maha di nû wer bî kerî ker bî ji remza wek bilûr

5. Minnet bi min da şahidî camek ji cama ‘enberî

Xemrî lefan bûne kerî perda rûya îna bilûr

Lillah were ey saqiya bade bide j'zulf û rûya

Muṭrib werîn wek saqiyan nayê w defê j'saza bilûr

Xurrem ji bo te ey **Se‘îd** reh birye te j'weşla mecîd

J'roja ezel *hette'l-we‘îd*⁶⁴ j'vê badeya şubhet bilûr

Mehbûb birîn ba reqş û per hetta j'me çû çeng û di per

Bê hoş kirîn bada di pur weqtê ku şîrîn da surûr

2a bilûr: siyah B; mawerda reş e: mawerdê ter e B

3 Wan gîsuyan ‘enber bike tebra me zergeş zer bike
Qewsê hilalan reş bike ez goriya zulfên di hûr B

4 Saqî werîn cama şedef dil kirye min îro hedef
Pur lê kişandin şef bi şef xal esmer e tîrên bilûr B

5a cama ‘enberî: bada meykedê B

5b Xurîn kete îro butê j'van gîsuyê werdên di cûr B

7a Xurrem: Xe[r]ram B; weşla: ‘işqa B

⁶⁴ Ar. heta roja hatî we’dkirin ango qiyamet û mehşerê.

7b Lê hoş kirîn bada di qer der bezmê yar da bê surûr B

8 Şahi birîn bi reqş be pur hetta me di çeng û du per
Lê hoş kirîn bada di qer der bezmê yar da bê surûr B

Mexmûr û mesrûr em kirîn hubba şehî bê hoş kirîn
Munkir bimir j'bxz û hezîn hêvî neke j'rindî gurûr

59*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Carek were bayê nesîm biya wer mey ji wê dildar
Şîrîn û xûb û mehbûb e ji 'îşqa wê dikim hawar

Dikim hawar wekî berqan dixwim xûnê wekî baran
Dilim surx e ceger nar e kebed xûn e ji wî dildar

Çi dildarek gulîşor e 'ebîr û 'enber û zulf e
Wekî bagê pur û şax e ceger kun bî ji wî dildar

Ji dildara şeker xende çî tûtî me bî leb xende
Dixwim xûnê şeb û rûz e werîn ey ba tu wî dildar

5. Were cana bila şev bî bipêç destim li ser gerdên
Lebim ber leb nihe Belqîs bibûsim rux eya dildar

Binoşim mey ji ew çeşman gezelxwan bim li bo zulfan
Ji helqê zulfik û zulfan bixwim nûrê heya dildar

---

9 Mexmûr û mesrûr xoş kirîn min dil Se'îd coşê kirîn
Munkir tu yî kor û hezîn hêvî neke j'rendî gurûr B

* A: 57, s. 47.

Wekî 'Ezra tu meqbûl î wekî Şîrîn tu mehbûb î
Ji sermestan çi meczûb î ji re'naya tu yî dildar

Ji gîsoyan lefa berde ji wan qîştan pera berde
Ji çeşmê nergisî berde 'ebîr û 'enberan dildar

Ne huqa min bide nazan ji kêfxoşî bibîn murde
Şebîhê taqeta min de bipêç destim li ser dildar

10. Bipêçim ez binoşim ez meya le'lê ji ew gerden
Li cergê ma eve derd e hebîb û nazikî dildar
Ji rûyê xwe veke benda esîr murde di qeydê da
Tu şahid qudsiyan benda veke zulfan eya dildar

Esîrê rûyê şengol im hebîbê rûyê Cemşîd im
Di hebsê da ezê bend im di hubba Şîrina dildar

Ji dildaran tu sultân î ji mehbûban tu şahan î
Ji 'eyyaran Mesîha yî ketim benda şehê dildar

60*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Îro me dî an şahê Şam xerram dibî wek neyşeker

---

* A: 58, s. 47-48.

Zulfên du ta keftin Hûsam ey nêrgiza wek neyşeker

Nêrgiz xeram her şubh û şam meş‘el didan wek le‘l û cam

Derket ji burcê serweram şubhê gezenfer neyşeker

Le‘la Bedexşan her me dî wek nêrgiza yekta me dî

Qamet zumurrud her me dî şox û şepala neyşeker

Zulfên ji ‘enber kir helek bisko ji mawerdê xelek

Helqe bi helqe bûn gelek teşbîhê tayê neyşeker

5. Tırka ji bejnê bû xeram weqtê seher ba weqtê şam
Meşha li bagê serw û dam qamet zumurrud neyşeker

An rû meya qamet elîf libsê di ber eyles qedîf

Gerden zirav e hem nehf ew şamiya ‘arîz şeker

‘Arîz şeker zulf bûn kemer ez ‘aşîqê birhê ‘eceb

Zulfa çeklek mey rihte şer ebrû ji mawerd û şeker

Çenber ji xalan kir çeper awir ji tîrên Mîr Şeref

Tîr dane min wek Xan Şeref ew tûtiya xwarî şeker

Kuştin Şeref ba Lengi şer durrdaneya gerden şedef

Kakul reşa her dane şer Çengîz tu yî ey neyşeker

10. Ew tûtiya minqar bi xef bal û perên her bû şedef
Se‘dî bixur j’le‘lê şeker şekker ji le‘lê neyşeker

61*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Min dî şepala meyperest kember zerîn ebrû qemer
Ser da libasê qudsiyan mehpeykera ebrû di qer

Mehpeykerê reşta dilî ta ta çunîn zulf mawerê
Zî per kirin ew çenberê me‘d xergeha ebrû di qer

Min dî ji geflet ew perî bû mawerî leb şekkerî
Mada ji bedrê kir kerî bi enguşt û ebrû di qer

Îro şeba rakir ‘işab ew dêm zerî rakir niqab
Şewqa ruxa dil kir kebab dêm meş‘el û ebrû di qer

5. Min dî ji geflet mey rijand ew esmera ‘enber weşand
Van saqiyan sağer gerand çîn kirne lef ebrû di qer

Çîn kirne wê şedgê gulî bo bilbilî bi tor û gulî
Dil kuştiye zerrîn gulê meş‘el dida ebrû di qer

---

* B: 43, s. 87-90.

6b zerrîn: Yazmada “zurîn” şeklinde yazılmıştır.

Ev perdeya ‘ışq û evîn dad û meded j’remza evîn
Rakir ji dil ah û enîn şeqqe’l-qemer ebrû di qer

Şeqqe’l-qemer j’remza zerî lewma me dil bu şed kerî
Rewneq ku daye sagirî dil ‘aşiq e ebrû di qer

Dil meskenê ‘ışqa meyê wer *bingere*⁶⁵ cama Cemî
Bo te bibim remza meyê der ‘işreta ebrû di qer

10. ‘Îşret bike şeb ta seher mîrê ‘eses çerx û di ger
Badê binoş j’zulfê di ker şehbazê min ebrû di qer
Şehnew mehasib kuştine halek li wan qet hiştine
Lewma **Se‘îd** wê hiştine der ‘işreta ebrû di qer

Hey hey dinoşin badeê yar qeşd û guvt û hey he’ê
Çendî dibêjt hey he’ê wer şuhbeta ebrû di qer

Îro **Ġeramî** mey kişand wî dest û ser pur daweşand
Ta heşrê mest e cam keşand j’vê muhbeta ebrû di qer

Ev meşri’ û beytên **Se‘îd** der muhbeta şahê mecîd
J’xûna dilê wî bûn be‘îd dad û meded ebrû di qer

15. Min di seher wê hate ger çerx û felek wê tene ger

⁶⁵ Binger: F. binêr, meyzê ke; T. bak, gör.

10b di ger: Yazmada “dikir” şeklinde yazılmıştır.

J'ışqa Se'îd wê bûne ker dad û meded ebrû di qer

Min dî seher wê birye der j'vê badeya zerrîn kemer

Munkirî da bêt û ver leb teşne ye j'ebrû di qer

Ber bejn û bala xoş bixûn ger dil bidî va mewcê xûn

Behrek ji 'ışqê dil vexûn der weşleta ebrû di qer

Kemter nebîn çerx û felek da gêr nebîn j'ışqa çelenk

Weşfa bikîn wek zêr û çenk der medheta ebrû di qer

62*

Mustefîlun / fe'ûlun / mustefîlun / fe'ûlun

Munserih — · — / · — — / — — · — / · — —

1. Îro seher xeram bû toq gebgeba beden nûr

Destê sipî kemer bû qed 'er'era beden nûr

Hatî seher dîlaram zulfê siyah rijand cam

Lê dil ji wê kirî kam zulf bû siyah beden nûr

Ev şahidê **Se'îda** xemlî di rojê 'îda

Ya rebb çi mah û peyda ev dilbera beden nûr

Ellah ji 'ışqê yara saqî ku kase gêra

16b zerrîn: Yazmada “zurîn” şeklinde yazılmıştır.

* B: 44, s. 90-96.

Da destê min bi vêk ra şed camê mey beden nûr

5. Hate şepal ji burcê wek kewkeba ji durcê

Nayêt hesab ji durcê 'îşqa me jî beden nûr

Îro seher nihan got badê binoşe 'aşiq

Kîna zehadê naîiq bo te rijand j'dilê kûr

Ġeyza felek qedîm e duşmen gelek hezîn e

'Îşqê bi nû cefayê min tu heyî beden nûr

Narê evîn û 'îşqê derket ji kohê Tûrê

Munkir nedît bi zorê îsa ji vî beden nûr

Vî zahidî ji min bir hiqd û hesed ji 'îşqê

Furyadê min ji destê didîn bi dest beden nûr

10. Reşta dilê me 'aşiq ev dilbera 'ezîz e

Ya rebb çi şah û yar e ew bû li min beden nûr

Ev nazika dila çîn derket ji perdê gerçîn

Ceger **Ġeramî** da şîn zulf eswed e beden nûr

Ev enwera cemalê derket wekû lu'alê

Mercan li zend û kalê bû 'enber û beden nûr

Hûr hûr meşa şepalê netrik weşand ji xalê
Şabaş li gîsû xalê canê me kir beden nûr

Meqdem nişarê Yûsif gah gah digîn me canî
Şabaş li xemla canî rûhê me kir beden nûr

15. Dehr û zeman tu nîne dê 'îşqê yar meşîne
Zahid bike tu kîne dil daye min beden nûr

Bextê te kor û tar e dil sîne jî tetar e
Der sem' e rû te gar e dare ji vê beden nûr

Carek were sehergah min gahi gah nezerghah
Meyze bike bi agah ev dilbera beden nûr

Her çî ji dil binalî ji badeyê dikalî
Herro ji dil xiyalî wê tûra dil beden nûr

Ev subhê dane dane nînin xeber buhane
Lew merduman te dane badê binoş j'beden nûr

20. Ev dave bayê av e têk hîle û ji nav e
Gayet te dinya nav e dil dûr e te j'beden nûr

Yek cam tu zewqê rake j'vê badeyê mekan ke

14b digîn: digihin.

Ta qend û şîr te kam ke nazik bebêj beden nûr

Ta tu digêrî zuhd e rû were ya û bend e

Nagêrî j'dil tu qend e zewqek nedî j'beden nûr

Bo te xulaşê bêjim wan subheyên ne mêj im

Min sedyê 'îşqê mêjim ji badeya beden nûr

Wer dam biçîne Luqman em 'erz bikîn dil û can

Nîşan bidîn dil û can da bingerê beden nûr

25. Bêjin me derd ji can e derman bike tu can e

Derman bike 'eyan e j'vê hikmeta beden nûr

Ger gote subhe dane derman ji bo te can e

Subhe tu dane dane badê binoş j'beden nûr

Yek car nihane gotî der bezmê Lest nihanî

'Îşqê binoş ji camê ew der dibû beden nûr

Min dil ji camê nûr e wek kohê Nûr û Tûr e

Hey hey me dil bi nûr e j'vê badeya beden nûr

Lew mest û rind û har im min dil wekû buhar im

Pur bihn û bûyûdar im j'vê badeya beden nûr

24d bingerê: Yazmada "bunkerê" şeklinde yazılmıştır.

30. Diçî hesab ‘eyanî der destê min giranî
Bade ji rûyê canî meş‘el veda beden nûr

Ya rebb qefes çi nûr e mişkatê şewqê Tûr e
Şuħbet bi Mûsa nûr e dil Tûr e min beden nûr

Qafiya Z - ژ

63*

Fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel · · — — / · · — — / · · —

1. Ey key feruy di her ji xeyalim şeb û rûz
Bibe hemrahi dilî ey tu şepal î şeb û rûz

Ji xeyalê feruy çeşmê belek birhê qemer
‘Eynî e‘yanê wucûdê şeb û rûz

Melhemî derdê birînîm were xoş
Çeşmê bed kor şevêd er şeb û rûz

Çeşmê **Se‘dî** dixurit bade‘ê le‘lî
Qismetê hubb û mey e er şeb û rûz

---

* A: 59, s. 48-49.

B: 53, s. 114-115.

16 ve 17. beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Bi Xudê min tu xiyal î şeb û rûz

Gah û bê gahî xiyal î şeb û rûz B

2 Ji xiyalê dû di çehvî bike birhê di qer

Me du zulfan tu xiyal î şeb û rûz B

3 Melhemî derd û birînê were xoş

Dil û sîne tu xiyal î şeb û rûz B

5. Şeb û rûzan de dikalim we dinalim

Derdî ez dixurim er şeb û rûz

Tu hilîn zulfê girah ji yara şepal

Kederê ez dixurim er şeb û rûz

Kedera zulfê belav û di reşa xûnê dal im

Ketme benda evînê er şeb û rûz

Çi evîn bî nekirim ji mey û qerar

Ji evîna te şepalê çu şemal im şeb û rûz

Ji evîn û ji hewayê dixurim xûnê ‘eqîq

Were canim were xanim şeb û rûz

10. Ji firaqê me cihan şohte ji deng

Nayî û çengê dixurim şeb û rûz

Şeb û rûz sûye li min er di hewayî

Narê ‘îşqê dixurim er şeb û rûz

---

5 Gah û bê gahî dinalim şeb û rûz

Ji xiyalê tu xiyal î şeb û rûz

6 Veke bendê ji mecalê were xoş

Dil nedîr e tu xiyal î şeb û rûz B

8 Ji evînê çu şemal im şeb û rûz

Dêm nedîrê tu xiyal î şeb û rûz B

9 Ji evîna te şepalê me nema şebr û sikûn

Were bê perde xiyal î şeb û rûz B

10b Nalî û çingî ji xiyalê şeb û rûz B

Ji hebîban me nedî weşlê wuşûl

Cegerim bûye pelek er şeb û rûz

Rikî canim dijenit her fîraq û ji hewa

Me nekir şebr û qerar çun şeb û rûz

Rûz û şeb bo me reqş er ji fîgan

Ji fîgana ji newaya xeberim er şeb û rûz

15. Şubhê gerdûn û ceres bûme fetil

Ji hicabê were cana er şeb û rûz

Me Se'îd serxoş e dil îro seher

Bide kasê tu xiyal î şeb û rûz

Şubhê min bûye **Ġeramî** we ji 'îşq

Bi ah û ohîn ji xiyalê şeb û rûz

64*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Recez · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ġema 'îşqê bi efğan im wekû goyan dibazim ez

---

11 Şeb û rûzan me siwaye di hewê

Narê 'îşqê tu xiyal î şeb û rûz B

15 Şubhê dewranê felek bûme fetil

Bi Xudê min tu xiyal î şeb û rûz B

* **A: 60, s. 49.** **B: 54, s. 115-118.**

10. beyit, A nüshasında yoktur.

Cihan hate bi efgana wekû heyvan nihan im ez

Nihan bûme di camê da ji ber narê di 'îşqê da

Esîrê 'îşqê Leylê me wekû baran dibarim ez

Wekî berqê dikalim ez ji ber 'îşqa şîrîn gûnça

Bi cû hatin gezelxwanê wekû Mecnûn dibarim ez

Di 'îşqê da çi sultân im di şî'rê da çi Ferhad im

Dema hatin du pîrê min kemer bestim li ber wan ez

5. Wekû pîrê muğan da min meya le'lê ji xumxanê

Du zulfê muğbeçe dîtîm li wî 'aşîq **Se'îd** im ez

Tenê **Se'dî** bi Ferhad ve dizanî lezzeta 'îşqê

Ji pîrê xwe dizanim ez ez im medhûş ji 'îşqê ez

Werin meyhaneya 'îşqê binoşîn mey ji ferfûrê

Li wê duxter şehê xûban didit badê ji zulfê ez

1a Gema: J'gema B

1b Cihan şohim ji efganê wekû nayan dinalim ez B

3b dibarim: dikalim B

4a şî'rê: ulfê B

4b Di sukrê da çi Perwîz im wekû Perwîz sukar im ez B

5a Wekû pîrê muğan: Çu perî meyfiroş B

5b Ji hoş çûme li meyhanê wekû Se'dî xumar im ez B

6a Tenê Se'dî: Se'îd îro B

6b medhûş ji 'îşqê: rend û xumar im B

7b Li wê: Boyî B; ji zulfê: 'eyan im B

Debîrê ma bûye serxweş ji ber ‘îşqa şîrîn gunça
Ji ‘îşqê Şîrîn û Leyla nema hoşim li ser wa ez

Eger Kewşer dixwazî tu bibe hemrah ji bo yaran
Kî bextê şahê ‘uşşaqan biye mes‘ûd li zulfa ez

10. **Ġeramî** tu were vê ra duşed caman bi yek vê ra
Binoş dîsa bi min vê ra li meyxanê muğan im ez

65*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa li me bûyek lezîz behna şepala pur ‘ezîz
Hubba şîrîna ‘er‘erî têtin ji bagê nû ‘ezîz

Bagê di wî çiçek buhar tê de hene şor ‘endelîb
Gul çiçek û ‘eynê ‘ebîr têtin ji wî bagê ‘ezîz

Yarê ‘ezîz wek bilbilan libsê ‘ebîr û sosinan
Lev çêkirin ji perr tawusan xerram dihat yara ‘ezîz

‘Eynî ‘ebîr û ‘enberan bazî kirin ba şorgulan
Lê hatine Zîn û Şîrîn Mem tê ez im yara ‘ezîz

---

8 Deb[î]ra min bûye serxoş ji ber ‘îşqa şîrîn mehweş

Ji ‘îşqa şîrîn Leylayê di destê xo veşan im ez B

9a ji bo yaran: li me îro B

9b Ku textê şahê ‘uşşaqan bi mey[n]oşî ‘eyanim ez B

* A: 61, s. 50-51.

5. Xerram dihat şam û seher awir rijand j'gemz û di perr
Awir şebîhê berq û şerr kuştin du sed şahê 'ezîz

Kuşte melîkê Farisan ba Qeyşer û Kisra û an
Top û çeper sed pehlewani bestin li dor yara 'ezîz

Sed pehlewani ber textê wî Kisra dilerzî j'xewfê wî
Xerc û xerac da 'alemê kolê li ber şahê 'ezîz

Kolê di wî şêrê Xudê her koleyek wek çengileng
Şehzadeê şeh kir zulif gîso herîr çenber 'ezîz

Çenber hejand ber asiman hey hey didin teqdîsi şan
Leyla qedir rewşen ji an j'şewqa kulaha wî 'ezîz

10. Ev ser kulaha wî şehî lu'lu' li ser taca di wî
Benda girîbana qeba lu'lu' dibestin ya 'ezîz

Benda girîbana zerîn cezbeke dixwand der medhê Zîn
Şor çiçekan mestin şîrîn her bû ji 'îşqa wî 'ezîz

Mestîn ji ber çerxa felek zulfê di xwe kirne helek
Hafîz Xuda ey şud melek medhê dikîn b'rûhê 'ezîz

Sed Xusrewan bîne gulam medhê dikîn bo şahê şam

Yarê ji bo te ey 'îzam mestim ji wê zulfa 'ezîz

Mestim ji bûya gîsuwan 'enber rijan ber kakulan

Xalê 'ebîr û 'enberan rihtin li ser dêmê 'ezîz

15. Rûyê 'ezîz cedwel kirî cedwel ji nûka enzilî

Rû jî şebîhê şorgulê lê hat xunav şubha 'ezîz

Şubha Elest nûr hate dil saqî ji newmê rihte dil

Wê sa'etê hat yari dil rihte dilî xemra 'ezîz

Dîsa li me da cezbe şîrîn cezba şepala pur 'ezîz

Xerram ketî j'bala w surê reyhan e bisk dêmê 'ezîz

Bejna j'semen [bû]bû xeram derket ji burcê ew Husam

Meherem sera bû lalezar muhbet rijand yara 'ezîz

Muhbet pur e dêm esmer e reyhan reş e kakul xoş e

Çeşmê siyah derdê dil e reyhan pur in l'dêmê 'ezîz

20. Balayê reyhan ew hilal gerden ji zulfan bûye mal

Werdê di cûr cama tîhûr em 'aşîqê zulfê 'ezîz

Taca şedef pur şu'le da şem' û çira mutleq dida

Bû hate dil lew me dida bangê *Enelheqq* ya 'ezîz

Bangê *Enellah* daye dil lew Ke‘be û hem Tûr e dil
Beytu'l-qudus her bûye dil ustadê ‘îşqim ew ‘ezîz

Reyhan ji xalan bû belav cebhet enî lê hat xunav
Zulfa girah sîr-ab û av em ‘aşiqê rûyê ‘ezîz

Dêmê xunav lê hati xal subhan ji remza mîm û lam
Bangê huwiyyat hate mal lew serxweş im yara ‘ezîz

25. Reyhan li ser zulfê şepal kes dê hebî sîrrê vemal
Ew meş‘ela meymûn e bext pur tali‘ û bextê ‘ezîz

Tali‘ ji me îro **Se‘îd** em ‘aşiqê nûra hemîd
Gerçî heye hicret hedîd meczûb ez im yara ‘ezîz

Gerçî ez im dîn û hezîn lêk ew ez im rindê şîrîn
Bûya ji zulfa em hebîn hemreh j'me re yara ‘ezîz

Mûnis li xelwet rûyi yar em tûtiyê bagê di yar
Şekker şiken îro **Se‘îd** der medhê weşfê ew ‘ezîz

25b Meymûn, ji koka yumn, siûd, bext, tişta bi xêr; T. uğurlu, bereketli.

س - Qafiya S

66*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji nazê 'er'erê bine xumar û bê nefes

Nazê ji muj[j]ê esmeran mey rêhte dil dem dem nefes

Dem dem kirîn xummar û mest em serxoşê çeşmê di mest

Xûba şîrîna meyperest rêhte dilî nûra qebes

Nûra qebes da şahidî ew şahidê rû esmerî

Teşbîhê Zînê bû perî derket ji burcê pur qebes

Eqdes qebes nûra rû ye yeğma kirîn b'cama mey e

Yeğma dikey b'gemz û sirre tavê dilî hubba qebes

5. Nûra cemala eqdesî tîz e şebîhê eqbesî

Narê kelîm 'îşq û evîn narek ji nûra pur qebes

Yara qebes eqdes me dî ahû şifet îro me dî

* A: 62, s. 51-52.

B: 55, s.117-119.

11. beyit, A nüshasında yoktur.

1a 'er'erê: dilberê B

1b muj[j]ê esmeran: çehvên esmerê B

2a Xûba: Çûna B

3b Şubhê şîrîn bû bû perî derket ji burcê da qebes B

4a b'cama mey e: b'zulfâ rû ye B

4b Yeğma kirîn b'camê we ye avêhte dil hubba qebes B

5a tîz e şebîhê eqbesî: da min şemala qebesî B

5b Narê kelîm 'îşq û evîn: 'Îşq û evîna eqdesî B

Çeşmê siyah enwer me dî nûra du çeşman bû qebes

Tîrê ji mujjan jehriyin weşşand ji mujjan esmerîn

‘Alem ji wê bû Tûri Sîn lê ez tenê rû-reş hewes

Rû-reş em î n şem‘ û cemal biskê ji [ser] dêmê vema

Carek hilîn benda şemal da ez bibînim yek qebes

Da em bigîrîn zulfê to medhê bikîn bo rûyê to

Da ez bibim agûşê to nûra te ye eqdes qebes

10. Ger yar bibit agûşê min em jê bigîrîn zulfê min

‘Alem bikev bin narê min **Se‘dî** nerêk zerre teres

Îro **Ġeramî** ‘aşiq e wek min Se‘îd û Wamiq e

Der ‘îşqê yar xoş naîq e wî dil ji ‘îşqê bû qebes

67*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — . . . / — . . . / — . . . / — . . .

1. Îro ji remza ‘er‘erê dîsa fîgan im wek ceres

6a qebes: şepal B

6b çeşman bû: çehvan da B

7 Remzek ji mîjên eswedî weş[s]and li qelbî sûdî wê

‘Alem ji wê pur sûdî wê lê ez tenê sewda qebes B

8 Rewşen me dil b‘şem‘ û cemal biskê ji ser dêmê vema

Da dil bibê şem‘ û şemal rewşen bibê dîsa qebes B

9b nûra te ye eqdes qebes: rûyê te ye nûra qebes B

10 Ger yar bibit agûşê min destî bibîn ber zulfê min

‘Alem bibê yek narê min qet min Se‘îd ez tîm teles B

* A: 63, s. 52-53.

B: 56, s. 119-121.

Remzên di wê nabin hewes cana tu yî feryadîres

Feryadîres min her şîrîn biskê ji mawerdê weşîn

Tîr dane min her jê hejîn bûme fiğan hemçû ceres

Ġemzê ji çehvên mesti pur tîz in şebîhê tîr ‘Umer

Derdê evîna pûşezê her tê ji dest feryadîres

Tîrên di wê her goşezê mest in wekî xummarê xemr

Cegrê diçîn b’şubh û seher saqî tu yî feryadîres

5. Feryadîresan bînin rehim ez kuştîyê hicra şeh im
Rehma te ye bê hedd *cemem* hey hey dikîn feryadîres

Hey hey dikim efğan Hûsam saqî werîn yek kas û cam

Ev saqî re mehpere lam got Hewrema feryadîres

Saqî ku dîm ‘er‘er şepal ruxsar hebî cama zela

Em serxweşê xemra helal saqî tu yî feryadîres

1a ‘er‘erê: dilberê B; fiğan im: dinalim B

1b di wê: ewê B; cana tu yî: ew can e min B

2a her: ew B

2b Min dil bike xoş bawêşîn lê dil ji min her wek ceres B

3a tîz in şebîhê tîr ‘Umer: rêhtin dilî tîr û teber B

3b her tê ji dest feryadîres: dil kirye min şubhê ceres B

4 Ġemzek ji qewsê goşezê kuştin duşed mîr û ‘Umer

Cegrê da çûn şam û seher ka saqiyê feryadîres B

5 Feryadîres min saqî ye dîsa şehê min raqî ye

Weşla şahî min şafî ye şed merheba feryadîres B

6 Feryadîresê min bû Hûsam da destê min ev kas û cam

Lew meyxur im her şam û şam şed merheba feryadîres B

7 Min saqiyê camê şepal ruxsar ji nûra pur zela

Ew nêrgiza mader şedef mey rêhte dil j'cama şedef

Hicra rûya da min esef lûlî weşî em kir ceres

Derket şîrîna leb şeker şubhê di Leyla neyşeker

Xerram dibî j'semn û şeker Şîrîn biye feryadires

10. Îro gezenfer ew Husam daye **Se'îd** yek kas û cam

Cama Cemî ev taş û cam îro şeba feryadires

Qafiya Ş - ش

68*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Se'îd rêkir ji yarê ra di 'îşqê da telef bûdeş

Cewab da min ew hudhudî heqîqî 'îşqî dilsûzeş

Ji wê cabê fereh girtim ji leb sorxan şerab girtim

Cewabek şad û xurrem bû ji wê rojê dilim xoşeş

Ji Tirka Hewremî noşim şeraba le'lê xweş noşim

Çi hudhud bû şerab poşim çi tûtî bû kelam xoşeş

Da destê min xemra helal şed merheba feryadires B

8a Ew: Ez B; mey rêhte dil j'cama; da destê min cama B

8b Kêşa ji dil min şed esef dil goriya feryadires B

9 Derket şîrîna leb şeker rêhte Se'îd qend û şeker

Zulf bû kerî ew neyşeker ka şahidê feryadires B

10 Îro muğan Şahê Husam daye Geramî kas û cam

Min dil giha şed kami kam ew can e min feryadires B

* A: 64, s. 53-54.

Lebiş sorx û zeban şekker ji le‘lê xod wekû şekker
Şeker xware bi leb şekker ‘ezîzê min bibe şadeş

5. Ke zahir baînim bo te fereh şa be didim xelwet
Çi pur rehm û xweyî şan e ji bo rindan fereh sûzeş

Ji Tirka Hewreman bînim mey û bade di her weqtan
Purî meqşûd kete caman leîfa nazika rûxeş

Ji cama wê çi xweş bînim bibit meqşûd ji bo rindim
Leîfa nazika xûnim şubihgah û di her şameş

Ji meyxañê **Se‘îd** girte cihek tarî dixwit bade
Di camê da dibînim meh rûyê yarê du çeşmaneş

Du çeşmê nêrgisî dîtim gezelxwan im ku ew dîdim
Te‘alellah çi wî dîdim siyah çeşm e şeh û şaheş

10. Ji mujganî siyeh rihte mey û muhbet ji bo her kes
Ne şubhê min dixut her kes meya rengîn ji ew şaheş

Li ser textî çu Belqîs e ji sirra ve çu ‘Îsa ye
Ji perwaz û ji sihra ve çu ‘eyyar e sihirdareş

Sihir da min ji çeşmê xwe mediħ kerdem ji bê xoşî

Ji 'işqa wê çu girdab im meya tîzî nihan da meş

Ji gulzarê were canê ji 'eksa rux bike camê

Tu bavêje niqaba zer te şohtan dem çu perwaneş

Ji gulzarê semensayan tu xerram be ji va bağan

Cihan şohtim ji awazim bimeş cana ji ber caneş

15. Ji meyxanê were şahî ji bamê 'erş were camê
Cihan şohtim ji hû w hayê kirim canî dil û sûzeş
Ji can û dil disûzim ez di meyxanê dinoşim ez
Ji hicranê dinoşim ez guzar canim me dil sûzeş

69*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Cana weşîn zulfa di reş hem çenber û biska di reş
Werke li dor çeşmê di reş kakul reşa cana bimeş

Saqî were îro seher zulfa şepal rûyê qemer

Birhên ji rengî mahî nû tîran nedin j'goşê di reş

Saqî were ji burca şedef ev tu derî mader şedef

15a bam: ban; T. çatı, dam.

* A: 65, s. 54-55.

Mey hate dil j'rûyê şedef şîrîn xef e Hewrem sirreş

Tirka welatê Hewreman guft û kene wek Xusrewan

Xusrew li derbendê şehan Ferhad ez im Şîrîn perreş

5. Ferhad ez im **Se'dê** gerîb Şîrîn biye ev 'ezrewî
Tebrîz weş im ey şahê min Şîrîn li min bûye perreş

Mehpare bû ew nûcuwan şems û qemer lebla cuwan

Ya rebb bide selwa rewan hem 'enber û miska di reş

Misk ezferê kakul perrê gemz ahuwê b'gemz û sirrê

Derkev j'me re sultân şehê em jî ketin hicra di reş

Hicret biye seddek j'me re şubhê Felaţûn firqet e

Firqet ji ta bin rû-reş e hicret ji bala çu nexweş

Her çî ji firqet ber xur e nakit penayê firqet e

Keskî diye ateş xoş e ateş ji firqê her diweş

10. Em ateşî ya Hewremî miñnetber în firqet xurî
Firqet ji şoxan her ku dî kerbî ceger der firqeteş

Xûn hate dil çun mewci ab wek asiya ger dam çu ab

Derya ji ateş her em în çerxa felek lingê di reş

9b diye: dîtiye.

Tîmûrileng hatî bi meş îro reqîb her pişt û perr
Hewrem nihan hat û bi meş destim digirt guft û bi meş

Xende ji le'le qendşiken xaka ji qend rêz kir ji qend
Pişt û penahim her ew e xurrem j'me re kakul di reş

Hewrem dihat j'burca meyê destê me girt çûn butkedê
Dêrê hebî butek se'îd teşbîhê Leyla rûperreş

15. Min dî li dêrê yek şenem subhan ji xellaqê şenem
Zulf kirne gir misk lê qerr rêhte dilî j'zulfa dî reş

Ba meyfiroş seyr kirde min hetta ketîn dêra butan
But xwaste min j'le'le di qend destê me gîr ber gerdeneş

Hetta ebed ez 'abid im qible ew e lew sacid im
Der secdegeh ew bî pîrî dêrane tê 'aşiq nemeş

Ya rebb neke tîrreş 'ebes çun bilbilî xwarxwar û xes
Bo min bide her van şenem ba zahidî her xar bi xeş

Zuhd û xudî nakim Hûsam dîsa nekim zuhdê ne jî
Der defterê rûzê hebî em badexor 'aşiq pureş

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Carek were ebrû qemer biska diraz şehke w biweş
Weşşîn ji yara 'ezruwê bûya 'ebîr j'zulfa di reş

Reş kakulê ey ba hilîn benda girah hilne weşîn
Êsîr kirim vê surşîrîn ez bend kirim b'hicra di reş

Vê hicretê w'ez kor kirim yekser li rê winda kirim
Qeş nagirim zulf eswedan ey bade'ê hicret di reş

Saqî were der şubhê ma sîmîn lefan bîne bi ma
Ey yar biyar her şubhê ma 'enber weşî firqet di reş

5. Zulfan di ser dêmê perreş rake were bo min bimeş
Vê hicretê buryand kebed ne're-zedim der hicrê reş

Ne're ji min çûne sema lewra ez im ber asima

Em çûn sema sekran bela saqî were bo min bimeş

* A: 66, s. 55-56. B: 57, s. 121-123.

17 ve 18. beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Carek were bayê şeba biska ji ser dêmê binoş

Ez goriya vê 'ezruwê bû 'enberê bo min biweş B

2 Reş kakula dîsa hilîn bûyê ji miskê daweşîn

Êsîr kirim vê surşîrîn derdê dilê min bûye xweş B

3b Hoşê serî xew nagirim der hicreta vê zulfê reş B

4a der: vê B

4b Dêrdê dilê min çendi ma j'vê hicreta zulfê di reş B

5 Zulfan ji ser dêmê vemaal da min surê çîpê şemal

Vê hicretê dil jê vemaal ez goriya wan zulfê reş B

Hişyar û sekran em diçîn hû hû dikîn ba teryikan

Yara se'îd tûtî 'ezîz teşbîhê zumrud her bimeş

Hû hû dikîn ber şorgulan perwaz me bir [ber] asiman

Bangê huwiyyat hat nihan ew neyşeker hat û bi meş

Ew hudhudê minqar zeheb ew neqre perr gerden zeheb

Da merheba ew neyşeker guft û digot ey welde xweş

10. Herdem dixwand merheb selam *guftem peder ya eyyuha*⁶⁶

Cam bî şedef weqtê selam cam bî 'eqîq weqtê bi meş

Minnet ji bext pur hate ew teşbîhê bilbil got û ew

Se'dî were ey şah pes û şaha ji le'la miskî reş

Weşşand ji biska 'enberî miska Xeten j'remz û sirrî

Cam hate lê ew surperî qubba felek çun zerre-weş

Bangê hûyê ez kirme mest weqtê sehergaha Elest

Lewma em în mexmûr û mest lew waşilê nûra pureş

---

6 Ne're ji min çûye sema reqşî du kewkeb ber sema
Sekran e dil min ber sema şohtî dil în j'wan zulfê reş B

7 Hişyar û sekran em diçîn derbendê zulfa çîn bi çîn
Rêhte dilî vî muğbeçîn bade ji wê zulfa di reş B

8a şorgulan: asiman B

8b Bangê hûya ta çûn sema lê neyşeker hat û bi meş B

⁶⁶ F. min got bavo ya birêz.

13b Lew gav û gav xum[m]ar û mest em 'aşiqê vê zulfê reş B

Yarî dixwand weqtê sema *ey nûri 'eyn eşrib biha*⁶⁷

We'de me dî j'le'lê şeha *minna*⁶⁸ bixoj'zulfa di reş

15. Rûyê qemer kefte di cam merheb rijand Şahê Husam
Guft û digot meczûb 'ezam hetta ebed sekran bimeş

Bangê neyê zumrud me dî rûyê şehê xawer me dî

Labud hebî şebrê bikî min tu kebed j'weqtê tebeş

Reş kakilê cinîn dilî bend e **Se'îd** lê her welî

Mest im ji bûya kakilê meczûb e dil j'vê zulfê reş

Îro **Geramî** serxweş e payê didêrit dest weş e

Ev bangê vê çendî xweş e der bezma ma ew bûyê xweş

71*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez -- · - / -- · - / -- · - / -- · -

1. Dîsa were ey [nû]cuwan weş ke ji xwe miska di reş

Kakul reşa dîsa biweş îro were camê bimeş

Çeşmê siyah rake şeha zulfa şepal ker ke du ta

Gorî bibim xal û xeta hetta heye bada di reş

⁶⁷ Ar. rohnîya çavan wê bide vexwarin.

⁶⁸ Ar. ji me

* A: 67, s. 56-57. B: 58, s. 123-125.

1 Dîsa were şahê cuwan biskê ji ser dêmê biweş

Xoş bû bike wê zulfê reş van kakilan bo min biweş B

Bade werîn ey saqiyan der şuhbetê lez ke w biya
J'her du lefan berde perra mutrib tu de çenga di reş

Wer mutrib û xweş ke defê awaz her in hetta şeha
Lutfê bike ey surperî da em nexwin hicra di reş

5. Van lewliyan xar dane şer miñnetber în hetta 'umir
'Umrîm telef der 'îşqê pur cerg û kebed her bûne reş

Ker bî cesed wek nay û ney van esmeran rehmk nekey
Bê hedd ceger lê bûne key her bo [ji] hicra rû guleş

Qendê gulê bo min bimeş dîsa şehîr miskê biweş
Der şuhbetê cana bimeş tac û kulah dîsa biweş

Bağê şehî şorgul gireh bilbil li wê tûtî heme
Minqar li min bûye gireh miñnetxur în j'hicra di reş

Şukrê Xudê dem dem dikim çeng û defê wê ez bidim

---

3 Badê werîn ey saqiyan vê şuhbetê îro 'eyan
Her du zulfan berde ji wan mutrib giha bezma di xweş B
4 Wer mutrib û xweş ke defê sohtî dil în j'vê qerqefê
Sûzek ji wê daye defê 'umrek welê çendî bi xweş B
5 Van lewliyan birne şebir vê hicretê dil kir du ker
'Umrek bi vî halî me der kebd û ceger wê bûne reş B
6 Qelb û ceger wek nay û ney van esmeran wê dane key
Min dil dinalit şubhê ney der gulşena hicra di reş B
7 Qend û lebê bo min biweş wê kakilê dîsa biweş
Ji hicretê dil çûye heş narek 'eyan e hicrê reş B
9a Xudê: Xuda B; wê ez: min dil B

Der defterê sade ez im der ‘alemê ez bîm nexweş

10. Serxweş li yaran pur hene saqî li bağan pur hene

Dîsa ez im şekker xure carek negirt zulfa di reş

Ĥikmet nizam yara çi ye cergim biye nûr û mey e

Sîne w kebed têk bûn ker e fewrek didin j'xûna di reş

Mehze ji ĥikmet ya **Se‘îd** bednam bibî j'îşqa mecîd

J'roja Belê ev bû bedîd serxoş bibîn l'yara keleş

Bednam nekin ey Bohtîyan j'roja ezel em Se‘diyan

Qadir li ser def‘ê niye ger bê ‘Elî Kerrar bimeş

Da‘im dixûnîn şukriyan her bo ji ‘îşqa lewliyan

Medhê bikîn wek tûtiyan ber çenber û birhê di reş

15. Şed Xusrewan dane ecel carek nedîn rûyê ezel

Teşbîhê ‘enqa pur ecel nayêt di dam weqtê bimeş

9b J'vê ‘îşqehê riswa dikim der ‘alemê min rûyê reş B

10b Rendê xiratê pur hene lê ez tinê bûme rû-reş B

11a cergim: min dil B

11b têk bûn ker e: çeng û ney e B

12b J'roja Belê ew jî me dît ‘aşîq bibî l'yara keleş B

13a ey: min B; em se‘diyan: min mey kişand B

13b Qadir li ser def‘ê kusan kerbê ‘Elî kir arê weş B

14a her bo ji ‘îşqa: em ‘aşîqê van B

14b Medhê bikin wek tûtiyan ber bejn û bala zulfê reş B

15a rûyê ezel: ‘îşq û xebel B

15b Îro Ğeramî bû xebel derbendê rûyê zulfê reş B

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Ji meczûban û sermestan dinoşîn mey bi noşanoş

Lebê le'lê didit der mey meyê noşîn bi noşanoş

Niye hoşim ji ber noşan sehergahan niye hoşim

Meya le'lê nehişt hoşim çikû hoşim li noşanoş

Ji ber noşan nema xorde ji ber coşan nema xwande

Meya baqî didit şewqê emê noşîn bi noşanoş

Ji destê yar dixwim bade ji destek şor sipî zende

Şefîq û enwer û rehmet dinoşîn mey bi noşa noş

5. Ji balayê weşîn yara zebad û 'enber û bûyan

Ji min bawer ke peygamê dinoşîn mey bi noşa noş

Were saqî li min durdî ev e serxoş li vî bağî

Se'îdê rindê Leylayê meyê noşit bi noşa noş

* A: 68, s. 57. B: 59, s. 125-127.

7'den 10'a kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

1a dinoşîn: dinoşî B

1b Ji leb le'lê dinoşî mey welê pur noşe noşanoş B

3b emê noşîn: ezê noşim B

5a Ji bada zulfê wî rûyî zibad û 'enber û bûyî B

6 Were saqî li vî bağî werîn badê ji vî bağî

Se'îd wê bête wî bağî belê emma bi noşanoş B

Tu wê zulfê bike renga di nav badê bike benga

Ġeramî min te aheng e bikî çengê bi coşacoş

Dil û sîne me ev çeng e sehergahan me ev reng e

Me da ‘alem yekî deng e Se‘îd bade bi noşanoş

Me rû reş bû di ‘îşqê to me da riswa ji şewqê to

Me dil hûr bû ji hicrê to me nayê dil bi coşacoş

10. Bi coşê min ku ez zanî şubhê du zulfê nûranî

Çi eş‘ar û gezelxanî rewanê min bi coşacoş

73*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — — — / — — — — / — — — — / — — — —

1. Yara şepala neyşeker wek ku dihat ba zulfê meş

Meşha seher ew neyşeker der bagê mîran her bi meş

Bagê di mîran bû weşen dê bêt xeram ew ser weşen

Yara kerîm mişlî weşen der bagê Zînê bûye meş

Carek weşand zulfa du ta ‘alem biye şems û qemer

Burca qemer lê bû teber tîr dan ji qewsên goşe reş

Tîrên ji birhên goşezêr kuştin duşed Tîmûrê reş

---

* A: 69, s. 58-59.

Şed Mîr Şeref kuştin bi perr em wek Helac ber ç[î]zi beş

5. Perda rûya her goşe zer şems û qemer gerrdan li ser
Dêmê zerî bûye qemer şêrîn tu yî ey şoxi meş

Yara cemîla le'le poş bayê şeba rakir bi weş

Qenda dirêja miskê reş xerram dihat wek kokê meş

Carek hilîn bayê yemîn poşa zera wek yasemîn

Zulfa ji 'enber dawêşîn kakul reşa bo min bi weş

Kakul reşa lê sîm û zer xirrîn ketê şubh û seher

Berde ji tacê zer di perr mujgên purî j'miska di reş

Tîrên ji gemzê ebruwan kerkir kebed l'sahîb dilan

Şahîb dilan dan sekretan derda diçînim j'birhê reş

10. Derda diçînim j'hicretê îro ez im rindê butê

Vê hicretê dil herrişand tê da nihan tîrê di reş

Tê da birin bist û kulab dem dem didan penç û gurab

Can jî bîja ew dil xirab herdem ji hicr û firqetêş

Firqet ji yaran niqmet e ni'met li min her zehmet e

Zehmet ji hicr û firqet e wek 'eqreb û marê di reş

Tîrê ji hicrê hêsin in çend yek şebîhê atêş in
Dil bû pelek j'hicra şehin cana bibe nar û şereş

Yara ji tayê sosineş bisko ji mawerd û binefş
Mawer di nêv zulfa binefş ebrû ji billûr û binefş

15. Billûr kulaha esmeran setwet dide bo 'aşıqan
'Aşıq ketin dama şehan naxwin ji geyr dûtê di reş

Dûtê di reş penc kir nihan şubhê piling û qunçiyar
Dil da diçîn her sa'etan 'aşıq-kuj e ew dûtê reş

'Aşıq-kuj e ev dilberî rehîmê bike selwa sehî
Çeşmê di reş ahû perî awir didan j'gemzê perreş

Gemzê perran xûn daye dil kir sîne min wek cerg û dil
'İşqa li van her hate dil zulfa du ta miskê di reş

Zulfa du ta kirye belav qed 'er'êrê pur ab û av
Em 'aşıqan dil bû belav qelbê **Se'îd** bî xûnê reş

74*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — . — / — . — / — . — / — . —

1. Dîsa were ey nûcuwan weqtê sehergahan bimeş

* A: 70, s. 59. B: 60, s. 127-129.
7 ve 8. beyitler, A nüshasında yoktur.

Der bağê lale wer bimeş şam û seher cana bimeş

Îro li min hicret pur e dil ateş e xûn da kef e

Em xûnxurê j'vê firqetê ker bî ceger ez bûm nexweş

Naxwiyê xweşî w firqetkeş im her bo ji hicran în şehim

Şubhê **Se'îd** firqetkeş im îro reqîb b'keyf û xweş

Îro reqîb ker kir cesed zulmet dihe dêw û hesed

Le'net li ser j'nas û şemed şaha ji bağa her bimeş

5. Teşbîhê 'er' er wer xeram vê firqetê kuştim Hûsam

Xûn bû rewan der qelb û kam dağê di wî xûn daye reş

Minqarê bilbil bû kerî der medh û weşfê surperî

Şubhê şehî nînin perî yara cuwan îro bimeş

Meşha seher şahê perî van kakilan dane kerî

Ber dêm û rûyê esmerî hûr hûr seher cana bimeş

Îro felek wê hate coş şubhê **Ġeramî** min bi coş

J'van şî'r û remzên çendî xoş hûr hûr seher cana bimeş

1b Meş kewkebê le'l û lebê hûr hûr seher cama bimeş B

2b Cama meyê min ber kef e hûr hûr seher cama bimeş B

3 Naxoşî û firqetkeş im ji hicretê ba meyweş im

Şubhê Se'îd pur ateş im hûr hûr seher cama bimeş B

4 Îro reqîb seq kir kebed zulmet dihat dêwê hesed

Guftî li ser hetta ebed hûr hûr seher cana bimeş B

5b Rûh hatiye min qelb û kam hûr hûr seher cana bimeş B

6b yara cuwan îro bimeş: Hûr hûr seher cana bimeş B

Mustefîlun / fe'ûlun / mustefîlun / fe'ûlun

Munserih — · — / · — — / — — · — / · — —

1. Îro **Se'îd** ji noşan maye sukar û serxweş

Ger nîst neyşeker meş têk ez im çu ateş

Derkev ji burc û rewzen meş'el beden te ruxsar

Biskê belav ke 'enber îro ez im çu ateş

Reng ateş im ji hicran ta key wişal canan

Canê 'ezîz çu şem'ê maye li me çu ateş

Perwane em li şem'ê ey cem'ê nûrê ruxsar

Ruxsar ji Şahê Hewrem dîtîm ji rengê ateş

5. Cana ji çeng û nayê bîne şebîhê şem'ê

Wer guh de rûyê yaran şem'ê şebîhê ateş

Ta key hebîn ji hicran çun bilbilan bi efgan

Carek nexwim meyê le'l kakul nebin li min meş

* A: 71, s. 59-60. B: 61, s. 129-133.

16'dan 30'a kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

1a ji noşan: sehergah B

1b Weqtê seher ku min dî qed 'er'era şîrîn meş B

2 Derket ji burcê rûzan meş'el rijan ji ruxsar

Raza me îro veşan hoşê me bî muşewweş B

3 Dil şohte wê ji hicrê carek nedî me yarê

Canê 'ezîz ji furqê ser ta qedem muşewweş B

4a nûrê ruxsar: bezmê saqî B

4b Sergeşt e dil şeba bê bêhoş û pur muşewweş B

5 Cana ji çeng û nayê dil behr e min şerabê

Nîl û Furat çu abê der camê min mezerguş B

Ellah ji rûyi saqî mey daye min çu Hewrem

Nêrgiz li bağê şahan sergeşte bî û la-heş

Feyz û 'ulûmê çengê hate ji destê yarê

Hetta nebîn ji noşan sekran nebîn bila-heş

Çenga ji cegerê şahan hate j'me re bi erzan

Wer gu[h] de camê Cemşîd da terk bikî kemaleş

10. Muṭrib ji feyzê fiṭret da min qedeḥ ji muḥbet

Hey hey binoş tu badê j'wê esmera gula geş

Wer gu[h] de dengê nayê weqtê şîrîn sema bê

Selwa zirav wekû bê meşha şebîhi ateş

Ateş rija ji bağan dil xeste min ji hicran

Qelb û ceger dixûnin derdê li min gulageş

Husna ji rûyi yaran bê hedd biye nepayan

Her çî nebî çu ewwel payan niye cemaleş

Derda ji hicrê yaran nalan dikîn çu rindan

Ger rû nedit xunavê têkî ez im bila heş

---

7 Ellah ji feyzê fiṭret da min qedeḥ ji şerbet
Lew dil me maye sukret vê mestiya me dil geş B

15. Vî bilbilî ji bağan mey xware ew ji zulfan

Mehpare rû gulageş em bilbilê cemaleş

Leb teşne çûme abê ev karê min şerabê

Der ‘îşqê yar serabê pur dîm j'hicreta muşewweş

Mewc û ‘ucac li dilda şubhê şeba bê tê da

Dil qilzem û muhîl e j'vê badeya gula geş

Gih rind û gih sukar în gih şeyx û gih îmam în

Gih mest û gih xumar în j'vê şerbeta şîrîn xweş

Gih mîr û gih feqîr în gih şah û gih wezîr în

Gih şîr û gih pejîr în j'vê cameya meya xweş

20. Gih pîr û gih cuwan în gih behr û gih sema în

Gih ‘erş û gih mezar în j'vê nêrgiza şîrîn meş

Gih tîr û gih tiveng în gih nûr û gih şerab în

Gih tûr û gih bi nar în j'vê sukreta dilê xweş

Gih şad û gih hezîn în gih Zîn û gih Şîrîn în

Gih leyl û gih nehar în j'vê muhîbeta meya xweş

Gih Şems û gih Se‘îd în gih hîr û gih gulam în

Gih şîr û gih çu ab în ji xemreta şehî xweş

Gih meḥw û gih belav în gih meḥw û gih beqa' în

Gih ġeyb û gih nihan în j'vê şerbeta gelek xweş

25. Gih bend û gih fena în gih bay û gih tayar în

Gih da' û gih dewa în ji vê meya qewî xweş

Gih ber û gih hewa în gih qaf û gih ġeram în

Gih dîn û gih bihoş în ji vê meya dilê xweş

Gih cezb û gih kemend în gih qend û gih çu cam în

Gih rûḥ û gih xirab în ji vê meya me dil xweş

Gih neql û gih serab în gih dû û gih cefa' în

Gih derd û gih şîfa' în ji vê meya dil l'wê geş

Gih mehr û gih çu yar în gih yar û gih neyar în

Gih 'işq û gih ne 'işq în ji vê meya me dil geş

30. Gih ṭıbb û gih teḇîb în gih derd û gih ḥekîm în

Gih ṭerb û gih gulab în ji vê meya me dil geş

76*

Mustef'ılun / mustef'ılun / mustef'ılun / mustef'ılun

Recez — — · — / — — · — / — — · — / — — · —

---

* A: 72, s. 61-62.

B: 62, s. 133-136.

1. Îro ji dil xûn daye kef tîrên di birhan goşereş
 Reş ebruwan kirme hezîn berdam dinê her bextireş
- Necma se‘adet bû xefî ya rebb bike bo min celî
 Da em bixwin bada ruxî zulfê perî tîr dan bi weş
- Weşşand j'me re vî Hewremî zulfa ‘ebîr û ‘enberî
 Ker bî ceger j'derdê perî hicretkeş in şêrîn bimeş
- Bextim nema der ‘alemê rûyim nema der nezdê wê
 Bo çî kirîn sekran li xwe nadî li min îro du reş
5. Bo çî kirîn Mecnûn li xwe Leyla ew e em ergenûn
 Yara niye qedrê **Se‘îd** bo çî kirîn rindê nexweş
- Heqqê wefa bînin diçe her bo hewe canim fîda
 Canim guzar der ‘îşqê wî rehîmê bikîn şahê perreş
- Şed ‘aşîqan xwar bir ji we illa ez im bedbext cuwan
 Der defter im sade ev e bedbext bibîn hem rû di reş

1a tîrên di birhan goşereş: j'vê dilbera ebrûyê reş B
 1b ebruwan: kakilan B
 2a se‘adet: wişalê B; bike: bikî B
 2b Da em bixûn bada gulê ez kuştiyê zulfên di reş B
 3 Weş[ş]and li min vî Hewremî zulf ‘enber û we ‘enberê
 Ker bû ceger j'derdê perî hicretkeş im ji zulfê reş B
 4 Bextim nemaye ‘alemê min rû nema ji ‘alemê
 Lê em dîkirîn ‘alemê sukretkeş im ji zulfê reş B
 5 Bo çî kirîn mecnûn li xo ev bû tebî‘et yarê xo
 Carek nedî vê weşlê xo min bextê reş wek zulfê reş B
 6 Heqqê wefa bîne gedi bone dikim can ji fidî
 Can bû gedaz ez bûm bedî min bextê reş wek zulfê reş B

15. Vî ateşî rakir ji dil xûn û elem hem tûr e dil
Şetî û kenar rihtin ji dil dem dem ez im mexmûr di heş
- Îro **Se'îd** ateş-xur e miñnetkeş e j'bîra cihe
Şed hestiran rihtin ji me îro li min cerg bû di reş

77*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa li min wer bû evîn hubba şîrîna cem di reş
Dil Tûri Sîn ateş li nav derdê li min zulfa di reş
- Subhan ji Xellaqê evîn weqtê Elest min bû neşîb
Ruqye li min nabin şîfa em 'aşîqê zulfa di reş
- Saqî ku tê ebrû di reş tîran didê j'çeşmê di reş
Mutrib li vî bağî dimeş aba heyat zulfa di reş

Vî Hewremî dil kir kerî nûra rûya her bû zerî

-
- 14 Dil her seher ateş kirîn lê zêde min qelb û birîn
Dil shohtiye j'remza evîn min bextê reş wek zulfê reş B
- 15 Vî ateşî pur daye dil xûn da li me min hate dil
Şet[t] û kenar hatin ji dil min bextê reş wek zulfê reş B
- 16 Îro Ğeramî ateş e j'hicra şehî miñnetkeş e
Pur histiran min pur weş e min bextê reş wek zulfê reş B
- * **A: 73, s. 62.** **B: 63, s. 136-137.**
- 1a cem di reş: zulfê reş B
- 1b Tûri Sîn: nar e min B; zulfa di: zulfê B
- 2b Ruqye li min nabê tebîb ez 'aşîqê vê zulfê reş B
- 3a ebrû di reş: ebrû reş e B; j'çeşmê di reş: j'birhê reş e B
- 3b Mutrib li çengê da xweş e ava heyatê zulfê reş B

Wer bîn şehîd ‘işqa zerî xûna me bî zulfa di reş

5. Ez bûm şehîd der ‘işqa yar xûna şehîd zulfa di yar
J'weqtê Elest mexmûrê yar mexmûrê ‘işqa rû-keleş

Mihrab ji yarî bû dida hişyar û sekran min dida
Bangê neyê her min dida îro şenem rû bî guleş

Ez bûm şehîd yara tēbîb derdî li min weşla hebîb
Şehla ji zulfê pur gerîb dane dilî xûna di reş

Wer Manî û neqşê bibîn neqşê **Se‘îd**ê min bibîn
Ger ‘aqil î xûb î zehîr wer binger û neqşê di reş

Çîn û nigareş em hene em perwê şahê şehle ne
Hem serxweş î îro **Se‘îd** der bendê zulfa miskê reş

10. Dîsa mubarek şa’ima ew luqmeya *lehmi'l-xebîs*⁶⁹
Mestê xerabatê Elest mexmûr bûyîn l'yara keleş

4a her bû zerî: bû enwerî B

4b Em bû[n] şehîd ‘işqê zerî xûzya bida min zulfê reş B

5a der: ji B; şehîd zulfa di yar: şehîdan zulfê yar B

5b mexmûrê ‘işqa rû-keleş: min ‘aşiqê rûyê keleş B

6b her: xoş B; îro: lê B

7a Wer Manî û: Dermanê vî B

9 Çîn û nigar neqşê Se‘îd der wehdeta mutleq mecîd

Nînin Ğeramî min be‘îd j'vê esmera gîsoyê reş B

⁶⁹ Ar. goştê pîs, bêhnpekêti.

10a ew luqmeya: zuhda ew luqmeya B

Qafiya Ş - ص

78*

Fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel · · - - / · · - - / · · - - / · · -

1. Ne beşer bû melean guft û digo mest û reqaş

Nezerek da te şepalê geriham mest û reqaş

Ketibû reqşê ne beşer bû ne ji rengî melean

Dixurim cam bi cam deste bi dest zulfe reqaş

Reqışand selwa sehî dama ewê hubba meyê

Şenemê hate nihan guft û digo **Se‘dî** reqaş

Şenemek bû ne beşer bû ne zerî dêmê gulî

Çi şefa bî me didîbû çi beheşt bû em reqaş

5. Lê ji işqê we dinoşîn bi sirr e camê sirrê

Me ji dil bûye **Ġeramî** seherê çengî reqaş

Çeng û benga me ji dest çûye sema her bi felek

Lê ji xoş î n dimeşîn ‘erş û felek hate reqaş

* A: 74, s. 62-63. B: 64, s. 138-139.

5, 6 ve 7. beyitler, A nüshasında yoktur.

1 Ne beşer bû melean dane ji wê mest û reqaş

Nezerek daye şepalê ku ji wê bûme reqaş B

2 Ketibû reqşê zerî bû ne beşer bû ne melek

Diderim camê bi cam destê bi dest bûme reqaş B

3a Reqş nedî dil me perî ema ji cama dagirî B

3b guft û digo Se‘dî reqaş: guft û go Se‘d e reqaş B

4a gulî: ji war B

4b çi beheşt bû em reqaş: me buhuşt çûm reqaş B

Her ev e min çendî xweş bêî û seher şah û perî

Lê ji zulfan biderit gîs û ruxan bêne reqaş

79*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Selwa rewan pîrê muğan da destê min zulfa reqaş

Ew neyşeker da min reqîş weqtê seher ez bûm reqaş

Selwa cuwan hat geyyirî lew cemmîlî b'zulf û perran

Birh[ê]n ji 'enber bû hilal l'meyxane'ê ez bûm reqaş

Reqşîm ji wê her gah û gah lew her ez im b'fîğan û ah

Bade rijand şed ah û ah lew da'ima ez bûm reqaş

Saqî dihat b'xend û surûr mey rihtiye j'cama bilûr

Sîm[î]n e saq werdê di cûr butxane'ê ez bûm reqaş

5. Butxan e dil îro **Se'îd** Ke'be j'me re husna mecîd

---

* **A: 75, s. 63.** **B: 65, s. 139-140.**

8. beyit, A nüshasında yoktur.

1a rewan: cuwan B

1b da min reqîş: wê hate reqş B

2a cemmîlî: xemmîlî B

2b ez bûm: se'd û B

3a Reqşîm ji mey her gav û gah lew dil ji me buğzan û ah B

3b şed ah û ah: her gav û gah B; ez bûm: dil bû B

4b Sîmen saqî werdê di cûr butxan e dil bû me reqaş B

5a j'me re: li min B

Dêr û mesacid her me dîd der secdegeh ez bûm reqaş

Carek nihan got û şîrîn bade bixwarî badexor

Çendî dixwim j'cama bilûr hetta ebed ez bûm reqaş

Şerbet nihan da min şîrîn efyûn gerî j'rûyê şîrîn

Saqî digot wer şuhbetê lew da'ima ez bûm reqaş

Gav gav dinoşim bade'ê lew serxoş im j'vê bade'ê

J'roja Elest min bade'ê bûbû neşîb dil bî reqaş

80*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Bejna cuwan xweş xurrem î lew geyyirî selwane reqş
Mest im ji wê lew cemmilî hem zuhre ye şa[ha]ne reqş

Reqşîm bi bangê noşenoş weqtê ku tê selwan bi coş

Libsê di ber fêgûr ji noş lew da'ima mestane reqş

5b Îro mesacid her me dît sicde kî dil bû me reqaş B

6a bade bixwarî badexor: kanî Ğeramî çend şîrîn B

6b Dil bûye ret j'îşq û evîn da'im ji wê pur bî reqaş B

7a Efyûn: Avyûn B

7b Şuhbet bi sazan dil hebîn gav gav ez im her lê reqaş B

* A: 76, s. 63-64. B: 66, s. 140-142.

13. beyit, A nüshasında yoktur.

1a Bejna cuwan xweş xurrem î: Ey nûcuwan xoş xirriqî B

1b cemmilî: xemmilî B; hem: dêm B

2 Mest im bi bangê noşenoş ji badeya nabîn xuroş

Ew neyşeker wê hat seher lê da'ima mestane reqş B

Şam û seher her xemmilî wek ‘endelîb guft û kenî

Xende ji le‘la surperî şuhbet girift selwane reqş

Reqşe kinan têtin cuwan serxoş kire rindê cuwan

Serxweş kirim meş kewkeban selwa zirav durrdane reqş

5. Reqşîm ji ber çeng û defê sûza meyê wek qerqefê

Îrê kelîm ew qerqefê tîz e evîn xumxan e reqş

Hubb û evîn bîne duwe narê heqîq nar û duwe

Ya dî ew e hubbek nuwe lew her ez im meyxane reqş

Lat û butan da min reqîş lew em hene her butperist

Ya ser bidîn ya weşlê bit lew her ez im mestane reqş

Rûh û cesed dê dîn butê hetta bidî rûyê butê

Destî bipêçîn ya butê ber gerdenê weşfane reqş

Mestan ez im der butkedê meyxane im der şerbetê

Îro **Se‘îd** mexmûr biye dîsa were şa[ha]ne reqş

---

3 Şam û seher her xemmilî wek şorgulê dikemmilî

Mest im ji bûya kakulê dil min ji wê mestane reqş B

4 Reqşê kinan tînin cuwan ez kuştîyê wan gîsuwan

Dil reqşî min şubhê guwan têt û dîret mestane reqş B

5b Dil Îrê Sîn ji vê qerqefê têt û dîret xumxane reqş B

6 Hubb û evîn wê bîn du pa yek bî heqîqet bû xilaf

Ya dî mecaz çendî dide têt û dîret şahane reqş B

7 Lat û butan dê em hebîn hetta bî roja axerîn

Yan weşlet e ya ser bidîn min dil ji wan mestan e reqş B

8 Rûh û rewan min da butê hetta me dî rûyê butê

Dest dê biçîne ber xetê ber gerden û zulfane reqş B

10. Hetta nebîn mestane reqş ‘aşiq nedî but hate reqş
 Ev nûcuwan pîran reqiş lew her ez im yarane reqş
- Weşfê butê nakit qelem der cegerim xûn û elem
 Şed merheba ey Şahê Cem derdê li min şêrane reqş
- Meyxan li min bağê Irem şîşe li min cama di Cem
 Şoxa hebîba reş di çem lew da’ima baran e reqş
- Sukran ji bada ‘îşqehê dil bû kerî j’vê ‘îşqehê
 Dil şohtiye j’rûyê şehê min rûh û can wê dane reqş

Qafiya T - ط

81*

Fa‘ilatun / fa‘ilatun / fa‘ilun

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Mey nexwarî Se‘dê Bohtanî gelet
 Em neçûyîn bo Tewîlanê gelet

Wek Cuneydî ma tecellaya te dî

---

9 Mest im Se‘îd j’vê şerbetê lew dil me daye sukretê
 Her dil Ğeramî nare tê ez xozîya zulfan e reqş B
 10 Hetta nebîn sekran û nar ‘aşiq nedî weşla di yar
 ‘Arif ji ‘îrfan bû veşar min dil ji wê sukran e reqş B

* A: 77, s. 64-65.

B: 67, s. 143-148.

23. beyitten sonuna kadar olan kısım, A nüshasında yoktur.

1a Bohtanî: Buhtanî B

1b Ew neçûye nêvê meyxanê gelet B

2a ma tecellaya te dî: wî cemala heqq didî B

Her çi dîdem bê şebîh û bê gelet

Muhibeta Leyla kirim Mecnûn û Qeys

Bir ji dil şebr û qerarim bê gelet

Tirkê Hewrem hate banî her digot

Tu ji ceger nîne gelet nîne gelet

5. Zuhd û xwandin her kire zîr û zeber

Pur ji wî girtim seher her bê gelet

Çeşmê bed kor kor bî ey şahê min

Munkiran ra her hebî xar û xes ew bê gelet

Pur bike camê ji badê her bi coş

Xoş bikim agûşê yarê bê gelet

Her di benda ‘ezrûyê bîme xumar

Karê min bad û mey e her ney gelet

Xarê hicranê kirim her bû ji wan

Bend nekir ez cuz Hûsamî ney gelet

10. Fetrikî dared çu bendê Xusrewan

Tê de fitlînit felek her ney gelet

2b Dê bi vê tûrê gihayî ka ji ‘inwanî gelet B

Fitlî tayek her ji zulfa Hewremî
Bendikirim şubhê teyê her ney gelet

Ġelt û poşmanî nexwim ey Bohtiyar
Sernuwiştîmin rinde ye her ney gelet

Wê şepalê her kirim êsîrê 'îşq
Xoş esîr im her di 'îşqê bê gelet

Her ji yaran ez dixwim perwaz û pur
Rehberê min her ev e ney kum gelet

15. Qewlê zahid her nekim ey serxweşan
Muftîm Hewrem biye her bê gelet

Çeng dixûnît bo gulê medhê 'ezîz
Serxoş û badexurim her ney gelet

Bade da min her ji yaran meyfiroş
Min di'a-goyem ji bo wî bê gelet

'Umrê Hewrem her diraz bit ya **Se'îd**
Rûh û canim her fida bit bê gelet

Dewleta şahî bimînit ta ebed

Bende'ê şahê xudim her bê gelet

20. Şubhê Xusrew her ew e ey bezmê yar

Saqiyan cam cam dida min bê gelet

Bilbil im her bo ji 'îşqa nêrgizê

Saqiyim yar û şehim her ney gelet

Lutfê kin ey saqiyanê bezmê yar

Xûnxur im wek şorgulê her ney gelet

Remzeya vê camê mey ez dam zemîna zulmetê

Badeya vê camê 'îşqê kes nenoşanê gelet

Şerbeta 'îşqê venoşim lê ji ber zulf û rûyan

Ê di 'îşqê pare dil bî ney perîşanê gelet

25. Ker kir dil û can ji min wê çûne der

Zahidê rûmet veşanê her çi xandanê gelet

Mey ji fincanê vexware min **Ġeramî** dil bi nal

Lew seher fîğan deranê her ji vî canê gelet

Ji destê pîrê 'îşqê camek xoş noşî bit

Noşe lê her dem mudam şubhê şêranê gelet

Her çi noşet noşekê da'im ji dil pur nûre tê
Ser nenoşîn vê şerabê ki li 'eybanî gelet

Şerbeta vê kas û camê lê seher xoş daye kamê
Ê binoşî kasê badê ew ji dil kanî gelet

30. Guh nedîn ber 'eyb û 'aran dê bikin xidmet li yaran
Bilbilê mecrûhê xaran 'îşqê wê kanî gelet

Ê neçî ber sayê zulfê pur nedî dil jê bi ulfê
Ew nenoşit mey ji lêvê ew ji 'urfanî gelet

Dil bidî ber kevrê zulfê da bibînî dil ji lûtfê
Ê bi vê bendê wefa bî çûye 'urfanî gelet

'Arifên çalakê rûhî qelb û dil bûyîn fitûhî
Her seher camê şubûhê dê venoşanî gelet

Her kesê camek li destî ew ji hoş û dil verestî
Qet kire nabin dubestî ka ji meyxanê gelet

35. Min li bagê meyfiroşan dî 'ecîb gulzarê nûr
Pur veda ji enwar û nûrê qet li meyxanê gelet

Min ji nûra bade'ê dîtîm cemala bêmişal

30a Guh: Yazmada "ki" şeklinde yazılmıştır.

Ê bi vê tûrê veda'î kanî rewhanî gelet

Ev dilê min nay û çeng e lê ji 'îşqa dilberan

Gih bi nar û gih bi nal e pur ji derdanî gelet

Gih li dest fincan şerabê wî nedî carek serab

Dil wekû 'erş û sema'ê kanî insanî gelet

Gih çu Nîl in gih Furat in lew me dil ateşê Tûrê

Lew di dilda behrek heye ew ji 'ummanî gelet

40. Qulzema vê 'îşq û nûrê muh̄beta vî rûyê şor
Min di dil wê bûye gurê her bi mewcanî gelet

'Aşiqê meyhanê perest wê çûye ber der mezel

Xerqe destarî firotin pur li meyhanî gelet

Neşter û şewkê firaqê wê li dil pur bûne lê

Ah ji vî derdê firaqê çendî nalanî gelet

Ateşê 'îşqê hebîbê wî li dil bûye pereng

Sîne wê çûye fiğanê lê ji hicranê gelet

Salikê vê rahê 'îşqê murşidê vî derdê şewqê

Wê dinoşîn badeê 'îşqê lê bi 'urfanî gelet

45. Cameya ‘ışqê binoşîn da herî ew jengê dil
Şeyqel e baîin ji nûr e rûhê fincanî gelet

Min ji birhê saqiya dil bûye me tiryaq û raq
Çûme rê wek qurbê ... lê bi rewşanî gelet

Karê dil ‘ışq û şerab e lê ji fincana gulab e
Min li dil wê bu hebab e çerx û dewranî gelet

Min ji bada ro Elestê xoş binoşî cam ji destê
Şed şukur bur⁷⁰ û durustê dest bi funcanî gelet

Min di benda yarekê dil da bi destê meyfiroş
Rêhte funcanê gulabê lê ji xalanî gelet

50. Min ji can kirye giranî lê di xumxana fiğanî
Dest bi dest dane **Ġeramî** lê Se‘îd kanî gelet

82*

Fa‘ilatun / fa‘ilatun / fa‘ilatun / fa‘ilun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Çeşmê yarê ez kirim şeyda û mecnûn bê gelet
Dîn kirim awazê Se‘dî bê guman û bê gelet

⁷⁰ Bur/Ber/ بر : Ar. rastî; T. doğruluk.

* A: 78, s. 65-66. B: 68, s. 148-149.

10. beyit, A nüshasında yoktur.

1a Çeşmê: ‘İşqê B

Bê guman û bê gelet Tirkê kirim ‘aşiq li xwe
Can guzar bî bê ‘elîl û bê guman û bê gelet

Ser di rê da daniye çend yek ji ‘îşqa zulfekê
Miñnet û barê belayê dê kişînim bê gelet

Keştiya bade w meyê her tê de me ey surperî
Çilliya pîrê muğan girtim ji wî her bê gelet

5. Ez giham xumma Felaţûn her ji roja yar tenê
Hêj li ser ‘ehda di yar im her yeqîn û bê gelet

Keştiya cam û meyê dê em xurîn îro **Se‘îd**
Şubhê şem‘ê her hebîbim ey hebîba şubhê bet

Gerdena pîrê muğan dîtim bi zulf û gîsuwan
Saqiyan cam cam dida min bê derîg û bê gelet

Ger kesê badê nenoşit murde ye hetta ebed
Min di dest yarê vexwarî bê guman û bê gelet

2a Tirkê kirim: terk kirim B

3a daniye: her bine A

4 Kuştiya derd û belaya tê de me ey surperî

Kahê şertê e ka muxalif lê didin her bê gelet B

5a her: lê B

5b di yar im: qedîm im B; her: pur B

6 Kuştiya vê ‘îşq û şewqê tê nihan îro Se‘îd

Lew seher fîğan didêrit bê şekîb û bê gelet B

7a Gerdena pîrê muğan î lê ji xalan bûye tûr B

7b dida min: gerandin B

Ez dibînim ew şepalê netrik û bazû ji ‘ac
Riştîya canê **Se‘îd** im ew şepala şubhê be

10. Lê **Ġeramî** serxoş e ew jî ji cama surperî
Nagirî şebr û qirarê gahi gah û bê gelet

Qafiya V - ق - F - ف

83*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Da'im ji 'îşqa dilberê rûyê **Se‘îd** digrî xunav
Cerg û cesed têk bûne av qelbê di kul digirt xunav

Hicret ji wî her bûye tab hicrê tu yî her mal xerab
Vê hicretê da me şîtab rûyê gulê ê bû xunav

Rûyê gulê lê hate rav ew nêrgiza sîr-ab û av
Derdê li min rûyek xunav bigrin 'îzarê hûr xunav

Gerden bilûra yari ma surx e û 'îzar wek laleya
Lale 'îzar rûyê gulê durr dane min hemçû xunav

5. Werda diçînim 'er'erî j'rûyê xunav ê surperî
Huzna dilî hicra zerî gerden diraza rû xunav

---

9 Min seher dît û şepalê netrik û murcan li zendan
Reştîya canê **Se‘îd** î ew şepal e bê gelet B

* A: 79, s. 66-67.

Zulfê gulê ‘enber weşand kakul reşa ezfer reşand
Biska xunav zerab rijand sîm ebruwan dane xunav

Ce‘da siyah miskî reşand şubhê gulê her gunçe dan
Reş ebruwan ‘aşiq teband zulfê du ta bûne belav

Ebrû ji qewsê mal zirav werdê di cûr girtî xunav
Tîr dane min teşbîhê av em dane ber rimhên zirav

Ew rim ji xanî ‘eyn zirav curhên di wan lê bûne rav
Mecrûhê kirim zulfa belav derket ji burcê rû xunav

10. Derket ji burca sunbulê reqşî şebîhê muşterî
Nîne li min ew muşterî geyrî nedî tîrên belav

Tîr dane wî jehrî belav teşbîhê Leyla por belav
Gêmezê di wê bûne belav hetta ebed tîr dan belav

Şoxa şepala mey-perest roja Elest ez kirme mest
Serxoş kirim Leyla di mest ruxsar ji wê daye belav

Gul-ab ji biskan bûye rêz em jî ji wan nabin çu tîr
Qelbê gerîb bûye belav ez bûya şoxa bisk belav

Şoxa şepal pur gîsuw e xemrî ji tayê sosin e

Zer-avê wek tûtî dide zulfê bilûr lê hat xunav

15. Ravên şebîhê moriyan vîzvîz kirin wek tûtîyan
Van tûtîyan şekker geran her bû ji biska pur belav

84*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Merheba ya ta'irê bal û du perr herdem ji nû nûra şedef
Gerden dirêja perde zer setre di ber hûrê şedef

Gerden şedef her guft û ken bayê ji zulfan qend şiken
Weşand ji birhan sîm û ken şed merheba gerden şedef

Bejna ji mercan qende xend durdî weşand ji le'lê di qend
Kakul reşa şekker ji qend kuştin duşed wek Mîr Şeref

Biskên dirêj çîn çîn kirin zulf esmerî 'enber kirin
Em tûtîyê şekker şiken medhe dikîn bor û şedef

5. Balê ji zumrûda qemer her jê weşand bada qemer
Husnê tu yî ebrû kemer ehlen we sehlen Xan Şeref

Se'dî dixûnit medhê to Xusrew tu yî yara şedef
Rehmê bike ya poşezzer poşî bi xef cebhet şedef

---

* A: 80, s. 67.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro li min bayê nesîm ba xwe birîn ta Qafe Qaf
Şubhê Şîrîn bûbû şîrîn 'alem ji cinnan hate ʔaf

Min jî digot bayê nesîm zûke w lezîn îro seher
Guft û digo ey 'aşîqa ho ho me kir ta 'erzê Qaf

Ez bûm çu bilbil ber gulê medhê dikîn ber şorgulê
Der 'uqbetê mîmek me got hetta me bir ta Qafe Qaf

Teqdîr û tenzîh her me kir lewma me bir ber asiman
Wek kewkeban hatî nihan hetta me bir ta Qafe Qaf

5. Şed bar dikim şukrê Xuda em meyxurê roja Bela
Em kuştîyê cama meyê rewşen dikir ta Qafe Qaf

Rewşen kirîn bada şîrîn 'ezrew we Hewrem her birîn
Bejna şîrîn bû yasemîn ba Hewremî çûyîn bi Qaf

Şuhbet me kir ba Hewremî 'ezrew dihat her surperî
Saqî ze muṭrib bû kerî teşbîhê dînî Qafe Qaf

Saqî were bade biyar vî muṭribî da zulfê yar

---

* A: 81, s. 68.

Lew her vexwim ‘ışqa di yar lewma me ber ta Qafe Qaf

Bade vexwar îro **Se‘îd** lew serxweşê şewqa mecîd

Weqtê Elest min bû neşîb bada şîrîn zemrûd e Qaf

10. Yara cuwan gote nihan hû hû bikîn l'bagê gulan

Teşbîhê tûtî em geran lew ٲeyy kirim ta Qafe Qaf

86*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez – – . – / – – . – / – – . – / – – . –

1. Selwa zirav lê bûne rav şebnem li ber rûyê gulav

Ew esmera gerden bilûr dêmê zerî lê hat xunav

Bergê gulê girtin xunav selwa çeman pur ab û av

Ew bejn û bala pur xeram sîmîn qed e ebrû xunav

Îro **Se‘îd** şekker-xur e der medh û weşfê şorgul e

Lew serxoş im j'‘ışqa gul e derdê li min rûyê xunav

Rûyek xunav le‘lek şefaf bigrin ‘îzar pur ab û av

Ev nûcuwan ‘enber gulav saqî weşîn zulfa xunav

---

* A: 82, s. 68.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa ez im mader şedef saqî biyar cama şedef

Vê dilberê zulf kirne xef saqî biyar cama şedef

Bada şeref her xordî min hetta ebed lew serxweş im

Em serxweşê nûra şemed yara şepal gerden şedef

Gerden dirêja neyşeker ez qeyd kirim ta pa û ser

Benda li min zerrîn kemer çeşmê di mest bazû şedef

Bazû ji mawerd û bixûr lew xordî bûya bixûr

Sîmîn beden zulfê di hûr rihte dilî nûra şedef

5. Qenda dirêja pur xeram her daye min hubb û ğeram

Şubha Elest çenber xeram mest bîn ji durrdana şedef

Durrdan xeram bû yarê min selwa sehî bû canê min

Mest im ji reqşa şahê min durrdaneyê ebrû şedef

* A: 83, s. 69.

B: 69, s. 150, 155. (Yazma nüshada sayfa numaraları bu şekilde rakamlanmıştır.)

1a biyar: werîn B

1b biyar: werîn B

2a Bada şeref ker kir kebed lew serxoş im hetta ebed B

2b nûra: j'nûra B; yara: ew bû B

3 Qed 'er'era ew neyşeker ez bend kirim ta pa û ser

Rêhte dilî tîr û teber ez kuştîyê rûyê şedef B

5a her: wê B

5b Dêm enwer e bedra tamam mest im ji durrdana şedef B

Biska ji mawerdê weşand Şahê Husam her bûye qend
Mest im ji leb şahê di xend awir didan mujgê şedef

Ey yar mede nazê di qer tîra nede j'burca qemer
Şahê 'Elî l'burca qemer saqî werîn cama şedef

Carek werîn bayê yemîn bûyek ji zulfa esmerîn
Zulfa semen bû bawêşîn reş kakula gerden şedef

10. Zulfa çeleng bûye helek mest im ji wê herdem helek
Çaha zeqen bûye xelek yek yek li ser dêmê şedef
Dêmê zerîn lê nûrek in mest im ji wê şekker şiken
Tîr rihtine j'le'le di ken kuştin duşed mader şedef

Behmen ji tîran kir hezer Behram te kuşt b'xewf û hezer
Şed Xusrewan lerzin ji ber em kuştîyê rûyê şedef

Hêjî **Se'îd** nakey hezer j'wê nazika b'tîr û teber
Çerxa felek sergeşte wî em 'aşîqê rûyê şedef

7a Şahê Husam her bûye qend: şahim Husam derdî weşand B

7b Mest im ji dil gav gav weşand durdaneya gerden şedef B

9 Dîsa were bayê nesîm da ez bibînim xoş nesîm

J'vê kakilê zerrîn û sîm ez bendê rûyê wê şedef B

10a çeleng: siyah B; herdem: dil bû B

10b Taw ta li rû bûbûn xelek ber gerden û rûyê şedef B

11 Ew dêmzerî şekr û şeken gahî ji le'lan daye ken

Kuştin duşed pîrê kuhen dad û meded j'rûyê şedef B

12b em kuştîyê rûyê şedef: dad û meded j'tîrê bi xef B

13a j'wê nazika b'tîr û teber: wek min Ğeramî dil bi der B

13b sergeşte wî: wî kuşte ser B; em: bû B

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Îro ji zulfa duxtera mey hate fîncana şedef

Mey hate fîncana 'eqîq bazû hebîn ji 'ac û şedef

Bazû hebîn j'nûra zucac gerden pur e meş'el sirac

Zulf û di gîso her ji 'ac em meyxurê rûyê şedef

Dîsa bibare ey nesîm vê duxterê lê ke 'ebîr

Lê ke du zulfê esmerî saqî were ebrû şedef

Saqî ku bî gerden bilûr gîso hene çenber di hûr

Dê dil vexwîr cama surûr şîrîn biye gerden şedef

5. Şîrîn ku bî b'coş û surûr dê em vexwîr 'îşqa di cûr

Werdên di cûr îro **Se'îd** têkda hene ber rûy şedef

Reş kakulan bo min werîn dê ez bibim rindê şîrîn

Xerram kete j'zulf û perrîn dê bêt şehim cebhet şedef

* A: 84, s. 69-70.

B: 70, s. 155-157.

9. beyit, A nüshasında yoktur.

1b bazû hebîn: j'vê gerdena B

3a vê duxterê lê ke 'ebîr: j'vê duxterê bine nesîm B

3b Ye'nî ji zulfê pur nesîm ka saqiyê gerden şedef B

4 Ev saqiyê gerden bilûr gîso li ser dêmê bi nûr

Çîn girtine çendan di hûr gerden ji mawerd û şedef B

6 Reş kakılan dîsa hilîn da meyze kîn l'ser rûy şîrîn

Xer[r]am bibîn ji 'enberîn ew çenber û zendê şedef B

Dê bêt şepal dêm esmerî badê bixwin j'rûyê zerî

Leb leb hebin cama surê ya dê hebit rûyê şedef

Ilham dihat j'husna şîrîn bade bixw j'cama zerîn

Fitwê binê ya surşîrîn lew serxweş im l'rûyê şedef

Fitwe we da yara mecîd badê binoşet ey **Se'îd**

Der wehîdeta mutleq mecîd îro **Ġeramî** bû esef

89*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Ya şahidê qudsîstî î n ya gewherê mader şedef

Ya 'er'erê bagê husun ya nergisê gerdên şedef

Ya Ke'be û Beytu'l-qudus ya *Cennetu'l-me'wastî* î n

Ya zuhre rû şahim bela ya tercumanê rû şedef

Em bilbil î n her bû li wî ya şahidê quds û felek

Zulfa şiken ya 'enberê ya şahidê kakul şedef

7 Wer bêt şepala esmerî badê vexûn j'dêmê zerî
Leb leb jî van camê serî derdê li min rûyê şedef B

8 Ilhamî hat j'rûyê şîrîn camê binoş j'cama zêrîn
Fitwê we da vê surşîrîn bo serxoşê rûyê şedef B

* **A: 85, s. 70-71.** **B: 71, s. 157-159.**

1a qudsîstî î n: qudsiyet B; mader: yekta B

1b husun: cemal B; nergis: nêrgiz B

2b Ya zuhre rû şahê muğan ya tercuman rûyê şedef B

3a Ya bilbilê re'naste î n ya gewher û dur[r]a yetîm B

3b kakul: nûrîn B

Dane l'çema[n] zulfa girah jê weş bike 'enber şeha
Ey ba biyar miska Xeten j'wan 'enber û gerden şedef

5. Ya şahidê ebrû keman ya huqqe û durcê 'eqîq
Ya perdeya sîm û zerî ya sosina çenber şedef

Ey pur veke tac û kulah ya esmera ebrû zucac
Ev tu Şîrîn ya bûyi Zîn ya bilbilê minqar şedef

Ya tûtiyê şekker şiken ya bilbilê beydayê geyb
Mehpareya şemsa felek ya dilbera mujgan şedef

Ya gemze ya nûka hewa ya cameya cama meya
Şebîh di Leyla ew hebîb ya çiçeka bagê şedef

Ya çiçeka bagê şîrîn da d'beğçeya ridwanê geyb
Ya esmera mujgan perî ya gewhera beṭṭa şedef

10. Ya eḫmera nergis belek ya şahidê xûb û ḫusun
Ya saqiye bagê ezel ya gulşena bagê şedef

---

4 Dane'l-çema zulfa girah ya 'er'era xir[r]ame in

Ey bay şeba dîsa weşîn zulfa mu'enber da şedef B

5a huqqe û: huqqeya B

5b zerî: zeran B; sosina: sosinê B

8 Ya gemzeyê sihrê helal ya cameya pîrê muğan

Ya şerbeta le'l û leban ya çiçeka bagê şedef B

9a Ya şorgula beydayê geyb ya buğçeya ridwanê geyb B

9b mujgan perî: dêm enwerê B

10a belek: siyah B

10b bagê: xemraB

Ya gûnçeya berşê perî ya dilbera **Se‘dî** cuwan

Ya şahira zulf û pelek ya hatifê mercan şedef

Ya sosina gûnçe kulah ya mehweşa Tirkî qeba

Ya şahira Hindû gurab ya cameya bada şedef

Ya Farisa şekker zeban ya saqiyê sağê geran

Ya hatifê rîdwanê geyb ya şamiya gerden şedef

90*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Ta‘et li min zîr û zeber can jî biye nar û esef
Vê dilberê tîr dan ceger co co rewan nar û esef

Billah ji nal û zariyan xew nagirîn şev tîriyan

Çendî dikîn ah û fiğan lew şohtiyim b'nar û esef

Dağ dağ li min bûne nihan çehrem zer e her mest e dil

Mest im ji bûya kakulê can bû ze‘îf dil da esef

11a Ya gûnçeya berşê perî: Ya menşe‘a derdê evîn B

11b Ya şahirê zulfa helek ya Se‘îdê cama şedef B

12a Ya sosina gûnçe kulah: Ya îrî Geramî dil kirî B

12b Ya Hinduyê şeh[h]are îrî ya bêmişala rû şedef B

13 Ya Parisa şek[k]er zeban ya sağirê bada helal

Ya badeya mêwa cemalet ya j[î] meya gerden şedef B

* A: 86, s. 71.

B: 72, s. 159-161.

1a biye: li min B

2b lew şohtiyim: dil şohtiyê B

3a çehrem zer e her mest e dil: dil şohtiyê xarê gulên B

Zulfa şepal bayî revan[d] ‘alem ji wê zîr û zeber

Şert e ji ba Şahê ‘Elî ahên dilî nar û esef

5. Zahir ‘ezîz em serxoş in lêkin bire yar û hebîb

Dem dem bigo ey butperest xemrê dixor çendan esef

Perwîz ji Fursê her were *bişnew*⁷¹ ji min etwarê ‘îşq

Çeşma evîn min qam dida lew da’ima dil bû esef

‘Arif di weqtî serxweş in Me‘rûf ji Kerxê bêt bila

Xetrê rehê da ez bibêm em serxweşê rûyê şedef

Bûya gulê ez mest kirim rûyê şehê ez qeyd kirim

Saqî ji zulfan bend kirim saqî werîn cama şedef

Saqî li kû da herme cem da ez vexwim bada di Cem

Yarê bibûsim dem[bi]dem da ez vexwim ‘îşqa şedef

10. Zahir dibêjim ya **Se‘îd** ehlê beşîret kem pur in

3b kakulê: kakulan

4a ji wê zîr û zeber: biye b'nal û fiğan B

4b Şert e ji ba Şahê ‘Elî: Şert e li min şahê cuwan B

5 Zahir Ğeramî serxweş e lakin li ber yar û hebîb

Dem dem li min ev bû neşîb xemr û şerab b'nar û esef B

⁷¹ F. bibihîse, guhdarî ke; T. dinle. Mevlana'nın *Mesnevisi* bu sözle başlar.

6b Nîl e Furat j'îşqa Şîrîn gav gav li min nar û esef B

7 ‘Arif ji ‘îşqê serxweş e Me‘rûf ji Gerxê bî hela

Da nas bikit xetrên de rê min dil biye nar û esef B

8b zulfan bend: hicrê pîr B

9 Saqî li kû da herme wê bade binoşim ez ji wê

Da ez bibûsim lêwê wê dil jî ji ‘îşqê bû esef B

Zahir şeh in dil şubhê qîr zulfê negîr b'nar û esef

Qafiya Q - ق

91*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Nûra meyê xef hate dil çendî me xef kir bûye berq
Ferda şebîhê zîbeqê dengê me bû her re'd û berq

Nûra meyê nabî xefî wek zîbeq û berqa sema
Çinka me xwar le'la meyê awaz me kir wek re'd û berq

Berqa ji dil enwa' dihat sêgah ji dil îro dihat
Hubb û evîn enwa' dihat derket ji dil awazi berq

Hubba ji rûyê esmeran kîmyayi yar ger bext hebî
Necma se'adet bû xuya der muhbeta rûyê 'ereq

5. Ey ba hilîn bend û niqab derdê li min zulfa gulab
Benda li rû sîm û zerab ez kuştîyê rûyê 'ereq

Riswa kirîn rûyê 'ereq gerden ji toqê bû gerez
Kewkeb li ser dêmê şerîq lew şohtiyim j'hicra 'ereq

10a ya: ey B; pur in: hene B

10b Şûret şeh in baîin feqîr lew 'aşîq im b'nar û esef B

* A: 87, s. 72-73.

Saqî were ey yari ma derkev ji ‘eynê şahê ma
Şeh ke li van der burcê ma em serxweşê rûyê ‘ereq

Dîsa ji Tirka rû xunav bo min werîn zulfa gulav
Zer-ab bike dêmê xunav derdê li min zulfa ‘ereq

Tirk û nigarê pur nigar mey daye min j'rûyê nigar
Destê te ye b'neqş û nigar ‘aşîq te kuşt b'zulfa ‘ereq

10. Gîso ji Tirkê bû xelek tîrê di wan goşe çek
Rihtin ji wan gemzê felek bisk û du gîso pur ‘ereq
Cezbek me xwar j'rûyê ‘eqîq tûtî şîfet yara şefîq
Teşbîhê hudhud bû şeqîq minqar zer e gerden ‘ereq

Minqar ji mercan û şedef gerden pur e ebrû bi xef
Çîçek ber e zîba lef e zeqna sihir çaha ‘ereq

Çaha zeqen mader durr e tê da giran hûre durr e
Em jê dixûn xûn û mey e kengî bidî ebrû ‘ereq

Bade me noş j'destê Şehî axir dihe cama meyê
Şekker li lêva mawerê le‘la ji wan girtin ‘ereq

15. Ey ba werîn rûyek qemer gerden li ser şems û qemer
Gerden durr e ebrû kemer lala ‘îzar girtin ‘ereq

Da em hebîn mexmûr û mest lewma **Se'îd** her butperest

Zulfa herîr şehla û mest ber leb bine rûyê 'ereq

92*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro seher mey hate dil bada ji husna rû 'eqîq
Gerden ji mawerdê xeffî çesmê di reş durcê 'eqîq

Tirka ji balayê xeram rihte dilî hubb û ğeram
Bejna diraj bû Şah Husam dîsa were ebrû 'eqîq

Ew lûleya şubhê Şîrîn guftar digo şubhê te Zîn
Gufta ji wan hûrê zerîn leb xendeyan ho kir 'eqîq

Hûr kir li min cerg û ceger çendî hebîn şebîhi ter
Hicrankeş im j'hicra di qer dil bû kerî ey rû 'eqîq
5. Ev nazika qend û şeker wek neyşeker rihtin şeker
Xarî ji hicrê her di şer ez kuştîyê rûyê 'eqîq

Gerden xeffî ew lûli ye libsê di ber her Şamî ye
Ber gerdenê cama mey e şems û qemer ew rû 'eqîq

---

* A: 88, s. 73-74.

Herçî nekî medhê j'te re şubhê sihir lê feyde ye
Herçî nebî tûlê te ye keyber li wî xarê 'eqîq

Her tu biya ya nêrgizî qamet elîf selwa sihî
Derkev ji burcê ey Şehî 'eksek bide j'rûyê 'eqîq

Mahê te kir şeqq û kerî xawer kete xesf û çûyî
Em jî şebîhê xawerî carek nedî zendê 'eqîq

10. Tırka 'ezîz û pur leîf meħrem sera bûye 'eqîq
Er tu bimeş nazê leîf her weş bike zulfê 'eqîq
Zulfa belav ke ey şepal ber gerdenê dîsa vemaal
Sê tayekan rêke delal ber gerden û rûyê 'eqîq

Tayê herîrê gîsuwan çîn girtine ber cebhetan
Lale 'izar bagê gulên xalê 'izar ew bû 'eqîq

Tac û kulaha tûtiyê lê xwande bû qaz û qetê
Şed tûtiyan wek min **Se'îd** meqtûlê 'işqa rû 'eqîq

Meqtûlê hicranê kirîn mexmûrê xemra bêgeşîn
Xûna **Se'îd** hellal kirîn van dilberê ebrû 'eqîq

15. Ger em bikîn bûsê leban carek bibîn agûşê wan
Ber gerdenê pêçîn leban xûnim helal bî ey şefîq

Şefqê bike ey nû hebîb da şa nebin eswed reqîb

Em kuştîyê weşla hebîb derdê li min rûyê 'eqîq

93*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro me dî yek *ma'ide* tê da hebî eţwarê 'îşq

Mada ji 'îşqê her me girt lewma **Se'îd** sekranê 'îşq

'Îşqê kirîn her Ke'be dil hem Tûr û hem Sîna ye dil

'Îşqa hebîb û dilbera her tê ji dest sultânê 'îşq

Dîsa me dî Tirka xwe dî 'enber feşan bû 'aşîqî

Guft û digo ya 'aşîqî dîsa tu yî sultânê 'îşq

Şahid me dî der şuhbetê bala dibî şîrîn butê

Bangê neyê der butkedê lew her ez im pîranê 'îşq

5. *Qalet lena*⁷² ya 'aşîqî ehsen ji *medhun ta lena*⁷³

Herdem digo *emdiş lena*⁷⁴ şahid me dî der xamê 'îşq

Camek me girt j'fezla di yar me'şûq di wê her bû xuya

Cama hemî nakit 'edîl ayna Sikender camê 'îşq

---

* A: 89, s. 74-75.

⁷² Ar. Ji me re got/vegot.

⁷³ Ar. pesin ji me re.

⁷⁴ Ar. pesnê me bidin.

Der ayinê dîtîm şehim der camê Cem dîtîm mehim

Meş‘el ji wê bûye çîram ez perwerê sultânê ‘îşq

Pîrê evîn û ‘îşqehê kirme di bezma şahidan

Şahid hebîn hem kewkeban perwane im bo yari ‘îşq

Perwane im tûtî şîfet ey yar weşîn zulfa di mest

Der bağê badane were mecmer dilim ‘enber di ‘îşq

10. Ey ba biyar her gah û gah weşke ‘ebîr j’tac û kulah

Carek bixun *şurbu’l-me’ab* lew murşid im der bezmê ‘îşq

‘Îşqa hewe payan niye feyz û hewa gayet niye

Vî munkirî şesret-xur e em meyxurê esrarê ‘îşq

Cama Cemî girte **Se‘îd** bada ji le‘lan pur mezîd

‘Eksa ruxa bûye be‘îd em meyxurê enwari ‘îşq

Herdem nema der camê ma ‘eksek ji rûyê saqiya

Saqî ji xala bû bila der camê Cem dîtîm ji ‘îşq

Der bezmê Şah dîtîm du yar saqî hebî ‘enber bibar

Cam cam biyar saqî biyar îro şepal der bezmê ‘îşq

15. Şuḥbet me xwar ba saqiyan yar saqiyan wek dilberan

Saqî ew în mehbûb ew în sekran ji yaran camê ‘îşq

Muṭrib dihat sazek digot dengê di wî gemzek digot

Saqî digot *eşrib*⁷⁵ **Se‘îd** ‘aşiq tu yî der bezmê ‘îşq

Qafiya K - ك - G - گ

94*

Mustef‘ilun / fe‘ûlun / mustef‘ilun / fe‘ûlun

Munserih — . . . / . . . / . . . / . . .

1. Dil bû qebes ji ‘îşqê ‘îşqa şepala çalak
Em bîn cebel çu Tûrê her bû ji rûyi çalak

Dil bû çira ji ḥubbê ḥubba ḥebîba nazik
Heyret kirim ji zulfê kuştin ewî çi çalak

Dil bû şemi‘ ji nûrê perwane im **Se‘îda**
Şohtî dilîn ji hicran hicra ḥebîba çalak

Durdîxur im bi ilham qudsî me dît di mir’at
Mir’at çira û Tûr e ji zulf û kulahi çalak

5. Subḥan ji rûy-dênê Leyla hebî ḥebîbim
Mir’at me got ji Hewrem yara ḥebîb û çalak

⁷⁵ Ar. bide vexwarin.

* A: 90, s. 75.

5a rûy-dên: rûdên, rûdêhn; T. yüz, surat, çehre.

‘Er‘er heja ji xûbî meş‘el xuya ji birhan
Qewsê hilalê ebrû naza didin çi çalak

Zulfa ji rûyê Leylê em jî dîkin bi meylê
Meylek me kir li ruxsar carek çuwe me idrak

Hoş çûye me ji şurbê bada ji rûyi yarê
Ellah ji ‘îşqê naza hoş çû nema çu idrak

95*

Fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel · · — — / · · — — / · · — — / · · —

1. Ji îşaret bi şefawet didirim neğmeê çeng
Me ji dîwanê se‘adet dixurim bade û beng

Bi fîğanê ney û nayê digirim durrê ‘ecîb
Şems im felek ya zuhre im *nezerî fike helek*

Neğme’a şahê se‘adet bi me ket ji roja ezel
Qemerê kir te kerî bi du enguşti belek

Şahê şîrîn qemeran diderit remz û sirran

---

* A: 91, s. 75-76. B: 74, s. 164-167.
7’dan 16’ya kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.
1 Me jî dîwanê se‘adet ku vexwar camê şerab
Ji îşaret bi şefawet diderî[m] neğme’ê çeng B
2a digirim durrê ‘ecîb: diderim dur[r] û ‘eqîq B
2b Şemsim felek ya zuhre im: Lew jî ber ateşê ‘îşqê B
3 Nezerêk şahê se‘adet bi me da j’lutfê giran
Lew me dil behra geram in di riya şahidê şeng B

Wekû bê şahidê qudsî digirim bîme helek

5. Me ji 'umrê xwe yê bêber me nexwar bade'ê le'1

Belkî bê feyde **Se'îda** geriha canî helek

Ezelî bî tu hebî rindê şerab û ji şubûh

Me ji bûsan me fikir j'camê şerab cane helek

Ji derê pîrê muğan ger biderîn bade'ê reng

Dê ji ber perde'ê dil xoş bebihîn raze'ê çeng

Her wekî ber çeng û newayê ku 'umur bûyî fena

Ew li nêv deftera rindan me hesîb kin çi puleng

Ah ji ber derdê evînê me ceger bûye fîğan

Dil û sîne çi xumar in we ji batin ve pereng

10. Ey hewayê seherê berde ji xalan tu nesîm

Lê ji vî derdê fîraqê me nema şebr û tu reng

Di riya dostî **Ġeramî** me nekir karekî pak

Wer bikîn şîn û girînê di riya şahidê şeng

---

4 Şahê şîrînî dihenan daye dilî remz û surek

Wekû bê şahidê qudsî me ceger bûye helek B

5a bêber: bêbehr B; me nexwar bade'ê le'1: me nedî 'eynê murad B

5b Belkî: Belki B; geriha canî helek: te ceger bû pereng B

6 Ezelî bî ku hebin rengê şebûhê ji şerab

Lew seher mest û xerab in me vexwar bade'ê reng B

Lê ku carek bebihî deng û newayê me seher
Da bidî 'aşiq seherê nîmî nezer rûyê çeleng

Ahê bigavî dinalim me ji ber derdê ceger
Ku birîndar û xerab in me ji ber derbê xedeng

Gav û bê weqtî dikalim me ji hicra te ye yar
Me ji ser ta qedemê atêşê sûzan û pereng

15. Ceger û dil herdu dinalin me ji 'îşqa te ye şaf
Lew ji 'îşqa te ye dil bûyî wekî şubhetî çeng
Gih di ber dengê şerabê ku seher tête ji raz
Şubh û êvar û dereng e bigirîn şahidê şeng

96*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez -- · - / -- · - / -- · - / -- · -

1. Dîsa ketim hicra di yar can û cesed têkda helek
Her çî bibînit hicretê *la-budd* bixwit narek gelek
Narê evîn û 'îşqehê ez dam zemîna hicretê
Îro reqîb da min jehir can û cesed dê bin helek

---

* A: 92, s. 76-77. B: 75, s. 167-170.

1a hicra di yar: vê hicretê B; têkda helek: wî bûn pelek B

1b narek: narê B

2b Hicret exê vê furqetê can û kebed wî bûn helek B

Kuştım reqîb îro **Se'îd** keyber birî narek mezîd
Ta key xelaş bim ey 'Elî qelb û ceger her bûn helek

Kengî bidî ey nûcuwan yek ku şemal j'weşla di yar
Sergeşte yim j'hicra şepal ev 'ezruwê zulf kir xelek

5. Zulf û du gîso bûn belav rû û 'îzar lê bûn xunav
Bada ji rûyê 'ezruwê çend reğbet e can bû helek

Xwezîya bida min ew gireh jê rîz bibî remz û sirre
Çîn çîn kire l'dêmê pure kuştin duşed Tîmûrileng

Kakul reşa 'enber şifet çeşmê di mest ahû şifet
Bangê hewa da b'vî şifet lew da'ima dil bû pelek

Herçî bixwit yek cam şerab dê dil bibit *husnu'l-me'ab*
Lew mest kirim zulfa gulab can bî fîda zulfa çelek

Îro 'eceb der butkedê min dî şenem teb'et furuşt

-
- 3a birî narek: reşand çendî B
3b Dûr û deraz û pur be'îd qelb û ceger wî bûn pelek B
4 Kengî bidî ey nûcuwan van xal û zulf û gîsuwan
Sergeşt e dil j'hicra ewan xûzya li min zulfê xelek B
5 Zulf û du gîso bûn belav ber şorgula gerden xunav
Min dil fiğan û pur belav ez sohtiyê rûyê çeleng B
6 Xûzya bida ew tur[r]e j'zîr da her bibî sihr û sirê
Çîn çîn bida wê çenberê kuştin her ez Teymûrileng B
7a reşa: reşand B; di mest: siyah B
7b Dil min ji wan mexmûr û mest lewma ceger bûye pereng B
8 Her çî vexût camê şerab dê dil hebit *husnu'l-me'ab*
Min jê vexwar cama gulab can bî fîda rûyê çele[n]g B

Saqî digot ey butperest yan rûh bidî yan can helek

10. Îro seher çûm meykedê selwa rewan meş‘el şifet
Wî Hewremî da min qedeş der ‘îşqê yar dil bû pereng

Yarê dixwand tûtî şifet rindê şubûh ey butperest
Hetta ebed sekran tu mest çîn kir zulif kakul helek

Îro me dî remzek gerîb mutrib digot sazek ‘ecîb
J‘cama tîhûr da min hebîb der ‘îşqê yar şohtim gelek
‘Îşq û selamet ey **Se‘îd** nefret kirin zû zû be‘îd
Der wehdeta mutleq mecîd şahib dilan nînin gelek

97*

Fe‘ilatun (Fa‘ilatun) / fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel · · — — / · · — — / · · — — / · · —

1. Ji derê badefiroşan bixorin bade‘ê reng
Dê ji dil bigrî şefa‘ê biretin perde‘ê jeng

Lew ji dil ah û fiğan î n me ku dî nale û çeng

9b Saqî me go ey butperest rûhî bide zulfa çeleng B

10a meş‘el şifet: bûbû butê B

10b da min qedeş: dam hicretê B; yar: wî B; pereng: pelek B

11 Îro Ğeramî mey şifet rendê şibûhê butperest

Hetta ebed sekran e mest j‘van kagulan çûne helek B

12a remzek: resmek B; digot: digo B

12b J‘cama tîhûr min bû neşîb perwan şifet dil bû helek B

13a nefret kirin zû zû: peyweste wan bûye B

* B: 73, s. 161-164.

Dil ji ber 'îşq û ğeramê me seher bûye pereng

Her ji burhan direşînit cegerê tîr û teber

Me ji dil kirye hedef rûhê 'ezîzî çî pereng

Me ji nû xoş ke şepalê bi du le'lanê ji şeng

Bide carek xet û xalan me ji biskê di çeleng

5. Vegerîne îro celebê hatiye newbet ji 'Ecem

Lê ku peyweste bi hevra tu bidî tîr û tifeng

Xusrewa min were vêra lê ji bejnê tu xeram

Dilê bê derdê **Ġeramî** ku ji 'îşqê wekû çeng

Şah şîrînî diheha bûye xeramî bi seher

Fetehe's-şerq û beynenî bi siwarê bi tifeng

Fetehe'l-ġerb e şepalê bi şe'a' ew bi fîğan

Ney ji 'îşqa te siwarî ku dinalîn be du deng

Bi newayê ney û nayê ku veda bend û şîbak

Wer temaşayê şehîdan ku hemî rengê bi reng

10. Bendê rindan kî vekê her ji fîraqê û ji hîcab

Ew esîr îna di hewayê biderîn zulfê ji reng

Lê ji ‘îşqê ku dinalim seherê şubhê durenk
Her ji derbê te dinalîn Xusrew û Gîw û Peşeng

‘Eynê ‘îşq î n û ğeramê me ji dil şubhê pereng
Mest û serxoş venumayin me ji hicra te ye ‘enk

Ne tinê Xusro didêrî ku hewadarî Şîrîn
Heme Ferhad û **Se‘îda** ku esîr bûne li reng

Ne bi vê tewrê şîrînî diderî xûb û ħusun
Ew bi şîfatê şekerî kuştine ‘aşîq çî çeleng

15. Her seher mest û xîrab î n me ji le‘lên di ‘eqîq
Lê hema mest û xumar î n me nexwarî mey û beng

Em ji ħusna te şîrînê ku bûyîn lal û xurûş
Me ji hoşî qet nema nuqte fikrê bi tu reng

Were bê bade **Se‘îd** vê ğezelê bîne meqam
Her dema bêt û cuwan e bi newayê ney û çeng

Kiye bê reşte ğezel bînê di behr û bi meqam
Her dema bête serayê me şepala çî çeleng

11a durenk: Durenk diye de telaffuz edilir, çan ve çingırak gibi nesnelerin sesi için kullanılır (Nâcî, 1308: 408)

11b Gîw: Yazmada “Gîs” ya da “Keys” şeklinde yazılmıştır; Peşeng: Yazmada “Puşeng” şeklinde harekelendirilmiştir.

15b beng: Yazmada “peng” şeklinde yazılmıştır.

Qafiya L - ل

98*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji 'işqa şorgulê dîsa ez im mexmûr e dil
Mexmûrê xemra bêgeşîn lew da'ima sekran e dil

Sekran û şeydayê dil în kanî hebîba gemrevîn
Zulfa siyaha nêgizîn lewma yeqîn mexmûr e dil

Xemra ji rûyê şorgulê her tê ji destê vê şehê
Şehzadeê mey rihte dil lewma yeqîn medhûş e dil

Avêt dilî hubb û evîn yara şepala sunbulîn
Reş kakulê dil kir hezîn lewma yeqîn ferfûr e dil
5. Rihte dilî derdê Husam selwa sehî xweş bû xeram
Xerram dibî her şubh û şam lewma yeqîn feğfûr e dil

Ew sunbula mercane weş girtin xunav zulfa di reş
Rav bûn belav li rûyê keleş lewma yeqîn meczûb e dil

* A: 93, s. 77-78.

B: 76, s. 170-172.

11. beyit, A nüshasında yoktur.

1a Îro ji 'işqa dêm durrê minnet ku min mexmûr e dil B

1b lew: lê B; sekran: mesrûr e B

2b Dil şohtiye dêm enwer în lê da'ima rencûr e dil B

4 Avêhte dil hub[b] û evîn ew nazika çendî şîrîn

Şubhê Şîrîn bûbû şîrîn lê da'ima ferfûr e dil B

5 Rêhte dilî derdê Husam j'vê badeya Şahê Ğeram

Qed 'er'era bedra tamam lê da'ima feğfûr e dil B

Qelb û dilim mecrûhê 'îşq mecrûh kirîn ustadê 'îşq
Zulfa çeleng bûbû helek lewma yeqîn nîran e dil

Yara şepal mehbûbê dil naza cuwan sultanê dil
Bergê gulê mexmûrê dil lewma yeqîn mecrûh e dil

Şahê evîn û 'îşqehê rihte dilî nûra meyê
Hostayê 'îşqê rihte dil lewma yeqîn hem Tûr e dil

10. Tinnab dihe ew surperî avêt dilî ta pa û serî
Helqe bi helqe zer kirî lewma yeqîn Sîna ye dil

Vî şahidî dil jê revand dem dem li min baîrîn pijand
Remza *Enelheqq* dil kişand lew da'ima Menşûr e dil

Tenha ne Menşûr hew dixwand remza *Enelheqq* her dixwand
Rindê xerabatê dixwand lewma yeqîn Menşûr e dil

Dil da'ima her nûr e lê 'îşqa hebîbî daye lê
Bangê huwiyyat daye lê lew da'ima şeyda ye dil

-
- 7 Min qelb û dil mecrûhê yar lê gahi gav tene hewar
Da'im seher dil j[î] bi nar lê da'ima her Tûr e dil B
9 Şahê evîn û 'îşqehê mey rêhtiye j'kasa meyê
Dem dem dinoşîn vê meyê lew da'ima pur nûr e dil B
10 Fitrak kişandî surperî avêhte min ta pa w serî
Helqe bi helqe nûr kirî lew da'ima menzûr e dil B
12 Tenha ne Menşûr pur dixand remza ena wî da kişand
Rendê xirabatê dixand lew da'ima me'zûr e dil B

Mexmûrê xemra dilber în rindê xerabatê em în
Rindê Husam îro em în lewma yeqîn me'zûr e dil

15. Şuhbet me xwar her şubh û şam got merheba Şahê Husam
Îro **Se'îd** rindê 'uzam lewma yeqîn Mecnûn e dil

Cerha dilî hicra hebîb 'işqa gedar nar û şelîb
Narê kelîm l'rûyê hebîb lewma yeqîn meşhûr e dil

Meşhûr î tu îro **Se'îd** der wehdeta mutleq mecîd
Ev zulf û nûra Şah 'Elî lewma yeqîn mehcûr e dil

Yara ji rengê şorgulê lew keç kire tac û kulê
Ew qed durrê bû mawerê lewma yeqîn her nûr e dil

Yara ji nûra kewkeban meşha xeram wek nêrgizan
Remz û sirra nayên nihan lewma yeqîn mergûb e dil

20. Medhê cemala qudretê herçî dibêm şadiq we tê
Remza evîna qudretê ger em bibîn mecnûn e dil

Naza ji balayê xeram dîsa ez im weldê Husam

---

16 'İşqa hebîb min bû neşîb hicra gedar dil kir şelîb
Narê kelîm min dil reqîb lew da'ima meşhûr e dil B
17a Meşhûr î: Meşhûr e B
17b Mexmûrê xemra yara wehîd lew da'ima mecbûr e dil B
20a herçî dibêm şadiq we tê: çendî bibêm j'vê muhbetê B
20b Dil bûye jê çend sukretê lew da'ima mestûr e dil B

Ev nûcuwan xoş bû xeram lewma yeqîn bêhoş e dil

Ya rebb bibînim qende xend da hel bibit ev qeyd û bend

Dil bendê wê bednam dixwand lewma yeqîn mehbûb e dil

Qelb û ceger min bûne xûn lew her ez im wek ergenûn

Çeşma siyah her bûne nûn lewma yeqîn mestûr e dil

Lew dil ji te mexmûr bitin em jî 'Elî destûr bitin

Dê dil hebit pur nûr bitin lê da'ima me'sûq e dil

25. Saqî were ji ber camê derman bike derdê min î
Der bezmê Lest belkî Belê lewma yeqîn sultân e dil

99*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji hûsna dêm durê minnet ku min her Tûr e dil
Fegfûr e dil îro **Se'îd** lew da'ima mesrûr e dil

Sekran biye qelb û ceger çendî ji çeşmê mesti pur

Zulf û du gîso ew du perr lew da'ima mexmûr e dil

22a qende: le'lê B; bibit: bibin B

22b 'Alem li min wê dane xend lew da'ima mehcûr e dil B

23a lew her: lewma B

23b Dîsa Ğeramî bûye nûn lew da'ima me'zûr e dil B

* A: 94, s. 78-79.

Mexmûrê xemra bêgeşîn tac û kulahê zerkeşîn
Tayê 'îşab û yasemîn lew da'ima fêrûr e dil

Terfê 'îşabê bû xeram em kuştîyê weşla Husam
Teşbîhê maha bê gemam lew da'ima megdûr e dil

5. Rû û 'îzar lale weşand çeşmê di reş 'enber feşand
Bejna semen selwa dixwand lew da'ima her koh e dil

Medhûşê çeşmê nêrgisîn mujgan perî dan ezferîn
Subhan ji Xellaqê semîn lew da'ima medhûş e dil

Mecnûnê zulfa dilber in ew dilbera reng 'enberîn
Gerden ji wê pur zeyyinî lew da'ima kisra ye dil

Tirka ji tayê zulfê mest mey daye dil j'weqtê Elest
Îro Şehê ahû şîfet lew da'ima 'umman e dil

Îro şehî rakir niqab bend û niqaba pur gulab
Destê me girt birme sema lew da'ima mîran e dil

10. Tirka ji mader cewher e perde zer e dêm esmer e
Xwastim ewê ey bilbil e lew da'ima şahan e dil

Şahî ji roja enzelî rihte dilî nûra dilî
Herdem ji husnê serxweş î lew da'ima mesrûr e dil

Mesrûr kirîn yara şîrîn lewma ji ‘îşqê dogehîn
Minnet li te se‘dê **Se‘îd** îro tu yî mexmûr e dil

Necma se‘adet her me girt j'rûyê şehî ...
Leyla me girt j'lûfa şehî lew da'ima perwaz e dil

Kolê şehî îro ez im rûh jî ew e qalib ez im
Tenha ji qalib ez heme lew da'ima fîrîr daye dil

15. Rindê şehî wek zerreyan lê ez tenê canim fidê
Canê min î rûhê min î lew da'ima nîran e dil

100*

Fa‘îlatun / fa‘îlatun / fa‘îlun

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Şuḥbeta tê tunebî çay û mey û yar û gezel
Se‘diya can û cesed têkî kebed tete ecel

Şuḥbeta tê hebitin cam û mey û zulfê butan
Dixorîn badê leban camê bi cam qewl û gezel

Şuḥbeta yarê kirim j'weqtê ezel ta bi ebed
We go xelqê digerin name w rewan bûye gezel

* A: 95, s. 79.

B: 77, s. 173-174.

Bu şiir A nüshasında yalnızca ilk dört beyittir, devamı B nüshasındandır.
1a tê tunebî: tu tê nebî B

Me ji dîwanê se'adet geriham rindê şerab
Bes ke bê feyde **Se'îda** te rewan bûye gezel

5. Me ji zulfên te yê rengîn ku vexwar camê şerab
Lew seher mest û xumarîn ku rewan tene gezel

Me ji 'îşqa te ye ateş ku li dil bûye figan
Lew ceger hate benal û me rewan dane gezel

Ah ji 'îşqa te **Ġeramî** ku seher bûye pereng
Ceger û dil her dinalin ji hewarê me gezel

Gav û gav her dem dinalim me ji hicra te ye nar
Ahê bi gavê me rewan in me li dil daye gezel

Rûhî pur derdî dikalit me ji firqa te ye nar
Ne 'eceb mewcê ruwan in me ji 'îşqa te gezel

101*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - / - - - / - - - / - - -

1. Xemra helal ba zulfê yar hey hey dixwim j'roja ezel
Hezret li min qend û şeker lewma ez im rindê ezel

4a geriham rindê: dikirim camê B

* A: 96, s. 80.

B: 78, s. 174-176.

7'den 10'a kadar olan beyitler, A nüshasında yoktur.

Mujgê perî b'gemz û pur in çaha zeqen b'sihr û sirr in
Kakul ji şamê rêz kirin *mabeynena*⁷⁶ nîne cedel

Yara şepala 'er'erê leb gunçe ye qed sunbulê
Kakul ji mawerdê girê em 'aşiqê maha çetel

Yara şebîhê mah çetel şewqê didî j'roja ezel
Zulfê di xwe çîn çîn li mil yara tu yî maha çetel

5. Yara ji rû maha felek hemçû Mesîh b'sihrê gelek
Girtin du şeq maha felek ba gemzeya maha çetel

Xalî li rûyê nêrgizî werbûn şebîhê xawerî
'Alem ji wê b'lez û girî j'wê qameta mellek ecel

Kirye du ker qelbê **Se'îd** ji remz û gemzê ji hedîd
Gav gav kişand gemzek mezîd qelb û ceger dane ecel

Min ji seher dil bûye mest ji gîsuwa îro dimest
Ber dêm û ruxsarê şukest k[ê]şa li min tîra ecel

1b lewma: dîsa B

⁷⁶ Ar. di navbera me de

2b ji şamê rêz: reşan dil ker B

3a 'er'erê: şorgulê B;

3b Ez xûziya reş kakulê xûzya li min maha çetel B

5 Vî şahidê maha felek 'Îsa nefes j'zulfê helek

Ker bî du şeq maha felek b'yek gemzeya zulfê li mil B

Kêşa ji qewsê ebruwan qews û qezeh bûn gîsuwan
Leb leb rijandî j'ebbruwan derbên ku rûhî da ecel

10. Gêzên ji çehvên şuhelî hatin ji tîreka belî
Endaze da min kahelî lew qelb û dil wê tîn ecel

102*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro şenem mexf e **Se'îd** sergeşte yim wek to zelîl
Vê firqetê buryand kebed îro şenem naxwiye zelîl

Hicra ji rûyê vê şenem hûr kir ceger kun kir kebed
Her bo Xudê ya dilberê vê hicretê kor kir zelîl

Şu'lek ji ruxsarê cemîl ger dîtiba metrûd pelîd
Secde dibir weqtê ezel her bo ji Adem pur zelîl

Şukrê Xudê îro ez im şeyda li wî dîsa ez im
Îro perî mexfî li min çûn asiya gerr da zelîl

5. Ey ba were ba çeng û perr perda rûya rake ji ber
Zulf û perra hilne ji ber lew şohitiyim j'husna cemîl

Roja nebî bû yek ji wan şeyda wu mecnûn em geran

---

* A: 97, s. 80-81.

Ya rebb bibe hicra giran perdê bibe j'rûyê cemîl

Ya nûcuwan weqte bibîn gerqî di xûn û dil xurîn

Der şuhbetê bîne emîn zulfa di xûba wî cemîl

Billah ji rengê saqiyan bîme 'eqîq ber asiman

Kengî hebî 'eksek ji wan çun 'adetê ber min zelîl

Billah ji lûfta Şa[h] Hûsam herdem dixwim ho ho xeram

Fîrquetkeş im j'bade w di cam ez kuştîyê nûra cemîl

10. Weqtê ku tê derdan weşî cam jî dibî zerrîn weşî
Wek asiya heft asiman ber camî ma gerr dan zelîl

Sağêr me girt j'fezla şehî qed 'er'erê selwa sehî

Wek kewkebê meş'el dida îna Sikender ney 'edîl

Cama Cemî daye cemê em perwerê cama meyê

Saqî dixwand her vê demê remzê 'ezîz û pur cemîl

Muṭrib kirim sekran û mest lewma ez im rindê dimest

Saqî bi zulf û perki mest camek nihan da min zelîl

Gerçî ez im **Se'dê** zelîl lêkin kirim yarek cemîl

Lew pur bibin munkir ji min piştîm şepal yarek cemîl

15. Lew pur bibin dujmin j'me re darim henoz Kerrar 'Elî
Der munkir û keydê neke îro 'Elî şahek celîl

103*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Ey saqiyê sîmîni saq carek biyar cama zela
Dil bûye ker j'hicra delal carek werîn cama zela
Da dil vexwit 'îşq û evîn weqtê ku lê ew surşîrîn
Hem bû zerî ew horî'în ruxsarê yar her lê cema
Ruxsar ji wê 'eyn kewkeb e kakul reşa nûr û sur e
Ser hatiye cama şedef weqtê sehergahê celal
Mey hate fincana zucac weqtê sehergaha Elest
Hey hey dinoşim ta ebed cama şedef j'destê şepal
5. Yara şepal birye hewes dil bî cuwan ma yek nefes
Lehze cuwan dil kir ceres çîn çîn kirin zulfê kupal
Biska siyah xûb û dur e ruxsar ji wê wek kewkeb e
Ew meyperest dêm esmer e ew neyşeker şubhê geza

---

* A: 98, s. 81-82.

5b kupal: kopal, T. baston; F. kûpal, demir gürz. Kıvrımlarından dolayı sevgilinin saçını bastona benzetilmiş olabilir.

Yara cuwan şekker dixwast kuştin duşed rindê Elest
Dem dem dinoşîn bade mest çeşmê siyah şubhê gezal

Çeşmê di reş ez dîn kirim yekser ji dil xûn-rîz kirim
Şems û qemer bûbûne şeq weqtê ku da remzek şepal

Gerden diraza neyşeker xweş bû xeram l'burca qemer
Qed 'er'er e gîso gireh ez şohtiyê dêmê hilal⁷⁷

10. Xemrî ji xalan bûn girê şeqqe'l-qemer b'enguşt perê
Ew dêm zerî wek xawerê çeşmê di reş her bê mişal
Çeşmê siyah l'dor bûn gelek werdê di cor lê bûn helek
*Fî hubbiha rûhî pelek*⁷⁸ dêm 'enberê lê bû cemal

Gerr dan li rû xal û xeşan ew dîlbera şahê butan
Reş kakula lê bûn 'eyan çenber ji mawerda zelal

Çenber kire çîn çîn gireh qewsê hilal mal xencer e
Burca cedî wê ker kire xalê rûya qerqef zelal

Qerqef me xwar j'rûyê şîrîn serxoş kirîn remza evîn
Qerqef şebîhê ateş îr rindê di wê her bûn delal

15. Bê hoş û serxoş em buyîn weqtê me dî rûyê şîrîn

---

⁷⁷ Derkenar, s. 81.

⁷⁸ Ar. Ji hezkirina wê rihê min.

Vê qerqefê em dîn kirîn hûsna ruxa ew bê mişal

Selwa cuwan pur zeyyînî şam û seher her xemmilî

Gîso seher her kemmilî çaha zeqen da xemrê al

Ew al şerab şor û zer e em girtiyê b'sihr û sir e

Xal 'enberan girtin gireh mujgê çeman lew kir qital

Qetlê dikit b'gemz û sirê ew bî Mesîh muhyî dênê

Xal eswedê gerden purê biskên siyah lê bûne xal

Xalê siyah şor û bilûr wer bûn li ser werdê di cûr

Min dî li ser bedrê di hûr hê mîm û kehfê yek di dal

20. Qerqef niye her muhbet e hûsna rûya her mutleq e

Şem'ek li nîva dil kete ebrû ji 'enber bû hilal

Ebrû hilal bû qewsê tîr qetlê dikit b'gemzê çu tîr

Çûm hezretê îro **Se'îd** eqreb ji qewseyn ew hilal

Qurbet me girt j'narê meyê saqî kirîn rindê meyê

Bê şerbet û nûra meyê kes dê herit nezdî şepal

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji dengê hatifan minnet ku min mesrûr e dil
Şehzadeya terha cuwan remzek nihan avêhte dil

Mey rihte fîncana şedef ew dêm perî gerden şedef
Ma dê vexun îro bi xef *fi'l-hal* evîn avêhte dil

Terha cuwan b'gemz û sur e efser kulah meş'el pur e
Zulf û perran b'lez û pur e remza evîn avêhte dil

Gem jê keşîn rûz û şebê em kuştiyê vê gebgebê
Şehzadeê şîrîn lebê remza heqîq avêhte dil

5. Serxweş kirîn van hatifan dengê *Enellah* hat 'eyan
Xûb û şepal nabin nihan muṭrib sirûd avêhte dil

Şoxa şepal zerrîn kemer leb xende ye şam û seher
Ebrû ji mawerdê çeper remz û sirûd avêhte dil

Mecrûḥ kirîn zulfa belav şêx û mela dil bûn belav
Qişşe w hikayê dêm xunav gemze nihan avêhte dil

Bê hoş kirîn bûya Xeten xemrî ji mawerd û Xeten

---

* A: 99, s. 83.

Avêhte dil şahê Xeten negm û surûr avêhte dil

Sermayê dil ew lûliye şahê dila her lûliye

Dîsa **Se'îd** her gorî ye zulfa du ta avêhte dil

10. Me j'boyî yar da'im digot remza evîn her dil digot

Remza *Enelheqq* her me got şehzadeê avêhte dil

Subhankêş îrindê Husam wek Bayezîd bihter xeram

Mecrûr kirîn hubb û geram 'eyne'l-'eyan avêhte dil

Bexşîd bike ey horî'în 'eyne'l-yeqîn ey nûrê 'în

Etwar ji 'îşqa surşîrîn wek zîbeqê avêhte dil

105*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji remza nûcuwan sîrî hate da mexmûr e dil

Mexmûr kirîn ebrû reşê îro 'eyan mey rihte dil

Remzek ji le'lê pur şefaf bo min hinar weqtê seher

Derkev ji burcê surperî îro 'eyan mey rihte dil

Remzek ji nû da min şepal gîso w lefa lê bûne xal

10a digot: Yazmada "digoht - دگوخت" şeklinde yazılmıştır.

* A: 100, s. 83-84.

Bezma ku muṭrib lê zelal saqî ‘eyan mey rihte dil

Bezma ku muṭrib lê diyar ʔerha cuwan da çeng û saz

Rûyê beraq zulfê di naz îro ‘eyan mey rihte dil

5. Mexmûr em în ey saqiyan muṭrib bide sêgah û can

Vê hicretê qelb jê giran îro huwiyyat rihte dil

Cam cam dida min saqiyan gerden bi zulf û gîsuyan

Zulfê zirav lê hate rav lewma **Se‘îd** meczûb e dil

Van dilberan şuhbet kirin şuhbet bi noş û ser kirin

Lef rêz kirin ‘enber kirin îro ‘eyan hûr rihte dil

Dilber ji rengê şorgulê da min ji rû cama meyê

Efyûn ger e saqî mehê îro ‘eyan medhûş e dil

Saqî kirîn mexmûrê Zîn mexmûrê xemra bêgeşîn

Meczûbê bada eḫmer în îro şehî mey rihte dil

Qafiya M - م

106*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

8b Efyûn: Yazmada “Evyûn” şeklinde yazılmıştır.

* A: 103, s. 85-86.

1. Ji hubbê yar çu Ferhad im ji hicranê çu nayan im
Ji efganan çu goyan im dikim feryad ji hicranim

Ji badê rû ezê bîme şebîhê rindi meyxañê
Ji meyxañê te girt goşek ji pîrê meyfiroş zanim

Ji butxañê me dît buttek şebîhê Zîn bi husnê ve
Kemberbest im li ber zanû ji 'îşqê rû gezelxwan im

Gezelxwan im çî çalak im butagîr im çu tûtî me
Seher xwandim ji Hewramî ji lutfê ew seher zanim

5. Felaîûn hate Hewramê ji medhê o çî sekran im
Heya 'ezrû were banî ji xwe bade bide canim

Ji goşê ebruwan rêke zebad û 'enberê pur ke
Ezel hate dilê rindî meyê 'ezrû we hewran im

Ji 'îşqa van perî rûyan dixwim xûnê ji bo zulfan
Çu zulfê esmerê dîtîm wiha bazim çu goyan im

Li ber tîran kirim amanc me kir merîtal dil û canim
We tîrek da ji gemzê ew diçin dil da şîrînan im

Li ber rûyeş şibî perr hat li dor le'lan ji rav û nem

3b zanû: çok, kabok. T. diz.

Ji xalê taci zer dîtîm qemer bazî li ser canîm

10. Heya dînê me yî mexfî ji hicranê em ê dîn î[n]

Li cergê da diçin ateş ji hicranê çî sekran im

Ji girdabê çu gerdûn im li bo maha kulah zerkeş

Were Hewrem ji butxanê bide **Se‘dî** hebîban im

Hebîbê Hewremî xwastim li der şuhbet we pur mey da

Yeqîn ew bî li butxanê şebîhê durr li meyxan im

Ji meyxanê me xwand esrar bi awazê ney û nayê

Şebîhê ney borûzan im ji ber zulma reqîban im

Li min derd e bidim jehrê ji destê yar ji bo dêwî

Kirim canîm bi yek camê bide **Se‘dî** ji yaran im

15. Di ber qebza şehê xûban ez im riswa li van yaran

Fidayê ‘ezrû û Hewrem dîl û canîm ji şedqan im

107*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — — — / — — — — / — — — — / — — — —

1. Dîsa ji gemzê dilberê mesrûr e dil pur şade cam

10a Dînê me: ji dîtina me, ji pêş çavê me; T. gözümüzün önünden. Mexfî: veşartî; T. gizli.

* A: 104, s. 86-87.

Şad û xweş în weqtê niyam weqtê ku tê durrane cam

Tirka ji husnê pur nigar neqşê gerîb lê bûne çar

Hê mîm û kehv û ta û lam min dî li ser bedra tamam

Hate xeram weqtê seher xemlî ji rengê sîm û zer

Zulfa girah bayî di ker 'enber weşand der sirr û cam

Her min dixwar misk û 'ebîr bayî weşan zulfa herîr

Perwaz birin da burcê mîr me'd xergeha taş û du cam

5. Cam 'enberî rû şorgulî teqbîl me kir ber pa şehê
Xaka ji ber payê şehê ni'me j'me re der sîne cam

Şukrê Xudê **Se'îd** dikê îro ez im xaka perê

Ew 'enber e ya şekker e îsand ewê ev sîne cam

... nabit 'edîl xaka riya dilber cemîl

Bikşîn ji çehvan ya **Se'îd** eşkî 'ecîb der sîne cam

Hetta ebed em dê hebîn şeyda û mecnûn em hebîn

Muħbet-xur în miħnetkeş în da'im ew e der sîne cam

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Zulfa ji ser dêmê şepal ey ba hilîn şubh û di şam
Şehzadeya şîrîn zelal derket ji burcê pur xeram

Xwezya li **Se'dê** ma bela serxweş biye şîrîn qeda
Nayet qerar rûz û şeba der bendê zulfa pur xeram

Ev bû keser bo 'aşıqî şîrîn qed û leb şekkerî
Rabe ji xew wek nêrgizî şebnem li ser zulfê xeram

Ev bû keder bo serxweşî dêm 'enberî dava dilî
Lêkî li ser zulfê perî her 'enber û qend û di şam

5. Min dî li ser dêmê gulî lam û elif her 'enberî
Ebrû keman tîr dan dilî xwezya biba şîrîn xeram

Dê bit şepal gîso zirav şebnem li ser dêmê vema
Tac û kulah bigrin xunav em şohtiyê bejna xeram

Dê bit seher şahê seher dorê bibîn xalê di qer
Qamet elîf zerrîn kemer xwezya li burca ew xeram

Derket ji burca sunbulê dil refte bî j'cama perê

---

* A: 105, s. 87-88.

Nuqte bi nuqte filfilê ber gerdena Şahê Husam

Hicret keşan vî 'aşiqî xwezaya li min weşlek zerî

Dil bû kerî j'hicra 'Elî ya rebb çi ye nayê xeram

10. Îro seher hoş çû ji ser şehzade'î xef hat bi der
Heywan ji kû munbit li ser wer bêt şepal qamet xeram

Dîsa bibê ey rindi ma boçî dikî nalan şeba

Wek tûtiya bûyî xuya der şewqî yara pur xeram

Narê evîn û 'işqehê bû zîbeqe hem meş'el e

Nabî xefî rûz û şebe selwa sehê nabî xeram

Ey zahidê xişk û xudî dîsa neke lewmê li vî

Dil bûye xûn vî 'aşiqî der hicreta Şahê Husam

Sur'et li min bûne du sal vê hicretê dil bûye mal

Rûreş bibin xane w di mal dîsa ketim hicra Husam

15. Xame w midad nakit wefa şerha firaq û hicreta
Şîşê di şor ta ta tewê vê hicretê kuştim Husam

Dil Tûri Sîn ey surşirîn lewma ez im muhbetkeş î

Lew heyy ez im firqetkeş î ey can were Şahê Husam

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro seher mexmûr e dil j'vê dilbera şîrîn kelay
Lewma seher min dil geram j'vê esmera ez bûm gulam

Bayê şeba rakir niqab lew bûn 'eyan zulf û gulab
Dinya li min bûye kulab şed merheba şîrîn kelay

J'bezmê [E]lest min bû neşîb 'işqa şepala min hebîb
Dê kor bibê eswed reqîb ey padişahê surkelam

Leyla ji 'Amir bû xuya kêşa niqab j'zulf û rûya
Bîrbû ji min zuhd û riya lewma **Se'îd** bûbû gulam

5. Bayê şeba ji ma[h] rû avêt niqaba zulf û rû
Enguşt hejand ji dest xwe şeqqe'l-qemer j'ewr û gumam

Şeqqe'l-qemer j'remza zerî kesrî ji wê belz û kirî
Mîr û gulam dil bû kerî ez şohtiyê şîrîn kelay

---

* B: 79, s. 176-177.

1b geram: B nüshasında çoğunlukla “giram” şeklinde harekelendirilmiştir. Geram: eşq û evîn, T. aşk, muhabbet.

2d kelay: Yazmada “gelam” şeklinde yazılmıştır.

6b kerî: Yazmada “kirî” şeklinde harekelendirilmiştir.

Qafiya N - ن

110*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji bîkr û duxtera esmer wiha girtim çu sehharan
Ji wê bîkrê dixwim bade ji zulfê wê dixwim bûyan

Çi bîkr û duxter û naz e ji gemzê xwe diweş sihr e

Ji ebrûyan didit bade ji çeşmê xwe didit yaran

Siyah çeşmê leb û le'lê ji vê badê dikîn sihrê

Sihr da min ji cama xwe ji wê sihrê me kir nalan

Heya duxter bike rehîmê tu kengî bê ji wê burcê

Ji burca muşterî derkev xumar im ez dikim nalan

5. Ji bo yarî were duxter du zulfê xwe bibarîne
Nesîmê 'er'er û çiçek bibarîne ji wan bağan

Ji bağê 'ezruwê pur ke sebîl û turq û awazan

Tu wê ce'dê bibalîne ji zulfê xwe bixûn nayan

Ji wê ce'dê ez im medhûş ji bûya wê ez im serxûş

Ji hoş û bîkrê bînim nitac û bîkrê efkaran

---

* A: 106, s. 88-89.

Ji van rindan we bêhoş im ji bada le‘lê meynoş im
Sehergahan li ney hoş im te‘alellah ji van yaran

Te‘alellah ji husna duxtera ‘ezrî ji balayê xeram hatî
Ji husna wê Eyaz ber xwar ji ‘îşqê wê ez im mestan

10. Nesîmê min bibe hemrah li cergê da bibe agah
Ji hicranê dixwim xaran bibe hemrah li ber yaran

Çi hemrahek çi çalak e ji wî rûhim ez im qalib
Fidayê hezretê şah im Husameddînu we'l-canan

Ji Tirka ‘ezruwê zanim **Se‘îd** şeyda li ruxsaran
Kezalik meyfiroş zanit bibîn agûş li ber yaran

111*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Bide canê ji meyxañê şîbak û pencer û rewzen
Ji butxañê bide xanê bi tar û keş li derdê min

Li min derd e bibim agûş şenem Hewrem bi ‘ezrû ve
Heya dildar bimeş îro ji xan û pencer û rewzen

Şubîlgahan were saqî li min pur ke meyê baqî

---

* A: 107, s. 89-90.

Ji goşê ebruwan başî ‘ebîr û ‘enberan sosin

Du zulfê eswedî pur ke ji çeşmê reş ‘ebîr pur ke

Ji ruxsarê Xeten rêke ew e îro li derdê min

5. Ji derdê xwe dikim feryad ji hicrê ew ez im Ferhad

Evê zalim ceger buryand bidê jehrê eya can min

Li min poş bî şîrîna yar çi car **Se‘dî** ji hicra yar

Meger saqî werîn dildar biçit hicrê ji cergê min

Ji cergê min ‘eceb xûn e ji dildarê di xûnxûr e

Ji vî saqî dixwim bade ji zulfê ew ceger rewşen

Ji şu‘la rû ezê şem‘ im çi perwan im li damê cem

Fitîla dil biye ateş şebîhê Tûr biye rewşen

Ji tûrê Hewremî bînim di camê da Cemî bînim

Ji van yaran çi şîrînim çerağê dil biye rewşen

10. Bide saqî mey û bade kî rewşen bî dilê sade

Ji bê bade dilim sar e dilim kor e ji bê rewşen

Ji seccadê eya saqî qedeş pur ke ji meyê baqî

Çu seccade nebî rewşen meger bade bikî rewşen

Ji enwarê şîrîn ğunçan me dil tûr e purî nûr e
Ji Tirka Hewremî meş‘el kenarê Qaf buta me‘den

Çi Tirkek şaf û pur nûr e cihan tûr e di dil xane
Kerem luţfeş niha nîne ğerîb kir te ji wî rewşen

Ji ‘îşqê ew felek rind e dilim mest e ceger rind e
Felek xwande mediĥ zêde bixûn kilkim mediĥ sosin

15. Ne kemter bûm ji gerdûnê nekim medhê ji bo yarê
*Wefa an est*⁷⁹ bikim medhê ji yaran ra segim ez min
Ji bednamî rûyim xecl e ji pur xamî dilim sade
Meger dildar bikî luţf e bibî bala fikarê min

112*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez – – . – / – – . – / – – . – / – – . –

1. Dîsa werîn ey nûcuwan ğemzê ji goşê ebruwan
Qewsê hilal îro ‘eyan dil da birin tîrê di wan
Minnet ez im mexmûrê wan sekran ez im şubhê livan
Sekranê rûyê ‘ezruwan heyranê dêm û ebruwan

⁷⁹ F. Dilsozî ew e.

* A: 108, s. 90-91. B: 80, s. 177-179.

16. beyit, A nüshasında yoktur.

1 Dîsa were ey nûcuwan da dil bibînit ebruwan

Dil da birin îro nihan ev tîrê goşê ebruwan B

2a wan: yar B; şubhê livan: l'zulfa di yar

Manga ji ruxsarê butê kevte di cama sekretê

Sekran hene l'rûyê butê lê ez tenê rindê di wan

Teşbîhê bilbil ez heme perwaz ji wê ez girtime

Hey hey ebed ez riştime heyranê zulfa meyweşan

5. Bûya ji ruxsarê ewê mexmûr û serxweş ez kirî

Şukrê Xudê ew bo me bî kakul reşa em lê bixwan

Xwande li min vê Tirk şeh e ahû şifet pur ‘enber e

Îro şeh ezfer weş e zulfa şepal derdê weşan

Ellah ji vê Tirka şepal durrdane bî lê xetî û xal

Medhê bike bi kilk û dilam perwaz bibîn ba zulfekan

Ey ba nesîm weqtê şeh weş ke li min çaha di qer

Zeqna xunav ez kirme ker lew her ez im wek tûtiyan

Îro **Se‘îd** şî‘rê bixwan her bo li bejna ahuwan

Em şa‘îrê p[î]rê muğan îro şeh bêhoş rewan

2b Sekranê rûyê ‘ezruwan: Lewma şeh min dil hewar B

4 Teşbîhê bilbil ez heme soht û fiğanê ez heme

Her gav û gav ez nale me qurbanê tîra ebruwan B

7 Ellah ji vê Tirka şepal durrdane bû ew bê mişal

Min dî li dêmê xet[t] û xal qurbanê çeşm û ebruwan B

8 Ey bay nesîm weqtê şeh bavêj niqaba zulfê qer

Lê min ceger bûyî du ker qurbanê qewsê ebruwan B

9b îro şeh bêhoş rewan: qurbanê zulf û ebruwan B

10. *Borden*⁸⁰ ji min van ahuwan hoş û 'eqil bo zulfikan
Şam û seher min xwar ji wan hubb û selam j'le'1 û leban

Şubha Elest dîsa heman mexmûr kirîn şahê butan
Ellah di ber qebza Elest avête dil 'îşqa butan

Ellah sehergaha ezel rihte dilî hubba ezel
Hey hey dinoşim mey ecel ba gemzeyê le'1 û leban

Xûnîn dil îr reng esmer îr hû hû dikîn di sekret îr
L'vê dilberê husnek şîrîn payan niye her an û an

'Îşqa cuwan û esmerê nayê hesab û defterê
Ellah ji cama zerkeşî da min qedeş j'rûyê di wan

15. Zulfan û biskan her weşîn bayê yemîn bo rindê dîn
Nînim gerîb lew yar hebîb şefqet pur e j'zulf û perran

Îro **Ġeramî** serxoş e çeng û defê wî da xweş e
Ma'il dibî destan weş e der bendê şahê ebruwan

---

⁸⁰ F. birin; T. götürmek.

10 Birne ji min van ahuwan hoş û 'eqil b'van gîsuwan

Gav gav dinalim j'derdê wan qurbanê zulf û ebruwan B

11a dîsa heman: min dil nihan B

11b Dil daye min xal û xetan qurbanê gîso ebruwan B

12 Ellah sehergaha ezel avêhte dil 'îşq û xebel

Hey hey me dil mecnûn xebel qurbanê bada ebruwan B

14b zerkeşî: enwerî B; qedeş j'rûyê di wan: xiyalê ebruwan B

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Carek bîbar bayê nesîm zulfa girah bo min weşîn
Herdu perra lif ke û bipêç bin da rûyan bo min hilîn

Tirka ji tayê ‘er‘erî tac û kulah zer-ab kirî
Zîyr bire kakul reş e ‘ezra rux e gerdên perîn

Ya rebb ji Tirka perde reş bûme gerîb ceger di reş
Zulfa siyaha bû di weş ey ba yemîn miskê weşîn

Hilne w bibe ta Qafe Qaf çerxa bideyn çun bayê şam
Perwaz herin ta Qafe Qaf cam jî meyê hem eyles in

5. Cam jî bibî zêr û şedef dîsa ku bî îro şedef
Da em hebîn meczûb ne xef herfa jî miskê reş weşîn

Meş‘el hebin wek sîm û zer şems û qemer geran li ser
Çerx û felek bêtin li ser meş‘el hebin wek yasemîn

Herdem bibin sekran û mest cam jî bibî xummar û mest
Rengê şedef meş‘el dirext zerre bi zerre bû weşîn

Teqrîrê cama zerkeşîn nakit wefa halim yeqîn

---

* A: 109, s. 91.

Weşfê şepala surşirîn nayêt ji me w Iskender î

Şu'la ruxa şems kir siyah zendê spî cam kir siyah
Ellah ji wê husna rûyan xellaq kirin em serxweş î

10. Cibrîl ji wê rakir niqab nûrîn dîkir bi[s]k û j'gulab
Tûba wu qedda ew me'ab hem ins û cinn û canwer î

Canê **Se'îd** neqda te bit rûhê 'ezîz nextê te bit
Şed Xusrew û Şîrîn bibit şedqa serê zulfa zerîn

Leyla wu Mecnûn her hebin şubhê Şîrîn û Xalida
Canî biden bê 'eyb û reyb her bo ji çeşmê nêrgisîn

Her çî ji dil canî nedit şubhê gulê pur xari bit
Kilk û **Se'îd** pur bade bit em bilbilê rûyê geş î

114*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Carek were bayê yemîn bîska ji ser dêmê hilîn
Şoxa şepala leb şîrîn her daye min hubb û evîn

Hubb û evîna nazîkê şohtim wekî perwaneke
Perwaneê li rûyekê şoxa şepala pur evîn

---

* A: 110, s. 92.

Hubba şîrîn û esmerê nayêt hesab û defterê

Bednam kîrîm vê defterê em dîn kîrîn dînek şîrîn

Dînê Şîrîn her bûme ez ‘aşîq li xalan bûme ez

Mîhnetkeşîn her bûme ez dînî kîrîn rindek şîrîn

5. Ferhad ez im naxwiy Şîrîn şîrîn dihat wek tîr û şîr

Tîr dane min wek tîrê Mîr ez kuştîyê zulfê Şîrîn

Naza şîrîn û pur leîf libsê di ber her bû şerîf

Şoxê kîrîn ze‘f û nehîf hem nazîk û gerden şîrîn

Gerden Şîrîna Farisî êsîr kîrîm b'zulfa herîr

Êsîr kîrîm b'hicra evîn Ferhad ez im kanê Şîrîn

Êsîr kîrîm wek zîft û qîr ez kuştîyê rûyê emîr

Tîmûrileng ev Zîn e Mîr her Mem ez im tu bûyî Zîn

Dîna şîrîna Mîrî Zeyn gul begçeya hubb û evîn

Da d'begçeya rîdwanê geyb Tebrîz ez im kanê Şîrîn

10. Leyla kîrîn dînê Şîrîn ew nazîka bagê evîn

Se‘dî tu yî şahê evîn Mecnûn ez im şekker kîrîn

115*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa li min nû bû evîn bûya gulê nû kir evîn
Şîrîn qeda şahib evîn rihte dilî hubb û evîn

Şîrîn xeram wek neyşeker qendê dirêjit her şeker
Selwa çeman zerrîn kemer her daye dil şekker kirîn

Şekker kirîna yari min em qeyd kirîn bi qeyda rim
Qeyd û kilîla bilbilî her tê ji vî destê şîrîn

Bilbil dixûnit medhê yar ez şohtiyê zulf û 'îzar
Derdê **Se'îd** 'îşqa gedar xarê gulê em şîn kirîn

116*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Carek ji tayê 'er'erê daye dilî xumma evîn
Minnet ku îro dêm durê serxweş kirîn der enzelîn

Serxweş kirim wê 'er'erê wê xûb û nûrîn esmerê
Ruxsar perî mujgan durê mexmûr kirîn der enzelîn

---

* A: 111, s. 92.

* A: 112, s. 93.

Mexmûr bû ya sunbulîn biska du ta miskê weşîn
Kakul reşa lê ‘enberîn heyranê dêmê mehweşîn

Medhûşê bejna çiçek în derket ji burca sunbulîn
Dê bêt şepala gemrevîn ew nêrgiza gerden şirîn

5. Gerden durrê b'gemz û surê wî şahidê qudsî gulê
Durrane yim zuhra ye dêm bazû ji miska şehleyîn

Şehla û zulfa poşe zer kerkir ceger ta pa û ser
Derket ji burcê wek qemer şox û şepala sunbulîn

Şoxa şepal zulf kirne ker ta ta ji miskê bûne qer
Xerram dibî zerrîn kemer hem tûtiye şekker kirîn

Ew tûtiya şengok û şeng mey daye min j'biska çeleng
Saqî werîn maha felek der bendeê zulfê reş în

Şaxê gulê wek ‘er‘erî ahû şifet xirrîn ketê
Çeşmê di mest xummar butê tîra didin j'ebrû reşîn

10. Derda dixwim j'wê nazikê ez bendê zulfa yarikê
Derdan dikî selwa bekê hey hey dixun xar û xesîn

Xarin gulê ser neşter in mişlê di remzê dilîn
Ta key xelaş bim mehweşê ey can were halim bibîn

Ew tûtiya minqar zeheb bal û perrên j'hûrê qeşeb
Şebnem li ser dêmê gureb hem 'enber û dêm yasemîn

Yara ji mercana zirav dîsa seher lê hat xunav
Ateş dibarit her seher ateş dilîn muhbetkeş în

Mihnetkeş im her gah û gah atexsur în ey mehweşîn
Ew nêrgiza bi lûtf û hesîn Behmen ji wê hezr û hezîn

15. Lerze ji wê Behramê Gûr Efrem biye beşret ji kor
Îro **Se'îd** der 'îşqê hor lew serxweş im j'Qalûbelîn

117*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez ---/---/---/---

1. Îro ji 'îşqa nêrgizê dîsa ji 'eynê ateş în
Tîrên di wê ateş helîn biska ji 'enber raweşîn

Biska siyah re'na ye pur ateş dibarit her seher
Ateş gerrînim ev qeder wer binger û ateş dilîn

Ateş dilim wek dozex im derdê li min cama meyim
Weşla şehî derdê dilim hem dozex im wek ateşîn

---

* A: 113, s. 93-94.

Ateşxur e îro **Se'îd** dûr û diraz û pur be'îd

Weşla du zulfa ew mecîd saqî biya em ateş î

5. Saqî biya weşla bi yar ker bî ceger der 'îşqê yar

Yara şepala neyşeker em tûtiyê şeker-ger î

Şekerxur im her şubh û şam saqî bizan ayet ji cam

Cama zucac çu camê Cem lutfê bike şohtî dilî

Şohtî dilî her gah û gah saqî tu yî bagê meram

Carek biya weşla Hûsam em şohtiyê hicra gul î

Hicra siyah her rûsiyah her jê dirêjit dûr miyah

Yara tu yî rehîmê kemal em 'aşiqê rûyê te yî

Ruxsar ji xalan bûye rav rav rav hene çun mewcê av

*Fî hubbiki zabe'l-fu'ad*⁸¹ saqî were miskê weşî

10. Biska siyah 'enber weşan vê tûtiyê şeker geran

*Zabe'l-fu'adu*⁸² ey cuwan rûz û şebê firqetkeş î

118*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

---

⁸¹ Ar. Dil di evînê de heliya.

⁸² Ar. Dil heliya.

* A: 114, s. 94-95.

1. Îro **Se'îd** mexmûr e dil mexmûrê husna dilber în
Dilber ji 'eynê kewkeb în zulfê siyah hatin milîn

Biska siyah 'enber weş e tûtî şifet cam û dil e
Cam daye min j'nûra mey e biska siyah ser dan milîn

Ser dan li ser dêmê qemer nuqtê ji 'enber her du ker
Nuqtê bi nuqtê bû kemer em bilbilê bûya gul în

Nuqtê siyah 'enber reş in kakul ji mawerda reş in
Reş bû ji şu'la rû kuhen derdê dilî rûyê şehîn

5. Rû esmerê xwastim seher ew nêgiza yekta li merr
Nêgiz xeram bî ew seher em bilbilê rûyê geş în

Dilber biye wek yasemîn bûsek me kir ber pa zerîn
Gerçî li min hate hecir mişnetkeş în bo dilberîn

Ev dilbera rengînê rû şems û qemer gerr dan li rû
Destê spî zulfê di bû rav rav rijan ber yasemîn

Rav bûn şelîb ber 'ezruwê derdê li min ev Hewremî
Şehbazê şahan Hewremî heyranê dêmê ehmêr în

Perwaz ji şahê pur siyah qamet elîf dêm şubhê mah
Dê bêt seher Şahê Husam heyranê zulfa şehle yîn

10. Ev tûti minqarê şedef dakevte nêv cama şedef
 Şed şahibaz hatin bi xef rûh bî fidayê şahnişîn
- Şekker dehaneş bûye rîz îro li me perwaz [bi]rîz
 Ta Qafe Qaf ev mîzemîz em Hewremî şekker-ger în
- Îro şepal min dî seher xerram dihat j'burca qemer
 Şeşperr li dest qerqef li ser lew sohtiyê zulfa reş în
- We‘de fikir bo ‘aşiqî hetta ebed sekran tu yî
 We‘da şehî nabî xefî destgîr ez im *der o û în*⁸³
- We‘da şepal nabî xilaf lewma **Se‘îd** meşgûf xilaf
 Mezre‘ fene ey nûrê şaf camê bidar bavêj kemîn
15. Min dî li şuhbet mahî-rû camek rijand j'zulfa digo
*Qalet lena ya ‘aşiqî genni bigo şî‘ren berîn*⁸⁴

119*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — — / — — — / — — — / — — —

1. Dîsa bibare ey nesîm lale ‘îzar bo min werîn
 Şimşad û şemsa rû-perî şebnem li ser xeddî zerîn

⁸³ F. li wir û (li) vir.

⁸⁴ Ar. Ji min re got yara min, helbesteke safî/zelal got.

* A: 115, s. 95-96.

Lale ‘ızara ‘ışqehê xef hate dil der xergehê

Birhê hilal qewsê mehê medhûş kirîn wê mehweşîn

Weqtê ku tê tev bûme çav weqtê dixwand tev bûme guh

Leyla xeram dêmeş xunav hatin mila ew reş weşîn

Ya rebb çi ye ev surperî reyhan li ser dêmê gulê

Dem dem nihan û ney xefî bû ‘enber e bisk şehleyîn

5. Libsê di ber bergê gulê eswed ‘uyûn setwet begê

Xef xwande wî wê negnegê ‘aşiq tu yî der enzelîn

Saqî biyar cama meyê şohtî dilîn j'rû heykelê

Sekran bibîn j'wê tîlsimê cana were zulfê weşîn

Saqî were têk muṭribî rast kin j'me re çeng û neyê

Ferd ferd bibêm şî ‘ru'l-meyê⁸⁵ der bezma cana esmerîn

Muṭrib were weqte ‘eşir roj hatiye burca hemel

Lê de defê bo serxweşî saqî weşîn miska reşîn

Muṭrib bide saza zirav da çeng nebî zîra zirav

Bezma ku muṭrib tê kuzav saqî dibî zulf ‘enberîn

⁸⁵ Ar. helbesta şerabê.

9b kuzav: Yazmada “كوزاق” şeklinde yazılmıştır. Doğrusu “guzaf/güzaf” olabilir.

10. Bezma ku saqî yari bî Hewrem dibî ‘enber weşîn
Hewrem dibit saqî j'me re saqî dibit ew mehweşîn

Bezma ku Hewrem lê diyar hoho dikîn ber ‘erşê yar
Hoho diçît mayîn sukar hingî em î n her serxweş î n

Bezma qemer lê hate xwar bilbil dibit bağ û bihar
‘Ezrû vehewrem lê diyar em ‘aşıqê her sî zerîn

Bezma ku bilbil tê bifir teşbîhê bilbil em difir
Hoho fehîm ra her dibir hetta ketin bağê emîn

Saqî ku tê pur xew xweş e kakul reş e reyhan weş e
Reyhan me girt û her xweş e yarî digirt ‘erqeh cebîn

15. Bezma ku pîrim lê dimîn ‘ezrû dibit ‘eynê ‘ebîr
Serxweş dibit dîsa **Se‘îd** lewma em î n şeyda dil î n

Mahê bibîn ber wî Şehî lew serxweş im j'cama meye
Bezma Şehî heft reng weşî saqî tu yî reyhan weşîn

120*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa l'me da ‘işqa Şirîn rakir ji dil xûn û enîn

---

* A: 116, s. 96-97.

Xûnrîz kirim wê şehnişîn ker kir ceger vê surşîrîn

Meşha şîrîna ‘ezruwê xemlî ji zer-ab û perî

Xemlî ji bergê zer gulî ruxsarê wê mehbûb şîrîn

Şêrîn qeda qamet elîf husna rûya husna leîf

Zuhre ye ew bejna şerîf bûyê ji miska reş weşîn

Ey ba hilîn benda rûya da em nexûn ah û eha

Ber gerdenê pêçîn du ta destê min û zulfa şîrîn

5. Çenber dihat l'Çengîzi da derbîn ji şîra pur dida

Berqa ji zulfa bû dida Belqîs ruwe ew surşîrîn

Birhên ji ‘enber bûn hilal qewsên di wan mû mû vemaal

Tîr rihtine wek tav û lam rûz û şebê mişnetkeş î

Mişnetkeş î roj û şebê der muhbeta şêrîn lebê

Xwezya **Se‘îd** ew gebgebê qendê dirêjit surşîrîn

Şîrîn e ew guft û kenê firqetkeş im der gurbetê

Şewqa li ‘alem ew butê husna ruxa l'banê şîrîn

Ger şemmeyek j'husna te bî bêxîn di cama sukretê

Dê kî cihan pur nûri bî awaz herin ta Çînê Çîn

10. Vê duxterê husnek heye qet kes bidî weşfê heye

Ew surperî diva dilî rihtin dilî nûra evîn

Cama Cemî şemmek ji wê xumma Felaţûn j'sihrê wê

Ey ba bide zulfek ji wê bendê bibe bîne Şîrîn

Bendê bibe j'rûyê zerîn ebrû keman dîsa werîn

Ebrû hilal derdê min in melhem ji dil derdê şîrîn

Çend yek hebin pur cerh hebin dê xweş bikit bihnek ji wê

Dê xoş dikit çeşmê di kor 'Îsa ye sirr ew surşîrîn

Meyxan biye menzil li me carek nehat ew şahê me

Ya rebb 'ebes bilbil neke em 'aşîqê rûyê şîrîn

121*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Neqşek me kir şubhê **Se'îd** her bû ji rûyê dilberan

Dilber ev in 'aşîq-kuj in gerden pur in ev dilberan

Neqşê me bî medh û şena dengê me bî nay û newa

Nay û defan gerhan b'meqam sêgah û enwa' dil-geran

Nûka zerîn gêrand neqîş her bo nigara pur neqîş

---

* A: 117, s. 97-98.

Neqşê ‘ecîb û pur gerîb rindî te kir ber dilberan

Carek bibar bayê nesîm zulfa siyah rake kerîm

Mesned tu yî ya ser ne‘îm zulfê weşîn j'va dilberan

5. Bo min werîn zulfa belav hem çenber û miska xunav

Ev qas hebin j'gerden zirav ‘aşiq em î n bo dilberan

Van lewleyan gerden xunav biskê di xwe kirne belav

Çîn girtine li dêmê xunav zulfê siyahê dilberan

Dilber pur in hem ahû in gemzê di wan ‘aşiq-kuj in

Remzê ji qewsê ebruwan tîr eswed in bo ‘aşiqan

Wer meyfiroş şasê bide em ‘aşiqê rûyê te ne

Hicrê kirîn pur mişnet e libsê şerîf ber dilberan

Çun bilbilan awaz dixwan her bo ji ‘işqa dilberan

Bo çî nekîn neqşê li wan hem ebruwê qewsê gulan

10. Gerdûn kire ji hubb û evîn em jê xur î n hubb û evîn

Ber defterê hikmet hebî em bûn cunûn bo dilberan

Herdem dikim şukrê **Se‘îd** der wehdeta mutleq mecîd

Zuhd û diraz û pur be‘îd der weşleta van dilberan

Meyxan hebî j'roja ezel ew jî j'me re xan û mezel

Badefiroş badê bide em 'aşiqê rûyê butan

Me'şûq bi ruxsar kewkeb in ebrû ji wan her eswed in

Qewsê di wan zer-ab kirin çenber ji wan eswed-geran

Tirka ji 'enber neyşeker le'lê ji mey weşhand şeker

Zulf şeh kirin zerrîn kemer hetta ketîn dama şehan

15. Ber defter im sade ev e tirsim ji zuhdê her niye

J'roja ezel em meyxur in qible li me ev dilberan

Qible w 'ibaret her ew e Ke'be w hecer her min ew e

Butxan e dil ey surperî roja we'îd çîn nezdê wan

122*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji remza esmerê miñnetxur in em 'aşiqan

Remzê di wê şêrîn lebê dagê dilim wek laleyan

Lûlû weşê horî weşê gerdên purê meş kewkebê

B'gemz û sîrrê dama dilî ker kir cesed van lûleyan

Lûlê ji rengê 'enber in dêm esmer in reş kakul in

---

* A: 118, s. 98-99.

Çeşmê belek din siḥreyîn hem ‘enber in damê dilan

Qed nêrgizê selwa sehî hate xeram l'bağê gulê

Meşha li bağa esmerê ruxsar ji ‘eynê kewkeban

5. Ew kewkeba nûrîn beden her bo min e guftar û ken

Xende ji le‘lê qend şiken bazû ji mercan û durran

Lûlê ji balayê xeram her daye dil ḥubb û ğeram

Wek nêrgizê hecc û di şam ber bestiyê ser bû giran

Bazû ji mawerd û şedef qamet leṭîf gerden elîf

Ew bejn û bala pur şerîf derket ji burca ğunçeyan

Leb ğunçeyê wek muşterî reqşî şebîhê zuhreyî

Kirye girê burc sunbulî şîrê di dest ‘eyn ‘eyn zeran

Bejna ji ‘enber dawêşand biska siyah bayî weşand

Şîr dawêşand dil jê revand yekser girîn em ‘aşiqan

10. Zulfa siyaha şehhilî reqşî seher wek kewkebê

Şimşad û şemsa zuhreyî gerr dan li ser dêmê gulan

Xalê ji ‘enber şor û zer bazî kirin ber rûyê zer

Ebrû hilal qewsê qemer bayê seher ezfer weşan

Me j'muħbetê çûm hezretê herdem ji narê muħbetê
Şohtî dilîn der butkedê تنها ne ez bû 'aşiqan

'Aşiq-kuj in b'sihr û sirrê Sîna ji wê zanî sirrê
'Ezra û Meryem ew perî der 'îşqê wê reqşîm kuman

Reqşî Mesîh wek muşterî awaz gihan burca cedî
*Cellat 'eleyna*⁸⁶ ya **Se'îd** lew reqqîşîm wek kewkeban

123*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa me dî terħa cuwan rîşê kulah 'enber weşîn
'Enber weşand ez her teref xala ji miskê reş weşîn

Xalê rûya ev daweşand kakul reşa ezfer weşand
Zulf û perra mey daweşand lale 'îzar wek 'enber în

Çîçek li xalan bûne xan çîn çîn kirin zulf û perran
Van gîsuwan Qur'an dixwand ey ba weşîn miska reşîn

Birhê di reş şubhê hilal emrê humayûn da şepal
Leb 'enberan guftar zelal guftar şebîhê nêrgiz în

5. Emrê humayûn her dida bo te **Se'îd** destûr me da

⁸⁶ Ar. Li me nihêrî/meyzand.

* A: 119, s. 99-100.

Lew hekk û tûr meş‘el dida ez kuştîyê weşla şehîn

Bada ji le‘lan bûye qend hat û digot j'le‘lê ji xend

Sağêr bigêrr j'zulfa hebîb *xuṣ* ‘aşıqî⁸⁷ miska reşîn

Meħrem sera bağê gulan çiçek ji xalan lê geran

Zer-ab û sîmê mehweşan ‘enber ji zulfan dawêşîn

Bayê nesîm lê da seher derdê li min zulfa qemer

Gulçiçek û lale kemer xurrem dibîn l'taca zerîn

Tac û kulaha seltenet her bo te bî pîroze text

Cama meyê pur bade riht destê sipî zendê berîn

10. Şîrîn biye ruxsar gulav şeyda kirîn l'zulfa belav

Rûhî fidaen ya cuwan şîrîn tu yî şubhê Şîrîn

Destê sipî lê bûne rav ez şohtîyê dêmê xunav

Her gah û gah sîr-ab û av teşbîhê tayê yasemîn

Bejna j'semen û yasemîn nesrîn û çiçek lê pur în

Şehla û zulfê ‘enberîn xwendin li min ey nûrê ‘în

Kakul reşa bû yasemîn lê xwande bo vî ‘aşıqî

Teşbîhê bilbil ‘endelîb tûtî şîfet şekker şîrîn

---

⁸⁷ Ar. hezkirina min wergire.

Şekker geran îro **Se'îd** der 'îşqê yara pur mecîd

Şi'rê gerîb mewhûbê şah weqtê Elest û enzelîn

15. Weqtê sehergaha Elest ez bûm tîraş ew bûn şenem
Hingî me xwar bada di mest lew da'ima şeyda dil în

124*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji nû pur ateş în her bo ji husna surşirîn
Perwane im sohtîn dilîn şubhê perengê ateş în

Perwaneê rûyê geş în saqî were zulfê weşîn
Dil mecmerê rûyê şirîn rûz û şebê mişnetkeş în

Mişnetkeş în j'hicra perî bîn tasekê nûra meyê

Nûra rûya meş'el xuya îro ji dil ateşxur în

Ew selwa ar gerden perî avête dil cama meyê

Dunya li min eswed xuya weqtê nebî ew surşirîn

5. Zulf û du gîso pur belav avête dil remzên belav
Ker kir kebed ebrû zirav em serxweşê zulfê şeh în

---

* A: 120, s. 100-101.

Serxweş li bağan pur hene mehbûb ji xalan pur hene

Lê ez tenê her şohtime şubhê pereng û ateşîn

Herdem dikîn nalan ji ‘îşq hetta ebed dê kîne ‘îşq

‘Îşqa ji rûyê ‘ezruwê yekser kirîn ateşxur în

Îro Şîrîn da min evîn hetta ebed em meyxur în

Cana ji miskê reş weşîn bo bilbilî şeyda dil în

Şeyda li Leyla her em în em kuştiyê cewra evîn

Saqî bi zulfê ‘enberîn em dîn kirîn l'rûyê şîrîn

10. Dil bû qebes j'kakul reşa derdê li min weşla şeha
Çenga me jî ateş reva lewma **Se‘îd** behra evîn

125*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa li me rabû evîn ey ba nesîm perdê hilîn
Biska li ser dêmê zerîn riswa kirîn *heqqe'l-yeqîn*

Tenha ne ez riswa heme der şubhê Lest riswa heme

Der hikmeta şerxa kerîm bûbû neşîb hubb û evîn

Hubb û evîna şorgulê birye ‘eqil j'vî bilbilî

---

* A: 121, s. 101-102.

Hoşê **Se'îdê** hoşimend avêt evîna 'îşqê Zîn

Zîna li bagê mîrekan şad û xurem wek bilbilan

Nagah me dî mîrza ye Zîn rakir ji dil hoşê şîrîn

5. Awaz û perwazê evîn derket ji burca sunbulîn

Awaz û perwaz û enîn hatin ji cama zerkeşîn

Etwar û ehwâlê evîn ma ez dibêm *heqqe'l-yeqîn*

Hem nay û def em meyxur in lew madihê bejna şîrîn

Mestî ji qala muhbetê Tûr in şebîhê Eymenê

Meşgûf li mihra neynikê sohtin ji hicra esmerîn

Dilber ji 'eynê kewkeb in bisko ji rengê sosinê

Reş kakula bû 'enber in em kuştîyê le'lê şîrîn

Ruxsar ji wê cama şedef gerden pur e rû mawer e

Zeqna sihir çaha sirr e ebrû hilal qewsê çevîn

10. Goşê hilalê ebruwan ma'il dibin ber kakulan

Zulfa muselsel dêm geran ce'da siyah bû reş weşîn

Ce'da muxedder bû dida qetlê dikit rûz û şeban

Xûna di rindan kir helal lew bûm şehîdê reş weşîn

Naza dirêjit neyşeker guftar ji mawerda qemer

Naza ji mercana qemer der hîkmetê riswa kirîn

Saqî werîn dê[m] ‘enberîn ez kuştîyê hubb û evîn

Kuntu tufeylen fi'l-hewa der qebzê Lest û enzelîn

Cama Cemî bo min biyar hetta ebed badê biyar

Lew *kuntu kenza* ya xefî derdim *huwe heqqe'l-yeqîn*

15. Min dî şepala meyperest weqtê sehergaha Elest

*Bekren eqûlu*⁸⁸ ey hebîb bo min tu yî hubb û evîn

Zulfa siyaha bêwefa lew min girift jê û şefa

‘Eynî tereye ‘eyne’s-şefa lew serxoşê rûyê geşîn

Zulfa siyah ‘enber weşand reş ebruwan ezfer weşand

Ellah şehîdun fi'l-hewa remza *Enelheqq* her keşîn

Tîr dan ji burca ‘eqrebê xwezîya li nûra gebgebê

Derket ji burcê kewkebê ey can bigo *ma te ‘murîn*⁸⁹

Zulfa siyaha bêqerar lew mest kirim her bêqerar

Xebl û cunûn Şahê Husam her min girift j’hubb û evîn

---

⁸⁸ Ar. Ez ê ji te re bibêjim.

^{17a} ezfer: Yazmada “ezper” şeklinde yazılmıştır.

⁸⁹ Ar. tu çi emir dikî?

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa werîn ey nûcuwan zulfa ji misk û 'enberîn
Saqî werîn qerqef zerîn kakul reşa dîsa weşîn

Ew kakula reş 'enberî sohtim wekî selwa sehî
Lale 'îzara xemmilî rengîn fikir j'miska reşîn

Bejna ji 'enber ba weşan zulfa geran bû derdê şan
Bîne li min 'eyne'l-'eyan vê badeê ey şehnişîn

Durdîxur im îro **Se'îd** der wehdeta mutleq wehîd
Şahîb dilan ew pur be'îd der camê ma bî şehnişîn

5. Ev baziyê bê bend û dam pîrê evînê ew Hûsam
We'd û we'îd da min cuwan hetta ebed lew serxweş î

Em serxweşê bada şîrîn rû esmer e 'enber weş e
Xerram biye j'zulfa gireh Leyla biya miskê weşîn

Leyla û Hewrem bûne yar saqî li wî *husnu'l-me'ab*
Narê kelîm l'cama şerab min dî perî dêm 'enberîn

Minnet j'me re mehbûb ew e beyza yed e bala sîrr e

---

* A: 122, s. 102-103.

‘Îsa sirr e Belqîs rux e dîsa were zulfê weşîn

Zulfa weşîn ey nûcuwan xerram were der qelb û can

Îro ketim benda şehan çengê bide zulfê weşîn

10. Her ker bike helqa şehî miskê ji zulfê her weşî
Îro ez im der bendê wê em yar kirin mezre‘ weşîn

Yar girtin û her meyxurî her pîşe im j'roja *Belî*⁹⁰

Her bo te bî Belqîs perî textê se‘adet bû weşîn

Ev esmerên ebrû keman xûnê dirîzin b'mêjiyan

Mujgan ji wan b'sihr û sirran ew nûcuwan her şehnişîn

Textê şehî îro **Se‘îd** Belqîs li ser j'libsê cedîd

Qamet elîf gerden xefîf em perwerê her ew şeh îin

127*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — . . — / — . . — / — . . — / — . . —

1. Carek veke bayê yemîn bend û niqaba surşirîn
Helqe bi helqe çîn bi çîn ew qudsiye dêm bade îin

Zulfa siyah[a] bû werîn yek sal ez im li dama şirîn

Şaha bipirs ez weşlê Zîn kengî bibî weşla zerîn

⁹⁰ Ar. Erê; T. Evet.

* A: 123, s. 103-104.

Ev şahidê qudsî libas feğfûr sirr e feyrûz libas

Ey nûcuwan ka şehnişîn ey ba bibe bîne şîrîn

Benda Şîrîna Farisî rabî ji destê Şah ‘Elî

Neqş û nîgar çêkir **Se‘îd** Rûhu'l-qudus feyzê kirîn

5. Feyz û meded îro kirîn j'feyyaz û hem qudsî kirîn

Hem çar muqerreb hemleta *rûhu'l-nebiyyin* wer kirîn

Bûbekr û Farûqu'l-feşîl hem Hefş û Nûran û ‘Elî

Behru'l-meşîxet ya Hûsam hem *cumletu'l-eşhab* kirîn

Bi lûtf û rehm zulfa hilîn nazê di wî gem jê revîn

‘Aşîq-kuj e birhê reşîn destûr ji wî bayê yemîn

Destûr heye bo te cuwan benda bibe j'yara cuwan

Ev nûcuwan mehbûb cuwan bîne j'me re rûyê zerîn

Destûr heye bo te hilîn benda bibî j'dêmê zerîn

Destê te ye destê şepal rehmê bike benda hilîn

10. Têb‘ê tu lê tîb‘ê leţîf emrê humayûn bû şerîf

Gerden elif libsê xefîf em tûleyê koma şîrîn

Koma cuwan pur tê hene tûtî şîfet şekker şiken

Lê ez tenê sekran mihen der bende'ê zulfa reş în

Benda rûya sîm û zerîn şems û qemer bazî kirîn
J'qebza Elest em serxweş în dîsa hilîn bayê yemîn

Carek veke zulfa girah çîn çîn bike her gah û gah
Aşif li textê şahê mah ser ta qedem em ateş în

Rûz û şebê firqetkeş în mexmûrê xemra bêgeşîn
Kan ew hebîba gemrevîn rehmê bike sohtî dilîn

15. Sergeşte yîm j'weqtê Elest cam daye min j'subha Elest
Mexmûr kirim ez bûme rest j'ab û gulê lew serxweş în

128*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Carek were şoxa şîrîn bendê ji ser dêmê hilîn
Zulfa mu'enber daweşîn biskê ji miska reş weşîn

Çenber ji xalan daweşîn rux kewkebê bo min werîn
Rûyê ji xawer ser hilîn perda mu'enber daweşîn

Damê ji miskê reş weşîn kengî tu bê ey nûrê 'în
Remza evîn bo min derîn kakul reşa zulfê di çîn

---

* A: 124, s. 104-105.

Zulfê di çîn ber ba mede da xûn neçî j'qelb û dile
Vî 'aşiqî rencûr neke tîran ji xalan naweşîn

5.   Textê şepala 'er' erî lê xwande bû vî bilbilî
Tayê 'işabê dawêşî ta 'aşiqan şag bin dilîn

Bes 'aşiqî mecrûh bike dîsa dilê wî hûr neke
Dama zerî wer sîm bike 'aşiq te kuşt b'hicra şîrîn

Hicrê dixwar qelb û ceger lew 'aşiqî xûn bû ceger
Carek werîn rûyê qemer da em bixûn bada şîrîn

Carek bide vê şîşê qelbê me talib şîşê
Pîrê muğan dam şîşê behra meyê rûyê şîrîn

Ruxsar ji me dasa hilal yara bide ebrû hilal
Mihra te kir canim delal xef bî ji qelbê xod xefîn

10.   Mihra butan bo yexlê ma lew bû şefa qelb û dila
Vê muhbetê bihtir kirîn hetta me xwar xar û xesîn

Çeng û defê perde dirand awaz gihan hetta şehan
Şî'ra me çû ta Farisan dîsa şenem bû mehweşîn

Derdê evîn û 'îşqêhê nayêt ji destê Xusrewî

Çûm butkedê ba mehweşê serxweş kirim her şehnişîn

Şahî ji cam û şîşeê bo min rijand behra meyê

Şukur Xudê îro **Se'îd** rindê xerabatê em în

129*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Rûyê gulê daye dilî şed new' ji new'ê cezbeyan
New'ek dilî lerzîn û ta new'ek dibî şubhê neyan

Şubhê neyê rewzen cesed qelbê di gel narê şemed

Hubba butan 'îşqa şemed sermayê dil husna butan

Hubba şîrîn û esmeran qet ney ji destê Xusrewan

Husna ji rûyê dilberan paya niye her an û an

Ev dilbera semn û semîn daye dilî ah û enîn

Nalan ji me qet tîn 'eded çend yek ji husna dilberan

5. Ev dilbera şîrîn şîfet herdem çu tûtî ye şîfet
Şehzadeê cezbeke diriht lew serxweş im 'eyne'l- 'eyan

Cezba dilî şed reng dihat lewma şehî mexfî dihat

Rûz û şeban b'muhibbet dihat dil bûye xûn bo xirbeyan

---

* A: 125, s. 105-106.

Şuhbet me xwar her şubh û şam ba esmer û Şahê Husam

Lew dil dixut hubb û geram j'wê kakula şahê butan

Husna ji wan nîne çu hedd meyxan biye xan û mexed

Minnet me xwar husna wedûd meczûb em in l'rûyê butan

Hubba me bî şahinşehan lew da'ima dil bû fiğan

Tib'et pur e heybet pur e guft û kene ba 'aşiqan

10. Meczûbê husna wê butê teşbîh rimala Mûşilê

Lê ez tenê şeyda dil in gencê **Se'îd** husna butan

Genc û xezîne serxweşan bada ji rûyê dilberan

Genc û gewahir her em dixwan lew bilbilim l'meyxaneyan

Dîsa dixwazim şukreyan qet nabirim hêj hêviyan

Rişta dilî husna butan *cezbe'l-hewa* da'im 'eyan

130*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Dilo her seyrê gulzaran bibîn yarê hezar rengan

Di gulzarê semensayan bibûs ruxsar ji cananan

---

* A: 126, s. 106-107.

Me dî canan hezar lewnî me heyret girt ji wî çehrî
Ji çehrê duxtera zer-poş dikim seyran li ser zulfan

Du zulfê duxterê zer zer rijand bade ji wî çehrî
Ji bûya wê diteysî cam weku tewrê şîrîn gunçan

Me go esrar ji meyxanê ji rûyê duxterê wafir
Li meyxanê dikim awaz li min derd e şîrîn gunçan

5. Ji etrafê gulê bînan hezar enwa' ji esraran
Bigo cana tu esraran te heyret da ji leb gunçan
Ji 'ecz û heyretê hoş çû di gulzarê tebabî çûn
Qerepoşa hilîn yara ji geyrî tu niye şahan

Ji 'ecz û heyreta yarê feşahet bû di şî'rê da
Bigo sihrê ji bêhoşî ji geybê yar mego sirran

Ji şebr û mexzenê ehzan me dî yarim di gulzaran
Şebir xoş e bi perwerdan me girt pîrek ji meyxanan

Me hacet çû ji eş'aran jiilhama perî rûyan
Bixobadê bi şî'rê ma dikim neqşê li Şîrînan

10. Feşahet da Şehê Hewran kete reqşê di bîrê an

Dixwim îro çî heyret *z'an*⁹¹ ji zulfê Şahê Ş[î]rînan

131*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Carek were bayê yemîn biska ji ser dêmê hilîn

Ew rû zerê dêm şorgulê bûya du zulfa ‘enberîn

Zulfa ji ‘enber bû çeper çenber ji qend û ey şeker

Le‘lê di wê j'nûra qemer kakul reşa cana weşîn

Zulfa ji misk û ezfer înan xal bûne lê wek sunbul înan

Çeşmê siyah her nergis înan xana tu xala her weşîn

Şoxa ji şu‘la xawerî qamet diraza nêrgizî

Gerden perî selwa sehî gerr dan dera ber zulfê çîn

5. Zulfa siyah çîn çîn şepal ew neyşeker her bê mişal

Meşha li bağa wek hilal ew nêrgiza yekta weşîn

Şirîn dihat çun camê Cem bada di le‘l j'cama di Cem

Perda di ber her birye gem le‘lan ji mawerdê weşîn

Le‘lan ji durrdana birêj şubhê di Leyla ‘Amiran

‘Îşqa di Leyla pêt û dû le‘la Bedexşan her weşîn

⁹¹ F. ez an: ji wî/wê; T. ondan.

* A: 127, s. 107-108.

Leyla kirîn ze‘f û nehfîf libsê di ber eyles qedîf
Ruxsar ji cana pur lehfîf ez bîm fida zulfa reşîn

Luţf û şepal her bo te bî cama zerî pur bade bî
Gerden ji le‘lan pur hebî ya bû bide ya misk weşîn

10. Kakul reşa pur nuqte lê rûha min î j'Qalûbelê
Nalî ji ber nay û neyê derkev ji burca sunbulîn

Yara lehfîfa pur ‘ecîb neqşê di wê neqşê gerîb
Îro reqîb lê bûn şelîb tîrên ji ebrê zehreyîn

Çîn girtine zulfa du ta *rûhî fidake Muştefa*⁹²

Lew xef bibî j'rûhê bela dê can bibî mişnetkeşîn

Meyxur dibîn j'yara di mest weqtê sehergaha Elest
Hey hey ez im lew butperest wer saqî zulfê weşîn

Mişnetxur î j'hicra di pur em bilbilê bê çeng û perr
Saqî were b'zulfê di perr çeng û defê bo min werîn

15. Bo min werîn cama zucac da dil bibî nûr û sirac
Sergeşte bîn kanê mizac der bendê zulfa ba weşîn

⁹² Ar. giyanê min fedayî Mihemed Mistefa be.
12b xef: Yazmada “xefî” şeklinde yazılmıştır.

Ya rebb dilim bûye ceres hey hey ez im mîrê ‘eses
Dîsa **Se‘îd** nakî ‘ebes rehîmê bikî j ‘eyne’l-yeqîn

Me d'pur şevan hetta seher cam ber kef û Leyla di ber
Me d'perdeya cama qemer îro seher lew serxweş î

Me j'hesreta Leyla şîrîn xew tê de çev⁹³ ey nûrê ‘în
Mîrê ‘eses îro ez im der ‘îşqê yar firqetkeş î

Zulfa çeleng şêrîn şîfet ew neyşeker xummar û mest
Mest bîn ji nûra çeşmê mest zahid em î her meyxur î

20. Hêvî nekîn ey zahidan j'van rind û mest û meyxuran
Lêk ‘eybiyê kin kin ‘eyan j'roja ezel em meyxur î

Meyxur dibim j'sahê ecel der qebzeya şubha ezel
Her wî şenem mey riht ecel *kella*⁹⁴ hebîn em zahidîn

132*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa me dî ew nûcuwan taca serî her xende ken
Berda j'kulaha serwê qed şaxê zerîn û xende ken

17b d'perdeya: Yazmada “d'berdeya” şeklinde yazılmıştır.

⁹³ K. çav, çe‘v, çehv; T. göz.

⁹⁴ Ar. ebeden, qet, tu car.

* A: 128, s. 108.

Xende ji le'le şekkerî hudhud şîfet lew xemmilî
Şêrîn sur e lew kemmilî b'şîdq û şefa lew xende ken

Le'le di wê durdî weşand gerden durra şebnem weşand
Hudhud sur e 'enber reşand tûtî şîfet şekker e ken

Ew tûtiyê l'bagê gulê da'im dixwand wek bilbilî
Ruxsare wê bergê gulê durdî reşand j'zulfa di ken

5. Berda ji le'lan noşî noş lew her ez im rindê bi noş
Xam û xeram ew le'le noş *ehlen we sehlen* le'le ken

Ev hudhudê l'bagê gulan lew serxweş e j'gîso û lefan
'Îsa ye ew ew şehnişan ruxsarê wê her xende ken

... ..

Lew serxweş e j'roja ezel ilham dihat j'guft û di ken

133*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji 'îşqa nêrgizê dîsa sukar û serxweş în
'Îşqa gulê mexmûr kirîn mexmûrê bûya nêrgiz în

Ew nêrgiza qamet elîf libsê di ber eyles qedîf

---

* A: 129, s. 109.

‘Işqê kirîn ze‘f û nehfîf şewqa buta medhûş kirîn

Dîn im ji ‘işqa [wê] gulê bilbil ez im minqar qedîf

Minqar li min bûne nehfîf zulf û perra bû nêrgiz în

Ew nazika qamet lefîf bûya du zulfan bû şerîf

Bûya lefan bûye xefîf şewqa ruxa mexmûr kirîn

5. Mexmûr kirîn zulf û perran wê kakulê ‘enber reşan

Zulfa du ta ezfer weşan yekser ji ewtana kirîn

Ewtan bûyîn l'çol û çeman mişlê Şîrîn û Xusrewan

Ferhad ez im hem Xusrewan mecnûnê ‘işqa şorgul în

‘Işqa gulê çend zehmet e herdem dixwim ez firqete

Firqet ji yaran zehmet e rûz û şebê firqetkeş în

Firqetkeş im sal û mehan der bendê zulfa esmeran

Reş kakulan her bûn ‘eyan yekser kirîn dînê Şîrîn

‘Işqa ‘izar dil hûr kirîn yekser ji xelqê dîn kirîn

Bend im bi zulfê şehleyîn mehcûrê zulfê şehle în

10. Sergeşte yim hetta ebed yek cam ku da min der ezel

Lew bilbil im minqar ecel der medhê weşfê şorgul în

Ew şorgula zemrûd şemed medhûş kirim hetta ebed
Zulfê li ser j'nûra şemed tûtî şifet şekker-gerîn

Şekker-gerîn im şehnişîn wek bilbilê mewtûn gulîn
Îro **Se'îd** dilber hebîn em bilbilê rûyê gul in

134*

Mustef'îlun / fe'ûlun / mustef'îlun / fe'ûlun

Munserih — — — / — — — / — — — / — — —

1. Îro ji husnê yarê bîme sukar û mestan
Der defterê hebî yar ez bîm hebîb li yaran

Yarê ji husnê şorgul tîr dane min çu mîran
'Eyne'l- 'eyan dixwazim cana yeqîn bibexşan

'Ilme'l-yeqîn bibexşe bade bide ji zulfan
Bada ji rûyê şîrîn nayêt ji destê mîran

Mey hate dil ji yaran hetta ketîn çu mestan
Dam girte min li 'enqa dam hate pur ji yaran
5. 'Enqa niye çu Leyla dam hate çîn ji 'îşqa
Heyret gihaye damê Hewrem kirîn şîrînan

Damê girift du şehbaz Leyla nebit 'edîl şah

---

* A: 130, s. 109-110.

‘Ezrû girifte damem Hewrem mu‘în e yaran

Ellah li min çi şah e sihrek heye çu ‘Îsa
Rakir niqab ji Leyla destûr ew e ji yaran

Kevte ‘ekis ji Leyla der camê Cem nihanî
Da’im hebit çu mîran dewlet ji şahê Hewran

Hewrem li min heyat e ‘ezrû li min nebat e
Şîrîn li min cemal e lew serxweş im li yaran

10. Bend û niqaba Leyla rabî ji lutfê Hewrem
Medhê dikim li ber wan bed kor bibîn ji hicran

Bendê sitanê yarim şubhê **Se‘îd** dixûnim
Ber dergehî dimînim her bo ji husnê yaran

Mîr im şebîhê mîran lew mest ez im ji yaran
Şahî li min çu nîne der bezmê husn û xûban

135*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Newayê **Se‘dî** we dîtîm dibêjim her ev e Mecnûn

6a ‘edîl şah: Yazmada “edîl şahan” şeklinde yazılmıştır.

* A: 131, s. 110-111.

Bigo muṭrib nawayê saz meger yekdem bibim Mecnûn

Min im Mecnûn li weqtê xwe li bo rûyê şîrîn Leyla
Ke der weqtan wiha dîn im li der kohan ez im Mecnûn

Ez im Ferhad li Şîrînê li van cewlan digêrînê
Wiha şohtim ji êvînê ji hicra wê ez im Mecnûn

Ji hicra zulfê Şîrînê nema taqet li vî dînî
Ke taqet çû ji meynoşî hecir telxe ji bo Mecnûn

5. Ji jehrê telxi hicranê wiha dîn im li meydanê
Dilê dînan biye xûne ji hicranê geran Mecnûn

Ezel da min ji bayê xwe evî derdî ji 'îşqê xwe
Ji bo canim heye pur xew j'fîraqê şah ez im Mecnûn

Ji bo derdê dilê Mecnûn cemalê rûyê Leylayê
Dilê mexmûr biye mecrûḥ ji bo fîrqê wesa Mecnûn

Dewayê derdê mecrûḥan heye dîsa li cem yaran
Dilê yarim weku aban dikî rehmê li bo Mecnûn

Ji hicra wê nema xwabe ji fîrqa wê nema xorde
Ela yara guzer Mecnûn di weqtê da **Se'îd** Mecnûn

10. Dilim nare ji 'îşqê şah bibîn mahê bi rûyê şah
Ji ber firqê nema agah ji ber 'îşqê dilim Mecnûn

136*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Weqtê bihar gul hat xeram bilbil dixûnit ya cuwan
Ney ba me bî her an û an dê ez bidim rûh û rewan

Yara cuwan bîne gulab j'zulfa di Leyla û 'îşab
Da ez biçim *husnu'l-me'ab* bade werîn terha cuwan

Terha cuwan xûn hate dil şehzadeê mey rihte dil
Hicretkeş în j'zulfa li mil miḥnetxur în ey nûcuwan

Badexur în şahê cuwan wê kakulê xweş ke 'eyan
Çîn çîn bike zulf û perran saqî were j'bagê cuwan

5. Ellah di ber qebza Elest da min meya gulgûn û mest
Hey hey ez im lew meyperest lew serxweş im rûyê cuwan

Herdem dixwim xemra helal b'vê fetweya şahê celal
Ilham ji remza zulcelal da fetweya rûyê cuwan

---

* A: 132, s. 111-112.

6b da fetweya rûyê cuwan: da fetweyek bo meyxuran (derkenar, s. 111).

Ellah di ber bezma ezel daye **Se'îd** 'îşqa ecel
'Îşqa di Leylê bû emel saqî j'me re ev nûcuwan

Leyla û Hewrem bûn hebîb weqtê Elest ev bû neşîb
Nakîn hezer ji dêw û reqîb ez perwerê şaha cuwan

Saqî bi zulf û xeml û bû weqtê seher xerram dibû
Mutrib bide çengê bi hû ey yar were terha cuwan

10. Qismet me bî bada şîrîn cam û qedeş min bû neşîb
Qismet hebî weşla hebîb em meyxurê terha cuwan

Îro şenem bûye şepal teşbîhê bilbil bû vemal
Tûtî şîfet ew xettî û xal der şuhbetê şahim cuwan

Leyla me dî îro seher der şuhbetê ebrû qemer
Zehra û şemsa neh felek kevtin di cama nûcuwan

Zehra ye dêm Sîna ye sirr teşbîhê 'er' er bû weşan
Weş kir ji zulfê şehleyî misk û 'ebîr zulfa cuwan

Minnet em îin der bağê wan şekkerxur îin wek tûtîyan
Lew her ez îim şekker-geran pêşî **Se'îd** yara cuwan

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Carek were bayê yemîn bûyê werîn ez yasemîn
Bejna ji bergê şorgulê de'lê şebîhê yasemîn

Selwa ji tayê yasemîn şam û seher her zeyyînî
Ebrû kemanan reş kirîn bûya ji zulfa 'enberîn

Xalê ji 'enber bûne lê zulfa siyah zêr-ab e lê
Gerden bilûr rav bûne lê zulfa ji miskê reş weşîn

Ruxsarê Zîn lew kemmilî qamet elîf lew xemmilî
Çeşmê siyah lew cemmilî xûnê dirêjit ew şîrîn

5. Remzê ji mujjan mêrkuj in lew da'ima 'aşiq-kuj in
Meqtûl ji wan îro em in dîsa şeba zulfa hilîn

Ew şahibazê 'aşiqan dakevte l'nêva tûtiyan
Ew şah e *yeṭîrû fî'l- 'eyan qelbî yera 'eyne'l-yeqîn*⁹⁵

'Îsa nefes ew yarê ma tûṭî şîfet ew şahê ma
Der 'îşqê wan xorem bela eḥsen ji ḥusna şehnişîn

... ...

* A: 133, s. 112-113.

⁹⁵ Ar. Ew şah bi eşkeretî firrî, dilê min ew bi 'eynelyeqîn dît.

...

...

...

...

Şox û şepala Kewşerê ruxsar pur e wek şorgulê

Cebhet durr e gerden perî saqî werîn le‘la şîrîn

10. Ev saqiyê gerden bilûr mey daye min j'cama t̤ehûr

Zulfê siyah werdê di cûr ebrû ji mawerda şîrîn

Sîmîn ber e kakul reş e xal ‘enber e nergis xweş e

Zeqna xunav b'sihr û sirr e ey ba biyar bûya şîrîn

Weşla Şîrîna Farisî pur hat j'me re vî bazehî

Ev baziye b'tor û gulî perwaz birin ber şorgulîn

Ev baziye quwwet esed zulfê li ser j'nûra şemed

Şubhê gezenfer bû lebed xwezya ‘Elî em waşil î

Ev baziye bê qeyd û dam dakevte nêv rindê xeram

Kuştin du şed Tîmûrileng lê ez tenê miñnetkeş î

15. Derdê me xwar j'bagê gulan em ‘aşiqê pîrê muğan

Dê em bidîn b'tac û kulah b'vê badeya rûye şehîn

Kes bi xerabat muğan em bîrsîn dê bixurîn bad û mey in

Bi xerabat Hûsam em bîrsîn cegerî t̤ekde bideyîn

Reş û zer e b'gemz û sur e mey daye min j'cama zer e
Mey daye min j'çesmê reş e remzê di wê gem jê revîn

138*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Şox û şepala dev bi ken mey da **Se'îd** j'xemra kuhen
Ew nêrgiza şekker-şiken her ba min e guft û di ken

Guft û kenê naz û şehê naza dirêjit wek mehê
Selwa sehê behra meyê em kuştîyin b'le'lê bi ken

Guftar durê cama meyê xemrê bide j'rûyê şehê
Sirr dane min j'zulfa reşê miskê biweş j'le'lê bi ken

Zulfa diraz bûye çeper çenber dihat wek Mîr 'Umer
Qewsê hilal rihtin teber em şuhbetê ew bê li ken

5. Tîr dan ji qewsê mal zirav cebhet enî girtin xunav
Tîr dan ji zulfê pur belav Behmen dikuşt b'le'lê bi ken

Se'dê Weqas jê kir hezer Cengîz dixwar xûn û hezer
Tîr dane çeng j'burca qemer em 'aşiqê yara bi ken

---

* A: 134, s. 113-114.

1a kuhen: kevin, qedîm; T. köhne, yıllanmış.

Le'1 û lebê meş kewkebê em 'aşiqê vê gebgebê
Hicra gulê j'roj û şebê derda dixwim j'le'lê bi ken

Selwa ji balayê xeram xweş daye min hubb û geram
Ez perwerê Şahê Husam em 'aşiqê yara di ken

Hubba buta her bê mişal min bû neşîb j'subha Celal
Em meyxurê bada helal saqî j'me re her guft û ken

139*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Îro ji nû firqetkeş im dil bû kerî nûrîn beden
Ebrû reşê tîr dan bi ken tîran mede zerrîn beden

Xende şepal îro **Se'îd** zulfê ji 'enber bû mecîd
Der wehdeta mutleq **Se'îd** da'im li wê her xende ken

Selwa zirav lew xemmilî her tê reqîş lew kemmilî
Mestan em îin lew cemmilî weqtê ku bê şîrîn li ken

Weqtê ku bê şîrîn lebê destê bibim ber gebgebê
Saqî li wê meş kewkebê mutrib dibî nûrîn beden

9a şubha Celal: roja Qalûbelayê, T. bezm-i Elest.

* A: 135, s. 114.

5. Muṭrib were ez serxweş im îro ji nû firqetkeş im
Dîsa ji wî her ez xweş im amanc e dil ber le‘lê ken

Amanc li ber tîran hedef qelb û ceger îro bi xef
Hat padişahê rû şedef got remzeyek j'le‘lê bi ken

Butxan e dil j'şubḥa ezel firqetkeş im j'zulfê li mil
Meyxane bî me'wa û hil hetta me girt zerrîn beden

140*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Carek hilîn bayê yemîn perda li ber rûyê zerîn
Perda li ser zulfê perîn lew ‘enber e bû yasemîn

Bûya ji bejna yasemîn carek werîn bayê yemîn
Carek were ey nûrê ‘în saqî li min kember zerîn

Saqî bide ḥubb û evîn zulfa şepal bo min werîn
Yara şîrîn bo min werîn saqî werîn weşla şîrîn

Burca ḥemel textê şîrîn şekker lebê ‘enber weşîn
Bûya du zulfan dawêşîn kakul reşa ku ba weşîn

5. Berde ji zulfa şehleyî bûya ‘ebîr û ezferê

---

* A: 136, s. 114-115.

Xalê ji mawerdê girê ey ba şeba bo min weşîn

Helqe bi helqe çîn bi çîn bestim li ber der enzelîn

Em ‘aşiqê şehlayê dîn mestim ji wê der enzelîn

Weqtê şehergaha Elest min dî şepal fincan di dest

Jê da **Se‘îd** lew maye mest hetta ebed em meyxur î

Şoxa ji tayê yasemîn avête dil remza evîn

Bagê tu lê ey hori‘în meħrem seray bû enwerîn

Bagê şepala gul ‘izar ‘Ezra û Meryem lê buhar

Sîna û tawus lê hewar da‘im ew î muħbetkeş î

10. Mecrûh ji wê nînin tebîb derdê li min weşla hebîb

Hubb û evîn kuştin reqîb ez perwerê şahê emîn

Şahê cuwan û şer wekî lerzin ji ber fegfûr dikî

Qelb bûye ney j‘soz û dikî em ‘aşiqê zulfa şîrîn

Textê emîr û begleran Aşif li ser şahim ‘eyan

Belqîs li cem canim li can can bî fîda zulfa şîrîn

Tenha ne Belqîs da xerac hem tawusî da xerc û bac

Efrasiyab anî rewac xercê me bî rûhê şîrîn

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Te'alellah çi şahîn im qedeḥ l'deste li meyxanan
Li meyxanê me girt yarek di meyxana şîrîn şahan

Bi ilhamê dikim bûsan ji rû û ebruwê canan
Werîn meyxaneê yaran vexwin bade ji leb gunçan

Ji meczûban **Se'îd** mest e ji 'îşqê yar dilim xeste
Wekû saqî dibit meste me dî canan di her weqtan

Ji goşê ebruwê saqî me got remzek çu Menşûrî
Ne تنها dil wekû tûrê belê can jî li meyxanan

5. Bi vî rengî dixwim bade bi bangê ney **Se'îd** saḡ e
Qedeḥ şaf e ji weqtê şeh wezîrê 'ezrew û Selman

Ji 'îşqa duxtera 'ezrû dinoşim mey bi noşa noş
Ji zulfa esmera Hewrem dilim Tûr e ji ber noşan

Biilhama şîrîn gunçan diçim îro li meyxanan
Ji pîrê xod 'Elî bîme gezelxwanî li bo yaran

Ji sîrrê ebruwê duxter dikim mexfî sîrr û remzan

---

* A: 137, s. 115-116.

Rumûzê mest û serxoşî me go îro ji dildaran

Rumûzê ‘ilmê ilhamî tejî camê ji Hewramî

Niqab û poş vekir saqî li ser dêmê şîrîn gunçan

10. Te‘alellah tu subhân î bi ilhamê gezelxwan î
Eger şojim ji ‘îşqê wî nekim efgan ji hicranan

142*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Dilo her seyrê dildaran li butxanan û meyxanan
Bibe secde ji bo şêrîn ji gulzara semensayan

Me bir secde be meyxane du yar dîtî me kir şehde

Di babê ‘îşq û mestane me kir seyran di gulzaran

Hecer ew bê te dî **Se‘dî** di nav begça buta baqî

Me pur dîte şîrîna şeng di bezma Şahê Hewraman

‘Elî Leyla digot îro heya bînahiya rindan

Bibûs ‘arîz ji Leyla xwe ji sermestan tu yî canan

5. Qemer borî ji burca xwe me dî canan di bezma xwe
Şubîhgahan ew e pur xew wiha dîn im li meyxanan

---

* A: 138, s. 116-117.

Ji lêdana şîrîn gunçan dikim bazî li eywanan
Bi bangê hû direqşînim Mesîh û hem şureyyanan

Felek borî di camê ma cihan sûze ji 'îşqê ma
Ji mihra wê mehê ger ma qedeş dagrim li ser destan

Wekû bêtin buta şîrîn hebit saqî Husameddîn
Tecellayek hebî ey 'eyn dibî mutrib li bo rindan

Were saqî tu tiryaq î di gulzara meya baqî
Ji ehlê Necdê mehbûb î li bagê wî ez im heyran

10. Te'alallah ji vî saqî qedeş pur kin ji bo rindî
Mizacê dil ruxê saqî were şêrîn ji butxanan

Fezû 'îşqem wezû wecdem ez im îro qewî rind im
Fesillim saqiya necdem ez im serxoş li mehbûban

Mizacî dil meyê tîz e siracê dil ruxê şahim
'Ilacê dil meyê nabe çi sultân im li meyxanan

Di qelbê ma çi mehbûb e di camê ma çi xweş nûr e
*Huwe'l-mehbûb*⁹⁶ di 'îşqê ma bixwin badê ji van yaran

---

⁹⁶ Ar. Xoşevîst û hezkirî ew e.

Feya hebezza necdun ehaliha biha wecdun

Fenehnu biha wecdun ez im medhûş li wan zulfan

- 15 Di qelbê ma şemal pur bî di 'îşqê da dilim Tûr bî
*Huwe'l-me'bûdu we'l-meqşûd*⁹⁷ di 'îşqê **Se'dî** Hewraman

143*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji 'îşqa lûliyan xûn hate dil ey saqiyan
Lûlî weşan hatin xeram der bağê şahê saqiyan

Ger bê şepal weqtê seher şahid hebî gerden qemer
Ey ba şeba weqtê seher bo min werîn van saqiyan

Zulfê herîr êsîr kîrim bûya du zulfa dîn kîrim
Hicra gedar gêmîr kîrim badê werîn ey saqiyan

Ger muṭrib û b[ê]te surûr saqî bi qeṭ çengê di cûr
Ey yar bide şewta rebab xemrê bidin ey saqiyan

5. Saqî hebî mehweş perî gerden biye meh-peykerî
Çenber belav kir ber serî pîrê muğan çûn saqiyan

⁹⁷ Ar. Yê ku tê perestkirin û tê xwestin ew e.

* A: 139, s. 117.

3a Zulfê herîr: Zulfa hewir (derkenar).

Pîrê muğan j'vê şîşe û dabî **Se'îd** cama meyê
Şukrê Xudê em xur meyê cama zerîn da saqiyan

Tu j'nû werîn cama şedef da dil bibî nûra şedef
Saqî were ebrû şedef miḥnetkeş in em saqiyan

144*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Ela ey yara dêrînî werîn bade ji leb noşan
Mizacê dil mey û bade bide bade ji leb noşan

Du zulfê 'enberî lê ke gulab û 'enberê lê ke
Turabê esmerê weş ke qedeḥ pur ke ji leb noşan

... hate ji pur xûnê çu cobaran ji hicranê
Ceger kev da ji hicranê werîn 'enber ji leb noşan

Şepala 'ezruwê bada du zulfê 'enber û şehle
Mudam şerbet dixwim îro ji goşê ebruwê şahan
5. Mudam lew bê qerar im ez li bada rû dixûnim ez
Şebîhê zulfê Leylayê di hev wer tēm seḥergahan

Ji rengê saqiyan bînim perî-rûyan di camê da

---

* A: 140, s. 117-118.

Ji 'eksa rûyê Leylayê ez im medhûş ji leb noşan

Di deh mahan esîr bûme di benda Hewrem û 'ezrû

Cihanê da kirim riswa evê şengê ji leb surxan

Xîzir hate ji meyxanê heyata dil li min anî

Ji xod çûme wekû anî biye saqî ji leb noşan

Xîzir hate seher îro ji ba yarê qedeş anî

Biye rencûr reqîb û dêw ji vî Xîzrî di meyxanan

10. Ji goşê ebruwê saqî direqşînim şureyyanan

Şehê bazan li min winda ketim hicra şîrîn gunçan

Ketim hicra meyê baqî şebahu'l-xeyri ya saqî

Ji mabeyna du ebrûyan me dî canan li eywanan

Nebî Şîrîn bi vî rengî çu Leylayê dida bengî

Ji benga duxtera şengî me dî saqî hezar rengan

Ji leb noşan me xwar bade evî saqî rijand bade

Heyata dil ji **Se'dî** ra mey û efyûn ji şîrînan

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Weqtê buhar gul hat xeram tûtî dixûnit ey cuwan
Ney ba me bî selwa rewan dê ez bidim rûhê cuwan

Weqtê rebî' ez bûm gerîb bilbil dixûnit ey hebîb
Ney ba me bî Luqman tebîb 'aşîq li firqê cane dan

Can ber leb e ey nûcuwan weqtê me dî firqet ji can
Vê firqetê ateş rijan dil ateş e ebrû keman

Er can bigir ber hezretê firqetkeşîn der gayetê
Hâzîr bibe der sekretê çeşmê siyah bîne eman

5. Zulfa ji 'enber daweşîn wek duxtera ku baweşîn
Werke li min ey şehnişîn zulfa du ta rûh û rewan

Çeşmê gerîb bûne gerîb j'wê esmera nûra hebîb
Ez bûm gerîb j'weşla hebîb wer duxterê dîsa 'eyan

Ya rebb cuwan qelb û dilim Dundul siwar şahê dilim
Kirye du ker qelb û dilim em kuştîyê zulf û xedan

Çeşmê bedan dûr bit ji te rûhim fîda bo çeşmê te

---

* A: 141, s. 118-119.

Ya rûh bibe ba weşlê te her bî fida rûh û rewan

Muħbet hebî miħnet nebî şubhê gulê her şu‘le bî

Bağê tu lê gul lê hebî derdê **Se‘îd** yara cuwan

146*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Ne تنها ez qedeħ l’deste dikim bûsan li ber gerdên

Ji ‘ariż sosinan çînim şeraba surx û bûs gerdên

Ne تنها min qurab kêşin ji emrê *kun* xebêrdar in

Ji rojê Lest şerab noşin dikim bazî bi leb xenden

Ji meyxana şîrîn şahan me kir bala li ser baman

Çi bilbil bûm li vî bağî dikim medhê ji leb xenden

Bibûs zulfa ji Leylayê binoş bade ji Şîrînê

Ne تنها ez li meyxanê belê derdim buta xenden

* **A: 142, s. 119.** **B: 81, s. 179-181.**

12 ve 13. beyitler, A nüshasında yoktur.

1a ez: min B

1b çînim: noşim B; bûs: ber B

2a qurab kêşin: şerab kêşa B; xebêrdar in: xebêrdara B

2b Ji roja Lestê min kêşa meya le‘lê ji leb xendan B

3a şîrîn şahan: şîrîn gûnçan B; li ser baman: bi awazan B

3b Me dil wê kêşa yek funcan ji van le‘lê şîrîn xendan B

4 Dikim bûsê ji leb xende dinoşim ez ji wê bade

Ne تنها min şeker xorde ji van le‘lê şeker xendan B

5. Hewayê şeng û şengolê di canî da çi xweş rik da
Te‘alellah ji yarê ma didit bûsan bi leb xenden

Bi rûz û şeb bi efğan im bi tûlê kûyê şîrînê
Ji meczûban çi meczûb im sekar û meş‘el û xenden

Biya saqî bi nîmî şeb me hişyar ke ji xwab geflet
Bide zulfê ji rûyê hebb bibûsim ez lebit xenden

Ku cuznê ‘îşqê lami’ didit li Tûrê ma hebîb lê didit
Bi rûz û şeb tecella didit dikim hawar ji leb xenden

Wekû cazîb bibit Leyla dibûsim ez li wî ‘ariż
Didit muṭrib def û nayê ez im serxweş ji leb xenden

10. Ne تنها şeng û şengol e semen bû ye ‘îzar şor e
Du çeşmê nergisî nûr e revand canim ji leb xenden

... ..
... ..

Ġeramî dil te hişyar bit wekû dilber bi şehra bit

Du zulfê enwerê yar bit me dil tûr e ji leb xenden

6a bi tûlê kûyê Şîrînê: li kûya yari çolan im B

6b Ji meczûban ezî xan im ji bo le‘lê şefeq xendan B

7 Were saqî bibînîm şeb me hişyar ke ji şurbê leb

Bide min bûsê le‘lê leb li min derd e lebê xendan B

8 Ku cuznê ‘îşqê lami’ det ji qelbê nûri cami’ det

Se‘îde perwa ‘alem det belê me‘şûq e leb xendan B

Me ‘aşiq dîne pur kalî ji ceger û dil dibin nalî
Se‘îd îro eger kalî me dil rewşen ji leb xendan

147*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- / --- / --- / ---

1. Kengî bibarî ey nesîm zulfa girah bo min weşîn
Weş ke ji le‘lên xwe ‘Elî remz û sirra ey mehweşîn

Mehpare bû yara **Se‘îd** hem şahibê bextê we‘îd
Firqetkeş im zor û be‘îd xûn bû rewan ber nergisîn

Nêrgiz li min bûne çu ab em ‘aşiqê zulfa gulab
Her bû ji şahê pur şebab lale ‘izar bo min weşîn

Weş ke şehim der camê ma bûya‘ebîr j'zulfa şuma
Da dil hebit wek ayîna miḥnetxur im ey şehnişîn
5. Miḥnetkeş im j'hicra gulê muḥbetxur im j'tac û gulê
Ez bûm gerîb j'wê xawerê hicra tu kî pir pê xweş în

Ey tûṭiyê mehpare rû ba în gerîb xweş xwanî tu
Hetta ebed mexmûr ji to *min ‘indikum men waşilîn*

---

* A: 143, s. 120.

Bade dida vî Hewremî saqî li wî ‘enber weşî
Munkir bicû xar û xesî *fî ‘işqiha*⁹⁸ em meyxur în

Badexur im j'rûyê şehî vî zahidê xwar û xesî
Vî zalimî kuştim mehê hem jî reqîb miḥnetkeş în

Ey şehnişîn rabe were çeşmê siyah bîne j'me re
Her bo **Se‘îd** çêke were kakul reşa ey ḥori‘în

148*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Lillah ji nû pur ateş în lewma ji nû miḥnetkeş în
Muḥbetxur în rûz û şeban der firqeta şekker-ger în

Şekker-şiken ew tûti ye hudhud li bağan ḥori ye
Şirîn kelim dil gori ye rûḥ bî fîda zulfa reşîn

Şed bar selam îro Ḥusam ber esmera şêrîn kelim
Ey hudhudê ḥubb û ğeram ey tûtiyê şekker-gerîn

Rûḥu'l-qudus ev tu binê şêrîn lebê guft û kenê
Meş kewkebê wê ğebġebê gorî bibim dêmê zerîn

^{7b} xar û xes: tiştên ku zû dişewitin; T. çerçöp, diken ve kabuk gibi çabucak yanıp tükenen şeyler.

⁹⁸ Ar. di eşqa wê de.

^{8a} xwar û xesî: kêm, qels, rezil û qesîs.

* A: 144, s. 120-121.

5. Sîne û kebed vê hicretê ker kir şehî der gûrbetê
J'vê hicretê dil pur ji tê xûn û elem hem ateşîn

Îro ewê da min şurah xumma Felaţûn bû milah
Saqî bide bada mubah miska di reş dîsa weşîn

Mawer ke zulf û gîsuwan j[ê] rîz bike aba gulan
Zulf û perran her bûn 'eyan ez perwerê [wî] şehnişîn

Weş ke ji ruxsarê di xwe miske reşê ba zulfê go
Derkev ji burcê rû meh û guftar hebin şekker bixwîn

Meşha şehî wek neyşeker îro seher rû bî qemer
Dîsa şeba zulfa di ker ey can were em serxweş î

10. Serxweş em î le'la meyê jê 'enberê weş ke durrê
Qendê şepalê esmerê zulfa siyah ku baweşîn

Badê werîn saqî ji xwe meqtûl em î j'hicra di rû
Kuştim şepal b'zulfa di go şubhet **Se'îd** mîhnetkeş î

Mîhnet li min ref ref dihat vê bilbilê şekker dixwast
Em tûtiyê serxoş û mest derdê me bî medhê şirîn

J'weqtê Elest ew yar di mest b'ilham digo ey **Se'dî** mest

Em bo te ne mexmûr û mest hetta ebed wê serxweş în

149*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Billah ji nal û zariyan xew nakirîn şev tariyan

Her bo ji 'îşqa lûliyan lew da'ima dil bû miyan

Keyber li min hê bihtir in çendî ji 'îşqa dilber in

Dil mewc didin j'îşq û mey in lew da'ima dil bû keyan

Dil bû birîn j'hicra evîn nîne qerar şeb tîrîyîn

Şeb ta seher em naliyîn her bo ji 'îşqa darûyan

Her sîne dil mecruh e bed tîr û teber her min kebed

Re'na û çeşmê serwi qed qetlê dîkin her b'gîsuwan

5. Şîr û teber min bihtir in çendî ji 'îşqa şorgul in

Bilbilkuj in mişnet birin şahid li min her bû 'eyan

Çeşmê di reş b'remz û sîrr in tîr dane min b'sihr û sîrr in

Badê didin j'cama sîrr in zulfê ji ser dêmê 'eyan

Hostayê 'îşqa dilberan dil daye min ber kaşuwan

Vî sîne tê da agiran remza huwiyyat her 'eyan

---

* A: 145, s. 121-122.

Remza *Enelheqq* her me got em ‘aşıqê husna wedûd
*Hebba eqûl*⁹⁹ ey wedûd dîsa were bo min ‘eyan

Lahût û nasût her digot bavêj niqab ey ba hewes
Bay û hubûba dilbera îro şeba anî ‘eyan

10. Îro şeba anî hubûb teşbîhê berqa pur hubûb
Fî hubbiha hubbu'l-wedûd teşbîhê lami‘ her ‘eyan

Innî cerîhun ‘aşıqun mecrûhê ‘ışqa dilbera
Fî hubbiha ‘umrî telef saqî werîn zulfê ‘eyan

Ber leb binih şeb ta seher şef şef werin weqtê seher
Ref ref belav bin ew çeper tîr û teber da min ‘eyan

Remza heqîqet bû mecaz kes dî heqîqet *la-mecaz*
Ellah di ber qala Elest da min meya gulgûn ‘eyan

Min dî şubîhgaha Elest der destê yar bade w dimest
Jê da **Se‘îd** rinda dimest ma ez vexwim îro ‘eyan

15. Dîsa li min baîin evîn hubba emîn a pur şîrîn
Şohtî dil îin em horî‘în teşbîhê berqê pur ‘eyan

---

⁹⁹ Ar. Ji eşqê bibêje.

Tîr dane min j'qewsê hilal bikşîn tu xûnê her vemal
Da'im dînoşî vê meyê bê to bi ilham yan 'eyan

150*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji nû mexmûr e dil mexmûrê xemra bêgeşîn
Rakir ji dil nar û enîn şehzadeya gem jê revîn

Şehzadeya şîrîn leb e tîr dane min b'remz û sirr e
Hûr hûr didî narê dile mecrûhê zulfa eswed în

Hey hey dînoşî vê meyê her min neşîb cama meyê
Şeyda li nûra badeyê biskê hilîn bayê yemîn

Dîsa şeba bo min hilîn perda li ser dêmê zerîn
Yekdem sukar û dîn bibîn bavêj niqab perda zerîn

5. Tayê 'işaba zer hilîn biskê ji miskê reş weşîn
Ser ta qedem em ateş în dîsa em în miḥnetkeşîn

Ya rebb ji ḥusna dilberê zulfê di wê b'remz û sirrê
Da destê min kasa meyê ev nûriya lahût şîrîn

Lahût bi perwaz hat digot remza huwîyyat her digot

---

* A: 146, s. 122-123.

*Ma-dame*¹⁰⁰ ھusna ey emîn xalî nebî j'badâ şîrîn

Şubhê Cemî pur bade bî şubhê Felaţûn sirr hebî
Serwet ji xemra mêwe bî ya rebb çi wê miħnetkeşîn

Ev mêweya xemra ھelal destûr dide l'xemra ھelal
Şi'rên **Se'îd** j'xemra Celal her bo ji 'îşqa pur em î

10. Ev beğçeya gulzar û raz em bilbil î b'naz û niyaz
Da'im li wî her bû bihar hawar ji hicra ğemrevîn

Rabû ji xew por kir belav biska rûya sîr-ab û av
Leb leb ji xalan bû xunav em kuştîyê cewra evîn

Derket ji burcê surperî teşbîhê findê bû gurî
Em jî ji 'îşqê bû[n] gorî biska ji xalan her derîn

Biska ji miskê reş weşîn 'eqreb li burcê bû zerîn
Selwa di perdê pur xefîn perwaneê rûyê geş î

Îro were meyxane'ê şewqê ji rindan her bigîr
Pîrê muğan j'weqtê Elest ev **Se'diyê** qurba keşîn

---

¹⁰⁰ Ar. daîm e, berdewam e; heta berdewam be.

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Biya saqî ji gulzaran qedeḥ pur ke ji wan xemran
Ji bada zulfê dildaran bide rindê li der bezman

Werîn saqî ji dildarim 'ebîr û ezferî û bûy
Li min hate buhar saqî cuwan serxoş ez im l'yan

Bide saqî mey û nûrê ji kasa xwe li bezma yar
Ku muṭrib bête awazan li bezma şah û dildaran

Biyar saqî ji le'lê xwe meya nûrîn bi rûz û şeb
Wekû goyan biçerxim ez li gulzarê semensayan

5. ...   .
...   .

Ji 'îşqa saqî û yarê seḥer hoşim nema ser da
Evê muşkil li min ḥel ke esîrê 'îşqê dildaran

Were saqî di baḡê Mîr bireqşim ez li cem Zînê
Meya baqî eya saqî bike kasa çehê yaran

Eya saqî were banî di 'îşqê da ġezelxwanî

---

* A: 147, s. 123-126.

Mecaz ateş dilim şohte ez im serxoş li meyxanan

Bide saqî yekî fincan tu xod zulfê bide badê

Hebî yek ta li ser rûyim binoşim mey ji ferfûran

Weşîn saqî ji mujganan rumûzê *Hikmetu'l- 'eynê*

Ku hel kim me'neyên asê j'rumûzê zulfê dildaran

10. Were saqî ji rû zanî du zulfê reş bide alî

Bibit rewşen dil û sîne reqîb îro bi xûnxwaran

Were saqî li min sa'et biye nêzîk û erzani

Cihandarî nebî pêş im ke megrûrê cihandaran

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha

Tejbê min du zulfê to ez im serxweş li dildaran

Heya saqî li min ava heyîv û bedr û şuhbet yar

Merîx borî ji cayê xwe me tali' bû ji dildaran

Bide saqî du tellê mey ke dildarî biye yar im

Şehê Hewrem ew e meyxur didit bade ji pur xûban

15. Were saqî ji eywanê serî îro li wî muṭrib

Ṭiraz û neqş û alatan hemî gotin li eywanan

Qesem Barî eya saqî ez im medhûş ji ‘îşqê to
Li tûlê xwe bipirs îro me ‘unşûr bû li meyxanan

Qesem îro eya saqî bi tacê to we rûyê to
Me ‘unşûr bî we ava bû çî kû îro tu [yî] canan

... but û latan ji rengê saqiyim îro
Dema saqî bi lez xoş bî me mîranî nevê yaran

Were saqî ...
Bi tacê jî kirim mexmûr ji bada zulfê dildaran

20. Hemî çehrê gulî şoran li der tehqîq hemî yar in
Wekû zahid digot le‘b in belê tali‘ ji dildaran

Ji wê rojê me girt tasek ji destê saqiyê enwer
Heyata cawidan saqî te da hingî [bi dildaran]

Gelek mexmûr kirin saqî ne şubhê rindê ‘Uşmanî
Hemî saqî bi min rihte meyê tasê ji wan yaran

Ela ya eyyuhe's-saqî gulamê to ez im heyran
Bi navê tûleyan bakî ke canê min [bibit qurban]

Bixemlîne eya saqî du zulfê xwe bi gulşoran

23b bakî: bang bikî.

Hemî rojan bireqşim ez im li gulzar ... ..

25. Tu kengî bê eya saqî li min canan biye mexfî

Le'lê şîrîna duxter bixwazî min ... ..

Eya saqî tu mehbûb î bike camê meyê baqî

Ke kilkê ma biye serxoş ji 'îşqê şahê [dildaran]

Eya saqî biya wer mey merîx îro qewî dîn e

Meger bade bibit îro xemê gerdûn [ji egyaran]

Nezer pur ke eya saqî bi Suleymanî binêr morî

Nezer kerden bi an morî ne nuqsanî [buwed yaran]

Bi rûz û şeb eya saqî me dane rê çem û azan

Belê canan bikî rehîmê gula canim ji [dildaran]

30. *Ela ya eyyuhe's-saqî* ji mehbûban tu sultân î

Ku nûrê tu kire rewşen dilê rindan [ji enwaran]

Biya wer cam ela saqî ji nû bîne 'îzara xu

Bibûsim ez bi erzanî wekî canan [digel yaran]

Ela ya eyyuhe's-saqî di 'îşqê da tu tiryaq î

Fehewwil haletî saqî ile'l-meyxan we ...

Feħewwil saqiya camen li bezma Şahê Hewramî
Belê ʔali‘ bibî meymûn me dî canan [di meyxanan]

Ela ya eyyuhe's-saqî edir ke'sen we nawilha
Ku şîrîn bû li eywanê direqşim ez [digel canan]

35. Bela saqî werîn zulfê binoşim ez ji wê badê
Ku şehkasa ku qerqef tê wuzû kerdem ji erwaħan

Seħergaha bela saqî digo bigre wuzû **Se‘dî**
Bi bad û eşk û xûnbarî bixun bade li meyxanan
Nihan got min evî saqî were îro li bezma me
Ku şerbet telxi ye baqî bibe serxoş li meyxanan

Wekû pîrê meyê saqî bibit murşid di ‘îşqê da
Di ‘îşqê da ez ê pîr im niye hoşim ji ber noşan

Seher ‘arif ziyaret kir li ser çeşmê heqîqê ‘îşq
Siroşê geybê awaz da were banî li cem yaran

40. Şeh û saqî nihan gotî li ser destan qedeħ al bî
Tejî têde meyê baqî me dî camê du zulfê wan
Me dî ‘eksa ruwê saqî di cama zerkeş û ʔarî
Wekû şemsê dida meş‘el xusûf girte qemer yaran

Zehêr-rû bûn mey û saqî wekû xawer çi xweş hatin
Goyînê min çi xweş qaf e çi xweş guvtin¹⁰¹ li ba caman

Emînê Cibri'îl avêt niqaba saqiyê qudsî
Tebîb ku min li cem yaran bixur xûn û gelek xaran

152*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Te'alî saqiya ber xîz ke derd e ke'siye'l-meknûn
*Fehemdellahi ya Se'dî we innî şa'irun Mecnûn*¹⁰²
Biya wer mey eya saqî di bezma gewhera meknûn
*Tewessel bi'l-hebîb şa'ir we innî şahirun Mecnûn*¹⁰³

153**

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Ya perwerê Şahê Husam ya 'aşîqê qudsîsti î
Ya meyxurê le'lê cuwan ya bendeê şahîsti î

Ya merkezê 'îşqîsti î ya bilbilê şehwîsti î
Ya madihê şah û qudis ya waşîfê zatîsti î

¹⁰¹ guvtin: gotin, lefz, bêje; T. söz; F. goften.

* A: 148, s. 126.

¹⁰² Ar. Şikir ji Xwedê re ya Se'dî ez im şairekî Mecnûn.

¹⁰³ Ar. Bi wesîleya hebîb/xoşevîst, helbestvan efsûnkarekî Mecnûn e.

** A: 150, s. 127.

B: 82, s. 181-182.

Bu şiir B nüshasında yalnızca dört beyittir. Sonrasında temmet kaydı gelir yani nüsha sona erer.

Ya gulşenê riðwanê geyb ya la‘lê şekker-bari în

Ya şahidê ebrû-keman ya *Cennetu'l-me'wasti* în

Ya bilbilê beydayê geyb ya Ke‘beya Beytu'l-herem

Ya şûreta xal û xeta ya hatifê geybesti în

5. *Qul li hebîen*¹⁰⁴ ey şîrîn ya tûtiyê şekker gerîn

Ya bağçeya şîdî û şefa ya ‘er‘era balasti în

Ya cameya p[î]rê muğan ya saqiyê *heqqe'l-yeqîn*

Ya esmera gîso-belav ya mehweşa nûresti în

Ya mîm û ya tuğra şedef ya le‘lê şekker xwari în

Ya cebheta guft û kenî ya nêrgiza bû hestit în

Ya ‘enbera meş‘el çerağ ya Tirkîya ahû şebîh

Ya şîweya xal û pera ya dilbera Necdîsti în

Ya perwerê bağê evîn ya kaseyê lewhê muhît

Ya şûreta ebrû şenem ya me‘denê badîsti în

10. Ya xetî ya Şîrazi în ya bade ya hemrestî în

Ya silsila nûra il[a]h ya nergisê ahûstî în

---

¹⁰⁴ Ar. Behsa hezkirinê bike.

5a *hebîen*: *hebîba* B

5b bağçe: buğçe B

Ya meş‘ela rencûri în ya nêrgiza fexru'l-beşer

Ya mektebê eşkistî în ya tehne'ê asrîsti în

Şed merheba ya Muştefa ya meyweya bara Celal

Ya melhemê geybesti în ya **Se‘diyê** neqşîsti în

154*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez ---·-/-·-·-/-·-·-/-·-·-

1. Dîsa ji husna şahidan îro ez im nûra cihan
Dil Tûri Sîn ey ‘aşiqan em serxweşê zulfa butan

Butxan e dil îro **Se‘îd** qelb û ceger mişli'l-qedîd
Narê mecaz şîşî qedîd nûra şemed l'zulfê butan

Nûra cemala şahidî der xal û zulfê enwerî

Rûyê butan nûra şemed em serxweşê rûyê butan

Nûra cemala şahidî kes dê vexû îro xefî

Meyxware'ê j'xumxaneyê şeyxê şuyûxê serxweşan

5. Şen‘a li wê şeyxek hebû ew ‘aşiqê yarê hebû

Remza evîn lew şu‘le bû dêr û kenişt rûyê butan

11a rencûri în: Yazmada (رچور) ya da (ریچور) şeklinde yazılmıştır.

* A: 151, s. 127-128.

Ew butkeda ew tê hebû ew Ke‘be û firdews dibû

Nûra meyê peyda hebû çerx û felek asas nedan

Hê hê nebû ‘erş û sema em serxweşê zulfê mila

Ev asiman gunbed nebû em ‘aşiqê şahê butan

Lewmê nekin ey bezmê yar Heqq ‘aşiqê zâtê xwe bû

Zâtê qedîm ew şu‘le bû lew meş‘el e rûyê butan

Zâtê qedîm der-ane bû ew ‘aşiqê husna xwe bû

Çêkir hebîb der-ane bû lew sirr kete rûyê butan

10. Husn û cemal zatek hebûn lê hikmet e lew feşle bûn

Lê bû nihan pur nale bûn husna qedîm rûyê butan

Avêt li qelbê bê dilan cezbê cemal l'nîva dilan

Şehzade kir qibla dilan ‘aşiq li xalan bûn belan

Da ‘aşiqan cezbe w surûr lew sirr ew in b'gemz û sihûr

Lew ew hebîb b'werdê di cûr nûra ezel rûyê butan

Zâtê cemala *lemyezel* jê kir ji xwe şahek ecel

Hey hey dixwin nûra ezel em sohtiyê zulfa butan

Zâtê ji husna *layezal* yek mûm ji ‘îşqê da dîla

Find û şemala şahida avêt dilê ehlê dilan

15. Eflak û burcê neh felek hatin ketin qelb û dilan
Îro **Se'îd** meyxwar ji wan j'roja ezel em meyxweran

155*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Biya muṭrib ji wan bağan bide bûyê ji wan şaxan

Bide çengê ji alatan em îin serxoş li gulzaran

Eya muṭrib ji wî bağî li ber rindan tu yî ra'î

Ri'ayet bû ji dildaran bide terbê li eywanan

... roj hat bi te meşgûl ez û rindan

Heme xûbî bi te meşgûl çi kim îro ji van bağan

Newayê muṭribê yarê kirim medhûş di şewqê da

Ji ḥusna muṭribî mest im ez im 'aşiq li van zulfan

5. Dikim gorî eya muṭrib ji bo zulfê te badayî

Rih û canim bi erzanî bide dîsa tu wan sazan

Sewaş û fitne û cengê te bir îro ji vî canî

---

* A: 152, s. 128-132.

5b Rih: Rûh, çoğulu erwaḥ.

Te şahid da ji vî bağî bibî sazî li wan bağan

Ji awaz û ney û sazê revand hoşim eya muṭrib

Ji şewta dengê tenbûran te kir medhûş dil û canan

Dikim qurban dil û can jî ji bo ḥusna te de gêra

Mizacê renc û meḡmûmî nema îro li cem rindan

Feḥebbîb muṭriba îro bibe rindî li bağê xwe

Ji qebza Lestê erwaḥan te da raḥet ji bo rindan

10. Bi ilham go evî muṭrib tu mexmûr î bi rûḥanî
Ki rûḥê to mizac kû dim bi bada zulfê dildaran

Nihan gote li bağê xwe yeqîn mexmûr tu yî ‘aşiq

Tu ‘aşiq bû ji qebza Lest we hem enzel bo medhûşan

Çi muṭrib bî bi pur xûbî dikî reḥmê li bo rindî

Nehat mewcûd felek hey hey kirim meyxor ji van zulfan

Gelek xwande evî muṭrib eya rindê xerabatê

Tu meynoş î ji ‘unwanî ji weqtê Lestê erwaḥan

Nihan muṭrib bi ilham go te ‘unşur bû ji ‘îşqê ma

Ḥebîb û muḥbet û dildar gelek da rê ji gulzaran

15. Xidara muṭrib û ey go we razê sîne'ê min go
Bi gufta muṭribê xweş go tu mehbûs î ji erwaḥan

Çi xweş guft û evî muṭrib tu meqtûl î ji 'îşqê ma
Ki *kullu'n-nasi meġfûl*¹⁰⁵ ji ġeyrî rindê wî xoşan

Digo muṭrib gelek cara eya meqtûl ji 'îşqê ma
Muhedder ney kî xûnê lew dibit ez bûm li în û an

Nihan gufte kî bî' kerdem ji qebza raḥeta enzel
Bi rûhê to di xûnê to şemen ez bim we hem zulfan

Me bî'et kir bi muṭrib ra didim rûhî di 'îşqê da
Belê xweş go qebûl kerdem li der 'uqba ez im canan

20. Çi xweş erzan kire muṭrib dimû'ê 'aşiqê yaran
Bi xûnxwarî dikim bazî ji qeblê Lestê erwaḥan

Çi dengê muṭribî xwandim were 'aşiq li der şuhbet
Biguftem *ey ne'em*¹⁰⁶ muṭrib tu subḥan î ji nuqşanan

'Uqûd û bî'etê muṭrib bi min kerde bi xûnê min
Ki herkes min qetîl kerdem li bo wî ez dibim canan

¹⁰⁵ Ar. Hemû mirov xafil in, nezan in.

17b muhedder: Yazmada “مهددر” şeklinde yazılmıştır. Muhedder: heder eden, dökten, akıtan.

20a dimû', pîrjimara dem', hêstirê çavan; T. gözyaşları.

¹⁰⁶ Ar. erê, belê.

Fehemdê muṭribî kerdem bi qelb û ayinî w erwaḥ
Bigufta ‘aşıqa wî to ji ‘îşqê ma tu meqtûlan

Şehîdê ḥusnê meḥbûban dibit *xwahlen*¹⁰⁷ ji vî muṭrib
Kefalet da evî muṭrib kefil im ez ji bo rindan

25. Bigufta muṭribê çengê şehîdê Kerbelayê ‘îşq
Ġefûr û hem qetîl kerdem ki ‘aşıq ṭalibê yaran

Besî xwande li min muṭrib şehîdê zulfê dildaran
Ki ġemxwarî li der baġan penah û pişt li tu canan

Ġema ‘îşqê dilim şoje meger muṭrib bidit saze
Bi awazê ney û saze nihan gufte eya mestan

Bixûnî xweş eya rindî wekî bazî li van baġan
Bi heqqê Ehmed û Meḥmûd qetîl î tu ji meḥbûban

Bi heqqê an ḥebîb zanî ki *lewlahu lema* peyda
Sema û ‘erş û an kursî tu meḥbûb î li cem yaran

30. Tu meḥbûb î ji qebzê ma tu meqbûl î di ‘îşqê ma
Gelo muṭrib gelek dare ‘uhûd û emnê meyxwaran

‘Uhûdê muṭribî dîtîm gelek mesrûr dil û canîm

---

¹⁰⁷ F. xwestin, daxwaz kirin.

Xilaf nabî li cem muṭrib ḥebîbê rind we serxoşan

Ji dengê sazê elmasan me ḥeyret girt li gulzaran

Di babê sirrê rûḥanî dikim medhê bi erwaḥan

Di seyra ḥusnê dildaran me dîwan kir bi erwaḥan

Bi ilham go evî muṭrib **Se‘îdê** ma were baḡan

Bi ilham go evî muṭrib were şuḥbet li eywanan

Tu mexmûr î tu çalak î ez im şahê we meyxwaran

35. ... şewqê muṭrib bûm şehîdê ‘îşqê saqî bûm

Kelamê muṭribî nîne xilaf û baṭîl û erzan

Huwiyyat da evî muṭrib ji baḡê nûr û alatan

Xemûş û ḥeyret ez bûm ji dengê saz û alatan

Li baḡê ḥeyret û ilham çî xweş bazî kirim îro

Çu zerre *ke’ena*¹⁰⁸ mewcûd geram îro ji erwaḥan

Bi seyra rûḥ û Hewramî ketim îro li nav beḡçan

Ku muṭrib hate awazan ji ‘îşqê Eḥmedê canan

Ḥebîb û muṭribî guften tu medhûş î ji van yaran

Çî xemrek tîz û qerqef bû seḥergahan geram nalan

---

¹⁰⁸ Ar. wekî, sankî.

40. Bide muṭrib tu lahûtan bikim seyrê li ser ‘erşan

Helal e qerqef û tenbûr li der bezma şehê şahan

Çu dengê sazê mesmû‘ im bi bangê rindê meyxanan

Bi medhê kin eya ‘aşiq bi lisanê geybê dildaran

Feşahet bû di şî‘rê da *ki ‘îşq asan* dihat ewwel

Ki pes efyûn gerî saqî disûzit qelb di ca[na]nan

Rehîm û muṭrib û xweşgo ji dengê terbê alatan

Bi min bexşîd heme awaz ji rehîm û luṭf û awazan

Te‘alellah ji vê şuhbet bi bangê ho bi erwaḥan

Dilê rindan ji van sirran biye hatif ji meyxanan

45. Dihê bi ilham çî xweş hate bixor bade ji van yaran

Rumûz û mest û serxoşî nihan muṭrib bi min bexşan

Ki ger kes *xwahi*¹⁰⁹ firdewsan were îro li meyxanê

Tu *bişnew* dengê alatan ji muṭrib serxweşê yaran

Bi mey seccade ra’ic kin kî muṭrib go ji ‘unwanî

Ki muṭrib şah û dildar e ji meydana şîrîn gunçan

---

¹⁰⁹ F. dixwazî, heke dixwazî.

Ji 'arîz sosinan bîme xumar û rind û meynoşî
Meta ma telqe ya salik tu guh de sazê mutrib can

*Fela edrî*¹¹⁰ çi mehbûb e me heyret girt ji meczûban
Kî ma qumtu we la numta belê seyrê dikim l'ber canan

50. *Se'iden la tukellimu feenneh fî'l-fena da'im*¹¹¹
Kî kullî fî'l-hewa fanîn we qelbî fî'l-fena canan

Ğeyûr in *fî'l-fena* in est bi şubhê şerê rencûrî
Fexuţtu fî'l-hewa mutrib kî qed zağe'l-beşer yaran

Li bağê wehdeta mutleq çi mesrûr im ji ilhamê
Te'eccub heyretê girtim ji nûr û heyreta yaran

Kî b'semtê an gewahir hew temîz û 'eql û hem hoş çû
Iza zeqtu fema qumtu ji 'îşq û mutrib û canan

Ki sermest im ji 'îşqê ew buta sekretiye saqî
Femekûlun lena el-'eqlu fekullî fî'l-fena şahan

55. Ji ser mestan e' bûm riswa evî mutrib kirim şeyda
Newayê bilbilî dîtim *fehmeden fî'l-hewa* canan

---

¹¹⁰ Ar. nizamim.

¹¹¹ Ar. Seîd neaxive, ew di meqamê fenayê/tunebûnê de mayînde ye.

53a temîz: aslî temyîz, doğru ve yanlış ayırma iradesi.

Bi ilham muṭribî gufta temedduḥ kin ji esraran
Ez im ‘ebdê dilaram û were saqî ji meyxanan

Bi heqqê Muştefa saqî qedeḥ pur kî ji mey baqî
Ji ‘işqê tu birîndar î ‘elîlê sûz û alaman

Ki meczûb î li vî muṭrib tu meḥbûb î li van baḡan
Di ḥebsa şewqê dildaran dikim nalan ji hicranan

Ketim benda şîrîn ḡunḡan ki *ma zaḡe'l-beşer* dîtîm
Du zulfê şehleyî bînim li baḡê şahê şahanan

Qafiya H - ♣

156*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Ji camê mey xeberdar îm kî ma xwahîm ke luṭfullah
Feḥemdellahi ya ‘aşîq kî bûdî to kî Ke‘bullah

Ji razê mey çî agah îm ji emrê *kun* xeberdar îm
We razê di her kem xwahîm bigo îro tu şey lillah

Ji zîkriş fi'l-fena da'im dikalê min dil û sîne
Ji çenga erḡenûn goyîm kî zîkrîma kî ḥubbullah

---

* A: 27, s. 25.

Bered îro li meyxane bigîr yarê ji butxanê
Ji Îzid ra bike medhê *we entum min ricalullah*

5. Ji Şîrînê mego raza kî kes negoşded î n esrar
Teqet̤teb Seyfê rebbanî be z̤ikri fi'l-fenaḡillah

Se'iden la tukellimu feenneh fi'l-fena da'im
Te'eşşuq kin eya cana bigo dîsa tu hemdullah

157*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro li min ateş rîja der firqeta lewlî vu şah
Cerg û kebed têk bûne xûn der hicreta lewlî vu şah

Ev lewliyên şengol û şeng biskê siyah lew bûn xelek
Dil bendê wan bûbû helek xûzya dilê lewlî vu şah

Gerden dirêja dêm perî biskê ji 'enber ker kirî
Lew sîne min bû sed kerî ahê me çûn sema lewlî vu şah

Ah û fiğan min têne der bûme gulamê derbider
Wê bêne dil tîr û teber şohtî dilê lewlî vu şah

* B: 17, s. 34-35.

2a xelek/2b helek: Yazmada bu iki kelime birbirinin yerine yazılmış ancak anlam uymuyor zira klasik şiirde bisk û por 'saç' "xelek/dalgacı", dil 'gönül' ise aşktan "helek-helak" olur.

5. Îro şeba benda hilîn da bête der ev horî'în
Biskê mu'enber da weşîn dam dane dil lewlî vu şah

Wer bête der ew şorgulê bavê niqaba kakulê
Der dil hebit ji bûya gulê pur meş'el û lewlî vu şah

Tirka şîrîn û pur nigar davê here rû neqş nigar
Pur da **Se'îd** 'ışqa gedar dil mecmer û lewlî vu şah

Îro **Ġeramî** serxweş e der bezmê yar destan weş e
Çeng û rubab neğme xweş e der weşleta lewlî vu şah

158*

Fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilatun

Remel · · — — / · · — — / · · — — / · · — —

Ġezelî Muḥemmed Se'îd ber Ġezelî Melayê Cizîrî¹¹²

1. *Feleka eṭles û sergeşte di cama me ḥubab e*
Me di dil da heye narek ku hemî 'ışq û şerab e
Me ji zulfên di siyeh reştir e ṭali' me şepalê
Ku seḥergeh tu meşî bêt û bîret bağê gula be
'Eyni 'ışqîn û şebê alî ku di cama me gulab e
Mewc didit qulzumê 'ışqê me li ser dest ġurab e

7a Tirka: Yazmada "Terka" şeklinde harekelendirilmiş.

* A: 153, s. 132-137.

¹¹² Derkenar, s. 132-133: Her an çî be xet-i muḥemmer keşîde an Ġezel-i Şeyx Eḥmed û her an çî muḥemmer nîst Ġezel-i Muḥemmed Se'îd Şeyx Se'dî.

Açıklama: Melayê Cizîrî ismiyle meşhur Şeyh Ahmed el-Cezerî'nin gazeline nazire olarak yazılan bu şiire hattat/müstensih derkenarda bu Farsça notu düşmüştür. Buna göre kırmızı mürekkeple yazılanlar Şeyh Ahmed'e kırmızı renkli olmayanlar ise Muhammed Sa'îd'e aittir. Biz de neşrimizde Şeyh Ahmed'e ait mısraları italik yaptık.

Dil kemerbest e di 'îşqê me xwe zunnarperest in

Me ji lahût pirî xefî dixorîn camê şerab e

Dil kemendarê hebîban me ji nû xar perestin

'Eynê de'wayê evînê mey û derdan û şerab e

Xef dibî 'îşqê hebîban me 'eyan kûze vexwarin

Mey û me 'şûq e du 'ayê me û seccade qibab e

Ji hicabê were der nazik û mestane bimeş tu

Te ji dil hoşî revand û bi fîraq û bi hicab e

Meqtûlî kirîn tîr û kulabê ji fîraqan

Te bi çewganê fîraqê te revand hoşî şebabe

Ji 'îşabê bîne der netrik û werdane bi lez tu

Te cihan zîr û zeber kir bi Xudê ev çi hicab e

Destê Cibrîl hilavêt ji bejna te niqabê

Bi rumûzatê şerabê dibihim 'îşqê te tab e

Ku heqîqet ku hilanî ji 'îşaba te şebaê

Heme Cibrîlê alihî ku vekir sîne hicab e

Wekû durrane me ra bêt û bîret şubhê şemalê

Bi yeqîn qaf e tu rojê were der sîne niqab e

5. *Me bi îşraqî su'alek ji lebê gunçeguşa kir*

Mulhman geybe belavin di su'al û di cewab e

Me bi eb'adê sualek ji leban bûne xewariq

Himmetê rindê şerabê ji keramat şerab e

Me bi ilhamê xewariq ji gulan gunçeguşa kir
Go bi ilhamê dizanî di su'ala me cewab e

Tu binê sazî bi awazî çî rengî me dixwazin
Were hindamê me rindan tu sema' şewtê rebab e
Em ji 'îşqê dixorîn lezzet û îza gul û yara
Xalê le'lan çî xeram î n bi Xuda ew çî şerab e
Tu nezer de were saqî me çî rengî te bibînin
Ellah Ellah bi Xudê qeş dibihê ev çî xîtab e

Gu'de na'ê ji lebê le'î bi qanûnê hikayet
Ji lebê xende şeker dûre riya hem bi şefa be
Guh nede yarê hudûsan tu bigêrr camê şerabe
Şed hezar bende kirin Keyxusrew û şahê 'ucabe
Ew bi Yûsif neke îfa hebsê zîr û zeber kir
Dê çî şehde bi defê ra bidirit şehde rebab e

Xoş perîşan şifet û mecme'ê şûretê hal î n
Derd û êşan ku nehatin ji fîraq û ji hicab e
Heme 'alim geliştî n nisbetilî rindiş eban
Şêxê Şen'an bi du cama geriha şêxê celab e
Em perîşan şifet û meykede û yarê şepal [în]
Pîrê 'îşq î n û cuwan-şeb' û dilê 'ehdê şebab e

Dûredest î n ji xeyalan me divê yek ji Xudê ra

19a *Gu'de na'ê*: Guh bide nayê/neyê.

Heme xal û xetê caman ji cemalê bi nişab e
Yek xeyal bû me duhî dît ji le‘lan
Pur revand bûyî riya û hesed rihte şerab e
Dûredar în ji delalan were camê ji Xudê ra
Xef di behşa me ji dil bêt û biret ‘eynî şewab e

10. *Me muşerref ke du çeşmên me bisaşa qedemî ke*
Pur li min derd e ji rê bêt û bidet zulfê gulab e
Me muqeddes ke şepalê bi wişal û bi du caman
Hem birîndar û feqîr în bi xeramî were rabe
Me ‘eyan ke bi lebê xende ji bûya di ‘işaba
Pur li nik min heye mey meyze ke min sîne kebab e

Kesk û şoran tu binê çerxi li dora du hilalan
Herdu ebrû bi şu‘a‘ în ji gulab û ji şerab e
Nêrgizê mestê çemen hatine dora te şepalan
Her bi mîzan diweşin şebnem û abê ji ‘işab e
Dorê zulfan tu binê helqe li dora xet û xalan
Du qiran mane beraber şefeqê perde ‘işab e

‘Er‘eran ta di şepal in wereqan cezbe vê ra
Gul û sunbul bi hevalan dibihin xoşî şerab e
Gêzelan badê hebîban qeleman serxoş e vê ra
‘Îşqê dilsûzê **Se‘îdan** gerha şehr û şîhab e
Melekan pa di qiyam in şefeqa dane jimara
Sunbulan girtî xunav û li gulan taze gulab e

Mest û hişyarî hemî kec-kuleh in reqş û sema tîn
Şûfiyan tac-belav in ji şu‘a‘a di şerab e
Mest û hişyar me rindan kuleh in bûne zera min
*Weh ji sîz û eleman bûne sukar û çî kebab e*¹¹³
Mesti lala dikevin tac û xerq her bira hatin
Ez nizanim çî neseq keyf e nizanim çî şerab e

Xakê payê te di rêza sek û dûlan xwe dinasîn
‘Aşiqan muhbet sîzan ne wişal û ne çî ab e
Koz û kûya te ji îro Heceru'l-eswed zanîn
Wekû xawer were îro ji şu‘a‘a bide ab e
Dîn û meczûbê şepalê dikirin çol û çiyayan
Me ne sîc û gunah û ne xeşa ev çî ‘iqab e

15. *Çîçek û qews û qezeh reng hezar rengê sema ye*
Hem ji husna te delalê qezehan girt û çî tab e
Sed hezar rengê ‘ezîz tîn ku li bejna te şepalê
Nêrgiz û sunbul û sosin ji sera payê şehab e
Hem li bejna dixûnîn ney û qanûn û çîgan e
Nêrgizan ser di giran in li bineşan xem û tab e

Ji wişala xwe zekatê bide miskîn û feqîran
Ji ku peyweste bi hevrane hebîb û ne çî tab e

¹¹³ Bu beyit derkenarda yazılıdır, s. 134.
41a îro: Yazmada “îra” şeklinde yazılmıştır.

Ji cemala te ye îro ku bûyîn mehk û hekîmek
Hem feqîr î n li zekatê ku şu‘a‘a te nişab e
Ji gulaba serê zulfa te zekatê bide îro me feqîran
Ku cemala te ye kamil di kemala xwe nişab e

‘Aşiqê mes’ele xwahî were em muftiyê ‘îşq î n
Rûzibexşan bi me da butkede û şewti rebab e
Serixoš û mestê mey tu were em murşidi rahîn
Rûzeê rûze Elestê bi me da cam û şerab e
Ger şefa xwahî **Se‘îdan** were mahîn ji şefayê
Destekî sunnet e têkda di yekê neşşi kitab e

Dil bişo tu ji nifaqê ku bidit sîne beraqê
Tu ‘Ezazîl î meger dil û canim çu gurab e
Dili jengar bişo bi meykede û bi abê nicalê
Heme efsûn û derew bû ku cihan ‘eynî ‘ezab e
Dil bişo tu ji cihanê ku bibî şidq û şefa’ê
Bi şefa hemrehê erbabi dil û ehli şefa be

Nezera ‘eynê ‘inayet bi me da şahê wilayet
Ji ku her gunçe dilim bi şefa û bi şerab e
Nezera pîrê muğanê sebebê rûh û heyat e
Weku pey şahid û mehbûbê dilim ew bi cila be
Nezera şahê se‘adet bi me kit ji tûrê fiyazet
Ji ‘inayet nezerê dil me tejî ‘ilmi ‘ubab e

20. *Lebi le'len te di bê her bi yekî nuqteê 'ilm in*
Xeṭ û xalê bi me ku nûr û mey û şewbê tûrab e
Tu ji le'len şekerî em dibihin remzê 'ulûman
'Ellandîn di firaqê ku biye sîne kebab e
Xeṭ û xalê lebi le'lê bi me da behri fuyûzat
Bi xeṭê herfi elîf cezme şubê helqeê bab e

Xeṭ û xalên te bi mû mû ji me ra mes'ele-goy in
'Elimandîn ji du le'lan şeker û qend û gulab e
Lebi noşîni te hû hû ji me ra mes'eledar in
Me ji çeşmên te şepalê belek û husni me'ab e
Melekan bestine îro ku li dora du 'izaran
Me ji wan haşiyeyan sîne tejî şerhi lubab e

Abi heywan te divê rast binoşî şebi qedrî
Bi fena be bi şepalan ji 'izaran noşe gulab e
Abi noşînî dixwazî were îro ... ..
Leyletu'l-qedr û berat in di wişalê ... ..
Talibên abi heyatê were hemrah bi me ra be
Desti ber gerdenê pur pêç û xem an zulfi du ta be

Me ji biskên te girihdar ji bextê xwe girê ne
Me ji le'len te gulabî ku ji eşlê xwe gulab e
Me ji xalên te yê çîn çîn ku ji husna xwe çinine
Me ji taca te delîla ku heme rîş û bi 'işab e
Me ji çeşmên te yê nûrîn ku hemî nûr û heyat e

Me ji zulfên te xem û tab di dil da xem û tab e

Te divê berq û birûskan bireşînî tu nezer de

Tu ji nû wer ke gulabê bi serê zulfê şerab e

Te divê îro se‘adet li me rabbit were cana

Tu di xalan bide an mah ecelê şeyxê şebab e

Şedgê elmas û ‘izaran bide yaran ne xwe rabe

Te divê roji xuya bit ji şibakê tu xuya be

25. *Te divê zîr û zeber kî me du zulfan bide ber ba*

Heme an xalê siyahî bike rindeş bi sema be

Te divê rûhi derînî were xanim tu sehergeh

Şahê şîrîn dihenê ey tu şepalê çi ‘iqab e

Ah ji le‘lên şekerî her bi fena û bi beqa me

Te divê qenc qiyamet li me rabbit bi xwe rabe

*Qeşdi serçeşmeê heywani heqîqet ke **Nişan[î]***

‘Eyni e‘yani wucûdê were îro bi me ra be

Xîzir û murşid bi me ra be ne xef e çeşmê heyat

Me bi xef berde sebîlan ku şerab ‘eynî şebab e

Xîzir noşî j’heyewatê were îro tu neşa ke

Bi cihanê mebe megrûr ku cihan ‘eynî serab e

Serkeşî şîwe’ê erbabi wefa nîne rûhê min

Dilê dildarê cemalê weke noşe ji gulab e

Serkeşê şem‘ê hebîban neke îro bi esîran

Nefesek bê me tura hem hecer û 'eynî şewab e
Şubhê perwanê te şohtî dilê miskîn û feqîran
Te ji dil şohtî Mela bes bi Mela ra bi cefa be

159*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Dilo çendî tu bêrehm î ceger nare ji derdê te
Bike rehîmê eya Hewrem bide 'ezrû li derdê me

Dilê ateş nekir rehîmek kebed kun bî ji dîdarek
Evî cergî dixwar narek şeb û rûzê di 'îşqê de

Ji 'îşqê nazikê bîme çu Ferhadî ze'îf bîme
Li min ateş şeb û rûz e ji 'îşqa lûleya şenge

Ji ber hicrê bi nalan im çu girdabê dibazanim
Gezal winda li damanim ji 'îşqê wê me sergeşt e
5. Felek hate di burcê da zehir dabû di camê da
Ez im 'aşîq di hebsê da ji 'îşqê wê ezî mest e

Ez im buryan ji hicranê li min xar in gema xanê
Qewî bûme ze'îf canê te kir amanc dil û can e

---

* A: 154, s. 137-138.

Şeb û rojan çi xûnxwar im li ber cengê çi amanc im
Wekû goyan dibazanim ji derba nazika rinde

Ji nazik şehleya dêmdurr dikim nalan şeb û rûzan
Ji narê dil pirî xweş im di kerbê da ceger nar e

Ji gemgîrî nema xorde ji 'îşqa wê nema xwande
Ji hoşê ser nema nuqte li derbendê şîrîn gunçe

10. Şukurxwaz im ji 'umrê xwe kirim 'aşiq li zulfê xwe
Hebîba esmera pur xew ewê kuştim bi şed derbe
Ji cengê dilberan bîme çi nazik dilbirek bîme
Şebîhê tûtiyan bîme 'umir borî di 'îşqê de

Ji pîrê xwe şukurdar im ji rehîma wî xebardar im
Ji lûfta wî çi şehbaz im ji 'îşqê wî **Se'îd** mest e

Ji pîrê meyfiroş zanim ez im mexmûr li cananim
Ji 'arîzê sosinan çînim rumûz û bûs siyeh *çerde*¹¹⁴

Ji pîrê xod wiha zanim ji 'îşqa nazika dîn im
Nihan got min were canim bibûs zulfa siyeh çerde

15. Di 'îşqê de şebir nîne me 'umrê Nûhî pur nîne

---

¹¹⁴ F. reng.

Heta kengî bikîn şîne nebî gewşim şîrîn rind e

Di cergê da hene keyber ji meyxanê qedeş pur gîr

Te‘alellah çi meyxane çi meynoş im şeb û rûz e

Ji zulfê esmeran çînim firr û perwaz di xwe nînim

Fidayê hezretê Şah im ji lûfta wî dixwim bade

160*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji ‘îşqa dînî ez bûme çu Tebrîz û çi Xusro me

Heya dîn î were dîn î çi çalak bîm wiha bûme

Wekû Ferhad bi bazû bûm niho bûme çu Mecnûnî

Heya bînahiya **Se‘dî** were îro çu mah û meh

Ji rû-mahê ezê bîme zirav û surx ezê bîme

Ji pa û ser ze‘îf bîme nesîmê min biya bo me

Nesîm rake ji dildarî du zulfê ‘enber û ezfer

Ji wê bîne ‘ebîr ezfer şebîhê çîçekê bûme

5. Ji gulzarê semen-sa’ê weşîn bûyê şubîhgahê

Du zulfê esmerê bîne rumûz û cilwe û bo me

---

* A: 155, s. 138-139.

Ji bejna ‘er‘erî bîne gulab û ‘enber û bûyê

Ji goşê ebruwan berde suhûr û şîwe û bo me

Ji Tirka Hewreman bîme şebîhê sihr û sehharan

Sihrîr rêz kir ji bo rindan ji weqtê Qalubel bo me

Ji wî weqtî şerab-çîn im heta axir weha dîn im

Ji butxanê me girt Zîn im biya hirsê qewî bûme

Ji wê rojê ez im Ferhad çî şeyda me li Şîrînê

Şîrîn û ‘ezrew û Hewrem nihan sağê kirin bo me

10. Ji xumma esmeran noşîn mey û bade bi awaz in

Du zulf û gîsuwan bîne were muṭrib were bo me

Çudar im ez yekî şîşe ji bo yaran dikim şîne

Were Hewrem bide şîşe ji rûy-dênê besî bo me

Bixemlîne ji gulzaran binefş û çiçek û yaran

Di kasa min biderxîne şeh û saqî hemî bo me

6b şîwe: Yazmada “şîweye” şeklinde yazılmış ancak vezin gereği böyle okunmalı, “suhûr û şîwe” ve önceki beyitteki “rumûz û cilwe” gibi.

161*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji nazên dilberan nakîn qerar û meşrebe
Nazên di wan şêrîn suran şohtim bi pêta 'îşqehe

Leb gunçeyê her şohtime her roj ji nû ez kuştime
Kuştim bi zulfa şehle ye hem nazik û şêrîn leb e

Şîrîn lebê girtî xunav wek nêrgiza sîr-ab û av
Selwa sehî lê hat xunav wek gunçeyê nem ber leb e

Van gunçeyan girtin gulab derdê dilê min ew şerab
Şîrîn lebê da min 'ezab wek bilbilan xar lê heme

5. Wek bilbilan nalan li me derdê dilê min ew gul e
Ez bilbilê pur nale me herdem dixwim xarin gule

Wek tûtiyê va hindiyan herdem dixwazim şukriyan
Tûti ez im kanê şekir ez bilbilê şêrîn lebe

Şukkur di nêv zulfane wî ya le'lê şekkerbarê wî
Meş'el di nêv xalane wî derdê dilê min gebgeb e

Gebgeb kire wek şorgula lew bilbilan lê lam û ha

---

* A: 156, s. 139.

Hemze w du lam baha **Se'îd** her gotiye der meşreb e

Ya rebb bibînîm yarê ma ta ez bixûnim la û ha

Der mey bixûnim medhê yar saqî werîn wê gebgeb e

10. 'Aşiq mirin her sa'ete lew serxoş û rindê but e

Ey yar were her sa'ete firqetkeş im j'wê gebgeb e

162*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. 'Îşqa di Leylê kuştîme carek bi zulfan girtîme

Girtîm bi xalê 'enber e gemzek l'me da ez kuştîme

Kuştîm bi tîra goşe zer ebrû ji mawerd û kemer

Derket ji burcê ew qemer nazek ji çeşman şohtîme

Şohtîm bi hicra 'îşqehê dozex li ber 'eyn şekkerî

Dozex ji narê 'îşqehê 'îşqa 'îzar hem dozex e

Hubba Şîrîna Farisî derket ji gayet ey perî

Ew bejn û bala şekkerî qelb û ceger tev şohtîme

5. Xûna qemer têtin ji dil şehzadeê mey rihte dil

Şeqqe'l-qemer teşbîhê dil lewma **Se'îd** ez şohtîme

---

* A: 157, s. 140.

163*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Ela [ya] yari dêrînî biya ba min 'îzar lale
Li der gulzar û gulbeğçan wiha çînim 'îzar lale

Li gulzaran dixwim xemran dikim bûsê ji çalakan
Kî xemra pergê nesrînan qewî tîz e gelek al e

Dilê bêxemr û bêbade nekit bûsê ji leb surxe
Biyar saqî ji meyxane xemîr û 'enber û ale

Şerab surx e li ser dest e dilim nar e ji meyxane
Se'îdî zar û bîmar e dixwazit cam qewî al e

164**

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Şoxa şepala gul 'îzar xerram dibî 'îzar lale
Ji awazên şirîn gunçan bi efğan in wekî lale

Fiğan têtin ji şentûrim şebîhê dengê dildarim
Ji 'îşqa nazika yarim dilim dağ e weku lale

---

* A: 158, s. 140.

2b perg: berg, pel; T. yaprak.

** A: 159, s. 140-141.

Were saqî ji meyxanê li bîmaran tu ‘Ezra î

Dilê ‘îşqî biye sade ji hicra wê Şîrîn lal e

Ji ber hicra wî dildaran ceger nar e şeb û rûzan

Were saqî ji wan xemran bike sağer qewî al e

5. Şepal hate ji gulzaran şebîhê werd û nesrînan

Bi vî çavî hebîb bînan ‘îzar surxî û gulî lale

‘Îzar surx e ‘ebîr bûye du reşmaran li ser fetl e

Şebîhê min qewî reqş e li ser dêmê ‘îzar lale

Li ser dêmê qemer gerdan şebîhê find û nesrînan

Ji ‘îşqê wî **Se‘îd** nalan bikin rehîmê ‘îzar lale

Gelek dîtîm li ser birhan qeşeb zulfan bi zêr-abê

Ji ‘îşqê yarê dêrînî dinoşim mey qewî al e

Ji meczûban çi bê hoş im li goya wî çi meynoş im

Me dil daye bi mehbûb im cerîzgaha mi' mey al e

165*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa bibare ey nesîm vê nuqreyê zîber bike

---

* A: 160, s. 141-142.

Biska ji ‘enber weş bike vê ‘ezruwê rengîn bike

Tirka ji maha yek şevî der şuhbetê wî danişî

Zulfa li ber ruxsar weşî saqî biya şirîn bike

Saqî ku tê mehpere-rû taca li ser cezb û bi hû

Mehpeyker e birhê di ew zulfa siyeh esmer bike

Hewrem biye saqî li min bade didî bo derdê min

Pur kin qedeş ez yari min saqî ji perdê pur veke

5. Bezmek me kir ba saqiyan yar esmer in b'çeng û perr in

Sihrê didin j'zulfê mey in saqî were Hewrem veke

Cama ji rengê ayinê girte j'xwe re mujgan perê

Kakul kerî dêm ‘enberî zulfa du ta dîsa veke

Yara şebîhê şahiran hişyar û mestan cam geran

Mehbûb hebîn reş kakulan bayê nesîm wer ker bike

Şahîb dilan Hewrem l'kuwe da ez vexwim bada ruwe

Bazgeşte yar j'dama min e ey ‘ezrew[î] pur ker bike

Munkir ji min bazgeşt bibe qews û neşlê yarim l'mil e

Nabit xilaf weqtê weşe munkir *berew*¹¹⁵ ‘ezrû bike

8a l'kuwe: li kû ye?

10. Dujmin tu keydê her bike yar yareke bimre w here
Minnet ji me re setwet bike yarim şeh e ‘ezrû bike

Tirka j'ruwê mahê nuwe qetlê dikit b'gemzê hewe
Pur kuştine dujmin şehî munkir *bemîr*¹¹⁶ yarim bike

Wek tûtiyan bişkin şeker da yar bidit rûyê şeker
Çeşmê di reş birhin qemer der şuhbetê zîber bike

Leyla li min mehze **Se‘îd** îro reqîb b'keyf û neşîb
Yara werîn rencûr bikîn xara bidin dêwê seg e

Kengî bibarî ey nesîm xûnware dil ez hicrê dîn
Dunya li min zîr û hezîn ‘alem reş e derdan bike

15. Ateş bide her dem bi dem her bo ji dêwê seg segan
Îro li min ‘alem reş e ‘ezrû nehat şahim bike

Ev şahibaz teb‘et ferîşt ser ta qedem zulf kirne qîşt
Qelb û ceger çendî buruşt şekker zeban teb‘et bike

---

¹¹⁵ F. biçê, here; T. yürü, git.

¹¹⁶ F. bimre; T. öl.

Fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilun

Remel · · — — / · · — — / · · —

1. Ji serayê were der selv û qeda lale kulah
Te dîlim zîru zeber di heman gah û bi gah

Reşîn bi abu gulabê tu 'îşabê bi gûrab
Em bûyin pêt û pereng ji fîraqa te di şah

Em bûyin narê ceḥîmê ji fîraqê me nema şebr û sukûn
Te cihan şohte ji hicrê digirim ah û bi gah

Şerhê ḥalî çî bibêjim çî nebêjim me negot
Qelb û dil bûne ceḥîm û dikirim nal û bi ah

5. ... xûnrîz dibêjit were camê tu şepal
Me di dil da heye 'îşqek ku kirim nal û bi ah

... ra û xan ne tenê sîne dixwazin
Cumle e'zaê wucûdê dibihin ah û bi ah

Ah û nalan dikirim her ji fîraq û ji newa
Me **Se'îd** bûye pereng û ji fîraqa te di mah

---

* A: 161, s. 142.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Hat û me dî terha cuwan xerram dibê tac û kulah
Xerram dihat gah û bi gah xaka ji qend rêz kir kulah

Weş kir ji le'lan sîm û zer guftar ji mawerd û şeker
Bejna şepal bû neyşeker rîş û perran zerkir kulah

Rîş û perran cezbe kirin îro seher min cezbe kir
Meczûb bûyin ta pa û ser lerze ji ber tac û kulah

Meczûb ez im her gah û gah lew her ez im fîğan û ah
Terha şepal b'tac û kulah *qum ya Se'îd*¹¹⁷ vê şubhigah

5. Me'mûr kirîn leb xendeyê şekker rijan j'cama meyê
Minnet em îin der çay û mey meczûb û lerz j'rûyê di şah

Cezba ji husna dilberan rakir ji dil lerz û eman
Îro dil rakir heyra riswa kirîn der bezmê şah

Payê me ket 'işqa buta mey hate dil j'rûyê buta
Meyxori dêm ey can meta hicretxurîn j'rûyê di şah

Herdem bi bangê nûcuwan cenga me bî şed reng rewan

* A: 162, s. 142-143.

¹¹⁷ Ar. Rabe ya Se'îd.

Zêde didîn sêgah û rast çengê birîn ber taci şah

Çengê dixwast dîdari mah hetta ketin dama di şah

Dama şehî bû rengê mah avête min her gah û gah

10. Zêde li min her mişnet e ya rebb çi yarek muhbet e

‘Ezrû bi şah dan muhbet e ez kuştîyê tac û kulah

Şaha şepala ‘ezrûy têtin di camê pur zerî

Rehmk bike her bo Xudê carek bide zulfa kulah

Da pur kirîn zulf û ‘izar îro şepal bû lalezar

‘Ezra û Meryem bûn xidam meş‘el kirin tac û kulah

Meş‘el bike kasa siyah b'zulf û ruxa ey şah û mah

‘Eksa ruxa wek şems û mah pêçe li min zulfa kulah

Bîne li ser çeşmên **Se‘îd** biska belava pur mecîd

Em bihn bikîn j'nûra mecîd em ‘aşîq în j'şubha belah

15. Riş hate der her gah û gah çend yek ji hicra dilberê

Riş hate der ya ‘ezruwê mey xware min weqtê belah

‘Îşqa te ye rû daye dil lew da’ima meynoş e dil

Serxoş kirîn zulfa belav kengî bidî biska girah

10b-11b belah: bela, Qalûbela; şubha belah/weqtê belah: roja ezel; T. bezm-i Elest.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro li min ker bî ceger yara nekir rehmek li me
Şohtî dilîn bo rûyi we kengî hebî de'wayê me

Meqşûd ji me zulfê ewan de'wa dikîn weşla ewan
Her bû cunûn bo rûyi wan fîğan kire vî qelbê me

Ya rebb nekî şorgul xefî ez kuştîyê selwa sehê
Rûh bî fîda bo mehweşê şed ah û ah bo yari me

Tirka şebîhê nêrgîzê kerkir ceger hicra xefî
Keyber gihan navê dilî xûn rêz kire vî derdê me

5. Tirka ji 'enber bû şepal biska diraz ji xemra helal
Berdan li ser çeşmê gezal medhûş kirim der 'îşqê me

Çeşmê şepal mujgê xemal hicra di wê dil kirye mal
Sergeşte î n îro delal goya felek der cami me

Hem padişah û Xusrewan kuştin ewê b'tîrê keman
Hem dûr kirin şed merhelan ez kuştîyê şahê xwe me

Ey ba were îro seher qerqef derîn j'burca qemer

---

* A: 163, s. 143-144.

Ew Xusrewê zerrîn kemer xûn rihtiye cergê di me

Ey ba were weqt e w eman derdê li min ew nû cuwan

Rih ber leb e der hicrê an hicret biye qismet li me

10. Ey ba nesîm zû ke w bilez rûz û şeban cezbe w bi lerz

Ahên dilî rûyê di zer qismet j'me re ev 'îşqê me

Saqî bilez xoş bû biyar cama siyah naêt bi kar

Wê qerqefê dîsa bibar da dil bibî Ke'be w li me

Rabe w bilez ya 'ezrûyê hicra te jî dil kir kerî

Bavêj dilî rûyê zerî ez kuşiyê dêmê te me

Pur bade ke vê şasikê meş'el bike b'wê zulfikê

Kakul li ser dêmê bikê bazî bikîn bo derdê me

Mutrib were çengê biqut şewta rebab dîsa biqut

Îro **Se'îd** reqqaş hebit b'şertî hebî selwa bi me

169*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Dîsa me dî lala cuwan çeşmê belek birhin siyah

Qewsên 'ucab j'rengê di mah xalê li ser werda siyah

---

* A: 164, s. 144-145.

Lale ‘izar der în şebah guft û kene çendî milah
Rihtin dilî cam û şurah rûh ber kevî bo yari mah

Ew lalezara Hewremî lê bûn du biskê enwerî
Îro şebah kirbûn kerî tac esmer e zerrîn kulah

Te‘ê di wê te‘ê le‘îf libsê di ber libsê qedîf
Îro dihat kember şerîf me‘rem sera bû burcê mah

5. Me‘rem sera kaxa sihan gerdan li dor mar û qe‘an
Qumrî li ser ref ref geran rûzin şebîhê cam semah

Jê hate der lala cuwan vî Hewremî guft û kenan
Guftar rijan wek kewkeban weşhan ji le‘lan durr siyah

Le‘lê ji mercana le‘îf zeqna xunav lê hate rav
Xurrîn ketê j'sîr-ab û av hetta me da cezbên siyah

Cezbe me xwar fi‘an û an awaz me dan wek bilbilan
‘Erş û sema awaz gehan le‘la Bedexşan ew kulah

Le‘la Bedexşan ber ruxan çiçek pur in bilbil nihan
Çiçek ji husna ebruwan cezbek me xwar j'tac û kulah

3b kirbûn: kiribûn.

10. Xalê ji ‘enber bûn belav ber gerdena ser ab û av
Her bo te bî ya Hewremî textê se‘îd tac û kulah

Mişlî Cemî her tu hebî pur setwet û cama zerîn
Xalî nebî tu j'muħbetê miħnet nebî ya Şahi Şah

Da'im hebin em bilbilî medhê bikîn ber şorgulê
Şa'ir hebî **Se'dê** gerîb medhê bikit ber canê şah

Mişlî 'Elî setwet hebî wek Xusrewî ħikmet hebî
Şirîn tu bî Tebrîz ez im kilka me da medhê di şah

Ta key hebî ya Hewremî sergeşte bîn b'derdê dilî
Badê werîn j'ħusna tamam em tûle yîn bo padişah

15. Îro nigara neyşeker awar didan wek çengê şer
Mujgên siyah b'tîr û şerer mekhûl kirin lehze di şah

Çeşmê siyah mekhûl kirî xûnê dibet j'vî 'aşiqî
Meħbûb nigara şorgulî yeksal ez im di bendê şah

Rindim ji 'işqa dilberê ev dilberên 'enber perê
Zêde li min ew 'ezruwê her bûn 'eyan wek zulfê şah

Lala 'izara 'ezruwê nayêt ji burca muşterî

15a Awar: awir.

Cilwek nekir bo serxoşî hem badeya çeşmê siyah

Bade biye nan û nemek zulfa girah bûbû helek

Qelb û ceger bûbû pereng saqî werîn bada siyah

170*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji husna şorgulê dîsa me kir nalîn û ah
Burca hemel kir vîje vîj nalê ji **Se'îd** pur bi ah

Ahên me tîn j'ceger di kul qelb û ceger min bûne kul
Tîrê me tîn j'ceger me dil lew da'ima her nale ah

Ahên me tîn j'hicra hebîb jehrê didî min her reqîb
Rû-reş bibin hicr û reqîb j'destê segî şed nal û ah

Nalê me borîn ya hebîb j'burca cedî geştin reqîb
Şohtin ji ber ahên hedîd çerxa felek her şubhegah
5. Yarê mede hicra gedar mecrûh e dil ey gul 'îzar
Yara şerîf gerden xefîf libsê di ber pur qedr û cah

Yara şepal min dî seher meşha li bagê wek qemer
Xerram dibî şam û seher ev padişahê pur sipah

---

* A: 165, s. 146.

Nêrgiz qed î bû ‘enber î kakul ji miska ezfer î
Bejna di wê selwa sehî xemrî hejand her weqt û gah

Ev xemriyê tayê herîr bihn kir ji wî vî rindê dîn
Çeşmê di reş serxweş û mest tîr awir e ew padişah

171*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro ji Tirka Hewremî mesrûr e dil her gah û gah
Mesrûr ji ‘îşqa şorgul în têtin şepal her gah û gah
Çeşmê belek bi coş û sur e birhê di reş bi gemz û sirr e
Qewsê di wan nûbar hene tîr dane min her gah û gah

Em ‘aşîqê şox û şehan birhên di reş tîr û keman
Tîra didin j'goşê di wan teşbîhê baran gah û gah

Şoxa ‘ezîza ‘ezrewî saqî ji wî ew Hewremî
Da min meya gulgûn mehê saqî were her gah û gah
5. Yara nigara ‘ezrewî qamet elîf gerden leîf
Biska siyah çîn çîn şerîf şebnem li ser [her] gah û gah

---

* A: 166, s. 146-147.

Dîsa bibarî ey nesîm bînî j'me re behna 'ebîr
Bihna kulah û kakula lê dey ji wî her gah û gah

Mexfî kire ruxsar ji min rehmê bike ey şahê min
Tac û kulaha yarê min keç ji me re ey şehnişah

Bîne ji wî kakul reşa çîn kirne wî zulfa du ta
Sirr e kire rûy û 'izar perde zerîn billûr kulah

Lale 'izara 'ezrewî mexfî li min ey Hewremî
Bihnek ji wî hate cihan serxweş kirî j'weqtê belah

10. Mexmûrê bûya 'enber in şeydayê rûyê enwer in
J'weqtê ezel hey hey dixwîn hetta ebed mest in ji şah

Saqî were weş ke ji *an*¹¹⁸ şaxê 'ebîr û sosinan
Xumma Felaţûn em nihan pîrê muğan pur bade şah

Saqî were weqt e w eman mexmûr bike rindê şehan
Rake j'me re çeng û fîğan muṭrib bide sêgah û ah

Ahê dilî çûn asiman her bo ji hicra dilberan
Saqî were weqt e w fîğan goşê rikab girtî [ji ah]

6b lêdey: lê dî/ lê bidî/ lê bide.

¹¹⁸ F. ew, wî/wê.

11b fîğan: Yazmada "fîğan" şeklinde yazılmıştır.

Ketme di goya tey şepal da bihn bikim zulfa kemal
Ne'rezen im her şubh û hal ba tûleyan her gah û gah

172*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Di gulzara şehê qudsî me dî şahid rijand cilwe
Meger Şîrîn tu yî şêrîn di bezma şahê pur cilwe

Ji cilwa nazika 'ezrû geran dikim li ser zulfan
Du kakul bûn li ruxsarî belê carek numand cilwe

Di benda cilwekê dil çû li goya pîrê meynoşî
Duşed Ferhad li wê dîtîm belê kuştîm bi yek cilwe

Di bezma şahê meyxwaran dibîm medhûş ji bo zulfan
Herîrê zulfîka hatin kirim serxweş bi yek cilwe

5. Ku pur me'na rijand cilwe dibêm îro ew e Ke'be
Re'îsê zulfîkan hatin kirim medhûş bi xweş cilwe

Nîşanê gîsuwan dîtîm **Se'îd** 'îşqa biye mexmûr
Li toqa gebgebê wer bûn şehîrê xemriyan b'cilwe

---

* A: 167, s. 147.

173*

Fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. ... bestin ji yaran xemr û şerbet tê heyê
Lew di bağê sebze poşan her ketim bezma weye

... nebînit Şîrîna Farisî belkî bibînim zulf û xal
Da tewaf kim kûy û perdan berzex û hem dîde ye

Da tewaf kim pê û destan ez dibêm meqbûl ew e
Rîştiya derd û dilî ez çim tewafa şehleye

... dê 'eyb pur bikin ... û **Se'îd** tûle ye
Şerbeta le'lan ku zehr e ez dibêm her Ke'be ye

5. Gerçî mexfîm ez jî nasan bê derîg û bê derew
Bendeê pîrê muğan im butperest her pîşe ye

174**

Mefa'ilun / mefa'ilun / mefa'ilun / mefa'ilun

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Îro jî yara pur cemal kirim bilbil li rûyê xwe
Durr û mercan dirêjim j'ew kirim êsîr di 'îşqê xwe

---

* A: 168, s. 148.

** A: 169, s. 148-149.

Ji rûyê ew dixwim bade hilo rabe seraperde
Kulaha ‘enberî rake weşîn miskê ji rûyê xwe

Ji zulfê ‘enberî bîne li me w rindê eve derd e
Biya saqî ji eywanê werîn bade ji rûyê xwe

Were mutrib bi yaran ve bide çengê ji zer tacê
Li der şuhbet *befermaye*¹¹⁹ ku saqî bêt ji bûyê xwe

5. Ji şahê Hewremî bînim qedeş bade ji şêrînî
Li min lûlî bibe saqî bide şuhbet ji rûyê xwe
Ji qewsê ebruwan rîz ke durr û mercan‘ebîr weş ke
Ji koşê zulfikan berde ‘ebîr û ezferê pur xwe

Di ‘îşqê da ez im sulţan **Se‘îd** şaf e di qewlê xwe
Ku dil îro ji şêrînê tijî bade ji teb‘ê xwe

Tijî nûr e dil û cergim ji bada wê diçînim hew
Ji yari xwe me xwand îro qebîz hate li teb‘ê xwe

Firaq bînim ji yari xwe ceger kun bî ji hicra w[ê]
Li min rindî biye zulmat ji hicra wê melek pur xwe

10. Ji remza ebruwan bîme kî qurbê *qabe qewseyna*

---

¹¹⁹ F. emr û ferman bike.

Ji wê rojê ez im mexmûr ez im ‘aşiq li zulf û xwe

Ji leb xwandim eya ‘aşiq were banî eya ‘aşiq

Li ser zanû me perwaz kir me dît yarim xwe mahê xwe

Qafiya W - Ê - O - ۆ

175*

Fa‘îlatun / Fe‘îlatun / Fe‘îlatun / Fe‘ûl

Remel - - - - / - - - - / - - - - / - -

1. Seherê bade bixor *celle celaluh* bigo
Bade bixor bi şî‘rê min *celle celaluh* bigo
Yarî bigîr ji meykedê *celle celaluh* bigo
Xîzrê muğan di meykedê *celle celaluh* bigo

Hikmetê Dawa bigoş *celle celaluh* bigo
Çengê biqut eya **Se‘îd** *celle celaluh* bigo

Saqî bi remz û mu‘cize *celle celaluh* bigo
Yarê bibûs bi zulfê o¹²⁰ *celle celaluh* bigo

5. Heyret û bê temîz diçim *celle celaluh* bigo
Ji lef weşîn ji rûyê xwe *celle celaluh* bigo

Xîzrê muğan di butkedê *celle celaluh* bigo

---

* A: 170, s. 149-150.

¹²⁰ F. ew, wî/wê.

Destê şehî bi mu‘cize *celle celaluh* bigo

Hû û huwan bigo *celle celaluh* bigo

Zulfê bigîr ji rûyê o *celle celaluh* bigo

Saqî sîm û zer û saq *celle celaluh* bigo

Le‘lê bibûs bi dem bi dem *celle celaluh* bigo

Waḥîd û enzeli ew e *celle celaluh* bigo

Ewwel û axirî ew e *celle celaluh* bigo

10. Bade dixwim ji ew firîn *celle celaluh* bigo

Bade binoş ji ew perî *celle celaluh* bigo

Camê meyê bixor *celle celaluh* bigo

Fetwa me girt ji ew perî *celle celaluh* bigo

B'geybî dixwim evê şerab *celle celaluh* bigo

Medhê bikin ji ew perî *celle celaluh* bigo

Seḥerê Xîzir digo hû û huwan bigo

Hû û huwan me go *celle celaluh* bigo

Şeker dibar ji le‘lê o *celle celaluh* bigo

Zulfê biweş tu ey perî *celle celaluh* bigo

15. Lûlî weşî biya were *celle celaluh* bigo
Neyşekerê xeram weş e *celle celaluh* bigo
- Cihat niye ewê perî *celle celaluh* bigo
Mekan niye ewê zerî *celle celaluh* bigo
- Çu hedd niye ewê husn *celle celaluh* bigo
Seher bixor tu badeê *celle celaluh* bigo

176*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Minnet dibînî dem bi dem rûyê gulê ba zulfê ew
Mexmûr dibîn her şubh û şam carek werîn zulfa di ew

Bûya ji bûya nêrgizê 'ame dihat bo 'alemê
Lê ez tenê mestim ji wê ey ba bide weşlek ji ew

Bûya şepala 'er'êrî dût e ji min şed menzilan
Saqî were weşlek ji an belkî bibîn mexmûr ji ew

Mexmûrê xemra şorgul în dem dem bide bada zerîn
Hicra ji wê mar ledgeyin ey ba şeba ka weşlê ew

5. Weşlê dixwazim ey şepal her tu didî hicra gedar

---

* A: 172, s. 151-152.

Hicra siyah kuştim **Se'îd** ta key hebî weşla di ew

Weşla şepala 'er'eri dê bêd ji destê vî şehî

Ew 'er'era bagê gulê remza didit bo weşlê ew

Remzê di wê Sîna hebî perwaz ji wê 'Îsa hebî

Weqtê xuya bû ew perî muhbet weşand ez gemzê ew

Gemzê Şirîna Farisî kuştin duşed wek serxweşî

Weşşand ji mujgan mey perî hafîz Xuda bo rûyi ew

Hafîz Xuda bî ey cuwan rehîmê bike ey nûcuwan

Vî 'aşiqî mehcûr nekî yeksal em în mecrûh ji ew

10. Mehcûr û mest û serxweş în narek li dil hem dozex î

'Îşqa 'îzar riswa kirîn ez dam zemîna hicrê ew

Hicrê heya rakir ji dil ya Rebb bibe hicrê ji dil

Carek werîn bayê yemîn behna şepala yarê ew

Bihna ji bûya zulfikan serxweş kirîn ey saqiyar

Rehîmê bike b'weşla şirîn tu b'xwe were ba weşlê ew

Saqî werîn cama meyê da şa bibit qelbê meyê

Da qelb bibînit rûyi wê carek werîn weşla di ew

Carek werîn cam û neyê da dil bibînit rûyê to
Yeksal xurim vê hicretê saqî werîn weşlê ji ew

15. Weşla Şîrîna Farisî dût e ji min şed merhêlan
Derkev ji cam û 'eynikê em 'aşîqê zulfa di ew

Şîrîn biye mexfî li min ta key bibî mezher li min
Saqî dida merheb li min da dest min û zulfa di ew

177*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Li butxanê me dî îro buta şîrîn hilal ebrû
Me dî Leyla di amancê kulah şah bî şîrîn ebrû

Me fincan xwar ji dest saqî gulê şor bî qemer ebrû
Ji fincanê me dil Tûr e ji Hewramî keman ebrû

...e'l-fincan ji meyxanê wekû rindî ji dest saqî
Dikim seyran bi ehlê dil şafa camim ji tac ebrû

Bişo sîne ji jengarî bibe hemrah li bo yarî
Me dil îro tijî tîr e ji remzê saqî û ebrû

5. Ji remzê ebruwan dîtîm şebîhê berqê lami' bî

---

* A: 173, s. 152-153.

Me dil hate ji pur badê bi Tebrîz û buraq ebrû

... şehê bazan li butxanê me kir seyran

Tejî bûme ji gulzaran şerab da min gezal ebrû

... bar û me dil ker bû ji berqa lami‘a şer bû

Ji ulfê şubhetî zulfê mudam dîtim hebîb ebrû

Li gulzara diçim banî me dî reyhan li nav bağî

Me dî nestrîn li ser tacî neşîbê min şemal ebrû

Ji qewsê ebruw[ê] saqî rijand bade li nav taşê

Ji ‘eksa rû zuher winda kî şemsa min mudam ebrû

10. Ez ê de‘wê bikim îro kî sultân im di ‘îşqê da

Ji ‘îşqa yar me dil Tûr e ji nazik şehleya ebrû

Ji ‘îşqa yar **Se‘îd** mest e ji hicra wê me can xeste

Ne تنها dil ezî şeste bi bada meş‘ela ebrû

Reqîş dikim ji serxoşî şebîhê min di ‘îşqê da

Fete‘lû zumreten seyfi ji remzê şîrîn û ebrû

...   .
...   .

11b şeste: şikeste.

Dikim bûsan ji yarê xwe niye xewfîm ji dêwê xwe
Li meyxanê me kuşt şehne mehasib kuşt ji min ebrû

15. Ji lutfê Şahê Xurmali kî pîrê 'aşiqan ez bûm
Qedeş saf e ji weqtê Lest fidayê can me can ebrû

178*

Fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Hê ji ber roja ezel lami'a 'îşqê hebû
Heqq ji zatê *lemyezel* ew 'aşiqê zatê xwe bû

Lami'a husna celalî em kirîn dînê cemal
Dîn kirîn remza evînê ew ji husna zati bû

Lem'eyek j'husna şepalê pur revand hoşê delal
Serxweşê bada helalî ev **Se'îdê** ma hebû

Husn û hubb zatê qedîm in lê ji hev bûn imtiyaz
Hubb kete nava dila bî ew kete zulfê dibû

5. Remzeya nûra cemalê dîn kirin mîr û gulam
Ew perî rabû ji xew da ker kirî zulfê di xwe

---

* A: 175, s. 154.

Ew purî ‘aşîq hebû her da’ima baqî hebû
Heqq tenê da min geda’î lami’a şewqa xwe bû

*Ha ila*¹²¹ *Lewla* nebû dê em ji kû peyda dibû
Bilbilê bagê cemalet ew tenê lewma hebû

Me’neya mîmê bizane pur bizan şîdî û şefa
Heyder û Cemşîd û Xalid ew ji şu’la wî hebû

... *ila Lewla* ew talibê husna xwe bû
Kuntu kenzen xefyeten ew da’ima ew xef hebû

10. *We huwe me’rûfî bela lewma bela şahib* hebû
We huwe yehwî setwetü kenzen xefyeten pur hebû

Me’neya *lewla* dîzanî pur vekir erz û sema
Her tenê Baqî hebû lew [her] dema baqî dibû

‘Aşîqê setwet piling î pur fena dît û beqa
‘Aşîqê zatê şepalê lew dixwe xûna xwe bû

6a da’ima: Yazmada “dema” şeklinde yazılmıştır.

¹²¹ Ar. niha li vir, vêga.

Qafiya Î - Ê - ى

179*

Mustefîlun / fe'ûlun / mustefîlun / fe'ûlun

Munserih - - . - / . - - / - - . - / . - -

1. Ey bê hezan ji yaran lewmê nekin li **Se'dî**
Lezzet ew e dixwim ez serxoş em î li 'ezrê

Benda li rûyê 'ezrû rakir j'me re çu enyar

'Eksek ji hate camê 'aşiq em î li 'ezrê

Yara cuwana Hewrem xûbî ji wê kemal e

Zulf 'enber û Xeten misk bend rakire ji 'ezrê

Hafîz Xuda cuwanim dewlet mudam şehanim

Bade ji nafê miskê rake niqab ji 'ezrê

5. Weqtê şebah were ba lê de ji wê 'ebîr cam
Cam girtiye me jengê bîne j'me re xwe 'ezrê

Maha ji rengê şorgul xordem ji wê pelê gul

Çeşmê siyah çu ahû bêxe di cam çu 'ezrê

Maha welatê Hewrem pakîze hat ji mêran

---

* A: 174, s. 153, 156.

Nûshada karışıklık olmuş, muhtemelen bazı sayfalar sonradan eklenmiştir. Bu nedenle bu şiirin son beyti 156. sayfada yer almaktadır.

2a enyar: Yazmada "enyara" şeklinde yazılmıştır.

4b naf/nafe: Misk âhûsu denen bir ceylân türünün göbeğindeki, içi misk denilen güzel koku ile dolu kese (Ayverdi, 2011: 907).

Rakir ji dil emanim êxiste cam çu ‘ezrê

Tirka welata ‘ezrê guft û digot eya qend

Şam û xeram li bo te ‘aşiq tu yî li ‘ezrê

Badê me got nihanî camê bide hebîbî

Kifş be ji rû temamî ‘aşiq ez im li ‘ezrê

10. Cab hate cam ji yarê şebr û fereh bike yar

Xwandim li wê çu tûtî bilbil em în li ‘ezrê

Ebrû keman ji yarê burca cebîn çu mahê

Xal ‘enberan kirim şaş Leyla nebit çu ‘ezrê

Tac û kulah çu mahî zulfê siyah ji şahî

Zeqna xunav kirim şaş tûtî ez im li ‘ezrê

Dêm şu‘le da ji nûrê teşbîhê ‘îdê mahî

Mujgan siyah çu şahî hafîz Xuda bî ‘ezrê

Lale ‘îzara ‘ezrê terfe kehîle Leyla

Zulfê siyah belavin xûn hate dil ji ‘ezrê

15. Xûn hate dil ji hicrê her bê heza çî zanin

Lezzet-xur în ji badê em teşne în ji ‘ezrê

Ateş li min belav e cerg û dilim çu nar e

*Şurbu'l-mudam*¹²² dixwazim 'eyne'l- 'eyan ji 'ezrê

180*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Biya wer mey tu 'Uşman î ji rûyê şahê 'Ednan î
Me dil sûze ji hicranê meded ya şahê 'Uşmanî

Ji hicra rûyê Hewramî me dil çûye bi talanî
Bi talan çû bi efganî meded ya şahê 'Uşmanî

Ji firqa şahê xûban e dikalî min dil û sîne
Bi ta key me dil çîn e meded ya şahê 'irfanî

Dil û cergim bi awaz im bi awazê ney û saz im
Dibê sazan dil û cergim meded ya Ğewşê Geylanî

5. Bide saqî meyê baqî di 'işqê ma tu tiryaq î
Me go **Se'dî** tu mercana meded ya seyfi rebbanî

Di 'işqê da çi serdar im wekû Belqîs bilind şan im
Suleyman her ez im îro di 'işqê yari subhanî

¹²² Ar. vexwarina berdewam.

* A: 176, s. 155.

Di ‘îşqê da me go îro durd û mercan ji wê meyxane go
We razê dehrê *ma nercû*¹²³ ebrû îro li wî xanî

We razê camê Cemşîdî bigêrr îro bi rûhanî
Kemendê şeydê gerdûnî nebe îro bi erzanî

Bi erzanî bi awazî dibên îro çi sazani
Bi lutfê Şahê Hewramî ez im mehbûbê subhanî

10. Bi ganî go nihan xwace biya ‘aşiq bi meyxane
Ji lutfê qutbê ‘Uşmanî ez im **Meczûbê** rehmanî

181*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. ‘Ecîb im ez ji vê dehrê dîkin lewmê li bo **Se‘dî**
Ne تنها ez bibûm riswa li bo çeşmê şîrîn **Se‘dî**

Çi şêrîn bî bi vî rengî meger Şîrîn bi vî rengî
Seher da min ji ebruwan kulaha keç kirî rindî

Ji meczûban me xwar bade ji zulfa duxtera zade
Perîzade bi vî rengî li min zêde şehê rindî

¹²³ F + Ar. em hêvî dîkin.

10a ganî: Ar. eġniyye, stran; T. şarkî.

* A: 177, s. 156.

Şehê qudsî numand cilwe ji zulfa ‘enbera xende
Bi hoho me dida awaz ji sirra duxtera xendî

5. Te‘alellah çi subhan î ji zulfê yar me geyb zanî
Di seyra rûh û Hewramî me dî yarek gelek xendî

Biya ba ma bi seyrê ma meşim qudsî ji ew rindî
Ji seyra dilber û saqî me dî qudsî gelek qendî

Dikim seyrê bi yarê ra biye saqî şehî w saqî
Ji zulfa duxtera geybê digot mutrib biya rindî

Digot yarê binoş bade ji ma û yar ji ew şahim
Ji cama enzelî rindî ji vî qudsî tu yî rindî

Teqeddes yarê subhanî ji ‘eynê neqs û erzanî
Hemî guftar bi vî rengî hemî şun‘ şehî w rindî

182*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / fe‘ûlun

Hezec · — — — / · — — — / · — —

1. Binal **Se‘dî** ji zexmê ew pilingê
Pilingê şeng û şengol û çelengê

Zeximdarî pilingan nîne derman

---

* A: 178, s. 156-157.

Meger derman ji destê ew pilingê

Eger lûlî li bağî bête xweş xweş

Dibit qelb û binal û hefti rengê

Di pabûsa şepala zuhre her ro

Me dî gulzar nebû ro camê rengê

5. Du lûlî bûn di bağê şahîşahan

Qedeş dan min ji rûyê hefti rengê

Ji zulfa duxtera zer çehre îro

Dikim nalan ji zehrê zulf û bengê

Dihat saqî bi beng û cam û sağer

Ceger ker bû ji zexmê ew pilingê

Dilo nalan me kir ez hicrê duxter

Dibit sağer tehî ez beng û rengê

Dikim nalan ji husna şah û duxter

Were îro ji bağ şaha pilingê

10. Ji zulfa ku dikim nalan ji derban

Bi derba kakulan xweş daye bengê

Ji gulzaran me dî duxter direqşî
Ji wê rojê niye derman tu rengê

Tu rengan nagerim derman û derdî
Kesê dared hubî qeş nîne dergê

Bibe saqî ji rûyê duxter û Zîn
Şîrîn da min bi bûs û porî bengê

Me dî Şîrîn belav kir kakulê xod
Ji wê girtim çî tîr û jehr û bengê

15. Du saqî bûn li der bagê şîrînan
Perî-rû bûn ji jehrê ew pilingê

Bi bangê saġeran kulah nebîn coş
Bi coş hatim ji zexmê ew pilingê

183*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Dîsa ji Tirkê serxweş im mestim ji bûya kakulê
Ebrû keman qewsê hilal ‘enber feşan wê kakulê

12b Dared hubî: xwedî eşq û evîn; T. aşk sahibi, âşık. Dergî: dergeh, derî; T. kapı.
* A: 179, s. 157-158.

Gulzar zer e selwa sehî mexmûr ew e gerden durrê

Bağê tu lê her bû weşî her tu weşîn wê kakulê

Derkev ji bağê çiçekan xalê siyah lê bin xeram

Zulfa mu‘enber ba weşan rişta dilê ew kakulê

Rişta dilê îro **Se‘îd** dêmê zerî bû mawerî

Kakul reşa bigrin kerî derdê dilê reş kakulê

5. Vî bilbilî mişnet dixwar der hicra rûyê esmerî

Derkev ji burcê surperî billah bide wê kakulê

Billah ji nal û zariya xew nehte dil j'hicra rûya

Xwezya nebî hicra rûya dil mecmer e bo kakulê

Dil bû kerî j'hicra te yî derkev ji burca muşterî

Xwezya li toqa munteha lê wer dibî reş kakulê

Derkev ji burc û penceran dîsa bide ber xenceran

Can bî fida bo esmeran rûhê **Se‘îd** reş kakulê

184*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / fe‘ûlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — — / · — —

1. Li min ‘ebîran û gulabê ji zulfa duxtera çun şahê ‘amî

---

* A: 180, s. 158.

Eya şahə were canî bide **Se‘dî** ji camê xod şurahî

Li min pur ke ji lutfê şah li min mesned tu yî ey şahê ‘amî

Ji pur derdan çi ye halim bide rindê şerab û hem şurahî

Ji bada rû ez im Mecnûn li min Leyla du duxter bûn ji ‘amî

Ji zulfa duxtera xûn daye cegerim meger gîrim berî meqşed ji şahî

Berî meqşûd ji min *bişnew* eya **Se‘dî** me girt îro ji şahî

Ji şahê şefderê Kerrarê Heyder xîtabîş ey ‘Elî Hûssamê şahî

5. Çi şahek şefder û ewladê şahan û du perran

Şefayê xatîran ez hûsnê lutfîş dîl û cegerim tu şahî

Li min ‘alem bibit yekser çu kesra çu zerre fehza û canîş guzad

Du ‘alem ra Xuda dariş ji îhsan l'min lutfîş hem kûhî ‘amî

Ji min *bişnew* ela yara yekî pendê Hûsamî cuz nekon pîranê canêş

Xired ‘eqî û ney feşand kemaliş meger Barî kire îltaf li ‘amî

Were saqî ji îhsanê qedeş pur ke ji bada rux weke şah

Bide muṭrib çu şengan newayê çeng meqamatê [li] ‘amî

Li min derd e bibit duxter we Hewrem qerînê cam şubîhgahan bi derdim

---

2a şah: Yazmada “şahê ‘amî” şeklinde yazılmıştır.

3a Mecnûn: Yazmada “Mecnûnê ‘Amir” şeklinde yazılmıştır.

Ji lûfa duxtera Hewrem me girt ew der-agûşim hene her du ji ‘amî

10. Şukurdar im ji ixlaşê me girt camek şebîhê camê Şeh Cem
Hemîşe pîşe’ê şefderê Hewrem ji îhsaneş tu yî meczûbê ‘amî

185*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Şeba’u'l-xeyri ya saqî were bînahiya **Se‘dî**

Heya bînahiya rindî veke bendê ji vî rindî

Ji nav rindan me bêhoş im se’ergaha l’neyê hoş im

Ji şurbê dembidem noşim binoş le‘lê ez im rindî

Ji şurba bê qiyas bîme şebîhê rindê meynoşî

Ji hicra esmera ‘Ezre çu Ferhadî ez im rindî

Ji ruxsarê ewê bîme bi alûdê mey û nûrê

Çu ruxsarek qewî nazî ji nazê wê ez im rindî

5. Ji ‘îşqa nazika derdan ketim çaha ji narê da

Ji hicra wê ez ê Mecnûn çu Tebrîzî ez im rindî

Nigara ‘ezruwê dîtîm şebîhê Leyl û Şîrînê

Çu yeksal e dixwim xûnê ji ‘îşqa wê ez im rindî

---

* A: 181, s. 158-159.

Nigara esmerê rabe du zulfê ‘enberî bade
Li ser çeşmî siyeh berde bireqşî zend û mest rindî

Nigar û Tirk û mehbûbim çu ‘Ezra’îl bi perwaz e
Şebîhê Leyl û Şîrîn e duşed mestûr kirin rindî

Nigara çapikê [esmer] ji wî burcî xeram rabe
Du zulfê jenkirî berde ji ‘îşqa wan bibîn rindî

10. Te‘alellah ji wan çeşman şebîhê ahûyê dîtîm
Ji wê husna Xuda da te meke mehrûm evî rindî

Hezar şukran ji yarê xwe kirim ‘aşiq li zulfê xwe
Kirim şeyda li riya xwe şukur îro ez im rindî

Ji wê Tirka gireh biskan çi sermest im ji van yaran
Te‘alellah ji husna wan dixwim bade ez ê rindî

186*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — · — / — — · — / — — · — / — — · —

1. Îro di ‘îda min şepal dê kim tu bî rengî bikî
Rengê te bî şu‘le û şefeq şebrê şîrîn vê tu bikî

---

* A: 182, s. 159-160.

Şebr telx e îro **Se'îd** gerçî heye meywek mecîd
Şeyda di bilbil her tu yî mişnetkeş î n vê tu bikî

Xaran dixun j'hicra gulê xarê di wî ab û gulê
Îro reqîb kuştîm belê her bo Xudê wê ger bikî

Ger tu hebî bayê şîrîn dê em bixun bûya şîrîn
Zulfa ji 'enber dawêşîn zerab û sosin vê bikî

5. Sosin ber e cewher rux e ew bî di husnê yek durr e
Sîm ab û zer gul lê perr e zulfê tu xwe wer ker bikî

Zulfê muxalîf ba bide da ez bibim şeqq û kerî
Şeqqe'l-qemer enguşt zerî şurt e ji ba vê ker bikî

Şurt e ji ba zerrîn kemer ahû şîfet şubhê qemer
Ebrû keman j'burca qemer kakul reşa wer ker bikî

Şurt e hilîn j'ruxsari Zîn benda ji 'enber helqe çîn
Biska siyah ker ke û weşîn vê çenberê wer ker bikî

Tirka ji came zer gulê nayêt derî ez muşterî
Xawer li ser bejnê gerî mihr û felek wer ger bikî

10. Xawer ji 'îşqê wek felek lertzîn ji ber behr û melek
Sergeşte yîn şubhê felek ew 'aşîqê zulfa bekî

Şed Xusrewan can daye wî textê Suleyman daye wî

Belqîs e rû rengîn e wî dîsa dilî wer hûr bikî

Şubhê Suleyman b'setwet e hemçûn Felaţûn b'serwet e

‘Îsa ewî ew heyî kete Cibrîl niqab her ker dikî

Saqî were çengê bide muṭrib were badê bide

Şurte were esrar bide vê dilberê dil ker dikî

... nişînim ey hebîb şurt e bikuş dîsa reqîb

Derdê li min rûyê hebîb vî ‘aşiqî mehcûr nekî

187*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Bi dil guftim û xweş xwandim li bejna Şahê Hewramî

Bide Leyla ji ḥusnê xwe **Se‘îdê** Şahê Hewramî

Eya Leyla were canî bi ḥusn û xûb û zîba’î

Ji zulfê xûb û re‘na’î ji zulfê yarê Hewramî

Were xweş ba bibarîne du zulfê ‘er‘erê şengî

Şeh î canan tu yî dildar bi tîrêj Şahê Hewramî

---

* A: 183, s. 160-161.

Ji Tirka Hewremî xwarim mey û efyûn di 'îşqê da
Di 'îşqê da şehim yara ji Leyl û Pîrê Hewramî

5. Li min *bişnew* hebîbê min tu mexmûr î di 'îşqê da
Kesê negrî yekî yarê hewadar im ji Hewramî

Eya şîrîn bide sazê di 'îşqê da bibim reqqas
Li meyxanê bibim serxoş ji bada Leyl û Hewramî

Du zulfê ezferî bîne li min weş ke di camê da
Ji firqê şahî mecrûh î meger melhem ji Hewramî

Ji min mecrûh çî bî firqet şebîhê dîn bi efğan im
Meger melhem ji bada rû bibit şafî ji Hewramî

Bide saqî mey û bade du zulfê 'enber û beng e
Di 'îşqê da ew e serma şîrîn yar im çu Hewramî

10. Bide bade ji husna xwe meger munkir bibit teşne
Bi fetwayê dixwim bade meded ya Şahê Hewramî

Çî xweş dar im yekî fetwa nepursin wî ji bo Yûsif
Bixun badê ji mehbûban şebîhê rindê Hewramî

Li min fetwa ev e yara dixwim bade ji meyxanê
Ku şîrîn 'aşîqê Leyla meded ya qutbê Hewramî

Binoş îro ji dildara meyê birhan bi erzanî
Çi dildar in weku gunçan şebîhê bagê Hewramî

Ji leb gunçan kuşadar im çu işraqî bi şed menzil
Su'al û me'denê esrar ji zulfê Tirkê Hewramî

188*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Şebaşu'l-xeyri Hewramî ji Leylayê bibe saqî
Du çeşmê nêrgizî bîne şebîhê çeşmê vî saqî

Ji goşê ebruwan xwandim 'ecêb remzek li der şuhbet
Ji Leylayê biyar muhbet şebîhê zulfê vî saqî

Te'alellah çi dildar in ji mehbûban tu yî bes min
Ji nav yaran ew e mehbûb bixûn **Se'dî** li vî saqî

Ji meyxañê binoş noşê reqîb kor bî ji pur nîşê
Bi dengê hû bixwin noşê biya Hewrem weke saqî
5. Biyar Hewrem tu vê badê ji Leylayê bibe şafî
Li min 'ezrû biye yarî du zulfê saqiyim saqî

---

* A: 184, s. 161-162.

4a nîş: serikê tûj, jehr; T. Îğne, diken, hançer gibi şeylerin sivri olan uç kısımları; zehir (Ayverdi, 2011: 935).

Ji mabeyna du ebrûyan dixwim bade şubihgahan
Buta mezre‘ ji bo dasan were Tirkê weke saqî

Du çeşmê saqiyim dîtîm şebîhê Leng çu xûnrîz bî
Li min sa‘et qiyam hate ji hicrê şahî û saqî

Bi dama muhbetê çûme wekû mecnûn li meyxanê
Zemîna firqetê da me ji hicra weşleta saqî

Ji pur firqet dikalim ez ji ber ‘îşqê dinalim ez
Ji ‘îşqê şeh disojim ez esîrê ‘îşqê vî saqî

10. Du çeşmê saqiyî lale werîn şaha li der bage
Li ser çeşman xeyma dane lihazê eswedê saqî

Evê Tirkê li min anî qiyama sa‘et û tarî
Ki meynoşim ji mey baqî di benda zulfê vî saqî

Ji dildaran min ê girte du mehbûbê gelek soxe
Se duxter bûn li bagê ma ji weqtê enzelî saqî

Ji bêhoşî em î n hatîf ji cem‘a mexzena geybê
Şukurdar im ji yari xwe kirim ‘aşîq li vî saqî

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Eya **Se'dî** bixor badê ji Leyla û ji Hewramî
 Fiğan cana ji ber hicrê me dil nar e ji Hewramî

Ji hicranê me xûn xware ela ey canê dinyayê
 Ji ihsanê bide badê ji zulfê Şahê Hewramî

*Şerabê tîzi mîxohem*¹²⁴ meger yekser bibim serxweş
 Cihan cana ne pêşî min ji geyrî yar û Hewramî

Sehergahan weşîn cana du zulfê 'enberî şaha
 Ji şengolan *se yar dar em*¹²⁵ ji lutfê Şahê Hewramî

5. Eya saqî di bezma yar bibe saqî ji bada yar
 Bibe erzan ji bo 'aşîq ji nav bezma vî Hewramî

Ji bezma şah tu yî canan çi dildarî bi bejnê ve
 Te'alallah çi meynoş im ji lutfê p[î]rê Hewramî

Ji meczûban çi mecnûn im j'gezêlxwanan çi şahîn im
 Ji ihsana şeh û saqî çi yar-gîr im ji Hewramî

---

* A: 185, s. 162-163.

¹²⁴ F. Meya tûj dixwazim.

¹²⁵ F. Xwedî sê yar im.

7b yar-gîr: F. yar girtin, bi dest xistin; T. yari elde eden.

Heya cana ji pur şengî du zulfê 'er' erî rengî
Ji tayê çiçekan weş kî gulabê zulfê Hewramî

Çi terfê yar ji dildaran ji pur xûbî çi şahanan
Bi te xûbî kemal hate bi bejna xwe tu Hewramî

10. Şehê yaran bi Qur'anê tu yî 'ezra bi Furqanê
Mekûj rindî ji hicranê esîrê 'îşqê Hewramî

Zemîn coş e ji husnê to şebîhê min ji 'îşqê to
Me xwar bade ji remzê to xweyî rehîm î tu Hewramî

Ji nav yaran tu pur xûb î tu yî canan ji pur xûbî
Şebaħu'l-xeyri ya saqî seħergahan çu Hewramî

Şebaħu'l-xeyri Şîrînê ji şêrînî çi şêrîn î
Çi zîba' î bi ruxsar î ez im perwer ji Hewramî

Ji helqê zulfikan weş ke zebad û 'enberê saqî
Ji bo 'aşîq tu xweş pur ke şebaħu'l-xeyri Hewramî

190*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Biya cana di meħmel da veke poşan li ser dêmê

---

* A: 186, s. 163.

Du goşê ebruwan binma şebîhê qewsê ser dêmê

Di mabeyna du qewseyna me dî şêrîn bi zîba'î

Te'alellah ji van birhan kirin mezher li ser dêmê

Du biskê şehleyî ker ke ji nava misk û 'enber ke

Şebîhê şahê werwer ke bila bê poş hebî dêmê

Me go j'aşiq bi hicranî tu yî sultânê mehbûban

Bi te meşgûl ez û **Se'dî** were camî bi gul dêmê

5. Gezala şeng û şengolî ji van çeşman tu re'na î

Tu pur ker ke ewê biskê bi enguşt û 'eqîq dêmê

Te'alellah ji van zulfan bide bayî ji qewseynan

Were bade herîra bisk di nava gulgulî dêmê

Qemer hate li mîzanan ji ber hicra te canan

Ji awazim kete naqe di nava gul qemer dêmê

Nema hoşim ji hicranê çu girdaban me ser geşte

Heya saqî were cana şehergahan bi nûr dêmê

Ji hicranê bi coş hatim ji awazim şehab barî

Te'alellah çi şehbaz e li ser textê gulî dêmê

1b binma: ji koka numa, xuya kirin, dîtin; T. görmek, görünmek.

10. Qemer hate xusûf yara çikû mexf e li min Leyla

Çi sergeşte meh û mihri ji efganê me dil dêmê

Li min Yûsif biye mexfî Zuleyxa bûm li vê Mişrê

Di burca qews û mîzanê ez im Mecnûn li wê dêmê

Gezel guftim û xûn rihtim li bejna Leyl û Hewramî

Gezelxwan im ji vî derdî me renc bûye gulî dêmê

191*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez ---·-/----·-/----·-/----·-

1. Ger dil hebî zuhdek xuşik bada cuwan dê nûr bikî

Bada ji rûyê esmeran meş ke j'me re dil nûr dikî

Şûşt û şowik der meykedê ferz bî li me j'weqtê Elest

Xîrqê riya alûde ger alûdeê bada şekî

Alûde bî xîrqê beyaz b'le'la meyê der meykedê

Alûdeê husna yekê lew meyxur în j'selwanekê

Alûde bî bada şîrîn lewmê nekin ey dil hezîn

Pîşim ev e bada cuwan mihrab ji wê wek xummekî

---

* A: 187, s. 164.

5. Ger dil hebî pêş bade bî rûyê şenem pêşber me bî
Şed can ‘ezîzê min hebî dê ez bidim yek zulfekê

Leyla dide remzê mujan dil şûşte min der saşeran
Butxan e dil îro **Se‘îd** cama Cemî husna şekî

Gerçî ez im her badenoş lêkin heye duxter bî coş
Her meyxur im zahid berew dil bendê dama zulfekê

Van duxteran mey rihte dil ebrû keman kevtin di dil
Gerden pur in zulf tene mil ez bendê dama yarekê

Şêxê cuwan j'vê ‘alemê girt û cuwan ba duxterê
Leyla ve Hewrem bûne yar ez ‘aşiqê mehbûbekê

10. Minnet me dî ev herdu şeh gerden durr in bû mawer in
Teşbihê şemsê şesperr in minnet ez im rindê şekî

Şahan e dil der ‘îşqê yar qismet me ye j'şubha Elest
Qismet me bî cama şedef pêşî me bî bada şekî

Îro me dî duxter şehî şeh bû mu‘în ya esmerî
Dilber heye Leyla cuwan saqî hebî zulfa şekî

Saqî hebî şoxek şepal şêrîn dida bada helal
B'ilham dixwim bada cemal dîsa reqîb mişnet dikî

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1.   În ‘er‘erê balayê min bispêr bi min ya rebb ewî
Têtin xeram der bagê tu ya rebb bide rûyê ewî

Zulfê biweş şahê min û çeşmê di reş dîsa werîn
Bîne ji wî bûya ‘ebîr kakul reşa ez bagê wî

Weş ke ji wî miska Xeten tac û kulah bişken şeba
Weqtê seher rêke j'me re gemze w sirra j'hicra di wî

Çaha zeqen ez bend kirim bendim ji roja enzelê
Ey ba nesîm j'roja Belê dîsa tu yî mehrûm ji wî

5.   ‘Enber bike cam û qedeş weqtê ku xweş têtin xeram
Çendî hebî perwaz û perr weqtê seher bîne ji wî

Gah gah ez im nalan dikim nalê ji ber hicra şehim
Mehbûb ew in rehîmê bikin xaraxur in ez bagê wî

Hicrek ji wî em hiştine bê ‘eql û hoş û bê temîz
Ala ‘eqil têtin j'me re weqtê ku bîn agûşê wî

* A: 188, s. 164-165.

1a În ‘er‘erê: Yazmada “Ya rebb in ‘er‘erê” şeklinde yazılmıştır.

6a xar: stirî, T. diken. xaraxur: yê ku stirîyan dixwe; T. diken yiyen.

Ev gerdena girtî xunav bilbil ji wê sîr-ab û av
Lu'lu' ji bend bûne zirav ez kuştîyê çeşmê di wî

Dama **Se'îd** 'enqa dixwast dama zerîn qeṭ jê negirt
'Enqa şikara kes nebî bazgeşte dam negrit ji wî

193*

Mustef'îlun / fe'ûlun / mustef'îlun / fe'ûlun

Munserih — — — / — — — / — — — / — — —

1. Dil da dixwim çi xûnê sergeşte yim ji zehmê
Sergeşteyim ji 'îşqê yara bike l'me rehîmê

Yara şebîhê şorgul bilbil ez im li ser bil
Hetta ebed me xûn dil dê em bixwin şurahî

Şukrê Xudê bi dem b'dem beḥrek me dî ji badê
Fincan me kir di badê gem hate dil ji şurahî

Saqî rijand li ber min beḥrek ji badê yarî
Saqî were çu Hewrem pur kin ji mey şurahî

5. Saqî biya çu yarî ruxsar bike di camê
Şeyda ez im li zulfê dîsa bide şurahî

Tirka ji bağê şorgul mey rihte dil ji enzel

---

* A: 189, s. 165-166.

Derdê li min eve yar dîsa bixwim şurahî

Tirka ji bagê nêrgiz xordem ji dest pur reyhan

Reyhan hebî ji 'erqê rindî vexwar şurahî

Der şuhbetê hebî yar bilbil dixwande Leyla

Xwande li wî me bilbil perwaz me bir şurahî

Ferhad **Se'îd** ji 'îşqê xweş xwande min li ber wî

Dengê 'ezîz me seh kir l'şî'rê bigo l'surahî

10. Şî'ra ji 'îşqê şorgul nav badeye tîraz gul

Ger tu dixû tu badê dîsa bigêrr şurahî

Butxan e dil ji 'îşqê meyxorde yim ji 'Îsa

Ellah li min hebê yar dil şade min j'surahî

Îro şenem ji bêzê şeyda kirîn çu mestî

Ellah çi ye ji husnê neqş û nigar l'surahî

194*

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez ---/---/---/---

1. Îro ji şewta bilbilî nakîn qerar wek şorgulê

Ev bilbilê şewt û hezîn dîn bî ji 'îşqa şorgulê

---

* A: 190, s. 166-167.

Wê şorgulê daye xunav şaxê di wê bûne belav

Bergê di wê sîr-ab û av bilbil ji nûra şorgulê

Hubba gulê xweş ateş e bilbil heman têk ateş e

Ateş dirêjit ber dile ez kuşiyê hicra gulê

Hicra gulê şohtan dile ker kir ceger b'yek xencere

Bûya gulê bû 'enber e ah û fiğan bo şorgulê

5. Şorgul ji tayê sunbul e cama zucac nûra gul e

Cama şedef j'bergê gul e saqî werîn weşla gulê

Bejna gulê bejnek tîr e ma'il dibî wek sunbul e

Çeşmê şehî xûn rîz kire saqî li min her şorgulê

Saqî biya şohtî dilim da'im dibêm feryad-res im

Saqî tu yî feryad-res im ka saqiyê j'bergê gulê

Ev bilbilê mihnetkeş în ahan dikit j'derdê evîn

'Alem ji ahan ateşîn ateş-xur în j'xarê gulê

Xarê gulê keyber bire kuştin duşed wek bilbil e

'Îşqa **Se'îd** 'îşqa gul e ey ba nesîm weş ke gulê

10. Yarê gulê nayên 'eded lê ez tenê xummar û rind

Tenha ne ez yarê gulê miḥnetkeş în j'îşqa gulê

195*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro seher hate dilî bûyek ji behna kakulê

Bihna şepala cilweker behna gulê ya kakulê

Kakul ji şu'la çenber î reyhan li ser çeşmê perî

Gemze pur î mujgan durr î bûya 'ebîr bû kakulê

Biska herîr bazî dikir ber çeşm û dêmê enwerî

Dêmê zerîn xalê herîr şeyda kirîn wê kakulê

Biska siyah marê livan bazî kirin ber zulfikan

Bazî kirin gîso w l'perran ez kuştîyê wê kakulê

5. Gerden biye şubhet bilûr biskê li ser werdê di cûr

Em jê hene b'sihr û surûr der bendê zulf û kakulê

Benda şîrîna 'ezrewî tayê herîr û çenberî

Benda li me yekser herîr em 'aşîqê xal kakulê

Helqê girahê zulfikan çendî kirin em 'aşîqan

Helq û girah çend şahîran bayê semûm ew kakulê

---

* A: 191, s. 167.

Sihra ji biska pur girah ‘alem ketî ta pa w sera

Lê ez tenê ser ta qedem girtim bi helqê kakulê

Tirsim nedî ew ‘ezrewî zulfa girah û çenberî

Yekser kirîn şeqq û kerî rûh bî fida bo kakulê

10. Ummîd ew e ya ‘ezrewî teb‘ê te ye weşlet dihi

Vî ‘aşiqî mehcûr nekî dîsa bide wê kakulê

Ger tu bidî zulfa girah ew tûleyên her gah û gah

Em koleyên ya şahnişah miḥnetkeş in bo kakulê

Şeb ta seher nînin xeyal ez geyri hicra te'y şepal

Şeb ta seher nalan vemal der hicreta reş kakulê

Me‘den ji sîm û zer ev e ḥusn û cemala esmer e

Zêde te‘eccub girtime bo xûbiya bû kakulê

Ḥusnek heye vê dilberê keskî nedî şubhê mehê

Subḥan ji ḥusna dêm durê derdê **Se‘îd** ew kakulê

15. Ya rebb neke bilbil ‘ebes can daye wî hemçû ceres

Ğa‘ib neke j’ dîdarê bes rişta dilî lew kakulê

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Îro ji çeşmê mestê yar derda diçînim bilbilî
Ateş dirêjit ber dilî miḥnetkeş im em bilbilî

Xarên gulê nayên ḥisab miḥnet ji wê nayê ḥisab
Xarên gulê hem şîr û tîr tîran dirêjit bilbilî

Em bilbilê firqetkeş în billah ji dil em ateş în
J'hicra gulê dil sufte yîn zehmet keşan vî bilbilî

Yara çeleng zulf û xelek *fî ḥubbiha* dil bû helek
Bay û 'ecac *eyne'l-felek* medhê bike ey bilbilî

5. Medhê şepala neyşeker nayêt ḥisab ey rû qemer
Minqar **Se'îd** bûye du ker der medhê yara bilbilî

Em bilbilê bal û şedef bûme esîr d[er] 'îşqê xef
Ew bilbilê *natwan*¹²⁶ û xef mest e ji şewta bilbilî

Gerçî ez im meyxor cuwan lêkin ez im şeydê 'Elî
Ew şêr û şahê nûcuwan der 'îşqê wî ez bilbilî

* A: 192, s. 168.

¹²⁶ Natuwan, F. bêhal, bêhêz; T. kuvvetsiz, çaresiz.

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro siwar bî Tirkê ma wek Xalid û şêrê 'Elî
'Enber weşand j'zulf û gulî şahê mubarek ya 'Elî

Şahê Husam da min evîn hubb û evîna surşirîn
Yara şepala pur emîn kuştim bi zûmrê xwe 'Elî

Ew şahibaz Dindil siwar şubhê di leys û 'endelîb
Libsê di ber eyles qedîf şahê mubarek ya 'Elî

Hat padişahê pur kemal guft û digo j'durcê cemal
Da min kemend ew şehsiwar ez kuştîyê fitrak 'Elî

5. Leşker ji 'alem wer bibin dujmin ji bo min ey **Se'îd**
Yek car kişînit şîr 'Elî 'alem bibit şeqq û xwelî

Ateş ji 'işqim wek ceħîm dil bû gurrî j'nara evîn
Pişt û penahim ew perî can lê fîda Şahê 'Elî

* A: 193, s. 168.

4b Fitrak: benekî li pişt zîna hespan e, du xelek tê de hene pê nêçîrê dikişînin (Cizîrî, 2018: 92). T. at eyerinin arka kısmındaki eşya bağlamaya yarayan kayış, terki bağı (Ayverdi, 2011: 389).

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Dîsa li min nû bî evîn hubba Şîrîna Farisî
Pur kin qedeḥ ba Hewremî saqî weşîn zulfa şehî

Şeh ke du zulfê gîsuwan lê ke bixûr û 'enberan
Wê kakulê ker ke nesîm kakul reşa rûyê şehî

Îro **Se'îd** şahê evîn saqî werîn rûyê şîrîn
Ev hudhudê ş[î]rîn em î n rûḥ kî fîda zulfa şehî
Hubba Şîrîna Hewrema bê ḥedd biye der camê ma
Şed şed selam ey şahê ma pur kin qedeḥ j'rûyê şehî

5. Pur kin qedeḥ j'vê duxterê şubhê di Leyla 'Amirê
Ey ba nesîm vê dilberê derxe li me hemçûn şehî

Ev dilbera 'Îsa nefes qelb û ceger kirye ceres
Îro ez im tev da hewes der muḥbeta duxter şehî

Qelb û ceger l'min bûne ker j'hicra şehî ez bûm du ker
Rihtin li min remz û di sirr serwa qeda selwa şehî

Selwa seh î 'ezra rux î çenber perr î rû esmer î

---

* A: 194, s. 169.

Nuqte bi nuqte zer kirî her ser ruxê yar û şehî

Zulfa di reş bû fulfulî bilbil li wê kir gulgulî

Bê dest û pa îro gulî rehîmê bike Hewrem şehî

10. Ev dilbera şehbaz û yar êxiste dil ah û di nar

Ah û enîn nû çûn sema saqî biya hemçûn şehî

Er bo Xudê Hewrem şehî pur ke li min remz û sirrê

Pur ke li min saqî şehî ‘eynê ‘ebîr hemçûn şehî

Rake nesîm benda ewî ta key hebîn der hicrê wî

Hicretkeş im îro gulî der firqetê Hewrem şehî

Ez şohtiyê hicra Cemî nar û esef rake Cemî

Cam cam birîz îro perî da cam bibî cama şehî

199*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Îro **Se‘îd** lê hat evîn ‘îşq û evîna rû mehê

Mehpare bû qamet sihê dêmê ji ‘enber bû mehê

Durrdaneê da min evîn saqî kirî efyûn şîrîn

Saqî hebî kember zerîn ‘ezra rux û gerdên mehê

---

* A: 195, s. 169-170.

Zehra û şemsa xawerê bazî kirin ber çenberê

Vî muṭribî da min defê dêmê şehî hemçûn mehê

Ey muṭribo lê de defê serxweş bibîn ba rû mehê

Sekran em în b'zulfa di wê ev saqiyê ebrû mehê

5. Van saqiyan mey rihte dil weqtê sehergaha ezel
Hetta ebed em serxweş în j'vê badeya gerden mehê

Yara şepal bûbû xeram weqtê sehergah û di şam

Meşha seher Şahê Husam çenber hebî şu'la mehê

Er ebruwan bûne hilal mişlê di yar bûbû cemal

Zeqna di wê bend daye mal îro me di şehinşehê

Îro reqîb bûbû şelîb 'ezra ruxê ew bû hebîb

Ateş rijand ber wî tebîb rûyê di wê nûra mehê

Maha felek kirye kerî şeqqe'l-qemer b'remza zerî

Remzek nihan da min perî lew serxweş im j'hubba mehê

10. Hubba şehî ez kuştîme bê 'eqî û bê hoş hiştîme

Şubhê Şîrîn Ferhad heme ş[ê]rînê û guft û mehê

Guft û digot meynoş ji ma hetta ebed sekran ji ma

Cama meyê der destê ma rihte dilî şahê mehê

200*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · -- / -- · -- / -- · -- / -- · --

1. Dil mecmerê rûyê zerî şem'a me bî rûyê zerî

Lale 'îzar dava dilî derdê li min weşla zerî

Xal 'enberê dil kir kerî ruxsarê şeh her bû celî

Ruxsar şebîhê kewkebê meşha xeram l'bağê zerî

Remzek cuwan avêhte dil lew da'ima mexmûr e dil

Mexmûrê xemra bêgeşîn derket ji burcê ew zerî

Derkev ji burca muşterî kakul reşa ez muşterî

Ğebğeb ji toqa muntehî her bû celî ew surzerî

5. Sirr rihte dil îro zerî gîso w lefan bûbûn herîr

Dama lefê dama herîr ez kuştiyê weşla zerî

Derkev ji burca zuhreyê da dil bixwit bada şehî

Saqî hebîn şor şor kezî mey pîşe im ey dêm zerî

Mey hate dil j'roja ezel lew her ez im rindê ezel

Weşhand ji zulf û gîsuwan pergê gulê ew surzerî

---

* A: 196, s. 170-171.

Wê çenberê lê ke 'ebîr da dil bibit bagê emîr

Şem'a dilî bû nîzenîz ez kuştîyê tûrra zerî

Rav girtine rûyê perî mehra felek hate kerî

Zehra û şemsa xawerî gerr dan li ser dêmê zerî

10. Bazî kirin van kewkeban ber nûr û xalê cebhetan

Dilber ji rengê şorgulan ez kuştîyê rûyê zerî

Dil dava rûyê 'er'êrî min bistexur narê di yar

Îro seher dîtîm perî berg û perran l'dêmê zerî

Meş'el rux e kakul reş e xalên di qer zêr weş e

Meşha seher yara min e dêm lê gulî ebrû zerî

Qamet elîf bî ew perî şubhê sehê xerram dibî

Dê bê seher şahê **Se'îd** b'çeşmê reşî b'dêmê zerî

Leyla ji ruxsarê di xwe mey rihte dil wek zulfê xwe

Kengî bibarî ey nesîm zulfa şepala pur zerî

201*

Mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun / mustefîilun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

---

* A: 197, s. 171-172.

1. Tu j'nû bibare ey nesîm dil bû kerî j'hicra zerî
Derxe li min ebrû reşan rûh hate der j'hicra zerî

Dêm esmer e weş ke ji xo zulfa herîra şubhê go
Xûn-xwar e dil îro ji nû vê hicretê dil kir kerî

Amanc te kir cerg û cesed lew da'ima nare kebed
Kakul reşa eyne'l-meded ez bendê zulfa dêm zerê

Vê firqetê dil he[r]rişand yekser ji dil ateş rijand
Cegr û dil[an] w[ê] kêr gehand ehsen ji husna dêm durê

5. Luţfê bike ey dêm durê subhan ji Xellaqê şehî
Çend muhbet û hem şefqet e dîsa were ey surperî

Sirr hate dil j'cama bilûr xalê 'ebîr werdê di cûr
Bazû ji mawerd û bixûr ez kuştîyê vê enwerê

L'bagê şehî ez çiçek im rindê xerabatê ez im
Dîsa li meyhanê ez im fincan li ser destê zerî

Ebrû keman sirr rihte dil lew da'ima butxan e dil
Der meykedê xûn-xwar e dil xwezîya ji ber perdê derî

'Îşq û evîn min bû neşîb nakîn hezer j'lewma evîn
Riswî du 'alem her em în mey rihte dil j'rindê zerî

10. Mey rihte ser j'cama 'eqîq dîlber ji hûsnê pur leîf

Dil bû 'eqîq j'îşqa şerîf nalan dikîn j'hicra zerî

Nalan dikîn wek ergenûn dil bendê zulfa helqe bûn

Zulfa ji 'enber helqe bûn rav bûn şelîb l'dêmê zerî

Biska şepal bûbû belav dêmê gulî lê hat xunav

Zulfa duta lê dav û dav 'eqreb xuya l'dêmê zerî

Tîr dane min vê esmerê xal 'enberê rû enwerê

Dağ dağ nihan da min şehî em kuştîyê rûyê zerî

Vê zalimê kuştîm Hûsam dîsa ji burcê wer xeram

Kuştîm bi tîrê pur nîzam saqî werîn weşla zerî

15. Can daye min bo bûsekê rûh jî zemana zulfekê

Dil bendê dama ulfekê em 'aşîqê çeşmê zerî

Îro **Se'îd** can daye rê her bo ji weşla dêm durê

Ey ba nesîm badê derê şohtîm ji 'îşqa dêm durê

10b nalan dikîn j'hicra zerî: nalan wekû nayê neyê, s. 172, derkenar.

202*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Dilo her seyrê gulzaran bixwe badê ji wê yarê
Di bezma yari subhânî dikim çerxê wekû goyê

Wekû nayê bi perwaz im ji ber hicra şîrîn yarê
Di bezma muṭribî dîtîm hezar enwa' ji hû w hayê

Wekû çûme di gulzara sebk hate li cem **Se'dî**
Bi saqî ve dikim çerxê bi dengê hû di hû hayê

Li min derd e bidit şîrîn du zulfê 'enber û ezfer
Ji zulfa Şahê Hewramî dikim çerxê li cem yarê

5. Were Leyla bi leb xende werîn badê ji gulgûnê
Me dil tûr e ji vê badê diçerxim ez bi hû hayê

203**

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Werin meyhaneya 'îşqê binoşin mey ji ferfûrê
Li wê duxter **Se'îdê** ma didit bade ji ferfûrê

---

* A: 198, s. 172.

** A: 199, s. 172-173.

Werin meyxaneyê rindan bibin sekran li van çehran
Li tu werbin zerî esmer bidin bade ji ferfûrê

Me can bûye fida yaran dikim hoho li meyxanan
Ku ew pîr im me fetwa da dînoşim mey ji ferfûrê

Zuleyxa bû **Se'îdê** ma we Yûsif bû Şehê 'Ednan
Du duxter bûn wekû selwa geran Leyla di ferfûrê

5. Du eylan dîm li wê selwa di wan bade ji rû zulfê
Şehê xûban li min me'şûq werîn cana tu wî zulfê

Me pur dîtin gelek zahid kirin lewme li bo rindan
Me kir merîtal dil û canim li ber tîrê rû û zulfê

Ez im riswa di 'îşqê da kesê muhbet diye bê 'eyb
Kî riswayî ji bo yaran dikim îro ji bo zulfê

Seher 'arif digirt tûhre bi abê çeşm ji bo badê
Qesaret girt dil û sîne ji bada rûyê ferfûrê

Wuzû bestin li meyxanê li me ferz e weku ferzan
Du secdatê li me lazim li ber bejna gulê tûrê

10. Me xiclan bû ji dildarî weku ku te nihan rindim
Me go j'yarî ez im 'abid ji bo zulfa li wî tûrê

Me dî seh̄har di ẖûrê da digo Samir nekî sih̄rê
Kî hewce sih̄rekê nîne bikî sewda tu wê zulfê

Me dî selwa dibû xerram ez im rindê Şehê H̄ussam
Me ew ‘alî gelek dîte kirim medhûş ji ferfûrê

Me bir secde li ber şîrîn di babê seyrê rûhanî
Me ẖali‘ bû ji şubhê Lest e bûm şeyda ji ferfûrê

‘Etîqê ‘îşqê şîrîn im şehîdê tîgê Cemşîd im
Di ‘îşqê da ez ê mîr im ji ‘îşqê zulf û ferfûrê

204*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. *Edir ya eyyuhe's-saqî* li ‘îşqê ma tu tiryaq î
Werîn bade ji wî bağî ez im mexmûr ji tu saqî

Şeraba erğenûn noşî ji zulfê Şahê ‘Ednanî
Biya wer Şahê ‘Uşmanî du sağer mey ji mey baqî

Were saqî ji nav bağan esîr im ez li ruxsaran
Se‘îdê Şahê Hewraman bi te meftûn eya saqî

---

* A: 200, s. 173-174.

Zebad û ‘enber û bûyê tu pur weş ke ji wê zulfê

Li wan zulfê te badayî ez im ‘aşiq eya saqî

5. Tu şimşad î eya şafi ez im riswa li vî bağî

Li min bîne qeda şahî tu derkev can ji bo saqî

Şebaḥu'l-xeyri ya Ḥusam yeqîn îro tu yî Kerrar

Reqîb û dêwê pur şerrar bidî tîra j'xwe û saqî

Te‘alellah bi xêr hatî di ‘îşqê ma tu tîryaq î

Ḥebîb hate li vî bağî şebaḥu'l-xeyri ya saqî

205*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Teqeddem Şahê ‘Ednanî ji kax û qeşrê nûranî

Se‘îd şohte ji hicranê meded ya Şahê ‘Ednanî

Di ‘îşqê da dibêm îro rumûzê ‘îşq û gerdûnê

Meded ya Şahê ‘Uşmanî te ez kuştim bi hicranê

Ji bêhoşî me go îro durr û mercan bi erzani

Meya baqî em ê noşîn di ‘îşqê da Suleyman î

Seḥergahan were saqî birîz bade ji wî bağî

---

* A: 201, s. 174.

Yeqîn zanim tu nûran î li ser textê Suleyman î

5. Ji mabeyna du zulfeyna giham canan bi qewseyna
Yeqîn ez Aşif im îro ji 'îşqê Şahê 'Ednanî

206*

Fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilatun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Her dema dênê bibînim xweş ez im sekran û dînê
Ez tenê mexmûr û dîn im wê ji ber 'îşq û evînê

Her dema dînê nebînim dîn dibim heyran dimînim
Her tenê sekran û dîn im wê ji ber şewq û evînê

Hate ber 'eynê şuhûdê şubhê Ferhad û Şîrînê
Sikkeyên j'cama bilûrê serxweşê rûyê şîrînê

Xweş qeder bû em sukar bû ew şepal mû mû belav bû
Ew delal cama tîhûr bû ez kirim Ferhad li dînê

5. Ba hilanî zulf û xala ez kirim fikra delala
Zulfik û toxa û 'ala ez kirim dînê evînê

Muħbeta eswed 'uyûnan pur revand hoşê **Se'îdan**
Şehsiwar min dî dî holan lew vekir qulfa evînê

---

* A: 202, s. 174-175.

Quflê zerkeş ger belav bû durdiya le‘la şefaf bû
Hat li bağan pur belav bû lew ez im sekranê dînê

Dîn kirim remza evînê şubhê Ferhad û Şîrînê
Xef nebî şewqa evînê her dema dînî bibînê

Her dema mehbûb zûhûr bit dê ji kû muhbet star bit
Ew şepal dê xweş xeram bit dîn kirim şubhê şîrînê

10. Sa‘eta min dî bi qelban xweş ketim nava di bağan
Günçe leb hatin xeraman Heqq tenê da min evînê

Dê ji ber şewqa Şîrînê lew ez im Ferhad li dînê
Şerbeta cama evînê ez kirim behra evînê

207*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Di babê hîlm û şebrê da me ber xware ji meyxanê
Me genca ‘îşq û xoşxwanê çî xweş girtim ji meyxanê

Bike şebrê ji yarî ra şebir telx e çî şêrîn e
Werin meyxaneyê ‘îşqê vexun bade ji meyxanê

6b Qulf/qufl: kilid; T. kilit.

* A: 203, s. 175-176.

Li wê şengol û re‘nane qedeşdar in li meyxane
*Seqakellahu ya Se‘dî*¹²⁷ bi hubbê yarê subhânî

Binoş badê bi noşa noş bike hawar bi coşa coş
Kî zahid xod gelek bîne xeber nîne ji meyxanê

5. Were saqî tu çîn çîn ke tu zulfa şehleyî l'ba ke
Muqeddes Tûr î ce‘da ke çi xoş rindim li meyxanê

Neke we‘zê li rindê ma hewa de li yarê ma
Heme efsûn û efsane ji geyrî şurbê meyxanê

Sema‘ê ney bike îro neke guhdar tu we‘zê ew
Sema‘ û we‘z *kuca*¹²⁸ îro şirûbê camê meyxanê

Sema‘ê saz û ney pur ke gema ‘îşqê ji nû pur ke
Şeraba rû tu mefrûz ke bimeş îro bi meyxanê

Kî ‘aqil an ew e ‘aşîq serî danî li meyxanê
Cihanê dîn dikî kufre bilez her be li meyxanê

- 10 Kî Rûh û ‘Ezre‘îl îro hemî medhûş ji ‘îşqê ew
‘Ezazîlî bidîta ew dibir secde di meyxanê

¹²⁷ Ar. Xwedê te bistirîne ya Se‘dî.

7a/7b/8a Sema‘: bihîstin, guhdêrîn; T. dinlemek, işitmek.

¹²⁸ F. kanî, li kû ye?

Çira lewmê dîkin îro li vî rindî di 'îşqê da
Şuyûxê mescid û Qur'an hemî serxweş li meyxanê

Ne tenha ez li wê zulfê me can daye ji ulfê wê
Besî şûfî ji bo zulfê dinoşîn mey ji meyxanê

Bes e teqdîr ji cem Barî çira lewmê dîkin şûfî
*Huwe'l-fe'alu la texter*¹²⁹ neşîbê min li meyxanê

Qesem îro ji bo zahid bi tacê Şahê 'Ednanî
Nekim terka gulîşorê binoşim mey ji meyxanê

208*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Îro li min lewmê nekin em serxoşê cama meyê
Şehzadeê rihte dilî şehkaseya cama meyê

Dağê ji cama meykedê bûne nihan nava dilan
Wek laleyan dağê dilan herdem ji şehkasa meyê

Bade xeram da min evîn hetta bi roja axerîn
Min dî li dêmê surşirîn husna ji şehkasa meyê

¹²⁹ Ar. Tercihên me bê bandor/tesîr in.

* A: 204, s. 176-177.

Ne‘ra li ber birhê şîrîn meş‘el dida j'nûra birîn
Îro şeba anî emîn nûra ji şehkasa meyê

5. Çeng çeng kirin van bişkuwan awaz birin ber asiman
Çerx û felek hatin nihan der badeya kasa meyê

Tirkê ji gemzê cebhetê ez dam zemîna şuhbetê
Aşif bi remzê sekretê dabî **Se‘îd** kasa meyê

Selman ji Fursê yarê ma Hewrem biye hem pîrê ma
Leyla ji ‘Amir şahê ma qismet me bî kasa meyê

Şen‘a ji şêxê meyxurî bû ‘aşîqê duxter perî
Qamet şebîhê ‘er‘erî dêm esmera nûra meyê

Dîsa em în çûn butkedê yek secde kir bo yek butê
Ev şin‘etê rindê butê dîsa vexwar cama meyê

10. Rindê li bejna şahidî şems û qemer têk xawerî
Ev saqiyê meh peykerî hat şuhbeta kasa meyê

Nalim ji min çûne cesed lew her ez im şêxê meded
Feyyaz ji qudsê hem meded em qulzem û behra meyê

Rûhu'l-qudus ew şêxê ma Şahê ‘Elî ew pîrê ma
Kasa meyê ew rûzê ma mest in ji şehkasa meyê

Rûhu'l-qudus şemsa dil e Leyla perîzade dil e
Sağêr mudam dava dil e ez perwerê kasa meyê

Îro bi xef hat û perî Rûhu'l-qudus mey da dili
Pîrê muğan her bû zerî ez beççê pîrê meyê

15. Îro şenem hat û xeram dêm enwerê lê xal û lam
Subhan ji husna Şah Husam ya rebb bide kasa meyê
Nayit şeban em xew çevan em ‘aşiqê rûyê butan
Yara hudûşa bê xiyam dan xencerê xar û meyê

209*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez ---/---/---/---

1. Vê ‘alemê riswa kirîn der bendê zulfa enwerî
Dîsa bide kasa meyê saqî ji zulfa enwerî

Weşfê evîn û ‘ışqehê îro neşêm der defterê
Defter ji ‘ışqa dêm durê nayêt hesab û defterê

Îro dilim xoş mecmer e zulfa siyah nûra dil e
‘Enber ji zulfa reş kire xwezîya dilê wek mecmerî

---

* A: 205, s. 177-178.

Nûra rûya her qerqef e ھusn û cemala mutleq e
Şeyda û dîn û bilbil e şohtî dilîn bo enwerî

5. Neğmek rijand vî bilbilî çendî ji ‘işqa şorgulê
Rû heykelê rişta dilî dil kuştîyê wê enwerê

Rû heykelê resma gulê derket ji burca xawerê
Ibda‘ kire nû xawerê dil bî fida vê enwerê

Cemşîd ji burca sunbulî mey rêhte nava [vî] dilî
Sâger mudam pur lale bî em ‘aşîqê wê enwerê

Ser ta qedem em ateş în rûz û şebê şeyda dil în
Pur sûz û şoj û bilbil în xwezîya ji weşla dêm durê

Dil bû esef j'hicra şedef bê sâger û cama şedef
Saqî bi saz û nay û def sâger geran der defterê

10. Bexşîde kir îro **Se‘îd** rûh û rewanê min ‘ebîd
Dûr û diraz û pur be‘îd der weşfeta vê enwerê

Ta key bidî vê firqetê şohtî dilîn j'vê hicretê
Şuھbet bi yaran xoş me tê ez ‘ehdeya vê enwerê

Zanim heqîq îro ez im meczûb û serxoş er ez im
Mehpeykera Belqîs ez im riswa bûyîn der defterê

Raz û rumûzê 'işqehê dîsa nebî bo 'alemê
Navêj dera bo 'alemê hepsî seg in dunya xurî

Me nekir li wî va hela gerçî 'eyan zahir cela
Başin seg in zen bûn bela rû û riya şubhet xurî

210*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez ---·-/-·-·-/-·-·-/-·-·-

1. Îro ji remza nûcuwan mey hate fîncana sirê
Minnet ku îro dêm durê da min meya rûyê perî

Hostayê zuhd û meyxuran dîsa li min bûye 'eyan
Xaka li ber payê şehan daye li min selwa perî

Selwa sehî lew cemmîlî weqtê seher lew kemmilî
Çîçek ji bejnê geyyirî ez 'aşîqê rûyê perî

'Aşîq li xalan bûn bela şehê helac der Kərbela
Îro li min zahir cela mey hate fîncana sirrê
5. Fincan li ser destê şehî geran 'eyan duxter şehî
Zer duxterê raza meyê kengî ji ber perdê derê

---

* A: 206, derkenar, s. 177-179.

Ez kuştîyê razayê meylê her ez im behra meylê
Ez perwerê şahê Cemî dîsa ji ber perdê werî

Şahê evîn û muhbetê ez dam zemîna sekretê
Aşîf bi remzê dehşetê nûye cema l'cama surê

Dîsa ber û îro **Se'îd** der wehdeta mutleq mecîd
Ehlê dilan dîr û be'îd der sekreta vê enwerê

10. Vê enwerê bes kuştine enguşt ji xûnê rîştine
Ez kuştine b'wê qîştine der weşleta vê dêm durê
Co co rewan şahê cuwan der muhbet û bagê gulan
Weqtê ku tê îro cuwan tavê dilî zulfa perî

Wê 'enberê 'enber weşand ta ta li min zîber weşand
Yekcar li min batin şewand ez kuştîyê şahê perî

Leyla ji burcê derkete 'aşîq ji 'îşqê sekret e
Xurşîd ji xawer tel'et e can bî fîda rûyê perî

211*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Şeba'ul-xeyri şahanim li min rûh î eya canim

---

* A: 207, s. 178-179.

Çi tu şah î li bo **Se‘dî** ji min qalib tu yî canim
Çi canan î eya cergim ji dildara tu peygamim
Çi peygam bî te da îro ez im meqtûl ji cananim
Şebaħu'l-xeyri cananê ji iħsanê were camê
Ji çeşmê mest werîn badê ji nava ‘enber û nûrê

2. Du zulfê ‘enberîn berde şubiħgahan were weş ke
Biya wer ba ji iħsanê şeb û rûzan ji ‘enber ke
Eya rindî bixûn medhê ji derdê şahî ‘enber ke
Ji nû bîne eya saqî du tayê çenbera zer ke
Şebaħu'l-xeyri ya saqî ji nav yaran tu yî pur weş
Şubiħgahan li min weş ke du tayê çenbera pur weş

3. Reşî hate ji enwaran şebîhê şeb bi zulmet reş
Ji mujganê siyeh çeşman werîn ezfer ji birhê reş
Şebaħu'l-xeyri Hewramî ji rûzana were meş‘el
Bi xeml û reng werîn yarim şebîhê findê pur meş‘el
Ji rûyê xûbiya bade çi şêrîn e wekî meş‘el
Ji ħusna duxtera pur geş bide bade wekî meş‘el
Şebaħu'l-xeyri cananim bi deng û med[h] gezelxwan im
Biyendaz minneta yar û şebîhê rûh ew e canim

4. ‘Ezazîlî nebir secde çi kî ruxsar nedîd canim
Ji butxanê me kir terraş li min mescid tu yî canim
Ji dêra can me kir secde ji bo Şîrîn wekî Leyla
Ji Leyla ra me bir secde çi Mecnûn im li bo Leyla

Li min Leyla ew e Mûsa yedê beyza perî taceş
 Gelek sehhar birin secde ji bo Leyla li ber taceş
 Ji tac û çenbera duxter me dî mîmek med û rîyeş
 Neşovê wî xuya cem se yekî dalî qewî zerkeş
 Şebaşu'l-xeyri ya saqî du reş birhan çu qewseynan
 Birêj bade ji çem eswed were bağan eya canan

212*

Fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilun

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. 'Aşiqê şîwe'ê nazik û şahan im
 Badexorê Cemşîd û Tirkan im
 Te'alellah ji yarê çi şî'r-dan im
 Bendeê Cemşîd û Şehê Kurdan im
 Pîşe û şun' im badexorê yaran im
 Bilbilê leyl û şehê Hewraman im
 Zuhdixor im ez lutfê şahan im
 Serxweş û rindê dildaran im
 Belakeşê şîwe'ê zulfê mehbûban im
 Xencerxorê Şîrîn û Leylan im
 Menbe'ê sihr û gezel ez lutfê canan im
 Şidqe'ê zulfê 'ezrû we Hewraman im
 Zabiîte 'işqê şeh û yaran im
 Cegerxûn û ez dil buryan im
 Şuhbetxorê yar û canan im

---

* A: 208, s. 179-180.

Ateşxorê jehrê hicran im
Ta key bibexş ey şehê xûban im
Zulfên ‘ebîr ey şehinşahan im
Surperî û Belqîsê zemanan
Şed kezî û sultân û di xûban

2. ‘Aşiqê zulfê şêrîn û Hewraman im
Dil bendê gireh û zulfê perîşan im
Şidqe’ê bûyê ‘ezrû û Leylaxan im
Kemberbeste’ê dildar û mehbûban im
Şeb ta bi seher can hel û efğan im
Lew ta bi seher mest û perîşan im
Dil butkede û meyxor û **Se’dê** an im
Dil tûrê tecellî me ji zulfê xan im
Şêrîn di weşa bade’ û şîşan im
Her mestê xerabatê canan im
Me ji dil bûye kerî ez hicranim
Firqetkeşê Şehê Hewraman im
Bela gerde’ û şifetê mestan im
Zahir me mebîn çu mecnûnan im
Der dest digirim qedeş û fincanim
Ellah Ellah mestê ezelê şubhan im
Te‘alellah di dilim zulfê yaranim
Bende’ê ‘ezrû û Şahê Hewraman im
Butxan e dil û ji ser ta bi qedem dîwan im
Dîwanê ezel tekyegehê mestan im

Dîwan û firîn ji dildaran im

Lew digirim Hewrem û Leylanim

213*

Mef'ûlu / mefa'îlun / fe'ûlun

Hezec -- · / · --- / · --

1. Ey şahid û Cemşîdê zemanan
Veke esrim ji kemendar du zulfan
Bes û neke li min xar û firaqan
Sulţanê hubb mehbûbê dil û can
Meqbûb l'me tu yî 'ezrû leylanan
Şahim bike şahî ji esîran
Şîrîn çi yara ku hebin an
Meqtûl ji firaq rindê **Se'îdan**
Tîr derd hewayê kî ez im xer û xaban
Perwaz li me ev şahidê 'Ednan
Ey şahidê Xurmal çi 'ezîman
Cuz 'ilmê Xudan dehr 'ezm di şahan
2. Şefder 'ezîm şahî dil û can
Şehbazê şehan bî cay û meknan
Rindan şubûhî teşne leb in an
Yarim ji zulab xaqan di zulfan
Tayek ji 'ebîr şe ke di şahan
Mujgan xîme zenan ber balayê di çeşman

---

* A: 209, s. 180-181.

1a Cemşîdê zemanan: Yazmada "Cemşîd û zemanan" şeklinde yazılmıştır.

Ey şahidê qudsî veke bendê ji esîran

Derdê li me canan bûyê du zulfan

214*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. Min dî li selwa hate xwar zulfên siyah 'enber feşan
Dilber ji rengê mahê nû herdu lefa zer-av feşan
Wer dilber û çîn ke lefan can bî 'elîl ji hicrê ewan
Co co rewan alam rijan lew da'ima dil bû figan
Alam di dil bûn ah û nal wê gemrevîn tîr dan sihan
Şeb ta seher nalan dikîn dêm 'enberê bûbû nihan
Ev dilbera gem jê revîn Tirkê kişand j'birhê keman
Kember girê da yari ma toq gebgebê 'enber feşan
Îlan li bejnê bûn fitil ez kuştîyê birhê keman
'Aşîq dixwe xûna ceger çehre zer e alam dilan
Derwêş ji 'îşqê çehre zer rû esmerê em can nihan
Şubhê hilala şekkişek her bû ruyim da'im nihan
Îro şîrîn birme sema guft û digo şî'ra bixwan
J'şubhê Elest peyman kişan tu bo **Se'îd** l'meyxaneyan
Vî zahidî cergim heland j'xod xod nebî carek nihan
Tamat mego rindê Husam da'im here butxaneyan
Rindê şîrîn û 'ezrû im hêvî nekin 'ehd û eman
Saqî bide bade b'nemek yekcar bibîn bê 'eql û dan
Mihrabê ma birhê şîrîn minber j'me re ber lef ewan

---

* A: 210, s. 181-182.

Ke‘be û Hecer Leyla şepal Beytu'l-qudus rûyê ewan

Xana Şîrîn min dî ‘ezîz hacet niye bim hacîyan

Bendê dil im meyxane yim der butkedê wek gogeran

Goya şîrîn ew Ke‘be ye xulda berîn zulfê şehan

Miska Xeten ew surşîrîn wer ‘ezrewî ba serxweşan

Billah li goya meyfiroş lê dî me jî bade w eman

Butxan e dil ji weqtê Elest ev bû neşîb em bûn sihan

Ew surperî lew xemmilî her kemmilî weqtê seher

Der bendê wî ez bûm ‘elîl lew bêhiş im şeb ta seher

215*

Mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun / mustef‘ilun

Recez — — . — / — — . — / — — . — / — — . —

1. Dîsa li min wer bû evîn em şohtiyê zulfê reş î
Zulf û perra ey ba hilîn em kuştîyê dêmê zer î

Bayê nesîm lez ke w revîn biskê ji ser dêmê hilîn

Şem‘a dilî bûye xurîn şohtî dil î em horî‘în

Werdê weşê xal Hebeşê xwezîya li burca ew şîrîn

Derkev ji burcê ya şehê em kuştîyê behra evîn

Lillah ji hicra kakulê cerg û dilim bûne enîn

Xûn hate dil çun rûyê Zîn em ‘aşîqê rûyê şîrîn

---

* A: 211, s. 182.

5. *Maṣa teqûlî* ey şîrîn derdê li min dêmê zerîn
*Fî ḥubbikum ma te'murîn*¹³⁰ ey can were ḥalim bibîn

Can ber leb e ey surşîrîn carek were biskê hilîn
Yaqût û mercan em bibîn der gebgeba gerden şîrîn

Vê gebgebê dîwan digirt der bezma zulfa şehnişîn
Vî bilbilî lê qal weşîn xwezîya li burca ḥorî'în

Vê gebgebê girtî xunav biska li nav şekker-gerîn
Vê hicretê dil kir kerî em mewc didin j'beḥra evîn

Îro ji 'îşqa gebgebê mecrûḥ e dil ey şehnişîn
Bo min werîn cur'ek ji nav rûḥim tu yî ey nûri 'în

10. Ev padişahê ḥoriyan ferman dide ber ḥorî'în
Lew saqiyan saḡer geran muṭrib bide l'saza evîn

Dil da'ima bû nalenal der 'îşqê yara surşîrîn
Bûya lefan lê bûne xal dil bûye xûn j'mewcê evîn

Der mewcê 'îşqa dîn û zîn nakit wefa ev **Seyfedîn**
Der de'weya 'îşq û evîn nakîn derew ey munkirîn

¹³⁰ Ar. Di hezkirina te de tu çi emir dikî?

10b lew: Yazmada "lê" şeklinde yazılmıştır.

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez ---/---/---/---

1. Merheba ya şahidê ebrû keman ya 'er'erê bazo ji 'ac
Ya gulşena bağê Cizîr ya enwera meş'el sirac

Ya hatifê riḍwanê ğeyb ya le'lê şekker ew mizac

Ya Tirk û rimbazê 'Ereb ya dilbera nûr û sirac

Ya bilbilê bağê Irem ya hudhudê minqar zucac

Hellil 'uqûden teşte 'il dîsa werîn nûr û sirac

Şed merheba Tirka **Se'îd** bavêj niqab j'rûyê zucac

Qulfê veke da bibte bac em kuştîyê cama zucac

5. Vê dilberê da min evîn bazû ji qarûr û zucac
'Enber selam Şahê Hûsam şeb tarî ye kanê sirac

Leb badeyê tuğra zerî kengî bidî bûyê 'ecac

Goya te ye Ke'be û necaḥ dil daye min kanê 'ilac

Ya hatifê ğeybesti î n ya gulşena şubḥ û xerac

J'le'lê zucac her tê mizac Menşûr ez im belkî Helac

Ya turreya zerkeş çirağ tîr dane min şubḥê Helac

---

* A: 212, s. 182-183.

Şed Rustem û Efrasiyab kuştin ewan nadin ‘ilac

Şed merheba ey şehsiwar kir şefqetî kanê rewac

Keyber gihandin rast û çep em şohtiyê bagê sirac

10. Ya bilbilê *şedru'l-hebîb*¹³¹ ya kewkeba şemsa bi rac

Reyhan û sunbul da xerac subhan ji kasa mey zucac

Ev dilbera sîmîni saq rûh û rewan her bo te tac

Canê min î nûra min î ez goriya zendê ji ‘ac

217*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Vi bayî ra bi her ah î n ji Barî ra gezelxwan î n
Hebîba gemrevîn bînin bi perwaza çi şahî n î n
Çi şehbaz [î] n li gulzaran bi awazê ney û saz î n
Wekû bilbil bi efgan î n şehrgahan bila hoş î n
Ji hoş û muntezîm çûme li gulzarê şehê şah î n
Çi xweş şah e **Se‘îdê** ma bi perwaza bi rûhan î n
Li bagê wehdeta mutleq bi awaza çi xweş zanî n
Were saqî ji xumxanê birîz badê ji leb noşî n
Ku dêra ew bibînim ez ji emrê *kun* xebardar î n
Sucûdê ma ji yarê ra di babê Lestê rûhan î n
Tera fi'l-mehwi menzûr î n di babê şuhb û dîwan î n

¹³¹ Ar. sînga yarê/dilê yarê.

* A: 213, s. 183-184.

Li dîwanê gelet nabîn di behşa zulfê dildar în
 Ji behşa zulf û gîsuwan li dîwanê 'eceb goyîn
 Gelo dîwan xebardar e ji behşa rindê meynoşîn
 Ji behşa zulf xebərbêj în li dîwana şehê xo yîn
 Çi behşa me ji Cemşîdî himem mekir û cebel koh în
 ... goyîn di vê behşê di bezma rindê medhûş în
 Te'eşşuq kin eya 'aşiq li husna şahê şahîn în
 Çira bednam dîkin îro hemî teqdîr ji subhânî
 Wekû Heyder bibit dafi' nebî tegyir ji subhânî

218*

Fa'îlatun / fe'îlatun / fe'îlun

Remel - . - - / . . - - / . . -

1. Şahidê bagê risalet Medenî
 Serwi qed şahidê qudsî Medenî

Bilbilê bagê heqîqet Medenî

Tûtî xûde şeker her Medenî

Me'denê şîdq û şefa her Medenî

Şahidê 'aşiq û rindan Medenî

Menbe'ê hubbê Xudê her Medenî

Çeşme'ê hîlm û belağet Medenî

---

* A: 214, s. 184.

5. Serwî qed dêmê qemer an Medenî

‘Er‘erê şahê sexawet Medenî

Mehremê sirra Xudê her Medenî

Perde û setrê hed her Medenî

‘Aşiqê sûxte dil în ya Medenî

Lutfê kin b'hilm û kerem ya Medenî

‘Aşiqan ra tu yî derd Medenî

Derdê min bagê wişalet Medenî

Qedrê weşlê cemalet Medenî

B'çeşmê ahû bike rehîmê Medenî

10. Derdê **Se‘dî** eve yara Medenî

Qedeşên bagê wişalet Medenî

219* - Misra‘ê Azade

Fa‘îlatun / Fe‘îlatun / Fe‘ûlun

Remel — · — — / · · — — / · — —

Destê lewwam bişikest der min û to

---

* A: 215, s. 184.

220*

Fe‘ilatun (Fa‘ilatun) / fe‘ilatun / fe‘ilatun / fe‘ilun

Remel – . . . – / – . . . – / . . . – / . . . –

1. Bê tu ey leb şekker î ya beşer î her di kenîşt
 Neqşê elmas î bibê ya beşer î horî sirişt
 Rû û zulfa xemmilî ew ji şerab û ji noşit
 ... ji du ‘alem ‘eql û hoş nehişt
 Ser û malî didirim her du şal û bi du qîşt
 Şûndê ‘aşîq kemer û zergul e ew du nivîşt
 Ke‘be û Beytu'l-qudus herdu tewaf in te nehişt
 Bê tu ya leb şekker î ya teber î ey serê qîşt
 ... genc leban her te me da horî sirişt
 Şîr û tîran didihî j'zulfik û xala bi du qîşt
 Sîrr û taqet min nema canê dila her bi nivîşt
 Ba vebir her seherê netrik û rîşê bi dirîşt
 ‘Elilandim di fîraq û di hicûdê
 Ev e min qible w mescid û qiyam û di sucûdê

221*

Mef‘ûlu / mefa‘îlun / fe‘ûlun

Hezec – – . / . – – – / . – –

1. ‘Îşqa te meger hûr hûr j'me ra hat
 Zîber ji fîraqê mû mû j'me ra hat
 Nêrgiz bi *sebîkî*¹³² mehbûb j'me ra hat

* A: 217, s. 185-186.

* A: 218, s. 186, 189. (Arada iki sayfa boşluk var.)

¹³² F. siviktî, sivikayî; T. hafîflik.

Cergim ji şewaî melfûf j'me ra hat
Ev qelbê çu lale menzil j'me ra hat
Bê hoş ji fena'ê medhûş j'me ra hat
Menna' ji huwiyyet munkir j'me ra hat
Heyhat dilê efrûz te'ne j'me ra hat
Ev felek û debîrim serxweş j'me ra hat
Hêşa di hewayê bel medh j'me ra hat
Mutrib çî surûr e mexfî j'me ra hat
Saqî ji şerabê sağêr j'me ra hat
Ellah di fena'ê mehbûb j'me ra hat
Waşil ji hebîban da'im j'me ra hat
Der şer'ê qedîmî me'sûq j'me ra hat
Mehbûb bi gulabê ehsen j'me ra hat
Her cane hebîb bêt megmûm j'me ra hat
Bê sağêr û derdê hûrmet j'me ra hat
Her ca ku hebîb bê Firdews j'me ra hat
Xelwet bi hebîbê ni'met j'me ra hat
Harût bi me ra bêt sekret j'me ra hat
Saqî li kuca bêt Kewşer j'me ra hat
Horî û hebîbê şerbet j'me ra hat
Çengîz ji 'eceb bê Leyla j'me ra hat
Der weşfê hebîban i'caz j'me ra tê
Neqşê me **Se'îdan** dîwan j'me ra tê

Mef'ûlu / mefa'îlun / fe'ûlun

Hezec -- · / · --- / · --

1. Ev peykê qeza'ê bi tegâful j'me ra tê
 Şahînê qeza'ê bi gerîbî j'me ra tê
 Ya rebb ji çi rû û leb di şena'ê j'me ra tê
 Ev şem'ê dil-efrûz hûr hûr j'me ra tê
 Mû mû ji firaqê dil sûz j'me ra tê
 Xûn bar û rewan in her j'me ra tê
 Ev behrê hewayê leb leb j'me ra tê
 Cana ji cemalê çi 'ecîb e j'te ra tê
 'Îşqa te meger hûr hûr j'me ra tê
 Mir'at ji firaqê bêhoş j'me ra tê
 Leb teşne guzeştîm ber çeşmê heyatê
 Manendê **Se'îd** îm meşhed j'me ra tê
 Harût bi me ra bê teqdîr j'Xuda tê
 Merheb ji belaya bo min j'qeza tê
 Ya nûrê dilê efrûz nêrgiz d'xera tê
 Şimşad ji hewayê nazir j'te ra tê
 Sosin ji qezîbê serkeş j'te ra tê
 Sunbul bi du alî mexmûr j'te ra tê
 Dil bendê du zulfan der qendê fena tê
 Em 'aşiq û me'sûq waşil j'xwe ra tê
 'Aşiq di fena waşil b'tu ra tê
 Der 'eynê beqa waşil b'tu ra tê

---

* A: 219, s. 189.

Yek waḥid e ew hew meḥbûb j'me ra tê

Waḥid ji ezel bû baqî di beqa tê

‘Eliyy di wişalê ya şedgê ḥebîbî

... ..

223*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez -- · - / -- · - / -- · - / -- · -

1. Selwa ciwan da min şerab meḥbûb bi ḥusnê bûn bela
Minnet ku îro dêm durê da min meya zulfa mila
Îro reqîb dil kir kerî ketme zemîna Kerbela
Em teşne î n j'hicra şepal abê heyat zulfa mila
... ḥeqîqet bû mecaz lew dil kete çaha bela
Ey saqî xweş ke w bilez em teşne î n der Kerbela
Wê surşîrîn da min evîn lew da'ima cergim ḥela
Hellac li ber darê **Se'îd** teşbîhê ma der Kerbela
Teşbîhê Menşûr her me got remza *Enelḥeqq* der dila
Zulfê but û rû esmeran seh dane wan der Kerbela
‘Aşîqê çeşman bûne em derdê li min ‘ezrû hela
Şîrîn ve Hewrem kas didan derdê li min zulfê bela
Ev şahidê qudsî libas bişkoj ji bend û lu'lu'a
Zulfa ḥerîr bo min weşand weqtê şubîhgaha bela
Ṭalib li yaran bûne em meczûb ji yaran her ḥela
Tîrê di wan co co rîja xûna qemer j'cerg û dila
Derd û bela bikşîn ḥebîb her bo ji yara pur bela

---

* A: 220, s. 190.

Lu'lu' ji benda dilberan teşbîhê kewkeb her l'mila
 Ev lûliya şengol û rind guft û digot bikşîn bela
 Şebrê berî şêrîn bixwan peymankeşî j'weqtê bela
 Îro şîrîn da min reqîş der reqşê wê guftim hela
 Ho ho me go der bezmê da der 'îşqê yar ketme bela
 Dama tu gêrî badexwar teyrê humayûn dam hela
 Dama li 'enqa badexwar canê me bî derd û bela
 Tirka ji Xurmal esmer e ser ser perr e bi neşl û perr e
 Qewsê hilalan bar kire duşmin 'Elî pişt û perr e

224*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Şebaḥu'l-xeyri go **Se'dî** were xanê di camê da
 Niye ḥalim ji hicrê to bike rehîmê di salê da
 Ji rûyê esmerê rêke 'ebîr û 'enber û ezfer [da]
 Du zulfê xwe bide ber ba bila bînit di camê da
 Şebaḥu'l-xeyri cananim ez ê dînim ji 'îşqê to
 Were xanim ji iḥsanê ez ê çûme ji şewqê to

2. Çi nazik teb'ê paşa ye du biskê xwe bide renge
 Du zulfê 'enberî şeh ke kulaha zerkeşî keç ke
 Kulaha selṭenet pur ke ji wê rîz ke mey û benge
 Ji ruxsarî tu her rêke şeraba erḡuwan renge
 Şebaḥu'l-xeyri ya xanim meyê noşim ji zulfê to

---

* A: 221, s. 190-192.

Bibe goşim bi yekcarî kerîm û muhsin î her to

3. Ji ihsanî bide zulfê were saqî bike rehîmê
Bide nûrê ji zer tacê biteysîne evê camê
Bike beyza yedê ‘aşîq şepala min tu pur rehîm î
Heya bînahiya **Se‘dî** birêj xemrê ji wê camê
Şeba’u'l-xeyri ya xanim şerab noşim ji rûyê to
Were saqî ji teb‘ê xwe bibim medhûş ji ‘îşqê to

4. Bibûsîn le‘lê pur gûnce vexwim îro meyê rûyet
Çu yek sal e di hicrê da dileş nar e ji ew hicret
Dileş dîd e ji hicranê gezelxwan e ji bo rûyet
Medîh girtim we durr suftim li ber zulfa herîr teb‘et
Şeba’u'l-xeyri ya xanim Mesîha yî ji bo ‘aşîq
Bide dîdar di camê da dizanim tu pur î fa‘îq

5. Bi te geştîm çu girdabê qemer hate li mîzanê
Ji bo gemz û îşaratan *fehûwwel*¹³³ haletê canê
Ji vî halê segî berde ‘utarid hat li mîzanê
Dilim xûn e ji hicranê bike lutfê eya xanê
Şeba’u'l-xeyri ya xanim bike kasê serê zulfê
Ji wê biskê xumar bîme esîr bûme ji wê zulfê

6. Ji zulfa ‘enberî perde girah û çenbera li ba ke
Di gulzara çemen dane bide bayî ji şewqa ke

---

¹³³ Ar. vaye vediguherîne.

Ji şewqa ebruwan rê ke Xeten miskê me pê şa ke
Du çeşmê nergisî rake ji wan gemzan belav rake
Şebaḥu'l-xeyri ya xanim tu yî mûnis l'xeyala min
Ji meḥbûban tu yî bo min bibe hemrah li cama min

7. Perî xûyê ferîşt rûyê te şohtim ez wekî findê
Ji nav mesta te ez xwandim ji meczûban te dam findê
Ji meḥbûban tu pur xûb î ji zîbayan tu pur rind î
Çelenga nazika şehla tu yî gemra li vî bendî
Şebaḥu'l-xeyri ya xanim di 'îşqê da birîndar im
Şeb û rojan bi efğan im di 'îşqê da birîndar im
8. Meke qetlê di firqê da xweyî reḥm î di 'îşqê da
Ji 'îşqa van perî rûyan gezelxwan im di 'îşqê da
Ji mihra to bi efğan im çi mecnûn im di şewqê da
Ji nav Buhtan ez im riswa çi sulṭan im di şewqê da
Şebaḥu'l-xeyri ya xanim were îro bi efğan î
Ji mihra şahê Hewraman wekî bilbil bi efğan î

225*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Vê muḥbetê dil hûr fikir vê dilberê ser da dilî
Heyhati 'aşiq em hebîn bê dilbera bağê dilî
Îro dilî têtin 'ecîb dil geştaya ḥusna ḥebîb

---

* A: 222, s. 192-193.

Xumxane bû qismet neşîb yara şîrîn nûra dilî

Şohtî dil î ey **Seyfedîn** der şewq û 'îşqa ħori'în

'Îşqê kirîn jar û ħezîn ey can were dîsa şîrîn

2. Bedr û hilal bûbû xefî 'alem biye ber min xevî

Perdê bibe ey surşîrîn zulfik ji xalan bin çevî

Nûra rûya 'eyne'l-yeqîn xala ji miskê reş weşîn

Lê ke ji nû nûra evîn kakul reşa wer ke çevî

Ey can were ħalim bibîn dil bû belav j'hicra şîrîn

Zulfê vemal ber şetĥê 'eyn da ez bibim mecnûn û dîn

3. Mecnûn ez im Leyla nebî saqî werîn zulf û gulî

Ser me ji taca her weşîn pîrê muġan her bû celî

Pîrê muġan bû şêxê min 'alem bibin duşmin li min

Dilber biye dost jî li min narê evîn her bû celî

Fewrek ji 'îşqê mewc didin beĥr û sir in ji 'îşq û mîn

Qulzem ji 'îşqê her em in murşid di 'îşqê wer bibîn

4. Bade rijand kasa meye ev saqiyê roja Belê

Remz û sirran bo min dibê hetta ebed j'weqtê Belê

Ji roja Belê muĥbetxur in rûz û şeban miĥnetkeş in

Ser ta qedem em ateş in mey daye min ji roja Belê

Ev dilbera gerden bilûr mey rihtiye j'cama bilûr

Çîn çîn kirin zulfê di hûr biska ji ser dêmê bi pûr

5. Zulfa Şîrîna Farisî mû mû belav ber cebhetê

Ya rebb ‘eceb j'vê qametê hûr kir ceger der hicretê
Hicra ji yaran ateş e firqet ji husna weşlet e
Husna hebîb xweş tel‘et e xwezuya li roja weşletê
Husna hebîb û saqiyan rihtin dilî cama bilûr
Perwan li wan **Se‘dî** surûr gîso li ser werdê di cûr

6. Hori ji burcê derkete ‘aşiq ji şewqê sekret e
Hat û digo xweş şerbet e husna hebîba muhbet e
Dê bêt zerî wek muşterî lê ez tinê her muşterî
Gebgeb ji toqa munteha bagê e’ lê her muhbet e
Vê gebgebê lê zulfê hûr çûm hezretê b‘işq û surûr
Xalê li van çendî di cûr wehdet ji bağan pur surûr

7. Husna Şirîna Farisî birye temîz ji vî ‘aşiqî
Hâzir revand hoş û finûn xweş tûti ye ew namiqî
Ev şahibaz hat û digot meş‘el rijand dil bû guzar
Van gaz û remzê kakulan guft û digot ba ‘aşiqî

*Innî sukarun hatifun min şewqikum hel min mezîd*¹³⁴

*Rûhî fidakum nûri ‘eyn ey can bigo maza terîd*¹³⁵

226*

Mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun / mefa‘îlun

Hezec · — — — / · — — — / · — — — / · — — —

1. Di gulzaran hebîb dîtim kulah û tac û mercan e

¹³⁴ Ar. Ez şerxweş im ji wê bangê ma zêdetir nîne ji wê şewqê?

¹³⁵ Ar. Çi dixwazî?

* A: 223, s. 193-194.

Siyeh zulfan çi xweşxan e şebîhê bilbil û can e
Dibê remzan li gulzaran bi dengê saz û mercanan
‘Ecîb îro ji yaran e nigar û neqşê zulfan e
Şenem dîtîm bi vî rengî zeban şekker şepal rengî
Çu şîmşadê xeram hatî ketim reqşê bi hezar rengî

2. Çi tawus bû li vî bağî wekû Yûsif bi zîba’î
Qeşeb poş î gulî şor î te şotan dil bi re‘na’î
Bi re‘na çeşmê mestane te kuşt ‘aşîq bi remzane
Ji min rakir bi yekcarî ‘ulûmê dîn bi şekerxanî
Şukur bînim şeker le‘lê revand hoşî bi sihrbazî
Hemî hoşim bi rimbazî girift carek bi şehbazî

3. Di geflet da bi ser hatî bi şîr û şeşper û tîran
Meger Kerrar tu te‘lîm da finûnê herbê êsîran
Bi rimbazî cihandar î bi awazê ney û sazê
Te kuşt ‘aşîq bi ‘îşqbazî dikî fethê bi wan tîran
Şeba’u’l-xeyri ya Hewramî bi ber şêran şerefdar î
Emîrê ‘îşqê Hewramî tu me‘lûm î bi şerefdarî

4. ‘Ecîba min ji Sînayê Felaţûn im li xumxanê
Zehîrê xûb were banî kî kilkê ma gezelxwan î
Te‘eşşuq kin eya ‘aşîq kî xwahî qurbê rehmanî
Kî ber şêran şerefdar in segî dergahê ‘Uşmanî
Biya saqî bi nûrê ‘îşq veke îro bi nûrê ‘îşq

6a hoşî: Yazmada “holî” ya da “ho lê” şeklinde yazılmıştır.

Heqîq ez bûm li bagê 'îşq tu yî mehbûb li bagê 'îşq

227*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. 'Ezîza min çi fermayî li fermayê kemerdar în
Kemerdar im li ber canan di 'îşqê da birîndar în
Birîndarê di birha me me can daye ji hicrane
Esîrê hicrê zulfa me *huwe'l-meşhûd fî ed-darîn*
Ne mewhûm û ne me'dûm e ne mewlûd û ne me'dûd e
Ne *la eyn* e *we la 'eyn* e belê waḥîd çi me'bûd e
2. Ne terkîb û ne tewlîd e ne işneyn û ne mecmû' e
Ne miqyas û ne meşgûl e belê meşhûd û mehbûb e
Ne mexlûq û ne e'raz e belê baqî û yek zāt e
Huwe'l-meqşûd û meṭlûb e huwe'l-baqî bi burhan e
Se'idê ma tu i'caz ke ji weşfê şahê şahan e
Rumûzê 'îşq û meyxane mego îro ji newban e

228**

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - · - / - - · - / - - · - / - - · -

1. Îro ji ḥusna surşîrîn dîsa li min nû bû evîn
'Îşqa Şîrîna Farisî em xweş kirîn dînê Şîrîn
Ber cebhetê lê bûne xal nûra sewad lê bûne mal

* A: 224, s. 194.

** A: 225, s. 194-195.

Dil şohtiyê ‘îşq û cemal *fî hubbikum ma te’murîn*

Guft û biro ey **Seyfedîn** seyrê nekin der nûrî ‘în

Dîsa here ba surşîrîn lew murşîd e *heqqe’l-yeqîn*

2. Îro ji dengê hatîfî badê dixwin j’vî sağêrî

Saqî li ser destan geran nûra tecella sağêrî

Sağêr mudam pur bade bî lala dilî wek sağêrî

Saqî bi çeng û ergenûn gêran tecella sağêrî

Min dî li bagê meyxuran medhûş li wê **Se’dê** ciwan

‘Îşqa şepal çendî gedar dil kuştîyê Leyla ciwan

3. Zulfa cebîna enwerî lê hatiye nûra sewad

Xetî muselsel herdu şad *yaqûtuha ‘eyne’l-midad*

Tac û lefan bû çîne çîn dil şohtiyê zulfa sewad

Ew şerbeta *Qalûbela* ‘aşîq vexwar nûra sewad

Şed bar selam ya Muştefa ber qameta xal û xeta

Gorî bibim zulfa du ta subhan ji qedd û qameta

4. Dîsa qiyamet rakire zulfa siyaha cebhete

Ey ba şeba lê de w bibe da bêt şehê pur muhêbete

Bê nûr û qedd û qametê seyrê sulûk tê zehmet e

Badê bixor j’vê cebhete rastî bibe her weşlet e

Gorî bibim ya mucteba mexmûr kirim çeşmên siya

Em dûr kirin ji rû û riya *rûhî fidake murteza*¹³⁶

4e siya: Yazmada “siyah” şeklinde yazılmıştır.

¹³⁶ Ar. rihê min feda be ji bo wî yê bijarte.

Mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun / mustef'ilun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Bes 'aşıqî mehcûr bike xana fîraq rencûr bike
 Dêw û reqîb wer kor bike vî 'aşıqî rencûr neke
 Ya saqiyo badê bide meħrem sera wer şor bike
 Tayê lefan mexmûr bike vî 'aşıqî medhûş bike
 Hat padişahê pur siyah xana fîraq dê kor bike
 Gorî bibim wer meyze ke dil 'enber û ava bike
 İnşaf ji yaran her tinê 'aşıq ketin vê muħbetê
 Zülmet kete vê firqetê em bilbilê vê sekretê

2. Tîran ji xalan her nede badê bi naehlan nede
 Werdan bi xemxwaran bide xaran j'gulzaran nede
 Xemrê ji xemmaran nede werdan bi dil sadan nede
 Hicrê bi mexmûran nede bûyê bi gemmazan nede
 Mihrê bi na-ehlan nede şem'ê bi xeffaşan nede
 Saġer ji bê xemran nede dîsa were hicran nede
 İnşaf ji yaran her tinê 'aşıq ketin vê muħbetê
 Hicret li nîva dil kete em bilbilê rûyê butê

3. Mahê ji nû derxe were şemsê ji xawer meṭle' e
 Hezret bi yaran muħbet e îna Sikender meṭle' e
 Şem'a dilan bûbû nihan **Se'dî** ji hicrê meṭle' e
 Leyla ji xeymê derkete kewkeb ji burcê meṭle' e

---

* A: 226, s. 195-196.

Herdem li min her hezret e *nişfu'l-nehar* bû meyle' e

Qudret ji şahê muhbet e inşaf ji wî bû meyle' e

Inşaf ji yaran her tinê 'aşiq ketin vê muhbetê

Zehmet li ma her hicret e em bilbilê rûyê butê

230*

Fe'ilatun / fe'ilatun / fe'ilun

Remel · · — — / · · — — / · · —

1. Bê cemalî ji piyalê çi gerez
Me ji gerdûnê delalî çi gerez
Me ji tûrê me ji nûrê çi gerez
Me ji zulfa ne di hûr bî çi gerez
Ne gerez weşl û cemalî çi gerez
Me nebit ateşê dilsoj çi gerez
Em ji 'îşqê nebrîn ber her çi gerez
Dilbera can ne gudaz bî çi gerez
Ger qisaret nekrîn em çi gerez
Eşkê xûnbari bibarî çi gerez
Zulf û gîsoyê şepalî me gerez
Me çi xûban tu şepal î me gerez
Me ji şahan ne wişal bî çi gerez
Her gerez weşl e delalê çi gerez
'Îşqê iksîrê wicûdim me gerez
Meh [û] xawer ne xusûf bin çi gerez
Ku gerez **Se'dî** tu yî her çi gerez

---

* A: 227, s. 196-197.

Cilwe elhazê şepalê çi gerez

Ger nedî keşf û şuhûdê çi gerez

Zerî û dêm perî ev me gerez

Gerîq im ez ji firaq û ji hicûdê

Şenema leb şeker û 'işwe şihûdê

231*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Dilê mehpere'ê Hewrem ku l'min derd e li min sîne
Dilê xûnbar rewan hatî çi xweş qaf e li min sîne
Se'îd rind e birîndar e ji derdê şoxê ev sîne
Wekû saqî bi xêr bêtin dikit meş'el dil û sîne
Hebîba Hewreman bêtin fidadar im dil û sîne
Li ser çeşman vemalînim ni'al û mehsik û sîne
Li ser çeşman ku balînim rumûz û zulfik û sîne
Ezê xwahim ji Şirînê rumûzê hikmetê sîne
Ji firqa şahê xûban e dikalînim dil û sîne
Birîndarê perî rûyê nekî şerhe dil û sîne
Li kû şerhê bikit nû kim firaqa yara vî sîne
Sehî qeddê li min winda tu kutahek dil û sîne
Şewişîm ez ji firaq û ji hicûdê
Eve min qible û mescid di qiyam û di sucûdê

---

* A: 228, s. 197.

232*

Fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilatun / fa'ilun

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Enwera miska Xeten me tinê dît û besî
 Bes ke bê feyde **Se'îda** ew j'buta her te besî
 Nisbeta xal û xeta her te tinê min tu besî
 Karekî rabe bike weqt e ku êvar e besî
 Ya ji ser ta bi qedem 'enber û ezfer me besî
 'Er'era bagê irem her ji butan min tu besî
 Ev bes e xûb û şepalê tu hebib î tu bes î
 Belkî nisbet qureshî şahê buta her tu bes î
 Ew ji nisbet qureshî me tinê ew jê besî
 Nisbeta qurş û 'elî ev me tinê her me besî
 Xalê durrdanê şepalê ku ji kafûrê besî
 Cebhet û dêm û enî ev me tinê her me besî
 Şewişîm ez ji fîraq û ji hicûdê
 Qibleta ehlê dilan ew di qiyam û di sucûdê

233*

Mefa'ilun / mefa'ilun / mefa'ilun / mefa'ilun

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Dilo her seyrê dildarê li bagê weh̄deta mut̄leq
 Bixor badê ji wê yarê seraser weh̄deta mut̄leq
 Li wî bagî dikîn seyran bide mut̄rib def û sazan

* A: 229, s. 197.

* A: 230, s. 198.

Ji şurbê mey ceger borî **Se'îd** mest e ji dildaran

Şebaḥu'l-xeyri Hewramî were îro emê xamî

Ji hicrê yar dikim nalan birîz bade li min xamî

Şebaḥu'l-xeyri ya saqî ji bo Barî bide baqî

Du zulfê 'enberî dane li bağ û beğçeya baqî

5. Binoş bade ji meyxanê tu serxoşan ji butxanê
Ku şhkasa ku qerqef tê şebaḥu'l-xeyri ya xanê

Li derdê min ev e cilwe bikit saqî ji rûyê xwe

Du zulfê şêrîn û 'ezrû ev e derman li derdê me

Te'alellah ji feryadî didit fetwa ji dildarî

Çi dildarek qewî şox e dikit nazan ji dildarî

Bi noşa noş dikim awaz ku berqê 'îşq e pur awaz

Ji awazê 'ezîzê ma kete reqqaşiyê şehbaz

Şebaḥu'l-xeyri cananê li fermayê kemerbest im

Bike ferman li wê seryê bide xencer ez im best im

10. Bide xencer ji zulfê xwe ez im meqtûl ji 'îşqê to

Du çeşmê ahuyê mekhûl kirim medhûş ji 'îşqê to

Qerar kû bî ji hicranê şebir kû ma ji ber xûnê
Şebirdar e di dest kamî ceger xûn e ji ber xûnê

Şebaḥu'l-xeyri ya şêrîn du zulfê xwe bike çîn çîn
Zebad û 'enberê lê ke li zulfa esmera pur çîn

Li kû muṭrib bidî sazê bibûsim ya bidim awaz
Ji awaza ku bê saqî bikî kasê rûyê pur naz

Li kû saqî bidit baqî bibit kaskê wekû nûrê
Ji şehkasa mudam bade dilim tûr e ji pur nûrê

15. Şebaḥu'l-xeyri ya xanim biçîn begça bi noşa noş
Bixemlîne rû û zulfan bi nesrînan bibîn serxoş

234*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Min dî di yaran yarê ma zulfa du ta biska girah
Avêt niqab bayê nesîm da dest min û tûrra girah

Hat padişahê pur supah bazû ji 'ac qamet elîf
Mişrî ku dî rûyê di wî ten xeste bî dil bî ze'îf

Hat dilbera ebrû keman tîr dane min j'tayê 'işab

---

* A: 231, s. 199.

Çitfe weşand ji misk û gulab derdê li min zulfa gulab

Ellah ji nû dîtîm di yar heybet me girt j'rûyê tamam

Dêm bî gulî bû 'enberî belkî hebî bedra tamam

5. Min dî li bedrê katibî lê kir nuqet j'xal 'enberî
Mîm ha û mîmeyn ya **Se'îd** dalek muqewwes zerkeşî

Min dî li rûyê vî şehî bazî kirin şems û qemer

Mey rihte dil j'subhê Elest ez bendê wî bo me bider

Wer saqiyo j'burca şedef bo min bide cama şedef

Bê şahid û bê saz û def zanim 'umir dê bî telef

Îro şîrîn da min evîn bazû şedef qamet semîn

Dil bû hezîn j'hicra şîrîn ez kuşiyê cama zerîn

Ta ta li min kirne belav rû bî xunav şebnem li nav

Her şubh û şam dil bû belav derdê dilî rûyê xunav

10. Zulfê but û şekker leban meqtûl ji wan her 'aşiq in
Ger sîm ber û şor kember û bînin li ber em 'aşiq in

Ev saqiyê sîmîni saq mey daye min j'rûyê beraq

Birhên ji qudret lami' in em 'aşiqê rûyê beraq

6b bider: bide der, derkeve.

‘Îd e w li ‘alem çun xweş e ‘umr û hecim ew şorgul e

Em bilbilê minqar qedîf şîn bîn ji ‘işqa şorgul e

Mihrab ji Tirka ‘ezruwê mescidgeh e l'nav xelwetê

Tac û kulaha selţenet sehhar ji wê ket xelwetê

Tirk û nigara Hewremî guft û kene wek ‘endelîb

Min dî li rûyê dilberê nûr û şu‘a‘ lê bûn şelîb

235*

Mustef‘ilun / fe‘ûlun / mustef‘ilun / fe‘ûlun

Munserih — · — / · — — / — — · — / · — —

1. T̤ali‘ me bûye meymûn yarek me dî qewî şox

T̤oq ģebġeb û beden şor ten ceste û qewî şox

Ya rebb çi t̤urfe yar e dil bendê wî gudaz e

Ellah bide dewayê can xeste û gudaz e

Ez bûm ‘elîl ji ‘işqê dîsa were şepalê

Derkev ji burcê rewzen canim hela delalê

Şêrîn şeker dida min zulf kirine qîşt li ber min

Gerden ‘ebîqê miskê ģebġeb me dî bi dest min

---

* A: 232, s. 199-200.

5. Vê ‘ezruwê nihan got der şuhbetê li dêrê
Dêr û kenîşt hezê min bextê **Se‘îd** li dêrê

Hişyar û mest diçim ha her bo ji ‘îşqa yara
‘Îşqê bijand dilê min der bendê zulfê yara

Labud bixwim şerabê bezma tereb li kû hat
Helq û îşrab li kû ma bextê me jî ji wî hat

Bextê me bî çî hemrah lew da’ima ez im mest
Rindê şîrîn û şah im lew da’ima em în mest

Saqî dida şerabê cana were we billah
Ez dînê rûzê Lest im saqî were we billah

10. Yara ji gencê gerdûn ferh û fereh mexûnin
Hem mişnet û bela ye ber zulfê yar bixûnin

236*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — . . . / — . . . / — . . . / — . . .

1. Îro ji min nalan we tên her bo ji rûyê dêm durê
Dilber ji rengê şorgulê rû heykelê zanû durê

Ke‘be û herem min bûne xal lew da’ima ez çûm sema

---

* A: 233, s. 200-201.

Taca di wê xurrîn ketê ez kuştiyê zulfa sema

Em çûn sema hişyar û mest but hate reqş hişyar û mest

Mest im ji wê *Qalûbela* lew da'ima ez rind û mest

Zulfê şehê bûbû kerî dil bendê wê her bû kerî

Co co ji dil xûn bû rewan canim fida bo 'ezrewî

5. Ez bûm 'elîl j'hicr û cefa yara neda zulfa du ta

Lê zêde dil bûbû belav *maza eqûl fî hubbiha*¹³⁷

Ev duxtera kember zerîn zulf kirne go ebrû hilal

Der weşlê yar ez bûm 'elîl *fî hubbiha* wechim hilal

Maza teqûlî ey şîrîn ez kuştiyê cewra evîn

Şohtî dil î n perwan şîfet ey can bigo *ma te'murîn*

Ber leb bine le'lê şefaf da can bibî şaf û beyaz

Meylî ileyha ya **Se'îd** weqtê Bela lew can gudaz

Ev tûtiyê remzan dibî *kuntu* digot ey mesti ma

Billah me pirs esrarê wa badê bixor dêw tûlê ma

---

¹³⁷ Ar. Di hezkirina te de ez çi bibêjim?

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Yedê beyza yedê canan 'eşayê wê qewî enwer
Qewî şahîr birin secde ji bo qedda qewî enwer

Ji qedd û bejn û ruxsarî bixûn îro ji bêhoşî
Bixor xwaran ji hicranê here şuhbet ji bêhoşî

Şeb û rûzan dixwim xûnê çuwe taqet ji bê xorden
Ke necma min çuwe ava nema tali' neke xorden

Ji min gewher qewî şaf e ji bo cezbê gelek pak e
Eger tali' nedî cezbe çi kit irşad nekit pak e

5. Eger tûle zegel nav bit çi şeyyadê ji şeydê xwe
Divêt gewher bidit lami' nedit îza di mehkê xwe

Di mehkê da dibit şafî ewê sîmê gelek jengar
Ji mihra to me ger şaf e evê neqrê gelek jengar

Eger cazîb nebit duxter nedit cezbê ez û çalak
Belê cazîb bibit mehbûb diçît derhal ji te idrak

Me go saqî bide baqî **Se'îd** îro biye rindî

* A: 234, s. 201.

5b nedit: Yazmada "nedidit" şeklinde yazılmıştır.

Me kir şuhbet li ew taqê Şehê Hewrem sipî zendî

Ji wê camê dinoşim ez me dî ruxsarê wek meş'el

Sipî zend û zeban şekker kirim mexmûr bi yek meş'el

238* - Haza Ta'iyye

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji 'işqa van perî rûyan me seyran kir bi lahûtî

Feterqî zumretu'l- 'uşşaqi aratî we alatî

Ji zulfa duxtera Hewrem me nasî yar di mir'atê

Ji zulfê Leylê ez bîme çu Mecnûnek b'ibaratê

Ji meyxanê me xwar bade teqeddes yar ji nuqşanî

Te 'alellah huwe'l-baqî dinoşim mey bi nasûtî

Me yarek dî di meyxanê li tûrê ma munacat da

Munacat da bi dengê hû me dî saqî di mir'atê

5. Bide saqî ji rûyê xwe meyê baqî ji zulfê ew

Du zulf û kakulan ker ke me seyran kir di mir'atê

Di seyra berzexa geybê me dî canan di seyranê

Ji seyra zulfê Leylayê ez im sehhar b'ibaratê

---

* A: 235, s. 201-202.

Dikim seyrê di tûrê da dibûsim rux di camê da
Huwe'l-baqî di tûrê da teheyyir hat di mir'atê

Me dî canan bi hezar rengî fikir seyran bi eîrafê
Bi hezar eîraf me dî yarim 'ecîb im ez ji heyratê

Neke seyran di vî bagî neke behram di vê xanê
Ji xana 'enkebût derkev bibîn îro tu mir'atê

10. Bike wek min ji şîdqê xwe bibe secde ji bo şîrîn
Qedeş pur ke ji meyxanê bikiş qurbê ji feyîzê

Ne tenha ez qurab kêşan bi emrê yar dinoşim an
Tu noşa xef mexo her an ji pîrê meyfiroş ba tê

Ji çêşm û ebruwê saqî me kir seyran li ewtîanî
Bi rûhanî **Se'îd** îro dikê îro huwiyyatê

239*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji teqwîma rûyê Leyla tecella hat di mir'atê
Ji bada duxtera Hewrem me dî şêrîn di mir'atê

---

* A: 237, s. 203.

Me dî şêrîn bi vî rengî bi xal û ‘enber û zulfan
Ji pergê tac rijand bade were saqî di mir’atê

Di bagê esmeran girtim tecellayat bi vî rengî
Me dil tûr e ji bada rû binal **Se‘dî** di mir’atê

Ji awazê mey û badê li ser dest e qedeh şaf e
Ji ‘ilmê hatifê geybê me girt fetwa di mir’atê

5. Ji emrê *kun* xebardar în ji bada le‘l gezelxwan în
Ne تنها pêşberê şahim belê Leyla di mir’atê

Ne تنها pîşe’ im bade belê bûsên çi ruxsaran
Weşîn saqî lebê le‘lê ji bad û ‘enberatê

Weşîn ‘arîz ji xwe saqî zebad û ‘enber û ezfer
Du zulfê Şîrîn û Leyla bibarîne di mir’atê

Niqaba rû hilîn yara di ‘îşqê da ceger şohte
Di ‘îşqê da me kir bala tecella hat di mir’atê

Heya bînahiya **Seyfî** li derdê min bide hindî
Ji enwar û tecellata çi tûtî me b’ibaratê

10. Di seyra babê rûhanî biye hemrah şeh û saqî
Me kir seyran li fewqanî felek winda di mir’atê

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Ji remz û sirrê subhanî me dî canan di mir'atê
Çi mir'at bî we Hewrem da me dî şêrîn di mir'atê

Ji gemzê birhê Leylayê xebardar in ji Cemşîdî
Nezer da min evî Hewrem me dî qudsî di mir'atê

Ji bada rûyê şêrînan çi tûtî me bi leb gunçan
Ji 'eynî lutf û ikramê çi meynoş im di mir'atê
Bi goşê ebruwê saqî bi ew husna Xudê dayî
Bi zulfa Şahê Hewramî çi sermest im di mir'atê

5. Bi pîrê meyperest **Se'dî** çi Sîna yî li meyxanê
Bi hû hû me girt heyret çi heyret bî di mir'atê

Ji her eţref me dî heyret bi bangê hû dida heyret
Ji 'eynê remz û esraran me tûrek dî di mir'atê

Ji berqê zulfê şêrînan tecella hat di camê da
Ji tîrêjê lefê şahan me dî ateş di mir'atê

Ji sirra şahê nûranî tecella hat ji vê badê

---

* A: 238, s. 203-204.

Şurah û şîşe û saqî niho hatin di mir'atê

Ji meyxanê niho hatim qedeş l'dest e bi zulfê yar

Du goşê ebruwê canan digot remzek di mir'atê

10. Ji goşê ebruwê şêrîn dixwim bada şubûhê bezm

Te'alallah ji îhsanî qedeş da min di mir'atê

Ji şubha bezmê erwaşan hetta axir qedeş l'deste

Te'alallah ji îhsanî me xwar bade di mir'atê

Ji 'îşqa duxtera qudsî me go guftar 'ecîb qudsî

Teqeddes şed teqeddes yar ji 'eynê neqş û şûratê

241*

Mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun / mustef'îlun

Recez - - - - / - - - - / - - - - / - - - -

1. Îro ji remza 'ezrewî ez bûm li bagê weşdetê

Der bagê weşdet mutleqa sergeşte im der heyretê

Weşdet ji yara weşdetê ehlê dilan jê nefretê

Lê rind e û ez bilbil im der bagê wê dîm heyretê

Carek nihan got 'ezrewî medhê bike der weşdetê

Sergeşte bî ew tûtiyan der zulfê yara weşdetê

---

* A: 239, s. 204-205.

Ellah di ber *Qalûbela* rihte dilî j'vê şerbetê

Bada ji rûyê Hewremî ez im dam d'bagê wehdetê

5. Vî 'ezrewî got *qum Se'îd* bade bixor j'zulfa diraz
J'vê 'enberê min bûs dikir bilbil ez im der heyretê

Dîsa were ey nûcuwan badê bide j'cama zela

Der camê ma hat şehsiwar berda dilî xweş şerbetê

Dîsa here rûhê 'ezîz seyrê bikin ba rûh û yar

Cilwe bikit ev 'ezrewî der bagê lala wehdetê

Dîsa were ey qudsî yar bo min şehê yara ciwan

Îro ji cama şerbetê min dî şepal der wehdetê

Muhibet ji yaran pur xweş e şoxa şepala heybet e

Şîwe ji yaran pur weş e 'ezrû birîn der wehdetê

10. Îro dixwazim ey perî badê bidî j'rûyê zerî
Zulf û du gîsuwan bin gerî çerx û gerên der wehdetê

Bazî dikîn der 'îşqîbaz derdê li min ew naz û raz

Bazî bikîn der rûyê naz gul gul reşa bîn heyretê

Şuhibet bi yara min divê badê bixwin j'zulfê şehê

J'vê şerbetê awaz divê bîm lal û heyret wehdetê

Der bağê yara wehdetê kû her nîne kes hoş bitê

Labud nebî gafil ji wê lala ew e her wehdetê

Saqî bi zulf û xal û perr şerbet geran j'weqtê Elest

Yek cam giham min der ezel girtim *se yar*¹³⁸ j'wê şuhbetê

242*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez --- -- / --- -- / --- -- / --- --

1. Dîsa li min ateş rija her bo ji hicr û firqetê
Fırqet li min dozex dihat ker bî ceger j'vê firqetê

Vê firqetê buryand kebed saqî biyar bada şemed

Saqî werîn nûr û meded dil bûye xûn j'vê firqetê

Co co ji dil xûn bû 'eqîq der firqeta şahê şefîq

Bo min ev e narê ceħîm dil dozex e j'vê firqetê

Îro **Se'îd** firqet keşan çeşmê şehî nabin 'eyan

Xaka riya dilber nihan dayî li min j'vê firqetê

5. Xaka li ber payê şehî kîmya dibî l'derd û meyê

Mey hate dil îro şehî miħnetkeş im j'vê firqetê

¹³⁸ F. sê dost; T. üç arkadaş.

* A: 240, s. 205-206.

Miḥnetxur im der ġurbetê firqetkeş im şêrîn butê
Hicra tu kî weşla me tê çendî xweş im j'vê firqetê

Naxweşî û miḥnet me dî her bo ji çeşmê eswedî
Çeşmê siyah bûne xefî dil bû ḥezîn j'vê firqetê

Vê firqetê ez şîn kirim rûḥ û rewan min ker kirim
Narê ji hicra 'ezrew im îro me dî j'vê firqetê

Firqetkeş î n ya rebb şeban şohtim ji hicra Hewreman
Hewrem bi 'ezrû bûn nihan mehcûr e dil j'vê firqetê

10. Firqet me dî îro şepal miḥnetxur im îro cuwan
Selwa cuwan rabe were 'aşiq kuje j'vê firqetê

Ya rebb nede vê firqetê der firqetê dozex me dî
Xarê firaq û hicretê çûne ceger j'vê firqetê

Vê firqetê kuştim şehî ew nûcuwan Dindil siwar
Îro kemend avête dil lew çûne dil j'vê firqetê

Dil bû kerî j'hicra zerî yara cuwan nûkir evîn
Ḥubb û evîna lûliyan nayêt ḥisab j'vê firqetê

Van lûliyan rakir ji dil benda wişal û weşletê

Çahek me dî j'narê evîn dil şohtiye j'vê firqetê

243*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez - - - / - - - / - - - / - - -

1. Dil ateş e îro **Se'îd** feryad ji derdê firqetê
Vê firqetê dil kir kerî feryad ji derdê firqetê

Dil bû kerî ji hicra zerî cerg û kebed wek ateşî

Ateş rija der vî dilî feryad ji derdê firqetê

Narê kelîm l'tûrê me jî der bendê zulfa esmerê

Şîşê di şor tata birê feryad ji derdê firqetê

Vê firqetê wez kor kirim yekser ji dil xûnrîz kirim

Keskî diye ateş dixwim feryad ji derdê firqetê

5. Narê ji hicra 'ezrewî dil birye wê ateş berî
Buryand kebed têk sîne wê feryad ji derdê firqetê

Wer dilberê b'zulf û perrê mişnetkeş im rûz û şebê

Nalan ji min nabin berî feryad ji derdê firqetê

Nalî ji kû bêtin berî ez şohtiyê şewqa zerî

Xar û xesan da'im xorî feryad ji derdê firqetê

---

* A: 241, s. 206-207.

Mey hate dil j'weqtê Elest hetta ebed dê bîme mest
Mecnûn şebîh ez bûme mest feryad ji derdê firqetê

Çeşmê siyah kirne xefî lew da'ima dil bû çevî
Bikşîn tu miñnet her celî feryad ji derdê firqetê

10. Îro ji hicra rû 'eqîq çendî dikim nalan 'emîq
Der 'îşqê yar ez bûm gerîq feryad ji derdê firqetê

Nageh me dî ateş li ma ageh nema rûz û şeba
Billah ji dil nalan nima feryad ji derdê firqetê

Billah ji dil 'eyn ateş im nûrek mucerred bê leş im
Lew da'ima ez bêhiş im feryad ji derdê firqetê

Îro ji dil dozex şehî ji bo ji hicra rû mehê
Maha li xergeh xawerê feryad ji derdê firqetê

Mahên li xergeh bûn gerîb ev bî li min resmek 'ecîb
Can û cesed ateş hebîb feryad ji derdê firqetê

15. Ez qalib im rûhim 'Elî ez 'aşiqê vî 'ezrewî
Nakim hezer ji dêw û reqîb feryad ji derdê firqetê

Bikşîn ji dil nalan û ah şam û seher bel gah û gah

Xûn xwar ceger j'hicra di mah feryad ji derdê firqetê

Firqet ji yaran miḥnet e derdê li min her weşlet e

Muḥbet hebî miḥnet nebî feryad ji derdê firqetê

244*

Mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun / mefa'îlun

Hezec · - - - / · - - - / · - - - / · - - -

1. Nezer da min ji mir'atê çi pur dîtîm ji tecellatê

*Huwe'l-meşhûdu we'l-me'bûdu fî kulli'l-huwiyyati*¹³⁹

Sucûda min gelo yara di babê ḥusnê rûḥanî

*Fehaza'l-wechu min e'lî delîlate'l-keşûfatî*¹⁴⁰

Me pur enwar qewî dîtîn ne şubhê zulfê Leylayê

*Feyzihe'l-ḥubbu min eşha rimuzati'l-keşûfatî*¹⁴¹

Di qelbê ma me tûr dîte dida şu'le ji 'îşqê ma

Dilîm tûr e wekû nûr e ji ber 'îşqa li kasatê

5. Ḥebîb bînim bi vî çavî ez im medhûş ji wî çavî

Wekî sekran ez im mexmûr ji ber narê di mir'atê

Ji teqwîma ruyê Leyla nezer da min li subḥanî

---

* A: 242, s. 207-211.

¹³⁹ Ar. Ew tê dîtîn û ew tê perestîn di hemû bangan de.

¹⁴⁰ Ar. Ew wech, rû, sûret, yek ji bilindtirîn delîlên keşîfkirinê ye.

¹⁴¹ Ar. Feyza hezkirinê yek ji navdartirîn sembolên keşîfkirinê ye.

Huwe'l-meṭlûbu we'l-meqşûdu fî kulli'l- 'eqîdatî¹⁴²

Ezel da min meya le'le dinoşim mey ji ferfûrê

Huwe'l-me 'bûdu we'l-mewcûdu fî kulli'l-qeşîdatî¹⁴³

Me pur dîtin ji van genca şebir xoşî tehemmul ve

Huwe'l-fe 'alu la texter ji geyrî yarê mir'atê

Me pur dîtin ji wan qurban li der benda te şêrînê

Were bêje li van rindan bidin rûhê di sekratê

10. Wekî mehbûb bidit badê ez im sermest di mir'atê

Teqeddes yarê Leylayê ji 'eynê neqş û derbatê

Ceger borî di 'îşqê da me dî Leyla di keşfê da

Heyîva asiman winda ji ber şu'la 'ibaratê

Di seyra rûh û rûhanî felek hatin bi rûhanî

Selam da min şehê qudsî di bezma yarê mir'atê

Du şehbaz bûn bi perwazan me kir seyran bi awazan

Me seyran kir bi lahûtan ji ber narê huwiyyatê

Sucûda min bi lahûtan di qebz û Lestê erwaḥan

¹⁴² Ar. Ew tê xwestin û meqsed ew e di hemû bawerîyan de.

¹⁴³ Ar. Ew tê perestîn û ew heye di hemû qesîdeyan de.

14a bi lahûtan: Yazmada "bi lasûtan" ya da "bila sûtan" şeklinde yazılmıştır.

Bi lahûtan me kir perwaz di gel qudsî bi lahûtê

15. Çi şêrîn bî dîgo ‘aşîq bixwaz îro jî min meqşûd

Ji meqşûdan gelek da min kirim rindê xerabatê

Ji ber şebrê me weşlet girt jî ber hilmê me ni‘met girt

Kî genca ni‘met û nûrê bî min bexşîd hebîbatê

Du selwa bûn li butxanê li me me‘şûq di enzel da

*Huwe'l-meḥbûbu we'l-memdûḥu fî kullî'l-muradâtî*¹⁴⁴

Çi xweş ‘îşqê dînoşim ez çî reqqaş im li bezma ez

*Biha fanin qulûbê ma*¹⁴⁵ tecella yim di mir’atê

Fehubbi yarê subḥanî munezzeh bû jî nuqşanê

*Denûtu fî'l-fena da ‘im*¹⁴⁶ jî ber narê tecellatê

20. Werin meyxaneyî ‘îşqê bînoşin mey jî fêrfûrê

Rumûzatî biha meykû biha te ‘lû di mir’atê

*Tedelleyna bikem narin*¹⁴⁷ jî ber ‘îşqa di mir’atê

*Teqerrub qabu qewseyna feya eḥsen îşaratî*¹⁴⁸

¹⁴⁴ Ar. Ew tê hezkirin û pesinandin di hemû miradan de.

¹⁴⁵ Ar. Li gel vê qelbên me hene.

¹⁴⁶ Ar. Nêzîkî tunebûnê dibim her gav.

¹⁴⁷ Ar. Agirê xwe nîşanî me bide.

¹⁴⁸ Ar. Nêzîkbûna bî qasî du seriyên kewanê nîşana xweştir a vê ye.

Teqerrub weşleten Se‘dî ji feyzê Şahê Hewramî

Bigîr zulfê ji Leylayê bibûs yarê bi hûhatê

Xerabat lew li me me’wa heme teqdîr ji subhânî

Ecel baqî li min mehbûb xerabatê bi ser hatî

Evî narî dilim sûze ceger nûr e hemî tûr e

Bila munkir neke inkar cihan tûr e j’fîyûzatê

25. *Meke ‘eybê li min zahid li bo çehrê zehî çehre*

Ji bo Barî bike inşaf heyata min ji ew latê

Bila hûyan dikim tesbîh ne şubhê şeyx bi tesbîhan

Bi abê çehrê Leylayê hemî tûr im di mir’atê

Bila latan tu teqdîs ke tu tûrê xwe munewwer ke

Bi bada ehmêrê şew ke dil û cergî li xerabatê

Eccil¹⁴⁹ badeyan noşim hemî îro neyê hoşim

Işaratî biha teşfu feya husne’l-meqalati

Işarat dîm di mir’atê ez im rindê xerabatê

Fe fî’l-’îşqi teqerrebtu feya ‘izze’l-meqamati

30. *Were muṭrib bi alatan li kû duxter xerabatan*

---

¹⁴⁹ Ar. Erê, helbet.

Du zulfê gîsuwan tatan nihan dîtîm di mir'atê

Bi leb xendan me şuhbet kir wekû Mecnûn bi Leylayê

*Teweddi mehbeten*¹⁵⁰ îro ez im medhûş bila latê

Feşesbî şahid û saqî niye tirsim ji butxanê

*Temeddeh 'aşıqa weşfen*¹⁵¹ ji bo yarê xerabatê

Esîr bûme di 'îşqê da ez im meczûb di şewqê da

Ji şewqa Leylê ez bûme şehîdê 'îşqê ew latê

Hebîba min dida herdem şeraba le'lê nûranî

Çi gemdar im ji hicranê qedeş l'destim bila latê

35. Merîxa dîn hemî zecr e gelek zahid dixwin recz e

Me mey xware ji meyxane werin meyxaneyê satê

Bi çenga ergenûn noşim meyê le'lê ji wan yaran

Heyata cawidan bînim ji nûr û 'îşqê sadatê

Kirin îro evê duxter du zulfê xwe gelek enwer

Me pur mehbûb gelek dîtîm ne şubhê rûh û lasûtê

Me Behramî nevê Leyla ji geyrî zulfê mexmûrî

Hilo rabe şepala min bibim mexmûr li xerabatê

---

¹⁵⁰ Ar. Ji hezkirinê hez dike.

¹⁵¹ Ar. Pesnê taybetiyên aşiqan bide.

Me pîrê meyfiroş dîte dida kase ji xoşabê
Şeraba erğenûn xware min ê rindî l'xerabatê

40. Şerab û erğenûn digrim çi kim îro ji gerdûnê
Du nûnê zulfikan derdim şifadarê d'fiyûzatê

Li derdê 'aşiqan derd e meya le'lê ji meyxañê
Li derdê min ev e derd e werî Leyla di mir'atê

Me feyza erğewan xware ji zulfê rûyê şêrîñê
Ji bo 'ummî beşaratan çi efyûn e xerabatê

Hewayê Leyl û Şîrîne ji roja Lestê erwağan
Çira zahid dikit lewmê li bo rindê xerabatê

Ki riswayî li min derd e ez im 'aşiq li mehbûban
Ji deftera zahidan mebheş here îro xurafatê

45. Tu tesbîhê hezar dane bide îro bi yek fîncan
Ki lezzet dîm ji vê xemrê *huwe'l-merğûb*¹⁵² di mir'atê

*Ene'l-meğmûm*¹⁵³ ji hicranê dixwim xûnê ji gerdûnê
Tu kî hicretî pur bî me can daye ji mir'atê

---

¹⁵² Ar. Ew e yê ku rewac e û rexbet dibîne, tê xwestin.

¹⁵³ Ar. Ez im yê xembar.

Bikin şebrê ji hicranê kî ustadê we remiz anî
Kî murşid bêxeber nîne ji vê xemra helalatê

Me ra menzil çi bî yara heme zecr e ji bê cana
Were pêşber **Se'îdê** jar ki merhûn e l'xerabatê

Me xerqê zerq kire merhûn li xerabat Şehê Hewram
Kî em bûne qedîm bi'a' tu ba'i' muşterî latê

50. Em in ba'i' li Leylayê biqa'et bo me erzanî
Were cana bi xemlê ve kî can daye l'xerabatê

Me tesbîh da bi yek bûse çi kim îro ji tesbîhan
Hemî efsûn û efsane me tîlî' bû l'xerabatê

Werin îro bibînin min li hoş çûme li meyxanê
Qedeş l'deste ji vê badê me seyran kir li ew latê

Werin îro li butxanê li wê zehf in ji van şoxan
Butê şengol û re'nayê hemî mehbûb l'xerabatê

Du lat girtim ji şengolan cemaldar in wekû mahan
Gulîşor in li min şah in birin talan me mir'atê

55. Ji 'îşqê nazika şengan nema hoş im şubîhgahan
Qesem Barî eya **Seyfî** tu yî rindê xerabatê

Dîbin talan dîl û canan bi şîr û xencer û tîran
Didin remzan bi wan çeşman kirim meqtûl l'xerabatê

Were îro kezî şorê bide badê ji ferfûrê
'*Elûna qurbeten* canan li van rindê xerabatê

Me dî Yûsif xeraman bû li min dîde çi rewşen bû
Li bûya Yûsifê Mişrî diçim îro l'xerabatê

Me dî îro siyah çeşmê li min bada guhê çar[k]ê
Ceger bûye wekû nayê heqîq ez bûm l'xerabatê

60. Ji hoş û muntezîm çûme ku min dîtî hebîba min
Hebîba min bi çev dîtîm li hoş çûme l'xerabatê

Bi ilhamê dixwend şêrîn eya rindê xerabatê
Were îro teqerrub be me weşlet girt l'xerabatê

Li kû saqî bi xêr bêtin binoşim mey ji rûyê wî
Sipî zendê şeker xendê çi xweş rindim l'xerabatê

Ji mihra to eya saqî ceger nûr e dilim tûr e
Ji can û dil ez ê çûme ji ber 'îşqa di mir'atê

Buta şengol û mestane ez im serxoş li meyxane

Weşîn miskê ji zulfê xwe bimeş cana bi hû w hatê

65. Buta re‘na te ez kuştîm bi te mexmûr çi xweş geştîm

Te birye can li bo qîştîm esîr im ez l'xerabatê

Ji defter bûme meyxane çira zahid dikî ‘eybe

Ji teqdîr bûme butxane me qîsmet bû l'xerabatê

‘Ecac û nayê mehbûban nesîn tînê ji gulzaran

*Li ecli'l-hubbi*¹⁵⁴ medhûş im hebîba min bi xêr hatê

245*

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun

Recez — . — / — . — / — . — / — . —

1. Bes ke li min vê şîretê subhî ji şahê qudretê

Ez dam zemîna muhbetê subhî ji şahê muhbetê

Yara nekin vê şîretê saqî ji bejn û qametê

Mexmûr kirim bi yek şerbetê em şohiyê vê muhbetê

Şohtî dilê hicrankeş im d'rûz û şebê firqetkeş im

Em serxweşê medhûş dilim subhî ji qedd û qametê

Selwa zirav hat xemmilî çiçek li bejnê geyyirî

Qamet ji tayê ‘er‘erî weşfa neşem der muhbetê

¹⁵⁴ Ar. Ji ber eşqê/hezkirinê.

* A: 243, s. 211-212.

5. Weşfê evîn û 'îşqehê pursê bikin j'nûra şehê

Ew pur zerî selwa sihê teysî ji nûra muhbetê

Îsand ji min qelb û ceger dêm esmera zerrîn kemer

'Enber li wê bûne teber riswa kirîn vê muhbetê

Saqî ji nûra bade'ê ... seccade'ê

Zeraveyê ji wê bade'ê kirme biçûkê muhbetê

Mihra ji rûyê saqiya birye ji min rû û riya

Heqqa dibêm ey **Se'diya** murşid tu yî der muhbetê

Ev saqiyê meh peykerî gîso kirin hûr û girê

Nêrgiz ji nûra peykerê nûrê bigîr j'vê muhbetê

10. Her dil bi 'îşqê zinde bî dê dil ji wî pur bade bî

Şûndê bi Xaliq em dibê pejmurde bîn der muhbetê

Mihra ji rûya saqiya wek ateş e ey horiya

Dê çît ji min rû û riya em keştiya vê muhbetê

Bazî ji burcê derkete mehbûb ji kaxê tel'et e

Şuherbet bi yara hezret e mişnet li nîva hezretê

Şuherbet bi ya rûha divêm saqî bi zulf û xal divêm

Muṭrib bi çeng û def divêm em xwe li wê bîn sekretê

Şuḥbet bi Leyla enwerî gîso ji xalan bîn celî

Saġer mudam pur bade bî em serxweşê rûyê butê

246*

Mef'ûlu / fe'ûlun / mef'ûlu / fe'ûlun

Hezec — — · / · — — / — — · / · — —

1. *Eşdaği ḥebîbî nûrî we ḥeyatî*

Hicra we ḥebîban zulm we mematî

Mabeynê du şedġan rewze û beha' e

Weşla te ḥebîbî şewmî we şelatî

Ev nûrê di birhan mebssem ji beha' e

Ew nûrê du çeşman heccu'l-'erefatî

Ellahu şehîdun ya murşidê 'işqê

'Elî di herîr rûhî we ḥeyatî

5. Ferhad şebîhim Şirîn di firaqê

Ya leyte wişalen fî ḥîni ḥeyatî

Ya şedġe ḥebîbî Ellahu şehîdun

Luqman di dewa'ê nar î we şelat î

---

* A: 245, s. 213.

Şewm î we şelat î hubba di hebîban

Nalani qulûban *naru'l-heseratî*

Zulmet ji firaqê Tîmûr ji 'Ecem hat

Ihraq li fu'adan *yemmu'l-herekatî*

Narî tetelzî ya şahidê qudsî

Muħbet li zemîran *naru'l-hemimatî*

10. Şebnem li nebatan 'işqa te **Se'îd**

Rêz kir ji sebehan *naru'l-gezelatî*

Melfûf ji herîr in biska te hebîbê

Tuğra li cebînê *memsek we şuqatî*

În 'erweti we seqî la la le ze'îfe

Merza ji hewayê 'erqu'l- hereqatî

SONUÇ

XX. yüzyılın başında her ne kadar şartlar değişmiş, gelenekle bağlar zayıflamış olsa da klasik Kürt edebiyatı yaşamaya ve Kürtçe'yi yaşatmaya devam etmiştir. Melayê Cizîrî ekolünün takipçisi şairler eserler vermeye devam etmiştir. Bunlardan biri de tezimizin konusu olan Muhammed Sa'îd, meşhur ismiyle Şeyh-i Meczûb'tur. Şeyh-i Meczûb, hem dilde hem tasavvufta hem de üslupta Melayê Cizîrî'nin takipçisidir. Onun gibi Kürtçe şiirler yazmış, tasavvuf yolunu seçmiş, sûfiyâne gazeller söylemiştir.

Şeyh-i Meczûb, güçlü bir geleneğin mirasçısıdır. Elinin altında Melayê Cizîrî Divanı gibi bir şaheser vardır. O da bundan etkilenmiş ve Mela'nın pek çok şiirine nazire yazmıştır. Bu garipsenecek bir durum değildir zira klasik Kürt edebiyatında en çok nazire yapılan şair Melayê Cizîrî'dir. Buna karşın Şeyh-i Meczûb'un nazire ile yetinmediğini hem vezin ve kafiye, hem de söyleyiş bakımından Mela'yı çokça taklit ettiğini belirtmek gerekir. Bu anlamda o kadar çok etkilenmiştir ki kendi üslubunu bulmakta zorlanmış, zaman zaman kendi olamamıştır. Buna karşın şair, klasik şiirin ruhunu da ıskalamamıştır. Tasavvuf öğelerini, peygamber kıssalarına veya farklı tarihî kişi ve olaylara telmihi, edebî sanatları, ahenk unsurlarını ihmal etmemiştir. Şeyh-i Meczûb, üç dilde şiir yazabilmiş, pek çok şiirinde aruzu ve Kürtçe'yi kusursuz kullanmış, yaptığı iktibas ve telmih sanatlarıyla şiirine derinlik katmıştır.

Şeyh-i Meczûb'u etkileyen, poetikasını meydana getiren diğer bir dinamik de Hâlidîlik'tir. Mevlana Hâlid'in açtığı bu tasavvuf yolu Kürtler arasında o kadar yayılmış ve etkin olmuştur ki "Kürtçe Hâlidî Edebiyat" meydana getirmiştir. Şeyh-i Meczûb Divanı, tam anlamıyla bir Kürtçe Hâlidî edebiyat eseridir. Divanın merkezinde mürşidi vardır. Gerek kasidelerde gerek gazellerde övülen, âşık olunan kişi mürşittir. Bu, Hâlidî edebiyatın en belirgin özelliğidir. Seyid Qedrî Divanı'nda da aynı etkiyi görmek mümkündür.

Şeyh-i Meczûb Divanı oldukça hacimli bir divandır. Neşrettiğimiz bu eserin bildiğimiz kadarıyla Osmanlı dönemi edebiyatının en hacimli Kürtçe divanı olduğunu (246 şiir, 3060 beyit, 73 bend ve bir mısra-i âzâde) söyleyebiliriz. Şeyh-i Meczûb'un yazdığı şiirlerin sayısı Mela'nın ve Seyid Qedrî'nin şiirlerinin iki hatta üç katıdır. Bu durum Kürt edebiyatı için, sözlükler ve metin şerhi çalışmaları için büyük bir şanstır ancak şairin şiirlerinde çokça tekrar yaptığını, tekrara düştüğünü de belirtmek gerekir. Örnek vermek gerekirse Şeyh-i Meczûb Divan'ındaki ilk elli şiirin on biri “Îro” kelimesi ile başlar. Oysa Mela Divanı'nın tamamında “Îro” ile başlayan şiirlerin sayısı yedidir (Cizîrî, 2011). Böylece Şeyh-i Meczûb'un Mela'dan aldığı imajları ve söyleyiş tarzını defalarca tekrar ettiğini söyleyebiliriz. Divanın bu kadar hacimli olmasını sağlayan diğer bir unsur da yine tekrar bağlamında şairin kendi şiirine nazire yazması yani aynı vezin ve kafiye ile benzer söyleyişle ama farklı şiirlere sahip olmasıdır.

Klasik bir eserin birden fazla yazma nüshasının olması o eserin beğenildiğini, rağbet gördüğünü, geniş kitlelere ulaştığını göstermesi açısından önemlidir. Şeyh-i Meczûb divanı da bildiğimiz kadarıyla iki defa çoğaltılarak rağbet görmüş bir eserdir. Bu iki ayrı nüshanın okunması, beyit beyit karşılaştırılması ve nüsha farklarının gösterilmesi araştırmacının iş yükünü arttırsa da bu, eserin ve çalışmanın değerini arttıran bir etkidir. Biz de bu çalışmada her iki nüshayı da kullanarak şairin en kapsamlı Kürtçe divanını Latin harfleri ile ortaya koymaya gayret ettik.

Eliyê Herîrî'den Melayê Cizîrî'ye, Seyid Eliyê Findikî'ye kadar yüzlerce yıllık bir süreçte klasik Kürt edebiyatı geleneği içinde pek çok eser üretilmiştir. Bu Kürtçe eserlerin sayısı ve hacmi komşuları Arapça, Farsça ve Türkçe ile kıyaslandığında biraz düşük kalabilir. Bu Kürtçe'nin dil yapısıyla, kapasitesi ile değil sahip olduğu statü ve imkânlar ile ilgilidir. Arapça, Farsça ve Türkçe ile karşılaştırıldığında Kürtçe'nin komşularının sahip olduğu imkânlara rahatlıkla erişemediğini görüyoruz. Bu dezavantajlı duruma rağmen İslâm etkisinde gelişen Kürt edebiyatının meydana getirdiği külliyyatın hem nicel hem de nitel olarak azımsanamayacağını, küçümsenemeyeceğini de belirtmek gerekir. Klasik Kürt edebiyatı yarattığı gelenekle ve verdiği eserlerle Kürtçe'yi İslâm medeniyetinin

anadillerinden biri hâline getirmiştir. Şeyh-i Meczûb da bu gelenek içinde yetişmiş ve klasik tarzda şiirler yazmış divan sahibi önemli bir Kûrt şairidir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2012). Seyîd Qedrîyê Cizîrî û Dîwana Wî ya Kurdî. M. Nesim Doru (Ed.). *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre* içinde (291-304). İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Acar, H. (2016). *Dîwana Şêx Ehmedê Feqîr*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.

el-‘Aclûnî. (1351). *Keşfu'l-hafâ*. c. II, Beyrût: Mektebetu'l-İkudsî.

Açıkyıldız Şengül, B. (2014). Cizre Kırmızı Medrese: Mimari, İktidar ve Tarih. *Kebikeç*, 38, 169-198.

Adak, A. (2014). Di Edebiyata Klasîk ya Kurdî de Mesnewiyên Leyla û Mecnûnê. *Wêje û Rexne*, 3, 99-119.

Adak, A. (2015). *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*. (3.Baskı). İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Adak, A. (2015 a). Tarihî Devirlere Göre Klasik Kürt ve Türk Edebiyatları Arasındaki Münasebetler. Nüket Esen-Ramazan Çeçen (Ed.). Mesut Arslan (Çev). *Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu Tarihselden Güncele Türkçe ve Kürtçe Edebiyatlarda Kimlik Tahayyülleri* içinde (75-109). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Adak, A. (2017). Serdema Xalidîtiyê Di Serdema Edebiyata Kurdî ya Klasîk de. *Kürt Tarihi*, 30, 59-64.

Adak, A. (2017 a). Aheng û Mûsîqî di Helbestên Melayê Cizîrî De. *Mukaddime*, 8 (Özel Sayı 1), 41-76.

Adak, A. (2018). Mexles di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de. *Nûbihar Akademi*, 10, 11-158.

Adak, A. (2019). *Teşeyên Nezmê -di edebiyata kurdî ya klasîk de-*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Adak, A. (2019 a). Kürtler -Dil ve Edebiyat-. *DİA*. (c. EK-2, 131-138). İstanbul: İSAM Yayınları.

Aka, İ. (2012). Timur. *DİA*. (c. 41, 173-177). İstanbul: İSAM Yayınları.

Akseki, A. H. (2014). *İslâm Dini -İtikat, İbadet ve Ahlak-*. İstanbul: Yeniakım Yayınları.

Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. *DİA*. (c. 9, 389-427). İstanbul: İSAM Yayınları.

Akyüz. G. (2012). *Kilise Ataları Tarafından "Kutsal Ruh'un Kavalı" Olarak Adlandırılan Süryani Mor Efrem'in Şiirleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Albayrak, N. (1995). Ferhad ve Şirin. *DİA*. (c. 12, 388-389). İstanbul: İSAM Yayınları.

Algar, H. (1997). Hâlid el-Bağdâdî. *DİA*. (c. 15, 283-285). İstanbul: İSAM Yayınları.

Algar, H. (2006). Nakşibendiyye. *DİA*. (c. 32, 342-343). İstanbul: İSAM Yayınları.

Ali Emîrî. (2014). *Mir'âtü'l Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid - Mukaddime Cilt I Diyarbakır Ulemâ ve Eşrâfî*. Günay Kut - Mesud Öğmen - Abdullah Demir (Haz). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Âlî, G. M. (2018). Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı. İ. Hakkı AKSOYAK (Haz.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Erişim Tarihi: 15.01.2021, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695.gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0>.

Alkan, S. (2011). *Ni'met Divanı (İstanbulu) (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Isparta: SDÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alkış, A. (2014). *Melayê Cizîrî Dîvânî'nda Tasavvufî Mazmunlar*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Altan, B. (2018). Cizre Belediye Reisi ve Miran Mustafa Paşa'nın Damadı Osman Efendi'nin Yaşamı ve Nüfuz Mücadelesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies History*, 13/24, 1-15.

Altan, B. (2019). XIX. Yüzyıl Sonlarında Cizre'de Kolera Salgını ve Yol Açtığı Tahribat. *Mukaddime*, 10 (1), 37-52.

Altıntaş, M. (2019). *İbn Battûta'ya Göre Anadolu Şehirlerinde Siyâsî, Dinî, İlmî, İçtimâî ve İktisâdî Hayat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Amêdî. S. B. (1998). *Hozanvanê Kurd. Zeynelabidîn Zinar (Haz)*. Stockholm: Pencînar Yayınları.

Arıcı, M. (2014). Gelenek Oluşturan Bir Felsefe Klasığı Olarak Hikmetü'l-ayn ve Etkileri. Murat Demirkol-Enis Kala (Ed.). *Uluslararası 13. Yüzyılda Felsefe Sempozyumu Bildirileri* içinde (332-349). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yayınları.

Arifoğlu, Y. (2019). İlk Dönem Horasan Melamiliğinin Antik Çağ Yunan Kinizmi ile Mukayesesi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3 (2), 126-140.

Arslan, M. (2014). *Di Dewra Osmaniyan De Weşangeriya Kitêbên Kurdî (1844-1923)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin: MAÜ. Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü.

Aslanoğlu, O. (2018). *İran Şiirinin Kraliçesi: Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlili*. Diyarbakır: Name Yayınları.

Ateş. S. (1993). Cüneyd-i Bağdâdî. *DİA*. (c. 8, 119-121). İstanbul: İSAM Yayınları.

Attar, F. (2019). *Mantık Al-Tayr*. Abdülbaki Gölpınarlı (Çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Axtepî. Ş. H. (2009). *Dîwana Hesbî*. Zeynelabidîn Zinar (Haz). İstanbul: Doz Yayınları.

Avcı, C. (2002). Kisrâ. *DİA*. (c. 26, 71-72). İstanbul: İSAM Yayınları.

Aydın, İ. H. (2002). Kenz-i Mahfî. *DİA*. (c. 25, 258-259). İstanbul: İSAM Yayınları.

Aydoğmuşoğlu, C. (2007). *Tarihte Tebriz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı Lugatı: Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. (2.Baskı). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Bafeyî, M. X. (1983). *Şêx Se'îdê Cizîrî Şa'ir û Sûfî*. (1983, 29 Aralık). Hawkarî, s. 3, 7.

Barnstone, W. (2017). *Borges Sekseninde/Sohbetler*. Celâl Üster (Çev). İstanbul: Can Yayınları.

Baluken, Y. (2010). Cizre Buhti Beyliği. M. Nesim Doru (Ed.). *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri* içinde (115-133). Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları.

Baz, İ. (2012). Cumhuriyetin ilk Yıllarında Irak ve Suriye'ye Göçen Cizreli Âlim ve Sufiler. M. Nesim Doru (Ed.). *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre* içinde (239-255). İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Baz, İ. (2013). Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Halifelerinden Şeyh Hâlid-i Cezerî ve Basret Dergâhı. *Tasavvuf ilmî ve akademik araştırma dergisi*, 32, 139-167.

- Bedlîsî, Ş. (2014). *Şerefname*. Ziya Avcı (Çev). İstanbul: Azad Yayınları.
- Beyter, Ö. (2013). *Dîwana Mela Ehmedê Heyderî (Metn û Lêkolîn)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin: MAÜ. Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü.
- Bilge, M. L. (2009). San‘â. *DÎA*. (c. 36, 88-90). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Bilgin, O. (2011). Temellük ve Tesâhüb Kaydı. *DÎA*. (c. 40, 411-412). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Bilkan, A. F. (2017). *Fakihler ve Sofuların Kavgası: 17. Yüzyılda Kadızâdeliler ve Sivâsîler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bingöl, A. (2020). *Nasnameya Cizîrê - Cizre Kimliği*. İstanbul: Novel Yayınları.
- Bitlîsî, Ş. (1995). *Selim-nâme*. A. Uğur-M. Çuhadar-A. Gül (Haz). İstanbul: İsis Yayınları.
- BOA. DH.TMIK.M.. 42-35, Belge tarihi: H. 06.06.1315/2.11.1897.
- BOA. DH.ŞFR. 72-20. Belge tarihi: H. 21.03.1335/M. 15.01.1917.
- Bosnevî, S. (2020). *Sûdî’nin Hâfız Dîvânı Şerhi, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*. İbrahim Kaya (Haz). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Boynukalın, E. (2013). Yemin. *DÎA*. (c. 43, 417-420). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Bruinessen, M. (1985). Onyedinci yüzyılda Kürtler ve dilleri: Kürt lehçeleri üzerine Evliya Çelebi’nin notları. *Studia Kurdica*. 1-3, 13-37.
- Buzpınar, Ş. T. ve Küçükaşçı, M. S. (1997). Haremeyn. *DÎA*. (c. 16, 153-157). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2014). Divan Edebiyatında Nakş ve Nakkaş 1: İlk Yüzyıllar. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12, 13-28.

el-Cezerî, Ş. A. (1338). *Dîwana Cizîrî*. Mehmed Şefik el-Arvasî (Haz). İstanbul: Evkaf-ı İslâmiye Matbaası.

Chyet, M. L. (2003). *Kurdish-English dictionary = Ferhenga Kurmancî-Inglîzî*. New Haven and London: Yale University Press.

Cizîrî, M. (2011). *Dîwan*. Selman Dilovan-Osman Tunç (Haz). İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Cizîrî, M. (2012). *Dîwan*. Osman Tunç (Çev). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Cizîrî, M. A. (2018). *Şerha Dîwana Melayê Cizîrî*. Tehsîn İbrahim Doskî (Haz). Jan Dost (Çev). İstanbul: Dara Yayınları.

Cûdî, A. (2009). Malbata Zêbarîyan û Basreta “Paytexta Neqşebendîyan”-I - Heta bi Serdema Postnişînîya Malbata Zêbarîyan li Dergahê Basretê-. *Nûbihar*, 107, 27-32.

Çelebi, İ. (1998). Hızır. *DİA*. (c. 17, 406-409). İstanbul: İSAM Yayınları.

Demirci, K. (1992). Burç. *DİA*. (c. 6, 421-422). İstanbul: İSAM Yayınları.

Diyarbakır Salnâmeleri I-V. 1999. Ahmet Zeki İzgöer (Haz). Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

Doğan, C. (2010). *Cizre ve Bohtan Emiri Bedirhan Bey (1802 – 1869)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar: AKÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doru, M. N. (2016). *Hakikat ve Mecaz Arasında Bir Sûfî'nin Portresi*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Doskî, T. İ. (2014). *Dîwana Şêxê Meczûb*. Duhok: Rêveberiya Giştî ya Rojnamevanî û Çap û Belavkirinê.

Doskî, T. İ. (2015). Mela Ebdurrehîmê Westanî û Şerha Wî li ser Dîwana Melayê Cizîrî. *Waar Dîrok*, 10, 32-45.

Doskî, T. Î. ve Ertekin, M. Z. (2019). Mela Mehmûd an jî Hemîdî: Şa‘irê Berî Melayê Cızîrî û Yekem Mulemmê‘a Kurdî. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 9, 43-61.

Elmalı, F. M. (2019). *Şeyh Muhammed Saîd Seydâ el-Cezerî’nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan: EÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdem, S. (1991). Bâ. *DÎA*. (c. 4, 355). İstanbul: İSAM Yayınları.

Erdemci, C. (2013). Dünden Bugüne Medreselerde Kelam Eğitimi ve Topluma Yansıma Biçimi. Fikret Gedikli (Ed.). *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler içinde* (679-691). Muş: M.Ş.Ü. Yayınları.

Ergin, C. (2012). Geçmişten Günümüze Liceli Âlimler. Ahmet Erkol-Abdurrahman Adak (Ed.). *Dünden Bugüne Lice Sempozyumu (05-06 Eylül 2008)* içinde (321-342). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Ergün, Z. (2012). *Di Peydabûna Edebiyata Kurdî Ya Li Cizîra Botan De Karîgeriya Bajarvaniyê*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin: MAÜ. Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü.

Evliya Çelebi. (2010). *Gününüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 4. Kitap-2 Cilt*. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı (Haz). İstanbul:YKY.

Fayda, M. (1994). Ebû Bekir. *DÎA*. (c. 10, 101-108). İstanbul: İSAM Yayınları.

Fayda, M. (1997). Hâlid b. Velîd. *DÎA*. (c. 15, 289-292). İstanbul: İSAM Yayınları.

Fayda, M. (1998). Hulefâ-yi Râşidîn. *DÎA*. (c. 18, 324-338). İstanbul: İSAM Yayınları.

Fayda, M. (2005). Muhammed. *DÎA*. (c. 30, 408-423). İstanbul: İSAM Yayınları.

- Fayda, M. (2007). Ömer. *DİA*. (c. 34, 44-51). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Ferağlı, E. R. (1989). Ali. *DİA*. (c. 2, 371-374). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Fuzûlî. (1958). *Türkçe Divan*. K. Akyüz-S. Beken-S. Yüksel-M. Cunbur (Haz). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Fuzûlî. (2012). *Rind ile Zahid Sıhhat ile Maraz*. Hüseyin Ayan (Çev). İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Harman, Ö. F. (1991). Âsaf b. Berahyâ. *DİA*. (c. 3, 455). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2000). Îsâ. *DİA*. (c. 22, 465-472). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2003). Lokman. *DİA*. (c. 27, 205-206). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2006). Mûsâ. *DİA*. (c. 31, 207-213). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2007). Nûh. *DİA*. (c. 33, 224-227). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2013). Ya'kûb. *DİA*. (c. 43, 274-276). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Harman, Ö. F. ve Kurnaz, C. (1998). Hüdhd. *DİA*. (c. 18, 461-462). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Hartmann, M. (1896). *Bohtan: eine topographisch-historische studie I*. Berlin: Wolf Peiser Verlag.
- Hartmann, M. (1897). *Bohtan: eine topographisch-historische studie II*. Berlin: Wolf Peiser Verlag.
- Hartmann, M. (1904). *Der Kurdische Diwan des Schēch Ahmed von Ğezîret Ibn 'Omar genannt Māla'i Ğizri: Fotolithografie einer Handschrift*. Berlin: S. Calvary.

Haşimî, Seyid Qedrî. (2016). *Dîwana 'İrfan*. M. Nesim Doru (Haz). İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Hatiboğlu, İ. (2008). Sa'd b. Ebû Vakkās. *DİA*. (c. 35, 372-374). İstanbul: İSAM Yayınları.

Hatiboğlu, İ. (2009). Selmân-ı Fârisî. *DİA*. (c. 36, 441-443). İstanbul: İSAM Yayınları.

İbn Arabî, M. (2017). *İlahî Aşk*. Mahmut Kanık (Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.

İbn Battûta. (2004). *İbn Battûta Seyahatnâmesi I-II*. A. Sait Aykut (Çev.). İstanbul: YKY.

İnci, V. (2020). *İqtîbas di Edebîyata Kurdî ya Klasîk da (Helbestên Melayê Cizîrî, Feqîyê Teyran, Ehmedê Xanî û Melayê Bateyî)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans TeziVan: YYÜ. Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü.

İpek, İ. (2015). *Seyyid Mehmed Tevfîk'in Neş'e Adlı Eseri ve İncelemesi (Abdurrahman Câmî'den Gazel ve Kasîde Şerhleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İpekten, H. (1973). *Fuzuli: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

İpekten, H. (1997). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. (2.Baskı) İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kânûnî S. S. (2016). *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri*. Kemal Yavuz-Orhan Yavuz (Haz). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kaplan, H. (2012). Kuzey Irak'ta Hâlidî-Osmanî Tasavvuf Önderlerinden Şeyh Muhammed Ali Husâmüddîn et-Tavîlî (1861-1939) Hayatı, İrşad Faaliyetleri ve Türkiye'deki Halifeleri. Erdal Baykan-Mehmet Keskin (Ed.). *Uluslararası*

Mevlana Halid-i Bağdadi Sempozyumu Bildirileri 11-13 Haziran 2010 içinde (249-255). Ankara: YYÜ Yayınları.

Karagöz, İ., Karaman F., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A., Ural, İ. (2015). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. (6.Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kardaş, C. (2010). Cizre’de Bulunan Türbeler ve Bu Türbelerin Etrafında Oluşan Kültürel Değerler. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları.

Kâşânî, A. (2010). *Tasavvuf Sözlüğü*. İstanbul: İz.

el-Kâtibî, N. (2016). *Hikmetü'l-Ayn - Varlığın Hikmeti*. Salih Aydın (Çev.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kavak. A. (2015). Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî’nin Halifelerinden Şeyh Osman Siracüddün et-Tavîlî (v. 1283/1866) ve Biyâre Medresesi/Tekkesi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43, 260-283.

Kavak. A. (2019). Mevlânâ Halid el-Bağdâdî’ye Göre İrşad ve Mürşid-i Kâmil. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/22, 5-22.

Şeyh-i Meczûb M. S. S. (1996). *Gönül Sultanları ve Hak Sohbetleri (İhsan Yolu-Divân-ı İrfân)*. Çelebi Süleyman Kaya (Çev.). Ankara: Kültür Ofset.

Kaya, M. (2001). İşrâkıyye. *DİA*. (c. 23, 435-438). İstanbul: İSAM Yayınları.

Khalid, H. S. (2019). Zimanê Kurdî, Malbat û Zarên Wî. *Uluslararası Kurdiname Dergisi*, 1, 3-16.

Kılıç, R. (2006). Osmanlı Devletinde Yönetim-Nakşbendi İlişkisine Farklı Bir Bakış: Hâlidî Sürgünleri. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 17, 103-119.

Koçyiğit, Ö. (2016). Abdülfettâh El-Akrî. *DİA*. (c. Ek-1, 27-28). İstanbul: İSAM Yayınları.

Kur'ân-ı Kerim Meâli. (2011). Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Haz). (12.Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kur'an Yolu -Türkçe Meâl ve Tefsir-. (2007). Hayreddin Karaman-Mustafa Çağrııcı-İ. Kâfi Dönmez-Sadreddin Gümüş (Haz). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kurdo, Q. (1960). *Ferhenga Kurdî-Rûsî*. Moskova: Neşirxana Dewletê [Государственное Издательство].

Kurdo, Q. (1992). *Tarixa Edebyeta Kurdi*. Ankara: Özge Yayınları.

Kurnaz, C. (1995). Felek. *DİA*. (c. 12, 306-307). İstanbul: İSAM Yayınları.

Külekçi, N. (2016). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*. (7.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Levend. A. S. (1959). *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnun Hikâyesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mermer, A. (2000). Divan Şiirinde Tuğra Tavsifleri. *Bilig*, 14, 87-97.

Meso, T. (2018). *Newşe Dînê Êzidiyan*. Erişim Tarihi: 29.09.2020, <https://en.calameo.com/read/00146596142b8a66e4d9b>.

Meso, T. (2019). *Ferhengoke Êzdîkî-Rûsî*. Erişim Tarihi: 29.09.2020, <https://en.calameo.com/read/001465961d94bd3dfe44f>.

Mevlânâ. (2015). *Mesnevî-i Ma'nevî*. Derya Örs-Hicabi Kırlandıç (Çev). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Nâcî M. (1308) . *Lugat-ı Nâcî*. Nâşiri: Kirkor. İstanbul: Asır Matbaası.

Omarkhali, K. (2017). *The Yezidi Religious Textual Tradition: From Oral to Written*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Onay, A. T. (2019). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Cemal Kurnaz (Haz). İstanbul: Berikan Yayınları.

- Öğüt, S. (1997). Harem. *DİA*. (c. 16, 127-132). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Öngören, R. (2010). Ma'rûf-i Kerhî. *DİA*. (c. 28, 67-68). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Öngören, R. (2010). Şeyh. *DİA*. (c. 39, 50-52). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Öz, M. (2002). Kerbelâ. *DİA*. (c. 25, 271-272). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Öz, R. (2019). *Sufinin Akidesi (Molla Ahmed el-Cizîrî Örneği)*. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Özaydın, A. (2007). Nizâmiye Medresesi. *DİA*. (c. 33, 188-191). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Özdirek, R. (2012). Cumhuriyet Dönemi Cizre Bölgesi Din Âlimleri. M. Nesim Doru (Ed.). *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre içinde* (223-238). İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Özer, Z. (2015). *Divan Şiirinde Burçlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özervarlı, S. (1997). Hânî, Şeyh Ahmed. *DİA*. (c. 16, 31-32). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Özervarlı, S. (2005). Molla Cezerî. *DİA*. (c. 30, 241-243). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Özsaray, M. (2018). *Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı'da Devlet-Tekke İlişkileri (XIX. Yüzyıl)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: FSMVÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztoprak, N. (2010). Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, 103-154.
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. (9.Baskı). İstanbul: L&M Yayınları.

Pala. İ. (2003). Leylâ vü Mecnûn. *DİA*. (c. 27, 162-164). İstanbul: İSAM Yayınları.

Pekasil, T. (2012). Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler. M. Nesim Doru (Ed.). *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre içinde* (141-154). İstanbul: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Reş, K. (2013). *Bajarê Cizîra Botan û Hunera Mîr Bedirxan*. Mersin: Azad Yayınları.

Sadînî, M. X. (2014). *Feqiyê Teyran Jiyan, Berhem û Helbestên Wî*. (8.Baskı). İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Sadînî, M. X. (2019). Parçeyekî dî ji Dîwana Windayî: Şi'rek nû ji Melayê Bateyî. *Nûbihar*, 148, 42-43.

Salihoğlu, M. (2009). Sâmirî. *DİA*. (c. 36, 78-79). İstanbul: İSAM Yayınları.

Saraç. M. A. Y. (2003). Tasavvuf Edebiyatına Ait Temel Bir Metin ve Türk Edebiyatına Yansımaları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 30, 445-468.

Saraç. M. A. Y. (2019). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*. (11.Baskı). İstanbul: Gökkubbe Yayınları.

Serdaroğlu, V. (2006). *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*. İstanbul: İSAM Yayınları.

Serfiraz, M. (2015). *Kurd Kitêb Çapxane*. İstanbul: Peywend Yayınları.

Sönmez, N. (2015). Hâfız-ı Şîrâzî – Melayê Cizîrî Karşılaştırması (Aşk, Gül, Bülbül, Rinde, Züht ve Dini Semboller Açısından). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40, 137-149.

Sönmez, N. (2018). *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî -Metn û Lêkolîn-*. Diyarbakır: Seyda Kitapevi.

Sönmez, N. (2020). Şêx Muşerrefê Xinûkî û Kesayeta wî ya Edebî. *Kurdiyat*, 1, 59-81.

Streck, M. (1979). Bohtan. *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (c. 2, 773-774). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şenarslan, N. F. (2020). *Rûşenî Dede Ömer Aydınî Külliyyâtı (Miskin-nâme, Şobân-nâme, Der Kasemiyât ve Münâcât, Der Medh-i Mesnevî-i Ma'nevî-i Mevleviyyet, Ney-nâme, Kalem-nâme, Divan) dil incelemesi-metin-dizin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: AÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Şerefhan. (1990). *Şerefname Kürt Tarihi*. M. Emin Bozarslan (Çev). İstanbul: Hasat Yayınları.

Şeyh Galib. (2011). *Hüsn ü Aşk*. Abdülbâki Gölpınarlı (Haz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şirazî. (1992). *Hafız Dîvanı*. Abdülbâki Gölpınarlı (Haz). İstanbul: MEB Yayınları.

Şirin, İ. (2012). Batılı Seyyâhların İzleniminde Sûfîler. *Sûfî Araştırmaları*, 5, 21-45.

Taş, B. (2019). Hâfız şârihlerine göre Şirazlı Türk. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8 (1), 262-274.

Tatçı, M. (2009). Tasavvuf Düşüncesinde Hû. *Bülten İlam*, 9, 21-30.

Timurtaş. A. (2020). Hunera Mulemme'ê di Edebiyata Rojhilat de -Mînaka Şi'ra Kurdî-Kurmancî-. *Kurdiyat*, 1, 9-21.

Tokmak, A. N. (2012). Vâmık ve Azrâ. *DİA*. (c. 42, 503-504). İstanbul: İSAM Yayınları.

Topaloğlu, B. (1989). Allah. *DİA*. (c. 2, 471-498). İstanbul: İSAM Yayınları.

Tuncel, M. ve Özaydın, A. (1993). Cizre. *DİA*. (c. 8, 37-39). İstanbul: İSAM Yayınları.

Tuncel, M. (1996). Fırat. *DİA*. (c. 13, 31-33). İstanbul: İSAM Yayınları.

Tuncer, O. C. (1973). Mardin-Cizre Kırmızı Medrese. *Vakıflar Dergisi*, 10, 425-434.

Türer, O. (1998). Hû. *DİA*. (c. 18, 260-261). İstanbul: İSAM Yayınları.

Tüzün, M. (2014). *Cizre Tarihi*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.

Uçan Eke, N. 2017. Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ında "Hüdhüd" Metaforu. E. G. Naskali-A. Şeker (Ed.). *Kuş Dili -Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar-* içinde (214-233). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uludağ, S. (1992). Bâyezîd-i Bistâmî. *DİA*. (c. 5, 238-241). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uludağ, S. (1997). Hâlidîyye -Anadolu'da Hâlidîlik-. *DİA*. (c. 15, 296-299). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uludağ, S. (1997). Halife. *DİA*. (c. 15, 299-300). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uludağ, S. (2000). İbnü'l-Fârız. *DİA*. (c. 21, 40-43). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uludağ, S. (2003). Meczup. *DİA*. (c. 28, 285-286). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uludağ, S. (2006). Nâsût. *DİA*. (c. 32, 431-432). İstanbul: İSAM Yayınları.

Uzun, M. (1996). Fırat (Edebiyat). *DİA*. (c. 13, 33-34). İstanbul: İSAM Yayınları.

Vali, S. (2012). La littérature religieuse des Kurdes Yarsan. *Études Kurdes*, 11, 57-64.

Xanî, E. (1968). *Mem û Zîn*. M. Emin Bozarslan (Çev). İstanbul: Gün Yayınları.

Xanî, E. (1986). *Nûbar*. Z. Kaya (Haz). Stockholm: Roja Nû Yayınları.

Xanî, E. (2014). *Dîwan*. Kadri Yıldırım (Haz). İstanbul: Avesta Yayınları.

Xeznedar, M. (2001-2006). *Mêjûy Edebî Kurdî*. 7 c. Hewlêr: Aras Yayınları.

Yardım, A. (1994). Dûldûl. *DÎA*. (c. 10, 20). İstanbul: İSAM Yayınları.

Yaşın, A. (1983). *Bütün Yönleriyle Cizre*. Ankara: Yücel Matbaası.

Yaşın, A. (2011). *Tarih, Kültür ve Cizre*. (2.Baskı). İstanbul: Kent Işıkları Yayınları.

Yazıcı, T. (1994). Efrâsiyâb. *DÎA*. (c. 10, 478-479). İstanbul: İSAM Yayınları.

Yazıcı, T. ve Öztürk, M. (2000). İran-Dil ve Lehçeler (Fars Dili). *DÎA*. (c. 22, 413-416). İstanbul: İSAM Yayınları.

Yeniterzi, E. (2010). Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 301-334.

Yıldırım, H. (2015). Divan Şairlerine Göre Burçlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. c. 8, S. 41, s. 340-353.

Yıldız, H. (2007). *Diyarbakir Vilayeti'nde Eğitim (1870-1920)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, Z. (2020). *Lêkolînek Li Ser Dîwana Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepi (Rûhî)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl: BÜ. Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü.

Yılmaz, H. K. (2014). *Altın Silsile*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Yılmaz, Ö. (2014 a). “İnsan mı Yoksa Kâbe mi Üstün? Sufi-âlim: İbrahim el-Kürdî el-Kûrânî Örneği”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 1-26.

Yiğit, İ. (2007). Osman. *DİA*. (c. 33, 438-443). İstanbul: İSAM Yayınları.

Yûsuf, A. (1988). *Şairên Klasîk ên Kurmancî*. Uppsala: Jîna Nû Yayınları.

Zinar, Z. (1993). *Xwendina Medresê*. Stockholm: Pencînar Yayınları.

Kişisel Görüşmeler

Abdülkadir Bingöl, Cizreli şair ve araştırmacı, Görüşme Tarihi: 04.10.2020.

Dr. Mesut Tüzün, 2 ciltlik *Cizre Tarihi*’nin yazarı, Görüşme Tarihi: 17.10.2020.

Edip Ataç, Cizreli esnaf, sosyal medyada Cizre’nin geçmişi ve bugününe dair paylaşımlar yapıyor, Görüşme Tarihi: 11.11.2020.

M. Ali Goral, hattat Selim Goral’ın (Hacî Selîmê Zêrînger) torunu, Görüşme Tarihi: 28.11.2020.

Mehmet Selim Dilan, Şeyh-i Meczûb’un torunu, Ziraat Bankası’ndan emekli, Cizre’de yaşıyor, Görüşme Tarihi: 05.10.2020.

M. Nesim Doru, Prof. Dr., Seyid Qedrî Divanı’nı yayına hazırladı, Görüşme Tarihi: 08.11.2020.

M. Said Erzen, Seyid Eliyê Findikî’nin yeğeni, emekli imam, Cizre Müftülüğünde görev yapmış, Görüşme Tarihi: 01.12.2020.

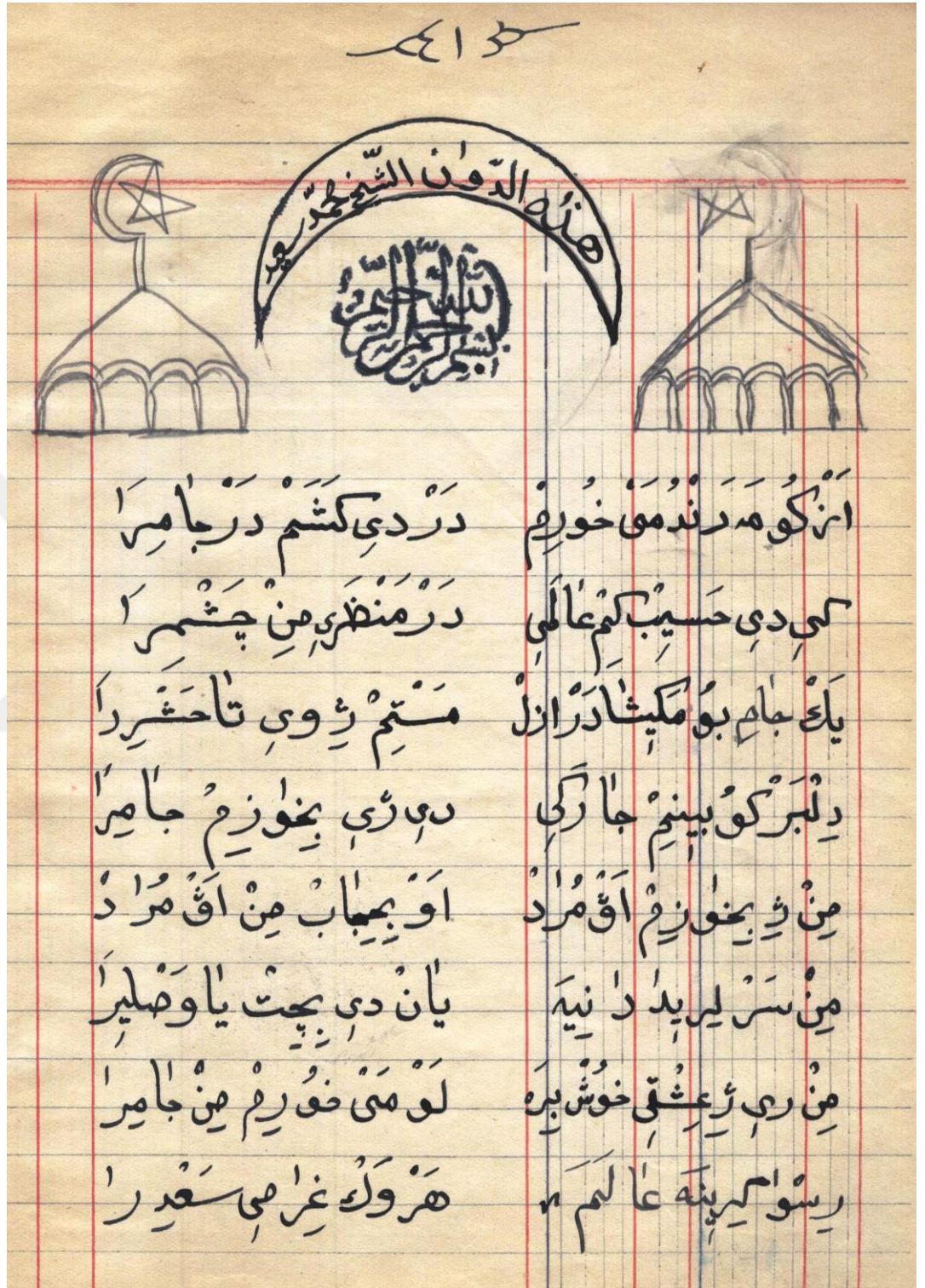
M. Sait Özervarlı, Prof. Dr., DİA’da “Molla Cezerî” maddesinin yazarı, Görüşme Tarihi: 02.12.2020.

EKLER

EK-1: Şeyh-i Meczûb Divanı A Nüshasının ilk sayfası.

EK-2: Şeyh-i Meczûb Divanı B Nüshasının ilk sayfası.

۱۸۲۳

يَا بَغِيَّاهُ صِدْقُ مَفَا   يَا عَرُّوهُ بِالْأُسْتَايْنِ
 يَا جَامِيَا پَرِي مَخَان   يَا سَا قِي حَقُّ الْيَقِينِ
 يَا السَّمَرُ كَيْسُ بِلَاقُ
 يَا مَهْمُو شَانُورُ سَتَايْنِ

بِأَمْرِ خِدَّتِهَا بُونُثِيَانْدَا دِيُونَا الشَّيْخَ مُحَمَّدَ سَعِيدَ الْمَعْزُوبِ
 الْجَزْرِيَّ شَبُوطِجِ كَرْنَا السَّرْدَسْتِي مُحَرِّمَ زَوْقِي دُنْيَا
 السَّيِّدِ مُحَمَّدِ نَسِيمِ نَشَانِ الْهَاشِمِيِّ حَفْظِهِ اللَّهُ مِنْ كُلِّ
 الْأَفَاتِ وَالْبَلِيَّاتِ آمِينَ بِجَاهِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَبِحَاثِ
 رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٍ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
 فِي سَنَةِ
 ١٣٨١

EK-3: Şeyh-i Meczûb Divanı B Nüshasının son sayfası.

(Temmet Kaydı)

فضيلة المؤرخ السيد عبدالرقيب المحترم
تحية طيبة
الشيخ سعيد المرحوم
الجزيري

نود ان نبعث اليكم برسالتنا هذا للعلم حول الموضوع الذي حيث نقول
ان شيخ سعيد المرحوم ، كان اسمه الحاج شيخ سعيد بن حسين أفندي
ابن الحاج علي بن جهانگیر زده الجزري ، ولقد اخذ الخلافة من
الشيخ حسام الدين الطويلي ، وكان في حياته رجلا كريما بين الاقوال ،
ومن مناقبه رحمه الله انه دخل الخلوة في حجرته الخاصة واشتغل بالعبادة ليلا
ونهارا على الدوام مدة سنة كاملة ، ولم يخرج من الخلوة بتلك الدقة قط ،
ومن مناقبه ايضا انه هو الذي خلص (نسخة ديوان الملاح الجزري) من الضياع
حيث كانت بتلك الوقت نسخة واحدة من ديوان الجزري موجودة بالجزيرة
عند السيد عبد الكريم بن سيد عبدالسلام ، حيث تاهم الشيخ سعيد رحمه الله
ودهب الى بيت السيد عبد الكريم المذكور واخذ النسخة الاصلية من ديوان الجزري
واستأذن منه بان تبقى النسخة لديه مدة تلك الليلة فقط فسلمه ، وجاء بالنسخة
رحمه الله ، ونادى بهمة عدد علماء الجزيرة جميعا لكي يحضروا في مجلسه بتلك الليلة
فحضروا جميعا ، وامرهم بان يكتبوا النسخة بتلك الليلة فاجابوه بالتسرع والطاعة
وبدئوا بكتابتها من اول الليلة الى الصباح واستخلصوا من اتمام
نقل كتابتها بتلك الليلة المباركة بعون الله وكرمه ، ثم انتشر النسخة
الى اطراف من تلك اليوم الى حد الآن بسببته رحمه الله ثم تم النسخة
الاصلية الى صاحبها السيد عبد الكريم في صباح ذلك اليوم ايفاءا بوعده ،
ولقب بعد وفاته رحمه الله من قبيل عافة الناس بكلمة (المرحوم) واشتهر
اسمه من يوم وفاته الى الآن باسم (شيخ سعيد المرحوم) ،
وكان جده (جهانگیر زده) رئيسا لبلدية الجزيرة حسب احوال العافة

واما شيخ سعيد ابو شيخ عابد ، فهو مشهور باسم شيخ سعيد
بن عمر ، باذري ، وهو ايضا اخذ الخلافة من الشيخ حسام الدين الطويلي
ولقد قضا حياته في خدمة الشيخ سعيد المرحوم ، وكانت بينهما حبة قوية
مع عدم القرابة بينهما قط وهو ايضا ليس على قيد الحياة ، ولا توجد

EK-5: Mela Xelefê Bafeyî'nin Şeyh-i Meczûb'un hayatı hakkında Abdulreqîb
Yûsuf'a yazdığı mektubun ilk sayfası.

له آية أثر شعريا كانت او ثريا قط ، وعن المعلوم باننا ارسلنا اليكم
 الشيخ سيد المرحوم مع ديون الاخ الشاعر سراج الدين الخليلي ،
 وذلك بطريق الاخ (عبد العزيز دلال) ولكن مع الاسف لم يرسل
 بها اليكم حتى الآن كما فلهما من رسالتكم ، الاسف ثم الاسف ،
 فافهم

واعلم ان القصيدة المطلوبة التي كانت اولها (طاوس بقم شمس طليح
 شرفندك ساق درش) هي الاغاثوك بيداري ، على الراجح ، كما حققنا
 ذلك من الاخ علاء محمد كرم ، الساكن بقضاء سلوبيا ، وهو قال
 ان هذا البيت هو البيت الاول من القصيدة المشهورة ب (فضلو كما لعالم
 كرم او بناتا كرميا) وهو ايضا الاغاثوك بيداري من اولها الى آخرها
 ولذا يجب علينا ان نكتب لكم باربعة ابيات من اول القصيدة المذكورة
 طاوس بقم شمس طليح شرفندك ساق درش
 او قريلا كوخور بنين قز قز ديكيت الوشم از

غيري زهفت باب خوه شير دعوي شير ناكين
 قوط پسي هفت كوچكان عوعو ديكيت افلانم از
 نافي جيب نير ناخوين ششك ديفر دانيه
 سنبيلو چاقابل ديكيت : زوباشي قومانم از (فضلو كما لعالم كرم او بناتا كرميا)
 هذا قدر

ولكن لم نرضي بقول الاخ (علاء محمد) حيث قال ان هذه القصيدة هي
 اول القصيدة التي كانت اولها (فضلو كما لعالم كرم او بناتا كرميا)
 لان قافية الشعر الاول حرف (الزين) وقافية الشعر الثاني (اليق)
 لا وارضينا بقول الاخ (علاء محمد) بان القصيدتين هما الاغاثوك بيداري
 ولكن مع الاسف هما ناقصتان لدينا الى ان نستطلع على اتمامهما هذا

EK-6: Mela Xelefê Bafeyî'nin Şeyh-i Meczûb'un hayatı hakkında Abdulreqîb
 Yûsuf'a yazdığı mektubun ikinci sayfası.

وايضاً قال في الذ (ملا محمد) توجد قصائد كثيرة لا غائوك بيداري
ولفقيه طبران، عند ابن عمت (ملا علم) وهو الآن امام قرييت
(تل ايلون) بسوريه، مع الاسف هو بعيد عنا، ولا تقبل الحبح بالتوصيات،
واخيراً لقد وقع خطأ في احد قصائد الذ الشاعر محمد سراج الدين، عليكم
بتصحيحه، وهو في القصيدة التي ذكرت في المناسبات، اي في قصيدة
(رستادتي هوناي) وذلك في السطر الثاني،

الخطأ، (كترى كعب و لوى و غالب و فخرهم مالك
القواب) (كترى قرة و كعب و هم لوى غالب فخر مالك

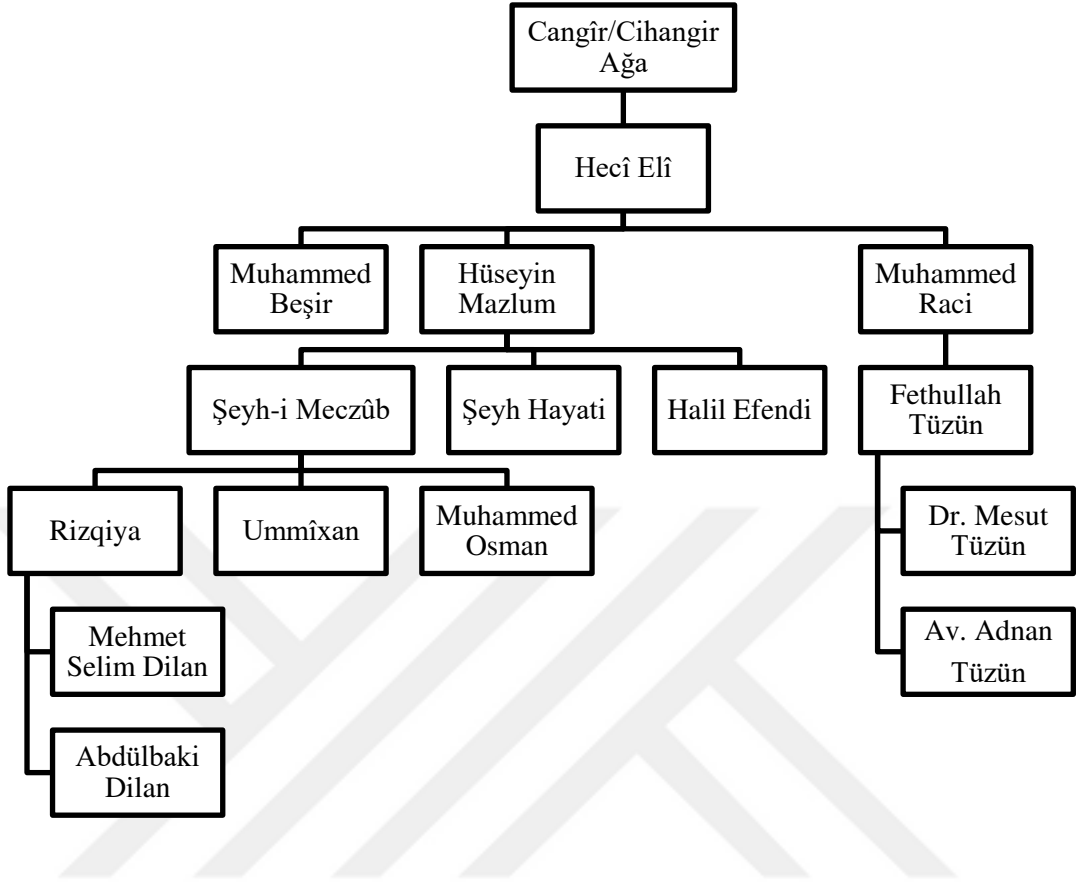
وبهذا القدر نأق الى آخر رسالتنا هذا مع السلام
محفظكم الله عن الاخطاء والشويش في خدمتكم المقدسي
واذا تشبتم باعلان بعض المجلات نور اعلامنا بذلك قبل شهر
واحد كي نقوم لاجل الخدمة لسيادتكم حسب واجباتنا بتلك
الوقت قبل الفوت
هذا

مراسلكم م. خ. ط. ل.

نأما رستم تي ملاخلفي
بافوي

٧٩/٣/١

EK-7: Mela Xelefê Bafeyî'nin Şeyh-i Meczûb'un hayatı hakkında Abdulreqîb Yûsuf'a yazdığı mektubun üçüncü ve son sayfası.

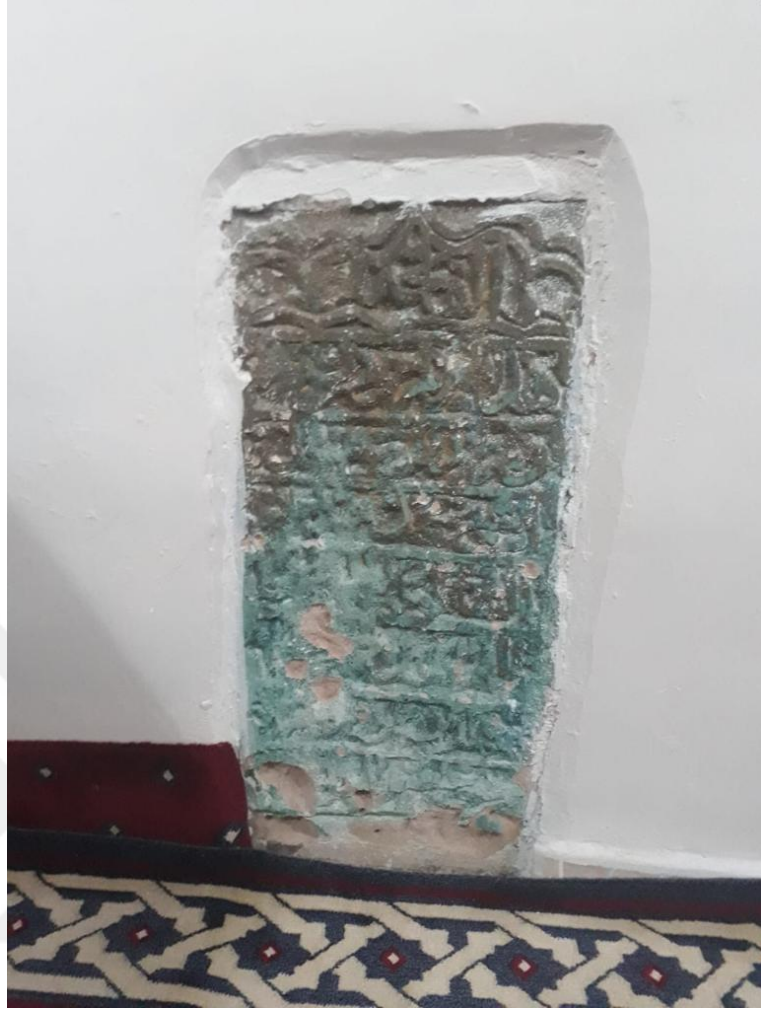

EK-8: Tespit edebildiğimiz kadarıyla Şeyh-i Meczûb'un soy ağacı.

Bu tabloyu Mehmet Selim DİLAN, Dr. Mesut TÜZÜN ve Abdülkadir BİNGÖL'den aldığımız şifahî bilgiler ve yazılı kaynaklar yardımıyla oluşturduk.

EK-9: Şeyh-i Meczûb'un sandukası, Cizre'de Şeyh Said-i Merhum Camii içinde. Foto: Mehmet Selim DİLAN

EK-10: Şeyh-i Meczûb'un mezartaşı.

Foto: Dr. Mesut TÜZÜN

EK-11: Şeyh-i Meczûb'a ait bazı şahsî eşyalar: Şifa taşı, kaması, keşkülü.

Fotolar: Mehmet Selim DİLAN

EK-12: Cizre Dağ Kapı Mahallesi Bayırağa Sokak'ta yer alan Şeyh Said-i Merhum Camii, günümüz ve eski hali. Şeyh-i Meczûb'un türbesi de buradadır.

Fotolar: Edip ATAÇ

EK-13: Şeyh-i Meczûb'a ait olduğu iddia edilen bir fotoğraf. Cizre'de pek çok evde bulunan bu fotoğrafın gerçekliği torunu Mehmet Selim DİLAN ve Dr. Mesut TÜZÜN tarafından teyit edilmemiştir. Foto: Edip ATAÇ

EK-14: Şeyh-i Meczûb'un dedesi Hacı Ali'ye ait şahsî mühür.

Mührün çevresinde Fransızca “Hadji Ali Djihanguir & Fils Djizre” ortasında ise Arapça “Hacî ‘Elî Cihangîr we ewladuhu bi'l-Cizre” yazılıdır.

Foto: Dr. Mesut TÜZÜN

Tablo 2: Şeyh-i Meczûb Divanı'ndaki Şiirlerin Listesi

Sıra	Şiir	Beyit/Bend Sayısı	Mahlas	Nazım Şekli
1	Newaya muṭribê 'işqê	18	Se'dî	Tesdîs
2	Şukurdar im jî yari xwe	20	Se'îd	Gazel
3	Çi meynoş im di weqtê xwe	10	Se'dî	Gazel
4	Dilo çendî tu bêrehm î	12	Se'dî	Gazel
5	Minnet bi min da saqiya	19	Se'îd	Gazel
6	Bayê nesîm jî yara	15	Se'îd	Gazel
7	Gewherê 'îşq çun zîbeq e	7	Se'îd	Gazel
8	Jî çehrê duxtera zerpoş	12	Se'îd	Gazel
9	Li min murşid di 'işqê da	16	Se'îd, Ğeramî	Gazel
10	Saqî jî rengê mahê nû	21	Se'îd, Ğeramî	Gazel
11	Îro jî dil ateş rîja	16	Se'îd	Gazel
12	Saqî weşîn der cami ma	17	Se'îd, Se'dî, Ğeramî	Gazel
13	Dîsa jî derba firqetê	17	Se'îd	Gazel
14	Îro jî nû pur ateş im	19	Se'îd, Se'dî, Ğeramî	Gazel
15	Bayê muxalîf bê perr in	12	Se'îd	Gazel
16	Ne tenê sîne bi ker hat	14	Se'îd	Gazel
17	Dîsa li min ateş rîja	14	Se'îd, Ğeramî	Gazel
18	Ez kû me rind û meyxur im	9	Ğeramî, Se'd	Gazel
19	Şed merheba ya Muştefa	16	Se'îd, Ğeramî	Kaside
20	Mestan binoşan rindê ma	11	Se'îd, Ğeramî	Gazel
21	Eger de'way Ebûbekrî	12	Se'îd	Gazel
22	Saqî hilîn perda rûya	25	Se'îd	Gazel
23	Kengî bibarî ey nesîm	14	Se'îd	Gazel
24	Weqtê xerîf se'd hat evîn	18	Se'îd, Ğeramî	Gazel
25	Îro şehî sîrr dane dil	13	Se'îd, Ğeramî	Gazel
26	Îro jî 'îşqa şorgulê	10	Se'dî	Gazel
27	Di rîya dostê Ğeramî	7	Ğeramî	Gazel
28	Dîsa jî dil nû bû evîn	10	Se'îd	Gazel
29	Minnet jî bext û her jî text	15	Se'îd	Gazel
30	Mîn dî li bagê Mîrî Zeyn	10	Se'îd	Gazel
31	Ey şahidê qudsî key vekit	6	Se'îd	Gazel
32	Dîsa ez im l'bagê gulê	10	Se'îd	Gazel
33	'Er'er heja jî bejnê	7	Se'îd, Se'dî, Ğeramî	Gazel

34	Îro tu bê 'umr û mizac	9	Se'îd, Ğeramî	Gazel
35	Dîsa dixwazit qelb û dil	7	Se'îd	Gazel
36	Îro ez im rindê Husam	13	Se'îd, Ğeramî	Gazel
37	Ellah di ber şubha Elest	21	Se'îd, Se'dî, Ğeramî	Gazel
38	'Îşqa şepala bê mişal	18	Se'îd	Gazel
39	Îro l'me da bêhnek şirîn	20	Se'îd	Gazel
40	Dîsa suwar bî nûcuwan	12	Se'îd	Gazel
41	Îro ji remza nûcuwan	9	Se'îd	Gazel
42	Îro ji qerba firqetê	21	Se'îd, Ğeramî	Gazel
43	Dîsa ji bejna 'er'erî	10	Se'îd, Se'd, Ğeramî	Gazel
44	Saqî biyar cama şedef	9	Se'îd	Gazel
45	Ismê yar min diye	37	Se'îd, Ğeramî	Kaside
46	Îro ji rengê saqiyem	14	Se'îd	Gazel
47	Hat padişahê neyşeker	8	Se'îd	Gazel
48	Îro ji hubba şahê min	12	Se'dî, Se'îd	Gazel
49	Dîsa biyar bayê nesîm	12	Se'îd	Gazel
50	Dîsa ji turra sosinê	15	Se'îd	Gazel
51	Şoxa şirîna b'gemz û sirr	15	Se'îd	Gazel
52	Dîsa ji hicra dilberê	13	Se'îd, Ğeramî	Gazel
53	Şoxa ji balayê xeram	12	Se'îd, Ğeramî	Gazel
54	Çi xweş xwandim durrî sufte	13	Se'dî, Ğeramî	Gazel
55	Ferraşê zulfê 'er'er	4	Se'îd	Gazel
56	Carek werîn bayê nesîm	15	Se'îd	Gazel
57	Cana biya der camê ma	8	Se'îd	Gazel
58	Ey şahidê gerden bilûr	9	Se'îd	Gazel
59	Carek were bayê nesîm	13	-	Gazel
60	Îro me dî an şahê Şam	10	Se'dî	Gazel
61	Min dî şepala meypurest	18	Se'îd, Ğeramî	Gazel
62	Îro seher xeram bû	31	Se'îd, Ğeramî	Kaside
63	Ey key feruy di her ji xeyalim şeb û	17	Se'dî, Ğeramî	Gazel
64	Ğema 'îşqê bi efgan im	10	Se'îd, Se'dî, Ğeramî	Gazel
65	Dîsa li me bûyek lezîz	28	Se'îd	Gazel
66	Îro ji nazê 'er'erê	11	Se'dî, Ğeramî	Gazel
67	Îro ji remza 'er'erê	10	Se'îd	Gazel

68	Se'îd rêkir ji yarê ra	16	Se'îd	Gazel
69	Cana weşîn zulfâ di reş	19	Se'd	Gazel
70	Carek were ebrû qemer	18	Se'îd, Se'dî, Ġeramî	Gazel
71	Dîsa were ey [nû]cuwan	15	Se'îd, Se'dî	Gazel
72	Ji meczûban û sermestan	10	Se'îd, Ġeramî	Gazel
73	Yara şepala neyşeker	19	Se'îd	Gazel
74	Dîsa were ey nûcuwan	8	Se'îd, Ġeramî	Gazel
75	Îro Se'îd ji noşan	30	Se'îd	Gazel
76	Îro ji dil xûn daye kef	16	Se'îd	Gazel
77	Dîsa li min wer bû evîn	10	Se'îd	Gazel
78	Ne beşer bû melekân guft	7	Se'dî, Ġeramî	Gazel
79	Selwa rewan pîrê muğan	8	Se'îd	Gazel
80	Bejna cuwan xweş xurrem î	13	Se'îd	Gazel
81	Mey nexwarî Se'dê Bohtanî gelet	50	Se'îd, Se'd, Ġeramî	Kaside
82	Çeşmê yarê ez kirim şeyda	10	Se'îd, Ġeramî	Gazel
83	Da'im ji 'îşqa dilberê	15	Se'îd	Gazel
84	Merheba ya ta'irê bal	6	Se'dî	Gazel
85	Îro li min bayê nesîm	10	Se'îd	Gazel
86	Selwa zirav lê bûne rav	4	Se'îd	Gazel
87	Dîsa ez im mader şedef	13	Se'îd	Gazel
88	Îro ji zulfâ duxtera	9	Se'îd, Ġeramî	Gazel
89	Ya şahidê qudsîstî în	13	Se'dî	Gazel
90	Ta'et li min zîr û zeber	10	Se'îd	Gazel
91	Nûra meyê xef hate dil	16	Se'îd	Gazel
92	Îro seher mey hate dil	16	Se'îd	Gazel
93	Îro me dî yek ma'ide	16	Se'îd	Gazel
94	Dil bû qebes ji 'îşqê	8	Se'îd	Gazel
95	Ji îşaret bi şefawet	16	Se'îd, Ġeramî	Gazel
96	Dîsa ketim hicra di yar	13	Se'îd	Gazel
97	Ji derê badefiroşan	18	Se'îd, Ġeramî	Gazel
98	Îro ji 'îşqa şorgulê	25	Se'îd	Gazel
99	Îro ji husna dêm durrê	15	Se'îd	Gazel
100	Şuħbeta tê tunebî	9	Se'îd, Se'dî, Ġeramî	Gazel
101	Xemra helal ba zulfê yar	10	Se'îd	Gazel

102	Îro şenem mexfe Se'îd	15	Se'îd, Se'd	Gazel
103	Ey saqiyê sîmîni saq	22	Se'îd	Gazel
104	Îro ji dengê hatifan	12	Se'îd	Gazel
105	Îro ji remza nûcuwan	9	Se'îd, Meczûb	Gazel
106	Ji hubbê yar çu Ferhad im	15	Se'dî	Gazel
107	Dîsa ji gemzê dilberê	8	Se'îd, Se'dî	Gazel
108	Zulfa ji ser dêmê şepal	16	Se'd	Gazel
109	Îro seher mexmûr e dil	6	Se'îd	Gazel
110	Ji bikr û duxtera esmer	12	Se'îd	Gazel
111	Bide canê ji meyxanê	16	Se'dî	Gazel
112	Dîsa werîn ey nûcuwan	16	Se'îd, Ğeramî	Gazel
113	Carek bibar bayê nesîm	13	Se'îd	Gazel
114	Carek were bayê yemîn	10	Se'dî	Gazel
115	Dîsa li min nû bû evîn	4	Se'îd	Gazel
116	Carek ji tayê 'er'erê	15	Se'îd	Gazel
117	Îro ji 'îşqa nêrgizê	10	Se'îd	Gazel
118	Îro Se'îd mexmûr e dil	15	Se'îd	Gazel
119	Dîsa bibare ey nesîm	16	Se'îd	Gazel
120	Dîsa l'me da 'îşqa Şîrîn	14	Se'îd	Gazel
121	Neqşek me kir şubhê Se'îd	16	Se'îd	Gazel
122	Îro ji remza esmerê	14	Se'îd	Gazel
123	Dîsa me dî terha cuwan	15	Se'îd	Gazel
124	Îro ji nû pur ateş in	10	Se'îd	Gazel
125	Dîsa li me rabû evîn	19	Se'îd	Gazel
126	Dîsa werîn ey nûcuwan	13	Se'îd	Gazel
127	Carek veke bayê yemîn	15	Se'îd	Gazel
128	Carek were şoxa şîrîn	13	Se'îd	Gazel
129	Rûyê gulê daye dilî	12	Se'îd	Gazel
130	Dilo her seyrê gulzaran	10	-	Gazel
131	Carek were bayê yemîn	21	Se'îd	Gazel
132	Dîsa me dî ew nûcuwan	7	-	Gazel
133	Îro ji 'îşqa nêrgizê	12	Se'îd	Gazel
134	Îro ji husnê yarê	12	Se'îd	Gazel
135	Newayê Se'dî we dîtîm	10	Se'dî, Se'îd	Gazel
136	Weqtê bihar gul hat xeram	14	Se'îd	Gazel
137	Carek were bayê yemîn	17	-	Gazel
138	Şox û şepala dev bi ken	9	Se'îd	Gazel
139	Îro ji nû firqetkeş im	7	Se'îd	Gazel
140	Carek hilîn bayê yemîn	13	Se'îd	Gazel

141	Te‘alellah çi şahîn im	10	Se‘îd	Gazel
142	Dilo her seyrê dildaran	15	Se‘dî	Gazel
143	Îro ji ‘îşqa lûliyan	7	Se‘îd	Gazel
144	Ela ey yara dêrînî	13	Se‘dî	Gazel
145	Weqtê buhar gul hat xeram	9	Se‘îd	Gazel
146	Ne تنها ez qedeş l'deste	13	Se‘îd, Ğeramî	Gazel
147	Kengî bibarî ey nesîm	9	Se‘îd	Gazel
148	Lillah ji nû pur ateş in	13	Se‘îd, Se‘dî	Gazel
149	Billah ji nal û zariyan	16	Se‘îd	Gazel
150	Îro ji nû mexmûr e dil	14	Se‘îd, Se‘dî	Gazel
151	Biya saqî ji gulzaran	43	Se‘dî	Kaside
152	Te‘alî saqiya ber xîz ke	1 bend	-	Rûbai
153	Ya perwerê Şahê Husam	12	Se‘dî	Kaside
154	Dîsa ji husna şahidan	15	Se‘îd	Gazel
155	Biya mutrib ji wan bağan	59	Se‘îd	Kaside
156	Ji camê mey xebardar im	6	Se‘îd	Gazel
157	Îro li min ateş rija	8	Se‘îd, Ğeramî	Gazel
158	Feleka eşles û sergeşte	27 bend	Se‘îd	Taşîr
159	Dilo çendî tu bêrehm î	17	Se‘îd	Gazel
160	Ji ‘îşqa dînê ez bûme	12	Se‘dî	Gazel
161	Îro ji nazên dilberan	10	Se‘îd	Gazel
162	‘Îşqa di Leylê kuştîme	5	Se‘îd	Gazel
163	Ela [ya] yari dêrînî	4	Se‘îd	Gazel
164	Şoxa şepala gul-‘îzar	9	Se‘îd	Gazel
165	Dîsa bibare ey nesîm	16	Se‘îd	Gazel
166	Ji serayê were der	7	Se‘îd	Gazel
167	Hat û me dî terha cuwan	16	Se‘îd, Meczûb	Gazel
168	Îro li min ker bî ceger	14	Se‘îd	Gazel
169	Dîsa me dî lala cuwan	19	Se‘d	Gazel
170	Îro ji husna şorgulê	8	Se‘îd	Gazel
171	Îro ji Tirka Hewremî	14	-	Gazel
172	Di gulzara şehê qudsî	6	Se‘îd	Gazel
173	... bestin ji yaran	5	Se‘îd	Gazel
174	Îro ji yara pur cemal	11	Se‘îd	Gazel
175	Seherê bade bixor	17	Se‘îd	Gazel-i Müselsel
176	Minnet dibînî dem bi dem	16	Se‘îd	Gazel
177	Li butxanê me dî îro	15	Se‘îd	Gazel
178	Hê ji ber roja ezel	12	Se‘îd	Gazel

179	Ey bê hezan ji yaran	16	Se'dî	Gazel
180	Biya wer mey tu 'Uşman î	10	Se'dî, Meczûb	Gazel
181	'Ecîb im ez ji vê dehrê	9	Se'dî	Gazel
182	Binal Se'dî	16	Se'dî	Gazel
183	Dîsa ji Tirkê serxweş im	8	Se'îd	Gazel
184	Li min 'ebîran û gulabê	10	Se'dî	Gazel
185	Şebaşu'l-xeyri ya saqî	12	Se'dî	Gazel
186	Îro di 'îda min şepal	14	Se'îd	Gazel
187	Bi dil guftim û xweş xwandim	14	Se'îd	Gazel
188	Şebaşu'l-xeyri Hewramî	13	Se'dî	Gazel
189	Eya Se'dî bixor badê	14	Se'dî	Gazel
190	Biya cana di mehmel da	12	Se'dî	Gazel
191	Ger dil hebî zuhdek xuşik	13	Se'îd	Gazel
192	Ya rebb î n 'er'erî	9	Se'îd	Gazel
193	Dil da dixwim çi xûnê	12	Se'îd	Gazel
194	Îro ji şewta bilbilî	10	Se'îd	Gazel
195	Îro seşer hate dilî	15	Se'îd	Gazel
196	Îro ji çeşmê mestê yar	7	Se'îd	Gazel
197	Îro siwar bî Tirkê ma	6	Se'îd	Gazel
198	Dîsa li min nû bî evîn	13	Se'îd	Gazel
199	Îro Se'îd lê hat evîn	11	Se'îd	Gazel
200	Dil mecmerê rûyê zerî	14	Se'îd	Gazel
201	Tu j'nû bibare ey nesîm	16	Se'îd	Gazel
202	Dilo her seyrê gulzaran	5	Se'dî	Gazel
203	Werin meyxaneyê 'işqê	14	Se'îd	Gazel
204	Edir ya eyyuhe's-saqî	7	Se'îd	Gazel
205	Teqeddem Şahê 'Ednanî	5	Se'îd	Gazel
206	Her dema dênê bibînim	11	Se'îd	Gazel
207	Di babê hîlm û şebrê da	14	-	Gazel
208	Îro li min lewmê nekin	16	Se'îd	Gazel
209	Vê 'alemê riswa kirîn	14	Se'îd	Gazel
210	Îro ji remza nûcuwan	13	Se'îd	Gazel
211	Şebaşu'l-xeyri şahanim	4 bend	Se'dî	Tercî-i Bend
212	'Aşiqê şîwe'ê nazik	2 bend	Se'd	Tercî-i Bend
213	Ey şahid û Cemşîd	2 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
214	Min dî li selwa hate xwar	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend

215	Dîsa li min wer bû evîn	12	Seyfedîn	Gazel-i Müsel
216	Merheba ya şahidê ebrû kema	11	Se'îd	Gazel-i Müsel
217	Vi bayî ra bi her ah in	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
218	Şahidê bagê risalet medenî	10	Se'dî	Gazel-i Müsel
219	Destê lewwam	1 Mîsra	-	Mîsrâ-i Âzade
220	Bê tu ey leb şekerî	1 bend	-	Tercî-i Bend
221	'Îşqa te meger	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
222	Ev peykê qeza'ê	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
223	Selwa ciwan da min şerab	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
224	Şebahu'l-xeyri go Se'dî	8 bend	Se'dî	Tercî-i Bend
225	Vê muhbetê dil hûr dîkir	7 bend	Se'dî, Seyfedîn	Tercî-i Bend
226	Di gulzaran hebib dîtim	4 bend	-	Tercî-i Bend
227	'Ezîza min çi fermayî	2 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
228	Îro ji husna surşîrîn	4 bend	Se'd, Seyfedîn	Tercî-i Bend
229	Bes 'aşiqî mehcûr bike	3 bend	Se'dî	Tercî-i Bend
230	Bê cemalî ji piyalê çi gerez	1 bend	Se'dî	Tercî-i Bend
231	Dilê mehpere'ê Hewrem	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
232	Enwera miska Xeten	1 bend	Se'îd	Tercî-i Bend
233	Dilo her seyrê dildarê	15	Se'îd	Mesnevi
234	Min dî di yaran yarê ma	14	Se'îd	Mesnevi
235	Ṭali' me bûye meymûn	10	Se'îd	Mesnevi
236	Îro ji min nalan we tîn	9	Se'îd	Mesnevi
237	Yedê beyza yedê canan	9	Se'îd	Mesnevi
238	Ji 'îşqa van perî rûyan	12	Se'îd	Gazel
239	Ji teqwîma rûyê Leyla	10	Se'dî, Seyfî	Gazel

240	Ji remz û sirrê subhânî	12	Se‘dî	Gazel
241	Îro ji remza ‘ezruwê	14	Se‘îd	Gazel
242	Dîsa li min ateş rija	14	Se‘îd	Gazel
243	Dil ateş e îro Se‘îd	17	Se‘îd	Gazel
244	Nezer da min ji mir‘atê	67	Se‘îd, Seyfî	Kaside
245	Bes ke li min vê şîretê	14	Se‘dî	Gazel
246	Eşdağî hebîbî	12	Se‘îd	Gazel

